

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לחג הסוכות תשפ"א
אספקלריא לשמיני עצרת ושמחת תורה תשפ"א
מאמרים לפרשת וזאת הברכה תחילת תשפ"א
פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף

שירה

חינוך

חידות

פולמוס

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לחג הסוכות ושמחת תורה תשפ"א..... י

אספקלריא לחג הסוכות תשפ"א..... י

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... י
מאמר לכבוד חג הסוכות: 'והיה כעץ שתול על פלגי מים' – מנין שהכוונה
לעץ אתרוגים?? ואיך יבואר בזה דמיון האתרוג ללב??..... י

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר,
ירושלים..... יג
"ורצית בנו" ו"יום שמחת לבו" (מבאר האם זכו לדרגת ה"רצון" בי' או בט"ו
בתשרי, וגם מבאר את השמחה על השראת השכינה בעת תחילת הבנין
והשלמתו בניסן)...... יג

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים..... יט
"בחמשה עשר יום לחדש השביעי הזה חג הסוכות" – בגדרי חובת האכילה
בליל ט"ו בחודש השביעי...... יט

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ'
בב"ב, מח"ס באר צבי..... כה
הסוכה כגלות...... כה

בואי שבת / הרב חיים שולביץ..... לב
קדושת הסוכה בשנה זו...... לב

בנתיבות הירושלמי – הפרשה באספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל
קלוזנר - מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים..... לו
יבש פסול – לא המתים יהללו!..... לו
נאותי יום יום ידרשון – מאמר להושענא רבה...... לו

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ..... לז
התנופה בתודה ובלולב...... לח

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על
הלכות המועדים וחדשי השנה..... מד
חולה קורונה חיובו בסוכה בלילה הראשון ובשאר הימים (והנמצאים
במלונית)...... מד

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות
בת ישראל'..... מז

דיני חג הסוכות תשפ"א..... מז

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק..... נח
האם הכהנים במקדש עשו סוכה – כיצד נוטלים אתרוג בעזרה והרי אינו
ראוי לאכילה..... נח

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב
זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק..... סב
האם חייב אדם לדאוג לסוכה לאכילה ושינה לפני החג?..... סב

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' והשבת של מ"י. סו
עומק טעם סדר ההושענות - ע"פ לבושי שרד סימן תרס"ג ועוד..... סו

התורה ומצוותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות ושא"ס,
דומ"צ באשדוד..... סח
מרבה בסיכוך הסוכה למטרת צניעות או שיכנס פחות גשם..... סח
טומאת מדרס בסולם ובמחצלת העשויה לעמידת הכהנים..... ע

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך – אלעד,
מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס..... עב
סוכה לחולי קורונה..... עב

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגוטשוב..... עו
פליאה בגדר דין השתחואה בבית המקדש..... עו

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים ושא"ס..... פ
חג הסוכות – תיקון העיניים..... פ

חיים של שלום / ה"ה חיים מלין, מח"ס שלמי חיים, מודיעין עילית..... פז
בענין עשיית קפנדריא בסוכה..... פז
בביאור שיטת הגר"א דבנית המשכן החל בט"ו בתשרי..... פט
הוספה נחוצה בענין לימוד הלכות שופר בר"ה שחל בשבת ונביתוכו גילוי
חדש – מקור דברי השעה"צ שלא היה ידוע מקורו..... צד

חמדת משה / הרב משה שמואל דיין, מח"ס 'חמדת משה', בני ברק..... קב
בדין אדם שיבוא לו צער באמצע השינה אם פטור משום מצטער..... קב

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים..... קט

[ההבדל בין "שמחה יתירה" בחג הסוכות לבין "שמחה" בשאר המועדים. קט](#)

כיום יאיר / הרב נח גדליה קזצקוב..... קיד

[שמחת בית השואבה – השאיבה של יונה בן אמיתי. קיד](#)

לדעת – אוצר ידיעות בענייני המועד / הרב אליעזר הלוי אפל..... קכ

[מלאכת הוצאה בערב חג הסוכות..... קכ](#)

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב..... קכג

[מהות חג הסוכות - קירבה לה'. קכג](#)

לוית ח"ץ / הרב חיים נתן היילפרין, ר"מ 'עץ חיים' ו'אהבת תורה', מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מנצ'סטר..... קכה

[למה נשקו הרצפה בשמחת בית השואבה? קכה](#)

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון 'למעשה' אשדוד..... קל

[למה דווקא בסוכות אנו מקפידים שיהיה ניכר שנעשה לשם מצות ה'?. קל](#)

מאחורי הזמנים / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל, ומח"ס 'מאחורי הדף' על הש"ס בהלכה ואגדה, קרית ספר..... קלד

[האתרוג – בעבודה – שמיני עצרת ושמחת תורה. קלד](#)

[במעלות החלום – מקור לשמחת תורה. קלו](#)

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי בית המדרש' וש"א"ס..... קלח

[כבוד הסוכה. קלח](#)

מנחת שלום / הרב אהרן אקר, דומ"צ בבית הדין 'דבר למשפט', ומח"ס 'משפטי אהרן'..... קמ

[שאלות ממוניות בענייני ארבעת המינים. קמ](#)

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד..... קמה

[טעם שעושים רק זכר לענייני כבוד. קמה](#)

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד..... קנ

[בענין סוכה מורה על בטחון בהשי"ת "ה' צילך". קנ](#)

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' ושא"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'..... קנד
הנחת לולב בשבת תחת המטה לרפואה..... קנד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, ר"מ בישיבת 'אור אליהו', מודיעין עילית קנו
ענני כבוד..... קנו

משפטי צדקך / הרב יהודה טננהויז, מח"ס 'משפטי צדקך' על חו"מ..... קסא
חיוב לולב בקטן..... קסא

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף – אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל..... קסז
טעם מיוחד במצות סוכה | "למען ידעו דרתיכם" – כולל דור הקורונה – למי שלא איבד עדיין את חוש הטעם..... קסז

פלפולא דאורייתא / הרב רפאל סויד, ראש כולל נר יוסף, מח"ס 'מנחת רפאל' ו'שמעתתא דספיקות'..... קסט
בענין האם מותר להוציא אדם ישן מהסוכה..... קסט
שמועות מרן רה"י הגראי"ל שטיינמן זצ"ל..... קעז

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל יד מרדכי..... קפא
שוב המפתחות בידינו!..... קפא

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מנצ'סטר..... קפב
יחביאנו על ידו..... קפב
ביאור הנהגת צדיקים לברך על אתרוג בלי לבדקה..... קפז

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק.... קצב
סכך מזכוכית..... קצב

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד..... קצז
אמירה לגוי כדי לבנות לו את הסוכה בשבת וביו"ט..... קצז
אתרוג ערלה שנתערב באתרוג כשר..... קצט

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה..... רג
שם סוכה בעת הגשמים..... רג

אספקלריא לשמיני עצרת ושמחת תורה תשפ"א..... רו

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים.....

רו....."הקב"ה שמח בחלקו", בשמיני עצרת מתעורר אהבת ה' לעמו על ידי ה'סעודה קטנה'.....רו

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר צבי .....
ריא..... מתיקות התורה.....ריא

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' 'תפילה כהלכתה' 'הליכות בת ישראל'.....
רטו..... דיני שמיני עצרת – שמחת תורה.....רטו

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס 'שערי יוסף ושא"ס, בני ברק.....
ריח..... שמחת תורה ע"ש סיום התורה – השמחה בסיום התורה.....ריח

לוית ח"ץ / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סטר) ....
רכג..... להציע ביאור חדש "שמיני – רגל בפני עצמו".....רכג
הזדמנות יקרה בשמחת תורה דהאי שעתא – ואולי נתגלה הסוד של הוירוס.....רכד

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון 'למעשה' אשדוד.....
רכח.....למה נקבע יום שמחת תורה ביום שמיני עצרת ולא בחג השבועות-עמל התורה.....רכח

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי בית המדרש' ושא"ס .....
רמג..... סתירת הסוכה.....רמג

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד .....
רמה..... מהות שמחת תורה.....רמה

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד .....
רנ..... בענין שמיני עצרת הוא יום של דביקות בהשי"ת, וכל מה דבעי שאיל יהיב ליה.....רנ

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' ושא"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'.....רנד
האם שרי להתעמל לצורך בריאות, מצד ביטול תורה.....רנד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, ר"מ בישיבת 'אור אליהו', מודיעין עילית רנז
חדר יחוד עם השי"ת.....רנז

פלפולא דאורייתא / הרב רפאל סויד, ראש כולל נר יוסף, מח"ס 'מנחת רפאל',
ו'שמעתתא דספיקות'.....רסג
על חובת הזהירות מנגיף הקורונה.....רסג
שמועות הגאון הגדול רבי אשר וייס שליט"א.....רסו

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי.....רע
שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב!.....רע

מאמרים לפרשת וזאת הברכה תחילת תשפ"א.....רעג

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ.....רעג
כח הברכה נמשך מהודיה.....רעג

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י' רעז
פניני עיון בפרשת השבוע.....רעז

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
מלכים ושא"ס.....רפב
האם גופו של משה עלה עימו למרום או נשאר בארץ?.....רפב

חמדת משה / הרב משה שמואל דיון, מח"ס 'חמדת משה', בני ברק.....רפו
בענין אם גבאי צדקה יכול למכור חלק מזכויותיו הרוחניות.....רפו

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון
'למעשה' אשדוד.....רצג
למה זכה בנימין שתשרה השכינה בחלקו.....רצג

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד.....שה
בענין הבוטח בה' זוכה להשראת השכינה.....שה

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס
יוסף החדש' ושא"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'.....שט
תשובת הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל בענין אם יש דין קדימה לפרי שמברך עליו
שהחיינו.....שט

פינת ההלכה מאת מרן הראשל"צ בעל ילקוט יוסף .. שי

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף.

נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי..... שי

הסליחות בימי הרחמים..... שי

המבודדים באמירת הסליחות..... שיד

שירה..... שיח

שיר לחג הסוכות / ה"ה אברהם ישעיהו שוורץ..... שיח

בסתר צל כנפיו..... שיח

חינוך..... שכ

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

שכ..... שכ

למען ידעו דורותיכם..... שכ

חידות..... שכב

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס

לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ..... שכב

חדוותא דמועדא א' דסוכות (ויקרא כב-כג)..... שכב

חדוותא דאפטרטא א' דסוכות (זכריה יד)..... שכב

שאלות בפרשת וזאת הברכה..... שכב

חדוותא דאפטרטא שמחת תורה (יהושע א)..... שכג

תשובות לחדוותא האזינו..... שכג

תשובות חדוותא דאפטרטא שבת שובה (הושע יד, יואל ב)..... שכד

תשובות חדוותא דמועדא יום הכיפורים שחרית (ויקרא טז)..... שכד

תשובות חדוותא דאפטרטא יום הכיפורים (ישעיה נז-נח)..... שכה

תשובות חדוותא דאפטרטא ספר יונה..... שכו

כתב חידה / הרב אשר קופולוביץ..... שכח

כתב חידה לחג הסוכות..... שכח

פיתרון כתב החידה לפרשת האזינו תחילת תשפ"א: 'צור' (על פי בתי

הפיוט 'צור משלו אכלנו')..... שכח

פולמוס ..... **שלא**

פולמוס / הרב שמחה בונם מרקסון, ורבני ולומדי אספקלריא ..... שלא
איך מברכים ביום כפור "מלך מוחל וסולח", אולי ח"ו לא סלח ותהיה ברכה לבטלה? שלא

אספקלריא לדרך היומי ..... **שלז**

אספקלריא לדרך היומי – הארות במסכת עירובין ..... שלז
הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים. שלז

סיפור ..... **שמ**

סיפור מיוחד לחג הסוכות / הסופר הרב יאיר וינשטוק ..... שמ
"בשעה שאוגדין הלולב" שמ

סיפור / נמסר ע"י הרב פנחס זרביב ..... שנו
המחילה שהחזירה את הכסף הגנוב. שנו

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר
מאמר לכבוד חג הסוכות: 'והיה כעץ שתול על פלגי מים' – מנין שהכוונה לעץ
אתרוגים?? ואיך יבואר בזה דמיון האתרוג ללב??

אספקלריא לחג הסוכות ושמחת תורה תשפ"א

אספקלריא לחג הסוכות תשפ"א

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

**מאמר לכבוד חג הסוכות: 'והיה כעץ שתול על פלגי מים' –
מנין שהכוונה לעץ אתרוגים?? ואיך יבואר בזה דמיון
האתרוג ללב??**

אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו', והיה כעץ שתול על פלגי מים אשר פרו
יתן בעתו ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח, לא כן הרשעים כי אם כמוץ אשר תדפנו
רוח (תהלים א).

מבואר בדרשות חתם סופר (חלק א, דף כד ט"ד):^א הרשע גם כשלומד אין תורתו מניבה
פירות (מעשים טובים), שהיא רק מהשפה ולחוץ (כמוץ). בשונה מהצדיק שנאמר בו
'והיה כעץ וגו' אשר פרו וגו'', שהוא כעץ, שתכונת העץ שנותן פרי ששוה לעץ עצמו
(אשר יתן פרי ישוה לו'), שמרומז בכך שפיו ולבו שווים, שתורתו אינה מן השפה ולחוץ
כמו הרשע.

והנה בלשונו 'אשר יתן פרי ישוה לו' יש לעיין, שכפשוטו הכוונה שטעם העץ כטעם
הפרי, וקשה שהרי אין זו תכונת כלל האילנות, רק באתרוג (סוכה לה):^ב

עץ שתול על פלגי מים - אתרוג

ואולי 'ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח' מורה שאכן מדבר מזמור זה בעץ
אתרוגים, שגם לעליו ועצו יש טעם כמו לפרי, ו'עץ שתול על פלגי מים' מורה על עץ
אתרוגים, שצריך שיהיו לו מים רבים כדי שגידולו יצליח, ואין דיו במי הגשמים (סוכה
לה. "גדל על כל מים") לעומת שאר האילנות שריבוי מים יותר מדי כלל אינו טוב
עבורם!^ג

^א השוה: זהר חדש רות צוב, (תרגום): כמו"ץ אשר תדפנו רוח. זו התורה שלהם וכו'. מה שאין כן בישראל, מה
כתוב? והיה כעץ שתול על פלגי מים. ושמא דברי החתם סופר מקורם משם, אולם שם יש לפרש (כדברי ספר קרנים
מאמר ט; וכמובא במתוק מדבש שם) שהכוונה לתורת השקר שלהם.

^ב ופלפלין (סוכה שם), וכן הדס (סוכה לב:), ותלתן (ביצה יג:). ושמא לכן גם נוטלים הדסים, כי אף ההדס טעם עצו
ופריו שוה, אמנם אמרו חז"ל שנחשב אין בו טעם ויש בו ריח.

^ג וכפי שהקשו המאירי ור"מ אלמושננו (תפלה למשה, מאמר ב, חלק ב, ד"ה 'והיה') על המזמור, וכדברי ר"מ
אלמושננו הביא ר"י יעבץ על אבות (גו), בשם 'אחד מגדולי הדור', מהו 'והיה כעץ שתול על פלגי מים' הרי ריבוי
מים אינו טוב לעץ, עיי"ש תירוציהם, וראה מאירי על המזמור שנשמר מזה.

ואף 'ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח' מתאים באתרוג, ראה בספר 'מעשה טוביה'
(ר"ט כ"ץ הרופא, חלק 'פרדס רימונים', אות ו): "אתרוג וכו', כך עצו מושלם, חי כל ימות
השנה ועלהו לא יבול ועומד ביפיו, מעצו וכו' בלי ספק ברא מזכי אבא, על כן יאמרו
המושלים וכו' "התפוח אינו נופל רחוק מן העץ", ולענ"ד וכו' אם יחתך חתיכה מן העץ
ויעשו ממנו בישול יחזיק הגוף למצוא תרופה לנפשו בזה" עכ"ל. וכן ראה שם שהוא
רפואה לכל חולי.

הזמן לקיים את ההבטחות!!

ואולי זהו דמיון אתרוג ללב, שאמרו חז"ל שדומה ללב, על דרך רמז שיהיו פיו ולבו שוין,
כמו עץ האתרוג שתולדותיו כיוצא בו, ויש בו טעם ויש בו ריח.

¹ אכן נראה ליישב בכמה אופנים נוספים:

א. יתכן שכוונתו שכל עץ מוציא פרי כפי מין העץ, כגון עץ תפוח יוציא תמיד תפוחים, ולא שטעם עצו ופריו שוים.
ב. גם יתכן שכוונתו שכמו שבעץ בחלק מהמקרים יש את תכונה זו, כך הצדיק הזה תמיד.
ג. עוד יש לבאר דברי החתם סופר, שהרי גם עץ החיים טעם עצו ופריו שוים לפי המובא בכמה ספרים, והתורה
הלוא נמשלה בפסוק זה לעץ החיים (מדרש שוח"ט, תרגום, תקוני זהר תקון יג, דף כזב) [אמנם הכלי יקר (בראשית
ב, ט) כתב שעץ החיים אין לו פירות כלל, רק טעם עצו כטעם פרי].
[ואף עץ הדעת טעם עצו ופריו שוים (בראשית רבה [בראשית] פרשה טו, ז. ובנחמד למראה: "ומעץ הדעת טוב"
702) בגימטריא "אילן אתרוג" (1 + 701 עבור הכולל)], וראה תהלות ישראל (ר"ש קלוגר, מזמור א) שמקשר בין עץ
הדעת לתורה].

ד. גם שמא יבוארו דברי החתם סופר על פי דברי חז"ל (בראשית רבה [בראשית] פרשה ה, ט) שהיתה צריכה הארץ
להצמיח את כל האילנות באופן שיהיה טעם עצו ופריו שוים, שכך ציוה אותה ה' ("עץ פרי"), והיא לא עשתה כך
בכל האילנות. ויבואר "כעץ שתול וגו'", שצדיק זה אין תורתו מן השפה ולחוץ, שנמשל כמו העץ ששתל ה'
מתחילה על פלגי מים בבריאת העולם במטרה שבעתו יתן את פירותיו, ועלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח,
שנטעו ה' בכוונה שיהיה טעם עצו כפריו.

ושמא אפשר לבאר לפירוש זה את כלל המזמור: **אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים וגו'** – אמר אדם הראשון,
היה אשרי אילו לא הייתי הולך בעצת הנחש, ובדרכו ומושביו (מדרש שוח"ט) **כי אם בתורת ה' וגו'** – אלא הייתי
מתגבר על פיתוי הנחש על ידי שהיה חפצי רק בקיום תורת ה', וכך הייתי הוגה יומם ולילה להבין לאשורו את
הציווי שלא לאכול מן העץ ולא היה הנחש מצליח להטעותנו וכך להכשילנו, **והיה כעץ שתול וגו'** – וכך בשעה
שהייתי עוסק בתורת ה' היו פי ולבי שוים ולא היתה תורתו מן השפה ולחוץ, כמו העץ ששתל ה' מתחילה על פלגי
מים בבריאת העולם במטרה שבעתו יתן את פירותיו, שנטעו בכוונה **שעלהו לא יבול וכל אשר יעשה יצליח**, שיהיה
טעם עצו כפריו. **לא כן הרשעים כי אם כמוץ וגו'** – אמנם מציאות הרשעים בעולם גרמה לכך שכלל העץ לא יהיה
בו טעם, ויהיה רק כמוץ, כדברי השל"ה (שני לוחות הברית, חלק ג, 'תורה שבכתב – אור חדש', דף ד ט"ד) שמה
שגנזה הארץ את טעם העץ היה מפני שראתה שגם ה' גנו את אור שבעת ימי בראשית מפני שראה שיהיו רשעים
בעולם. והטעם שה' בכל זאת לא רצה לגנוז זאת, **על כן לא יקומו רשעים במשפט** – אנו, אדם וחיה לא חוטאים
בחטא זה שעל ידו יצאנו מורשעים במשפט ונענשנו, **וחטאים בעדת צדיקים** – ואם לא היינו אוכלים מעץ הדעת טוב
ורע לא היו חטאים בקרב עדת צדיקים, **כי יודע ה' דרך צדיקים** – לכן לא רצה ה' לגנוז את טעם העצים, כי יודע ה'
את דרכנו היא דרך צדיקים ולא היינו חוטאים באכילה מעץ הדעת לולי טעות זו שנגרמה עקב כך שאין טעם
לעצים, כדברי השל"ה. ואילו – באשר למה שהיתה סבורה הארץ שיש לגנוז את טעם העצים מפני שיהיו רשעים
בעולם כדברי השל"ה – **דרך רשעים תאבד** – ה' מצידו העלים בענין זה את דרכם של הרשעים מנגד פניו [כמו
שכתוב במדרש שוח"ט על פסוק זה שכך נהג ה' כדי לברוא את כלל העולם].

ה. ויתכן כעין זה, שהכוונה לעתיד לבוא, שגם לעתיד לבוא יהיה כן (ילקוט בחוקותי רמז תרע"ב), ואף נתנבא
יחזקאל (מזיא) "והיה וגו' ועלהו לתרופה", ויבואר שזה **אשר פרינו יתן** – לשון עתיד, כלומר, לעתיד לבוא – **בעתו**,
שביום שיזרע יצמיח (ילקוט שם), וכן שאז עצי סרק יתנו פירות (בכתובות קיב, ב [על האילנות שבארץ ישראל]);
תורת כהנים בחוקותי כו, ד), **ועלהו לא יבול** – יהיה העץ עצמו נאכל, ועלהו לתרופה. כמו עץ שיהיה לעתיד לבוא
שעצו נאכל. כך היא תורת הצדיק שנותן פרי שוה לעץ.

[הערה נחוצה: בכמה מהמקורות הנזכרים לא נאמר שטעם העץ שוה לטעם הפרי, רק נאמר שגם העץ נאכל כשם
שהפרי נאכל, אולם תמצא בספרים והמפרשים שהתייחסו גם למקורות אלו בלשון 'טעם עצו ופריו שוין' או 'טעם
העץ כטעם הפרי']

אשרי האיש – פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר
מאמר לכבוד חג הסוכות: 'ודהיה כעץ שתול על פלגי מים' – מנין שהכוונה לעץ
אתרוגים?? ואיך יבואר בזה דמיון האתרוג ללב??

והדברים אמורים בפרט בחג הסוכות שבא אחר היום הקדוש, יום הכיפורים, שבו
הבטיח כל אחד הבטחות טובות וקיבל על עצמו מה שקיבל לחזור בתשובה שלמה, כעת
בחג הסוכות זהו זמן שמחתננו שמבררים שאכן פיו וליבנו שוין, לא יחל איש דברו ככל
היוצא מפיו יעשה, כעת הזמן לתת ביטוי מעשי שלם להבטחותינו!!

חג כשר ושמח!!

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר, ירושלים
"ורצית בנו" ו"יום שמחת לבו" (מבאר האם זכו לדרגת ה"רצון" בי' או בט"ו בתשרי, וגם
מבאר את השמחה על השראת השכינה בעת תחילת הבנין והשלמתו בניסן)

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר, ירושלים

**"ורצית בנו" ו"יום שמחת לבו" (מבאר האם זכו לדרגת
ה"רצון" בי' או בט"ו בתשרי, וגם מבאר את השמחה על
השראת השכינה בעת תחילת הבנין והשלמתו בניסן)**

בְּיּוֹם חֲתָנְתּוֹ וּבְיּוֹם שְׂמֵחַת לְבוֹ (שיר השירים ג, יא)

הקדמה

א] הנה יודעים דברי הגר"א (שה"ש) במהות חג הסוכות, שהגם שהקב"ה מחל על חטא העגל ביוה"כ בי' בתשרי, מ"מ בט"ו בתשרי היה תוספת על המחילה הזו, שגם רצה בנו בזה שבנו את המשכן ושרתה בה שכינה. וביארנו במקו"א שלא חזרו ענני הכבוד כי אם בט"ו בתשרי, לפי שאז התחילו במלאכת עבודת המשכן.

והטעם שמלאכת עבודת המשכן היה תנאי מעכב בריצוי של הקב"ה, ביארנו עפ"ד הבית הלוי, שיסוד חטא העגל היה נגד התמימות בעבודת ה', ולכן הוצרכו לתקן כנגד זה "כאשר צוה ה' את משה", וזה נפעל בעת עבודת המשכן, ואז תיקנו את שורש החטא של העגל, ולכן כנגד זה זכו אז לדרגה של "ורצית בנו" שיהיו רצויים לפני הקב"ה כמו קודם החטא.

וכנגד התוספת זו שהקב"ה רצה בנו בט"ו בתשרי והחזיר את ענני הכבוד והשרה שכינתו בתוכינו אנו חגים את חג הסוכות, וזהו "ורצית בנו". וחג הסוכות מוגדר "זמן שמחתינו" על זה.

יום שמחת לבו

ב] אולם יש לעיין, שהרי שנינו במשנה בתענית (ד, ח) "וכן הוא אומר "צאינה וראינה בנות ציון במלך שלמה בעטרה שעטרה לו אמו ביום חתונתו וביום שמחת לבו", ביום חתונתו זו מתן תורה, וביום שמחת לבו זה בנין בית המקדש שיבנה במהרה בימינו אמין". ופרש"י (שה"ש ג, יא) "ביום חתונתו - יום מתן תורה שעטרוהו להם למלך וקבלו עולו: וביום שמחת לבו - זה שמיני למילואים שנתחנך בו המשכן במדבר".

וכ"ה במהרש"א (כתובות ז, ב) "בכמה דוכתינ דמיון ישראל לגבי הקב"ה כאשה לבעלה, וז"ש דהוא מקדש לו ג"כ עמו ישראל בדוגמא זו בקדושין, שהיא נתינת התורה כמ"ש אל תקרי מורשה אלא מאורסה, ובחופה הוא יחוד שכינתו במקדש עמנו, וכמו שדרשו ביום חתונתו זה מתן תורה וביום שמחת לבו זה יום שנתחנך המשכן".

נמצא מבואר ש"יום שמחת לבו" זה המשכן שזה היה בניסן, ומדוע נתייחד סוכות להיות זמן שמחתינו בתחילת הבנין.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר, ירושלים
"ורצית בנו" ו"יום שמחת לבו" (מבאר האם זכו לדרגת ה"רצון" בי' או בט"ו בתשרי, וגם
מבאר את השמחה על השראת השכינה בעת תחילת הבנין והשלמתו בניסן)

"כי כבר רצה האלוקים את מעשיך"

ג] ובכדי לבאר את כל זה נקדים בהערה, דהנה ידועים דברי חז"ל במדרש (מד"ר קהלת
פ"ט, ז; תוס' יומא פז, ב; טור סי' תרכד) שבמוצאי יוה"כ בת קול יוצאת ואומרת (קהלת ט,
ז) "לך אכול בשמחה לחמך", והמשך הפסוק הוא "כי כבר רצה האלוקים את מעשיך".

ויש להעיר, שהרי השיח יצחק (סדור הגר"א) כותב שעיקר ה"רצון" הוא רק בסוכות
בעת שחזרו ענני הכבוד, והביאור הוא ע"פ האמור בהקדמה שהגם שהקב"ה סלח ומחל
על חטא העגל, מ"מ רק בט"ו בתשרי חזרו לדרגה כמו קודם החטא שהחזיר להם את ענני
הכבוד, ולכן "ורצית בנו" זה רק בט"ו בתשרי ולא ביום הכפורים.

ומהו אם כן מה שמבואר בדברי חז"ל שכבר במוצאי יוה"כ "רצה אלוקים את מעשיך"?
והיה נראה לומר, שיש רצון על האדם עצמו לשוב לדרגה שירצה בו הקב"ה כמו קודם
החטא, ויש "רצה את מעשיך" שעשה האדם ביוה"כ"פ (מערכת התשובה שגורם כפרת
עונות) וזה כבר במוצאי יוה"כ"פ. ועד"ז נוסח ברכת רצה "רצה ה' אלוקינו בעמך ישראל
ובתפילתם" (ראה מש"כ הרמח"ל בדעת גדרי קבלת השפעתו יתברך).¹

אולם יש להוכיח שכבר ביום הכפורים היה את מדת הרצון, שהרי רש"י (שמות לג, יא)
כותב: "בעשרה בתשרי נתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ובלב שלם, ואמר לו למשה
סלחתי כדברך, ומסר לו לוחות אחרונות", הרי מפורש בזה דרגת הרצון כבר ביוה"כ"פ.²
ועלינו לבאר איך הדברים הולמים את דברי השיח יצחק.

אולם באמת גם השיח יצחק בעצמו כותב: "כי גם אחר שעשו את העגל נתרצה להם
הקב"ה ביום הכפורים והשרה שכינתו בתוכם". ועלינו להבין, שהרי לכאורה הריצוי היה
רק בסוכות שאז חזרו ענני הכבוד, ומהי כונתו שהקב"ה נתרצה להם כבר ביום הכפורים?

---

¹ ובאמת השפ"א (סוכות תר"מ) כותב ש"לך אכול בשמחה כו" קאי על חג הסוכות זמן שמחתינו, אבל בדברי חז"ל
הללו לא משמע כן.

² ויש לצרף בזה לדברים נפלאים שכותב בספר אפריון (פר' אחרי מות): "ומעתה האיש הנלבב, כאשר בא יוה"כ"פ
הקדוש, והוא נותן אל לבו כי הירבה לחטוא בשנה, והוא שב בתשובה שלמה כראוי ונכון, והוא בטוח בחסדי
השי"ת שיכפר לו על כל החטאים והעונות אשר עשה כל השנה, הנה במוצאי יוה"כ"פ כאשר ישב אל השלחן לאכול
ויתן אל לבו איך יערב לי לאכול, אף שעתה אני צדיק גמור כי הקב"ה מחל לי הכל, אבל הרי בשעה שהלחם הזה
גדל אז הייתי רשע וא"כ הגשמים לא ירדו בזכותי אלא בזכות הבהמות, ועתה איך יערב לחכי נהמא דכסיפא. אמנם
באמת אין בזה שום חשש, כי מאחר שהיום עשה תשובה כראוי, הרי הקב"ה ראה וידע זאת בתחלה כי עתיד האיש
הזה להיות צדיק ע"י תשובתו, וא"כ גם אז הגשמים בצדקתו ירדו. וז"ש לך אכול בשמחה, דייקא בשמחה בלי שום
עצבות כי הנה הוא לחמך, ושתה בלב טוב יינך, ואל תאמר כי מאחר שאני בעת גידולם הייתי רשע א"כ לא גדלו
בזכותי רק בזכות הבהמות, אל תאמר כן, כי כבר רצה אלוקים את מעשיך, כלומר גם אז בעת הגידול של הלחם
והיין, רצה אלוקים את מעשיך אשר עשית היום, כי לפניו נגלה גם העתיד, וא"כ בזכותך גדלו והרי הן שלך, והוא
כפתור ופרח בעז"ה".

³ וע"ע בשערי תשובה לר"י (ד, ח) שכותב: "ואם עבר אדם על מצות לא תעשה ועשה תשובה, ידאג לעונו ויכסוף
ויחכה להגיע ליום הכפורים למען יתרצה אל השם יתברך, כי רצונו חיי הנפש והגוף וחיי כל נוצר, כמו שנאמר
(תהלים ל, ו) "חיים ברצונו" (וע"ע ברש"י שה"ש א, יג ובדברים ט, יח; ובגור אריה דברים י, י ושמות כט, א).

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר, ירושלים
"ורצית בנו" ו"יום שמחת לבו" (מבאר האם זכו לדרגת ה"רצון" בי' או בט"ו בתשרי, וגם
מבאר את השמחה על השראת השכינה בעת תחילת הבנין והשלמתו בניסן)

וכותב המהר"ל (גור אריה שמות שם): "אע"ג דנתרצה להם ביום הכפורים, לא היה
ריצוי, אלא שהקב"ה ברצון להם, ומכל מקום עדיין היו כמנודין לו, עד שהוקם המשכן,
והיה כפרה להם בקרבנו". והדברים סתומים.

מתי משה עצמו נצטוה על מלאכת המשכן

דן ומה שנראה בזה, כי הגם שמבואר בדברי הגר"א בשיר בשירים, שמשה רבינו צוה
את ישראל על מלאכת המשכן בי"א בתשרי, מ"מ מבואר במדרש תנחומא (תרומה אות
ח; כי תשא אות לא; פקודי אות יא) שמשה רבינו עצמו נצטוה על מלאכת המשכן כבר
ביום הכפורים עצמו.

וכך אמרו שם (תרומה שם): "אימתי נאמר למשה הפרשה הזו של משכן? ביום
הכפורים עצמו, אע"פ שפרשת המשכן קודמת למעשה העגל כו', אין מוקדם ומאוחר
בתורה כו' הוי ביום הכפורים נאמר למשה ועשו לי מקדש כו'. ואתה מוצא שביום
הכפורים נתכפר להם ובו ביום אמר לו הקב"ה "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" כדי
שידעו כל האומות שנתכפר להם מעשה העגל, ולכך נקרא משכן העדות שהוא עדות
לכל באי העולם שהקב"ה שוכן במקדשכם".

הרי מבואר, שהקב"ה כבר ביום הכפורים גילה בדעתו שחפץ להחזיר את שכינתו
בישראל, ולפיכך אמר למשה שיצום על מלאכת המשכן ואז יחזיר שכינתו בהם.

נמצא לפי זה, שמצד הקב"ה כבר ביום הכפורים הוא רצה בנו, ורק כדי שבפועל יחזור
השכינה וענני הכבוד, היה נצרך שיבנו את המשכן, ואז בפועל נתממש הרצון שחזרו
לדרגה שהיו קודם החטא. אבל בעצם כבר ביום הכפורים בעת שסלח הקב"ה לישראל,
גילה בדעתו שרוצה בהם וחפץ להחזירם לדרגה כמו קודם החטא.

ביאור השמחה על בנית המשכן והשראת השכינה בתשרי ובניסן

ה] עתה נמשיך לבאר את זמן שמחתנו בחג הסוכות.¹¹

ונקדים תחילה בדברי האלשיך (ויקרא פרק כג) שג"כ מבואר בדבריו להדיא שהשמחה
בסוכות הוא על החזרת השכינה, ושזהו שמחתו של הקב"ה.

וכך הוא כותב: "הנה כי לא על חנם קבע הוא יתברך חג השביעי הזה על שם הסוכות,
כי למה, כי שמחתו היא, כי לא שמח ה' במעשיו מאז ברא העולם עד הזמן ההוא, כי
עשרים דור שמאדם עד אברהם היו מכעיסים ובאים, ומאברהם התחילה שכינה לרדת
מרקיע שביעי לששי ולא שבתה לארץ, כאשר נתאוה יתברך שתהיה לו דירה בתחתונים
שהיה תכלית הבריאה, וגם לא פסקה זוהמא עד מתן תורה, ולא מלאו הימים לגמור
מתנתה עד אשר עשו את העגל, ולא נתקן עד עבור יום הכפורים, שאז ניתנה תורה
בלוחות שניות והקהיל משה את ישראל לעשות לו מקדש לשכון בתוכם, אז שמח הוא
יתברך, ועל כבודו צוה לחוג את חג הסוכות כי היא שמחתו כמדובר. וגם בכל דור אין לו

¹¹ ויסוד הדברים שמעתי ממו"ר הגאון הגר"כ שליט"א.

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר, ירושלים
"ורצית בנו" ו"יום שמחת לבו" (מבאר האם זכו לדרגת ה"רצון" בי' או בט"ו בתשרי, וגם
מבאר את השמחה על השראת השכינה בעת תחילת הבנין והשלמתו בניסן)

יתברך ימי שמחה כחג הסוכות, כי אז נקיים ישראל מכל עון אשר חטאו כי עבר עליהם
יום הכפורים. ועל כן יען כי כל שמחתו יתברך הוא על כשרונינו וטהרת נפשנו, אם כן
ראוי הוא כי זכר יעשה יתברך בחג ההוא אל השגת ישראל זה הכשרון, הלא הוא על ידי
הסוכות, ככל הדברים הנאמרים באמת ברמז הנרמז, ונמצא בהן למוצאי דעת כמדובר.

ומבואר מדבריו, שמהות החג הוא על השכינה שחזרה, ושזהו שמחתו של הקב"ה במה
שמשרה שכינתו בישראל, וכפי שאמרו חז"ל עפ"ד חז"ל (תנחומא נשא סי' טז) "בשעה
שברא הקב"ה את העולם אמרו שנתאוה שיהא לו דירה בתחתונים כמו שיש בעליונים"
(וראה בנפה"ח (ב, יז) שענין ה'שכינה' הנזכר בכל מקום הפי' הפשוט הוא קביעות דירה).

אמנם בכל עשיית המשכן יש גם את חלק ההכנה של ישראל. וזה ע"פ מש"כ במקו"א
בהרחבה (אהל אבות בראשית) שהנה נחלקו הרמב"ן והספורנו, אם ציווי מלאכת המשכן
היה קודם חטא העגל או רק אחרי חטא העגל, וקשה מדברי חז"ל (תנחומא בחוקותי סי'
ג' במד"ר יב, ו) שמפורש שהיה תנאי כבר ביציאת מצרים על מלאכת המשכן.

וכן קשה סתירה בדברי הגר"א עצמו, שמחד גיסא בדבריו בשה"ש (א, יז) מבואר שציווי
המשכן בא רק אחרי חטא העגל כשיטת הספורנו. ואילו בדבריו באדרת אליהו (פ' כי
תשא) משמע שהציווי של "ועשו לי מקדש" היה גם קודם חטא העגל.

וביארנו שם עפ"ד המשך חכמה (פר' ויקהל) שג"כ כותב כשיטת הספורנו שקודם חטא
העגל היה השראת השכינה גם בלא המשכן, אלא שבדבריו מבואר חידוש נפלא
שאעפ"כ היה 'משכן' גם קודם חטא העגל.

ושם בא המשך חכמה לבאר מדוע בפר' כי תשא (קודם חטא העגל) נצטוו על שבת
אחרי מלאכת המשכן, ואילו בפר' ויקהל נאמרה מלאכת המשכן אחר הציווי על שבת.
וז"ל: "קודם שעשו בני ישראל העגל הלא היה התנאי "בכל המקום אשר אזכיר את שמי
אבוא אליך וברכתך" והשכינה היתה שורה בישראל שלא באמצעות המשכן רק הוא
היה מקום מיוחד לעבודה ולהשראת השכינה, אבל לא באופן שעל ידו יזכו לראות בכבוד
השי"ת כי בני ישראל בעצמם הם היו המעון להשי"ת "והיכל ה' המה" (ירמיה ז, ד) אז
היה בנין המשכן כאחד מפרטי צורך העבודה כו'. שכיון שהשראת השכינה וכבוד השי"ת
חופף על בני ישראל קודם בנין המשכן אם כן תו עבודה וכל צרכיה אף בנין המשכן דחי
שבת, לכן נאמר משכן קודם לשבת. אבל אחר שחטאו בעגל הלא לא היו ראויים לכבוד
השי"ת רק באמצעות המשכן, א"כ לא נדחית בבנין המשכן לכן נאמר שבת קודם".

ומבואר מדבריו, שגם קודם חטא העגל היה ציווי על מלאכת המשכן רק שהיה חילוק
במהות המשכן, שאחרי חטא העגל לא היו ראויים להשראת השכינה רק דרך המשכן,
ואילו קודם חטא העגל המשכן היה רק כאחד מפרטי צורך העבודה.

ועפ"ז ביארנו, שמהות המשכן קודם חטא העגל היה במטרה כדי שתשרה השכינה
בתחתונים, והיה זה בחינה של "מקדש", אלא שמכח חטא העגל ירדו בדרגה ולא זכו

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר, ירושלים
"ורצית בנו" ו"יום שמחת לבו" (מבאר האם זכו לדרגת ה"רצון" בי' או בט"ו בתשרי, וגם
מבאר את השמחה על השראת השכינה בעת תחילת הבנין והשלמתו בניסן)

לשוב לדרגה ההיא שתשרה השכינה בתחתונים ולא שרתה השכינה אלא בישראל,
ולצורך זה הוצרך מקום מיוחד להשראת השכינה שזהו ה"משכן".

"ושכנתי בתוכם"

ו] והנה כדי שישראל יהיו שרויים שתשרה בהם השכינה ושהם בעצמן יהיו המעון
להשי"ת "והיכל ה' המה", היה נצרך לכך עבודה מצידם.

וכפי שכותב הנפש החיים (שער א בהערות פרק ד): "לזאת הרי כי ודאי עיקר ענין
הקדש והמקדש ושריית שכינתו יתברך הוא האדם, שאם יתקדש עצמו כראוי בקיום
המצות כולן שהם תלויין ג"כ בשורשן העליון בפרקי אברי השיעור קומה כביכול של כלל
כל העולמות כולם, אז הוא עצמו המקדש ממש ובתוכו ה' ית"ש. כמ"ש יכל ה' היכל ה'
המה. וכמאמרם ז"ל ושכנתי בתוכם בתוכו לא נאמר אלא בתוכם כו'. וזה שאמרו רז"ל
(כתובות ה, א) "גדולים מעשי צדיקים יותר ממעשה שמים וארץ, דאילו במעשה שמים
וארץ כתיב "אף ידי יסדה ארץ וימיני טפחה שמים", ואילו במעשה צדיקים כתיב "מקדש
אדני כוננו ידיך". פתחו במעשי צדיקים וסיימו ראייתם ממקדש, כי כן באמת שהצדיקים
ע"י מעשיהם הרצויים לפניו יתברך, הן הם מקדש ה' ממש.

וי"ל עד"ז הכתוב "ועשו לי מקדש גו' ככל אשר אני מראה אותך וגו' וכן תעשו" ורז"ל
דרשו וכן תעשו לדורות. ולדרכינו י"ל ג"כ שר"ל אל תחשבו שתכלית כוונתי הוא עשיית
המקדש החיצוני, אלא תדעו שכל תכלית רצוני בתבנית המשכן וכל כליו, רק לרמוז לכם
שממנו תראו וכן תעשו אתם את עצמיכם שתהיו אתם במעשיכם הרצויים כתבנית
המשכן וכליו, כולם קדושים ראויים ומוכנים להשרות שכינתי בתוכם ממש. זהו ועשו לי
מקדש ושכנתי בתוכם דייקא שככל אשר אני מראה אותך את תבנית המשכן וגו'. תכלית
כוונתי שכן תעשו את עצמיכם".

ומהו "ושכנתי בתוכם" בכל אחד ואחד, מבאר האלשיך (שמות כה): "בשום לב אל
אומרו "ושכנתי בתוכם" ולא אמר "בתוכו", והוא כי הנה שמעתי לומדים מכאן כי עיקר
השראת שכינה באדם הוא ולא בבית מאומרו "בתוכם", אך לא המשיכו הכתובים על
ענין זה. ואני אבא אחריהם ומלאתי את דבריהם. והוא כי עדיין צריך לשים לב כי הלא
במשכן עצמו היתה שכינה כו'. אך הוא, כי מאז היתה שכינה למטה טרם יחטא אדם
ובהעוותו עלתה לרקיע ראשון, ובדור אנוש לשני, וכן על הסדר הזה עד השביעי. ובא
אברהם והורידה לששי, יצחק לחמישי, יעקב לרביעי, לוי לשלישי, קהת לשני, עמרם
לראשון, משה לארץ. כן היה ראוי הלל להשרות שכינה בארץ בהשתלשלותו כו'. אלא
שאינן הדור ראוי לכך, כי עונותם מבדילים בין הארץ ובין השמים, ואין מבא להשראת
שכינה בארץ למענם. והוא מאמר הכתוב היכל ה' היכל ה' היכל ה' המה, לומר אל יעלה
על רוחכם כי היכל ה' הוא ואיך יניחחו הוא יתברך, כי הלא היכל ה' המה וכאשר המה
ראויים להשרות שכינה בנשמותם ישתלשל ויתפשט השפע אל היכל ה', כי למענם
להיות אתם משכן את שמו יתברך במקום ההוא. כי נפשותם הם המשכן האמתי ומהם
יתפשט אל המקום המיוחד ההוא".

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר, ירושלים
"ורצית בנו" ו"יום שמחת לבו" (מבאר האם זכו לדרגת ה"רצון" בי' או בט"ו בתשרי, וגם
מבאר את השמחה על השראת השכינה בעת תחילת הבנין והשלמתו בניסן)

ומוסיף האלשיך: "ועל זה אחשבה היתה ברכת טוב אשר בירך משה את בני ישראל,
כמאמרם ז"ל (תנחומא פקודי יא) על "וירא משה את כל המלאכה והנה עשו אותה
כאשר צוה ה' ויברך אותם משה", יהי רצון שתשרה שכינה במעשה ידיכם ויהי נועם כו'.
כי מה ענין פסוק "ויהי נועם" אצל הברכה. ולבא אל הענין, נשים לב אל כפל ענין ומלות
שונות באומרו "ומעשה ידינו כוננה כו' ומעשה ידינו כו'". אך אמר יהי רצון שתשרה
שכינה במעשה ידיכם כו', כי כשהוקם המשכן של מטה, משכן של מעלה הוקם עמו בכל
חלקי פרטי דוגמת התחתון. וזהו ומעשה ידינו, אשר פה, כוננה עלינו, בעליון אשר הוא
עלינו ואז על ידי שני הדברים האלה ומעשה ידינו, פה למטה כוננהו, מקדושה שהקנינו
בעליון על ידי נפשנו, כי הכל תלוי ונמשך מהשראת שכינה על האדם שבאמצעותו
יתכונן העליון והתחתון בהשראת שכינה כאמור.

ועל פי הדברים האלה תהיה כוונת הכתוב "ועשו לי מקדש כו'", כי אחת דבר אלקים
שתיים זו שמענו. אחת ועשו לי מקדש, שנית שיעשו באופן יתקיים המקדש במה שיכשירו
מעשיהם להיות עצמם היכל ה', ותהיה שכינתו יתברך שוכנת בתוכם ובקרבים שיהיו
היכל ה' המה, שויהי נועם ה' עליהם בעצם. וזהו "ושכנתי בתוכם", כי אין הוא יתברך
עושה עיקר מהעצים ואבנים, כי אם מהאנשים צדיקים אשר נפשותיהם משכנות לאביר
יעקב. ופירש על ראשון ראשון. מה שאמרתי "ועשו לי מקדש הוא ככל אשר אני מראה
אותך כו'". ומה שאמרתי "ושכנתי בתוכם" אל יקשה בעיניכם לומר מי זה יוכל להכין
עצמו להיות משכנו יתברך בו, ומה גם אחר התקלקל הכנתם בעגל. כי דעו לכם כי "וכן
תעשו", כי יש לאל ידכם בטוב בחירתכם. ולהורות להם כי הבא ליטהר ה' עמו לסייעו
ולהכשירו בעצם, והמה כבר באו ליטהר כמאמרם ז"ל כי כן עשו ישראל אז מראש חודש
אלול שעלה משה הפעם השלישית שבא ליטהר, על כן בסוף הארבעים יום שירד משה
בציווי המשכן אמר לו הוא יתברך לאמר להם וכן תעשו כו'".

**ומבואר מכל דברי האלשיך, שהעבודה של ישראל היה להכשיר עצמם להיות ראויים
שתשרה שכינה עליהם בתוך כל אחד ואחד. ואת העבודה הזאת עשו ישראל החל מר"ח
אלול ועד ליום הכפורים, ואז הכינו עצמם לכך ובט"ו בתשרי בעת שהתחילו בעשיית
המשכן, או אז כבר העמידו עצמם מצידם שראויים לכך להיות המעון לשכינה.**

וכבר ביארנו לעיל, שהקב"ה כבר ביום הכפורים עצמו צוה למשה על מלאכת המשכן,
כי כבר אז גילה בדעתו שרוצה בהם, וחפץ להחזיר את שכינתו בהם. ולכן יש כאן תהליך
שלם שמתחיל מיום הכפורים עד עת סיום מלאכת המשכן.

ולכן מצד ישראל – עת תחילת עשיית המשכן הוא זמן השמחה, כי בעת ההיא העמידו
והכינו עצמן ונעשו ראויים להשראת השכינה, וזהו הסמל של ענני הכבוד. אולם בפועל
לא נשלמה מלאכת המשכן רק בניסן, ולכן מצידו יתברך שלימות השמחה היא רק בניסן,
בזמן שנעשה לו דירה בתחתונים שיכול להשרות שכינתו שם.

לתגובות: 5322906@gmail.com

באר התורה / הרב יעקב אשר פלדמן, מח"ס 'כתב משה' ושא"ס, ירושלים

"בַּחֲמֹשֶׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת" – בגדרי חובת האכילה בליל ט"ו בחודש השביעי

"דִּבֶּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בַּחֲמֹשֶׁה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ הַשְּׁבִיעִי הַזֶּה חַג הַסֻּכּוֹת שִׁבְעַת יָמִים לַה' ע"כ. (אמור כג לד)

סוכה (כו א) במשנה רבי אליעזר אומר ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, אחת ביום ואחת בלילה, וחכמים אומרים אין לדבר קצבה, חוץ מלילי יו"ט הראשון של חג בלבד, ע"כ.

ובפני רש"י (שם) בד"ה חוץ מלילי יום טוב הראשון - שאינו רשאי להתענות, כדיליף בגמרא. עכ"ל.

ובגמ' (שם) מ"ט דר' אליעזר, "תשבו" (אמור כג מב) כעין תדורו, מה דירה אחת ביום ואחת בלילה, אף סוכה אחת ביום ואחת בלילה, ורבנן כדירה מה דירה אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל, אף סוכה נמי אי בעי אכיל אי בעי לא אכיל, אי הכי אפי' לילי יום טוב ראשון נמי, א"ר יוחנן משום ר' שמעון בן יהוּצדק, נאמר כאן "חמשה עשר" (אמור כג לד), ונאמר חמשה עשר בחג המצות (שם כג ו), מה להלן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות, אף כאן לילה הראשון חובה מכאן ואילך רשות, והתם מנלן, "בערב תאכלו מצות" (בא יב יח) הכתוב קבעו חובה, ע"כ.

ובפני רש"י (שם) בד"ה מכאן ואילך רשות - דהכי ילפינן לה בפרק בתרא דפסחים (קכ א): "ששת ימים תאכל מצות וביום השביעי עצרת" (ראה טז ח) מה שביעי רשות אף ששה רשות, לפי שהשביעי בכלל "שבעת ימים תאכל מצות" (משפטים כג טו, כי תשא לד יח) ויצא מן הכלל, ללמד שאכילת מצות האמור בו אינו חובה - אלא אם באת לאכול - תהא אכילתך מצה ולא חמץ, ולא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא. והתם גופיה מנלן - דלילה הראשון מיהא חובה, עכ"ל.

מבואר דאף לאחר שגלתה לנו התורה דאכילת מצה בכל השבעת ימים הוא רשות, מ"מ הוציאה התורה מן הכלל את הלילה הראשון, וקבעתו חובה, והוא ממה שכתוב בערב תאכלו מצות.

-א-

ובתוס' (סוכה שם) בד"ה אי בעי אכיל וכו'. ומשמע הכא דביו"ט לא הוי חובה וכו', חוץ מליל יו"ט הראשון, ולפי"ז אם טעה ולא הזכיר של יו"ט בברהמ"ז אינו צריך לחזור, והא דאמרינן פרק שלשה שאכלו (ברכות מט ב) שבתות וי"ט דלא סגי ליה דלא אכיל, אם

טעה חוזר, לא מתוקמא אלא בלילי יו"ט הראשון של פסח, ובלילי יו"ט הראשון של חג וכו', עכ"ל.

וכ"ה ברשב"א בחי' (ברכות מט ב) ומינה שמעינן דהא דאסיקנא דבשבת וימים טובים דעל כרחיה אכיל מחזירין אותו, ה"מ לילה הראשון של פסח וליל ראשון של סוכות דוקא שהיא חובה באכילת פת דגמרינן לה (סוכה כז א) חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות מלילה הראשון של פסח שקבעו חובה הכתוב "מבערב תאכלו מצות" (בא יב יח), הא כלהו שאר עונות די"ט ואפילו די"ט ראשון אין מחזירין אותו דאי בעי לא אכיל פת, וכדאיתא נמי במסכת סוכה (כז א) גבי ארבע עשרה סעודות חייב אדם לאכול בסוכה, וכו' עכ"ל.

-ב-

בשו"ת רעק"א (קמא, סי' א) ועכ"ז אלו נשאלתי אנכי על ככה, כמדומה הייתי מורה ובא, דכל מרבית ביתו אנשים יחזרו לברך, אבל לא הנשים והבנות. וטעמא דידי משום דיש לי לדון דאשה מותרת להתענות בי"ט, דאיסור תענית בי"ט נראה שהוא מדין עונג, וכן הוא ברמב"ם, והרי מצות עונג הוא בכלל מצות עשה דעצרת תהיה לכם, דדרשינן מניה חציו לד' וחציו לכם, וא"כ לא תהא מצוה זו עדיפא מכל מ"ע שהזמן גרמא שנשים פטורות וכו', וכיון דאינה במצות תענוג מותרת להתענות, וממילא אם שכחה להזכיר של יום טוב בברכת המזון א"צ לחזור ולברך, דהוי י"ט גבי דידהו כמו ר"ח לגבי דידן. זולת בליל א' דפסח דמחוייבות במצה מהקישא דכל שישנו בבל תאכל חמץ, וכו"י עכ"ל.

מבואר בדבריו דאף שמדין יו"ט אינן חייבות באכילת פת וממילא אין חייבות לחזור אם לא הזכירו המאורע, מ"מ בליל פסח, מכיון שחייבות לאכול מצה, מדין בערב תאכלו מצות, ומהקישא דכל שישנו בבל תאכל חמץ לכן חייבות לחזור.

-ג-

והנה מדחלוק לילי יו"ט הראשון של פסח ושל סוכות משאר לילות וימים טובים, לכאורה נראה דחיובו אינו מדין היו"ט, רק הוא חיוב בפני עצמו.

^ט ובשו"ת הרשב"א (ח"א סי' תריד) מדאמרינן בברכות (מט ב) אלא מעתה שבתות וימים טובים דעל כרחך אכיל הכי נמי. אלמא בשבתות צריך לאכול פת מדאורייתא דומיא דימים טובים, דהיינו ראשון של פסח דכתב ביה "בערב תאכלו מצות" (בא יב יח) הכתוב קבעו חובה. וכן ליל ראשון של סוכות דגמר' חמשה עשר חמשה עשר מחג המצות. וכו' עכ"ל.

^י שם: ומה דאשה מחוייבת במצוה די"ט הוא רק בלא תעשה דלא תעשה כל מלאכה, אבל לא במצות עשה די"ט, וכמ"ש תוס' בקידושין (דף ל"ד ע"א ד"ה מעקה) ואף להר"ן שם דחייבות גם בעשה די"ט מ"מ זה רק בעשה דשבתת מלאכה משום דתמיד איתא גם לאו בהדי העשה, אבל בעשה דאין בה לאו פטורות ועי"ש, עכ"ל.

^{יא} שם: וכן בשבת אם שכחה לומר רצה, דכיון דמחוייבת במ"ע דקידוש מהקישא דזכור ושמור מחוייבת ג"כ בכל מ"ע דשבת, וכו' עכ"ל.

וגם מכיון דנלמד ממה שכתוב "בערב תאכלו מצות" שנאמר במצרים (בא יב יח), ואז עדיין לא נהג בו יו"ט, וכמו שכתב בחזקוני (מסעי לג ג) "ויסעו מרעמסס בחדש הראשון בחמשה עשר יום" וגו' לא הוזהרו במצרים על יום טוב רק מחמץ לילה ראשון.

וכ"ה בתוס' יו"ט (פסחים פ"י מ"ה) בסוף ד"ה מצה על שום וכו', דאי לראות חמץ אף בלילה לא נאסרו וכן במלאכה. ואי לאכול גם ביום נאסרו, עכ"ל. וכן נראה מדברי האור החיים (מסעי לג ב), וכ"כ במהרי"ל דיקין (ריש פ' קרח). וא"כ חיובו לכאורה לא מדין יו"ט אלא מדין גזירת הכתוב ומהקישא.

-ד-

ברכות (מט ב) אמר רב אידי בר אבין אמר רב עמרם אמר רב נחמן אמר שמואל: טעה ולא הזכיר של ראש חדש בתפלה מחזירין אותו, בברכת המזון אין מחזירין אותו. אמר ליה רב אבין לרב עמרם: מאי שנא תפלה ומאי שנא ברכת המזון - אמר ליה: אף לדידי קשיא לי, ושאלתיה לרב נחמן, ואמר לי: מיניה דמר שמואל לא שמיע לי, אלא נחזי אנן, תפלה דחובה היא - מחזירין אותו; ברכת מזונא, דאי בעי אכיל אי בעי לא אכיל - אין מחזירין אותו, ע"כ.

ובטור (או"ח סי' קפח סעי' ז) ואי לא מדכר דפתח הטוב והמטיב לא הדר לרישא דאמר שמואל טעה ולא הזכיר של ר"ח בתפלה מחזירין אותו בברה"מ אין מחזירין אותו, מ"ט תפלה דלא מצי פטר נפשיה מחזירין אותו, ברה"מ דמצי פטר נפשיה אי בעי אכיל ואי בעי לא אכיל, פירוש דבר שצריך ברה"מ שאפשר שיאכל פירות או ירקות רק שלא יתענה שאסור להתענות בר"ח הילכך לא מהדרינן ליה, עכ"ל.

-ה-

בטור (או"ח סי' קפח) אם חל ר"ח בשבת והזכיר של שבת ולא של ר"ח היה אומר ה"ר יוסף שאין מחזירין אם פתח בהטוב והמטיב אף על גב דהשתא לא סגי דלא אכיל מ"מ משום האי מיעוטא לא תיקנו להחזיר וגם חיוב אכילה דהאי יומא משום שבת הוא וכתב אחי ה"ר יחיאל ז"ל ויש חולקים בזה ולזה דעתי נוטה וראיה משום יום שנתחייב בד' תפלות ה"נ כיון דסוף סוף לא סגי דלא אכיל צריך לחזור ולברך עכ"ל.

ובחידושי הרשב"א (ברכות מט ב) והילכך ראש חדש שחל להיות בשבת כיון דעל כרחיה אכיל אפי' טעה בשל ראש חדש בברכת המזון מחזירין אותו לראש הברכה דהיינו לנחמה, ואין צריך לומר בשלא פתח הטוב והמטיב שאומר ברוך שנתן, עכ"ל.

ומבואר בחי' הרשב"א והטור דבר"ח שחל להיות בשבת, כיון שעל כרחו הוא אוכל אפי' טעה בשל ר"ח מחזירין אותו אף שאין חיובו מדין ר"ח.

כמו כן בליל ראשון של פסח ובליל ראשון של סוכות אף דחיובו אינו מדין יו"ט, אלא מדין בערב תאכלו מצות ומגזירה שוה, מ"מ כיון דעל כרחו אכיל חוזר.

-ו-

בבית יוסף (שם) [בדק הבית] ולענין הלכה נקטינן כה"ר יוסף דספק ברכות להקל [עד כאן].

וכן הוא בשו"ע (שם סעי' ז) אם חל ר"ח בשבת, והזכיר של שבת ולא הזכיר של ר"ח, ולא נזכר עד שהתחיל הטוב והמטיב אינו חוזר, עכ"ל.

ומבואר דבראש חודש שחל בשבת אף דלא סגי ליה בלא פת משום שבת, מ"מ אי לא הזכיר של ר"ח אינו חוזר, משום שהחיוב סעודה אינו מחמת ר"ח.

וצ"ב לפי מה שכתבו התוס' דבשאר לילות וימים טובים אינו חוזר, ורק בליל ראשון של פסח ושל סוכות חוזר, משום שאז יש גזירת הכתוב שחייב לאכול פת וילפינן לה מבערב תאכלו מצות, ומג"ש דחמשה עשר חמשה עשר.

וכמו כן לשי' רעק"א בדין נשים ביו"ט אם שכחו מעין המאורע אינן חוזרות זולת ליל א' של פסח דמחוייבות במצה מהקישא דכל שישנו בבל תאכל חמץ ישנו בקום אכול מצה, צ"ב דלכאורה חיוב הסעודה אינו מדין היו"ט, וא"כ מאי שנא מר"ח שחל להיות בשבת דנקטינן שאינו חוזר משום שאין חיובו מדין ר"ח רק מדין שבת, הכא נמי הכא שאין חיובו מדין היו"ט רק דין בפני עצמו.

-ז-

ונראה בכל זה בהקדם ביאור דברי הטור (שם) שכתב ואם חל ר"ח בשבת והזכיר של שבת ולא של ר"ח, היה אומר ה"ר יוסף שאין מחזירין אם פתח בהטוב והמטיב, אע"ג דהשתא לא סגי דלא אכיל, מ"מ משום מיעוטא לא תקנו להחזיר וכו', עכ"ל.

ובפרישה (ס"ק כז) משום האי מיעוטא. פירוש דלא שכיח ועכשיו איתרמי כך לא החזירו וכן פירש מהר"ם יפה (ס"ח) אבל אין טעם לפירוש זה וכי בשביל שאינו שכיח אם לא עביד כתיקונו לא יחזור ועוד דאם כן ר' יחיאל דסבירא ליה חוזר ומביא ראיה מיום שנתחייב בארבע תפילות וכו' הא יש לחלק דשאני הכא דלא שכיח כמו שחילק מהר"ם יפה בין זה לזה ע"ש. לכן נראה לע"ד דהכי פירושו משום האי מיעוטא רצה לומר מי שמיעט מלומר יעלה ויבוא בברכת המזון לא מצינו שתקנו חזרה בשביל זה, עכ"ל.

ובמגן אברהם (שם ס"ק יב) אינו חוזר. אף על גב דלא סגי דלא אכל פת, מ"מ משום האי מיעוטא לא תקנו להחזיר כלומר דדוקא ביום הכפורים שחל בשבת שמתפלל ד' תפלות בלא"ה תקנו להזכיר גם של שבת אבל להחזיר בשביל כן לא תיקנו כיון שלעולם אין מחזיר בשביל ר"ח, וגם חיוב אכיל' דהוא יומא משום שבת הוא [טור] וא"כ לעולם ליכא חיוב הזכרה להזכיר בר"ח והוי כמפטיר בשבת ר"ח שאינו מזכיר של ר"ח כמ"ש רפ"ד ס"ב, עכ"ל.

בלבושי שרד (שם) *כלומר דדוקא. המג"א לשיטתיה בתרכ"ג (ס"ק ב) דפליג אהט"ז כאן ס"ק ה', וסבירא ליה דחוזר התם, לכן צריך כאן לתירוץ אחר: * (שם) תקנו להזכיר. וכיון

דתיקנו להזכיר כשחל בשבת, תיקנו גם לענין להחזיר לענין אם שכח. מה שאין כן כאן דליכא תקנה להזכיר, דהא מזכירין ראש חדש אפילו לא חל בשבת, ומשום להחזיר לבד שהוא אקראי לא עשו תקנה: * (שם) ליכא חיוב הזכרה. פירוש, לענין להחזיר, דלא מצינו שיחזיר משום ראש חדש, לכן גם כשחל בשבת אינו מחזיר, ודמי להפטורה דאינו מזכיר מהאי טעמא, הכי נמי כאן לענין להחזיר, וק"ל, עכ"ל.יב

במשנה ברורה (שם ס"ק כו) מפני שאינו חייב וכו' - דדוקא בשבת וביו"ט שמחויב לאכול דוקא פת וא"כ חיוב ברהמ"ז קבוע הוא בימים האלה לכן תקינו רבנן לעיכובא ג"כ להזכיר שם מעין המאורע וכמו בתפלה, אבל בר"ח אף על גב שאסור להתענות בו מ"מ אינו מחויב לאכול דוקא פת וא"כ אין חיוב ברהמ"ז קבוע בו, ולהכי לא תקנו חכמים הזכרת מעין המאורע שלו לעיכובא ברהמ"ז וע"כ אם שכח אין צריך לחזור, עכ"ל.

-ח-

ובלחם חמודות (על הרא"ש, ברכות פ"ז אות עח) כתב משום האי מיעוטא, (דרובן של ר"ח אינן חלין בשבת) לא תקנו להחזיר. וכו', עכ"ל.

וכוונתו בביאור דברי הטור הוא משום דר"ח חלין בכל ימות השבוע, וא"כ רובן של ר"ח אם ישכח יעו"י אין מחזירין אותו, ולכן לא רצו חכמים לתקן דבחל בשבת, אז כן יתחייב לחזור,

בספר **מאמר מרדכי** (כרמי, ס"ק טז) ואם חל ר"ח וכו' אינו חוזר וכו' כ"כ הטור בשם הר' יוסף ז"ל דאע"ג דהשתא לא סגי דלא אכיל משום האי מיעוטא לא תקנו להחזיר ע"כ. ופשוט הוא דר"ל משום האי מיעוטא דר"ח שחל בשבת לא תקנו להחזיר משום ר"ח וזה ברור. ואין זה ענין לשבת ויזה"כ דעכ"פ תקנו חזרה בשביל שבת וק"ל כנ"ל ברור. וראיתי להרב גן המלך (סי' לח) שדחה דין זה מכח ההיא דסי' תרכג ביוה"כ ולא זכר מדברי האחרונים כלום ואין דבריו נראים. ודברי הרב פרישה בזה תמוהים מאד לענ"ד, וגם יש מגומים בדבריו. ועיין ט"ז ומ"ש הוא ברור ונכון ודלא כט"ז, עכ"ל.

-ט-

ולהמתבאר בדברי הטור, ולפי מה שביארו בלחם חמודות ובמאמר מרדכי, מובן שפיר מה דמבואר בתוס' דאם שכח בלילי יו"ט הראשון של פסח, ובלילי יו"ט הראשון של חג, וכמו"כ מה שפסק בשו"ת רעק"א לחייב נשים ששכחו להזכיר יעלה ויבוא בלילי ראשון של פסח, ואף דחיובם הוא לא משום יו"ט, והטעם מכיון שחייב של בערב תאכלו מצות

^{יב} ובמחצית השקל (שם) ואם כן לעולם כו'. ר"ל, דבשלמא בתפלת שבת כיון דאפילו לא חל בו יום הכיפורים צריך עכ"פ להזכיר שבת בשלש תפלות, כשחל בו יום כיפור ויש עוד תפלה, אמרו חז"ל שיהיה לתפלה זו דין תפלה שמתפלל בשבת גרידא ויזכיר שבת, כיון דהיום נתחייב בארבע תפלות. מה שאין כן בברכת המזון בראש חדש, דלא מצינו חיוב אכילה בראש חדש גרידא, שע"י זה היה חייב לחזור אם שכח, דאפילו האכילה בראש חדש שחל בשבת אין החיוב משום ראש חדש כי אם משום שבת, לכן אין צריך לחזור בשביל ראש חדש אפילו כשחל בשבת, דמהאי טעמא אינו מזכיר בברכת הפטרה כשחל ראש חדש בשבת יום ראש חדש, משום דליכא מפטיר בראש חדש גרידא, עכ"ל.

חל תמיד ביו"ט של פסח, וכמ"כ לילי יו"ט של סכות, חל תמיד בליל ט"ו, אף שחיובו אינו מדין יו"ט מ"מ חייבו לחזור, וגם לנשים בליל פסח, משום דסו"ס חייבות לאכול ביום זה שחל ביו"ט.

-י-

בחי' חכמת שלמה (שם) אם חל ראש חדש בשבת והזכיר של שבת ולא הזכיר של ראש חדש וכו'. נ"ב, כן הוא כאן, וכן מצינו בכמה דוכתי, בשו"ע הלכות יום הכיפורים (סי' תרכב סעי' ב) לענין הזכרת שבת בהפטרה במנחה, ולענין תפלת נעילה (סי' תרכג סעי' ג), וכן בהלכות שבת סימן רפד (סעי' ב) לענין הזכרת שבת בראש חדש בהפטרה. והנה צ"ע לכל זה מן הש"ס דזבחים (צא א) דקאמר שם אטו ראש חדש למוסף דידיה אהני למוספי שבת לא אהני, וכן קאמר שם דאטו ראש השנה למוספי דידיה אהני למוספי ראש חדש לא אהני, א"כ מוכח דקדושה חדא מהני אף למה דלא הוי דידיה אם אירע כן ביומו. א"כ הכא נמי אם אירע ראש חדש בשבת אהני שבת גם לראש חדש, וכן יום הכיפורים בשבת אהני יום הכיפורים גם לשבת. וכו"י עכ"ל.

ולפי מה שנתבאר בטור דהטעם הוא דמשום מיעוטא לא תיקנו לחזור, פי' דרובם של ר"ח אינם חלים בשבת וכמו שפירשו בלחם חמודות ובמאמר מרדכי, י"ל גם לעניננו אף דמהני קדושת שבת לראש חודש, מ"מ חז"ל לא רצו לתקן לחיוב לחזור, משום פעם אחת שחל בשבת, ודו"ק.

³⁷ **שם:** וכן קשה ממה דגרסינן בפסחים (נט ב) גבי רב ספרא רמי וכו' ומשני הכא במאי עסקינן בי"ד שחל להיות בשבת, דחלבי שבת קריבין ביום טוב. וקשה הרי זה הוי סוף סוף עולת חול ומה בכך דהוי היום שבת הרי זה אינו קרבן שבת, ולומר דפסח עדיף משבת דהרי דוחה את השבת, א"כ לא הוי צריך לומר בי"ד שחל בשבת, רק הוי ליה למימר כפשוטו דפסח עדיף משבת דהרי דוחה את השבת ואינו בכלל לא עולת חול ביום טוב, ובעל כרחך דזה לא מהני, א"כ מה בכך דהיום שבת כיון דזה אינו קרבן שבת, בעל כרחך מוכח דשבת אהני גם לקרבן זה כדקאמר בזבחים הנ"ל, אם כן קשה למה לענין ברכת המזון והפטרה ותפלה לא נימא כן, וצ"ע, ודו"ק היטב, עכ"ל.

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס

באר צבי

הסוכה כגלות

נעמוד על ענין מהותי שיש במצות ישיבה בסוכה, ונפתח עם כמה שאלות:

(א) איתא במדרש (ב"ר מ"ח י'), שבשכר שאמר אאע"ה למלאכים "והשענו תחת העץ" (בראשית י"ח ד') זכו ישראל למצות סוכה. וצ"ב מה השייכות שיש בין הדברים, שזכו דוקא למצות סוכה בעבור מצות הכנסת אורחים.

(ב) כתוב בזוה"ק (פר' אמור קג.) שבסוכות יש 'אושפיזין', היינו אורחים נעלים שהם שבעת הרועים שמגיעים אלינו מידי יום בחג הסוכות. ושואלים, מדוע ענין זה שייך דוקא לחג הסוכות ולא קיים בשום מועד אחר, ואפילו לא בפסח בלילה המרומם של ליל הסדר. בפשטות הטעם הוא כי אנו נעשים ראויים לארח אותם דוקא לאחר הזיכור וההיטהרות שעברנו ביה"כ, ולהלן נראה בע"ה טעם נוסף. נובספר 'להורות נתן' (מועדים ג' עמ' שמ"ב), כתב ע"ז טעם נאה, שלהזמין מכובדים כאלו כמו מלך ב"ו, צריך שיהיה ביתו זך ונקי, וממילא רק בסוכה שחל בה קדושה (כמבואר בסוכה ט., ביצה ל:) שייך להזמין אליה את האושפיזין העילאין, עיי"ש].

(ג) בזוה"ק (שם קד.) כתב שמחוייבים להכניס אורחים לסוכה. וצריך להבין מהו הסיבה והטעם שיש חיוב במצוה זו בסוכות יותר מאשר בשאר ימות השנה. וכמו"כ צ"ב מה שמבואר בשלה"ק שללא אורחים אין באין האושפיזין. וצ"ב מדוע.

(ד) ידועה הקושיה שהביא הטור (בר"ס תרכ"ה), דאם מפורש בתורה שטעם וענין מצות סוכה הוא "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני" בהוציאי אותם מארץ מצרים" וגו' (ויקרא כ"ג מ"ג), והיינו לעשות זכר לענני הכבוד, והרי מאחר ויצאו בניסן וכבר אז התחילו ענני הכבוד, מדוע א"כ ציותה התורה לעשות סוכות בתשרי ולא בניסן. והטור שם תירץ, דזהו כדי שיהא ניכר עשייתנו לשם מצוה, דבתחילת ימות הגשמים דרך בני אדם להכנס לבתיהם, וכאשר אנו יוצאים אל הסוכה, יראה לכל שמצות המלך היא עלינו.

אולם במדרש (ילק"ש אמור כ"ג רמז תרנ"ג) ביאר בזה באופן אחר, דמאחר ובר"ה דן הקב"ה את כל באי עולם, וביוה"כ חותם דינם, וקיים חשש שמא יצא דינם של ישראל לגלות, על כן ע"י הסוכה שגולין מבתיהן לסוכה, מעלה עליהם הקב"ה כאילו גלו לבבל, שנאמר (מיכה ד' י') כי עתה תצאי מקריה ושכנת בשדה ובאת עד בבל שם תנצלי וגו'. ע"כ. ומוסיף ב"ילקוט מעם לועז" שם, שמאחר ומסירת הפיתקין על מה שנגזר ביו"כ הוא בהושענא רבה, על כן ציווה הקב"ה בזמן זה לצאת לסוכה שיחשיב זאת בתור גלות, ואז לא ימסור בהו"ר את פתקת הגלות לפועל. וכן כתב המהרי"ל (בהל' סוכה) וז"ל: "כל אדם

יעשה סוכתו קבע ודירתו ארעי, שאם ח"ו נגזר עליו גלות נתכפר בזה". וטעם זה הביא אף האליהו רבה (בסי' תרכ"ה) להלכה, שמשום כך אין להקדים ולעשות את הסוכה קודם יוה"כ (אמנם הסכמת הפוסקים דאין קפידא בזה). ועכ"פ מבואר שהיציאה לסוכה כמוה כיציאה לגלות. וכן אומרים בתפילה כשנכנסים לסוכה "ובזכות צאתי מבתי החוצה וכו' ייחשב לי זאת כאילו הרחקתי נדוד", [וע"ע בספר "שפתי חיים" למו"ר רבי חיים פרידלנדר זצ"ל, מדוע חוששים דוקא לעונש גלות].

אך עדיין יש להבין, דהנה כתוב בגמ' (סוכה כה:): ונפסק להלכה (סי' תר"מ ס"ד), שהמצטער פטור מן הסוכה, ולכאורה אם היציאה לסוכה הוא כנגד גזירת הגלות, א"כ הרי אדרבה, ככל שיצטער יותר כך תגדל גם תחושת הגלות וכנגד זה תגדל הכפרה, ומדוע א"כ פטרה התורה את המצטער, ולא עוד אלא שאמרו (בשו"ע סי' תרל"ט ס"ז ברמ"א) על מי שיושב בסוכה כשמצטער שנקרא "הדיוט". [ובניגוד לכל המצוות שמחוייב האדם לקיימן אף כשמצטער, ואף גדלה מעלתו בכך, וכמו שאחז"ל (אבות ה' כ"ב) "לפום צערא אגרא"].

ונקדים עוד שאלה, אם הסוכה אמורה להיות במקום גלות, איך זה עולה בקנה אחד עם המצוה המיוחדת של נוי סוכה, שיש מצוה לייפות את הסוכה, וכן איתא בגמ' (סוכה כח:): ובשו"ע (סי' תרל"ט ס"א) דכלים הנאים ומצעות הנאות מעלם לסוכה, ואיך סוכה כזו תוכל להזכיר לאדם ענין של גלות שאמורה לכפר, שאז לכאורה אין אמור להיות בה מקום לתנאי נוחות ורווחה.

ולא עוד, אלא שיש חיוב של שמחה יתירה בחג הסוכות, וכתבו האחרונים (שו"ת עונג יו"ט או"ח סי' נ', שו"ת חמדת שלמה סי' כ"ג, ועוד) שעיקר יסוד המצוה בסוכה הוא התענוג וההנאה, שהתורה אמרה צא מדירת קבע ושב בדירת ארעי, דהיינו שהשימוש וההנאה שיש לאדם בביתו כל השנה יהא מעתה בסוכה. הרי שהשמחה היא מיסודי מצוה זו ומחוייביה. והכיצד זה גלות ושמחה חוברות יחדיו ומשמשות בעירבוביה? [ועיין מש"כ מהלך בזה בספר אפריון עה"ת בס"פ אמור].

מדוע סוכה נחשבת לגלות

ובכדי להבין את כל הענין לאשורו, מדוע היציאה לסוכה יכולה להחשב לגלות, וכן חובת הכנסת אורחים בסוכות, וענין האושפיזין בסוכות, עלינו להקדים ולבאר את כל הענין של גודל מצות הכנסת אורחים, דהנה אחז"ל (שבת קכז.) דגדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, וצ"ב מה המיוחד במצות חסד זו יותר מכל מצוות החסד כביקור חולים, הכנסת כלה ולווית המת, שעל אף אחת מהם לא נאמר שזו מצוה גדולה מקבלת פני השכינה.

[והנה ראיתי כמה ביאורים מדוע גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, ובספר "דעת תורה" (להגה"צ רבי ירוחם ממיר זצ"ל) בפ' וירא (עמ' קי"ג) כתב לבאר, כי אף שתהא "קבלת פני שכינה" גדולה כאשר תהא, אבל כל זאת הלא הוא מצב של עולמות עליונים, ומצות הכנסת אורחים הלא של עוה"ז היא, כלומר, הכנסת אורחים

היא הקבלת פני שכינה של עוה"ז, ולכן גדולה הכנסת אורחים. ומכאן כל סוד המעשה, כי סוד כל התורה הוא שהיא "תורת העולם הזה". עכ"ד. והגרא"מ שך זצ"ל (מחשבת מוסר ח"ב עמ' ת') ביאר בנוסח אחר, דהכנסת אורחים זהו דביקות בה' ממש מצד ה"לדבקה בו" מה הוא אף אתה, ולהדבק במידותיו של הקב"ה בפועל זהו דביקות גדולה יותר מאשר רק לדבר עם הקב"ה. אכן לכאורה ביאורים אלו הם דוחק גדול בביאור המאמר, כי לפי"ז יוצא חידוש גדול, דמה שאמרו "גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה", זה לא דוקא הכנסת אורחים, דלפי ה"דעת תורה" ה"ה כל המצוות שבתורה, ולדברי ה"מחשבת מוסר" עכ"פ כל מצוות הגמ"ח שבין אדם לחבירו ג"כ בכלל זה שגדולים הם כקבלת פני השכינה. וזהו דוחק גדול, דהא חז"ל דקדקו ואמרו לשון זה דוקא על מצוות הכנסת אורחים, ומשמע שיש במצות חסד זו מעלה מיוחדת ויתירה על שאר מצוות הגמילות חסדים. ויש לבאר מעלתה].

איך שייך שחיוב הכרת הטוב לאכסניה תהיה גדולה מהחיוב לאביו ולאמו

והנה ידועים דברי המדרש בפר' שמות (שמו"ר פ"ד ב') וז"ל: ובשעה שאמר לו הקב"ה ועתה לכה ואשלחך אל פרעה אמר לו רבון העולם איני יכול, מפני שקבלני יתרו ופתח לי ביתו, ואני עמו כבן, ומי שהוא פותח פתחו לחבירו נפשו חייב לו, וכן אתה מוצא באלהו בשעה שהלך אצל צרפית האלמנה, מת בנה התחיל מתחנן ואומר (מלכים א' י"ז כ') הגם על האלמנה אשר אני מתגורר עמה הרעות להמית את בנה, וכתוב (שם) וישמע ה' בקול אליהו ותשב נפש הילד, ולא עוד אלא שכל הפותח פתחו לחבירו חייב בכבודו יותר מאביו ומאמו, אתה מוצא בעת שנלקח אליהו מאלישע וזכה ליטול פי שנים ברוחו, כמה דתימא (מלכים ב' י') ויהי נא פי שנים ברוחך אלי, היה לו לילך אצל אביו ואמו להחיותם כמו שהחיה בן אכסניא שלו, וכן אליהו היה לו להחיות אבותיו כמו בן הצרפית, אלא שמסר נפשו על אכסניא שלו, לכך אמר משה לפני הקב"ה קבלני יתרו ונהג בי כבוד, איני הולך אלא ברשותו, לכך כתיב (שמות ד' י"ח) וילך משה וישב אל יתר חותנו. עכ"ל.

וכבר עמד בזה הגר"ח שמואלביץ זצ"ל (בספרו "שיחות מוסר" ל"ב ל"ב), דהמבואר מדברי חז"ל אלו, שהכח הגדול שהיה לאליהו ולאלישע להחיות מתים, היה להם מחמת הרגש החזק של הכרת הטוב לבעלי האכסניה שלהם עד שחשו כי נפשם הם חייבים להם, והרגשה זו נתנה בהם כח בלתי מוגבל עד שיכלו להחיות מתים. ואע"פ שבודאי היו רוצים להחיות את אבותיהם, אך מאחר ולא היתה להם הרגשת "נפשו חייב לו" כלפי אביהם, לא היה בכוחם להחיותם. עכ"ד.

אך לכאורה הא גופא עדיין צ"ע, איך יתכן שכלפי אביהם מולידם, שחיוב כיבודם הוא הרבה מעבר לחיוב הכרת הטוב כלפיהם, (יעויין בספר החינוך מצוה ל"ג), לא יהיה להם את אותה הרגשת "נפשו חייב לו", לכל הפחות כפי שהיה להם כלפי בעלי האכסניות, והלא גם אביו ואמו לא נגרעו ממי שפתח לו פתח, דאין לך מי שפתח לך פתח גדול מהם, שגידלוהו וטיפחוהו מיום לידתו ועד היותו לאיש? ועוד צ"ב מהו ביאור הלשון המיוחדת שנקטו כאן חז"ל "הפותח פתחו", ולא אמרו בפשיטות "המכניסו לביתו" וכדו'.

בהכנסת אורח זר מקריב האדם את פרטיותו

אולם שמעתי בזה שמבואר כאן יסוד גדול, דהנה בניגוד לכל החסדים שהאדם עושה שבעשייתו אותם אינו פוגם בפרטיותו האישית ובהתנהגותו בביתו, ואינו מקריב את אישיותו, הרי שכאשר הוא מכניס לביתו אורח זר, הוא בעצם מקריב בזה את כל הפרטיות שלו בביתו, וה"ז כמוסר את עצמיותו לגמרי, דשוב אינו יכול לנהוג כלל כפי שיכול באופן תמידי לנהוג בביתו, וע"כ הכנסת האורח נקרא בשם 'פותח פתח', שזהו כמו המושג בלשון הגמ' 'פירצה', שעי"ז ביתו נעשה פרוץ ואינו יכול לחוש שם את אותה תחושת בטחון שהיתה לו בביתו קודם ללא האורח, ש'ביתו הוא מבצר' והיתה לו פרטיות גמורה, ש'פותח פתח', היינו כמו פירצה שביתו כבר לא מכוסה מעין כל שיוכל לעשות שם דברי הצנע, שע"י שמכניס את האורח הרי הוא נעשה מוגבל במידה מסויימת בהנהגתו והילוכו, והוי כמי שאינו בביתו שלו, כי האורח מגביל אותו בהליכותיו, נמצא שבעל הבית מקריב עי"ז את כל הפרטיות שלו, וממילא זהו החסד הגדול ביותר שבא מצד העושה, בניגוד לכל שאר החסדים שהאדם לא צריך להקריב בעדם את כל פרטיותו.

ובזה מובן מהי המעלה בהכנסת אורח זר מאשר כשמכניס בביתו את אביו ואמו מולידי, כי הגם שכלפיהם מחוייב הוא להתחסד יותר משאר בנ"א, מ"מ מצד הבעה"ב המכניס, הרי שהמסירות של כל פרטיותו באה למעשה דוקא כשמכניס אורח זה שמגביל את כל הנהגתו הרגילה.

וממילא כל זה שייך דוקא כשמכניס לביתו את חבירו או אדם זר, שאז נחשב שפתח לו את פתחו, משא"כ אביו ואמו שהם יולדיו ומולידי, ואינם מרגישים עמו כמו זר, כי זה צור מחצבתו וכור מכורתו, בהם אין נחשב כלל ש'פתחו לו פתח', ועל כן חשוב יותר מי שמכניסו לביתו שאינו אביו ואמו מאשר אביו ואמו. וממילא שמעינן מהו כל המעלה המיוחדת שיש במצות הכנסת אורחים, יותר מאשר שאר גמ"ח, כי בשעה שמכניס אורח, הרי שהוא כמו מפקיר את ביתו שאינו יכול לנהוג בו כמו קודם, ומאחר ומסר בעדו את כל פרטיותו ואנושיותו, על כן גם האורח חייב לו את נפשו.

ולפי"ז גם יש לבאר היטב הטעם שגדולה דוקא הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, ומדוע אמרו זאת חז"ל דוקא על קיום מצות חסד זה דוקא, דהרי כל עיקר המעלה של קבלת פני השכינה מסוגל רק אדם שעקר מעצמו את אנוכיותו וביטל את עצמו התבטלות מוחלטת כלפי השכינה, והרי נתבאר שע"י הכנסת האורחים מגיע האדם למצב זה בפועל ממש, כי בזה מגיע לביטול כל הגשמיות שלו, וכנ"ל. נובמקום אחר ביארנו שכענין זה מבואר במה שאי אפשר לזכות להשראת השכינה בתחתונים אלא ע"י מסירות נפש שזהו ביטול העצמיות].

~ והנה ידוע ומפורסם המעשה עם הגאון רבי חיים עוזר גרודזינסקי זצ"ל שבתחילה התנצל בפני האורח שהגיע לסוכתו שאין הוא יכול לשהות עמו בסוכה משום שהוא בגדר מצטער, אולם אח"כ החליט בדעתו שאין מן הראוי להשאיר האורח בסוכה לבדו,

וטען בפניו כי אף אמנם שמצטער פטור מן הסוכה מ"מ אינו פטור מהכנסת אורחים. ע"כ. ולכאורה יש לשאול, איזה חסרון ואיזה פגם ב"הכנסת אורחים" מצא הגר"ע בכך אם האורח יסעד על שולחנו בסוכה ללא נכוחותו. אולם להנ"ל מובן, כי כל עיקר הענין וסגולת המצוה של הכנסת אורחים היא להיות במחיצה אחת עם האורח, ולא להשאירו לבדו.

הנהגת גדולי ישראל במצוה זו

~ מסופר על הגר"ח מבריסק זצ"ל שהיה ידוע במידת הצדקה שלו מעל להשגתנו, מפורסם כי ביתו היה ממש בבחינת הפקר וכל מי שרצה יכול היה להכנס לביתו לאכול ולתפוס מיטה וללכת לישון... לא אחת אירע שכאשר ביקש הגר"ח לישון לאחר יום שלם של עמל התורה מצא כי מיטתו כבר נתפסה ע"י אחד האורחים, במקרים כאלו היה עוקר דלת ומניחה על הריצפה וישן עליה.

מספרים שפעם ניגש אליו אחד מעוברי האורח מבלי שידע שהוא הבעה"ב ושאלו כמה זמן אוכל לשהות כאן כי כבר נמצא כמה שבועות ולא יודע מה כאן מקובל. ענהו הגר"ח גם אני אינני יודע, אני נמצא פה כבר כמה שנים ומעולם לא אמרו לי כלום...

עוד מסופר שהיה פעם אורח שלפנות בוקר נטל בכליו כל אשר מצא ונסתלק. טענו בני הבית מדוע אינו בודק באורחים, ענה שלמדים הנהגה זו ממה שהקב"ה זימן לאאע"ה דוקא מי שנדמה כערביים.

~ על הגרי"ש כהנמן זצ"ל מסופר שפעם הגיעו אליו אורחים שהוזמנו אלא שבטעות הקדימו את תאריך הביקור ביום אחד. הם התנצלו, אך הרב ענה שאדרבה, טוב שהפתיעו, כי לקבלם אחרי הכנה אין זו רבותא, והערך של הכנסת אורחים הוא כשמכניסים לבית בכל מצב.

וכענין זה ביאר מרן החפץ חיים את הנאמר במשנה באבות (א' ה') "ויהיו עניים בני ביתך", דיש לך אדם שאינו מכניס אורח כי לא הכין עצמו לזה, על כן אמר שלא תכביד על עצמך להכין מעבר למה שאתה מכין לבני ביתך וממילא תוכל להכניס אורחים בכל עת ובכל מצב.

עיקר התיקון שבגלות

וממילא, לפי זה יש לבאר שגם כל עיקר הענין של ה'גלות' שיש בסוכה, אינו שייך כלל לקושי או הצער הפיזי שיש לאדם, אלא דמאחר וכל התיקון והתכלית שיש בגלות זה להביא את האדם לביטול עצמיותו וגאוותו, וזהו עיקר הצער של 'גלות', שיש לו הרגשת השפלה וחוסר כבוד שאין לו פרטיות, וא"כ ממילא כאשר האדם מכניס את עצמו למקום שבו לא יוכל לנהוג כדרכו בביתו, הרי שמבטל בזה את אנכיותו שזהו ג"כ בבחינת גלות. וזהו עיקר הענין שזה נחשב גלות, כי בניגוד לביתו ששם יכול לעשות מה שרוצה, כשיוצא לסוכה אין לו את הפרטיות והכבוד העצמי שיש לו בתוך קורות ביתו. וממילא מובן שאין בייפוי וקישוט הסוכה בכדי לגרוע מאומה ממהות הגלות שיש לאדם בסוכה.

ולפי מה שנתבאר מובן היטב טעם החילוק מדוע באמת המצטער צער הגוף פטור מן הסוכה, [אע"פ שבשאר כל מצוות קיי"ל דלפום צערא אגרא], דאדרבה, בכדי שנבין את עיקר הענין הנ"ל שיגיע האדם לביטול עצמיותו, לכן אמרו ש'המצטער' פטור מן הסוכה, להורות שעיקר התיקון שיש לנפש האדם בסוכה אינו כלל הצער הגשמי במה שהולך לדור במקום פחות נוח, אלא בביטול אנוכיותו, וככל ששמח יותר בהיותו תחת פסולת גורן ויקב הרי שזה מעיד יותר ויותר על ביטול יישותו ועצמיותו, וכאשר האדם שואף להגיע למעלה זו של ביטול עצמיותו ופרטיותו, חייב לעשות זאת מתוך שמחה שלימה, וכאשר הוא מצטער ממילא הוא לא יוכל להגיע לזה, ומאחר וזה עיקר תכלית הסוכה, ע"כ פטור הוא מן הסוכה.

ומאחר ועיקר זה דביטול אנוכיותו מתבטא בפרט כשמכניס אורח זר לסוכה כדנתבאר, ע"כ מובן מש"כ בזוה"ק (ח"ג קד.) שמחוייבים להכניס אורחים לסוכה. ושאלנו מאי שנא שיש חיוב במצוה זו בסוכות יותר מאשר בשאר ימות השנה. אולם להנ"ל מובן, כי ע"י שמכניס אורח זר הרי הוא כמי שאינו כלל במקום פרטי משלו, כי האורח מגביל אותו בהליכותיו וכנ"ל, וזהו מיסוד מצות הסוכה.

ובזה מובן גם השייכות בין מצות סוכה למצות הכנסת אורחים, שכתב המדרש שבזכות מה שאמר אאע"ה "והשענו תחת העץ" זכינו למצות סוכה, כי גם במצות סוכה יש מעין התיקון של מצות הכנסת אורחים בביטול היישות של האדם.

וביותר יש לבאר, לפי מש"כ התוס' עה"ת בפ' וירא שם על הכתוב (י"ח ח') 'והוא עומד עליהם תחת העץ ויאכלו', שבאמת לא היה שם אילן כלל, והלשון 'תחת העץ' הוא מלשון 'עין תחת עין', והיינו שאאע"ה בעצמו היה סוכך ומגין בגופו על האורחים מפני החמה. נורא מאוד. ולפי"ז מובן היטב המדרש שבעבור זה זכו ישראל לענני כבוד במדבר. [ובב"מ פו: כתוב שזכו לזה בעבור "ואברהם הולך עמם לשלחם"]. שה'מדה כנגד מדה' בזה הוא, שעשה הדבר רק מתוך חביבות המצוה, וכן היו הענני כבוד ענין של חביבות יתירה, וכמו התירוץ שכתבו האחרונים [החיד"א (בראש דוד פ' אמור עמ' שמ"ו), וכן המבי"ט (בבית אלוקים שער יסוד"ת פל"ז) והבני יששכר (מאמרי חודש תשרי מאמר י' אות י"ד)] בטעם שיש זכר רק לענני כבוד ולא לבאר והמן, משום שהבאר והמן היו הכרחיים לקיומם. וממילא מאחר וכל מצות סוכה הוא זכר לענני הכבוד שהגיעו בעבור הנהגתו של אאע"ה עם האורחים, נמצא שיש שייכות בין מצוה זו למצות סוכה.

יישוב ענין האושפיזין

ולפי"ז מובן היטב מדוע דוקא בסוכות יש את ענין האושפיזין מה שלא מצינו בשום חג, כי אפילו אם אין לו אורח מ"מ כשיכניס ללבו שבאמת יש איזה אורח אושפיזין בסוכתו, דהרי העיקר הוא לא רק לומר כמה מילים שמזמין את אברהם אבינו וכו', אלא שיצייר זאת בדעתו ממש, ועי"ז שוב לא יוכל לנהוג כפי מנהגו בביתו, וכמש"כ הרמ"א (בריש סי' א' בשו"ע) כי אין ישיבת האדם ותנועותיו ועסקיו והוא לבדו בביתו כישיבתו ותנועותיו ועסקיו והוא לפני מלך גדול וכו'. ואמנם הנהגת האדם באופן ראוי כזה מוטלת עליו כל

השנה כולה מצד ה"שיויתי ה' לנגדי תמיד" כמבואר שם, מ"מ בסוכות מאחר וכל עיקר התכלית שייחשב לו כגלות, הרי שחובה עליו יותר להיות עם אורחים, וזה עיקר ענין התיקון של הגלות שבסוכה.

ומעתה יש גם טעם ותבלין למה שכתב בשלה"ק שללא אורחים אין באין האושפיזין, דלפמש"נ עיקר הענין הוא לחוש כמה שיותר שמבטל את כל אנוכיותו ופרטיותו, וממילא ע"י האורחים שבאים בפועל ממש יוכל יותר לחוש גם באושפיזין העילאין שבאים.

[ויש להוסיף, שע"פ מה שנתבאר יהיה גם מובן השייכות של הפטרת פר' וירא עם המעשה דהשונמית לפרשת וירא, כי מלבד מה שכתב הלבוש הטעם משום דכתיב שם "כעת חיה את חובקת בן" וכהלשון שאמרו המלאכים לשרה, עוד נלמד מהמעשה שם את עיקר הטעם הנ"ל מדוע גדולה הכנסת אורחים יותר מקבלת פני השכינה, שהוא משום ענין ה'פותח פתח' לאורח, וכמו שנתבאר].

לתגובות: z5102244@gmail.com

בואי שבת / הרב חיים שולביץ

קדושת הסוכה בשנה זו

ישיבת סוכה תשלומין ל'השענו תחת העץ'

במדרש (ב"ר וירא מח) 'יקח נא מעט מים, ר"א בשם ר' סימאי אמר, אמר הקב"ה לאברהם, אתה אמרת 'ורחצו רגליכם' חייך שאני פורע לבניך במדבר וביישוב ולעתיד לבא, במדבר מנין שנאמר (יחזקאל טז) 'וארחצך במים', ביישוב מנין, שנאמר (ישעיה א) 'רחצו הזכו', לעתיד לבא מנין, שנאמר (שם ד) 'אם רחץ ה' את צואת בנות ציון. אתה אמרת 'והשענו תחת העץ', חייך שאני פורע לבניך במדבר וביישוב ולעתיד לבא, במדבר מנין שנאמר (תהלים קה) 'פרש ענן למסך', בארץ מנין, שנאמר (ויקרא כג) 'בסוכות תשבו שבעת ימים', לעתיד לבא מנין, שנאמר (ישעיה ד) 'וסוכה תהיה לצל יומם מחורב'.

מדרש זה אומר דרשני, כפי שהעיר השב שמעתתא בהקדמתו 'התשלומין האלה לא ישוו זה לזה, כי בשלמא במדבר כתיב 'וארחצך' וכן לעתיד לבוא 'אם רחץ ה', והיינו שהקב"ה בעצמו רוחץ, אולם ביישוב נאמר לישראל 'רחצו', ומה זה תשלום גמול אם הם רוחצים את עצמם' [ויישב שהובטח על התשובה, שיהיה יכולת בידם לרחוץ ולהזדכך] ותמיהתו קיימת גם במצוות סוכה, כי בשלמא פריסת סוכתו עלינו במדבר ולעתיד לבא נחשבת כשכר, אך ישיבת סוכה בארץ, הרי ישראל הם המקיימים בה מצוה, ולמה תחשב עבודתם כתשלומין לאברהם.

אור המקיף של כל מצוה ושל סוכה

אכן, כל בר בי רב מבתי מתיבתא דנפש החיים (ש"א פ"ו) ידע כי על כך נטבע מטבע של ברכת המצוות 'אשר קדשנו במצותיו', וכן 'קדשתנו במצותיך', כי מעת שעולה על רעיון האדם לעשות מצוה, תיכף נעשה רישומו למעלה במקור שרשה העליון, וממשיך משם על עצמו אור מקיף וקדושה עליונה חופפת עליו וסובבת אותו, וע"י הקדושה והאור המקיף הוא דבוק כביכול בו יתברך גם בחייו, כאמור 'ואתם הדבקים בה' אלקיכם' גם בעודכם 'חיים כלכם היום', והאור המקיף הוא לו לעזר לגמור המצוה. גם מושכת וגוררת את לבו מזה לסגל עוד כמה מצות. אחר שהוא יושב עתה בגן עדן ממש חוסה בצל כנפי הקדושה בסתר עליון, ואין מקום ליצה"ר לשלוט בו ולהסיתו ולהדיחו מעסק המצות.

ולענין הסוכה נודע בשם הגר"א שאמר, שכל המצוות נעשות באבר מסויים שהוא נעשה מרכבה להשראת כבוד השי"ת, ורק שתי מצוות נעשות בכל גופו, והן ישיבת סוכה וישיבת ארץ ישראל, ככתוב 'ויהיי בשלם סוכו ומעונתו בציון', וכבר העירו, כי גם כהן גדול מצווה להכנס בכל גופו לקדש הקדשים ביוה"כ, ואף כל טמא מצווה להכנס בכל גופו למקוה טהרה. אמנם עומק ענין הוא, כי בכל המצוות הקיום תלוי במעשה האדם, ועל ידי עבודתו הוא ממשיך עליו אור עליון, ואף הכניסה לקה"ק אינה ביאה ריקנית, אלא טעונה עבודת קטורת והזית דמים, והטהרה במקוה אינה בעצם הכניסה, אלא שבכך עושה מעשה רחיצה [ואמנם מצוות עניינם הוא רק בשעת מעשה, ואם הכניסו אחר לא

קיים, כמבואר בחולין לא., וגם מצד הסכנה באלו אינו יכול לשהות בהם ככל שירצה], אך בישיבת סוכה וארץ ישראל, המצוה מתקיימת בעצם השהות בתוכם, ואף בעת שינה, ולא במעשה הכניסה לתוכם, כי כל עניינם הוא לקבל את קדושת המקום, כפי שקבלו ישראל משבעת ענני הכבוד, שנקראו סוכות, כאמור (תהלים יח) 'סביבותיו סוכתו', וכמו שדרשו חז"ל מהכתוב (שם ס) 'ועמק סכות אמדד' וכבר האריך בזה רבנו בחיי (כד הקמח, סוכות).

התשלומין לאברהם בסוכה

והנה בהבטחה לאברהם הוקדמה ההבטחה על 'רחצו הזכו', למצוות ישיבת סוכה, ואמנם אף שקיום מצוות סוכה הוא בעצם השהות בתוכה, הרי התועלת בקדושתה נמשכת רק למי שהתקיים בו 'רחצו הזכו' בתשובה, עד שהשלים בשבעה כורתי ברית, והם באים להיות אושפיזין בסוכתו, כי רק במיצוע קדושתם ניתן לישראל לקבל אור המקיף יותר מכפי ערכם, כאמור (זהר ח"ג קב): 'כל מאן דאיהו משרשא וגזעא קדישא דישראל ישבו בסכות תחות צלא דמהימנותא', והרי אלו תשלומין נפלאים בזכות אברהם.

וכבר נודע בשם הגר"א שביאר את כפלות הלשון 'קדשנו במצותיו וצונו', כי הציווי במצות הוא שעל ידם יחובר אל הקדש, ותשמר הקדושה האופפת על האדם [וע"ע עולת תמיד בכוונת הברכות], והיא מצות 'קדושים תהיו, כי קדוש אני'. ועם דבריו בענין הסוכה, נמצא כי בעוד בכל המצות קודם 'קדשנו במצותיו' ל'צונו', הרי שבסוכה קדם ה'צונו' ל'קדשנו במצותיו', כי אין אור המקיף של הסוכה חל אלא אחר שלימות מעשה התשובה, נמצא איפה שאף אלו תשלומין בזכות אברהם, כי רק בזכות שהקדים 'רחצו רגליכם', זכו ישראל ליכולת להכין עצמם באופן הראוי לקבל אור נעלה יותר מהמשכת עבודתם בכל המצוות.

זכות כורתי הברית מסייעת ב'זמן הבעיטה'

ההכרח לסדר קדימה זה, מבואר מדברי המאירי (ר"ה טז). שבכל מועדי תשרי, 'נדונים על גופם בחייהם ובמיתתם בעונג ובצער בריוח ובהפסד, וסבת בחירת זה הזמן נודע למבינים, ואחת מן הסבות מתוך שהוא זמן הבעיטה וזמן התגאות האדם על אסיפת גרניו ועל הכנסת הטוב באוצרותיו, היה מחכמת דרכי הדת לעוררו ולהבינו לבל יקשה ערפו, וכל עוד אשר יגדל טובו ירך לבו מפני פחד ה' ומהדר גאונו' [נוכלשון זו כתב גם השל"ה (בסוף מס' סוכה דיליה) בשם מנורת המאור], והכוונה לבעיטת אומות העולם (ריש ע"ז ג.), שלעתיד לבא עתידין לומר לפני הקב"ה 'תנה לנו מראש ונעשנה', והוא אומר להם, מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה. מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו, והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז, וכל אחד ואחד מבעט בסוכתו ויוצא, כי זמן האסיף, מסוגל להיות 'זמן בעיטה', ככתוב 'וישמן ישורון ויבעט', וכבר הביא רש"י בפס' זה, ש'אחוריהם אל היכל ה', אין לך ניבול גדול מזה', והיינו כאמור (סוכה נא): שבעת שמחת בית השואבה, שאבו מים לניסוך, וכשהגיעו לשער

היוצא ממזרח, הפכו פניהם למערב, ואמרו 'אבותינו שהיו במקום הזה אחוריהם אל היכל ה', ואנו ליה עינינו', כי בעת זו שאדם קרוב לסמוך על כחו ועוצם ידו, היא עת הבחירה, שישראל נכנעים בה, ומצטרפים לדרכם של כורתי הברית, ובזכותם ישיגו השפעת אור הסוכה, וכל שאינו מזרעם, בהכרח בעת הזאת מבעט ויוצא.

ר"ה שחל בשבת

והנה בשנה זו שהיא רשה בתחילתה, ואין תוקעים בה, תחילת הארתה כבר מראשיתה, כי כבר כתב הצ"ח (ר"ה כז:): שכאשר חל ר"ה בשבת הקב"ה דן יחידי, וכעין זה כתב המשך חכמה (דברים לא כט) במעלת תפילת נעילה, שבה ניתן לכפר אף על עוון חילול ה', כי אז השי"ת דן יחידי, ושורש אחד לדבריהם, כי יוה"כ עניינו הוא לעלות לעולם הבא, הנקרא עולם החירות, כי בו אין מקום לממשלת זדון, ולכן בו שחרור עבדים, ובו תיקון החטאים בהשגת חירות מכל רע, כמבואר בהרחבה בנפש החיים (א יב, ב ח), ואמנם גם מעשה תקיעת שופר עניינו המשכת רחמים, אך ביום הכיפורים אין זו רק המשכה, אלא עצומו של יום מעלה את ישראל להכלל במקום שורש הרחמים, ועדיין עומדים בדין, עד עת כריתת ברית שכולה רחמים, בה השי"ת דן יחידי.

חילוקי מעלות השבת ויום הכפורים

אכן יש מעלה בדין בר"ה שחל בשבת יותר ממעילת יוה"כ, כי כבר כתב הגר"א (ספד"צ פ"א ופ"ה), שמחד השבת היא רק מעין עולם הבא, שהוא מאיר לה, ואילו יום הכפורים הוא ממש כעולם הבא שצדיקים יושבים ועטרותיהן בראשיהן, אך לאידך יש בשבת צד נעלה, שבו ישמחו ישראל לבדם, ויאכלו שלש סעודות של שבת, והיא כנגד שמיני עצרת, והיינו שמעלת הענ"ג בשבת היא חיבור למקור עליון, שאינו תלוי בעבודה, אלא רק בחיבור להשפעה שהיא קביעא וקיימא, ואם כן אף שכאשר תוקעים בשופר מעוררים את הרחמים, כאמור (ר"ה כו.) 'שופר כיון דלזכרון הוא כבפנים דמי', הרי אוזן שומעת תשמע מילין, שכאשר אין הדבר תלוי במעשה, אלא כולו 'זכרון תרועה', הרי הוא בפנים ממש, ושם הקב"ה דן יחידי, כי זה הוא עניינו של ענג השבת, שממנו נמשכת מנוחת השבת, שאינה העדר מלאכה גרידא, אלא ביטוי לשלימות הייחוד, כי כל הנע ונד ממקור חיותו הרי הוא מחוסר מנוחה, וכששב לשורשו ועומד במקום תיקונו, בא למנוחה, כאמור (רות א ט) 'ומצאן מנוחה אשה בית אישה', אך היינו רק אחר מציאת המנוחה, כשהיא קביעא וקיימא ונמשכת כסדר הענ"ג, ובזה מעלת השבת גדולה מיוה"כ שבו הייחוד הוא רק לשעתו, עדי ימצא מנוחה בשמיני עצרת.

ויתכן לבאר בזה את כוונת הרמח"ל (קה"כ מועדים) בטעם שאין צורך בתקיעת שופר בשבת, כי 'כשחל יו"ט בשבת אז קדושת יו"ט גוברת, וכל הכוונות מכוונים כמו יו"ט ממש', והיינו כי השבת שהיא קביעא וקיימא מקדשת את הזמן, ויכולה לעלות את כל ענייני היו"ט שחל בה, וא"כ כשחל ר"ה בשבת, הרי הדין הוא כהנהגת הייחוד, בה יתגלה שהכל לטובה, וכח זה אינו ביום הכפורים, שאף שהיום עצמו הוא לה', ולו אחד בהם',

הרי כיון הוא תלוי בעבודת ישראל באותה שעה, אינו יכול להגדיל את ענייני היו"ט, ולכן אינו חל בו לעולם [ואולי לכן היו עושים יום טוב לכהן גדול רק אחר יוה"כ, ואכמ"ל].

ימי הסוכות כשבת

והנה בפסיקתא אמרו שהמקיים מצות סוכה, זוכה לאכול מראשו של לויתן, וכבר האריכו המהר"ל (ב"ב עה.), דרך חיים ג טז, באה"ג ה) והגר"א (אבן שלמה פי"א, בכורות ח.) לבאר את ענין סעודה זו, שמהותה הוא באיחוד כוחות הגוף והנפש, אשר בה יתקשר רוחני בגשמי, ותתקיים השבת הדעת אל הלב, ובעוד ביו"כ מצינו בתנחומא (ויקרא ח) שיונה אמר ללויתן 'לעתיד לבא אני עתיד לתת חבל בצוארך ולהעלותך לסעודת הצדיקים', וכבר התבאר שעניינו של יונה ששרתה עליו רוח"ק משמחת בית השואבה, היה צד גילוי של הנהגת הייחוד, שהיא הנהגת יוה"כ, ובה ניתן רק ל'תפוס בחבל' את הלויתן, אך אכילת עצמו ובשרו היא רק בעת שיהיה הקשר קביעא וקיימא כשבת קודש, בה יהיו סועדים על שולחנו של ממ"ה הקב"ה.

נמצא איפה, שבשנה זו, שמתחילתה היא רשה, וכל תענוגיה הם בסעודות של שבת, ממילא מתמעטת בה תנועת הבעיטה, ודאי יזכו בה ישראל להארת עולם של חירות, והרי היא ראויה יותר לקבל בה אור הסוכה באופן נעלה מכל שנה ושנה, עדי 'סוכה תהיה לצל יומם מחורב'.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

בנתיבות הירושלמי – הפרשה באספקלריית תלמוד הירושלמי / הרב ישראל קלוזנר - מו"ל ילקוט שמחת ירושלים עה"ת ומועדים

יבש פסול – לא המתים יהללו!

בתלמוד ירושלמי מסכת סוכה פרק ג' הלכה א' אמרינן לגבי מקור הדין שלולב היבש פסול:

רבי אבין בשם רבי יודה בר פזי (אומר) היבש פסול (טעמא דמילתא שלולב היבש פסול הוא) על שם (הפסוק) לא המתים יהללו זה (תהלים קטו, יז - ולולב יבש הרי הוא כ'מת' ולא מיקרי הדר (קרובן העדה)).

האדם שמטבעו יש בו חיות ונוטל הלולב בבחי' "יבש" בודאי שיש חסרון של "לא המתים"

מדברי הירושלמי הללו שמפרש טעמא למה "לולב היבש פסול" משום דכתיב (תהלים קטו יז) "לא המתים יהללו י-ה" דרשו המגידים ק"ו ומה אדם המקיים מצוה כשהוא מלא חיות ורק הלולב יבש אינו יוצא ידי חובתו משום "לא המתים יהללו י-ה" אע"ג שהלולב הינו דבר דומם ק"ו בן בנו של ק"ו כאשר האדם שמצד טבעו יש בו חיות והוא נוטל את הלולב בבחינת "יבש" ונטול חיות בודאי שיש חסרון של "לא המתים" ומכאן שמצד הדין צריך לקיים מצוות התורה מתוך תשוקה ורצון פנימי.

ומה לנו גדול מזה ממה שהעלה רבינו בחיי בחיבורו על התורה: 'ולכך באה המצוה שנטול הצמחים האלה בעלי הנפש הצומחת שבהן סימן החיים, לקלס בהן לפני אדון הכל הנקרא אלקים חיים, ואילו היו הצמחים האלה יבשים לא היה בהן אות וסימן לדרכי החיים, כי הליחות שבהם הוא חיותן כענין הדם בגוף החי, ומזה אמרו בירושלמי לולב היבש פסול משום שנאמר לא המתים יהללו יה. (רבינו בחיי אמור).

*

'ויקח משה את עצמות יוסף עמו' רמז על הלולב

ה'אמרי אמת' אמר, בשם ה'שפת אמת' ד'ויקח משה את עצמות יוסף עמו' (שמות יג, יט) הוא רמז על הלולב דכתיב 'ולקחתם לכם' וכתיב 'והעליתם את עצמותי' רמז על הלולב ונענועיו, והביא מה דאיתא בירושלמי דלולב היבש פסול על שם לא המתים יהללו י-ה, ואמר שיוסף הצדיק נקרא 'חי' כענין שאיתא שצדיקים במיתתן נקראו חיים - 'בן איש חי', והחטא במכירת יוסף היה שגרמו 'יובש' במדת יוסף הצדיק, ולזה היה התיקון והעליתם את עצמותי מזה אתכם, אתכם ממש.

*

ואותי יום יום יְדִרְשׁוֹן – מאמר להושענא רבה

בתלמוד ירושלמי מסכת ראש השנה פרק רביעי אמרו:

אָמַר רַבִּי יוֹנָה פְּתִיב וְאוֹתֵי יוֹם יוֹם יְדִרְשׁוֹן (ישעיהו נח, ב) **זו תְּקִיעָה** (ראש השנה) **וְעֶרְבָה**
(הושענא רבה)

ב'קרבן העדה' פירש דרשת הירושלמי: "וכי ביום דורשין ובלילה אין דורשין, אלא שני ימים בשנה הכל דורשין את ה', מגדולים ועד קטנים, והם יום טוב של ראש השנה, ויום שביעי של ערבה, שהכל שומעין תקיעת שופר, והכל נוטלין הערבה'.

מנהג חביטת ערבה אצל נשים

והנה בשו"ת מקדש ישראל (סי' תק"צ) דן אי מנהג חביטת ערבה נוהג גם אצל נשים, וכותב שם דלכאורה פטורין כמו כל שאר מעשהז"ג, ולא נמצא מקום לחייבם. מיהו מנהג העולם שנשים מקיימין גם מנהג ערבה [ונראה דאף אותן שנהגו כהחכ"צ שלא נטלו ד' מינים מ"מ דיקדקו לקיים מצות ערבה], ומציין שם מה שהאיר לו ח"א שלפי מאמר רבי יונה בירושלמי על 'ואותי יום יום ידרושון' זו תקיעה וערבה, נמצא דערבה דמי לתק"ש, ממילא כמו שכל הנשים קיבלו עליהם לקיים מצות תק"ש, כמו כן נמי לגבי מצות ערבה, ובפרט לפי דברי האריז"ל שהוא ענין המתקת הדינים נמצא שדמי ממש לתק"ש.

באלו הימים אפשר להגיע לידעת דרכי יחפצון' - לידע הדרך

ה'פני מנחם' הביא מאביו ה'אמרי אמת' שכמו שענני הכבוד היו להנחותם הדרך כמו כן הוא בסוכות שהוא זכר לענני הכבוד יכולים לראות הדרך באם חפצים לילך ולהימשך בדרך הטוב, וזהו 'ודעת דרכי יחפצון'.

ונותן על זה רמז דכתיב 'ואותי יום יום ידרושון ודעת דרכי יחפצון', ובירושלמי דרשו על פסוק זה 'זו תקיעה וערבה', שבאלו הימים אפשר להגיע לידעת דרכי יחפצון, לידע הדרך, וזאת כאשר הלבבות טהורים, וְטָהְרוּ וְקִדְּשׁוּ (ויקרא טז, יט).

*

לע"נ גיסי הרה"ג החסיד הנעלה הרב ישראל ביבדלחט"א הרב אליעזר וזוג' האשה החשובה מרת חיה מרים בת יבדלחט"א הרב יצחק מתתיהו ת.נ.צ.ב.ה.

לע"נ זקנתי האשה הצדקנית מרת מירל ע"ה בת הרה"ח ר' יהודה טרייטל ברנסדורפר זצ"ל, ואשת הרה"ח ר' יהודה אריה הכהן ליברמן זצ"ל. נלב"ע ביום שמחת תורה דגליות תשס"ז לפ"ק. ת.נ.צ.ב.ה.

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ

התנופה בתודה ובלולב

יסוד חיוב התנופה בלולב נלמד מתנופת לחמי תודה (מנחות סב., סוכה לז:), ובתוס' שם הובאו דברי הירושלמי שחוץ ממדיני הולכה והבאה יש בלולב גם נענועים, ובשם הערוך (ערך נע) כתבו, שצריך לנענע בהולכה והובאה, וראייתו מהירושלמי 'צריך לנענע שלש פעמים על כל דבר ודבר', וכבר הערנו (בסי' ל) שאם מקור הולכת הלולב לכל רוח נלמד מודה, לכאו' כל הנוסף בנענועיו שייך גם בתודה, ולמה לא מצינו נענועים בתודה. וכדי ליישב ענין זה נקדים לברר את מהות ההודאה בנענוני הלולב.

*

ההודאה בנענוני הלולב

כתבו תוס' (סוכה לז: ד"ה בהודו) אף על פי שאין אנא ה' הושיעה נא תחלת הפרק ולא סוף הפרק, מנענעים בו, משום דכתיב (דה"א טז) 'אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ', וכתיב בתריה 'הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו', וכתיב נמי בתריה 'ואמרו הושיענו אלקי ישענו', והיינו 'ירננו' שמנענעים את הלולב ומשבחין ב'הודו' וב'אנא ה' הושיעה נא'.

הרי שההודאה בחג הסוכות היא בנענועי הלולב ומיניו שעליהם נאמר 'אז ירננו', ועומק הענין ביאר רבינו בחיי (ויקרא כג, מ) שכתב 'בחר הכתוב בארבעת צמחים אלה, כי הם רעננים כל השנה ומתקיימין בלחותן יותר משאר פירות, והנפש הצומחת שבהן סימן החיים, לקלס בהן לפני אדון הכל הנקרא אלקים חיים, ואילו היו הצמחים האלה יבשים לא היה בהן אות וסימן לדרכי החיים, כי הלחות שבהם הוא חיותן כענין הדם בגוף החי, ומזה אמרו בירושלמי (סוכה פ"ג ה"א) לולב היבש פסול משום שנאמר (תהלים קטו, יז) לא המתים יהללו יהוה', הרי שההודאה היא בהוראת כח הצמיחה והרעננות, ובה מתקיים 'חי חי יודך"י'.

ויש לבאר מה משמעות ההודאה ב'אנא ה' הושיעה נא', שהיא לשון בקשה, וביותר, יש לדון במהות ההודאה על 'כי בא לשפוט את הארץ', שלכאו' היה יותר ראוי להביע יראה מחרדת הדין, ומה עניינם של הרעננות והרננה בעת משפט.

והנה הרא"ש (סוכה פ"ג סכ"ו) הביא את דברי התנחומא (אמור יח) 'לפי שבר"ה באין לדין ישראל ואומות העולם ואין יודעין מי יצא זכאי ומי יצא חייב, נתן הקב"ה מצוה זו לישראל שיהיו שמחים בלולביהם כאדם היוצא מלפני השופט זכאי שהוא שמח, והיינו דכתיב 'ירננו עצי היער', כלומר ירננו בעצי היער כאשר יצאו מלפני ה' זכאין כשבאין לשפוט את הארץ, ובמה ירננו בהודו ובהושע נא', ומדבריו עולה שההודאה היא על מה שנצלו בדין, והיינו על מה שזכו לקבל עוד חיים, ועל כך מורה כח הצמיחה והרעננות.

¹⁷ וראה בזהר (ח"ג רנו). לולב יסוד דומה לשדרה, דביה קיום דכל גרמין, ועליה אמר דוד (תהלים לה י) כל עצמותי תאמרנה יהו"ה מי כמוך... ונענועין דהלל אינון משותפין בנענועין דנטילת לולב, ואינון ח"י באנא, ח"י ח"י בהודו תחלה וסוף, ח"י דנטילת לולב. הרי שנענועי הלולב הם בחי חי יודך, כי הוא ביסוד, ובוה נעלו חלות מצות דתודה שהם בחכמה כדלהלן.

כל העצים מצטרפים לנענועי הלולב

והנה מצינו במדרש (ויק"ר אמור ל, ד), 'ולקחתם לכם ביום הראשון' שהוא דכתיב 'יעלו שדי וכל אשר בו, אז ירננו עצי היער' אמר רב אחא 'עצי היער' ו'כל עצי היער', 'עצי היער' אלו אילנות שעושין פירות, ו'כל עצי היער' אלו אילנות שאינם עושין פירות, לפני מי לפני ה', למה כי בא בראש השנה ויום הכיפורים, מה לעשות ישפוט תבל בצדק ועמים במישרים', והיינו כי שני מקראות הן, בתהילים (צו) נאמר 'אז ירננו כל עצי היער לפני ה' כי בא, כי בא לשפוט הארץ', ואילו בדברי הימים (א' טז) נאמר 'אז ירננו עצי היער מלפני ה' כי בא לשפוט את הארץ', ושירת האילנות העושים פירות מעלה עמה את שירת אילנות סרק, שאין אומרים שירה מצד עצמם.

והענין שאילני סרק אין אומרים שירה, יבואר עפ"ד הרמב"ן (בראשית א, יא), שהתורה לא הזכירה בימי הבריאה את יצירת אילני הסרק, אלא רק בריאת עץ פרי עושה פרי, כי בבריאה לא ברא הקב"ה עצי סרק, אלא כאשר נתקללה האדמה, איבדו חלק מהאילנות את כח הוצאת פירותיהם, ונמצא שכח השירה שייך ל'עצי היער' המיוחדים, והם אילנות העושים פירות, אלא שהם מצרפים ומעים עמהם את שאר אילנות.

ואמנם לא בכל עת מצטרפים לשירה זו אילנות סרק, אלא כאמור בתהלים 'אז ירננו כל עצי היער לפני ה', והיינו בעת קיום 'ושמחתם לפני ה', כי היותם במצב של לפני ה' הוא רק כאשר 'כי בא כי בא לשפוט', והיינו כאשר נגלה להם חסדו בעת משפט, שמקיים בו גם את אלו שאינם עושי רצונו, אך בכל עת כאשר רק 'כי בא לשפוט', אינו זמן שירה, ולכן 'אז ירננו עצי היער' בלבד 'מלפני ה', כי זו היא גילה ברעדה, כאמור 'מלפני אדון חולי ארץ מלפני אלו-ה יעקב', והיינו כי אין זו עת שמחה של עמידה לפני ה', אלא הכרת הנהגתו בלב המייחלים אליו, והוא המשך האמור בדברי הימים שם 'אל תגעו במשיחי ובנביאי אל תרעו', שהיא השגחה מיוחדת אל הקרובים אליו, כפירש"י שם, ולכן רק הצדיקים שהם 'עצי היער' מרננים בה, ואילו שאר העם הם 'כל עצי היער', המצטרפים לשמחה רק כשהם 'לפני ה', בעת המשפט, בו הם מצטרפים לקיום עם הצדיקים מצד הנקודה הפנימית שיש בכל אחד מישראל.

צדדי הטוב בהנהגת המשפט

הנה התבאר שאחר המשפט בר"ה ויוה"כ הוא זמן הודאה על גילוי חסדו, ומצינו כעין זה בפסיקתא (דר"כ אות כז) 'תכתב זאת לדור אחרון', אלו דורות הללו שהם נטוים למיתה, 'ועם נברא יהלל יה', שעתיד הקב"ה לבראותן ברייה חדשה, ומה עלינו ליקח לולב ואתרוג לקלס להקב"ה, לפיכך משה מזהיר את ישראל ואומר להם 'ולקחתם לכם',

¹⁰ שורש חילוק זה עולה מדברי הגר"א (בהקדמת תיקון ג): שביכל עצי היער' כלולים עץ הדעת ועץ החיים, והיינו ז'ג, ואילו 'עצי היער' בז"א ועטרת היסוד, עי"ש היטב.

והיינו שהשמחה במשפט אינה רק על כפרת החטא והצלה מעונש, אלא על קבלת חיים חדשים, ומקום לקיום בכל אופן.

נמצא, שצד הטוב שבהנהגת המשפט הוא, כי בשורש המציאות החטא מפקיע את עצם זכות הקיום, ורק כאשר הנבראים מונהגים בהנהגת הדין, וכביכול נפרדים ועומדים בפני עצמם, אזי יש מקום לקיומם בחסדו ית', והוא נובע מהודאתם בדין¹⁰, כי היא פועלת רחמים וכוללת את החוטא בקיום רצונו ית', ועל כך אומרים אחר הזכיה בדין 'הודו לה' כי טוב, כי לעולם חסדו', אולם בכך לא די, עד שיאמר 'הושע נא', כי שלימות ההודאה היא בבקשה על העתיד, כמו ששנינו (ברכות רפ"ט) 'נותן הודאה לשעבר וצועק לעתיד לבא'.

והנה קללת האדמה כללה גם עונש לעצים, על אשר לא קיימו את הצווי 'עץ פרי עושה פרי' (רש"י בראשית א, יא), ונמצא שחסרון פיירותיהם של עצי הסרק, נובע מטעות בבחירה, ותיקונם בדין הוא מצד הידיעה, כי במהותם טבוע היכולת להוציא פרי, וזה ענין צמיחת ישועה, להוציא את הגנוז בכח אל הפועל, ולפיכך בראותם שלמרות טעותם יש להם קיום בדין, מכירים שניטע בהם כח הזקוק לישועה, ומיד 'ואמרו הושיענו אלקי ישענו', להחזירם לתיקון, בהוצאת כחם אל הפועל¹¹.

הוא שכתב הרא"ש, שצווה הקב"ה לישראל 'שיהיו שמחים בלולביהם כאדם היוצא מלפני השופט זכאי שהוא שמח', וכלשון הרמב"ם (סוף הל' לולב) שבחג הסוכות היתה במקדש שמחה יתירה, שנאמר ושמחתם לפני ה', והיינו שהשמחה 'לפני ה', יש בה יחס למקור העליון בבינה, כדלהלן, וחיבור זה מפקיע את כל כוחות הרע, ונותן צד ישועה לכוחות שנפסדו בבחירה מוטעת, כמו שאמר דניאל 'ואנכי בינותי' ואמרו (מגילה יב.) מכלל דטעה, הרי שבמקום הבינה יש אפשרות לשיבה מכל טעות, ואחר השיבה היא חופפת על השב בכל טובה.

*

ההודאה ובקשת הושע נא

ואכן הלולב ומיניו נקרא 'הושענא' (סוכה לא. לג:), כי בהם מתקיימת פניה פנים אל פנים, ו'שעיה' היא לשון פניה, כמו שפירש רש"י את הכתוב 'וישע ה' אל הבל', ומצד הקב"ה היא נעשית בהארת פנים, כאמור 'האר פניך ונוושעה', ומצדנו אופן הפניה הוא בגילוי שמחתנו ע"י נענועי הלולב, המורה על חיבור לכל ששת קצוות היקף המקום, ובזכותה הקב"ה משרה עלינו שמחתו בעת ההקפות, כמש"כ בביאור הגר"א (תרס)

¹⁰ כאמור בוידוי רה"ג 'מנהג בית דין הצדק לא כמנהג בתי דינין של בני אדם, שמדת בני אדם כשהוא תובע את חברו בממון אל בית דין או אל השופט, אם יכפור ינצל מן הממון, ואם יודה מתחייב לתן, ובית דין הצדק לא כן הוא, אלא אם יכפור אדם אוי לו ואוי לנפשו, ואם מודה ועוזב אתה מרחמהו'.

¹¹ וזו היא כפלות הבקשה 'הושע נא והושיעה נא', כי בתחילה מבקשים להמשיך הארת פנים, שהחלה להתעורר בנענועי הלולב, ואחר שחלה בהיקף על ישראל, מבקשים 'הושיעה נא', שמכח הארה זו תצא הישועה לפועל, וכדלהלן.

שעיקר שמחת יו"ט היא בשעת ההקפות (הושענות), הרי שהנענועים מצדנו מעוררים הארת פנים היורדת ומקיפה על ישראל¹¹.

*

אופני ההודאה בהנפות התודה והלולב

מעתה הרי דעת לנבון נקל, כי אף שיסוד חיוב התנופה בלולב נלמד מתנופת לחמי תודה, מכל מקום יש חידוש בנענועי הלולב שאינו שייך בהנפת התודה, וכפי יתבאר בעז"ת.

כי הנה לפי המבואר שענין נענועי הלולב הוא גופו הודאה, הכוללת הודיה על קיום בדין מחד, ולאידך הודאה שהקב"ה חננו על אף טעותו בבחירה, נמצא שבעוד שהנפת התודה כולה להודיה, אחר מיצוי הדין, והולכתה והבאתה לכל רוח מורות שכל רוחות למי שהארץ שלו, ועוצרות רוחות רעות, ואילו העלאתה והורדתה עוצרות טללים רעים, הרי שבלולב הבא להודאה אחר עמידה במשפט, נוספו גם נענועים, להמשיך שפע לחיים חדשים, ופרט זה אינו שייך בתודה.

ואמנם אופני הנפת הלולב חלוקים הם, כי בעוד ההולכה וההבאה בנטילת הלולב משמשים להודיה על ההצלה בדין, ונתינת המשך קיום לעתיד, והיא נעשית כהנפת התודה, הרי שתוספת הנענועים, הבאה להמשיך שפע, נעשית ע"י נענוע, שעניינו פעולת התנועה הנטבעת בצומח ע"י האדם, כי הנענוע מורה שיש בבעליו רוח חיים, כמו שביאר הרמב"ן (בראשית א, כ-כו) שגידול הצומח אינו נחשב נפש, אלא רק פעולת התנועה בבעל חי, ואף תנועת בעל חי אינה כתנועת האדם, כי רק האדם תנועתו היא בנפש המשכלת, והיינו כי בו יש חיבור של 'נר ה' נשמת אדם', וכשם שתנועת שלהבת הנר מחוברת אל מקורה בשמן, כך תנועת האדם מעוררת כנגדו את הדעת העליונה, וממשיך משם שפע כאמור 'ובדעת חדרים ימלאו'¹².

מעתה יבואר כמיין חומר, החילוק בין נטילת לולב להנפת התודה, כי התודה באה כהודאה על העבר, ולפיכך אין בה נענוע, כי אינה צריכה לעורר שפע לעתיד, אלא אדרבא, בה מעלה ומוריד, כי עולה למקור שורשה העליון, ובו הכל באחדות גמורה, ואין צורך להעיר בו סיבה להשפיע, ורק בנטילת לולב הוצרך נענוע, כי הוא בא להודות אחר הדין, ואז צריך לפעול ישועה בהארת פנים.

*

התפשטות הטובה הבאה ע"י הלולב והתודה

¹¹ כמבואר בפע"ח (לולב ג) ומשנת חסידים (סוכה ה) שבבקר קודם שיתפלל בעודו בסוכה יברך על נטילת לולב, והיינו כי בעבודת האדם בנענועי הברכה מגיע עד מוחי ז"א, שהם נה"י דבינה, וראוי לעשות כן בסוכה החופפת עליו באור הבינה, ולהצטרף בעבודתו אל האור המקיף דבינה.

¹² זה עניינו של הנר ה'חופש כל חדרי בטן', כמבואר בזהר (ח"ג ריח:), וראה בשעה"כ (סוכות ג) ובפע"ח (לולב ג) שנטילת הלולב מעוררת את שורש הדעת, שבה גנוזים מוחי ז"א הבאים מבינה, ומשם באה הארת פנים, שהיא ש"ע נהורין שבתרי תפוחין קדישין שבינה מאירה בהם, ע"י סדר הנענועים, שבהולכה והבאה מעלה את יסוד ז"א עד דעת דיליה, ושם מנענע לעורר המוחין, ולהמשיך מהם שפע מחודש לכל חדרי ז"א.

והנה בלולב מצינו ש'כל עצי היער' מצטרפים לרינה ד'עצי היער', וכמבואר, שעיקר הרינה היא של הצדיקים הקרויים 'עצי היער' כי הם עושים פירות, אכן בעת שנוסף בעצים פעולת חיים של נענוע, הרי היא נעשית ב'כל עצי היער', והיינו גם בהדס והערבה שאין עושים פירות, והם כנגד בעלי מעשים טובים ואלו שאין בהם אפילו טעם וריח, כי הנענוע הוא כתנועת הנר ה'חופש כל חדרי בטן', והוא ממשיך נשמת חיים לכל חלקי נשמת ישראל, אכן גם בתודה ביאר אברבנאל (ויקרא ז) שהתורה ריבתה בה מחד, והוסיפה עליה גם אכילת לחם, ולאידך מיעטה בזמן אכילתה, וזאת בכדי שהבא להודות יאלץ להרבות אנשים שיאכלו עמו, ויספר בפניהם מעשי ה', ויודה על חסדיו, ואמנם עניינה של אכילת קדשים הוא, שתכנס הקדושה בתוך מעיו, ותקדש אף את גופו, כי כל השגה היא בגדר כניסת הדבר וכללותו בגוף המשיג כאכילה.

וראה במדרש (ויק"ר ל, ה) 'ולקחתם לכם ביום הראשון', ההוא דכתיב (תהלים כו, ו) 'ארחץ בנקיון כפי ואסובבה את מזבחך ה'', דתנן בכל יום ויום מקיפין את המזבח פעם אחת ואומר אנא ה' הושיעה נא, 'לשמיע בקול תודה' אלו הקרבנות, ו'לספר כל נפלאותיך' זה הלל, שיש בו לשעבר, ויש בו לעתיד לבא, ויש בו לדורות הללו, ויש בו לימות המשיח, ויש בו לימות גוג ומגוג.

ובדברים אלו כלולים כל דברינו, כי בקשת 'אנא ה' הושיעה נא', באה אחר 'ארחץ בנקיון כפי', והיינו כי כיון שבדין ר"ה ויוה"כ מתגלה שלמרת הטעות בחירה יש קיום ונקיון בדין, מיד ראוי לומר 'הושיענו אלקי ישענו', ובהבאת הקרבנות לתודה, מתעלה לומר 'הודו' בהלל, ובנענונים שבו מתבטאת התשוקה ברצוא ושוב, כי הם בעת ההודאה המגיעה לשורש הקיום, והוא כולל את כל העבר והעתיד בשווה.

*

קרבן תודה והנפה בחג הסוכות

³ וראה דברי האר"י שם, שהמשכת אורות החסדים של בינה, נעשית ע"י הסוכה, ואינה תלויה במעשה, ואילו מעשה נטילת לולב ממשיך את אורות דעת המכריע, שבה שורש בחינת ז"א, ועל ידו החיבור לכל התחתונים עם חב"ד, ולפ"ז בא החילוק בין מעשה 'נטילה' דלולב, שממשיך ע"י נענוע אורות עד ליסוד, לבין מעשה 'הנפה' דתודה, שמעלה את המודה אחר תיקונו לשורש החכמה [כמבואר בסי' לב] ובוזה בטל לגמרי, כפי שהיה קודם שהתגלה ע"י אמא, כאמור 'תורתך בתוך מעי' וד"ל.

ובזה מבואר מה שאמרו בזהר (ח"ג רנד): שלחמי תודה הם הקרבן המכפר על הושז"ל, כי כבר כתב השל"ה (שער האותיות עמק ברכה לו) כי מה שאין תשובה לחטא זה, היינו כי התשובה היא בבינה, וכשמקדש עצמו מחזיר את הענפים לשרשם, וזה שפגם בחכמה שהוא המוח ששם מקום הזרע, צריך להגיע בתיקונו עד שם, שהוא שורש התשובה, ולהאמור לכך עומדת הנפת לחמי תודה, שהם בחכמה, ומהם נמשך התיקון גם ללחמי חמץ שבמלכות. ואמנם השל"ה (בית דוד קמא) הביא מספר תולעת יעקב, כי 'המעמיקים בחכמה אמרו כי לפיכך קרבן תודה אינו בטל, מפני שהוא לצורך הודאות הנשמות כשיצאו כל אחת מגלותם הידוע, ויתעלו בתפארת מקום הייחוד ומקום ההודאה, כענין ארבעה שצריכים להודות בבואם אל ביתם בשלום ולומר יודו לה' חסדו ונפלאותיו לבני אדם, שבאו בשלום אל עולם הנשמות האילן שפורחין משם', והיינו תיקון יסוד, וכאמור בהקדמה כי 'חי חי' יודך, אולם למבואר שורש התיקון בלחמי מצה שבחכמה, ומהם נמשך התיקון בזבח שהוא בת"ת ויסוד, וראה עוד בזהר (שם רמה). ולהלן בפירוש לביאור הגר"א (ברכות נד):

וראה בשע"כ (תפלת השחר א) שאחר מזמור לתודה אומרים י"ח פסוקים ביהי כבוד, ובהם ח"י אזכרות הרומזים לח"י עלמין, שמקבל חיות ושפע רב מאילנא דחיי, והוא סוד חי חי הוא יודך, והן הן הדברים, שהמשכת כל החיים הם ממקור שירת התודה, כמבואר בשער מאמרי רשב"י (בפי' האד"ר), ואכמ"ל.

ואמנם, בביצה (יט:) אמרו שאין מביאין תודה בחג המצות מפני חמץ שבה, ולא בעצרת מפני שהוא יום טוב, אבל מביא אדם תודתו בחג הסוכות, הרי שמכל המועדות באה התודה דוקא בחג הסוכות, וגם מצינו שכן היו ישראל נוהגים להביא בחג הסוכות קרבן תודה, כמו שביאר בהעמק דבר (ויקרא כב, כט) את משמעות הפס' בעמוס (ד, ה) 'וקטר מחמץ תודה, וקראו נדבות, השמיעו כי כן אהבתם בני ישראל', עי"ש, ולמבואר, היינו משום שבכל המועדות קרבן המועד כולל תודה, אך הוא רק זבח עם לחמי חמץ או מצה, ואין בו הנפה, ואילו בחג הסוכות שכולו הודאה, ויש בו תנופה בעבודת היום, ראוי להביא בו קרבן תודה, שבו תתעלה התנופה עד לשרשה העליון.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

הלכה בפרשה / הרב רפאל אלחנן רבינוביץ, מח"ס 'מאור יעקב' כ"ג חלקים על הלכות המועדים וחדשי השנה

חולה קורונה חיובו בסוכה בלילה הראשון ובשאר הימים (והנמצאים במלונית)

נפסק בשולחן ערוך (סי' תרמ ס"ג) שחולין ומשמשיהן פטורים מן הסוכה, ואפילו חולה שאין בו סכנה, כגון שחש בראשו או חש בעיניו פטור מן הסוכה.

ונחלקו הפוסקים אם הפטור של חולה אמור גם לגבי הלילה הראשון, שהחיד"א בברכי יוסף (סי' תרלט סק"ה) הסתפק אם דינו של החולה כדין מצטער שמבואר ברמ"א (סי' תרלט ס"ה) לענין מצטער מגשמים שחייב לאכול בסוכה בלילה הראשון, וכתב, שבאורחות חיים ובכל בו משמע שחולה פטור. והשערי תשובה (סי' תרלט סק"ה) הביאו וכתב שנראה שהאליה רבה פוטר. ועיין גם בקובץ שיעורים (ח"ב סי' מו) שכתב הטעם דחולה פטור, לא משום מצטער, אלא הוא מאותו טעם שהמשמשים פטורים, דהא פטורים משום דעוסקים במצוה, וכן נמי בחולה שייך טעמא דעוסק במצוה, דמצות השבת גופו גם עליה דידיה רמיא. ולפי טעם זה מסתבר לומר שגם בלילה הראשון יהיה פטור.

מאידך, בבכורי יעקב (סי' תרמ סק"ו) כתב שחולה חייב בלילה הראשון, וכתב שכן מבואר באליה רבה ובברכי יוסף שחייב, וכן הוכיח הערוך לנר (סוכה כו.) מהגמרא, וכן פסקו הישועות יעקב (סי' תרמ סק"ב), והבן איש חי (שנה א' פ' האזינו סי"ב), וכן כתב הגרש"ז אויערבאך (הליכו"ש סוכות פ"ט ד"ה אות יד) שמסברא אין חילוק בין חולה למצטער, מפני שאף חולה אינו פטור מן הסוכה אלא מחמת שכשמצטער אינו בכלל 'תשבו כעין תדורו', ואף יש לדחות את הראיות של השערי תשובה מהאורחות חיים והכל בו. ואף הברכי יוסף עצמו חזר בו בשו"ת חיים שאל (ח"ב סי' לח אות צב) וכתב שחייב, כיון שמבואר ברבינו מנוח שאף חולה אינו פטור מן הסוכה, אלא משום שכשמצטער אין זה תשבו כעין תדורו, ואם כן בלילה הראשון חייב כדין שאר מצטער, וכן כתב הג"ר משה מרדכי קארפ (הל' חג בחג על סוכות ח"ב פי"ד הע' 17) דזיל בתר טעמא דיליף מחג המצות, וכתב שעיקר סברת הברכי יוסף אינו מובן מה מקום יש לחלק בזה, הא שניהם פטורים משום תשבו כעין תדורו שלא חייבה התורה אלא כדרך שאדם עושה בביתו, ואם מצטער חייב ולא אמרינן שיפטר משום תשבו כעין תדורו ומאי שנא דחולה יפטר, וגם בברכי יוסף נראה דלא מסיק לפטור חולה, אלא צידד לכאן ולכאן ולא הכריע, ולכן נראה שבודאי אין להקל בזה, עיין שם.

ורק חולה שמרגיש שאם יכנס לסוכה הדבר יזיק לו ויחלה יותר, או שאמר לו כן הרופא, כתב בשו"ת בנין שלמה (ח"א סי' מז ד"ה ואכן) שאינו רשאי להחמיר על עצמו להתענות

ביום הכיפורים מחמת שמזיק לבריאותו, כך חולה שאין בו סכנה אינו רשאי להחמיר על עצמו לקיים מצות עשה כשהדבר מזיק לבריאותו, אך עיין בבכורי יעקב שם שפטר מסוכה דוקא כשחושש שיבוא לידי סכנה.

והגר"י זילברשטיין (חשוקי חמד) כתב שתלוי עד כמה הוא חולה, כי יש מצבים שאנשים מסוימים נוהגים בעצמם מנהג חולה, וישנים אנשים שבמצב זה נוהג כבריא, לדוגמא, מי שיש לו חום גבוה מאד, ודאי מצטער הוא ופטור מן הסוכה, ואם ידחוק את עצמו וישב בסוכה לא יברך, אבל חולה שיש לו חום אך לא גבוה, דבחום כזה הרבה אנשים מחשיבים עצמם לחולים, ואינם משתדלים לחפש מקום נוח, מצטער כזה יכול לחייב את עצמו ולעשות בשמחה ולברך, עיין שם.

והנה לגבי חולה קורונה שיש לו חום או חולשה שלכולי עלמא דינו כחולה שאין בו סכנה (ואם יש לו חום יש גם אומרים שהוא מוגדר כחולה שיש בו סכנה) אז בשאר ימים לכולי עלמא הוא פטור מסוכה וכפי שנפסק בשולחן ערוך.

אך לגבי חולה קורונה שאיבד את חוש הטעם והריח וכל שכן מי שיצא חיובי במעבדה אך אין לו שום תסמינים ולא חולשה כבר הבאנו (במאמר לראש השנה) לגבי תשעה באב שנחלקו גדולי הרבנים אם הוא מוגדר כחולה שאין בו סכנה או לא, **שדעת הג"ר משה שאול קליין והג"ר נתן קופשיץ** ועוד רבנים שמי שאין לו חום והוא רק איבד את חוש הטעם והריח אינו מוגדר כחולה, ומטעם זה פסקו שהוא חייב לצום בתשעה באב כמו אדם בריא.

מאידך, לדעת **הגר"י זילברשטיין הגר"מ גרוס והג"ר משה ברנדסדרופר** ועוד רבנים גם מי שיצא חיובי במעבדה ואין לו שום תסמינים כלל, וכל שכן מי שאיבד את חוש הטעם והריח מוגדר כחולה שאין בו סכנה, ומטעם זה פסקו שלא יצום בתשעה באב ובד' צומות דרבנן.

ועיין **בבאר יעקב** (סי' תרמ סק"ב) **ובשו"ת מקדש ישראל** (עמ' יט) שכתבו שמי שכואב לו אצבעו או שיניו וכד', ואין לו שום תועלת להיות בבית יותר מבסוכה, לא נפטר ממצות ישיבת סוכה. ולפי דבריהם מסתבר שגם מי שאיבד את חוש הטעם והריח אינו נפטר מחמת זה.

ועיין גם **בברכת הבית** (שער נב סכ"ד) שכתב שחולה שרוצה להחמיר על עצמו לשבת בסוכה רשאי בכך.

ולפי זה יש לעיין בכמה ספיקות חשובות בענין זה.

א. ראשית יש לעיין לגבי מי שנמצא בבידוד, או שיש לו במשפחה אחד שיצא חיובי ואין לו תסמינים או שרק איבד את חוש הטעם והריח (לדעת הרבנים שסוברים שדינו כבריא), וכן מי שיש לו חולשה או חום לדעת הבכורי יעקב והפוסקים המחייבים אותו בסוכה בלילה הראשון, והוא מבודד משאר המשפחה, כך שאין לו אפשרות לישון בסוכה יחד אם שאר בני המשפחה (כדי לא להדביקים), עד כמה מחויב הוא לטרוח לבנות לעצמו סוכה נפרדת. ועיין **במשנה ברורה** (סי' תרמ סקכ"ד) **ובשער הציון** (שם סק"ל),

ובפרי מגדים (סי' תרמ א"א סקט"ו) **ובביאור הלכה** (סי' תרמ ס"ח ד"ה הולכי) **ובשו"ת דברי מלכיאל** (ח"ג סי' לב ד"ה והנה הפוסקים) **ובשו"ת משנה הלכות** (ח"ו סי' קטו) **ובשו"ת משנת יוסף** (ח"ז סי' קיז), ובס' אשרי האיש (פכ"ו סל"ט) בשם הגרי"ש אלישיב, בגדר החיוב לטרוח בסוכה בגופו ובממונו.

ב. ואם אין לו מקום לבנות סוכה נוספת, יש לעיין מי קודם למי בשינה בסוכה החולה והמבודד או שאר בני המשפחה, ומה הדין כשיש כמה חולים במשפחה.

ומסתבר שהבעל הבית קודם לבניו הגדולים בין אם הוא חולה או מבודד בין אם לא, אך יש לעיין מה הדין כשיש לו בנים קטנים שהוא חייב לחנכם בסוכה מדין חינוך, מי קודם הוא או בניו הקטנים. כמו כן יש לעיין בסוכה שהבעל הבית לא ישן שם, או בב' בעלי בתים הישנים בסוכה אחת ואחד מהם חיובי או מבודד ואחד לא, מי קודם למי בשינה בסוכה.

ולענין אכילה בסוכה יש פתרון פשוט, שיחלקו את זמן הסעודה לשתיים, וקודם יאכלו הבריאים ואחר כך הם יצאו ויאכלו שם החיוביים או המבודדים, או הפוך, אך לענין שינה בסוכה פשוט שאינם מחויבים לחלק את שינת הלילה לשנים.

ג. וכמו כן יש לעיין במי שנמצא במלונית וידוע ששם אין אפשרות לישון בסוכה אלא רק לאכול שם וכמו בכל הבתי מלון, עד כמה הוא מחויב לטרוח לצאת מהמלונית כדי ללכת לישון בסוכה שבביתו, והאם בכלל מותר לחולה קורונה ליסוע למלונית כשהוא יודע שהוא יפטר על ידי כך מלישון בסוכה, והאם זה נקרא שהוא מכניס את עצמו למקום פטור.

ד. כמו כן יש לעיין הפוך, במי שאין לו מקום ואפשרות לבנות סוכה נוספת לחולים, אם הוא מחויב ליסוע למלונית שיש שם סוכות לשינה (אם יש דבר כזה), והאם הוא מחויב לשלוח את הבריאים להתארח אצל האחרים (במקרה שהם כבר יצאו מבידוד).

ויש הרבה מה לפלפל בזה, אך אין כאן המקום להאריך. ואשמח לקבל מקוראי אספקלריא תשובות ומקורות מדברי הפוסקים בענין זה.

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'

דיני חג הסוכות תשפ"א

לקראת חג הסוכות

הימנעות מאכילה ושינה בערב החג: כתב הרמ"א תרל"ט, ג: "ולא יאכל ביום, מחצות ואילך, כדי שיאכל בסוכה לתיאבון" וכן כתב בא"ח (א) האזינו, ג. אמנם הכרעת הפוסקים, דהיינו מתחילת שעה עשירית (3:25) - משנ"ב, כ"ז. אלא שבכל ערב שבת ויו"ט "מצווה להימנע" ובערב סוכות הוא איסור.

בעל "תרומת הדשן" לא היה ישן בערב סוכות בצהריים, כדי שיוכל לישון לתיאבון בלילה (לקט יושר סוכה, ז).

לפני כניסת החג, כדאי להתנות: "אין אנו בדלים [מקצים מדעתנו] מנוי הסוכה כל בין השמשות של שבעת ימי החג". כדי שיהיה מותר להסיר את הקישוטים כשיבואו גשמים ושלא ייאסרו בטלטול ביום טוב ובשבת (שו"ע ורמ"א תרל"ח, ב ומשנ"ב, כ"ד).

אכן, לעניין הסרת נוי סוכה בשבת ויו"ט, יש לזכור שאסורה הורדתם אם מחוברים לדפנות הסוכה או לגג ע"י מסמרים או נעצים, וכן אם נקשרו בקשר שעל גבי קשר, משום בונה וסותר ומתיר קשר (משנ"ב שי"ד, ח), ואף ניתוק חוט דרך קלקול מותר רק שלא בפני ע"ה (משנ"ב שי"ז, ז) ואף כשמחוברים בסיכות כיוון שהחיבור לשבוע - ספק אם מותר להסירם בשבת ויו"ט (ראה פסקי תשובות" שם, כ"ב).

זמן אגידת הלולב כשחל יום א' של סוכות בשבת

המנהג לאגוד את הלולב ומיניו בכל שנה בערב יום טוב, כשמותרת עשיית קשר על גבי קשר (ליקוטי מהרי"ח). שלדעת החת"ס בחידושו לסוכה ל"ו ע"א ד"ה במינו וכו' ודעת ה"בכורי יעקב" ז-ח האיגוד צריך שיהיה דווקא בקשר ע"ג קשר. [וכיום, רבים נוהגים להשתמש ב"קוישיקל'ך] אמנם, כשחל יו"ט ראשון בשבת, כהשנה, נכון יותר לאגוד את הלולב ביום א' דחול המועד בבוקר לפני התפילה, או במוצש"ק כמנהג הגריי"ק זצ"ל (אורחות רבנו ב, רמ"ט).

כניסת השבת והחג

הדלקת הנרות: ירושלים - 5:47 במרכז - 6:02 בצפון - 5:54 ובדרום - 6:07

מכסים את השולחן במפה נאה לכבוד השבת והחג, גם את השולחן שבבית, ולא רק שבסוכה (פמ"ג ומט"א תרכ"ה, ל"א). ויש שמכסים את השולחן במפה כל ימי חול המועד, לכבוד החג.

הערה: יש להדליק את נרות החג והשבת בתוך הסוכה (שו"ע תרל"ט, א). ונשים המדליקות בסוכה ומבקשות מאחר להעבירם לבית [או ביום טוב שחל בחול מעבירות

בעצמן את הנרות לתוך הבית] - "לא יפה הן עושות" אפילו מעבירים למקום שמשתמשים לאורם (משנ"ב רס"ג מ"ח בשם החיי אדם). **הסוכה קטנה** וחוששים לדלקה, ואין קופסת זכוכית - טוב להעמיד הנרות בחלון הפונה אל הסוכה (משנ"ב שם, ח וראה תרכ"ז, ט"ו).

מברכים על הנרות: **"להדליק נר של שבת ויום טוב"** ובנות אשכנז והנוהגות כבן איש חי מברכות **שהחיינו** בהדלקת הנר **ובנות ספרד** עדיף שתצאנה בברכת **שהחיינו** שבקידוש.

הטועה, וברכה על הנרות, רק **"להדליק נר של שבת"** - **יצאה ידי חובה**, ש"יו"ט איקרי שבת" הזכירה רק **"של יום טוב"**, אם לא זכרה ששבת היום, וטרם הגיע זמן ה"שקיעה" 6:27 - תדליק עוד נר או שניים, ותברך שוב כהוגן **"להדליק נר של שבת ויום טוב"**. אבל, זכרה ששבת היום, אלא שנכשלה בלשונה - אם טרם הגיעה **"שקיעה"**, תכסה עיניה ותברך שוב על הנרות שדולקים כבר (שו"ת התעוררות תשובה א, קי"ד ושו"ת מהר"ם בריסק ב, מ"ד). ויש אומרים, שאם כבר קיבלה עליה **בוודאות שבת** - לא תברך שנית (ראה ספר שש"כ פרק מ"ה הערה ס"ז).

סוכה במקום שאין עירוב

סוכה הנמצאת בגינה פתוחה, שאינה מוקפת מחיצות, או בשדה בסמוך לבית, ואין עירוב, אסור להוציא בשבת מהבית לסוכה או מהסוכה לבית דרך רשות הרבים או כרמלית (משנ"ב תרל"ד, ח). כמו כן, שתי סוכות בחצר אחת ולא עירבו שם **"עירובי חצרות"**, ואין עירוב כללי של **"שיתופי מבואות"** - אסור לטלטל מזו לזו אלא על ידי נוכרי. ויש לציין, שסוכת החג בחג אינה חשובה דירה, לאסור על בני החצר שם בלא עירוב (משנ"ב, ש"ע, ד וראה רע"א בשער הציון שם, ג).

אכילה בסוכה בליל ראשון של חג סוכות

שירת "שלום עליכם" והזמנת ה"אושפזין"

הנוהגים לשיר **"שלום עליכם"** גם ביום טוב שחל בשבת, יזמינו את ה"אושפזין" לפני ששרים **"שלום עליכם"** (לוח א"י ודרכי חיים ושלום בהשמטות). אמנם, בספר **"שם משמואל"** סוכות עמ' קפ"ב שבשבת שבחג הסוכות, אין לשיר **"שלום עליכם"** שנתקן על המלאכים, שמלווים את הנשמה יתירה בבואה לבית, ובסוכות שיושבים ב"צילא דמהימנותא" וה"אושפזין" נמצאים - אין צורך לסיוע המלאכים. והגרי"ש אלישיב העיר **"וכי המלאכים לא באים?"**

מצוות האכילה בסוכה בליל ט"ו בתשרי

חובה. לקדש ולאכול **"כזית"** פת לפחות, בליל חג ראשון של סוכות, כנלמד מהיקש ט"ו - ט"ו מחג המצות (שו"ע תרל"ט, ג ומשנ"ב, י"ט) ויש להמתין עד שיהיה לילה ממש - 6:59. ונכון לכתחילה, לאכול **"כביצה"** פת [לגר"ח נאה זצ"ל - 57 גרם ולמרן החזון איש זצ"ל 100 סמ"ק], לצאת ידי הסוברים שהחיוב ב"כביצה" (משנ"ב, כ"ב).

בקידוש יש לכוון בברכת "לישב בסוכה" שבקידוש גם על הפת שתיאכל לאחר מכן ונכון, שלא להפסיק בדיבור מלאחר הקידוש ועד לאחר אכילת "המוציא" (כה"ח, נ ודעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל הליכות שלמה סוכות ט, ג).

יש שפסק, שבלייל א' אין יוצאים ידי חובה כי אם בפת שיוצאים ידי אכילת מצה, ולא ב"עשירה", ומעט מלח מותר וצ"ע (פמ"ג סוס"י תרמ"ג).

ואכן כתב הגר"מ שטרנבוך שליט"א (מועדים וזמנים א, פ"ו), שיש להדר ולא לאכול ל"כזית" ראשון חלה מתוקה [ולבני ספרד, כמובן, אפילו חלה "חצי מתוקה" אין ברכתה המוציא, כל השנה], למעשה, אף שהנ"ל הידור בלבד, מכל מקום, כתב מטה אפרים תרכ"ה נ"ב: "ומצווה מן המובחר ללעוס ולבלוע בשעת המוציא, את כל ה"כזית" ביחד" כבאכילת מצה (ראה משנ"ב תע"ה, ט). ובאלף למטה תרכ"ה, פ"ז שיש לאכול "כזית" ראשון לבדו בלא דג או סלטים, ותוך כדי "אכילת פרס" - 4 דקות.

קידוש

לפני הקידוש, היה נוהג מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל להזהיר לנשים שברכו "שהחיינו" בהדלקת הנרות, שלא תענינה "אמן" על "שהחיינו" שבקידוש, ובדיעבד, אם ענו - אינו הפסק (מנחת שלמה תניינא, ס), ויש שפסקו, שאף לכתחילה, יכולות לענות (שו"ת אגרות משה או"ח ד, ק"א). מכל מקום, מי שענתה אמן נכון שלא תשתה מכוס הקידוש, מפני שהפסיקה באמן בין הגפן לשתיה (שו"ת הר צבי או"ח נד שו"ת שבט הלוי ח"ג או"ח סט וחזון עובדיה עמ' קל"ג) ויש שכתבו, שתעשה איזה הפסק ותברך הגפן לפני שתייתה (לוח דבר יום ביומו). ואשה המברכת בכל קידוש הגפן לעצמה לפני שתייתה, לכל הדעות עונה אמן שוב על ה"שהחיינו" שבקידוש.

המקדש בטעות "קידוש של שבת" ולא הזכיר יום טוב או להיפך, שקידש של "יום טוב" ולא הזכיר שבת, אפילו חתם "מקדש ישראל והזמנים" - לא יצא ידי חובה, ויחזור לקדש כראוי (משנ"ב תפ"ז, ב). ואם שתה כבר מהיין, ימזוג כוס נוספת, ואם לא היה בדעתו כשבירך על היין, לשתות עוד יין בתוך הסעודה - יחזור ויברך גם כן "בורא פרי הגפן".

שכח רק לומר "ויכולו" - אינו מעכב ויאמרנו תוך כדי הסעודה על כוס יין (משנ"ב בשם רע"א, מ"ה).

טעה רק בחתימה וסיים רק "מקדש השבת" - יצא בדיעבד.

טעה וסיים "מקדש ישראל והזמנים" וכל שכן כשאמר כל נוסח קידוש של סוכות - לא יצא ויחזור ויקדש (מטה אפרים תקפ"ב, י"ח).

הכוונה בעת האכילה והישיבה בסוכה

הכוונה לצאת ידי חובת מצוות סוכה כתיקונה, לכוון בעת הברכה האכילה והישיבה: שציונו הבורא, לישב בסוכה, לזכור יציאת מצרים, וגם זכר לענני כבוד שהקיף הקב"ה את עם ישראל, להגן עליהם מן השרב והשמש, מפני שהתורה כתבה בפירושו, "למען ידעו דורותיכם וגו'", ואף שלמעשה, כל שכיוון לצאת ידי המצווה בלבד, בדיעבד יצא

מכל מקום, יש לאדם לצאת במצווה חביבה זו בדקדוק כדי לצאת ידי כל השיטות (מ"ב תרכ"ה, א). ובמ"ב תע"ז, ה בשם השל"ה: "ראיתי בני עליה, מנשקים הסוכה בכניסתם וביציאתם".

חובת אישה במצוות ישיבת סוכה

בנות ונשים פטורות ממצוות סוכה - כשם שפטורות מכל מצוות עשה שהזמן גרמא, ואעפ"כ, **בנות אשכנז** כשיושבות בסוכה - רשאיות אף לברך "אשר קדשנו וכו' על ישיבת סוכה (רמ"א תש"מ ומ"ב, א עפ"י שיטת ר"ת בתוס' ר"ה ל"ג ע"א. מאידך, **בנות ספרד** - אסורות לברך (עפ"י שיטת בעל השו"ע שם), כדברי הרמב"ם: "ואיך תאמר וציוונו, והרי לא ציוונו" ?

"מכל מקום, מצווה על כל איש ישראל להושיב אשתו ובני ביתו עמו בסוכה להסתופף בצל השכינה ולהודיעם חסדי ד' עם עמו, כדי שתהיה אהבתו ויראתו על פניהם" (כף החיים תר"מ, ה). ובמנהגי חתם סופר ח, י"א: "כל בניו ובנותיו, חתניו וכלותיו אכלו עמו בסוכה כל ימי החג", ופשוט, שעל ידי ישיבת הנשים בסוכה, על כל פנים בלילה הראשון, מקיימים גם האנשים יותר בהידור "תשבו כעין תדורו".

אכילת עראי מחוץ לסוכה בשבת

כל ימי סוכות, אסורה אכילת מיני מזונות, עוגות, חביתיות, קוסקוס, בורגול דייסות קוגל אטריות וגרנולה (מחמשת מיני דגן) יותר מכשיעור ביצה [כ 56 גרם] מחוץ לסוכה (ראה פסקי תשובות תרל"ט, ח). ובשבת נכון להחמיר שלא לאכול אף לא "כזית" מהם מחוץ לסוכה, אם הוא עדיין לפני סעודת השבת הקבועה (לוח א"י, שאף שהמ"ב לא חילק בין שבת לחוה"מ אבל הגרע"א בהגהותיו נקט כשיטת הצ"ח לסוכה מ"ט ע"ב).

הלכות הנוגעות לסוכה בשבת

נפל הסכך או התפרקו הדפנות בשבת של סוכות, אף שביום טוב מותר לתקנם ב"אמירה לנוכרי", בשבת, אפילו בשעת הדחק גדולה, כשאין סוכה אחרת ויתבטלו משמחת יום טוב - אין להקל (הכרעת המשנ"ב תרכ"ו, כ עפ"י שו"ת בית יצחק, י"ג שרק ביו"ט התירו, בצרוף שיטת התוס' שבונה ביו"ט הותר מן התורה).

נטילת לולב בשבת

אין נוטלים את הלולב בשבת, אפילו חל יום ראשון בשבת, שגזרו חכמים, שמא ייטול את הלולב בידו ויעבירונו ארבע אמות ברשות הרבים, כדי להראותו לחכם ולשאול הלכות נטילתו (שו"ע תרנ"ח, ב).

טלטול ארבעת המינים בשבת

שו"ע תרנ"ח, ב: "ואסור לטלטל הלולב [ההדסים והערבות] בשבת, דהוי כאבן, אבל האתרוג מותר בטלטול, דראוי להריח בו". אמנם כיום שאין נוהגים להריח באתרוג ואינו עומד לכך, ואדם מקפיד על האתרוג, הכרעת הפוסקים, שאף האתרוג אסור בטלטול כמוקצה מחמת חיסרון כיס בין בשבת שבחג בין בשבת שלפני החג, וכל שכן האתרוגים

וההדסים העומדים לסחורה (הכרעת ערוה"ש ש"ח, י"ז ודעת הגרש"ז אויערבך זצ"ל בשש"כ כ"ב, הערה נ"ה והגרי"ש אלישיב זצ"ל בשלמי יהודה א הערה, מ"ז).

הוצא הלולב בטעות מתוך המים בשבת, אסור להחזירו למים, ואף שמוקצה, כל זמן שהוא בידו מותר להניחו במקום שירצה, כיוון שכשיחזיר הלולב למים - יטלטל את המים המוקצים והאסורים בטלטול, ושיכשוכם זהו טלטולם (שער הציון תרנ"ד).

טוב להדר שלא יהיו הלולב ומיניו כבושים במים "מעט לעת" [משך 24 שעות רצופות], כך נהג להחמיר החת"ס בתשובתו חלק יו"ד, פ"א: "וכן אנו נוהגים בלולב ומיניו בשבת שבחג, להסירם מן המים ע"י גוי בסוף היום, שלא יהיו כבושים" והובא במנהגי חת"ס, פ"ח.

הקפות באמירת ה"הושענות" בשבת

בשבת אין מקיפים את הבימה ואף לא מוציאים ספר תורה, בזמן אמירת ה"הושענות", אלא פותחים את ארון הקודש, ואומרים "אום נצורה" - ההושענא המיוחדת לשבת, ולאחר מכן אומרים "כהושעת אדם וכו' הושיעה את עמך וכו'". (רמ"א תר"ס, א ומשנ"ב).

הערה: חל יום א' של החג בשבת, זהו סדר ה**הושענות** בימי החג: **יום א** - "אום נצורה" **יום ב** - "למען אמיתך" **יום ג** - "אערוך שועי" **יום ד** - "אבן שתיה" **יום ה** - "א-ל למושעות" **יום ו** - "אדון המושיע".

קריאת קהלת

חל ראשון של סוכות בשבת, המנהג **בארץ ישראל** לקרוא קהלת, ביום הראשון של החג, ולא בשמיני עצרת, שהוא רגל בפני עצמו. **ובחוץ לארץ** נוהגים לקרוא בשמיני עצרת שמשום ספיקא דיומא שייך עוד לסוכות (רמ"א תרס"ד, ב). יש המברכים על קריאתה ממגילה כשרה "על מקרא מגילה" (משנ"ב ת"צ, י"ט עפ"י מג"א) ומכל מקום, אין מברכים "שהחיינו" (ראה תשובות והנהגות א, שכ"ג) פרט לשיטת הגר"א שמברכים גם "שהחיינו" (מעשה רב, קפ"א) וכן נהגו החזון איש והגרי"ק זצ"ל (אורחות רבנו ב, עמ' קי"ב).

צאת השבת והחג: ירושלים - 6:57 מרכז ודרום - 6:59 צפון - 6:58 רבנו תם - 7:38

הבדלה: מבדילים כבמוצאי שבת. וכדי לצאת מספק לעניין "ברכת לישב בסוכה" בהבדלה, נהוג לאכול מיד בסמוך להבדלה מזונות כשיעור, ולפחות המבדיל יאכל מהם, ואז ברכת "לישב בסוכה" בהבדלה, לכתחילה.

ויש לציין, שמו"ר הגרש"ז אויערבך זצ"ל אמר לידי"נ יבדלח"ט הרה"ג אליעזר שטרנפלד שליט"א שיש להקדים ברכת "לישב בסוכה" לפני תחילת ההבדלה, מחשש הפסק (כנדפס ב"הליכות שלמה" סוכה ט, י"א).

"שמחת בית השואבה"

מותר לבן חו"ל להשתתף בשמחת בית השואבה בא"י במוצאי יו"ט הראשון של החג, אף שמנגנים שם בכלי זמר, אבל אסורים לדבר עם בני א"י בענייני חול או משא ומתן,

נולד ידברו עם בן א"י היושב ברכבו, דרך החלון, משום "ממצוא חפצך ודבר דבר" ומשום זלזול בקדושת יו"ט שני. אבל, התירו הפוסקים, לבן א"י לצלם בן חו"ל שאצלו יום טוב שני, אם הוא עושה זאת ביוזמת עצמו, מבלי שציווה עליו בן חו"ל.

אבל ר"ל, יימנע מלהשתתף בשמחת בית השואבה, כשמנגנים שם בכלי נגינה, וכאשר רק רוקדים בלא תזמורת - יש להקל (דעת הגר"ש וזנר זצ"ל כמובא בספר חוה"מ כהלכתו עמ' ת"ג). ובספר "גשר החיים" כ"ג, ג אות ז מתיר רק לומר "שיר המעלות" אך לא לרקוד.

יום ראשון א' של חול המועד סוכות תשפ"א

נטילת לולב

בדיקת ד' המינים לפני הנטילה:

אין צריך לבדוק בכל יום את המינים לפני הנטילה, כיון שהוחזקו להיות כשרים, אלא א"כ נפלו או קיבלו מכה (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל). על כל פנים, **השנה** בנטילה הראשונה, כעבור יום השבת - ראוי לבדוק את כשרות המינים, בהתבוננות, בעיקר בראש הלולב ובבדי ההדסים, ולוודא שהן המינים המהודרים שנקנו על ידנו.

אחיזת המינים

"ימין ד' רוממה", על כן, אוחזים הלולב עם ההדס והערבה [שלש מצוות] ביד ימין, החשובה יותר, ואת האתרוג [מצווה אחת] ביד החשובה פחות, שמאל.

איטר יד [שמאלי]: **בן ספרד** - נוטל ככל אדם לולב, בימין ואתרוג בשמאל. **בן אשכנז** - נוטל הלולב ביד שמאלו והאתרוג בימינו.

אכילה ושתייה לפני נטילת לולב

אין לאכול לפני הנטילה, פת או מזונות יותר מ"כביצה" - 56 גרם (שו"ע תרנ"ב, ד). ואף בפחות, אין להקל אלא בצורך גדול (משנ"ב, ז). **שתיית קפה או תה ליישוב הדעת**, מותרת לפני הנטילה (ערוה"ש שם, ה). **בנות ונשים**: מותרות לאכול ולשתות לפני נטילת לולב, שאף כשנוטלות לולב, לא קיבלו על עצמן, את איסור האכילה (א"א מבוטשאטש תרמ"ח ד"ה עוד).

נטילת לולב לאישה והורדת הטבעות בעת הנטילה

אישה פטורה ממצות לולב (רמ"א תרנ"ח, ט) ככל מצות עשה שהזמן גרמא, אולם **בנות אשכנז** רשאיות אף לברך על הלולב (משנ"ב תרנ"ד, א ותרנ"ח, מ"א) ויש שכתב שנחשבת מצוה זו לגביהן, כאילו קיבלוה על עצמן כחובה (שו"ת רע"א בהשמטות לסי' א).

ובת ספרד, יש אומרים שלא תברך (ברכי יוסף תרנ"ד, ב בשם רבו הגאון רבי יונה נבון זצ"ל, וכן דעת הגר"ע יוסף זצ"ל ראה שו"ת יחוה דעת א, פח-פט),

אכן, יש הסוברים שגם בנות ספרד תברכנה על הלולב כדברי "ברכי יוסף" שם ובספרו יוסף אומץ סי' פ"ב "נהגתי לומר לנשים שיברכו על הלולב וכמנהג קדום שהיו נוהגות הנשים בעיר הקודש, הגם שמרן פסק שלא יברכו, נראה דאילו שלטו עיניו הקדושות בתשובת רבי יעקב ממרוי"ש וכו' ודאי כן היה פוסק ומנהיג" וכן כתב כף החיים תקפ"ט, כ"ג, שכן היה מנהג ותיק בירושלים שהנשים הספרדיות גם הן ברכו על הלולב, ובשו"ת רב פעלים ח"א בסוד ישרים סי' ב שכן היה מנהג הנשים בבבל.

מפורסם, שמרן הגר"ע יוסף בבחרותו כשהיה בבית הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל ראה שאימו ע"ה ברכה על הלולב, ולשאלתו, הרי אסור לאשה לברך על הלולב? ענתה: "כך הורה לי לברך מרן הבן איש חי בעצמו, ומצוה עלי לקיים דברי חכמים"

הסרת הטבעות בנטילת לולב

הכרעת המשנה ברורה (תרנ"א, לו) מן הדין יש לחשוש ולהסיר את הטבעות בעת שמברכים על הלולב, ואם נטלו בלא להסיר הטבעת – יחזרו וייטלו בלא ברכה. וכן כתב בילקוט יוסף מועדים עמ' קס"ד: "נכון להסיר את הטבעת מעל האצבע בשעת נטילת לולב, אף שמעיקר הדין אין לחוש".

הקפות עם הלולב למתפלל ביחידות

המתפלל ביחידות בביתו, יניח ספר תנ"ך על השולחן ויקיף השולחן (בן איש חי האזינו, ט"ו וראה אשל אברהם בוטשאטש מהדו"ת תרנ"א)

טעות בתפילת חול המועד

בחול המועד מתפללים ערבית שחרית ומנחה כבחול, בהוספת "יעלה ויבוא". שכח לומר יעלה ויבוא: אם נזכר בתוך הברכה - חוזר ליעלה ויבוא.

נזכר לפני "יהיו לרצון (השני) - חוזר לרצה וכו'. נזכר לאחר שסיים תפילתו - חוזר ומתפלל.

הטועה והתפלל תפילת יום טוב - לא יצא (שו"ת הלכות קטנות א, ד ושו"ת לב חיים ב, ט"ו).

אומרים הלל שלם, כל משך חג הסוכות טעו וקראו הלל בדילוג – חוזרים וקוראים הלל שלם, ואם ברכו בראשון לא יברכו שוב. הלל ניתן לומר, בדיעבד, כל היום - עד השקיעה, שנאמר: "ממזרח שמש ועד מבואו, מהולל וגו'".

קיצור דיני חול המועד

שולחן ערוך תקכ"ט: "ימים שבין ראשון לשביעי של פסח ושבין ראשון של סוכות וכו' הם הנקראים חולו של מועד וכו' וחייבים בשמחה, כנאמר: ושמחת בחגיך אתה ובנך וגו' (דברים ט"ז, י"ט) ושמחה זו מצות עשה מן התורה".

חייבים לכבד חולו של מועד במאכל ובמשתה נחייב אדם לשתות יין בכל יום - משנ"ב תקכ"ט, ט"ז וביה"ל ד"ה כיצד ולדעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל דווקא יין ולא מיץ ענבים

וראו לשתות "רביעית" ויש ללבוש כסות נקיה ולא ינהג כמנהג של חול, לבאה"ט בשם המהרי"ל והחיי אדם קו, א – יש ללבוש בגדי שבת ויום טוב.

אמנם, במשנ"ב תקכ"ט ובתרס"ד, ט – שיהיו חגיגיים יותר משל יום חול (גם בטיולים ומסלולים), ובמשנה אבות ג, יא: "המבזה את המועדות, אין לו חלק בעולם הבא" ובבאר היטב שם: שמתנהג ומתלבש בהם כבימות החול.

"ותהיה מפה פרוסה על השולחן כל ימי החג – ערוה"ש וכף החיים שם.

תפירה רקמה וסריגה – אסורים.

תיקון (כפתור שנתלש, מכפלת שנשרה או קרע) – כשזקוקים לבגד במועד, מותרים (אפילו יש בגד אחר). ובת ואישה תתפורנה בשינוי ("כשיני הכלב", תפר יוצא ותפר נכנס, תפירה לא סימטרית), שלא תהיה "מלאכת אומן".

כיבוס – מן הדין אסור, אפילו לצורך יו"ט אחרון, ואפילו לא ע"י נוכרי (שו"ע תקל"ד, א) **בגדי קטנים** [עד גיל 6-7] **וזקנים** או סיעודיים המלכלכים תדיר, מותר ואפילו במכונה, ומותר לתלות בגדי הקטנים בפרהסיה (דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל). הערת הגר"מ פיינשטיין זצ"ל: עבור קטנים המלכלכים מותר אפילו רוצים בגד נאה יותר, והנוסעים, אינם צריכים לקחת מביתם הרבה בגדים לצורך הקטנים כשיש בזה טורח, כדי שלא יצטרכו לכבס.

כיבוס לגדולים: כשנגמר כל המלאי, מותר **גרביים, ולבנים**, למחליפים כל יום, וכן מטפחות הידיים ומגבות מטבח – לפי הצורך בדיוק, ולתלות בצנעה. אבל חולצה אסור, אא"כ אין יותר, ומרגישים תחושה מאד לא נעימה (שו"ת שבט הלוי ח, קכ"ד).

ניקוי כתם: מותר, לא בניקוי כללי, בהשריה במים ומעט סבון, בפרט בכתם שאם לא ינוקה, קשה יהיה בכלל לנקותו (שש"כ ס"ו, ע"ג).

גיהוץ – בבגד שרוצים ללבוש במועד והוא מקומט, מותר לגהץ באופן שטחי רק לפשוט הקמטים, בלא שימוש באדים – (הגר"ח פ שיינברג זצ"ל).

תספורת וגילוח: אסורים. אפילו גילחו לפני המועד, ואף לא ע"י נוכרי (שו"ע תקל"א, ב וביה"ל) יש מתירים חלאקה בזמנה.

קציצת ציפורניים: לבני ספרד - מותר כרגיל. **לבני אשכנז** - רק אם קצצו לפני המועד (משנ"ב, ב), ואפילו נטלו כמה ימים לפני המועד, מותר בחוה"מ, כיון שלא היה לו מה ליטול בערב החג (ערוה"ש שם, ב). ואם הם חציצה לנטילה, או לצורך מצווה ולמוהל - מותר. ובכל אופן, מותר בשינוי, ביד או בפה.

קניות בגדים כלים ונעליים: מותרים לצורך המועד (אפילו לתת מתנה), או בב"דבר האבד", מכירה זולה או כשלא יימצא אחר המועד.

כתיבה: אסורה. אא"כ לצורך מצוה (פרסום שעורים, השבת אבדה וכדומה), או ל"דבר האבד" (רשימה לקניות, מספר טלפון גורלי, מרשם רפואי וכדומה) וזה מותר בלא שינוי. ושמעתי מהגר"ק כהנא זצ"ל שראה בכיס מרן החזו"א בחול המועד עט, ולשאלתו ענה

מרון: "אם אשמע על חולה ר"ל או יולדת שצריך להתפלל לשלומם שאוכל מיד לרשום השם".

שימוש במחשב (חסום): אסור להוציא במדפסת, אא"כ לצרכי מצוה או צרכי רבים או דבר אבד, הקלדת חומר יש להקליד רק לשמירה זמנית (בדיסק-און-קי), ולא לתוך החומרה (הארד דיסק), משום שזה כבונה (דעת הגרש"ז אויערבך והגר"ש ואזנר זצ"ל **שליחת דואר אלקטרוני** – מותרת (אותיות פורחות באוויר).

ציור ומלאכות: מותרים לילדים עד גיל 8 אם ישתובבו משעמום.

*

מלאכות המותרות במועד

א. צרכי המועד- במעשה הדיוט, נגינה, פקע מיתר, מותר לתקן במעשה הדיוט לא ע"י תקן מקצועי. צילום הקלטה (מבלי לפתח התמונה). תיקון תקר (פנצ'ר) לצורך המועד אבל לא תיקון הגלגל החילופי ה"ספער" (מעשה אומן). אין לתקן אופניים, אלא אם נחוצים לצורך קניית אוכל. **ב. צרכי רבים** – תיקון כבישים חשמל מים, מעלית בבניין רב קומות **ג. צרכי אוכל נפש** – כולל תיקון מקרר, כיריים **ד. דבר אבד** – רק כשייגרם הפסד (אפילו ספק הפסד), כגון השקיית עציצים וגינה בימי שרב. **ה. פועל שאין לו מה שיאכל** (אפילו זקוק לשלם חובות ואם לא יעבוד, יחסר לו להוצאות החג.

כל צרכי בריאות הגוף וצרכיו – מותרים, כגון טיפולים רפואיים, בדיקות חיוניות, אך לא לכוון למועד, רק כי יש אז זמן פנוי.

מותר חיתוך נייר טואלט, ניקוי הבית, כל הנוגע להיגיינה. מותרת שמירה על קטנים (בייבי סיטינג), אבל יש להשתמש בחלק מהתשלום להוצאות החג (שמענו מהגרי"ש אלישיב זצ"ל)

בישול בסוף חול המועד: אסור להכין לקראת הימים שאחרי המועד אבל אין צריך לצמצם, ואם יישאר - מותר (שו"ע תקל"ג, א).

בישול בחול המעד **לצורך אורחים החוגגים יום טוב שני:** לדעת מרון הגרש"ז אויערבך זצ"ל - מותר (שו"ת מנחת שלמה א, י"ט).

עליה לרגל בזמן הזה

שו"ת הרשב"ץ ח"ג כ"א: "גם בזמן הזה קיימת כעין מצות עליה לרגל, שאף לאחר החורבן, מכל מקום, קדושת המקדש וירושלים קיימת לעולם, ואף לאחר החורבן עלו ממצרים ושאר ארצות לחונן מקום מקדשינו.

רמז לדבר, במדרש שיר השירים פרק א': "עינייך כיונים" - מה יונה זו אע"פ שאתה נוטל גוזלה מתחתיה – אינה מנחת שובכה לעולם כך ישראל אע"פ שחרב בית המקדש, לא בטלו ג' רגלים בשנה.

על כן, יש המשתדלים לבוא אל פני שריד בית מקדשנו ואומרים: "ומפני חטאינו גלינו מארצנו וכו'" ו"אבינו אב הרחמן בנה ביתך כבתחילה וכו' והעלינו לתוכה ושמחינו בבניינה וכו', ואומרים שיר המעלות.. עומדות היו רגלינו בשערייך וגו'

הושענא רבה

נוהגים להיות ערים בליל הושע"ר מפני שהוא ליל גמר החתימה (משנ"ב תרס"ד, א פע"ח שער כ"ט ושער הכוונות דף קב), יש נוהגים לקרוא ספר דברים – **משנה תורה**, ויש הקוראים אותו בציבור מתוך ספר תורה בלא הברכות, ובמנהגי האדר"ת זצ"ל עמ' קלט "ליל הושע"ר קראתי משנה תורה בהסוכה שלי, בס"ת שלי וכו' ולהשערתי קבעו זאת רבותינו הראשונים ז"ל לזכר מצות הקהל שקרא המלך משנה תורה בבית המקדש בחג הסוכות". נשים רשאיות לומר התיקון, שיש בו חותם הדין, "וגם נשי בעי חיי" (בן איש חי ובשו"ת רב פעלים).

קריאת תהילים: הנוהגים לגמור תהילים בהושענא רבה, יש המתחילים אחר חצות הלילה: (12:26) אף שמן הדין התירו לקוראם אף קודם חצות, מפני שהם ימי רחמים ורצון (שו"ת לבושי מרדכי או"ח קפ"ו ושו"ת בצל החכמה ד,מ"ד), **והמקדימים** נזהרים להתחיל עכ"פ רק אחרי זריחת אור הלבנה – 10:33 .

הפרידה מהסוכה

סיימו לאכול בסוכה, ביום הושענא רבה, מכל מקום אין לסותרה, שכל היום עומדת לאכילה ולשינה (שו"ע תרסו, א) לאחר הגעת זמן מנחה קטנה - 3:49 מוציאים הכלים והשולחן וכו' שצריכים לשבת והיום טוב בבית מן הסוכה (שו"ע שם פמ"ג וכף החיים, ב) ולעת ערב נפרדים מהסוכה בטעימה בה, בישיבה, ולאחר מכן אומרים את ה"יהי רצון וכו'" הנדפס בסידורים (רמ"א תרס"ז, א). ומנהג חסידים ואנשי מעשה בטרם יוצאים מהסוכה מנשקים לה, ויוצאים בהליכה לאחור (כף החיים שם, ח).

המעוניינים לאכול או לישון בסוכה בשמיני עצרת-שמחת תורה, יסירו לפני כניסת השבת, במקום אחד בסכך ד' על ד' טפחים (32 על 32 ס"מ), ואמר לי הגרי"ש אלישיב זצ"ל שלדעתו די להניח בסוכה קדירה גדולה במקום בולט שע"י זה ניכר שאין האכילה או השינה למצווה.

סגולת עלי הערבות: כתב בספר מנורת המאור פרק ז נר ג, ד: "שמעתי שיש בערבה של הושענא רבה סגולת שמירה למתכוון בה, בסכנת דרכים, כפי כושר מעשיו וטוב כוונתו" על כן, יש הנושאים ברכבם מעלי הערבה. וכן כתב הגר"ח פלאגי זיע"א בספר מועד לכל חי: "יש בערבות סגולה להינצל מליסטים, ויישא אצלו או במעילו מהערבות, או יניחם בביתו, במקום שידוע לו בבירור היכן מונחות, ובשעת סכנה, יחשוב בהן, ויינצל מכל רע

נגיסה מן האתרוג, כסגולה ללידה קלה

אחר התפילה, כששבים מבית הכנסת, יש מעוברות שנהגו, לתת לצדקה, ולנגוס מהפיטם של האתרוג [שיש האומרים, שעץ הדעת, אתרוג היה], ואומרות התפילה

הבאה: "ריבונו של עולם, בשביל חוה שאכלה מעץ הדעת גרם אותו החטא מיתה בעולם, ואם הייתי באותו זמן לא הייתי אוכלת ולא הייתי נהנית ממנו, כמו שלא רציתי לפסול אתרוג זה בז' ימי החג שעברו, והיום שפסלתי אין בו מצווה, ותקבל ברצון את תפילתי ותחינתי שלא אמות מלידה זו ותושיעני לילד בנחת ובלי צער, ולא יהיה לי ולולדי שום נזק, כי אתה הא-ל המושיע" (מטה אפרים באלף המגן שבסוף הספר סי' תר"ס סעיף ו מספר נזיר שמשון בשם כתב יד).

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק

האם הכהנים במקדש עשו סוכה – כיצד נוטלים אתרוג בעזרה והרי אינו ראוי לאכילה

הנה בספר המנהיג (הלכות סוכה דף נ' ע"א אות ה) כתב שהגאונים נחלקו בזה אם עשו הכהנים במקדש סוכה, וז"ל: ואמר רב נטרונאי גאון ז"ל מצות סוכה לעשותה כל אחד בביתו ולאכול ולשתות ולדור ולישון בה ובבית הכנסת אין צריכין לעשות סוכה וכו' וזה שמביאין ראייה מן הכתובים איש על גגו ובחצרות בית אלו קינו מעשה זה בירושלים היה שהיו עולים לרגל ואכסניא נעשית ירושלים כשעולים לרגל וכו' ושאלו לרב האי מנהגנו מי שאין לו מקום לעשות לו סוכה הוא עושה אותה בבית הכנסת וכו'.

השיב הלא אתם ידעתם שחייב אדם לשים מדורו כל שבעה בסוכה ואם יכול לדור בבית הכנסת ולאכול ולישב שם ודאי נכנס וישב בה ומברך וכו' וכן היה מנהג ישראל אף במקדש נאמר איש על גגו ובחצרות בית אלו קינו וכו' עכ"ל.

ובספר הרוקח (הלכות סוכה סימן ריט אות ב') כתב שם כדעת רב נטרונאי ז"ל: בסוכות תשבו ולא בסוכות שבתוך הבית כמו שכתוב בעזרא ויעשו להם סוכות איש על גגו וכו' ובחצרות בית א-להים והלא אין ישיבה בעזרה ושם כתיב וישבו בסוכות אלא בעזרת נשים וגם בחצרות היו בירושלים שהבאים לבית הא-להים אוכלים שם שלמים עכ"ל, ומשמע מהרוקח שהיו בונים בסוכה במקדש בעזרת נשים והשלמים היו אוכלים בירושלים.

והנה יש להוכיח האי דינא מדברי הגמ' בערכין דף ג' ע"ב שהכהנים חייבים בסוכה במקדש, וז"ל הגמ' שם, הכל חייבין בסוכה כהנים לוויים וישראלים פשיטא אי הני לא מחייבי מאן מחייבי כהנים איצטרכי ליה סלקא דעתך אמינא הואיל וכתוב בסוכות תשבו ואמר מר תשבו שבעת ימים כעין תדורו מה דירה איש ואשתו אף סוכה איש ואשתו והני כהנים הואיל ובני עבודה נינהו לא ליחייבו קא משמע לן נהי דפטירי בשעת עבודה בלא שעת עבודה חיובי מחייבי מידי דהוה אהולכי דרכים דאמר מר הולכי דרכים ביום פטורין מן הסוכה ביום וחיובים בלילה עכ"ל, ומוכח מהא דמדמי הגמ' את הכהנים להולכי דרכים ולא לשלוחי מצוה בע"כ דהכהנים חייבים בסוכה.

ובספר סוכת דוד (סוכות ח"א עמ' רפז) כתב להקשות בזה, למה כהנים אינם פטורים מדינא דעוסק במצוה פטור מן המצוה, הרי איתא בגמ' בקידושין דף כג ע"ב הני כהני שלוחי דרחמנא נינהו וכו', וכתב שם לתרץ דשלוחי מצוה טרודים במחשבת המצוה ותיקונה משא"כ כהנים לית להו טירדה במחשבת מצוה ומידע ידע מה כל אחד מהם צריך לעשות בעבודת המקדש וכבר רגילי בהו הכהנים משו"ה מדמי להו להולכי דרכים, ויש להוסיף ע"ד שהרי בסוכות שהוא הרגל כל הכהנים נמצאים, וא"כ ליכא למפטרנהו מטעם זה.

אלא דיש לתלות האי פלוגתא בגאונים האם הם חייבים או לא, מצינו שנח' האם שצריכים לחפש סוכה, או שאף צריכים לעשות סוכה, דדעת הלבוש (סימן תרמ) והו"ד בביה"ל (בד"ה הולכי) שחייב לחפש מקום, ואילו דעת המג"א שצריך לעשות סוכה, וא"כ ה"ה כהנים תליא בהא. ולדינא לכאורה יש ללמוד ממש"כ במשנ"ב שם סקמ"ה בשם האחרונים שההולך בדרך כל שהוא שוהה באותו מקום שלושה וארבעה ימים חייב מדינא בסוכה, וא"כ י"ל דה"ה לכהנים שחייבים בסוכה.

והנה בבית יצחק (פתחא זוטא סימן תרמ) כתב להעיר האיך הכהנים אוכלים בחג הסוכות את לחם הפנים ושירוי מנחות בעזרה והרי בודאי לא היתה סוכה בעזרה, ועוד דהרי הואיל ויש מצוה באכילת קדשים חשיב כאכילת קבע.

ובשו"ת ציץ אליעזר (ח"ט סימן לא) הקשה כן ושם הביא את הגמ' בערכין שהכל חייבים בסוכה והביא שם שבתוס' בד"ה ובני עבודה כתבו שיכלו לקיים מצות סוכה בלשכת בית המקדש בשטח המותר.

והביא שבעל ההפלאה בספרו פנים יפות עה"ת (פרשת שופטים, עה"פ לא תטע לך וגו') כתב שם בזה"ל: נראה הא דקאמר אפילו סוכה היינו סוכת מצוה בחג שהכהנים אוכלים לחם הפנים ושירוי מנחות חוץ לסוכה והטעם כיון שאסור לעשות סוכה בעזרה הם פטורים מן הסוכה יעו"ש ובס בית יצחק חאו"ח בס"ה אות י"ח ג"כ עמד בזה ומתחילה נוטה לומר שהכהנים אכלו שיירי מנחות בלי סוכה ואח"כ חוזר מדבריו הראשונים וכותב דשמא באמת עשו כן אם אכלו שיעור החייב בסוכה וליכא למיפטרינהו מטעם עוסק במצוה כיון שיכלו לקיים שניהם יעו"ש.

והארכנו בזה בקונטרס שיח יוסף ח"ח עמ' 43 לענין האיך יוצאים יד"ח בנטילת ד' מינים בעזרה הרי אתרוג אינו ראוי לאכילה שם, ונצרף הדברים לכאן.

הנה בגליון דברי שי"ח (סוכות גיליון מס' 348) הובא שהקשה רבן של כל בני הגולה מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א: יש לעיין איך יוצאים יד"ח במקדש בנטילת אתרוג והרי אינו ראוי למאכל, כי הוא חולין ולא נאכל בעזרה, וקיימא לן בסוכה (לה ע"ב) שצריך שיהיה האתרוג ראוי למאכל.

א' ותירץ הגר"ח: שודאי שבעת הצורך מותר לשבת ולאכול בעזרה, (וע"ע בתוס' מנחות פ' ב' תוד"ה וכי).

ב' והנה לכאורה יש לעי' דמה שבעינן שיהא ראוי לאכילה, אבל אין צריך בדוקא שיהיה ראוי לאכילה דוקא באותו מקום, אלא דיהיה ראוי לאכילה בעלמא. [ונבוקבץ והאר ענינו (ח"ז) כתבו ואין לומר דכיון דחוץ למקדש מותר לאוכלו זה נחשב שיש בו היתר אכילה זה אינו דהא באתרוג של מע"ש מבואר במשנה בסוכה כיון שמבואר במע"ש ומשמע שם שבעינן היתר אכילה במקומו, וע"ז י"ל דשאני מע"ש, משא"כ הכא דאריא הוא דרביע עליה].

והנה נח' הפוסקים מה הדין באתרוג שהיה תחת המיטה, האם כיון שלא ראוי לאכילה כמבואר בפסחים קיב (עי"ש עוד מש"כ בדברי עמ"ס פסחים בגדר דינים אלו) עי' בשו"ת

בנין עולם (או"ח סימן ל"ג) ובשו"ת עין יצחק (או"ח סימן כ"ד) צידד להתיר, וא"כ משמע דבעינן שיהא שלו, ואין ראוי בדוקא לאכילה, ולפי"ז קושיא מעיקרא ליתא, וע"ע בענין אתרוג שתחת המיטה בשו"ת מהר"י הכהן (או"ח סימן כ"ד), ובספר חיים וברכה (אות י"א) מה שהביא בזה שיטות הפוסקים.

ושוב ראיתי שמה ששאלו למרן הגר"ח קניבסקי שליט"א, וכבר הקשה בזה בשו"ת חלקת יואב (או"ח סימן ל"ד ח"ג סימן י"ז) הרי אסור לאכול חולין בעזרה וא"כ ממילא יש חסרון אכילה, וא"כ האיך שרי ליטלו בעזרה.

ושם כתב בח"א: דמה דבעינן היתר אכילה הוא פסול בגוף, וא"כ כל הפסול הוא דוקא בכה"ג שהאתרוג אינו ראוי בעצמותו משא"כ במקדש שהוא רק איסור גברא וא"כ לא שייך בכה"ג פסול הגוף.

ג' ועוד י"ל דכיון שזה המקום שאמרה תורה ליטול ד' מינים ושם הוה חיוב מה"ת (והפוסקים דנים מה הדין היום עי' בשיח יוסף ח"ד בעניני סוכות מה שכתבנו בזה) א"כ שם ליכא האי חסרון, כיון דבעלמא ראוי לאכילה ודו"ק.

ד' ובפנים יפות (פ' שופטים) הביא מילקוט לא תטע לך אשרה כל עץ אפי' בית אפי' סוכה, וכתב דנראה דהיינו סוכת מצוה בחג שהכהנים אוכלים לחם הפנים ושירי מנחות חוץ לסוכה והטעם כיון שאסור לעשות סוכה בעזרה הם פטורים מן הסוכה ומ"ש בילקוט ס"פ ראה חג הסוכות להדיט מנין אפי' לגבוה ת"ל חג הסוכות לה' היינו בלחמי תודה.

ה' אך בשו"ת בית יצחק (חאו"ח סי' ה אות יח ח"ב סי' קכה) כתב שיכלו לעשות סוכה בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש שאוכלין שם ק"ק, ושמה באמת עשו כן אם אכלו שיעור החייב בסוכה וליכא למיפטרניהו מטעם עוסק במצוה כיון שיכול לקיים שניהם.

ועי' עוד במשנת רבינו חיים שלמה [ליבבוויץ זצ"ל], דכתב לבאר די"ל שיכלו לעשות הסוכות בלשכות הבנויות בחול ופתוחות לקודש דדינם כקודש רק לענין אכילה, אבל לגבי שאר דברים כגון לגבי טומאה וכדו' אינם כקודש, וממילא יתכן דאין בזה הדין דהכל ככתב וכו' דלענין זה דינו כחול, ונשאר בצ"ע, דדבריו מחודשים דנתשתמש בזה גם דין לקודש וגם דין לטומאה.

ו' הגרי"ש אלישיב בנתיבות ההלכה (קובץ לב עמ' קנו) להשיב בפשיטות שלא היתה סוכה בבית המקדש ולחם הפנים הרי אכלו רק מעט והיתה בזה ברכה ששבעו מזה ויתכן שבאופן זה א"צ סוכה ועכ"פ לא היה יכול להיות להם סוכה כי לכאו' לא היה יכול להיות להם קנין שם עכ"ד.

וכן תירץ הגר"מ גבאי שליט"א בגם אני אודך תשובות הגר"מ גבאי (ח"ג סימן י"ג) ע"פ מש"כ בשו"ת בית הלוי (ח"א סימן ב' אות ז') דהכהנים אכלו פחות מכשיעור, וע"כ י"ל דהכהנים אכלו את המנחות והקדשים ללא סוכה, עיי"ש עוד. ועי' בספר חג האסיף (סימן יא אות ג') שדחה האי תירוצא דהרי כיון שאוכלים הקרבנות כבני מלכים אולי נעשה כאכילת קבע, או מטעם ששבע גם בגודל כפול.

ז' עוד תירץ שם הגר"מ גבאי דכיון דעסקו כל היום בשמחה א"כ עוסק במצוה פטור מן המצוה, ולכן הם נפטרו ממצות סוכה, עי"ש, וזה קצת דחוק.

ח' ובשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' י) ביאר קרא דנחמיה הנז' לעיל דיש לומר דהסוכות היו של בנין ורק לסכך הביאו עלים וכדו'. וע"ע בזה בס' מעשי למלך על הרמב"ם בית הבחירה פ"א ה"ט אות ה' ובפתחא זוטא סי' תר"מ ס"ק יא והובא בצי"א ח"ט סי' לא. ועי"ש עוד בגם אני אודך אות ג' מה שתירץ ג"כ כה"ג, ובמה שתירץ הגר"ש ליבוביץ זצ"ל לעיל.

ט' ועי' בספר "חג האסיף" (סימן יא) שכתב לתרץ דתלי בגדר איסור בנין של עץ בעזרה, דלפי שיטת החינוך (מצוה תצ"ב) דאיסור זה רק מדרבנן, לא קשה די"ל דלצורך מצות סוכה לא גזרו, וכן לפי שיטת הרמב"ם בהל' עבודה זרה (פ"ו ה"ט) שכתב "הרחקה יתירה" ומשמע דאינו אסור אלא מדרבנן, אבל לשיטת המנ"ח (שם) יהיה קשה.

י' עוד כתב לפי דברי המהרש"א בסוכה (נא ב') לענין בניית גוזטרא, דלצורך מותר לבנות, וא"כ הכא נמי לצורך מצות סוכה י"ל דמותר לבנות. ועי"ש שהביא מכתבו של האמרי אמת מה שעוד כתב בזה עי"ש.

ועי"ש שכתב בזה לדון למה אינו חשיב סוכה דאינו רואיה לכל שבעה מחמת דאסור לישון שם וכתב בזה"ל: בנוגע לאיסור שינה בעזרה העיר חכם אחד כי אין החסרון של איסור שינה מחמת הסוכה כלל שהרי אפילו לאחר שיצא מסוכתו ג"כ אסור לו לישון בחצר העזרה נמצא שאין החסרון מצד דין תשבו כעין תדורו אלא אריא הוא דרביע עליה ע"כ.

הלכתא רבתי לשבת / הרב נחום אייזנשטיין, תלמיד מובהק להגרי"ש אלישיב זצ"ל, מרא דאתרא 'מעלות דפנה', דיין ומו"צ בירושלים עיה"ק

האם חייב אדם לדאוג לסוכה לאכילה ושינה לפני החג?

שאלה: אדם שאין לו מקום לבנות סוכה, האם מחוייב לחפש מקום לבנות סוכה או לא?
תשובה: גם אדם שאין לו מקום לבנות סוכה בביתו, מוטל עליו מבעוד מועד (אפילו בתשלום) לדאוג למקום לסוכה, ואינו יכול לטעון בזה טענת אונס. ובכלל החיוב לדאוג גם לסוכה שתהיה ראויה לישן בה, ואף י"א שאם הסוכה אינה ראויה לשינה שאין יוצאים בה גם לאכילה. והשנה עקב המצב ראוי יותר לדאוג לסוכה פרטית ולא להסתמך על סוכת חבירו.

*

ה ר ח ב – ד ב ר :

חובה לדאוג לבניית סוכה מלפני החג

[א בשו"ע (תרמ, ד) כותב: "מי שכבו לו הנרות בסוכה בשבת ויש לו נר בביתו, מותר לצאת מן הסוכה כדי לאכול במקום נר, ואין צריך לילך לסוכת חבירו שיש שם נר אם יש טורח גדול בדבר". וכותב המשנ"ב (ס"ק כד) בשם החת"ס והביכורי יעקב: "היינו בשעת אכילה, אבל פשיטא אפילו מי שאין לו מקום בחצירו לבנות לו סוכה, שצריך להמציא לו מקום לבנות לו סוכה ואז שם ביתו, כדרך שגם כל השנה רגילים לפנות מבית לבית ואז שם ביתו, ודלא כהמשתבשים שאינם מחוייבים לבנות להם סוכה במקום אחר שאין שם דירתו".

והנה יעוי' בנשמת אדם (כלל סח) שכותב: "נראה לי דאין צריך לעקור מביתו לילך לעיר אחר לקיים המצוה אפילו מצוה דאורייתא והיא עוברת כתקיעת שופר ולולב כו', דהא קודם יו"ט לא חל עליו כלל המצוה עד יו"ט ואז אי אפשר לו לילך יותר מתחום, ואע"פ דקיי"ל שואלין ודורשין קודם שלשים יום לכל יום טוב כו' וא"כ חל עליו חיוב המצוה כדמצינו בסי' תל"ו לענין בדיקות חמץ, נראה לי לחלק דדוקא התם דהמצוה בידו לבדוק חייבוהו חכמים לקיים המצוה, אבל הכא שאינו בידו רק שיחזור אחריה אינו חייב אפילו מדרבנן".

ומכח דברי הנשמ"א הללו ידוע להעיר, מדוע מי שלא בנה סוכה מלפני החג לא יחשב אנוס.

אך נראה שלגבי סוכה גם הנשמת אדם יודה, שהרי מבואר בשו"ע (סי' תרמא) שבעצם יש מקום לברך על עשיית הסוכה^{כא} – ובאמת לפי הירושלמי (ברכות ט, ג) מברכים על עשייתה, אלא שאנו נוהגים כדעת הבבלי (מנחות מב, א) שאין מברכים, והטעם שאין מברכין כותבים הב"י והמשנ"ב (שם) "משום שאין עשייתה גמר מצותה שהרי צריך לישב בה". ובאמת לגבי "שהחיינו" כותב הביה"ל (שם ד"ה אלא) בשם הפמ"ג שאם בירך שהחיינו בשעת עשייה יש להסתפק אם יברך שוב בשעת קידוש על יום טוב, ומסיק שמספק לא יברך ע"ש.

וממילא לפי"ז פשוט יותר שמוטל על האדם חיוב לבנות סוכה לפני החג, ואי"ז רק חיוב שמתחדש בחג הסוכות לאכול בסוכה, ולכן מוטל על האדם לדאוג לזה מבעוד מועד.

אך יש להעיר שהנשמ"א מדבר גם לולב, והבאנו בהערה למטה שסוכה נידון כמו לולב? אך הציעו לבאר, שסוכה שאני שמהות החיוב של סוכה אינו רק בפועל לאכול ולישון בסוכה, אלא שאמרה תורה שיצא מביתו הקבע לדירת עראי ויקבע בה את דירתו, ולכן מוטל על האדם להכין סוכה לעצמו.^{כב}

ודבר זה יש ללמוד ממה שכותב בהל' רי"ץ גיאת (הל' סוכה עמ' קכא) על אלו שמסתמכים על סוכת בית הכנסת, ואלו דבריו: "ונשאל מרב האי, נהגו לעשות סוכה בבית הכנסת מי שאין לו מקום לעשות סוכה או מי שאין ידו משגת או שלא היה לו לעשותה, נכנס ויושב בה ויוצא בה ידי חובתו ומברך או לא. והשיב, הלא אתה יודע שחייב אדם לישב בסוכה כל ז' כעין תדורו, היוכל לדור בבית הכנסת ולאכל ולישן שם, ודאי נכנס ויושב בה, מברך אבל כל ידי חובה לא יצא".

וראה גם לשון השאלות (קסט): "דמחוייבין דבית ישראל למעבד מטללתא ומיתב בה שבעה יומי דכתיב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים וכתיב בסכות תשבו שבעת ימים"^{כג}.

סוכה שאינה ראויה לשינה

בן עוד כותב הרמ"א (תרמ, ד): "ואם עשאה מתחילה במקום שמצטער באכילה או בשתייה או בשינה, או שאי אפשר לו לעשות אחד מהם בסוכה מחמת דמתיירא מלסטים או גנבים כשהוא בסוכה, אינו יוצא באותה סוכה כלל, אפי' בדברים שלא מצטער בהם, דלא הויא כעין דירה שיוכל לעשות שם כל צרכיו".

^{כא} וכ"ה בסימן תרנא ס"ו לגבי לולב. וראה בתוס' במנחות (מב, ב ד"ה ואילו) ובביה"ל (תרנו, א ד"ה אפילו).
^{כב} א.ה. וראה בביכור"י (תרמ, יב) שכותב לבאר בדעת הרמ"א שסוכה שאינה ראויה לשינה שאינה יוצא בה גם לאכילה, שמ"מ אם יש לו ב' סוכות אחת לאכילה ואחת לשינה אזי אותה שעושה לאכילה לא צריכה להיות ראויה לשינה ואין בזה חיסרון של תשבו כעין תדורו דהא גם בביתו לפעמים יש לו חדר מיוחד שאינו ראוי רק לאכילה. וזה מבואר מאוד ע"פ מש"כ בפנים שהעיקר שידאג האדם לסוכה שראויה לשינה, אבל לא מעכב בפועל שהסוכה הזו תהיה ראויה גם לשינה.

^{כג} וראה בהעמק שאלה שם; בנין שלמה סי' מג; קהלת יעקב למשכנ"י סי' ב.

וכונת הרמ"א שאם הסוכה לא ראויה לשינה – אז אין יוצאים בה גם לאכילה. והמשנ"ב (ס"ק כ) כותב: "ויש מאחרונים שחולקין על זה ודעתם דאף דלכתחילה בודאי אין לעשות סוכה כזו שאין יכול לקיים בה כל הדברים כדון, מ"מ בדיעבד יוצא בה ידי חובת אכילה כיון שלאכילה אין מצטער".

והנה רב החולקים על הרמ"א הוא החכם צבי (סי' צד) שהוכיח למשל מסוכה זו על זו שאינה ראויה לשינה בלא צער ואעפ"כ יוצאים בה לאכילה (וראה בשעה"צ סי' תרמ אות מא מש"כ בזה). וע"ע בשערי תשובה (תרל"ט, א) שכתב לסייע כן מדברי שו"ת רב האי גאון שכותב בדבר אחים או שותפים שאין להם מקום לעשות סוכה גדולה ועשו סוכה קטנה שאינה מספקת לכולם, והשיב שלענין אכילה יכול כל אחד לבדו לאכול זה אחר זה אבל לענין שינה זה ישן לילה אחת וזה לילה אחת כו' – ומזה ראייה שהגם שאינה ראויה לשינה אעפ"כ יוצאים בה לאכילה.

אולם יעוי' בהערות עמ"ס סוכה (דף כו) שדחה מרן הגריש"א זצ"ל ראייה זו – שדי במה שעצם הסוכה מצד עצמה ראויה לשינה, ומאחר שהיא ראויה בעצם לשינה, הגם שאין מקום לשניהם אי"ז חיסרון, ואין ראייה מכאן שסוכה שבעצם לא ראויה לשינה יוצאים בה לאכילה.

ולמעשה מסיים השעה"צ שם: "ומכל מקום יש ליזהר מאד בזה, כי כמה אחרונים העתיקו את דברי הרמ"א להלכה".

והגם שבכמה מקומות בחו"ל ראינו שבונים רק סוכות לאכילה, אין ללמוד משם לארץ ישראל וכדומה שהמזג אור נעים וגם יש יכולת לבנות סוכות במרפסות ובחוצות, וניתן שפיר לדאוג לסוכה גם לשינה.

הידור לסוכה

ג] והנה ישנם אנשים שלא בונים סוכות (מחמת חוסר מקום וכדומה) ומסתמכים לאכול אצל סוכת השכנים, אבל כאמור צריך לדאוג גם לסוכה עבור שינה – וכפי שהבאנו לעיל בשם הרי"ץ גיאיות שיסוד מהות החיוב של סוכה הוא לבנות סוכה לעצמו.

ובפרט עתה במצב הקורונה יש לשמור מרחק זה מזה ובפרט באכילות (שם ההיזק מצוי הרבה יותר), ולכן מוטל על האדם מבעוד מועד שיהיה לו סוכה שיוכל לקיים בה את כל מצות החג כדבעי, ובדיעבד אם אין לו סוכה פרטית יאכל בסוכת חבירו ויזהר כמדת ההשתדלות מסכנת הנגיף.

ובכל אופן אם יש לו אורחים לו מהמשפחה הגרעינית יראה לבנות סוכה מאווררת היטב, כגון שלא יעמיד מחיצה רביעית ויניחנה פתוחה, והגם שהמשנ"ב (תרל"ט, כח) כותב שלמצוה מן המובחר בעינין שיהיה ג' דפנות הסוכה סתומות מכל רוחותיה ולא יהא מקום פתוח אלא מקום הפתח בלבד, ובשעה"צ (תרמ, נ) כותב "שמנהגנו לעשות ד' דפנות לסוכה", מ"מ ודאי ששמירת הגוף גוברת על כל זה.

ובאמת יש לעורר בזה – שאנשים מהדרים הידור אחר הידור במצות ד' מינים, וצריך לדעת שגם מצות הסוכה יש בו דין הידור כמו בד' מינים ושאר המצות, וכאמור אל לו לאדם להזניח את הסוכה ולא להדר אחריו כדבעי.

ומצות הסוכה שהיא כנגד ענני הכבוד (עי' שו"ע תרכה) יש ליזהר בו מאוד, ובפרט בתקופה בו אנו מצויים ראוי להרבות ולהדר במצות כדי לרצות את הקב"ה כדי לזכות ל"ורצית בנו" (עי' סידור הגר"א), וכידוע מצות הסוכה היא מצוה קלה שהאדם מקיים מצוה בכל רגע ורגע שהוא שוהה בסוכה^כ. ובזכות מצות הסוכה נזכה לינצל מכל משחית ופגע כפי שהגיננו ענני הכבוד על עם ישראל, ונזכה ל"ובצל כנפך תסתירנו"!

תפילה בסוכה

דן וראה באלף המגן (סעיף יח) שכותב אודות תפילה בסוכה שעדיף יותר להתפלל בבית הכנסת שמיוחד לתפילה. אך לפי המצב עתה אם לא מתפללים בבית הכנסת המיוחד לתפילה, אזי אם אפשר לארגן מנין בתוך סוכה מרווחת ששייך להתפלל שם לפי כללי הבריאות, יש בזה ענין גדול.

לתגובות: dvarhalacha613@gmail.com

---

^כ ראה באלף המגן (תרמד, יח) שכותב ש"כל רגע ששוהה בסוכה מקיים מצות עשה מן התורה". וע"ע ביסוד ושורש העבודה (שער הי"א פ"י) שמדמה את קיום מצות הסוכה כל רגע כמו קיום מצות ה' עיונים של יוהכ"פ שהוא כל רגע.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

עומק טעם סדר ההושענות - ע"פ לבושי שרד סימן תרס"ג ועוד

למען אמיתך. ביום הראשון של החג נקבע לומר 'למען אמיתך' מפני חשיבותו לפי שמדבר בכבוד השכינה (אמת חותמו של הקדוש ברוך הוא [שבת נה, א]). וכשחל יום הראשון של חג בשבת, אומרים אום נצורה' לפי שנזכרים בו עניני שבת, ולמען אמיתך נדחה למחר.

*

אבן שתיה. ביום שני של החג נקבע לומר 'אבן שתיה' מפני חשיבותו לפי שמדבר בכבוד בית המקדש (אבן שתיה בית המקדש [יומא נג, ב]). וכשחל יום הראשון של החג בשבת אומרים אבן שתיה ביום הרביעי של החג [לאחר אום נצורה שאומרים ביום הראשון כדלעיל, ואחר למען אמיתך שיגידו ביום השני, ואחר אערוך שועי שנקבע ליום השלישי של החג מהטעם שיבואר להלן].

*

אערוך שועי. ביום השלישי של החג נקבע לומר 'אערוך שועי' כי מאחר שאומרים בו גליתי בצום פשעי' ראוי להסמיך אותו ליום הכפורים ככל האפשר, אלא שביום ראשון ושני של החג [בחוצה לארץ] לא ניתן לאמרו לפי שהוא תחינה [ובביכורי יעקב כתב דאפשר משום דכתיב ביה 'שא נא עון רשעי' דהוי כמו וידוין] ובשבת ויו"ט אין אומרים תחינה. [וכתב בלבושי השרד דבאמת כי בארץ ישראל שעושין יום טוב יום אחד, ראוי היה לומר תמיד 'אערוך שועי' ביום ב' דסוכות שהוא ראשון דחול המועד, ואם כן ישתנה הסדר כמובן. ואמנם לא מלאני לבי להשתדל לשנות מאשר נהגו קודם]. [ובספר מנהגי ישורון כתב טעם חדש (והוא הידוע לכל) לפי שיום השלישי של החג חל באותו יום שחל בו יו"כ]. וכשחל יום שלישי של החג בשבת שאין אומרים בה תחינה, אומרים 'אום נצורה' ודוחין אערוך שועי למחר.

*

אום אני חומה. ביום הרביעי של החג כשחל ביום חמישי של ימי השבוע אומרים אום אני חומה במקום אדון המושיע שנדחה לגמרי באותה שנה, כיון שאדון המושיע נקבע רק ליום הששי של החג שחל בחול מהטעם שיבואר להלן. ורק בשנה כזו אומרים הושענא זו, אבל בשאר שנים מועדפת אמירת 'קל למושעות', וכתב בבגדי ישע הטעם מפני שאין אומרים 'קל למושעות' בהושענא רבה, משא"כ אום אני חומה.

*

אדון המושיע. ביום השישי של החג נקבע לומר אדון המושיע שהיא תפילה על המים, ולפי שהגשמים בחג אינם סימן ברכה נתקן לאמרו רק ערב הושענא רבה אחר שכבר עברו כמעט כל ימי החג. ועוד לפי שבקרבת מוסף של יום השישי נרמז בתורה ענין ניסוך המים, דכתיב בו ונסכיה ביו"ד שהוא לשון רבים משמע שני נסכים ניסוך מים וניסוך היין. ואם חל בשבת נדחה לגמרי לפי שאין אומרים תחינות בשבת.

*

אום נצורה. ביום השבת נקבע לומר 'אום נצורה' שמדבר מעניני שבת.

*

הושענא רבה. אמירת הפסוקים שבין ההקפות מקורם בשלה"ק, וז"ל שבע הקפות שמקיפין בהושענא רבה הם בסוד הקפות השמיטות, והם נגד שבע הספירות, וכל פינות ההקפות הם לימין לעורר מידת החסד. על כן בכל הקפה יאמר פסוק אחד המורה על זו הספירה, ויטה לצד החסד. בהקפה ראשונה יאמר: 'עולם חסד יבנה' (תהלים פט, ג) וכו'.

התורה ומצוותיה / הרב אברהם מרדכי יוסף מרקסון, מח"ס סימני המצוות ושא"ס, דומ"צ באשדוד

מרבבה בסיכוך הסוכה למטרת צניעות או שיכנס פחות גשם

לפני שנים רבות נשאלתי באחד שגר בבנין בן שמונה קומות, וסוכתו בחצר, ואינו מעונין שכל דיירי הקומות שמעליו יביטו לתוך סוכתו. האם יש בעיה להרבות בסיכוך כדי להצניע את עצמו מפניהם?

השאלה כמובן על פי דברי שו"ע הרב בסי' תרכ"ו ס"א שכתב: אין אדם יוצא ידי חובתו אלא בסוכה שאינה עשויה אלא לצל בלבד דוגמת ענני כבוד, אבל אם היא עשויה גם לדירה דהיינו לדור בה בקביעות, ולא להסתופף בצלה בלבד, או שעשויה גם להשתמש בה תשמיש של צניעות כגון לאוצר, או שאר תשמיש שצריך לעשותו במקום צנוע, או שהיא עשויה גם למחסה ולמסתור מזרם וממטר, כל שאינה עשויה לצל בלבד אין זו סוכה אלא בית, שהרי הבית הוא מיוחד לכל דברים אלו והתורה אמרה סוכה ולא בית. ואני סבור שאין פה סרך שאלה, הרב מדבר בסוכה שסיכך שלא לשם סוכה, אלא למטרות אחרות, ובזה מגדיר מתי כשרה לסוכה, ומתי נחשבת לבית דירה, כמו שאמרו בגמרא (ח, ב) והוא שעשאה לצל. שאף שנעשית למטרות אחרות, אם הסיכוך נעשה לצל כשרה לסוכה, ואם נעשית לצניעות הוי בית ופסולה.

אבל הבונה סוכה לשם מצות סוכה, ומכוון בשעת הסיכוך שיוכל לקיים מצות סוכה, ולא יסתכלו לתוך סוכתו, או שיהיה מעט יותר סכך שיכנס פחות גשם, אין זה מגרע מכונת מצות סוכה, ובכך זה לא נהפך להיות בית. נכון שאם סיכך בסכך עבה שאין הגשם יכול לעבור דרכו נעשית כבית דירה לדעת ר"ת, אבל המסכך שיכנס פחות גשם כמו שנהגו אצל גדולי ישראל, אין בכך חשש כלל.

ואחר כך ראיתי במועדים וזמנים ח"א ס' פ' בהערה שהעיר בזה לדעת שועה"ר. וז"ל:
א. ובעיקר מצות עשיית סוכה אמרתי להעיר דבר שבאמת קשה היאך מכשרים סוכות דידן והא מצוי גוונא שמעמיד הרבה סכך ומתכוון בזה נמי שלא ירד תיכף הגשם לסוכה, ובש"ע הגרש"ז ר"ס תרכ"ו איתא שאם סיכך ונתכוון מי שתהא עשויה למחסה מזרם ומטר פסול מה"ת ע"ש. וא"כ ראוי לחוש בסוכות דידן כשמתכוון נמי לשם גשם שאין הסוכה עשויה לשם צל ופסול מה"ת.

ולע"ד נראה שהגרש"ז מיירי באופן שגם בלי מצות סוכה זקוק לה לגשם, ומתכוון לתרווייהו, ולכן פסול. אבל אם מתכוון רק לשם מצות סוכה, ובלא זה לא היה בונה, רק כיון שבונה לשם מצוה מכוון נמי להצלה מגשם וכדומה, כה"ג כיון שעיקר כוונתו לשם מצוה לבד ובלא זה לא היה עושה, לכ"ע אין בזה חשש פסול, שהגר"ז מיירי רק בגוונא שמכין לתרווייהו שצריך להו כמ"ש. עכ"ל.

כתבתי זאת היות וכעת ראיתי שיצא לאור שו"ת אמרי יעקב ח"ב סי' מ"ט שדן בשאלה כזו, ונראה מדבריו שהבין אחרת, ומכריע שיסכך קודם לשם צל בלבד, ואח"כ יוסיף עוד לשם צניעות, ולדעתי א"צ לזה, כי הפשט בכונת שועה"ר נראה כמו שכתבתי.

*

העיר על זה ה"ה אליהו אביטבול שליט"א:

תורה היא וכו', ולא זכיתי להבין מה אכפת לי מה עיקר כוונתו, כיון דמחשב בהדי צל נמי להגן מהגשם הרי זה סוכה פסולה, דהרי כתב השו"ע הרב "...בסוכה שאינה עשויה אלא לצל בלבד דוגמת ענני כבוד", הרי דבעינן שיהא דוגמת ענני הכבוד, וכל שכונתו לדבר אחר, אפילו אינו עיקר כונתו, הרי כבר אי"ז דומיא דענני הכבוד. (וכמדו' נשאל ע"ז הגר"ח קניבסקי האם ענני הכבוד לא הגינו עליהם מן הגשמים וכמדו' נראה לי דתשובתו היתה דאפשר דאה"נ לא הגין עליהם מזה, ועי').

ועוד יש להעיר מה שנקט המועדים זמנים בדבריו שבונה הסוכה "לשם מצוה" עי"ש. ובאמת לכאורה יל"ע בד"ז מה הדין אם יניח אדם הסכך לשם מצוה בלבד ולא יכוון כלל לשם צל, [ובכה"ג דאינו רוצה כלל שיהא מזה צל וכגון חולי הקורונה שהעולם אומר שטוב להם השמש], ונראה לכאורה דסוכתו פסולה, כיון דבעינן שיהא לשם צל וליכא, וצ"ע כעת.

אבל נראה להתיר בשאלה הנ"ל ומטעם אחר, דבעיקר דברי השו"ע הרב דבעינן שיכוון לשם צל בלבד, מלבד מה דלא הוזכר ד"ז בפוסקים ומשנ"ב נראה דלא ס"ל הכי, מצאתי מפורש בכה"ח סי' תרל"ה סק"ה שהביא בדין סוכת גנב"ך דכשרה אפילו איכא תרתי לריעותא חדא דלאו בני חיובא נינהו ועוד שעשו הסוכה כדי לרעות בהמתם או לשמור קציעות כשרה, והוא מהב"ח ושיירי כנה"ג, וכתב ע"ז הכה"ח שהוא פשוט וכדמוכח מדברי הפוסקים שלא פסלו אלא סוכה הנעשית מאליה משום "דלא נעשית לצל כלל", עי"ש היטב. (אמנם צ"ע דהכה"ח סותר משנתו שהעתיק דברי השו"ע הרב בסי' תרל"ו וכנראה הדר ביה בסימן זה שלאחריו). עכת"ד.

*

והשבתי לו:

בפשטות הדין שצריך לעשות לשם צל - נלקח מדברי הגמרא לגבי סוכת גנב"ך ורקב"ש, שלא נעשו לשם מצוה, וע"ז אמרו בגמרא שזה כשר בתנאי שנעשו לצל, ולא לשם דירה. אבל כאשר בונה במיוחד לשם מצות סוכה, לשבעת ימי החג, אין זה בית דירה, אלא סוכה כהלכתה.

ועל מש"כ מעכת"ר:

ועוד יש להעיר מה שנקט המועדים זמנים בדבריו שבונה הסוכה "לשם מצוה" עי"ש. ובאמת לכאורה יל"ע בד"ז מה הדין אם יניח אדם הסכך לשם מצוה בלבד ולא יכוון כלל לשם צל, [ובכה"ג דאינו רוצה כלל שיהא מזה צל וכגון חולי הקורונה שהעולם אומר שטוב להם השמש], ונראה לכאורה דסוכתו פסולה, כיון דבעינן שיהא לשם צל וליכא, וצ"ע כעת.

זה ברור שהעושה סוכה לשם מצוה א"צ שום כונה לשם צל.

וכן הוא לשון הר"ן (ח, ב)...ונמצא שיש שם סכך על אותו גדיש כשעשאה לשם סוכה או לצל.

וכמ"ש רבינו הנצ"י במרומי שדה לסוכה ח, ב שכאשר נעשית לשם מצוה בודאי שלא צריך לשם צל:

וז"ל וגם לפירוש רש"י צריך לומר דדוקא בשלא נעשית לשם מצווה, אז בעינן שתהא עשויה לצל מחורב, אבל אם נעשית לשם מצוה ודאי דלא בעינן לשם צל, וכמו שפירש רש"י לעיל ב, ב ד"ה לימות המשיח וכו', אבל סוכת מצוה אינה לצל. עכ"ל.
וכ"כ בחלקת יואב סי' כ"ח:

והנלפענ"ד בכ"ז דוראי כל היכא שעושה לשם מצות סוכה תמיד מהני, אף במה שמניח לאחר שנעשה צילתה מרובה. כיון דמ"מ מניח הפסל לשם מצוה. תדע דאל"כ נפסול כל הסוכות דרגילין להניח פסלין אף לאחר שהיא מסוככת כהלכתה, רק כוונתם שלא ירד המטר בה להדיא, וזה פסול מה"ת כמבואר בט"ז סי' תרל"ה ס"ק א' ובהרב מלאדי סי' תרכ"ו, וכיון שהסכך הזה מונח למעלה יפסול הסוכה, ובאו"ז הרגיש בזה, ותירץ דהיא רק להצלה פורתא, ואינו מובן. אך באמת כיון שמניחו לשם מצות סוכה גם כן לעולם כשר, דכל שמתכוין לסכך לשם מצוה א"צ להתכוין לשם צל כלל. אבל בסוכת רועים שלא נעשה לשם מצוה, בזה שפיר אמרינן סברת הראבי"ה דהפסל שמניח למעלה נגד הענף שכבר מונח, זה שפיר פסול, כיון שזה אינו מיצל, וכל הכשר סוכה זו הוא רק ע"י הצל, כיון שלא נעשה לשם מצוה.

*

כתב אלי ה"ה הנ"ל:

יישר כח על שהארתם את עיני מדברי רבותינו האחרונים ז"ל, ויה"ר שתזכו להגדיל עוד ועוד תורה ולהאדירה,

שוב מצאתי בהגהות לבושי שרד על השו"ע סי' תרל"ה ט"ז סק"ד שכתב מהו המקור שצריך שיהא לשם צל וז"ל, "היינו מלשון החג שתהא נעשית לשם חג, רק דאנן קי"ל דא"צ דוקא לשם חג בסי' תרל"ו, אלא לשם צל הוי כמו שנעשה לשם חג", עכ"ל.

ואם כי לא נתברר אצלי כונתו, האיך ילפינן מחג לשם צל, והרי אי"צ לשם חג, ומשמע בגמ' דאי"צ כלל לשם חג, ולא דמתקיים ע"י לשם צל, ומאי שייטא דלשם צל ללשם חג.

עכ"פ מבואר ג"כ כמו שהבאתם ד'לשם מצוה' שפ"ד

*

טומאת מדרס בסולם ובמחצלת העשויה לעמידת הכהנים

בשו"ע סי' תרכ"ט ס"ז יש דיון לגבי סולם, האם נחשב מקבל טומאה מחמת הנקבים של השליבות.

נשאלה השאלה מדוע אינו טמא טומאת מדרס, הרי משמש לדרוך עליו. והנה יש לדון אם דבר המשמש לעמידה בלבד מטמא מדרס, יש שכתבו שדבר שנעשה רק לעמידה אינו מטמא מדרס, נפקא מינא למחצלת העשויה כשטיח לעמידת הכהנים בשעת ברכת כהנים.

וראייתי בספר מקראי קודש לסוכות (סי' ט"ז סוף אות א') שכתב שמסתבר שגם המשמש לעמידה מטמא מדרס. ולכן מחצלת המשמשת לעמידה מקבלת טומאה ופסולה לסיכוך. ויש להביא ראיה לזה מהמשנה בכלים פכ"ג משמע שמטמא, דאי' שם רבי יוסי אומר, אף טפיטן של סוס טמא משום מושב, מפני שעומדין עליו בקמפון. ומבאר הרמב"ם בפירוש המשנה וז"ל: ואמר ר' יוסי שהטפיטן לא יהיה מרכב הזב, אבל אמנם יהיה מושב, שלא נעשה לרכיבה **אלא לעמוד עליו**, וכבר ביארנו בפרק שמונה עשר שהזב כאשר עומד על דבר אשר יטמא במדרס הזב, הנה ישימהו מושב.

גם התפארת ישראל מבאר באות [יד] בקומפון - שדה שחוק המלך, ונקרא בל"א טורניר, שלוחמין שם השרים יחד דרך שחוק, והם רוכבים על סוסים ואז רגילין הלוחמין לעמוד על הטפיטין שעל הסוס, אם להראות חריצותם ברכיבה, או כדי לעמוד בגובה נגד הנלחם נגדו, או כדי לראות ולהראות היטב בכל ההמון שיסובבהו, ולהכי משום דלפעמים אינו יושב עליו בפסוק רגלים, רק עומד עליו ברגלים סמוכות יחד, להכי דינו כמושב, וגם לי"א הנ"ל שהמרכב היינו הסמוכות של אוכף שסומך רגליו עליו או בצדו, קאמר ר' יוסי אף שברוב פעמים משתמש בטפיטן רק לתמיכת כרעי הרוכב אפ"ה כיון דלפעמים בקומפון עומד עליו, דינו כמושב, ולת"ק אזלינן בתר רוב תשמישו. עכ"פ רואים שגם המשמש לעמידה מטמא מדרס.

*

מתי סולם מטמא מדרס

אולם הטעם שסולם לא מטמא מדרס, הוא על פי מה שכתבו בתוס' (מנחות לא, א ד"ה שידה) שכיון שסולם לא נעשה לעמוד עליו, אלא רק לעבור דרכו, אינו נחשב כעומד למדרס.

וביו"ד קצ"ח סעיף ל"א אי' שסולם מקבל טומאת מדרס לפי ביאור הגר"א שם, ובספר בדי השלחן שם (בביאורים ד"ה מקוה) מיישב הסתירה ומבאר שדוקא **בסולם שנעשה לעליה וירידה** אינו מטמא מדרס, שנעשה רק לעבור עליו. אולם **סולם הנעשה לעמוד עליו ולעשות מלאכתו**, כגון להטיח גגו, או לסייד וכדו', נחשב כמיוחד למדרס, כיון ששוהה עליו, ולכן סולם כזה מטמא טומאת מדרס. והדברים מסתברים ומאירים.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך – אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס

סוכה לחולי קורונה

א) סוכה שיש בה ריח רע שאין דעת האדם סובלתו פסולה. ויל"ע האם סוכה זו כשרה לחולה קורונה שאין לו חוש ריח. ב) סוכה כשרה שיושבים בה אנשים שאינם מצייתים להוראות ההלכה והרפואה לשבת עם מסכות פנים, ומשו"כ ישנו אדם שיושב בה בפחד וחשש גדול. האם הסוכה פסולה לגביו?

תשובה:

סוכה י"ב ב: אמר רב יהודה הני צוצי ושוצרי מסככין בהו, (פירוש לפי שאינם מקבלים טומאה שאינם מאכל אדם), אביי אמר בצוצי מסככין בשוצרי לא מסככין, מאי טעמא כיון דסרי ריחייהו שביק להו ונפיק. אמר רב חנן בר רבא הני היזמי והיגי מסככין בהו אביי אמר בהיזמי מסככין בהיגי לא מסככין מאי טעמא כיון דנתרי טרפייהו שביק להו ונפיק. וכתב הרא"ש (סי' כה) בכל הני לכתחלה לא משום גזירה דילמא שביק להו ונפיק, אבל יצא ידי חובתו אם סיכך בהם, וכן כתב הרמב"ם פ"ה ה"ב, וכ"פ הטור.

וכתב השו"ע סי' תרכט סי"ד: יש דברים שאסרו חכמים לסכך בהם לכתחלה, והם מיני עשבים שאינם ראויים לאכילה ואינם מקבלין טומאה, וריחם רע או שנושרים עליהן, דחיישינן שמא מתוך שריחן רע או שעליהן נושרים יצא מן הסוכה, עכ"ל. וכתב המג"א סק"ד: לכתחלה - ואם עבר וסיכך בהם כשרה, כ"כ הרמב"ם משמע דמותר לישב בה וז"ל הרא"ש אבל יצא י"ח אם סיכך בהן וכ"כ הרמב"ם, עכ"ל. וכן העתיק המשנ"ב להלכה. וכתב הפרמ"ג: מלשון הר"מ ז"ל פרק ה' הלכה ב' משמע אם סיכך בהם כשרה לכתחלה לישב בה, אף שיכול לסכך במין אחר. ומלשון הרא"ש סוכה י"ג אין הכרע כל כך, שכתב אם סיכך יצא ידי חובתו וכן כתב הר"מ ז"ל, משמע באי אפשר לו בענין אחר. ומכל מקום יש לפרש כוונתו גם כן לכתחלה יכול לישב בה, אין מסככין לכתחלה משמע, עכ"ל. ואמנם כתב המשנ"ב בשם הפרמ"ג סי' תר"ל משבצ"ז סק"א: ואם היה ריח רע כ"כ שאין דעת האדם סובלתו יש לומר דפסול מן התורה דבעינן תשבו כעין תדורו, עכ"ל.

ובאדם החולה במחלת הקורונה ואין לו ריח, לכאוי' כיון שבגמ' איתא שהחשש הוא כיוון שיש בסוכה ריח רע ייצא החוצה, א"כ כה"ג אין לחשוש לזה. אמנם לד' הפרמ"ג שבריח רע שאין דעת האדם סובלתו הסוכה פסולה משום דכה"ג אין תשבו כעין תדורו, יל"ע האם הוא חסרון בגברא, שסוכה שאין האדם יכול לישב בה אינה סוכה לגביו, א"ד דכה"ג איכא חסרון בעצם שם הסוכה שבה, כיון שלרוב בנ"א א"א לדור בסוכה זו בכה"ג, א"כ אף שאדם זה יכול לישב בה מחמת חוליו והיותו חסר חוש ריח, מ"מ חסר בעצם שם הסוכה בסוכה זו.

וכן יל"ע בכל דבר הפוסל משום תשבו כעין תדורו, ואפילו בפסול דדירה סרוחה, כגון בהא דסוכה ד' א': "היתה גבוהה עשרה טפחים והוציין יורדין לתוך עשרה, סבר אביי למימר: אם חמתם מרובה מצלתם כשרה. - אמר ליה רבא: הא דירה סרוחה היא, ואין אדם דר בדירה סרוחה". דיל"ע בדין אדם נמוך קומה שיכול להלך בנחת בסוכה י' טפחים שהוציין יורדין בתוכה,, האם הסוכה פסולה לגביו, כיון דסוס חסר בשם סוכה, א"ד דהוא פסול בסוכה מחמת הגברא, וכה"ג דהגברא נהנה משיבת הסוכה, לית לן בה.

ובאחרונים דנו עפ"ד הראשונים בסוגיין, האם פסול סוכה הפחות מי' טפחים פסולה משום דירה סרוחה, או משום דהוא דין בשיעור סוכה דלר"מ ילפינן ליה מכפורת ולר' יהודה מהלל"מ, עי' בתוס' י"ט (פ"א מ"א) ובערול"נ ובשפ"א בארוכה, שדנו עפ"ד הרמב"ם והריטב"א וש"ר האם הוא דין דאורייתא או דרבנן והאם הוא פסול לכתחילה או בדיעבד, ועי' שו"ע תרל"ג ונו"כ שם.

ומצינו שנחלקו הראשונים בהגדרת פסול ההוציין האם משום שיורדין הם אל תוך שיעור הי' טפחים מחסרין הם וממעטים את עצם שיעור הסוכה וממילא הפסול הוה בעצם הכשר הסוכה. או דילמא שאין באמת הפסול בעצם שיעור הסוכה, אלא דהוי פסול חיצוני בקיום המצוה. שהריטב"א נוקט דהוי חיסרון בעצם הסוכה עצמה ומאידך גיסא רבינו אברהם מן ההר מוכיח מדברי הרמב"ם דאין זה פסול בעצם הסוכה, אלא דהוי פסול חיצוני בעצם קיום המצוה. ובחידושי מרן הגרי"ז הלוי (ריש הלכות סוכה) כתב לדייק כן מדברי הרמב"ם. והוסיף להוכיח דמלשון הרמב"ם: "וצריך להזהר" משמעותו יותר דהוא רק דין לכתחילה, אולם אין זה עיכוב בעיקר המצוה. וכן מוכח ממה שכלל הרמב"ם את דין זה בדיני סיכוך ולא בדיני עצם הסוכה דאין זה עיכוב למצוה.

ושיטת המרדכי וכ"פ הרמ"א דסוכה שאינה ראויה לאכילה פסולה לכל דבר, ושיטת החכ"צ דמ"מ אם ישן שם ועושה שם שאר צרכיו וכדו' מקרי לענין זה סוכה כהלכתא. ועי' בית הלוי ח"ג סי' ג. ושמעתי מבני יקירי הבה"ח מרדכי נ"י בשם רבו הגר"ד וולפסון שליט"א די"ל דהחכם צבי שפסק דאף סוכה הראויה לשינה או לשאר צרכים ואינה ראויה לאכילה כשרה, יסבור כשיטת הרמב"ם דהדין שבעינן שתהיה הסוכה ראויה לדיורין אינה אמורה בעיקר דין החפצא של הסוכה, אלא בקיום מצותה וכפי הנתבאר. ומשום הכי אין שום חסרון להשתמש בהך הסוכה לשינה או לשאר צרכים אף שאינה משמשת לאכילה. דכל עוד אין חיסרון בעצם הסוכה, אדרבה בכך מקיים הוא את עיקר מצותה, על ידי שמשתמש בה לשינה ושאר צרכים. אולם החולקים על דעת החכם צבי הסבורים שסוכה שאינה ראויה לאכילה פקע הימנה כל שם סוכה, יסברו דסוכה אקרי רק היכא שחשובה היא לדירה גמורה. ועד כמה שחלק משימושי הדירה הינם אכילה בה וכו' והכא ליכא, תפסל הסוכה. ובני מרדכי נ"י האריך בזה בכל שיטת הראשונים בקונטרסו הנדפס עמ"ס סוכה ואכמ"ל. אמנם אכתי מכלל הספק הנ"ל לא יצאנו, האם הוא פסול מחמת חסרון הגברא וכה"ג שהאדם עצמו אינו מריח, אין הסוכה פסולה לגביו או דהוא פסול מחמת חסרון החפצא דסוכה.

ודודי הגרא"ש מאיר שליט"א בעל 'עבודת משא', הביאני ראייה נפלאה ומתוקה להתיר ישיבת הסוכה בכה"ג, דהנה המשנ"ב בסי' תרמ סקי"ז כתב לענין מצטער בסוכה מפני הריח, דכתב השו"ע דפטור מן הסוכה, וז"ל: או מפני הריח - עיין לעיל סימן תרכ"ט סי"ד ובמ"ב שם ובסימן תר"ל ס"א ובמ"ב שם ולעיל בסימן ע"ט סקכ"ג במ"ב, עכ"ל. ובסי' עט סקכ"ג כתב שם המשנ"ב בשם המג"א דריח רע היינו כל שדרך בני אדם להצטער מאותו הריח. הרי דס"ל להמשנ"ב לדמות דין ריח רע בק"ש, שתלוי האם דרך בני"א להצטער ממנו, לנידו"ד דסוכה. (אף שבסברא היה מקום לחלק בין דין ריח רע בסוכה שודאי הוא דין על הגברא, לנדו"ד דסוכה, דאפשר כנ"ל שהוא חסרון בשם סוכה), והנה במג"א שם סי' עט סק"ט כתב בגדר ריח רע זה כך: מיהו נ"ל דמי שאינו מריח מותר לקרות בזה, עכ"ל. וחזי' דהמג"א ס"ל דמי שאינו מריח, מותר לקרות כנגד הריח, וכפי שנתבאר דהמשנ"ב מדמה ב' העניינים, א"כ מוכח דה"ה בסוכה, דאם אינו מריח, הסוכה כשרה, והוא כפתור ופרח.

אולם אכתי חושבני שיש לדחות הראייה, דאולי י"ל דכוונת המשנ"ב לדמותו דווקא לההלכה המובאת בסי' תרמ, העוסקת בדין 'מצטער', ששם איירי גם בריח רע הבא ליושבי הסוכה מחוץ לסוכה, ולא הביא כן בסי' תרכ"ט ותר"ל העוסקים בריח רע שבעצם הסוכה, דבזה אדרבה, אינו תלוי בהאדם עצמו, אלא שאם יש ריח בעצם הסכך או הדפנות, הוי חסרון בעצם שם סוכה, וצ"ע.

*

ויל"ע בדין סוכה כשרה שיושבים בה אנשים שאינם מצייתים להוראות ההלכה והרפואה לשבת עם מסכות פנים, ומשו"כ ישנו אדם שיושב בה בפחד וחשש גדול. האם הסוכה פסולה לגביו ברגעים אלו?

וראייתי בחשוקי חמד סוכה ד' ב' שדן בשעת אזעקה, כשכולם עוזבים את ביתם ובורחים למקלטים, האם מותר לאדם להיכנס לסוכה ולברך עליה, כי הרי נאמר בסוכה ד ע"א הא דירה סרוחה היא ואין אדם דר בדירה סרוחה, [כשהוצין יורדין לתוך י']. ואם כן אולי גם בענייננו, אין אדם דר בסוכה בשעת אזעקה, כי אם במקלט?

וכתב דלכאורה הסוכה היא דירה סרוחה, שהרי היא נמצאת במקום שאין ראוי לדור שם. אמנם יש לחלק שהדירה הסרוחה שעליה דנה הגמרא, היא באופן כזה שהדירה מצד עצמה לא ראוייה למדור, כי הוצין יורדין לה. אבל בשאלתנו הדירה מצד עצמה ראוייה למדור, מאחר והיא מחסה מהחמה ועשויה לצל, אלא שהחשש הוא מצד הפחד ולא מצד הסוכה. אלא שמבואר ברמ"א (סימן תרמ ס"ד) שאין לחלק וז"ל: "ואם עשאה מתחלה [לסוכה] במקום שמצטער באכילה או בשתיה או בשינה, או שאי אפשר לעשות לו אחד מהם בסוכה מחמת דמתיירא מלסטים או גנבים כשהוא בסוכה, אינו יוצא באותה סוכה כלל, אפילו בדברים שלא מצטער בהם, דלא הוי כעין דירה, שיוכל לעשות שם כל צרכיו, עכ"ל. הרי שלמרות שהסוכה היא טובה מצד עצמה, אם אדם מתיירא להיות בה, הוי כדירה סרוחה שאינה ראוייה לשימוש ופסולה, כמבואר בביאור הגר"א

(שם סק"ז) שדימה זאת לסוכה שהוצין יורדין לתוך עשרה. ופילפל בזה בארוכה, עי"ש. ובסו"ד כתב בשם רבינו הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין הדבר דומה לסוכה באזור של גנבים, כי שם המצב הוא שהסוכה אינה ראויה לישיבה כלל, אבל כאשר באופן ארעי יש אזעקה, הדבר דומה לשודד שנכנס באופן חד פעמי לסוכה, שאינו מבטל מהסוכה שם של סוכה. ולכאוי ה"ה לנדו"ד, שהסוכה ראויה היא לדירה, ואלו שיושבים בה ללא מסכות, אינו מבטל ממנה שם סוכה. אף שברגע זה האדם מפחד לישוב בה.

ואמנם יש לדון בנידו"ד מדין מצטער פטור מן הסוכה, דכתב השו"ע תק"מ ס"ד דפטור מהסוכה, "איזהו מצטער, זה שאינו יכול לישן בסוכה מפני הרוח, או מפני הזבובים והפרעושים וכיוצא בהם, או מפני הריח". ובס' זמן שמחתנו פ"ג אות א הובאה דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שמי שיש לו אורחים בסוכתו ורוצה ללכת לישון אך אינו יכול להוציאם מהסוכה, שאינו נפטר משינה בסוכה משום דין מצטער, כיון שעליו לדאוג לעצמו לסוכה אחרת או לילך לישן בסוכת חבירו, ואמנם דעת הגרש"ז אורבך זצ"ל (ס' הסוכה, פסקים והערות אות כט) והגר"נ קרליץ זצ"ל (חוט שני סוכות פי"ב סק"ד) שנחשב למצטער ופטור מהסוכה, שמציאות שהיית האורחים בסוכתו, דומה היא לדין זבובים המצערין אותו שפטור מהסוכה. ולכאוי אם יושבים בסוכתו אורחים המצערין אותו בכך שאינם יושבים עם מסכה, וצערו גדול מכך עד שאינו יכול לשהות במחיצתם, דומה הוא למקרה זה.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

פליאה בגדר דין השתחואה בבית המקדש

הנה בתפילת מוסף אנו אומרים "ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך בשלש פעמי רגלינו ככתוב בתורתך שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך" וכו', ויש לדקדק למה כתוב דוקא "ונשתחוה" ולא "ונקריב לפניך עולת ראייה", ומשמע לכאורה שעיקר העליה לרגל היא כדי "להשתחוות" שם.

וכן נראה מהרבה מקראות שעיקר העליה לביהמ"ק היא כדי להשתחוות שם, כמו שכתוב בספר שמואל (א א, ג) "וְעָלָה הָאִישׁ הַהוּא מֵעִירוֹ מִיָּמִים יְמִימָה לְהִשְׁתַּחֲוֹת וּלְזַבַּח לַה' צְבָאוֹת בְּשֵׁלָה", ובישעיה (כו, יג) "וּבָאוּ הָאֲבָדִים בְּאֶרֶץ אֲשׁוּר וְהִנְדָּחִים בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם וְהִשְׁתַּחֲוּ לַה' בְּהַר הַקֹּדֶשׁ בִּירוּשָׁלַם", וכן (שם סו, כג) "וְהָיָה מִיָּדִי חֹדֶשׁ בְּחֹדְשׁוֹ וּמִיָּדֵי שַׁבַּת בְּשַׁבְּתוֹ יָבוֹא כָּל בָּשָׂר לְהִשְׁתַּחֲוֹת לִפְנֵי", ובירמיה (ז, ב) "עֵמֶד בְּשַׁעַר בַּיִת ה' וְקִרְאתָ שֵׁם אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְאָמַרְתָּ שְׁמַעוּ דְבַר ה' כֹּל יִהְיֶה הַבָּאִים בְּשַׁעֲרֵים הָאֵלֶּה לְהִשְׁתַּחֲוֹת לַה'", וביחזקאל (מו, ג) "וְהִשְׁתַּחֲוּ עִם הָאֶרֶץ פֶּתַח הַשַּׁעַר הַהוּא בְּשַׁבְּתוֹת וּבְחֹדְשֵׁים לִפְנֵי ה'", וכן (שם ט) "וּבָבוֹא עִם הָאֶרֶץ לִפְנֵי ה' בְּמוֹעֲדֵים הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צִפּוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֹת יֵצֵא דֶּרֶךְ שַׁעַר נָגֹב", ובתהילים (ה, ח) "וְאֲנִי בְּרַב חֶסֶדְךָ אָבוֹא בֵּיתְךָ אֲשַׁתְּחֹוּהָ אֵל הַיִּכָּל קֹדֶשְׁךָ בִּירְאֶתְךָ", וכן (צט, ה) "רוֹמְמוֹ ה' אֱלֹקֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲוּ לַהֲדָם רִגְלֵינוּ", וכן (שם ט) "רוֹמְמוֹ ה' אֱלֹקֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲוּ לַהֲרַקְדָּשׁוֹ", (קלב, ז) "נְבוֹאָה לְמִשְׁכַּנּוֹתַיִו נִשְׁתַּחֲוּהָ לַהֲדָם רִגְלֵינוּ".

וכן כשהלך אברהם להר המוריה לעקוד את יצחק, אמר לנעריו "שְׁבוּ לָכֶם פֹּה עִם הַחֲמוֹר וְאֲנִי וְהַנֶּעֱרַר נִלְכָּה עַד כֹּה וְנִשְׁתַּחֲוּהָ וְנִשׁוּבָה אֲלֵיכֶם".

הרי לנו שבהרבה מקראות נזכרה רק ההשתחואה והקרבנות לא נזכרו כלל, וגם אברהם כשהלך לעקוד את יצחק אף שהלך כדי לזבוח אמר רק "ונשתחוה", ואצל אלקנה אמנם כתוב גם "לזבוח", אך תחילה כתוב "להשתחוות" ואח"כ "לזבוח", משמע שההשתחואה היא העיקר.

ולכאורה הוא פלא גדול, שאם עיקר העליה היא ההשתחואה, למה לא מצאנו ע"ז שום ציווי בתורה ובדברי חז"ל, ורק בפרשת ביכורים כתוב בתורה בפירוש "והשתחוית לפני ה' אלקיך", אך בשאר הקרבנות לא מצאנו כן.

והנה איתא בתוספתא שקלים פ"ב הי"ז: "ושאר השתחואות שבמקדש שעל גבי קרבן חובה היו קבוע היו", ופ"י המנחת ביכורים "השתחואה היה קבוע לעבודה שתמיד היו משתחוין כמבואר בסדר תמיד פ"ו", ונוסח הגר"א שם: "ועל גבי קרבן קבוע היו", דהיינו שכל ההשתחואות היו רק על קרבן קבוע ולא על נדבה.

ובאמת בתמיד פ"ו מבואר להדיא שהשתחוה גם לא בעת הקרבה, דתנן שם "נכנס ונטל את הטני והשתחוה ויצא", וכן "נטל את הכוז מעלה שניה והשתחוה ויצא", וכן עוד כמה

פעמים, ומשמע שכל מי שיצא מהאולם היה משתחוה לפני כן, אך כוונת התוספתא לפי גירסת הגר"א היא שרק בקרבנות קבועין היה חובה להשתחוות.

הרי שמצאנו דין השתחואה על הקרבן, וא"כ ממילא כל העולה לרגל חייב להשתחוות כיון שחייב להביא שלמי חגיגה ושלמי שמחה, ואמנם מפשטות לשון התוספתא משמע דהשתחואה היא אחד מדיני הקרבן, אך להנ"ל צ"ל דהיא מצוה בפני עצמה להשתחוות לה' בביהמ"ק, כדמוכח מכל המקראות הנ"ל, ומש"כ בתוספתא "שעל גבי קרבן" היינו שמי שהביא קרבן חייב להשתחוות ומי שלא הביא קרבן רק רשות לו להשתחוות.

אכן ברמב"ם לא כתב בשום מקום שהעולה לביהמ"ק חייב להשתחוות, וגם לא הביא את דין ההשתחואה על הקרבן, ורק בניסוך היין של קרבנות ציבור שאומרים עליהם שירה תנן בתמיד פ"ז מ"ג "שחה לנסך והניף הסגן בסודרין והקיש בן ארזא בצלצל ודברו הלויים בשיר הגיעו לפרק תקעו והשתחוו העם על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחוויה", וכ"כ הרמב"ם בפ"ו מתמו"ס ה"ז: "הגיעו לפרק תקעו והשתחוו כל העם שבעזרה, על כל פרק תקיעה ועל כל תקיעה השתחוויה", ונראה דהרמב"ם פ"י דהתוספתא מיירי דוקא בקרבנות ציבור, וא"כ אכתי לא מצאנו שיחיד העולה לרגל חייב להשתחוות, דהרי אין חיוב לבא לעזרה דוקא בעת ניסוך היין.

ובמשנה תמיד פ"ז מ"א: "בזמן שכהן גדול נכנס להשתחות שלשה או חזין בו אחד בימינו ואחד בשמאלו ואחד באבנים טובות" כו', משמע דהוא דבר ברור שיש זמן שהכהן גדול נכנס להשתחוות, וצ"ב היכן מצאנו שהכה"ג צריך להכנס להשתחוות, ובתוס' מנחות כ"ז ע"ב ד"ה להיכל הקשו איך מותר להכנס שלא לצורך עבודה, וכתבו: "ותירץ ר"ת דהשתחואה צורך עבודה היא", ובתוס' חגיגה כ"ו ע"ב כתבו: "שלא תגעו בשלחן. בכהנים עמי הארץ ההולכין להיכל להשתחות קאמר, דאילו ישראל לא היו ראויין לילך אף בין אולם למזבח וכן פירש רש"י", ובפ"י הרא"ש תמיד ריש פ"ז כתב: "אחר הקטרה נכנס להיכל להשתחוות ואין זו ביאה ריקנית דהשתחואה עבודה היא".

וברמב"ם הל' ביאת מקדש פ"ב ה"ד כתב: "והנכנס לקדש חוץ לקדש הקדשים שלא לעבודה או להשתחוות בין הדיוט בין גדול לוקה", משמע שלצורך השתחואה מותר להכנס, הרי דהשתחואה היא צורך, וכתב הכס"מ שם שמקורו במשנה דתמיד הנ"ל שהכה"ג נכנס להשתחוות, והוסיף: "ומ"ש בפ"ט מסנהדרין כהן שנכנס להיכל שלא בשעת עבודה לוקה צ"ל דהשתחוויה בכלל עבודה היא", אך הביא שהסמ"ג כתב "ומה ששינונו בזמן שכ"ג נכנס להשתחוות בגמר עבודה מדבר", ורצה לפרש דזו גם כוונת הרמב"ם, אך התוס' יו"ט בתמיד שם כתב שמדברי הרע"ב שם משמע דכל השתחוויה שריא ולא הוי שלא לצורך, ושכן נראה מפשט דברי הרמב"ם הנ"ל, וכתב שבתוס' דמנחות הנ"ל משמע כדברי הסמ"ג, אך כתב שהעיקר נראה דכל השתחוויה שרי כדמוכח בתוס' בחגיגה הנ"ל שאף כהנים שאין ראויין לעבודה באים להשתחוות.

ובאדרת אליהו פ' כי תבוא כתב רבינו הגר"א: "והשתחוית. זה כלל כל היוצא מביהמ"ק צריך השתחואה", מבואר מדבריו דמהכא ילפינן לכל היוצא מביהמ"ק דצריך להשתחוות.

ובחידושי הגרי"ז יומא כ"א ע"א כתב: "נראה דהאי דינא דבעינן להשתחוות ברגלים אין זה דין מיוחד ברגלים אלא כל שעה שנכנסים לעזרה צריכים השתחואה, ודבר זה מבואר מדברי הגר"א (באדרת אליהו פרשת כי תבוא) שכתב גבי הבאת ביכורים 'והשתחוית זה הכלל כל היוצא מביהמ"ק צריך השתחואה', הרי דגם זה דביכורים טעונין השתחואה אינו דין מיוחד לביכורים אלא משום דכל הנכנס לביהמ"ק צריך להשתחוות, וזהו ג"כ ההשתחואה שנאמרה ברגלים שאומרים בתפילת מוסף 'ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך בשלש פעמי רגלינו', דזה דין כללי דכל שבא לעזרה טעון השתחואה", עכ"ד.

אמנם מש"כ הגרי"ז ע"פ הגר"א דכל שעה שנכנסים צריכים השתחואה, לכאורה דבריו צ"ע, דלשון הגר"א משמע דהוא דין רק במי שיוצא מביהמ"ק, (והוא מדיני כבוד ביהמ"ק, שהיוצא מביהמ"ק צריך להשתחוות כאדם שנפטר מן המלך), אך לו יצוייר שלא יצא לעולם א"צ השתחואה, דאם הגדר היה שכל הנכנס למקדש חייב להשתחוות, היה לו לומר "כל הבא אל המקדש חייב להשתחוות לפני צאתו", ועוד צ"ב, דאם כל הנכנס לעזרה חייב להשתחוות, לכאורה היה צריך להשתחוות תיכף אחר בואו אל ביהמ"ק ולא רק לפני צאתו, וצ"ע.

ועכ"פ לפי כל הפירושים עדיין צ"ב טובא, דמצד ההלכה לכאור' ההשתחואה רק דין מדיני הקרבן או מדיני מי שנכנס לעזרה או יוצא ממנה, ולא חיוב מצד עצמו, אך מכל המקראות הנ"ל משמע שעיקר העליה לביהמ"ק היא כדי להשתחוות, וכן לשון הפסוק בשמואל "להשתחוות ולזבוח" לכאורה משמע שתחילה השתחואה ואח"כ זביחה.

ואולי י"ל דבאמת עיקר מטרת העליה היא להשתחוות לפני ה' בבית הגדול והקדוש, אך השתחוויה זו צריכה להיות מתוך כניעה והתבטלות אמיתית, והתורה לא הטילה חיוב זה על כל אחד כי לא כולם בדרגה זו, ועוד שאם היתה "הלכה" להשתחוות, היו רבים עושים זאת רק כדי 'לקיים את ההלכה', ולא בהשתחואה זו חפץ ה', אלא רצון ה' הוא שכל העולה אל הר ה' יפול עליו פחד ה' והדר גאונו עד שמאליו יפול ויכרע וישתחוה לפני ה', ולכן מצד ההלכה ההשתחוויה היא רק מדיני הקרבן או מדיני כבוד המקדש, אך המטרה העקרית של העליה לרגל אינה משום ההלכות האלו, אלא כדי שיגיע למצב של הכנעה ואהבה ויראה וכיסופין עד שיכרע וישתחוה מאליו.

ואפשר לומר כן גם לגבי מה שמצאנו בהרבה מקומות בתנ"ך שבעת התפילה היו פורשים ידים למעלה, כמ"ש "כצאתי את העיר אפרוש כפי אל ה'", "וכפיו פרושות השמים" (מלכים א' ח, נד), "ובפרישכם כפיכם" (ישעיה א, טו), "ופרשת אליו כפיו" (איוב יא, יג), "בשמך אשא כפיי" (תהילים סג, ה) ואמרינן בברכות ט"ז ע"ב זו תפילה, "קראתיך ה' בכל יום שטחתי אליך כפיי" (שם פח, י) תכון תפילתי קטרת לפניך משאת כפיי" (שם קמא, ב), ובאיכה (ב, יט) "שאי אליו כפיו", ועוד, אך בגמרא ובפוסקים לא מבואר בשום

מקום שיש דין לפרוש כפים בתפילה, וברמב"ם הלכות תפילה כתב "שמונה דברים צריך המתפלל להזהר בהן ולעשותן ואם היה דחוק או נאנס או שעבר ולא עשה אותן אין מעכבין", ולא הזכיר פרישת ידיים.

ואמנם בספר המספיק לעובדי ה' לר' אברהם בן הרמב"ם פרק כ"ה כתב: "ובכלל המצבים הנבחרים המחוייבים הרצויים שתהיינה שתי הידיים פרושות בעת הבקשה בישיבה כברכת השכיבנו ובדומה לה, בעת העמידה כאמצעיות של תפילה וכדומה, משום שכך ראינו את מנהגי הנביאים בעת תחינותיהם כפי שמבקש העני ממי שמעניק לו צדקה" וכו', ע"ש שהאריך, אך יחידאה הוא ובשאר הפוסקים לא הזכירו דבר זה, ויתכן שגם הוא לא נתכוין שיש בזה חיוב אלא רק מעלה בעלמא.

ובשו"ת באר שבע סי' ע"ז כתב: "מעודי תמהתי למה אין אנו נוהגים להתפלל בזקיפת ידיים למעלה כמו שנהגו אבותינו מעולם" ע"ש שהביא הרבה מקורות לזה, וגם הוכיח שלא רק אנשים רשומים וגדולים כמו נביאים ומלכים התפללו כך אלא כל ישראל, ובסוף דבריו כתב "ושמא י"ל מאחר שנמצאו נוהגים אומות העולם עכו"ם להתפלל כך בזקיפת ידיים למעלה כידוע ומפורסם לכן אין אנו נוהגים עכשיו להתפלל כך", ודימה זאת למה שאמרו חז"ל על לא תקים לך מצבה, אמנם לענ"ד צ"ע, כי נראה שכבר בזמן התנ"ך נהגו הגוים לפרוש כפים לע"ז שלהם, כמ"ש בתהילים (מד כא) "אם שכחנו שם אלקינו ונפרוש כפינו לק-ל זר", משמע שעובדי ע"ז כך היו עושים, ועוד שא"כ איך היו משתחווים לה? הלא גם הגוים השתחוו לע"ז, וגם איך ציורתה התורה להקריב קרבנות, הלא גם הגוים מקריבים לע"ז.

אמנם לפי מה שנתבאר אפשר דבאמת אין שום דין לפרוש ידיים בתפילה, כיון שאין שום טעם בהרמת ידיים בעלמא, וכל המעלה בזה היא רק אם יעשה כן מעצמו מרוב כמיהה והשתוקקות, ואכן כאשר כתב הרמב"ם לתלמידו בפרקי ההצלחה (שו"ת פאר הדור אחרי סי' קנ"ה) את צורת התפילה הראויה, הזכיר שם גם את פרישת הכפים, וז"ל: "והמתפלל יהיה פונה אל השם יתברך עומד על רגליו מתענג בלבו ובשפתיו ידיו פרושות וכלי דבורו הוגים מדברים ויתר חלקיו חרדים ונרעדים ולא יסור מהנעים קולות ערבים מתדבק מכין עצמו כורע משתחוה בוכה לפי שהוא לפני מלך גדול ונורא ויגיע אליו השקיעה והפלצות", ולכן הוא דבר שא"א לצוות עליו, כמו שאין שום הלכה לבכות בתפילה, אף שיש בזה מעלה גדולה.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים וש"ס

חג הסוכות – תיקון העיניים

בתפילת החג, מבקשים אנו פעמים רבות כי בעת הגאולה, נראה בעינינו בשוב ה' ציון. ויש לעיין ולברר, ראייה זו מה טיבה.

והנה אם נתבונן, נראה כי המועדים כולם, וחג הסוכות בפרט, מסמל בכל עניניו את ענין העיניים והראייה, משמע שיש במהותם את ענינו העמוק של חג הסוכות.

א. ראשית כל, ההדס, שצורת עליו דומה לעין, לא לחינם הוא, וכפי שאנו אומרים בהושענות: "ענה לוקחי שלושה הדסים, קריצת כעיניים יכפר ההדס", הרי לנו שבארבעת המינים ישנה כוונה לכפר ולתקן את ענין העיניים. (מלבד כמובן שההדס רומז לשלושה אבות, הנקראים "עיני העדה").

ב. והאמת שגם האתרוג הדומה ללב, יש בו שייכות לענין העיניים, וכפי שאמרו רבותינו: "שורייני דעינא באובנתא ליבא תליא" (ע"ז כ"ח ע"ב), דהיינו שצנורות העיניים מגיעות ללב. ובדרך זו ביארו את דברי חז"ל: "עין רואה ולב חומד" (רש"י במדבר, ט"ו, ל"ט), "עינא וליבא תרי סרסורי דעבירה" (ירושלמי ברכות פ"א ה"ה), שהעין משפיעה על הלב. הרי שלזכות ללב טהור, נקי ושלם, הדרך עוברת בראש ובראשונה דרך העיניים, שלא ישדרו ללב דברים שאינם טובים.

ג. ומלבד הרמז הקיים בארבעת המינים, הנה בתיבת סוכה עצמה קיים ענין הראייה, שכן תיבת סוכה באה בניקוד גם בצורת "סוכה", הנאמר על שרה, הנקראת יסכה לפי שהיתה סוכה ברוח הקודש (מגילה י"ד ע"א: "ואמר רבי יצחק: יסכה זו שרה. ולמה נקרא שמה יסכה - שסכתה ברוח הקדש", וכ"ה בסנהדרין ס"ט ע"ב). הרי לך מפורש, כי בסוכה עצמה קיים ענין הראייה.

ד. ומלבד הרמז הקיים בסוכה עצמה, הנה גם בהלכותיה שייך ענין הראייה בעיניים, וכפי שלימדונו חז"ל בגמרא, כי הטעם שסוכה הגבוהה למעלה מעשרים אמה פסולה, הוא לפי שבגובה זה אין עין האדם שולטת, וכיון שהאדם אינו רואה את הסכך, הסוכה פסולה.

והכי אמרינן התם (סוכה ב' ע"א): "מנא הני מילי? אמר רבה: דאמר קרא למען ידעו דרתיכם כי בסכות הושבתי את בני ישראל, עד עשרים אמה - אדם יודע שהוא דר בסוכה, למעלה מעשרים אמה - אין אדם יודע שדר בסוכה, משום דלא שלטא בה עינא". ופרש"י: "למען ידעו - עשה סוכה ששיבתה ניכרת לך, דכתיב ידעו כי בסכות הושבתי - צויתי לישב. דלא שלטא ביה עינא - שאינו רואה את הסכך, וסוכה היינו סכך, כשמה" ע"כ.

וטעם עמוק ישנו בדבר, כי כיון שהסכך רומז לשכינת ה' החופפת על עמו ישראל היושבים בסוכה, הנה צריך שהאדם היושב בה, ומכוין לקבל את קדושת ה' הנמצאת בסוכה, יראה במו עיניו את הצל הבא מן הסכך, דעל ידי כך יתקדשו עיניו, והראייה תביאנו לידי זכירה ולידי האמונה, שיושב הוא בצל השכינה. הרי שמקום גדול יש לעיניו של האדם במצות ישיבת הסוכה.

ה. ולא בענין הסכך בלבד נצרכים עיני האדם, אלא אף ברווח הנצרך שיהא בסכך, וכפי שלימדונו חז"ל, כי הסוכה המהודרת, היא זו שרואים בין חרכי הסכך את הכוכבים.

וכדאיתא בסוכה (כ"ב ע"ב): "תנו רבנן: המעובה כמין בית, אף על פי שאין הכוכבים נראין מתוכה - כשרה. אין כוכבי חמה נראין מתוכה, בית שמאי פוסלין, ובית הלל מכשירין". וכן פסק השו"ע (או"ח סי' תרל"א ס"ג): "דרך הסיכוך להיות קל, כדי שיראו ממנו הכוכבים הגדולים" ע"כ. וכתב המשנה ברורה (שם סק"ה): "והאחרונים כתבו דלכתחלה בעינן דאפילו בלילה יראו כוכבי לילה בתוכה" עכ"ל.

ומכאן יש ללמוד, כי בעת שהאדם יושב בסוכה, עליו לישא עיניו למרום, ולהתבונן בשמים כדי להיזכר בשוכן שחקים, הפורס צילו עלינו תדיר, ומשגיח עלינו בעינא פקידא. הרי לנו שמלבד זכירת העין הנצרכת בראיית הסכך, עוד נוסף לה לעין תפקיד, להתבונן בשמיים שמעבר לסכך, ולראות את הכוכבים ברואי מעלה, ראייה המביאה לזכירה, ולחזק את הקשר הנפלא הקיים בין ישראל לאביהם שבשמיים.

ו. עוד יש להוסיף, את אשר לימדונו מורי ההורה מעתיקי השמועה, כי הגדר של "הדר" הנאמר בארבעת המינים, הוא הנקבע רק אם ראיית העין ממרחק התפיסה של האדם, כאשר תופס דבר ומתבונן בו, תבחין בו בפעם הראשונה. אך אם לא תבחין בו העין בפעם הראשונה, אלא רק בהתבוננות עמוקה, לא יפסל הדבר מדין "הדר".

וכדאיתא במשנה ברורה (סי' תרמ"ח סקמ"ו): "בכל שהוא - ודוקא כשנראה לכל אבל אם אין נראה לעין מחמת דקותו וצריך להסתכל אין זה כל שהוא שפוסל" ומקורו מדברי המבי"ט, וכ"כ בשו"ע הרב (סעי' כ"ב): "והוא שיהיו נראים לעין כשאוחזו בידו ולא שיהא צריך להשים עין עיונו עליהם עד שיראם וכו' ואינו פוסל אלא א"כ נראה לרוב בני אדם בהשקפה ראשונה".

הרי שגדר ראיית העין, קובע לנו גם את הגדרים ההלכתיים הקיימים בארבעת המינים כולם (ובעיקר באתרוג). וזה מוסיף על דברינו, כי לעיניים ישנו תפקיד מרכזי בחג הסוכות.

ז. ובפרט יש להדגיש, כי כל הסוכות שאנו עושים, הרי הם זכר לענני הכבוד, ותפקידם המרכזי של ענני הכבוד, היה להסתיר את ישראל מלהיותם גלויים לעין, חשופים לשרב ולשמש ולעיני האויבים. וכפי שנאמר בתהילים (ק"ה ל"ט): "פָּרַשׁ עֲנַן לְמַסְךָ וְאֵשׁ לְהָאִיר לְיָלֵה".

ולזה דרשו כי בפטירת אהרן, מיד נחשפו ישראל לאויביהם, שבאו להילחם עימם, וזהו "כי גוע אהרן", מלשון "שהרי", שכהרי גווע אהרן ונסתלקו ענני הכבוד, ואז נחשפו ישראל, הרי שעד אותו הזמן, היו שמורים ישראל עינא בישא ומראיית העין.

וכדאיתא בר"ה (ג' ע"א): "וישמע הכנעני מלך ערד, מה שמועה שמע - שמע שמת אהרן, ונסתלקו ענני כבוד, וכסבור ניתנה רשות להלחם בישראל. והיינו דכתיב ויראו כל העדה כי גוע אהרן, ואמר רבי אבהו: אל תקרי ויראו אלא וייראו, כדריש לקיש, דאמר ריש לקיש: כי משמש בארבע לשונות: אי, דילמא, אלא, דהא" ע"כ. וכ"ה בתענית ט' ע"א. ונמצא כי שהסוכה שאנו חוסים בתוכה, עניינה לשמור אותנו מכוסים מן העין, ושמורים בקדושה וטהרה.

ח. ובפרט ידוע ששבעת ענני הכבוד, רומזים לשבע הספירות חג"ת נהי"ם, מחסד ועד מלכות. וכבר נודע בקבלה כי כל ספירה מחולקת בתוכה ג"כ לעשר ספירות, כתר שבחכמה וכו'. הרי דשבע הספירות, שבעים הם, ושבעים גימטריא עין.

ט. ועתה נוסיף ונבאר מדברי חז"ל, כי כל ענין ביאת המקדש, שנאמר ברגל ובחג הסוכות, שורשה שייך לענין העיניים. ראשית הדברים מוכחים מדברי הכתוב: "שְׁלֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל־זְכוּרֶךָ אֶל־פְּנֵי הָאֹדֶן הַזֶּה" (שמות, כ"ג, י"ז), "וְלֹא יִרְאוּ פְּנֵי רִיקָם" (שם פס' ט"ו), וכן רבות.

וכן בדברי חז"ל מצינו שהקרבן השייך לרגל נקרא "עולת ראייה" (חגיגה ו' ע"א). הרי שכל ענין זה החג והמועד, שייך לענין הראייה והעיניים.

י. ואם בקרבנות עסקינן, הרי קרבנות חג הסוכות מורכבות משבעים פרים, כנגד שבעים שרי אומות העולם (סוכה נ"ה ע"ב: "הני שבעים פרים כנגד מי - כנגד שבעים אומות"), בסדר פוחת והולך. ומנין זה של השבעים הוא במספר עין.

ללמדך כי כל היסוד של התמעטות כוחם של אומות העולם, תלוי בשמירת העין של ישראל. דאם ישמרו ישראל מעלתם, ויגדרו עצמם בקדושה ובשמירת הטהרה, בראיית העין ובכל החושים, ילך כוחם של אומות העולם וידלדל בדרך פוחת והולך.

י"א. והנה מלבד ענין קרבנות החג הרומז במניינו על העין, הנה יש להוסיף דהדבר רמוז ג"כ בשם המועד עצמו, שכן עי"ן מלאה הוא במספר מאה ושלושים, וכן תיבת "מועדי" עולה במספר מאה ושלושים.

י"ב. והנה חז"ל לימדונו בסוכה, כי הטעם שעזרת נשים נקראה בשם זה, הוא לפי שהיו "מתקנים שם תיקון גדול", והיו מוסיפים איצטבאות במקדש ובעזרה, כדי שיעמדו שם הנשים ויוכלו לראות את שמחת בית השואבה. ואע"ג דאין מוסיפים על המקדש, למדו חכמים שם היתר זה מזה שלעתיד לבוא בעת הגאולה ישבו "משפחות משפחות", ואם בעת הגאולה ישמרו על הצניעות, כל שכן וקל וחומר שיש לשמור על הצניעות בעת שמחת המקדש.

וכדאיתא התם (סוכה נ"א ע"א): "מי שלא ראה שמחת בית השואבה לא ראה שמחה מימיו. במוצאי יום טוב הראשון של חג ירדו לעזרת נשים ומתקנין שם תיקון גדול". ומפרשת הגמרא (שם ע"ב): "מאי תיקון גדול? - אמר רבי אלעזר: כאותה ששנינו, חלקה היתה בראשונה והקיפוח גזוטר, והתקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה. תנו רבנן: בראשונה היו נשים מבפנים ואנשים מבחוץ, והיו באים לידי קלות ראש, התקינו שיהו נשים יושבות מבחוץ ואנשים מבפנים. ועדיין היו באין לידי קלות ראש. התקינו שיהו נשים יושבות מלמעלה ואנשים מלמטה. היכי עביד הכי? והכתיב הכל בכתב מיד ה' עלי השכיל! - אמר רב: קרא אשכחו ודרוש, וספדה הארץ משפחות משפחות לבד משפחת בית דוד לבד ונשיהם לבד. אמרו: והלא דברים קל וחומר. ומה לעתיד לבא - שעוסקין בהספד ואין יצר הרע שולט בהם - אמרה תורה אנשים לבד ונשים לבד, עכשיו שעוסקין בשמחה ויצר הרע שולט בהם - על אחת כמה וכמה" ע"כ.

מכאן אתה למד, שעיקר שמחת בית השואבה, התבססה על תיקון גדול ומיוחד שעשו שם לשם שמירת העיניים של ישראל, שלא יתקלו עיניהם בנשים הבאות למקדש. הרי לך שהבינו חז"ל, שלולי שמירת העיניים שצריך שתבא בעת שמחת המקדש, לא תגיע השמחה למעלה גדולה זו של שאיבת רוח הקודש וקירבה גדולה לה, כמו שמביאים שהיתה שם.

י"ג. ובפרט יש להוסיף, שלפי המבואר שם לא היו מנגנים בשמחת בית השואבה במקדש אלא הלויים, ולא היו רוקדים שם לפני העם אלא חכמי ישראל הגדולים, התנאים הקדושים. וכדאיתא התם (שם, נ"א ע"א): חסידים ואנשי מעשה היו מרקדין בפניהם באבוקות של אור שבידיהן, ואומרים לפניהם דברי שירות ותושבחות, והלויים בכנורות ובנבלים ובמצלתיים ובחצוצרות ובכלי שיר בלא מספר" ע"כ.

נמצא שכמעט כל ישראל לא היו שותפים בשמחה בפועל, בריקוד ובנגינה, אלא רק עומדים ומסתכלים בריקודי וניגוני הקודש, ועצם ראייה זו לבד היה בכוחה להביאם לדרגות גדולות ונשגבות, של שאיבת רוח הקודש, וכמו שמביא התוס' (נ' ע"ב ד"ה חד), שיונה הנביא זכה לרוח הקודש מכח השתתפותו בשמחת בית השואבה. הרי לך מעלת העין, שהיא עיקרית ויסודית בשמחת החג.

י"ד. כעת נוכל להבין, מדוע בעת ההקפות אמרו ישראל: "אנו ליה וליה עינינו" (שם, נ"א ע"ב): "ואנו ליה עינינו. רבי יהודה אומר: היו שונין ואומרים: אנו ליה, וליה עינינו). דאם ישראל משעבדים את כל כולם לה, ואומרים "אנו ליה", מדוע עליהם להוסיף גם את העיניים, "ועינינו ליה"?

ולאמור מובן, כיון שכל עניינו של זה החג הוא תיקון העיניים, לפיכך בעת אשר הקיפו ישראל את המזבח, וזכו להתקרב לה, ולשאוב את רוח הקודש, לא הזכירו הם אלא את העיניים, שמלבד הביאור ע"ד הפשט שאם עינינו ליה אנו מצפים לישעתו ובוטחים בו. וזהו "חג האמונה", להיות יושב ב"צילא דמהימנותא", צל האמונה, עוד כוונה עמוקה יש בזה, להיות עינינו מתוקנות וקדושות, ושייכות כולם להשי"ת, וזהו: "ליה עינינו". (ועיי"ש

בגמ' נ"ג ע"ב: "אלא הכי אמרי: המה משתחווים קדמה, ואנו ליה אנחנו מודים, ועינינו ליה מיחלות".

ט"ו. וכיון דאתינן להכי, יש למצוא את הקשר בין ענין המים, השייך לחג הסוכות שבו לימדנו חז"ל ש"נידונים על המים" (ר"ה ט"ז ע"א), וכן בשמחה הגדולה שהיתה בעת מצות "ניסוך המים", לענין העיניים, השייכים בקשר עמוק ויצוק לחג הסוכות.

וממקראות רבות אנו למדים, כי השם "עין" שתי משמעויות לו, גם אבר הראייה שבאדם, וגם ילמדנו על מקור מים, שכל מקור מים חיים, נקרא בתורה בשם "עין".

"וַיִּמְצְאָהּ מְלֶאךָ ה' עַל עֵין הַמַּיִם בַּמִּדְבָּר עַל הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר" (בראשית, ט"ז, ז'), "הַיְהִי אֲנֹכִי נֹצֵב עַל עֵין הַמַּיִם" (שם, כ"ד, י"ג), "וַתִּרְדַּ הָעֵינָה וַתִּמְלֵא כֶּדָה וַתַּעַל" (שם, פס' ט"ז), "וַיִּרְץ לָבֶן אֶל הָאִישׁ הַחוּצָה אֶל הָעֵין", "וַהֲיָה עֹמֵד עַל הַגְּמָלִים עַל הָעֵין", (שם פס' כ"ט – ל'), "וְאָבָא הַיּוֹם אֶל הָעֵין" (שם פס' מ"ג), "וְאָעֵבֵר אֶל שַׁעַר הָעֵין וְאֶל בְּרֵכַת הַמְּלֶךְ" (נחמיה, ב', י"ד, והוא שער מעין השילוח, כמ"ש המלבי"ם שם), ועוד.

הרי לך, כי ענין המים השייך למהותו של החג, קשור בקשר איתן אל העיניים, שכן כל ענין ניסוך המים נתבאר בחז"ל שהוא כדי לחבר את המים התחתונים למים העליונים. וכיון שמים תחתונים נקראים גם בשם מעיין ו"עין", ונשאבו במקדש ממעיין השילוח, הרי שניסוך המים היה בעצם "ניסוך העין". ומשמחתו נלמד על מעלת העין, וכח תיקון שורש הראייה והעיניים שנעשה בשמחת בית השואבה.

ט"ז. עוד יש להעמיק, בעצם השם "חג", שכאשר מופיע הוא לבדו ללא תוספת, הכוונה היא לחג הסוכות (ר"ה ט"ז ע"א), ויש להתבונן אם ישנו קשר בין שם זה לענין העין.

והנה שם זה "חג", עניינו הוא היקף ועיגול, כלשון הכתוב: "הַיֵּשֵׁב עַל חוּג הָאָרֶץ" (ישעיה, מ', כ"ב), ופרש"י שם: "חוג - ל' מחוגה, עוגל". ובדומה לזה יש ליישב את דברי המפרשים שפירשו את לשון "ויחוגו לי במדבר", מלשון רקידה. (עיין בהערות לתורה תמימה, פר' שמות פ"ה הע' ב' מש"כ לבאר בדבריהם).

ועיין בדברי הרש"ר הירש בפירושו לתורה שם שכתב: "ויחגו - משורש "חגג", ומכאן: "חג". הוראת היסוד של "חגג" ו"חוג" היא: **ליצור מעגל** או להסתובב במעגל, כמו בפסוק: "ויחוגו וינועו כשכור" (תהלים קז, כז), ומכאן "חוג", "מחוגה". ו"חג" מגדירים לפי זה כיום, החוזר לתקופת השנה **בתום מעגלה**. אולם אם נפרש כך, מן הדין היה, שנושא "חגג" יהיה החג, המשלים את מעגלו, ולא החוגגים. אי לכך יותר נראה, כי "חג" נקרא שמו על שום **המעגל**, אותו יוצרים החוגגים מסביב למרכז אלוקי משותף, המכנס את כולם מסביבו. ו"חגג" יהיה פירושו: להתכנס במעגל מסביב לה' ולתורתו, אותה קבע לנו כמרכזנו, למען נהיה לעין כל עם ה' ועם תורתו. ואכן, בעיקרו אין "חג" מציין אלא את ה"רגלים", הקוראים כל יחיד להתכנס עם הכלל מסביב למקדש, משכן התורה. וכך אמר ה': שלח את - עמי למען יחוגו לי, ייאספו מסביבי במעגל. ואל יעשו זאת כאן, מקום שמרותכם עליהם, אלא הרחק מכם במדבר; שם יהיו עבדי באין מפריע, וברגשותיכם לא יפגע חגם עכ"ל.

ענין העיגול - החג, פשוט הרי שקיים בעין, הנקרא גם "גלגל העין" על שם צורתו. ולשון "גלגל" מסמל כל דבר של היקף ומעגל, המסמל את אחדות הדבר ושלימותו.

י"ז. וזה בעצם ענין ההקפות שהיו ישראל עושים למזבח (כמובא בפ"ה דסוכה שם), וכך ההקפות שאנו עושים לתיבה בשבעת ימי החג, הכל הוא כדי לגרום יחוד בצורת העיגול וההיקף, שמסמל השלימות והאחדות, השייכת הן למהותו של חג הסוכות, והן למהות עניינה של העין, גלגל העין.

ונמצא שכל כוחם ויסודם של ישראל, להיות מאוחדים בקשר ועיגול אחד, הוא על ידי שמירת העיניים, ולפעולה זו אנו מכוונים לפעול באמצעותה ישועות סובבות, ולהמשיך את האור האלוקי עלינו מלמעלה.

י"ח. אחר שהעמקנו חקר, לראות כיצד העין וענין הראייה, הולך סובב כחוט השני בכל ענייני חג הסוכות, נבין מדוע נמצא את השורש עין, בתיבות רבות בתפילות חג הסוכות, כגון: "ענה", הושע-נא", כי ללמדינו בא, שכל שהדרך לפעול ישועות והדרך שבה ישמע ה' את בקשתינו ויענינו, היא כאשר נגיע לתיקון בראייה ובעין, ואז יענינו ה', מלשון עין.

י"ט. וכיון שהגענו בביאור ענין ההקפות לענין "גלגל העין", יש להביא בנותן טעם את דברי חז"ל, המדמים את העין למים, ואז מתקשר היטב ענין ההקפות העושים בחג הסוכות, שדומה לגלגל העין, לענין המים, שזהו כל ענין מהות חג הסוכות, שבו נידונים על המים, ומבקשים על המים, ומקריבים את ניסוך המים ושמחים בו.

וכן איתא בסנהדרין (ק"ח ע"א): "רבי יוסי אמר: דור המבול לא נתגאו אלא בשביל גלגל העין, שדומה למים, שנאמר: "ויקחו להם נשים מכל אשר בחרו", לפיכך דן אותן במים, שדומה לגלגל העין, שנאמר: "נבקעו כל מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו" ע"כ.

ורש"י שם פירש את ענין גאוותם שגרם להם לחטוא: "בשביל גלגל העין - שרואין טובתן שלימה, והיו גובהין עיניהם ומנאפין אחר עיניהם. במים - שדומה לגלגל העין, מעינות שנובעין ממקום קטן כמו עין" עכ"ל.

ויש בנותן טעם להביא את דברי המהרש"א בחידושי אגדות, שהוסיף נופך וטעם לדברים, וז"ל: "גלגל העין וכו'. יראה שדימה גבה עיניהם אחרי הניאוף, לגלגל במקום הזה. כי העוצם עיניו מראות ברע, נראה עינו משוכה ולא נראה עגול, אבל המגביה וזוקף עינו לפותחו, נראה עגול כגלגל, וכמו שהמים מקיפין את העולם כגלגל, ואמצעו נגלה שהוא עין הארץ, כן גלגל העין הוא הלבן, שבו מקיף השחור, שהוא העין הנגלה, ועל כן הביא עליהם מים מדה כנגד מדה, שע"י שזקפו עיניהם ונגלה אותו גלגל שהוא הלובן, שהיה ראוי להיות מכוסה אם היו עוצמין עיניהם מראות ברע, לפיכך דן אותן במים שהם גלגל העולם, וכסה בו את עין הארץ, ומייתי שנאמר נבקעו כל מעינות וגו' דריש מעינות מלשון עין וק"ל" עכ"ל.

כ. עוד יש להוסיף, את אשר נודע על פי חכמי הסוד, כי בחג הסוכות מאירה ספירת הבינה העליונה, את האור הקדוש לכל שבע הספירות. והנה בעומק מושגה העליון,

מסמלת הספירה את האור היוצא מן העיניים, יחד עם ספירת החכמה, עין ימין ועין שמאל, כנודע. וא"כ מצינו כי גם לפי סודן של דברים, שייכותו של חג הסוכות טמונה עמוק עמוק בעניינם של העיניים.

כ"א. מעתה בין נבין, את הביטוי הנדיר בש"ס, שנאמר בעת שמחת בית השואבה (סוכה נ"ג ע"א): "תניא, אמר רבי יהושע בן חנניה: כשהיינו שמחים שמחת בית השואבה לא ראינו שינה בעינינו". (ונזכר רק כאן ובמגילה י"ג ע"ב גבי בגתן ותרש). שמלבד הפשט המתבאר בדברי הגמרא שם, שהיו עסוקים בשמחת החג בכל שעות היום, הרי הדברים מרמזים על עומק נפלא נוסף, דכיון שבעת שמחת בית השואבה זכו היושבים בה לתיקון מהות העיניים, הרי כבר לא שייך "שינה" ותרדמה בעיניהם, כיון שמהות עיניהם זוכה להגיע לשלימותה האמיתית.

כ"ב. כעת, כמה ימתקו לנו מילות התפילה הנאמרות במועד, בבקשתנו על הגאולה: "והראינו בבנינו", וכן בקשתנו: "ותחזינה עינינו בשובך לציון", בפרט בימי חג הסוכות, דכיון שכל מהות חג זה שייכת לתיקון העיניים, לפיכך אין נאה ואין יאה יותר להתפלל שעיינינו יראו בתיקונם האמיתי של ישראל, וכך יגיעו אל שלימותם.

חיים של שלום / ה"ה חיים מלין, מח"ס שלמי חיים, מודיעין עילית

בענין עשיית קפנדריא בסוכה

הנה קיי"ל (רמ"א סי' תרלט ס"א) דאל יעשה שום תשמיש בזוי בסוכה, כדי שלא יהיו מצות בזויות עליו (ב"י בשם ארחות חיים). ובפוסקים האריכו בכו"כ אופנים שאסור – וכגון לשטוף קערות בסוכה ולתלות בגדים לייבוש (חוש שני סוכות עמ' רלח), לירוק בסוכה (שו"ת לב חיים ח"ג סי' קמ), החלפת חיתול בסוכה (שו"ת רבבות אפרים ח"ז סי' קעב), וע"ע במ"ב שם בפרטי הדינים לגבי משחק בקלפים בסוכה.

והנה במ"ב שם הביא מהשל"ה הק' על גודל קדושת הסוכה, וע"ע בס' חמדת ימים (חג הסוכות, פרק ג) שכתב: "מזה יבחין כל בר שכל להבין ולהשכיל גודל קדושת הסוכה אשר כמעט היא כקדושת בית הכנסת, והעד על זה שאפילו על עצי הסוכה חל הקדושה ואסורין כל שמונה ימים כנזכר לעיל, ועל כן ראוי לירא ממנה כמוראת בית הכנסת בכל מכל כל לבד את אשר התירו לנו חכמים ז"ל, ואשרי אנוש יעשה זאת ובן אדם יחזיק בה", עכ"ל.

והנה חידוש גדול ראיתי בספר הנפלא "אגן הסהר" מתורתו ומשנתו של הגאון הגדול רבי אברהם גנחובסקי זצ"ל (ח"א אות ר"ב, עמ' 382) כתב ידידי הגרש"א פיש שליט"א בזה"ל: "רבינו זצ"ל אמר שיש חידוש נפלא ברי"ץ גיאנות, אמנם לפני שאומרו הוא מבקש שיקיימוהו שאל"כ מוטב שיהיו שוגגין, והוא, דכמו שאין עושין קפנדריא בבית הכנסת, כמו כן אין עושין קפנדריא בסוכה", ע"כ.

והנה פסק זה הביא ג"כ בספר פסקי תשובות (או"ח סי' תרלט אות ג): "ואל יעשה שום תשמיש בזוי בסוכה שלא יהיו מצוות בזויות עליו. ובכלל זה שלא יעשנו קפנדריא כדי לקצר הילוכו ממקום למקום". ושם בהערה 11 ציין למה שכתב לעיל (סימן תרל הע' 39), ושם כתב: "אין לעשות סוכה קפנדריא לקצר הדרך כמו לענין ביהכ"נ וביהמ"ד - ספר מאה שערים לרי"ץ גיאנות דף ע"ב בשם רב האי גאון", ע"כ.

אך הנה כבר נודע בשערים דטעות הדבר, וברי"ץ גיאנות מבואר להיפך ממש, דשם הביא שנשאל רב האי אם שרי להיכנס ולצאת דרך דפנות הסוכה. והנידון האם נפסלת בכך הסוכה מצד שבוקעים במחיצותיה, וע"ז השיב דהסוכה כשרה אבל מנהג העולם להחמיר בזה ולא נקל בפניהם כדי שלא יזלזלו בדפנות סוכה, עיי"ש בלשונו, כך שצ"ע מהיכא תיתי להו דיש איסור קפנדריא בסוכה.

אך הפליאה הגדולה, דשם בהמשך איתא להיפוך ממש, דאין איסור קפנדריא בסוכה משום שהיא אינה כהר הבית ובית כנסת. וכמבואר שם (עמוד צב) שנשאל רב האי באיזה אופן כשרה סוכה כשהיא סמוכה לבית, ובתחילה ביאר רב האי דאין הכוונה שחלל הבית הוא דופן לסוכה, אלא צריך שיהיו לסוכה דפנות כהלכתן עיי"ש, ולבתר הכי כתב בזה"ל:

"ואנו אומרים דלא מיפסלא סוכה כשמשמשת עם הבית, אי נמי כשהיה פתח בית פתוח לתוכה ועוברין דרך עליה, דסוכה לאו כהר הבית היא ולא כבית הכנסת היא דתנינא בהו ולא יעשנה קפנדריאה, אלא כבית דמיא שדרין בתוכה. מה בית אי מעביר דרך עליה לא מיפסל דמצות סוכה גופה בדירת המחויב בה תליא לדור ולאכול ולשתות בתוכה וכל היכא דנמצא דר בתוכה בין פתחי הבית פתוחים לתוכה ועוברין דרך עליה בין שמשמשין מתוכה לבית ואיהו לא קפיד... מצותה קיימת ועומדת", עכ"ל.

א"כ לפי"ז אדרבה, לא רק שאין בידינו מקור לאסור, אלא יש בידינו מקור להתיר. ובאמת כן העיר ידידי הגרש"א פיש בהגהות בספר "אגן הסהר" (הערה 295) בשם הגרמ"מ קארפ שליט"א שהעירו דהמעייין בתוך דברי הרי"ץ גיאאות יראה שם איפכא, וסיים שם: "ועכ"פ אין בדבריו שום משמעות לאיסור, אמנם בספר משנת יעקב סי' תרל"ח הביא בשם הפמ"ג שדין סוכה בקפנדריא כדין בית הכנסת, וכאמור מדברי הרי"ץ גיאאות ל"מ כן, אך יש לדחות. ובעל דרך אמונה שליט"א מורה בזה להיתר", עכ"ל.

ובאמת בס' נטעי גבריא (סוכות פס"ג סי"ב) הביא דיש מי שכתב שאין לעשות הסוכה קפנדריא כמו ביהכ"נ, ובהע' יג כתב: "משנת יעקב סי' תר"ל בשם הפמ"ג (ולא מצאתי לע"ע)", עכ"ל. כך שגם לזה אין סמך ומקור קדום [ועיג"כ בחזו"ע סוכות עמ' קכט שכתב לאסור קפנדריא, וצ"ע כנ"ל, וראה להלן].

*

וראיתי בקובץ "מה טובו אהליך יעקב" (גליון ד עמ' פט אות טו) שדעת בעל ה"משנה הלכות" זצ"ל שמותר לעשות הסוכה קפנדריא, וכן שם (עמ' קלג) דעת הגה"צ רבי שריה דבילצקי זצ"ל.

וכן שאלתי מקמיה מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א בזה הלשון: "האם מותר לקצר דרכו כשעובר בתוך הסוכה, דהרי יש בה קדושה, או דאין בה איסור קפנדריא". והשיבני "מותר" [וכן השיב בס' בית מתתיהו ח"ג עמ' קיד].

וביאור הדברים בקצרה הוא, דהנה הא דאסור לעשות קפנדריא בביהכ"נ ילה"ס אם הוא משום שלא יכנסו לביהכ"נ שלא לדבר מצוה או דהטעם שלא לעשותו כמקום הפקר, דבברכות (סג, א) ילפי' ביהמ"ד כביתו, מה ביתו אקפנדריא קפיד איניש, ארקיקה ומנעל לא קפיד, אף ביהמ"ד כן. וא"כ א"נ דטעה"ד שאין להכנס לביהכ"נ אלא לדבר מצוה א"כ י"ל דרך בביהכ"נ יש דין מיוחד אבל לא בסוכה, אבל א"נ דלא לעשותו כמקום הפקר, יתכן דגם בסוכה אסור דהרי בדירה אדם קפיד שלא תהא דירתו כהפקר.

ובס' משנת יוסף (הל' ביהכ"נ סי' לא סק"ט) כתב דטעה"ד שלא יהיה הפקר, דהרי ילפי' מביתו ושם אי"ז משום בזיון (דא"כ ריקקה הויא בזיון) אלא רק דלא יהא כהפקר. ולפי"ז אולי גם בסוכה, אך מאידך י"ל דכיון דתשבו כעין תדורו ודרך האיש בביתו לקצר דרכו מחדר לחדר הכ"נ בסוכה. אכן בס' סדר משנה (פי"א מתפלה ה"י) כתב דטעה"ד שאסור לאו משום שזה ביזוי וקלות ראש אלא שנכנס לביהכ"נ שלא לצורך מצוה.

ובחזו"ע (שם) כתב לאסור ע"פ ברכות הנ"ל דאמרי' מה ביתו אקפנדריא קפיד איניש, ולכן כיון דתשבו כעין תדורו א"כ יש להקפיד שלא לעשות. אך לכאו' יל"ד דכ"ז רק לאחרים, שאחרים לא יעשו ביתו כהפקר, אבל בעה"ב עצמו כן עושה קפנדריא.

ולמעשה פשוט דאין להשוות בין קדושת ביהכ"נ לקדושת הסוכה, דביהכ"נ הוא משום הקדושה, ובסוכה כל ההנהגות שיש הם בעיקר משום ביזוי המצוה, כמבואר ברמ"א (שם). ועוי"ל דאפי' בביהכ"נ מבואר בשו"ע (סי' קנא ס"ה) דאם היה מעבר מקודם, ובנו שם ביהכ"נ מותר לעבור שם, וא"כ ה"ה בנד"ד אם החצר ששם סוכתו היא מעבר משני חדרים גם קודם סוכות, דשרי. ועוד י"ל שאם עובר ומכוין באותו רגע למצות סוכה א"כ שרי דאי"ז קפנדריא (כ"כ בס' תורת המועדים עמ' קג), וקיצרתי בכ"ז, ובמקו"א הארכתי בזה בס"ד.

*

בביאור שיטת הגר"א דבנית המשכן החל בט"ו בתשרי

הנה בפרשת ויקהל (שמות לו, ג) כתיב 'והם הביאו אליו עוד נדבה בבוקר בבוקר', ואח"ז (פס' ו) כתיב 'ויצו משה ויעבירו קול במחנה וגו'', הנה מפסוקים אלו הביא רבינו הגר"א זיע"א ליישב את קושית הטור המפורסמת (או"ח סי' תרכה) למה עושים סוכות בתשרי ולא בניסן הלא החג הוא זכר לענני הכבוד שהיו לישראל ביציאתם ממצרים בניסן, ויעוי"ש מה שתירץ.

^{כ"ה} הנה הטור עצמו תירץ שם על קושיא זו, וז"ל 'ואע"פ שיצאנו ממצרים בחודש ניסן, לא ציונו לעשות סוכה באותו הזמן, לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל, ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך. לכן ציוה אותנו שנעשה בחודש השביעי (תשרי), שהוא זמן הגשמים, ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו, ואנחנו יוצאים מן הבית לישב בסוכה, בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו לעשותה', עכ"ל.

והנה הרמב"ן (ויקרא כג, מג) ביאר באופן אחר מהרשב"ם למה למ"ד דסוכות ממש היו להם עושין חג הסוכות, וז"ל 'ועל דעת האומר סכות ממש עשו להם, החלו לעשותן בתחילת החורף מפני הקור כמנהג המחנות, ולכן צוה בהן בזמן הזה, והזכרון שידעו ויזכרו שהיו במדבר לא באו בבית ועיר מושב לא מצאו ארבעים שנה, והשם היה עמהם לא חסרו דבר', עכ"ל. ומבואר ברמב"ן שענין הסוכה הוא לעורר בטחון בה' דאפילו שנדמה שנמצאים במדבר, ואין שום אפשרות לחיות שם, אבל כשהקב"ה רוצה לא חסרים דבר.

נלפיי"ז אפשר לומר ג"כ דהטעם שסוכות הוא בזמן האסיף, מכיון שבשעה שהאדם אסף את תבואתו וגורנו ופירותיו לתוך ביתו, אל יחשוב ויסמוך על זה, אלא אומרים לו צא מהבית של קבע שנראה לך ששם בטחונך, ואינו כן, אלא בטחונך הוא בהקב"ה בסוכה שנראה מקום עראי ולא בטוח, ושם תשים מבטחך בה' יתברך, וכמו שהיו ישראל במדבר ובזכות בטחונם בה' לא חסרו דבר.

וכע"ז מבורר ברשב"ם בפ' אמור (ויקרא שם) שכ' לבאר הפסוקים, וז"ל 'פשוטו כדברי האומרים סוכה ממש, וזהו טעמו של דבר, חג הסוכות תעשה לך באספך מגרנך ומוקשיך באוספיך את תבואת הארץ ובתיכם מלאים כל טוב דגן תירוש ויצהר, למען תזכרו כי בסוכות הושבתני את בני ישראל במדבר בלא ישוב ובלא נחלה, ומתוך כך תתנו הודאה למי שנתן לכם נחלה ובתיכם מלאים כל טוב, ואל תאמרו בלבבכם כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה וכו', ולכך יוצאים מבתיכם מלאים כל טוב בזמן אסיפה, ויושבין בסוכות לזכרון שלא היה להם נחלה במדבר, ולא בתים לשבת. ומפני הטעם הזה קבע הקב"ה את חג הסוכות בזמן אסיפת גורן ויקב, לבלתי רום לבבם על בתיכם מלאים כל טוב, פן יאמרו ידינו עשה לנו את החיל הזה', עכ"ל.

והמבואר מדברי הרשב"ם, דמצוות סוכה הוא בזמן האסיף, כדי שזכור שבמדבר לא היה לנו בתים לשבת, ועי"ז נזכור שלא ירום לבבינו. וא"כ ברשב"ם מתבאר ג"כ השייכות של זמן קביעת חג הסוכות בזמן האסיף, ומצות ישיבת סוכה לבל ירום לבבנו. וגם נתבאר מה שיש ענין לזכור את מה שישבו בסוכות בזמן יציאתם ממצרים].

והנה הרמב"ן כתב שם עוד – וכ"כ האבן עזרא (ויקרא כ"ו, מ"ג) ליישב על עצם קו' הטור, גם למ"ד בסוכה (יא, ב) דהוי זכר לסוכות ממש שעשו להם, דא"כ שסוכות ממש היו להם, א"כ הרי לא היו צריכים במדבר לסוכות כי אם

והגר"א תירץ על קושית הטור (בפירושו לשיר השירים א, ד), וכתב לחדש דבאמת היו שני ענני הכבוד, וענני הכבוד הראשונים שניתנו לישראל ביציאתם ממצרים, נסתלקו לאחר שחטאו בחטא העגל, דלא היו ראויים למתנת שמיים זו.

ולאחר מכן, ביום הכפורים (י' תשרי) כשירד משה רבנו עם הלוחות השניות (וכדכתיב בקרא [שמות לד, יט] 'ויהי ברדת משה מהר סיני ושני לחת העדת ביד משה ברדתו מן ההר ומשה לא ידע כי קרן עור פניו בדברו אתו, ופירש"י שם 'ויהי ברדת משה. כשהביא לוחות אחרונות ביום הכפורים'), אז נתבשרו כי כפר להם הקב"ה על חטא העגל.

ובי"א תשרי, ציוה משה להביא למלאכת המשכן (וכדכתיב בקרא [שם לה, א] ויקהל משה את כל עדת בני ישראל ויאמר אליהם אלה הדברים אשר צוה ה' לעשת אתם, ופירש"י 'ויקהל משה. למחרת יום הכפורים כשירד מן ההר'. ולאחר מכן [בפס' ה] 'קחו מאתכם תרומה לה' כל נדיב לבו יביאה את תרומת ה' זהב וכסף ונחושת').

ובי"ב וי"ג הביאו כל עם ישראל למלאכת המשכן (וכדכתיב [שם, כא] 'ויבאו כל איש אשר נשאו לבו וכל אשר נדבה רוחו אתו הביאו את תרומת ה' למלאכת אהל מועד ולכל עבדתו ולבגדי הקדש', ובהמשך הפסוקים שם. וכדאיתא בתנחומא (פ' תרומה סי' ד) ר"י ור"נ אמרו שני ימים היו מביאים נדבות שנאמר בבוקר בבוקר עיי"ש).

ובי"ד צוו להפסיק מלהביא (וכדכתיב בקרא [שם, ה - ו] 'ויאמרו אל משה לאמר מרבים העם להביא מדי העבודה למלאכה אשר צוה ה' לעשות אותה: ויצו משה ויעבירו קול במחנה לאמור איש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקודש ויכלא העם מהביא'), וכדכתיב בקרא 'כלה העם מלהביא'.

ולמחרת, בט"ו תשרי, החלו בבניית המשכן ואז חזרו ענני הכבוד ומשום הכי עבדינן חג הסוכות בט"ו תשרי, זכר לענני הכבוד שחזרו לישראל באותו היום (ועל ענני הכבוד הראשונים אין ענין לעשות זכר, משום שהם הסתלקו ולא חזרו הם אלא חדשים, עכ"ד קדשו הנפלאים).

*

אך הנה על החשבון הנ"ל של הגר"א זיע"א, הקשה זקני הגה"צ רבי נחום ברגמן זצ"ל (בקונ' ניב שפתיים) ממש"כ התוס' בב"ק (פב א, ד"ה כדי) וז"ל 'וא"ת מאי שנא שתיקנו שני וחמישי, וי"ל משום דאמר במדרש משה רבינו ע"ה עלה בחמישי לקבל לוחות

בימות הקור (שאו דרך בנ"א להכנס לבתים לינצל מהקור), אבל בימות הקיץ לא היו צריכים ולכן קבעו הזכרון בתשרי (ודלא כרש"י בסוכה שם דפי' דעשו הסוכות מפני החום. וגם דזהו דלא כהלכה דקיי"ל דענני הכבוד היו, וכך הדין לכונן בשעת קיום המצוה).

ולמעשה כעין ד' הרשב"ם מצינו גם במנורת המאור שביאר בזה, וז"ל 'זמן קיומה של מצות סוכה היא לאחר אסיף גורן ויקב בארץ ישראל. בתקופה זו, כשהבתים מלאים כל טוב, אף האדם מתבצר בביתו. הוא מטיח גג ובטיח ומחזק בדקי ביתו, כדי שזררם ומטר לא יפגעו בו וברכשו. לפיכך בעונה הזו, שבה יש סכנה כי ישים האדם מבטחו בפעולת ידיו, דוקא אז הוא מצוה לצאת מביתו החזק ולשבת בסוכת עראי, כך יתחנך שלא לבטוח בכוחו ובעוצם ידו, וישים כל מבטחו בה' המשפיע עליו ברכתו ומגונן עליו מכל רע'.

האחרונות וירד בשני, ונתרצה לו המקום, ולפי שהיה עת רצון באותה עלייה וירידה קבעו בשני וחמישי ולכך נמי נהגו להתענות בב' וה' וכו'.

והנה לפי"ד התוס' דירד משה מההר עם הלוחות שניות ביום שני בשבוע, הרי שבאותה שנה חל יוהכ"פ (דהא משה ירד ביוהכ"פ) ביום שני. וא"כ ביום שלישי (י"א תשרי) ציוה משה להביא. וביום רביעי וחמישי (י"ב וי"ג תשרי) הביאו עמ"י את תרומתם, וביום שישי (י"ד תשרי) ציוו להפסיק להביא. ובשבת קודש (ט"ו תשרי) התחילו בבנית המשכן. וזה תימא גדול, דהא קיי"ל (שבועות טו, א) דאין בנין בית המקדש דוחה שבת ויו"ט, ואיך לפי החשבון של הגר"א החלו בבנית המשכן בשבת קודש.

וזקני הנ"ל שלח קושיא זו קמיה מרן שר התורה הגר"ח קניבסקי שליט"א, והשיב לו שצ"ל שעשו רק מלאכות דרבנן.

אך לכאור' זה צ"ב רב, דהא קיי"ל דכל מלאכה שהיתה במשכן זוהי מלאכה דאורייתא ממלאכת שבת, והיכי משכח"ל במשכן מלאכה דרבנן. ועי' בתוס' בב"ק (ב, א) דבעינן גם מלאכה חשובה וגם שהיה במשכן כי היכי דליהוי אב, ועכ"פ גם באינה חשובה הוי תולדה דגם הוי מה"ת, כדמוכח בגמ' בב"ק שם מיניה וביה.

ואולי י"ל דרק הכינו הדברים ומיינו כל מה שהביאו (דזה הוי דרבנן דמוקצה ועובדין דחול וכו'). אך זה חידוש טפי, דבפשטות זה לא חשיב "התחלת בניית המשכן" שעיי"ז יבואו ענני הכבוד. וצ"ע.

והוסיף זקני הגאון זצ"ל, דלכאורה איכא לאקשווי מיניה וביה ע"ד הגר"א, וגם בלא החשבון דשבת הנ"ל מהתוס' בב"ק, דסו"ס אם בט"ו תשרי החלו לבנות, הרי שאז חל יו"ט ראשון דסוכות (דכבר ניתנה תורה לישראל), ואיך בנו המשכן ביו"ט, הא אין בנין ביהמ"ק דוחה שבת ויו"ט (וכבר העיר מזה המגיה לספר פנינים משולחן הגר"א עה"ת, בפרשת אמור).

והביא זקני זצ"ל מה שחכ"א הראהו בשו"ת הריב"ש (סימן צו) שכתב לחדש מדנפשיה שלא נצטוו ישראל על המועדות אלא לאחר שנבנה המשכן, וז"ל "וגם עדיין לא נצטוו בשביתת המועדות עד לאחר שהוקם המשכן", עכ"ל. ובאמת צ"ע מקורו של הריב"ש דזהו חידוש גדול. אך על כל פנים לפי הריב"ש אתי שפיר דמצד איסור יום טוב עדיין לא היה, אך מצד איסור שבת קשה, דהרי שבת כבר נצטוו במרה וצ"ע.

¹⁰ ובעצם דברי הריב"ש המחודשים יעוי' בזה בשו"ת בית יצחק להגר"י שמעלקיס זצ"ל (יו"ד ח"ב סי' קמג אות ב) שעמד בקושי' זו דלכאור' הא כל התורה כללותי' ופרטי' נאמרו בסיני. והביא מספר מגילת אסתר (על הרמב"ם בסה"מ, מצוה קצד) שכתב שמה אמרו כללותי' ופרטי' אין הפי' שמה נתן התורה כולה תיכף, אלא רק שמעה כולה בסיני ונתן לנו מעט מעט עד שבכלות המ' שנה נתן לנו כל התורה, ולפי"ז א"ש. וע"ע בד' הריב"ש בכלי חמדה (ויקרא, קו"א, אות כו) ואכמ"ל.

ואביא בזה מש"כ לי מו"ז הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א (ראש ישיבת 'כנסת יהודה - תוי"ט', ירושלים עיה"ק) שבתו"ד ביאר דברי הריב"ש, ששאלתיו בטעם קריה"ת דשבת חוה"מ סוכות, שלא נזכר שם כלל מענין סוכות אלא המילים "חג האסיף לתקופת השנה", וצ"ב א"כ מה הקשר לחג הסוכות. וכתב לי בזה"ל: "ובנוגע לפ' המועדים זה פשוט כנ"ל. סוכות הוא א' מסדר 'שלוש רגלים תחוג לך', ופשוט שהקריאה תכלול הכל. והא דמתחילים שור או כשב וגו' - יש לעיין בטעם מנהג זה, ותן לחכם ויחכם למצוא. ויתכן על דרך הפשט, כי כידוע כל

ותירץ זקני זצ"ל תי' נפלא ליישב, דהגר"א לשיטתו דהנה מקור דברי התוס' הם ממדרש סדר עולם, ובאמת שם בהגהות הגר"א גרס להדיא באופ"א, והוא כשיטתו כאן, דבאמת לא ירד מרע"ה ביום שני אלא ביום שלישי, וממילא חל סוכות ביום ראשון, והכל על מקומו בא בשלום. עד כאן מדברי זקני זצ"ל.

והנה לכאורה יש להוכיח מגמ' מפורשת כדעת הגר"א דיו"ט ראשון של סוכות היה ביום ראשון (באותה שנה), ולא בשב"ק, דבגמ' בשבת (צו, ב) דנה – מה מקור איסור מלאכת הוצאה בשבת, הוצאה גופה היכא כתיבא, א"ר יוחנן דאמר קרא ויצו משה ויעבירו קול במחנה, משה היכן הוה יתיב במחנה לוי, ומחנה לוייה רה"ר הואי, וקאמר להו לישראל לא תפיקו ותיתו מרה"י דידיכו לרה"ר. וממאי דבשבת קאי דילמא בחול קאי ומשום דשלימא לה מלאכה, כדכתיב והמלאכה היתה דים וגו', גמר העברה העברה מיוה"כ, כתיב הכא ויעבירו קול במחנה וכתוב התם (ויקרא כ"ה, ט) והעברת שופר תרועה, מה להלן ביום אסור אף כאן ביום אסור, ע"כ.

ומבואר להדיא בגמ' דההוא יומא שהעבירו קול במחנה היה בשבת. וזה ראי' להגר"א, דבאמת סוכות חל באותה שנה ביום ראשון, ויום קודם העבירו קול להפסיק להביא, וזה היה בשבת קודש (וזהו לאחר שסידר הגר"א את חשבון הימים מה היה בי' וי"א וי"ב וכו', וכ' דבי"ד ציוו להפסיק להביא, ובט"ו החלו לבנות. וא"כ לאחר דבריו אלו יהא ראי' מהגמ' בשבת לגירסתו בסדר עולם, שיוהכ"פ חל ביום א').

אך הנה התוס' בשבת שם (ד"ה וממאי) כתבו "וממאי דבשבת קאי. רבנו חננאל לא גרס כל זה עד אשכחן הוצאה, דהא אפילו בחול קאי, נפקא ליה שפיר דהוצאה מלאכה הוא, דהא רחמנא קרייה מלאכה, כדכתיב ואיש ואשה אל יעשו עוד מלאכה לתרומת הקדש, וכתוב ויכלא העם מהביא אלמא קרי להוצאה מלאכה וכן דריש בהדיא בירושלמי".

וא"כ לר"ח באמת העברת הקול במחנה לא היתה בשבת, ומקורו בירושלמי, וא"כ י"ל דהבבלי והירושלמי תלויים בהנ"ל, דהבבלי גרס כגוי' הגר"א בסדר עולם דבאמת ירד משה ביום ג' וסוכות חל ביום א' והעברת הקול היתה בשבת. [וכן מצאתי ג"כ בבעל הטורים שם פסוק ו' וז"ל: ויצו משה ויעבירו קול במחנה – בשבת ניתנה תורה א"כ יוה"כ של אותה שנה היה יום ג' וביום ד' אמר להם מלאכת המשכן והם הביאו לו בבוקר בבוקר והיינו יום ה' ויום ו' ובשבת ויצו משה ויעבירו קול במחנה עכ"ל].

ואילו הירושלמי שהביאו התוס' ס"ל כהמדרש סד"ע שלפנינו (וכמו שהביאו התוס' בב"ק – והתוס' בשבת לשיטתם בב"ק) שירד ביום שני, והעברת הקול היתה ביום שישי ובשבת החלו לבנות.

תוכן "חג" הוא אך ורק ע"ש הקרבנות שבו, וכמש"צ אסרו 'חג' בעבותים עד קרנות המזבח. ובהכי אסברא לן מרן הגאון ר' שמואל אורבך זצ"ל מקור וטעם לחידושו הידוע של הריב"ש דלא נהגו יו"ט עד שהוקם המשכן וז"ל בס' צ"ו 'וגם עדיין לא נצטוו בשביתת המועדות עד לאחר שהוקם המשכן'. וכ"ז מטעם הנ"ל דמהות החג הוה ענין הקרבנות. וכשלא הי' משכן ל"ה קרבן [זכו העם לשמוע ממנו ד"ז בדברו בשמחת בית השואבה בהיכל ישיבתנו באחד מהשנים], ואשר לכן יתכן והתחילו לקרוא מ"ביום השמיני והלאה ירצה לקרבן" ודו"ק, עכ"ד מו"ז שליט"א.

ובאמת לשיטת התוס' בב"ק עדיין נשאר קשה איך בנו בשבת ואולי צ"ל דהם לא ס"ל כהגר"א שיום אחרי שציוו להפסיק החלו לבנות ויתכן שבנו רק ביום א' או די"ל להפך דהתחילו לבנות מיד באותו יום שהעבירו קול במחנה דהיינו ביום ו'. או די"ל דגם התוס' מודה לחשבון הגר"א אלא דהתחילו רק במלאכות דרבנן וכדו' וכנ"ל.

ובדרך אגב, אוסיף דבר נפלא ששמעתי מאמו"ר שליט"א, ליישב מה שהיה לו תמיד תמיהה גדולה דהנה למחרת יוהכ"פ הקהיל משה את העם וציווה להם להביא למלאכת המשכן. והנה ברש"י בפ' יתרו אשכחן (שמות יח, יג) עה"פ 'ויהי ממחרת וישב משה לשפוט את העם ויעמוד העם על משה מן הבוקר עד הערב', ופירש"י שם 'ויהי ממחרת. מוצאי יום הכפורים היה, כך שנינו בספרי. ומהו ממחרת, למחרת רדתו מן ההר וכו'.

ונמצא א"כ שלמחרת יוהכ"פ שירד משה מהר סיני עם הלוחות, גם הקהיל את העם וציווה להם על מלאכת המשכן, וגם באו כולם לדיני תורה. וזה בעצמו כבר תימה דבאותו יום גם הקהילם לצוות על מלאכת המשכן וגם באו לדיני תורה מבוקר עד ערב אך י"ל דהא"נ בבוקר הקהילם. ומיד לאח"כ באו לדין.

אך התימה היותר גדולה דהנה בפענח רזא (שמות שם) כתב, דהמשפטים שהוצרך משה לדון כל אותו היום, היו בענין ביזת הים, שאותם שעמדו קרוב לים לקחו לעצמם השלל המעולה ביותר, ואילו הרחוקים לא נשאר להם אלא הדברים הזולים, וע"ז באו למשפט למשה שיעשו חלוקה הוגנת, עיי"ש.

והנה צ"ב רב, דהא ביזת הים היתה בשביעי של פסח, ואמאי מאז לא באו אל משה לדון עמו על הביזה, ואמאי רק השתא שעברו כמעט ששה חדשים באו לדין. וביותר שלא מצאו יום לדון על זה רק ביום מרומם כזה שהוא למחרת יום הכפורים שזכו לסליחה ומחילה וכפרה. וגם זכו לשמוע על ציווי המשכן שגרם להם שמחה גדולה והתלהבות, וכמו שרואים בפסוקים בפרשת ויקהל באריכות ועיין בתנא דבי אליהו (זוטא, פ"ו) תיאור בענין יום הכיפורים של אותו שנה, שירד משה מהר סיני, וגעו כל העם בבכיה וכו'. והיה יוהכ"פ ההוא למעמד נורא וקדוש. וא"כ מיד לאחר יוהכ"פ שכזה, מיד רצים לב"ד לריב זה עם זה, אתמהה.

וי"ל דהיא הנותנת, ושני דברי רש"י משלימים זא"ז, דבאמת בתחילה לא היה אכפת לישראל על השלל מי קיבל יותר מחברו והראיה שלא באו לדין עד אז, אלא כעת לאחר כזה יוהכ"פ קדוש ונשגב, מיד לאח"מ נצטוו במצוה להביא למלאכת המשכן, וא"כ מיד רצו לדין תורה והיה זה לשם שמים ממש, שכל אחד רצה להביא חלק יותר טוב למשכן, וע"ז באו לדין תורה למה חברי יביא יותר טוב ממני, ודווקא לאחר שמשה אמר להם הציווי מה' על בנית המשכן, באו כולם לדין תורה, ע"כ מאמו"ר שליט"א, ונפלא.

*

הוספה נחוצה בענין לימוד הלכות שופר בר"ה שחל בשבת [ובתוכו גילוי חדש – מקור דברי השעה"צ שלא היה ידוע מקורו]

הנה בס"ד במאמרי בגליון היקר "אספקלריא" (גליון 308, נצו"י תש"פ, עמ' פג אות ח) דנתי בארוכה בר"ה שחל בשבת אם יש ענין ללימוד הלכות תקיעת שופר שיעלה במקום מצות התקיעה שביטולה חז"ל, והארכתי בכמה צדדים ואופנים. והנה הראני הגאון המופלג רבי יעקב דוד אילן שליט"א שכן מבואר להדיא בלקט יושר, וז"ל הגרי"ד אילן שליט"א:

"...דברים נפלאים שכ' בלקט יושר לתלמיד התרומת הדשן באו"ח עמוד 125, וז"ל: וזאת השנה יש ר"ה בשבת שאין תוקעין, ולכן טוב שיקרא בהלכות תקיעה וכשרוצה לדרוש בר"ה אחר מנחה ידרוש בהלכות שופר כיון שהוא יומו, וכן מצינו במגילה כשחל פורים בשבת שדורשים בהלכות מגילה, משום דהזכירה עולה במקום קריאה, וכן גבי שופר מה לי קול שופר מה לי קול קריאה, אבל גבי לולב אינו כן משום דלגבי לולב יש מעשה וקריאה אינה עולה במקום מעשה עכ"ל.

"וביארתי בשעורים דכוונתו במש"כ דשאני לולב שיש בו מעשה והיינו דשופר אין בו מעשה, ומשום דהמצוה היא השמיעה ולא התקיעה וכידוע, ועוד ביארתי דשופר יש ענין של רצוי, כמש"כ הריטב"א בסוכה לא, ויש בתקיעת שופר גם ענין תפילה כמש"כ בשלה"ג בר"ה דף ט מדפ"ה [ונתבאר בספרי משא יד ח"ד פ' אמור], להכי גם בלימוד ההלכות מתקיים ענין זה ואכמ"ל, עכ"ל.

והנה באמת שו"מ אח"כ שהגה"צ רבי שריה דבילצקי זצ"ל היה מרבה להביא דברי הלקט יושר הנ"ל, יעויין בספרו "אוצר נחמד" (דרשה לר"ה תש"מ, עמ' עב): "כבר אמרנו בשנים הקודמות כשהיה חל ר"ה בשבת, שבשבת יש חיוב יותר להתעורר ע"י דרשה ודברי התעוררות מאשר כשחל ר"ה בחול, כי בחול הלא עצם השופר כבר מעורר, משא"כ בשבת שאין לנו שופר בזה"ז. וכיוצא בזה מצאתי כעת בלקט יושר לרבנו התרוה"ד וכו'... עכ"ד הק'.

"ואף שדבריו צריכים ביאור דלכאורה אינו מובן כלל מה שכתב 'מה לי קול שופר מה לי קול קריאה', דלפרש כפשוטו בודאי אי אפשר, דאם צריך שופר אינם יוצאים בשאר קולות היוצאים מהפה. ואם נאמר שזה מדובר לענין ההתעוררות לתשובה שהשופר מעורר, מי יאמר לן דגם קריאה בדיני שופר תעורר לתשובה. והלא זהו דוקא סגולת השופר ויחודו שטבעו לעורר, וכמ"ש היתקע שופר בעיר ועם לא יחרדו. והנה אין העת כעת להתעמק בבירור ענין זה, אבל עכ"פ למדנו מדברי גאון קדמון התרה"ד זצ"ל שיש ענין לעסוק בדיני שופר בר"ה שחל בשבת, עכ"ל (וכן נדפס בספרו לנפש תדרשנו ח"א עמ' קיג, ובספר עת לדרוש עמ' כד).

ובאמת שבעצם הערת הגר"ש זצ"ל על דברי הלקט יושר, י"ל דאה"נ אבל מ"מ תשובה שייך לעשות גם ללא שופר, ורק שופר מעורר לתשובה, משא"כ בלולב שללא הלולב אין כלום (כן העירני ידידי הגר"ר סויד שליט"א).

ומו"ז הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א (ראש ישיבת כנסת יהודה – תוי"ט, ירושלים עיה"ק) כתב לי בזה"ל: "אכן דברי הלקט יושר חידוש גדול, ולא נקטו כן להלכה. וכנראה משום דנקטינן דכל הענין לדרוש הל' מגילה בשבת, הוא משום דמגילה פרסומי ניסא היא, ולכן ע"י הדרשה בשבת יהיה בחינה של פרסומי ניסא. וכ"מ ברשב"א מגילה ד' [ובריטב"א] וז"ל, "דר' יהושע בן לוי משום דכיון דאין קורין בו ביום את המגלה וליכא פרסומי ניסא בו ביום משום הכי מצריך לדרוש בו ביום בהלכותיו כדי לפרסם ניסו בפה ביומו". וכ"ז ל"ש לשופר. אבל נכון מה שכתבת שלכאורה טעם הלק"י משום דקסבר דהיות וענין 'לשמוע קול שופר' [כלשון ברכת המצוה], הוא להתעורר על ידי שמיעת הקול שופר, ולכן ס"ל דגם ע"י ההלכות יהיה מעין התעוררות, ועדיין צ"ע. ועי' ר"ה כ"ט ב' קס"ד דר' לוי דמה"ת יש תרועה ביום חול ובשבת זכרון תרועה' וברש"י שם ע"י קריאת הפסוקים. ולכאורה הכוונה מה שאנו אומרים במוסף פסוקי 'שופרות'. הרי יש מושג מעין זה להזכיר פסוקי תקיעה. ואולי לזה השווה ודימה הלק"י, עכ"ל.

והגאון רבי אברהם צבי הכהן שליט"א (רב דקה"ח שיכון ה', ובעמח"ס שו"ת ויצב אברהם) הראני מש"כ הבני יששכר בהקדמה, וז"ל: "בני יששכר יודעי בינה לעתים לדעת מה יעשה ישראל, דקדשינהו לזמנים, והן המה כלי שרת לקבל קדושתם, על כן נפשם יודעת מאד בהתחלפות העתים לטובה ונפשם מרגשת בידידות עריבות נעימות נוזלות שפע הקדושה כפי סדר זמנים הנאהבים והנעימים, והן המה הנבזבזין סגי אין דיהיב קוב"ה לנשמתהון דישראל.

"והנה הקודש העליון הנשפע בהנפש כפי עתות הזמן יורגש ע"י אותיות התורה, דהנה גם הנפש היא אותיות רוחניות, על כן מנהג אבותינו תורה בהתאסף יחידי סגולה בעתותי קודש לקבל פני רבם, המנהג הנהוג שיאמר להם הרב איזה דברי תורה בכדי שע"י אותיות התורה יושפע שפע קודש העליון הנשפע בתוספות אל הרב ממנו ישקו העדרים עדרי צאן קדשים, והאותיות המה יהיו לצינורות אשר על ידם תהיה המשכת שפע הקודש, ממילא הדברי תורה שמזמין הש"י לבניו הן המה כפי קדושת הזמן וכפי הכנת הנפש המיוחדת אין זמן זה דומה לזה ואין נפש דומות לחברתה".

וסיים הגרא"צ שליט"א: "מדברי הבני"ש עולה, שע"י לימוד הפרשיות העוסקות בענייני המועד, במועד עצמו, זוכים לקבל את ההשפעות המיוחדות שמושפעות משמים על הנשמות בזמן המועד. [עיקר דבריו שם, שהצדיקים זוכים לזה ביותר, ולכן ראוי להקביל פני רבו ברגל], עכ"ל.

¹⁰ ומו"ז הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א העיר ע"ז: "דברי הבני" הם דברים נשגבים, אבל לא קשורים לניד"ד והערתך. דהנה דברי הבני" שייכים לכל ר"ה אף ביום חול שתוקעין, דמ"מ יש ענין לקבל השראה ע"י

לימוד הלכות מילה במקום ברית בזמנה

וראיתי למור"ר מרן הגר"י זילברשטיין שליט"א בספרו 'חשוקי חמד' (מגילה ד, א. עמ' נה) שכתב להסתפק בתינוק שא"א למולו ביום הח' דחולה הוא, האם יש ענין שילמד וידרוש האב בהלכות מילה. והביא דברי הלקט יושר הנ"ל שמחלק בין לולב שעיקרו מעשה לגבי שופר שמה לי קול שופר מה לי קול קריאה, וכתב שם דלכאורה בעניננו מילה דמיא ללולב, שהיא מצוה שיש בה מעשה, וקריאה אינה עולה במקום מעשה.

וסיים שם: "ונראה שבלאו הכי אין צריך לדרוש מענינו של יום, שכל מה שמצינו שצריך לדרוש מענינו של יום אינו אלא במצוות שהיום גורם למצוה, כגון בפורים או בשאר ימים טובים, אבל במילה שאין היום גורם למצוה, אלא שצריך למולו ביום השמיני, ובאקראי זה חל באותו יום, כשנדחה המילה אין למצוה שייכות עם היום", עכ"ל.

וע"ע במש"כ מור"ר מרן הגר"י שליט"א בחשוקי חמד (יבמות עא, א. עמ' תקסא) במי שאינו יכול לאכול מצה בליל הסדר אם ילמד הלכות אכילת מצה, וכתב שם נמי דכיון דהעיקר זה מעשה א"כ אין הלימוד עולה במקום המצוה, אך סיים **דמסתבר ש"ענין" יש בזה**. וע"ע במש"כ בחשוקי חמד (ר"ה כח, א. עמ' שנג) מספר תולדות רבינו חיים ברלין (שבסו"ס נשמת חיים, עמק שעה) ששנה אחת לא היה להגר"ח שופר (דהשופר היחיד שהיה לו עמו נסדק לכל ארכו, ונפסל). **ובליל ר"ה ישב ולמד כל אותו הלילה הלכות שופר, כתחליף לשופר שאיננו**. יעוי"ש העובדא שבסוף למחרת נתגלגל לידו בדרך נס שופר. אך עכ"פ חזינן דמעיקרא – חישוב הגר"ח ללמוד הלכות במקום המצוה שאיננה כח.

ראיות נוספות דאמירת הענין במקום המצוה

והנה ראיתי בספר "מועדי יעקב" (להגר"ר יעקב כוכב זצ"ל, ר"ה עמ' יט) שהביא סמך לדברי הלקט יושר מהמבואר בר"ה (כט, ב), דאמרי' בגמ' מנא הני מילי דאם חל יו"ט של ר"ה בשבת אין תוקעין במדינה: "מנא הני מילי, אמר רבי לוי בר לחמא אמר רבי חמא בר חנינא כתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה, וכתוב אחד אומר יום תרועה יהיה לכם, לא קשיא כאן ביום טוב שחל להיות בשבת, כאן ביום טוב שחל להיות בחול".

ופירש"י שם: "זכרון תרועה. ולא תרועה ממש, אלא מקראות של תרועה יאמרו", עכ"ל. הרי חזינן מדברי רש"י דמקראות של תרועה – היינו פסוקי שופרות שבתפילה – עולים

אותיות תורה וכו', וכ"ז לא שייכא להלק"י שדיבר אך ורק בשבת, ומצד "מה לי קול שופר מה לי קול קריאה". ותו, יתכן דלמעלת הבנ"י ראוי להתחבר לאותיות הקשורות לענין 'מלכיות, וכמש"א חז"ל 'אמרו לפני וכו' כדי שתמליכוני עליכם', ולא על מצות התקיעות שבו, ודוגמא לזה בסוכות להתחבר ע"י אותיות 'צילא דמהימנותא' ולא ענין לולב. ובאמת שגבו מאתנו כל דברי שיח סוד שרפי קודש", עכ"ד.

כ"ה ומו"ז הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א העיר ע"ז: "כ"ז דברי פלא ותימה, ואיל"ז קשר להלק"י, דהלק"י הקפיד לכתוב ביום דייקא ע"ש דגם אחר מנחה סגי "כיון שהוא יומו", משא"כ בלילה לאו זימנא דשופר. ומי יימר שכוונת הגר"ח היה ליתחליף לשופר וע"ד הלק"י, עכ"ל.

כתקיעה. ומבואר שע"י לימוד ענין השופר יש ג"כ התעוררות של קול שופר. וגם מו"ז הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א כתב לי כע"ז (והובאו דבריו לעיל בסמוך) כ"ט.

ובאמת שזה כבר מבואר בשעה"צ (סי' תקפא סקל"ה) – שהבאתי בתוך מאמרי שם - גבי הא דאין תוקעין בשופר בער"ה כדי לערבב את השטן וכדי להפסיק בין תקיעות רשות לתקיעות דחובה. ודן שם בשעה"צ בר"ה שחל בשבת, דא"כ כיון דבשבת בלא"ה אין תוקעין א"כ יהיה אפשר לתקוע ביום שישי- שהוא ערב ר"ה, דהרי בלא"ה יש הפסק בין תקיעות רשות לחובה – בשבת קודש, אך כתב שם המשנ"ב (סקכ"ד) בזה"ל "ואף כשחל יום א' של ר"ה בשבת ג"כ אין תוקעין בע"ש", וכמו שביאר בשעה"צ: "כיון שאומרים זכרון תרועה הוי כמו תקיעה (אחרונים)", עכ"ל.

וראיתי מקשין על דבריו (שו"ת ודרשת וחקרת ח"ד עמ' תרעט אות ט) דבלבול השטן הוא משום שהשטן חושב ששופרו של משיח הוא (כמ"ש התוס' ר"ה טז, א), וא"כ איך בתיבות "זכרון תרועה" גורמין לו לחשוב ששופרו של משיח הוא, עיי"ש מש"כ. ולהנ"ל י"ל דלימוד ההלכות עולה כקיום המצוה, ואנו מאמינים באמונה שלמה שזה ממש כקיום המצוה – דאמנם בראיה "גשמית" איננו רואים ושומעים כאן תקיעה, וא"כ לא מובן איך יחשוב השטן שזה שופרו של משיח, אבל בראיה "רוחנית" הרי שיש כאן תקיעה לכל דבר (אחר היסוד דלימוד וקריאת ענין הדבר עולה במקום המצוה) – ולכן השטן יטעה ל"א.

^{כט} אלא שכתב לי בזה"ל: "אני נוהרתי בלשוני, ולא כתבתי כזה. דאין לנו מקור שזה עולה 'כתקיעה' אלא סה"כ שזה עולה 'לזכרון' תרועה לחוד ותו לא. ולא הבאתי מרש"י רק דרואין בחינה כזו של 'זכר לדבר' ולא שזה 'תחליף ובמקום, ועולה לתרועה'. חוץ מזה יש לשים לב דכ"ז רק קס"ד בגמ' שם ומיפרכא ליה מש"א ר' לוי ע"ש, אלא דמ"מ יתכן ומשנה לא זזה ממקומה שיש כזה ענין", עכ"ד.

^ל הם אלו שני הטעמים שהביא המ"ב. ובאמת מצינו טעם נוסף אמאי אין תוקעין בער"ה, בספר "דמשק אליעזר" (על ביאור הגר"א, סימן תרסו) שהאריך בנדון הישן בשמיני בסוכה, וחידש שם בתו"ד דהא דמפסיקין לתקוע בערב ר"ה משום שלא יהא נראה כבל תוסף, כמו בישן בשמיני בסוכה שצריך לפחות ד' על ד' כדי שיוכל לישון בסוכה בשמיני משום שנראה כבל תוסף, הכי נמי בערב ר"ה אם היה תוקע היה נראה כעובר על כל תוסף מדרבנן, עכ"ד. אך מו"ז הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א בגליון "מעדני כהן" (גליון 50) כתב דמהא דכתבו האחרונים הרבה טעמים בהא דמפסיקין לתקוע בערב ר"ה, ולא כתבו האי טעמא נראה דלא חששו לבל תוסף בזה. והאריך שם דאפשר דקודם המצוה ליכא כל תוסף, או דמעשה הנעשה פעם אחת ביום אינו נראה כבל תוסף ולא דמי לסוכה שמצוותה כל היום וכמשנ"ת שם בארוכה (ובגליון 49).

ועוד מצינו בביאור הגר"א על יונה שכתב דהא דמפסיקין לתקוע בערב ר"ה משום הא דאיתא בגמ' בגיטין (נו, ב) דאחר שהכו בקורנס ליד טיטוס ל' יום כבר התרגל יתושו של טיטוס להכאות אלו והמשיך לנקר במוחו, והכי נמי אין תוקעין ל' יום שהרי כיון דדש ולא נתעורר על ידי השופר, ונפלא.

^{לא} ומו"ז הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א העיר ע"ז: "כוונת המ"ב לאיזכור 'זכרון תרועה' בתפילתנו לחוד. והנה ראיתי כל מה שהבאת בהמשך, ולענ"ד יל"ע בזה, דהנה תרי טעמי נאמרו בהא דער"ה לא תוקעין, עיקר הטעם במג"א סקי"ד להפסיק בין רשות לחובה [מהלבוש]. וע"ז [ורק ע"ז] כ' המ"ב [ובהמשך הבאתי המט"א] דגם בשבת כיון שמזכירין 'זכרון תרועה', גם ראוי להפסיק כל שייכות בין רשות לאיזכור חובה. דהרי אף דאין תוקעין מ"מ מחויב להזכיר תקיעות דחובה. וכ"ז פשוט. אבל על הטעם הנוסף מהמנהגים לערבב השטן – מעולם לא כ' המ"ב ע"ז כלום. ותמיד הבנתי פשוט דלעירבוב השטן יש צורך בכל גונוני בער"ה ע"ש להפסיק דהרי מה שאינו שומע בשבת יתלה שזה משום איסור שבת, ולא יתרגש, ולכן כיון דמפסיקין ביום חול ער"ה, יתבלבל לגמרי ביום א' ויחשוב שזה שופרו של משיח, ודו"ק", עכ"ל.

ושוב הראני שכן כתב בשו"ת דברי יציב (ליקוטים והשמטות, סימן נו אות ב) בזה"ל: "וברמ"א סי' תקפ"א ס"ג ואין תוקעין בערב ר"ה, ובמג"א מלבוש כדי להפסיק בין תקיעות דרשות לתקיעות דחויב ושבמנהגים כתוב הטעם כדי לערבב השטן עיין שם, (ועיין באלף המגן ס"ק י"ג דמשמע אף כשחל יום א' דר"ה בשבת אין תוקעין בערב ר"ה והיינו כיון שאומרים בשבת זכרון תרועה הוי כאילו תוקעין ע"ש, וי"ל דזה לפי טעם הלבוש, דכיון דבשבת הוי

גילוי חדש - מקור דברי השעה"צ

וראיתי בקונטרס "ממליכי מלכים" (עמ' סא) שכתב הגאון רבי מרדכי בונם זילברברג שליט"א (רב שיכון ה', ב"ב) ע"ד השעה"צ הנ"ל בזה"ל: "ושמעתי מחכ"א שאמר ששלושים שנה מחפש מי הם האחרונים שמציין הח"ח. ואפשר שהכוונה לחכמי המקובלים שאומרים שיש לכוון גם בר"ה שחל בשבת את כל כוונות התקיעות כאילו שתוקעים ממש. ובס' לקט יושר כתב וכו'", עכ"ד.

והנה בס"ד גדולה לאחר חיפוש אחר חיפוש מצאתי לאלו אחרונים נתכוון השעה"צ, דהנה כדברי השעה"צ האלו – כתב ג"כ הכף החיים (סי' תקפא ס"ק עז), והוסיף: "והיינו כיון שאומרים בשבת זכרון תרועה הוי כאלו תוקעין, ובפרט דבמקדש היו תוקעין בו. פתחי עולם אות ט"ו, משנה ברורה אות כ"ד", עכ"ד.

הרי שהביא דב"ז דכיון שאומרים זכרון תרועה הוי כמו תקיעה (והוסיף דבמקדש היו תוקעין), וציין למקור הדבר לספר "פתחי עולם". וביקשתי לספר זה, ומצאתיו בס"ד בשו"ע עם פירוש "פתחי עולם ומטעמי שולחן" להגאון רבי דובער קאראסיק זצ"ל, אבד"ק קרלוויטש, בעמח"ס הלכות עולם ומאיר עיני סופרים^{לב}, ושם כתב דבר זה מילה במילה, וזה לשונו (סי' תקפא אות טו, עמ' ריד מדפי הספר): "ואין תוקעין [בערב ר"ה]. הוא מדברי הרמ"א. ומשמע דאף כשחל ר"ה בשבת ויום א' אין תוקעין בער"ה, והיינו כיון שאומרים בשבת זכרון תרועה הוי כאלו תוקעין, ובפרט דבמקדש היו תוקעין בו", עכ"ל הפתחי עולם.

[וראי' שלהח"ח היה ספר זה תח"י, שכן בביאור הלכה (סימן תקנד סעי' ו, ד"ה דבמקום חוליו) הזכירו ג"כ, וז"ל הביאווה"ל שם: "עייין בספר פתחי עולם דבמקום שאין המחלה של חלערי"א חזקה ח"ו, יאכל פחות מככותבת בכדי אכילת פרס וכן בשתייה כמ"ש השיעורי' בשו"ע סימן תרי"ח, (כך יש להורות לשואל בט"ב שבזה לא נעקר התענית לגמרי ורחמנא ליבא בעי). ומי שירצה להתענות במקום שאין המחלה בזעם ח"ו, יש ליועצו ולהזהירו שלא ילך מפתח ביתו כל היום, ולהכריחו כשיצא ישא סביב לחוטמו ופיו חתיכה קאמפע"ר ומעט עשב מיאט"עלי עכ"ל", עכ"ל. וזהו מפתחי עולם הנ"ל, בסימן תקנד אות י – בדף קצג מדפי הספר. הרי שהיה לו ספר זה לה"ד].

כאילו תקעו ממש לכך אין תוקעין בער"ש להפסיק בין תקיעות רשות לתקיעות דחובה, משא"כ לפי הטעם במנהגים והבן), ופירוש הדברים טמיר ונעלם, ונראה שלכן נמי מכסים השופר כדי שלא יבחין השטן בשופר עד התקיעות", עכ"ל.

^{לב} בשו"ע שם נדפס הסכמות שקיבל מהגאון רבי בצלאל מווילנא זצ"ל לספרו הלכות עולם, בשנת תרכז, בהיות המחבר בימי חרפו (כן מבו' שם). והגר"ב עצמו ציין שכבר קיבל לספרו הנ"ל הסכמות ממהר"ש קלוגר זצ"ל ומבעל שואל ומשיב זצ"ל. וכמו"כ נדפס בפתחי עולם שם הסכמות מהגר"ר יוסף מו"ץ דווילנא זצ"ל, והגר"ר ירוחם לייב אב"ד מינסק זצ"ל, ומהגר"ר שלמה הכהן מו"ץ דווילנא זצ"ל (מהמסכימים לספר משנ"ב),

^{לב} והנה כעת במגפת הקורונה שעפ"י הוראות גורמי הרפואה יש לילך עם מסיכה על פיו ואפו שלא ידבק ולא ידביק, היו שהביאו מקור להנהגה זו מדברי הפתחי עולם כאן [שמקורו הוא מס' דברי נחמיה לרבי נחמיה הלוי בירך מדוברובנה זצ"ל, חתן בנו של בעל התניא זיע"א, ושם בדברי נחמיה (או"ח סימן מא) כתב שהיא תשובת הצמח צדק, בשו"ת צ"צ (או"ח סי' קי)], שכתב להכריחו לילך וסביב לפיו וחטמו הנ"ל. אך כבר העירו רבים ששם

ושוב הראני מו"ז הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א שזה נמצא כבר להגאון בעל מטה אפרים (סי' תקפא, באלף המגן סקי"ג), וז"ל: "ומשמע דאף כשחל יום א' של ר"ה בשבת אין תוקעין בערב ר"ה. והיינו כיון שאומרים בשבת "זכרון תרועה" הוי כאלו תוקעין. ובפרט דבמקדש היו תוקעין בו", עכ"ל [והמט"א קדם לפת"ע לערך ק' שנה].

*

והנה מו"ר הגאון רבי נפתלי הכהן קופשיץ שליט"א (רב דקהילת חניכי הישיבות רוממה, ירושלים, ומראשי ישיבת 'בית מדרש עליון') הביא (בגליון מעדני כהן, גליון 50) ראי' לדברי השעה"צ דכיון שאומרים זכרון תרועה הוי כמו תקיעה, וז"ל: "והנה כשחל יום ראשון של ר"ה בשבת דבלא"כ אין תוקעין כתב במ"ב שאין תוקעין בער"ה משום דבשבת איכא נמי זכרון תרועה והרי הוא כמו שתוקעין בר"ה ובעינן היכר להפסיק בתקיעות בער"ה. וכן הוא באמת בירושלמי ריש פרק ד' דר"ה דמבואר דהא דאין תוקעין בר"ה שחל בשבת הוא מן התורה דילפינן מקרא דכתיב זכרון תרועה ולא יום תרועה דבשבת אין תוקעין אלא מזכירין פסוקי שפרות", עכ"ל.

וכוונתו דכיון דחזי' בירושלמי דהא דאין תוקעין בשופר בשבת הוא מדאורייתא, דכתיב זכרון תרועה, הרי שכוונת ורצון התורה שבשבת רק "יזכירו" ויזכרו התרועה ולא "יום תרועה" ממש, הרי שהזכרה – מהתורה – היא כמו התקיעה לה.

הקאמפע"ר הנ"ל מיירי בסוג עשב (מסוג מענטה), שהיה מרפא לאותה מגפה, והבד שהיו שמים היה רק כדי לתפוס את העשב ליד הפה והאף שלא ירד. וממילא אינו כמסכה של זמננו ממש.

אך באמת שבמקו"א כבר הבאתי שמצינו מקור לזה בתורה שבכתב, בהא דכתיב (ויקרא יג, מה) "והצורע אשר בו הנגע, בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוע ועל שפם יעטה וטמא יקרא". וכתב שם האבן עזרא: "ועל שפם, למעלה מהשפה, וכו'. יעטה בבגדיו, מגזרת עוטה אור (תהלים קד, ב), והטעם, שלא יזיק ברוח פיו", עכ"ל. הרי מפורש בדבריו שצריך המצורע לכסות פיו בבגד כדי שלא יזיק ברוח פיו. והדבר נפלא עד למאד כי "הפוך בה והפוך בה דכולא בה", והכל כלול בתוה"ק.

והאב"ע לשיטתו בויקרא (יג, ב) שכתב שם עה"פ "אדם כי יהיה בעור בשרו שאת או ספחת או בהרת וגו'", וכתב שם האב"ע: "אדם. ולא אמר איש איש מבית ישראל להכניס הגרים, וכן: אדם כי יקריב מכם (ויקרא א, ב), כי תורה אחת לאזרח ולגר בקרבנות גם כן, והכניס הגר שלא יטמא אחר, כי הצרעת היא מהחלליים הנדבקים מהחולה אל השלם", עכ"ל.

וכע"ז כתב האברבנאל שם (סוף פס' א): "והרלב"ג כתב שראשו יהיה פרוע רוצה לומר מכוסה וממה שאמר ועל שפם יעטה מורה שראשו יהיה גלוי ופיו מכוסה ויהיה על שפם יעטה לסתום הבל פיו כדי שלא יזיק לבני אדם הבריאים בהבל רוחו וכו'".

וע"ע בדעת זקנים (ויקרא יג, מו) "בדד ישב. לפי שאותו חולי מתפשט בבני אדם הרגילין אצלו, וגם אסור בתשמיש המטה לפי שהוא קשה לה", עכ"ל. וכ"כ בחזקוני שם ובפ"י הטור הארוך ובבבב"ר שור. וע"ע בילקוט שמעוני (פ' מצורע, רמז תקנו) במרחק השיעור שיש להתרחק מן המצורע.

[אך הנה צ"ע, דהרי מבואר ברמב"ם בהל' טומאת צרעת (פס"ז ה"י) שצרעת אינה חולי טבעי אלא חולי ניסי, ומ"ש בזה חשב שידביק את חברו, ובמקו"א הארכתי בכ"ז].

^ה ושור"ר (ע"י חיפוש) שהזכירו המ"ב בעוד כו"כ מקומות ואצינם בקצרה: בביאה"ל בסי' תקנא סי"ח ד"ה צריך, ובסי' תריח ס"א ד"ה חולה, ובסי' תרעא ס"ח ד"ה שיש. ושעה"צ סי' תקטז סקי"ד, סי' תקנ"ג סק"ז, סי' תקנ"ה סק"א, סי' תקס"א סק"ג, סי' תרכ"ב סק"ז, ובסי' תרע"ג סק"א, ובסי' תרע"ד סק"ג, ובסי' תרפ"ד סק"ו, ע"כ.

^ה וסיים שם מו"ר הגר"נ קופשיץ שליט"א: "ויש מקום לדון לפ"ז דהמקפידין שלא לטעום קודם התקיעות בר"ה, כמו שמבואר ברעק"א בגליון השו"ע סימן תקפ"ט, וכן הוא בהנהגת הרעק"א שכתב לחלושים בזמן המגיפה שיאכלו אחר תקיעות דמיושב קודם מוסף וכן הוא במטה אפרים סי' תקפ"ח, א"כ הוא הדין בשבת קודם אמירת מלכיות

והנה עוד מצאתי בספר "פני מלך" (פר' אמור, עמ' קעג) להג"ר אלימלך פנחס גוטליב שליט"א, שהביא בשם הגאון הגדול רבי יצחק אזרחי שליט"א ראי' נוספת לדברי השעה"צ הנ"ל מדברי הריטב"א בר"ה (טז, א) בהא דאמרי' שם, "ואמרו לפני בר"ה מלכויות זכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיעלה זכרוניכם לפני לטובה, ובמה – בשופר".

וביאר שם הריטב"א: "ועוד י"ל דהכי קאמר, ובמה, בשופר ממש ובפסוקי שופרות, שברכת השופרות היא על שם השופר, שאף כשאין לו שופר יהא מזכירו וקובע לו ברכה, וכך לשון התוספתא – שופרות כדי שתעלה תפילתכם בתרועה, כלומר בהזכרת תרועה, והיינו נמי זכרון תרועה", עכ"ל.

הרי מבואר בדברי הריטב"א דבשופר היינו או שופר ממש או פסוקי שופרות, דשניהם פועלים את אותה תכלית "שתעלה תפילתכם בתרועה", השופר בתקיעתו, ופסוקי השופרות באמירתם. וזהו שסיים בסו"ד "והיינו נמי זכרון תרועה", זכרון תרועה היינו לפעול בתפילה את מה שפועל השופר.

ופירש שם דזו כוונת השעה"צ ג"כ, דאין כוונתו לאמירת "ותתן לנו את יום הזכרון הזה, יום זכרון תרועה", אלא כוונתו כדברי הריטב"א דאמירת המלכויות והזכרונות והעלאתם לפני ה' עם פסוקי השופרות זהו ה"זכרון תרועה" שהוא כתקיעת שופר ממש.

וזה מבואר בתוספתא שהביא הריטב"א: "אמרו לפני מלכויות וזכרונות ושופרות, מלכויות כדי שתמליכוני עליכם, זכרונות כדי שיבא זכרוניכם לפני לטובה, אמרו לפני שופרות כדי שתעלה תפילתכם בתרועה לפני". וצ"ב למה חזר ופירט "אמרו לפני שופרות", ולא אמר כן גבי מלכויות וזכרונות. וע"כ דאמירת השופרות היא אמירה בפנ"ע, וכשם שתקיעת שופר בפנ"ע היא ואינה כאמירת מלכויות וזכרונות, כך גם אמירת השופרות בפנ"ע היא – וגם היא מעלה את המלכויות וזכרונות – "כדי שתעלה תפילתכם בתרועה לפני", ודו"ק.

זכרונות ושופרות הרי הוא כמו אכילה קודם תקיעות, אלא דמשום איסור תענית בשבת הקילו לקדש קודם תקיעות ולאכול פחות מכביצה כדי שלא להיות בתענית בשבת", עכ"ד.

ובאמת יעויין בשו"ת תשובות והנהגות (ח"ד סי' קלח) שהביא מחכ"א שפרסם הוראה דאף הנהגים שלא לאכול לפני מוסף משום שאין לאכול לפני התקיעות, מ"מ שחל ר"ה בשבת אז לכו"ע יכולין לקדש ולאכול. אך מרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א פליג עליה וכתב דכיון שיש חיוב אמירת מלכויות וזכרונות ושופרות שבמקום תקיעות, א"כ אותם המחמירים כל שנה שלא לאכול, גם כשחל ר"ה בשבת אין להם לאכול קודם מוסף, משום שאמירתם חשיבא כתקיעות. [ולגבי תענית בשבת כתב: "ומשום דינא דאין להתענות עד אחרי חצות ליכא למיחש, דהא כ' המ"ב סי' רפ"ח סק"א דאם טעים מידי קודם תפלת מוסף מותר להתאחר עד ו' שעות, והכ"נ נראה דאם ישתה רביעית מים בשיעור כדי אכילת פרס קודם תפילת שחרית, הוי כטעים קודם חצות, ויכול שפיר לסיים תפילתו אחר חצות ואז לאכול", עכ"ד].

והגאון רבי אליהו שלזינגר שליט"א כתב לי בזה: "בודאי שבשבת גם המחמירים יכולים להקל, וכידוע יש מקילים תמיד. אני כל השנים לא הקלתי בזה אף שהתפללתי לפני העמוד וגם תקעתי. והשנה שיניתי מנהגי עקב התקופה שחולשה לא טובה לאדם ויכולה להזיק ח"ו. והקב"ה יעזרנו על דבר כבוד שמו". והגר"ש גראס שליט"א (בעל שבט הקהתי) כתב לי אם כשחל ר"ה בשבת מותר לאכול קודם מוסף: "יש בזה חילוקי דעות, ודעביד כמר עביד", עכ"ל.

וסיים שם בדבר נפלא עפמש"כ הנצי"ב בהעמק דבר (ויקרא כג, כד) לחלק בין יום א' דר"ה ליום ב', דיום א' הוא בבחינת "זכרון תרועה" ויום ב' הוא "יום תרועה", דיום א' הוא יום בואו של המלך אל מחנה חייליו לקראת המלחמה, מלחמת ישראל בשטן ובשרי אוה"ע, אבל יום ב' דר"ה הוא יום המלחמה בעצמו. וע"כ יום א' יסודו הוא **המלכת המלך** ועיקרו בלב, וע"כ "זכרון תרועה", משא"כ יום ב' הוא המלחמה בעצמה "יום תרועה".

ולפי"ז הדברים נפלאים ביותר, דהלא אין שבת נופלת אצל ב' דר"ה אלא רק ביום א' דר"ה, דהוא יום זכרון תרועה, יום ההמלכה, ולכך אפשר בשופר **ואפשר בלא שופר** – ע"י **המלכה בפה**. משא"כ ביום ב' דר"ה הוא יום המלחמה ואז צריכים דווקא הכלי מלחמה, וע"כ אינו יום של זכרון תרועה אלא של תרועה בשופר דווקא, ודפח"חלו.

לתגובות: 3126877@gmail.com

---

^{לו} ומו"ז הגאון רבי רפאל איסר יהודה מלין שליט"א העיר ע"ז: "וצריך לדעת דכ"ז לא יעזור להלק"י, דהלא הלק"י חידש דאף דאמרו שופרות בשבת בתפילה, לא סגי, ועדי צריך לדרוש בהלכותיו", עכ"ד.

חמדת משה / הרב משה שמואל דיינ, מח"ס 'חמדת משה', בני ברק

בדין אדם שיבוא לו צער באמצע השינה אם פטור משום מצטער

ראיתי ונתון אל לבי לברר הדין באדם שיודע שתוך כדי השינה יהיה בגדר מצטער שפטור מן הסוכה, וכגון שיודע שאחר איזה זמן אחר שילך לישן, יהיה חם מאד, באופן שיהיה פטור מן הסוכה, או שירדו גשמים, או שיהיה רעש בסוכה וכיוצא בזה, אם רשאי לישן מתחילה מחוץ לסוכה, או שחייב לישן בסוכה, ובשעה שיהיה מצטער יצא מן הסוכה. וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

אם יש ראייה מדין אדם שצריך לישן בבית כדי להרגיע את בנו התינוק

א) כתב הארחות חיים (הלכות סוכה סי' לב) וז"ל וכן משמשי חולה אינן פטורין רק בעת שצריכין לו. עכ"ל. וכן פסק מרן בש"ע (סי' תרמ ס"ג). וכתב בתשו' שבט הקהתי (ח"א סי' קצח), דמי שצריך לעמוד כמה פעמים בלילה בשביל להשתיק תינוק שבוכה, באופן שאשתו חולה וכדומה, וא"א להשתיקו ע"י אשתו, ולכן צריך לישן בבית ולא בסוכה, רשאי לישן בבית, דכיון שהתינוק בוכה הרי הוא כחולה, וכמבואר בתו' בשבת דף קמב (ד"ה ונשדינהו), שאם התינוק בוכה דינו כחולה קצת. וא"כ כיון שאפילו חולה קצת, משמשו פטורים מן הסוכה, וכמבואר בש"ע (שם), א"כ ה"ה שמותר לישן חוץ לסוכה כדי להשתיק את התינוק מבכיו, כיון שבשעת הבכיה הרי הוא כחולה שפטור מן הסוכה. וכ"כ הגאון חות יאיר בס' מקור חיים (שם ד"ה חולים ומשמשיהם) וז"ל ה"ה תינוק שצריכים תמיד לנדנדו בעריסתו, גם המשמשו בזה פטור, ולעולם טוב בנשים זה. עכ"ל. ואע"פ שהמשמשים אינם פטורים אלא בשעה שהחולה צריך להם, וכמו שפסק מרן בש"ע הנ"ל, והרי בזה בשעה שהולך לישן אין הקטן צריך לו, מ"מ פטור מן הסוכה, כיון שאם ישן בסוכה לא יוכל אח"כ לשמש את החולה, שהרי לא ישמע קול בכיו. והא דמשמשים מחוייבים בשעה שאין החולה צריך להם, היינו אם ע"י שמקיים מצות סוכה לא ימנע את עצמו מלשמשו בשעה שהחולה צריך לו, אבל אם ע"י זה שיקיים מצות סוכה, ימנע מלשמשו אח"כ, כגון שאם ילך לישן בסוכה, לא יוכל אח"כ לשמש את החולה בעת שצריך לו, ודאי אינו חייב בסוכה. עכת"ד. וכן פסק מרן רבנו הגדול זיע"א בס' חזון עובדיה (סוכות עמ' ר). ע"ש. ולכאורה יש ללמוד מזה לנידון שלנו, דאע"פ שבשעה שהולך לישן אכתי אינו מצטער, מ"מ כיון שבמהלך שינתו יהא פטור מן הסוכה משום מצטער, רשאי לישן מתחילה חוץ לסוכה. אולם פשוט שאין הנידון דומה לראיה כלל, דשאני התם שבשעה שהוא נמצא בסוכה, אינו יכול לטפל בתינוק, כיון שלא ידע כלל שהוא בוכה, ולכן יש לפטרו מתחילה כדי שיוכל להרגיע את התינוק אם יבכה במהלך הלילה. ומשא"כ בנ"ד, הרי יכול להתחיל לישן מחוץ לסוכה, ובשעה שיהיה בגדר מצטער ילך וישוב לביתו, וא"כ אין להתיר לו לישן מתחילה חוץ לסוכה.

בדין אדם שאין לו מקום להשאיר את הכרים והכסתות בסוכה

ב) ואמנם שמעתי מהגאון רבי צבי כהן זצ"ל (מח"ס טבילת כלים ושאר ספרים), שיש להביא ראיה ממש"כ המשנ"ב בביאור הלכה (סי' תרמ ס"ד ד"ה מפני הרוח) בשם הלבוש, שבמקומות הקרים שפטור מלישב בסוכה מפני הצינה, וכמש"כ הרמ"א (סי' תרלט ס"ב), אפילו אם יש לו כרים וכסתות להנצל מן הצינה, ג"כ יש להקל, כיון שאין כל אדם יכול לטרוח בכל לילה להביאם לשם ולמחר לפנותם, אא"כ יש לו מקום להניחם שם כל ימי החג. וכתב שכן מוכח מדברי המג"א (שם סק"ז), דבאופן זה לא נוכל לפטרו מחמת הטעם דצינה. ע"ש. נוכ"כ בש"ע הגר"ז (שם ס"ח) וז"ל במקומות הקרים שיש צער לישן בסוכה מחמת הקור, ואין לו כרים וכסתות כראוי, א"צ לישן בסוכה, ואפילו יש לו כרים וכסתות, אלא שאי אפשר לו להכין להם מקום בסוכה לכל שבעת ימי החג, בעינן שיצטרך לטרוח להוציאן מהסוכה בשעת אכילה, ולחזור להכניסן בעת השינה, והיא טרחה יתירה בענין שאם היה לו טירחה כזו לישן בביתו לא היה ישן בביתו, א"צ לישן בסוכה, שכל המצטער בישיבת הסוכה פטור מישיבתה. עכ"ל. ומוכח דאע"פ שבשעה שהולך לישן בסוכה, יש לו כרים וכסתות, ואי אפשר לפטרו משום שהוא מצטער מן הצינה, מ"מ כיון שצריך אח"כ להחזיר את הכרים והכסתות לביתו, ויש לו טורח בדבר, פטור מן הסוכה. וא"כ ה"נ אע"פ שבשעה שהולך לישן אכתי אינו מצטער, מ"מ כיון שאח"כ יהיה בגדר מצטער לישן בסוכה, רשאי לישן מתחילה חוץ לסוכה. עכת"ד. אולם לכאורה יש לדחות, דשאני התם שבאמת היה צריך להפטר מן הסוכה מחמת הצינה, אלא שיש לו תקנה ע"י שיביא לשם כרים וכסתות, ולכן אמרינן דדוקא אם יש לו מקום להניחם בסוכה, צריך להניחם שם, אבל אם אין לו מקום להניחם שם, ויש לו טורח להחזירם לביתו, אינו חייב לישן בסוכה. ומשא"כ בנ"ד, הרי בשעה שהולך לישן אין לו שום פטור של מצטער, וא"כ י"ל שחייב לישן בסוכה עד שיהיה בגדר מצטער, ואז יצא מן הסוכה.

כמה ראיות שאין פטור של מצטער קודם שהגיע הצער

ג) וכן יש להוכיח מהא דתנן בסוכה דף כח ע"ב ירדו גשמים, מאימתי מותר לפנות, משתסרח המקפה. וכן פסק מרן בש"ע (סי' תרלט ס"ה). ומוכח דאע"פ שיודע שעוד מעט יתקלקל התבשיל, מ"מ אינו רשאי לצאת לאכול מן הסוכה עד שירדו גשמים בשיעור שיתקלקל התבשיל. וכן מצאתי בתשו' שבט הקהתי (ח"א סי' קצט) שעלה ונסתפק בנ"ד, והביא ראיה מדברי הש"ע הנ"ל. ע"ש. ואמנם לכאורה יש לדחות, דשאני התם שאין זה צער כל כך להמתין עד שירדו גשמים בשיעור שיתקלקל התבשיל, ואז לעלות לביתו, ומשו"ה אינו רשאי לפנות עד שתסרח המקפה. ומשא"כ לענין שינה, הרי זה צער גדול להפסיק בשינתו מחמת הגשמים כדי לעלות לביתו, וא"כ יש לפטרו מתחילה משום מצטער. אולם י"ל דאע"פ שאח"כ יהיה לו צער לקום משינתו ללכת לישן בביתו, מ"מ אין לפטרו משום כך, וכדמוכח מהא דאיתא בסוכה דף כט היה ישן בסוכה וירדו גשמים, וירד לביתו, ופסקו הגשמים, אין מטריחים אותו לעלות לסוכה עד שיעור ויעלה עמוד השחר. וכן פסק מרן בש"ע (סי' תרלט ס"ז). ומבואר שאם ניעור אחר עמוד השחר, חייב ללכת

לישן בסוכה. ומוכח דאע"פ שיש לו צער בדבר לעזוב את ביתו כדי ללכת לישן בסוכה, מ"מ חייב ללכת לישן בסוכה. ובפרט לפמש"כ רבינו מנוח (פ"ו מסוכה ה"י) בדעת הרמב"ם (שם), שאם לא הקיץ משנתו ועלה עמוד השחר, מטריחים אותו עד שיעור משנתו. וכ"כ הגאון מהר"י עייאש בס' לחם יהודה (דף לו ע"ג) בדעת הרמב"ם. ע"ש. וע"ע בס' חזון עובדיה (סוכות עמ' רג). וא"כ ה"נ אע"פ שאח"כ יהיה לו צער בדבר ללכת לישן בביתו, אין לפטרו משום כך מתחילה, כיון שצער זה אינו מעצם הישיבה בסוכה, אלא מעזיבת ביתו באמצע השינה כדי לישן בסוכה, ומשו"ה אינו נפטר משום מצטער. נויש לפלפל בזה]. וכן יש להוכיח ממש"כ הרמ"א (סי' תרלט ס"ז) וז"ל מי שהוא ישן בסוכה וירדו גשמים, אין צריך לשער בכדי שיתקלקל התבשיל, דבגשמים מועטים הוי צער לישן שם ויוכל לצאת. עכ"ל. וע' בס' לחם יהודה (דף לו ע"ב) ובט"ז (שם ס"ק טז) ובאשל אברהם (מבוטשאטש שם). ולכאורה אמאי לא כתב חידוש יותר גדול, שאפילו אם עדיין לא ירדו גשמים כלל, אלא רק רואה שהשמים מתקשים בעבים ועומד לרדת גשם, רשאי לישן חוץ לסוכה. אלא ודאי שאינו רשאי לישן חוץ לסוכה אא"כ יורדים גשמים ממש, אבל אם רק יודע שעומד לרדת גשם, אינו פטור מן הסוכה.

נראה דכיון שיודע שיבא לו צער באמצע השינה הרי הוא מצטער כבר מעתה

ד) **אולם** יש מקום בראש לומר, דכיון שיודע שבעוד כמה זמן יצטרך לקום משינתו כדי להמשיך לישן במקום אחר, א"כ יתקשה להרדם, ונמצא שיש לו צער כבר עתה, ופטור מן הסוכה. וכן שמעתי מידידנו הרב הגאון רבי יהודה ברכה שליט"א (מח"ס ברכת יהודה). ואע"פ שאין אדם יכול לומר מצטער אני אלא בדבר שדרך בני אדם להצטער בו, וכמש"כ הטור (סי' תרמ). וכ"כ הרמ"א (שם ס"ב). וע' בביאור הלכה (שם ד"ה אלא). מ"מ כמדומה שדרך בני אדם להצטער בזה. ובפרט אם הוא מאניני הדעת, שהרי ודאי דרך אניני הדעת להצטער בזה, וא"כ יש לפטרו משום מצטער אפילו אם אין דרך סתם בני אדם להצטער בזה, וכמש"כ הב"ח (שם). וכ"כ הגאון טורי זהב (שם סק"ו). ע"ש. וע"ע במג"א (שם סק"ט) ובביאור הלכה (שם). ואמנם יש לומר, שאין לפטרו משום צער זה, כיון דאיבעי ליה ליתובי דעתיה, וכדאיתא בסוכה דף כה ע"ב דאמרינן התם וא"ר אבא בר זבדא אמר רב אבל חייב בסוכה, פשיטא, מהו דתימא הואיל ואמר רבא מצטער פטור מן הסוכה, הא נמי מצטער הוא, קמ"ל הני מילי צערא דממילא, אבל הכא איהו דקא מצער נפשיה, איבעי ליה ליתובי דעתיה. ע"כ. וא"כ ה"נ יש לומר, דכיון שאינו צער ממש, אלא מחמת העתיד לבא עליו, אמרינן דאיבעי ליה ליתובי דעתיה, ואינו נפטר מן הסוכה. אולם נראה, דשאני התם שהצער הוא מחמת דבר שהיה כבר, ובזה אמרינן דאיבעי ליה ליתובי דעתיה. ומשא"כ בנ"ד, שהוא צער מחמת העתיד לבא עליו, דזה שפיר מקרי צער, כי דרך כל אדם לדאוג מחמת צרה שעתידיה לבא עליו, וא"כ י"ל דשפיר חשיב מצטער כבר משעה שהולך לישן. ויש להביא ראיה לזה מדברי הרמ"א (סי' תרמ ס"ד) שכתב וז"ל ואם עשה מתחילה במקום שמצטער באכילה או בשתייה או בשינה, או שאי אפשר לו לעשות אחד מהם בסוכה מחמת דמתיירא מלסטים או גנבים כשהוא בסוכה, אינו יוצא באותה

סוכה כלל, אפילו בדברים שלא מצטער בהם, דלא הוי כעין דירה שיוכל לעשות שם כל צרכיו. עכ"ל.

ומבואר שאם אדם מתיירא מלסטים או מגנבים בשעה שהוא בסוכה, הרי הוא פטור מן הסוכה. ומוכח דאע"פ שבשעה זו עדיין לא באו גנבים או לסטים, ואינו אלא מתיירא מפני העתיד לבא עליו, מ"מ פטור מן הסוכה משום מצטער, ולא אמרינן דאיבעי ליה ליתובי דעתיה. וא"כ ה"נ כיון שהוא עתיד להצטער במהלך שינתו, שפיר מקרי מצטער כבר מעתה, ולא אמרינן דאיבעי ליה ליתובי דעתיה. ואמנם ראיתי בתשו' שבט הקהתי (ח"א סי' קצט) שכתב שאין ראייה מדברי הרמ"א הנ"ל, דשאני התם שאם ילך לישן בסוכה, ע"כ יוזק מהגנבים, ומשא"כ בזה לא יוזק מהגשם, דתכף כשיתחילו הגשמים יחזור לביתו. ע"ש. אולם לכאורה אין זה מוכרח, דה"נ בשעה שירדו גשמים יהיה לו צער לשוב לביתו, ולכן מתחילה יש לו צער שיצטרך להפסיק באמצע שינתו כדי לשוב לביתו.

בדברי הריטב"א מפורש שאם עומדים לרדת גשמים אוכל חוץ לסוכה

ה) ושוב מצאתי בחידושי הריטב"א בסוכה דף כט, אהא דאמרינן התם היה אוכל בסוכה וירדו גשמים וירד, אין מטריחים אותו לעלות, שכתב וז"ל ומינה שאם לא היה אוכל עדיין וראה גשמים באין ושמים מתקדרים בעבים, שאוכל חוץ לסוכה, ואין מטריחים אותו לעלות עד שיגמור כל סעודתו. עכ"ל. ומבואר שאפילו אם לא התחילו גשמים לרדת, מ"מ כיון שרואה את השמים מתקדרים בעבים, ועוד מעט ירדו גשמים, אוכל חוץ לסוכה, ואין מטריחים אותו לעלות עד שיגמור כל סעודתו. וכן ראיתי להגאון בכורי יעקב (סי' תרלט סק"ל) שכתב שמדברי הריטב"א משמע שאפילו אם לא יורד גשם עדיין, אלא רק רואה שגשם ודאי ממשמש ובא, אינו חייב בסוכה. עכ"ד. וע' בתשו' דברי שלום (מזרחי ח"ה סי' כז). וי"ל ע"ד. ואמנם לכאורה יש להעיר על דברי הריטב"א, מהא דתנן התם בדף כח ע"ב ירדו גשמים מאימתי מותר לפנות, משתסרח המקפה. ומבואר שקודם לשיעור זה, אינו רשאי לאכול חוץ לסוכה.

וקשה דא"כ היאך מותר לו לאכול חוץ לסוכה אם רואה שהשמים מתקדרים בעבים, הרי יתכן שהגשמים לא ירדו בשיעור שתסרח המקפה, וא"כ היאך רשאי לאכול מתחילה חוץ לסוכה. וכי תימא דכל שיורדים גשמים, מסתמא ירדו בשיעור שתסרח המקפה, ולכן מותר לו מתחילה לאכול חוץ לסוכה, כיון שיודע שעוד מעט ירדו גשמים בשיעור שתסרח המקפה. זה אינו, דא"כ אמאי לא התירו לפנות אלא משתסרח המקפה, הרי לדעת הריטב"א הנ"ל, כל שרואה גשמים ממשמשים ובאים, מותר לו לצאת לאכול חוץ לסוכה, וא"כ אמאי צריך להשאר לאכול בסוכה עד שירדו גשמים בשיעור שתסרח המקפה, הרי עד מעט ירדו גשמים בשיעור זה, וא"כ יהיה מותר לו אפילו קודם לכן לצאת לאכול חוץ לסוכה. ונראה דס"ל כדעת הר"ן שם (דף יג מדפי הרי"ף ד"ה משתסרח) שכתב וז"ל, ונ"ל מדנקט כי האי גוונא, דוקא כשהתחיל לאכול הוא דאינו מותר לפנות אלא משתסרח המקפה, כדי שלא יראה כמבעט בסוכתו ויוצא, אבל לא התחיל להכנס בה, כל שמצטער מחמת גשמים פטור, כי היכי דשרי משום באקי וסירחא דגרגושתא וכו', זהו דעתי, אבל למעשה איני סומך על סברתי אחר שאין בזה ראייה

ברורה. עכ"ל. והובא בב"י (ס"ס תרלט). וע' בתשו' הרדב"ז (סי' ב' אלפים שכ). ומבואר שאם לא התחיל לאכול בסוכה, מותר לצאת לאכול חוץ לסוכה אפילו אם לא ירדו אלא מעט גשמים, כיון שהוא מצטער לישיב שם. וה"נ ס"ל להריטב"א, ולכן ס"ל דאפילו אם לא ירדו אח"כ גשמים בשיעור שתסרח המקפה, מ"מ כיון שודאי ירדו גשמים, מותר לו לצאת לאכול מתחילה חוץ לסוכה, ומשא"כ אם כבר התחיל לאכול, אינו רשאי לצאת מן הסוכה עד שירדו גשמים בשיעור שתסרח המקפה, כדי שלא יראה כמבעט בסוכתו ויוצא.

אם דברי הריטב"א מוסכמים להלכה

ו) וחזי הוית להגאון מהרש"ם בס' דעת תורה (סי' תרלט ס"ה) שהביא דברי הריטב"א הנ"ל, וכתב וז"ל והוא נגד הפוסקים, וצ"ע לענין ברכת לישיב בסוכה בכה"ג. עכ"ל. וכ"כ בתשו' שבט הלוי (ח"ז סי' קצא אות ב), שמדברי הבכורי יעקב (שם) שכתב דכל זמן שלא ירדו גשמים במקום הימצאו, אוכל בסוכה ורשאי לברך, משמע שאין הלכה כדברי הריטב"א. ע"ש. וכן העלה בתשו' שבט הקהתי (ח"א סי' קצט), שאפילו אם משער שבאמצע שינתו ירד גשם, מ"מ חייב לישן בסוכה כל זמן שלא ירדו גשמים. וכ"כ עוד (ח"ג סי' קצב) בשם מופת הדור הגרי"ש אלישיב.

וכ"כ בס' אשרי האיש (ח"ג פכ"ו אות ל) בשם הגאון הנ"ל. וכ"כ בס' פסקי תשובות (סי' תרלט אות יד), שאין היתר לצאת מהסוכה כל זמן שאין גשמים יורדים ממש. ע"ש. וכן שמעתי מהגאון הנאמ"ן שליט"א (יום שני כ"ו תשרי התשע"ח), דכיון שאינו יכול לדעת בודאות שירד גשם, או שיבא לו איזה צער אחר, אינו רשאי לישן חוץ לסוכה, אא"כ מרגיש שיורד טיפות, דבזה רשאי לישן חוץ לסוכה. עכת"ד.

וכן שמעתי ממו"ר הגר"ש בן שמעון שליט"א (ליל שמחת תורה התשע"ח). נולא זכרו דברי הריטב"א הנ"ל. וכן שמעתי ממוריניו הגאון רבי מרדכי גרוס שליט"א, שאין הלכה כדברי הריטב"א הנ"ל, ולכן חייב לישן בסוכה עד שיהיה בגדר מצטער ממש. אולם לכאורה נראה, דכיון שלא מצינו שום אחד מהפוסקים שיאמר בפירוש שאינו נפטר מן הסוכה בכה"ג, אין לנו אלא דברי הריטב"א. ועכ"פ יש להקל אם יודע בודאות שיהיה לו צער במהלך שינתו בסוכה. ומה שכתב הגאון מהרש"ם בס' דעת תורה הנ"ל, שדברי הריטב"א הם נגד הפוסקים.

הנה לכאורה נראה שכוונתו לדברי מרן בש"ע (סי' תרלט ס"ה) שכתב וז"ל ירדו גשמים הרי זה נכנס לתוך הבית, מאימתי מותר לפנות, משירדו לתוך הסוכה טיפות שאם יפלו לתוך התבשיל יפסל, אפילו תבשיל של פול. עכ"ל. ומשמע שדוקא אם התחילו לרדת גשמים בשיעור כזה שיתקלקל התבשיל, רשאי לצאת לאכול חוץ לסוכה, אבל אם לא ירדו גשמים בשיעור זה, א"כ אפילו אם רואה שהתחילו לרדת גשמים, וכ"ש אם רק רואה שמים מתקדרים בעבים, אינו רשאי לצאת לאכול חוץ לסוכה. אולם אין זה מוכרח, כי יש לדחות לפי דברי הר"ן הנ"ל, דדוקא כשהתחיל לאכול אינו רשאי לצאת עד שתסרח המקפה, כדי שלא יראה כמבעט בסוכתו ויוצא, אבל אם לא התחיל לאכול, כל

שמצטער מחמת גשמים פטור. וה"נ יש לומר בדעת מרן הש"ע, ולכן אינו רשאי לצאת לאכול חוץ לסוכה עד שתסרח המקפה. ומשא"כ לענין אדם שבא לישן, ורואה שעומדים לרדת גשמים, שפיר י"ל דרשאי לישן חוץ לסוכה, כיון שאינו נראה כמי שמבעט בסוכתו ויוצא.¹⁵ ומעתה נראה שגם בנידון שלנו, רשאי ללכת לישן חוץ לסוכה, כיון שיודע שעוד מעט יהיה בגדר מצטער, ובפרט שבשינה איכא צער טפי מאכילה, וכמש"כ כיוצא בזה בס' ארחות חיים (הלכות סוכה אות לב) בשם הר"פ. והובא בב"י (סי' תרמ). ע"ש. וכן שמעתי מהגאון רבי פנחס שוב שליט"א, שאם בשעה שהולך לישן יודע שעוד מעט יהיה בגדר מצטער, רשאי לישן מחוץ לסוכה.

נראה דכיון דתשבו כעין תדורו אינו חייב לישן בסוכה אם יודע שאח"כ יבא לו צער

(ז) ובר מן דין נראה, שהרי הטעם שמצטער פטור מן הסוכה, היינו משום דתשבו כעין תדורו בעינן, ובביתו לא היה יושב אם היה לו צער בישיבתו שם, וכמש"כ רבינו אליעזר ממיץ בס' יראים (סי' קכג). והובא במרדכי בסוכה (סי' תשמ). וכ"כ התו' בסוכה דף כו (ד"ה הולכי). וכ"כ השבלי הלקט (סי' שמג). וכ"כ המשנ"ב (סי' תרמ ס"ק יג). וע' בט"ז (שם סק"ז) ובשד"ח (מע' מ כלל רכ).

וא"כ י"ל דכיון שאדם לא היה הולך לישן בביתו אם היה יודע שעוד מעט יהיה לו צער באופן שלא יוכל לישן שם, אלא היה הולך לישן במקום אחר, ה"נ פטור מלישן בסוכה, כיון שיודע שעוד מעט לא יוכל לישן שם. ושוב ראיתי כן להגאון רבי נסים קרליץ (שליט"א) בס' חוט שני (סוכות עמ' רמז), שאף אם יתחילו גשמים לרדת אחר זמן מועט ולא מיד, אין צריך ללכת לישן בסוכה, כיון שאין דרך האדם ללכת לישן במקום שיתכן שירטב באמצע שינתו מגשמים שירדו. ע"ש.

וכן שמעתי מהגאון רבי אליהו בחבוט שליט"א (מח"ס ללקוט שושנים). [וכן נראה בדעת הריטב"א הנ"ל, דהיינו טעמא שאם רואה שמים מתקדרים בעבים, רשאי לאכול חוץ לסוכה, אע"פ שעדיין לא התחילו גשמים לרדת, משום שאדם לא היה נכנס לאכול סעודה בביתו אם היה יודע שבתוך הסעודה יטפטפו לא טיפות בתוך הבית, ולא יוכל להמשיך לאכול שם]. וכיוצא בזה כתב הרמ"א (סי' תרלט ס"ב) וז"ל ומה שנוהגים עכשיו להקל בשינה, שאין ישנים בסוכה רק המדקדקין במצות, יש אומרים משום צינה, דיש צער לישן במקומות הקרים. ולי נראה משום דמצות סוכה איש וביתו איש ואשתו כדרך

¹⁵ ושמעתי מידידנו הגאון רבי אליהו בנימין מאדאר שליט"א, שכן מדויק מלשון המשנה בסוכה דף כח ע"ב דתנן ירדו גשמים, מאימתי מותר לפנות, משתסרח המקפה. ומשמע שדוקא לענין פינוי הסעודה בעינן שיעור שתסרח המקפה, אבל אם לא התחיל לאכול, רשאי לצאת אפילו קודם לשיעור זה. עכת"ד. ולפע"ד יש לדייק יותר כן מלשון מרן בש"ע (סי' תרלט ס"ה) הנ"ל, שבתחילה כתב ירדו גשמים הרי זה נכנס לתוך הבית, ואח"כ כתב מאימתי מותר לפנות וכו'. ונראה דר"ל דאם סתם יושב בסוכה, או שבא לאכול ועדיין לא אכל, רשאי לצאת מן הסוכה מיד שמתחיל לרדת גשם. אבל אם התחיל כבר לאכול, אינו רשאי לפנות את הסעודה לביתו עד שירדו גשמים בשיעור שיתקלקל התבשיל, והיינו משום דיסוד פטור דמצטער הוא משום תשבו כעין תדורו, וכמו שכתבנו לעיל, והרי בביתו אדם לא היה מפנה את השלחן בקצת צער אחר שכבר התחיל לאכול, ולכן שיערו חכמים שדוקא בשיעור כזה שיתקלקל התבשיל, אדם היה מפנה את הסעודה מביתו למקום אחר, ומשא"כ אדם שעדיין לא התחיל את הסעודה, היה הולך לאכול במקום אחר אפילו בצער כל זהו, ולכן כל שמצטער מחמת גשמים, רשאי לצאת לאכול חוץ לסוכה.

שהוא דרך כל השנה, ובמקום שלא יוכל לישן עם אשתו, שאין לו סוכה מיוחדת, פטור, וטוב להחמיר ולהיות שם עם אשתו כמו שהוא דר כל השנה אם אפשר להיות לו סוכה מיוחדת. עכ"ל.

הרי דפטרין ליה לגמרי משינה בסוכה משום תשבו כעין תדורו.^ל וא"כ ה"נ כיון שאדם לא היה הולך לישן בביתו במצב כזה, אלא היה מעדיף לישן במקום אחר, יש לפטרו מלישן בסוכה מדין מצטער. וע' בתשו' התעוררות תשובה (ח"ג סי' תכח) ובתשו' משנה הלכות (ח"ה סי' קצד) ובס' אשרי האיש (ח"ג עמ' קפא).

ואמנם ראיתי בתשו' שבט הקהתי (שם) שהביא ראייה מדברי הבכורי יעקב (סי' תרלט ס"ק כח) שכתב דאע"פ שאם המאכלים השמנים נקרשים לפניו מחמת הקור, אוכל כל סעודתו בבית, מ"מ בעוד שלא התחיל לאכול מאכלים שנקרשים, כגון שאוכל פת להמוציא יותר מכביצה, צריך לאכול בסוכה דוקא, ולא יצא מהסוכה על סמך המאכלים הנקרשים שיאכל אח"כ. ומוכח דאע"פ שאח"כ יצטרך לצער את עצמו ולהפסיק סעודתו וליכנס לביתו להשלים סעודתו, מ"מ אינו נקרא מצטער שיפטר מן הסוכה. ולכן ה"נ אע"פ שבאמצע שינתו יצטרך לשוב לביתו, מ"מ לא הוא מצטער שיפטר מן הסוכה, ולכן כל זמן שלא יורדים גשמים, חייב בסוכה. עכת"ד. אולם לפע"ד יש לחלק בין אכילה לשינה, דבאכילה אין זה צער כל כך להפסיק סעודתו ולהמשיכה בביתו, ולכן יש לו להתחיל לאכול בסוכה את המאכלים שאינם נקרשים. ומשא"כ לענין שינה, שהוא צער גדול להפסיק באמצע השינה וללכת לביתו, ובפרט אם ביתו נמצא רחוק מהסוכה, וכגון בקומה גבוהה וכיו"ב, שפיר יש לפטרו משום מצטער.

ח) המורם מכל האמור שאדם שיודע בודאות בשעה שבא ללכת לישן, שבמהלך שינתו יהיה לו צער מהסוכה באופן שיהיה בגדר מצטער, ויהיה לו צער להפסיק שינתו כדי ללכת לישן בבית, רשאי לישן מתחילה מחוץ לסוכה. והמחמיר תבא עליו ברכה. הנלענ"ד כתבתי והיעב"א.

---

^ל אמנם לכאורה יש להעיר על דברי הרמ"א, ממה שכתב הוא עצמו (סי' תרמ ס"ד) וז"ל מי שלא יוכל לישן בסוכה מחמת שצר לו בפישוט ידיו ורגליו, לא מקרי מצטער, וחייב לישן שם אע"ג דצריך לכפוף ידיו ורגליו. עכ"ל. וקשה דאי בעינן תשבו כעין תדורו ממש, א"כ אמאי חייב לישן בסוכה, הרי לכאורה נראה שאדם לא היה הולך לישן בביתו בדוחק ובצער, אלא היה מחפש מקום אחר. וכ"כ הגאון חכם צבי (סי' צד) להעיר על דבריו, דנראה שאינו חייב להצטער ולישן בפישוט ידיו ורגליו כדרכו כל השנה, שכלל גדול אמרו תשבו כעין תדורו, וכיון שבדירתו אין אדם יושב בכהאי גוונא, אף בסוכה אינו חייב לישן באופן כזה. והובא בס' חזון עובדיה (סוכות עמ' קצד). ע"ש. ושוב ראיתי בתרומת הדשן (סי' צב), שהוא מקור דברי הרמ"א הנ"ל, שכתב שכן דרך הוא בביתו שפעמים שישן שם בכיפוף ידיו ורגליו. ע"ש. וא"כ שפיר הוא כעין תדורו. וע' בס' הליכות שלמה (סוכות פ"ט בדבר הלכה אות לד). ויש עוד לפלפל בזה. ואכמ"ל.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת סופרים

ההבדל בין "שמחה יתירה" בחג הסוכות לבין "שמחה" בשאר המועדים

כתב הרמב"ם (שופר וסוכה פ"ח הי"ב): אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, בחג הסוכות היתה שם במקדש שמחה יתירה שנאמר ושמחתם לפני ה' אלקיכם שבעת ימים, עכ"ל.

ומדקדוק לשון הרמב"ם עולה ששמחת בית השואבה היתה מדין שמחת החג, שכתב "אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן", מבואר שהשמחה שהיו עושים שם היתה מדין שמחת חג הסוכות, שבחג זה היתה שם "שמחה יתירה", ולכך היו עושים בחג שמחת בית השואבה. ודעת הרמב"ם בזה שלא כדעת התוספות, (שבת כא ע"א ד"ה שמחת), שכתבו שהשמחה שהיתה מדין הקרבן מדין "שמחת ניסוך המים" שהיו מנסכים על גבי המזבח ומשום מצוה זו היו עושים שמחת בית השואבה.

ובספר עמק ברכה דייק הביא עוד להוכיח כן שהביא הרמב"ם דין זה, בהלכות חג הסוכות ולא הביא דין זה בהלכות תמידין ומוספין, ובע"כ שסובר הרמב"ם ששמחת בית השואבה היתה מדין "שמחת החג" ולא מדין ניסוך המים, ומשום כן הביא דין בהלכות חג הסוכות דווקא.

עוד כתב שם שבספרי נאמר שיש דין מיוחד ליטול את ארבעת המינים מן מן התורה כל שבעה במקדש והוא מדין "ושמחתם לפני ה' אלוקיכם, ולהבדיל מן נטילת לולב בגבולין שדינה מן התורה הוא רק ביום הראשון.

מעתה ביאר שהוא הביאור בלשון הרמב"ם ש"היתה שם" שמחה יתירה בחג הסוכות בשמחת בית השואבה, וביאר שהואיל ויש דין שמחה בארבעת המינים בבית המקדש שנטלו שם ארבעת המינים שעליה נאמר "ושמחתם לפני ה' אלוקיכם", משום כך היו עושים שם שמחה גדולה בחג הסוכות

אכן זה עצמו צריך ביאור, מה נתחדש חג הסוכות שהיתה בו שמחה יתירה יותר משאר המועדים ודווקא מחמת ארבעת המינים.

ואשר יראה בזה, שלשון הרמב"ם הוא שהיתה בחג הסוכות "שמחה יתירה", לשון זו מצינו עוד ברמב"ם לענין אמירת הלל, ושם ביאר מדוע אין אומרים בימים נוראים הלל.

וכתב וז"ל: (מגילה וחנוכה פ"ג ה"ו) וז"ל: אבל ראש השנה ויום הכפורים אין בהן הלל לפי שהן ימי תשובה ויראה ופחד לא ימי שמחה יתירה.

ומדקדוק לשונו שכתב שאין "שמחה יתירה", מבואר שאין בו שמחה יתירה ומשמעות שדין שמחה יש בו. וכן הוא מדוקדק בלשון הרמב"ם כאן וז"ל: אף על פי שכל המועדות מצוה לשמוח בהן, ומבואר ש"כל המועדות" יש בהם דין שמחה, ובכללן אף ראש השנה

ויום הכפורים יש בהם דין שמחה. ומבואר שאף שהם ימי תשובה, הם ימי שמחה אלא שמ"מ שמחה יתירה אין בהם.

ומתוך שכתב הרמב"ם לשלול שאין ימים אלו ימי שמחה יתירה, מבואר שלולי שהם ימים נוראים, ימי תשובה היה צד היה צריך להיות בהם שמחה יתירה. וצריך ביאור בזה מה היתה ההו"מ שבא הרמב"ם לשלול שאין הם ימי שמחה יתירה.

ובביאור הענין נראה, שבמאמרינו לראש השנה שנה זו, הובא מדרש זה שנעשים ישראל ראש השנה ויום הכפורים נעשים ישראל בריה חדשה ומכך זה נאמר במדרש שם וז"ל המדרש: (מדרש תהלים מזמור קב): ורבנין אמרו אלו הדורות שחייבין במעשיהם הרעים, ובאין ועושים תשובה ומתפללין לפניך בראש השנה וביום הכפורים, ולפי שהם מחדשים את מעשיהם, הקדוש ברוך הוא בורא אותם ברייה חדשה, ומה להם לעשות, יש להם ליטול אתרוגיהן בידיהם ולולביהן וערבי נחל והדסים להלל אותך, הוי אומר ועם נברא יהלל י-ה.

והנה נתבאר במאמרינו לראש השנה שבימים נוראים נעשים ישראל מציאות ובריה חדשה. ושם הובא שחתימת הברכה של תקיעת שופר הינה "מאזין תרועה ואין דומה לך". ונתבאר שהלשון "אין דומה לך", נאמר על הקב"ה בכל מקום שמוזכרת תחית המתים וכגון ברכת מחיה המתים מי כמוך בעל גבורות "ומי דומה לך מלך ממית ומחיה". לפי שתחית המתים הוא דבר המסור בידי הקב"ה בלבד משום כן נאמר ביחס לתחית המתים הלשון "מי דומה לך".

ושם נתבאר בשם הגאון רבי משה שפירא זצ"ל, שזמן תקיעת שופר הוא תחילת ההחדשות של בני ישראל שהם נעשים בריה חדשה. ומשום כן נאמר בחתימת הברכה שומע כל תרועת שופר "ואין דומה לך", שנעשים ישראל בריה חדשה והוא בחינה של "תחית המתים".

והנה בראב"ד כתב להלכה (לולב פ"ח ה"ט) בשם הירושלמי שארבעת המינים יבשים פסולים לנטילה משום "לא המתים יהללו קה". והדבר צריך ביאור מה קשר יש בין הלל לבין עצם הנטילה של ד' מינים, והיכן שמענו שאמירת ההלל מעכבת ופוסלת את הד' מינים לפי שהם יבשים והם בבחינת מתים.

ומתבאר מדעת הירושלמי שאף שבפועל אין ההלל מעכב בעצם הד' מינים, מ"מ עצם המציאות והחפצא של ד' מינים מחייב שיהיו מן של "חיות", וכל שהוא יבש שוב אין שם של ארבעת המינים הללו "חיות", אלא הם בגדר "מתים". ושוב אין בהם מן הלל וממילא הם פסולים.

אמנם זה גופא צריך ביאור, מדוע ארבעת המינים צריכים להיות דווקא מן של חיים.

אכן לדבריו יבואר היטב, שאחר המתבאר לעיל שנעשים ישראל אחר ימים נוראים כ"בריה חדשה", ועל זה נאמר במדרש שהואיל ונעשים בריה חדשה "ומה להם לעשות, יש להם ליטול אתרוגיהן בידיהם ולולביהן וערבי נחל והדסים להלל אותך, הוי אומר ועם נברא יהלל י-ה".

ומבואר במדרש שהואיל ונעשים ישראל בריה חדשה הם מהללים את הקב"ה על ארבעת מינים.

וביאורם של דברים, שהואיל שארבעת המינים מבטאים "חיות ובריאה חדשה" של כלל ישראל, מעתה תבואר היטב שיטת הירושלמי שפסול יבש בד' מינים הוא מעכב ופוסל בארבעת המינים שהואיל וצריכים ישראל להלל, כל שהמינים יבשים שוב הם "מתים" ולא המתים יהללו קה ומשום כך הם פסולים.

ויבואר עוד בזה הפסוק בתהילים קיט קעה: "תחי נפשי ותהללך", ומבואר שהשאיפה של דוד המלך שתיהיה בו "תחי נפשי" וממילא התוצאה תהיה "הלל" לה'. ומבואר, שהמציאות היא שכל שיש חיות יש הלל. והוא כמתבאר.

ולפי זה יבואר היטב דברי הרמב"ם שנתבאר לעיל שדעת הרמב"ם שהשמחה היתירה בחג הסוכות היתה מחמת עצם ארבעת המינים עצמם.

שנמצא שנטילת ארבעת המינים הם הביטוי לחיות החדשה שניתנה בישראל מכח הימים הנוראים, ודוקא משום היתה בחג הסוכות שמחה יתירה, וכאמור שמחה זו היתה מכח, ארבעת המינים שיש בחג הסוכות ומכח זה עשו את שמחת בית השואבה.

ויש לומר עוד, שהנה בידוע שנקרא בית המקדש "בית חיינו", והוא מכח הכפרה שהיה שם ונעשו ישראל חיים מחדש^ט, והיינו שהיתה שם בחינה קבועה של ימים נוראים של התחדשות האדם ונעשו חיים.

ביהמ"ק "בית חיינו", וד' מינים, ביטוי התחדשות ולכך דווקא שם היתה השמחה

לפי זה יבואר היטב, שדווקא במקדש שם היתה מצות נטילת לולב כל שבעה מן התורה, שהואיל וארבעת המינים מבטאים חיות, ומקום המקדש הוא מקור חיות שאינה קיימת מחוץ לבית המקדש, ולכך דווקא שם היתה מן מצוה ליטול ארבעת המינים כל שבעה שבמקום המקדש, ומשום כך דווקא שם עשו את השמחה היתיר שהם הביטוי למחילת העוונות של ימים הנוראים.

ולפי זה יבוארו דברי הרמב"ם שכתב שימים נוראים אין הם ימי "שמחה יתירה", ונתבאר שבא להפקיע שלא יהיו הימים הנוראים שמחה יתירה, ומ"מ היתה בהם שמחה.

ולמתבאר יבואר היטב שכאמור ראשית החיות של כלל ישראל מתחילה בראש השנה ומסתיימת לה ביום הכפורים שנעשים בריה חדשה. מעתה זה גופא בא הרמב"ם לומר, שאף שקיימת תחילת מציאות חדשה בישראל בימים נוראים שנעשים בריה חדשה, ונראה שמחמת כן ימים אלו הם ימי שמחה, אמנם הגביל הרמב"ם וכתב אין הם ימי "שמחה יתירה", ששמחה שכזו אינה אלא דווקא בחג הסוכות שנשלמה בהם המציאות שנעשו בריה חדשה, ורק אז בחג הסוכות הוא הזמן של "שמחה יתירה". ולא בתחילת ימי השמחה בימים נוראים. ולפי זה נראה שמה כתב הרמב"ם "אף על פי שכל המועדות

^ט מסכתות קטנות מסכת אבות דרבי נתן נוסחא ב פרק ח: מעשה ברבן יוחנן בן זכאי שהיה מהלך בדרך ורץ אחריו ר' יהושע (ואמר) [אמר] לו אוי לנו שאבד בית חיינו מקום שהיה מכפר [על] עונותינו.

מצוה לשמוח בהן, וכלל את כל המועדות, נראה שחלוקים הם, שהשמחה בכל המועדות ואף בראש השנה הוא מדין ושמחת בחגך והיית אך שמח", אך בימים נוראים ישנה סיבה נוספת לשמחה והיא מחמת ההתחדשות שנעשית בהם, אך לא מ"מ לא שמחה יתירה כאמור.

ארבעת המינים הם משל לצורת האדם ומשם כך לוקחים אותם

אמנם עדין צריך תלמוד מדוע דווקא ארבעת המינים הם המבטאים דווקא את המציאות של בריה חדשה שדווקא דרכם יש להלל את ה'.

אמנם הדברים מתבארים מדברי המדרש תנחומא, ודברי המדרש נסובים על הפסוק (תהלים לה) "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך, שענינו שכל הגוף אומר הלל ה' מי כמוך".

ושם נאמר (אמור סימן יט) ונאמר ולקחתם לכם, יפה אמר דוד שאמר הפסוק הזה, תדע לך שהלולב הזה דומה לשדרה של אדם, וההדס הזה דומה לעינים, והערבה דומה לשפתים והאתרוג דומה ללב, אמר דוד אין לך אבר אחד גדול מאלו שקולין הן כנגד הגוף, הוי כל עצמותי.

ומתבאר מדברי המדרש שארבעת המינים מבטאים את כוחותיו של אדם הלולב השדרה, קומתו של האדם, ההדס העינים, כח הראיה. האתרוג הלב כח מחשבת האדם, והערבה הפה כח הדיבור, וארבעתם יחדיו הם בבחינת כל הגוף כולו, ועל ידם אומר אדם הלל, "ה' מי כמוך".

ומעתה דווקא על לקיחת ארבעת המינים הם ביטוי ההלל של ישראל, ישראל בריה חדשה, שלקחתם מזכירה את ארבעת החלקים העיקרים שהם כנגד האדם כולו שהתחדש מכח ימים נוראים.

ומעתה משום כך דווקא בחג הסוכות בו נאמרה "שמחה יתירה", שנעשו ישראל בריה חדשה, ונעשתה שמחה יתירה זו דווקא בבית המקדש שהוא מקום החיות והתחדשות של ישראל.

"שמחה" היא פסגת התחדשות, ולכן תוצאת הבריה חייבה שמחה בפועל

ויש להוסיף שקומת האדם בשלימות הוא דווקא שהוא שמח, שבמשנה (אבות דרבי נתן נוסחא א פרק לא) נאמר "מלמד שהראהו הקדוש ברוך הוא [לאדם הראשון] כל הדורות שעתידין לצאת ממנו כאלו הם עומדין ומשחקין לפניו".

ומדוע הראו לו לאדם את צאצאיו שהם שמחים, וביארו, כי אדם בבסיס בריתו נברא שמח, והוא מה שאמרו ל"ישרי לב שמחה", ואם היה מראה לאדם את צאצאיו כשהם עצבין היה פוגם במצב רוחו מחמת עוגמת הנפש שהיתה נגרמת לו ובכך היה יורד מהשלימות שהיתה בו.

וראה עוד עירובין עירובין יח ע"ב שבשעה שהביא הקב"ה את חוה לאדם נעשה לו שושבין. וכתב שם רש"י: שושבינות - שנשתדל בחיתונו, לשמחו ולהתעסק בצרכי סעודת חופה. והוא הפשט שאומרים כשמחך יצירך בגן עדן מקדם.

וצ"ב מדוע היה צריך לשמחו, והרי שלם בכל דבר וא"כ ממילא היה בשמחה הגדולה ביותר. אכן, הביאור שככל שהאדם יותר שמח יכולת פעולותו גדולה יותר וממילא קומת האדם שבו גדלה הוא יותר בעל כח ועוצמה, ומעתה אחר שנעשו ישראל בריה חדשה אחר ימים נוראים, התוצאה המתבקשת היו שמחה יתירה שמחת בית השואבה וממילא העצים את כח ההתחדשות שהיתה בתוכם.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

כיום יאיר / הרב נח גדליה קזצקוב

שמחת בית השואבה – השאיבה של יונה בן אמיתי

אמרו חז"ל (ירושלמי סוכה ה, א): מדוע נקרא שמה שמחת בית השואבה, שמשם שואבים רוח הקודש. הגמרא מביאה לכך ראייה ממה שאירע ליונה בן אמיתי, שמכח השמחה ששמח בשמחת בית השואבה שרתה עליו רוח הקודש, כמו שנאמר אצל שאול המלך (מלכים ב, ג, טו): 'וַיְהִי כַּנְגִן הַמְנַגֵּן וַתְּהִי עָלָיו רוּחַ ה'".

בירושלמי לא מבואר מנין המקור לכך שכך אירע ליונה בן אמיתי, אמנם בקרבן העדה שם כתב שנאמר ביונה לאחר שקיבל את הוראת הקדוש ברוך הוא 'קום לך אל נְנוּהָ הָעִיר הַגְּדוּלָה', 'וַיֵּרֶד יָפוֹ', כאשר יפו היא על חוף הים במקום נמוך, הוא היה במקום גבוה ידוע ומפורסם שהיה צריך לרדת משם אל נמל יפו. הכתוב מדגיש זאת שהיה עליו לרדת אל יפו מהמקום הגבוה ביותר הידוע, שהוא ירושלים הגבוהה מכל ארץ ישראל שעליה נאמר 'וקמת ועלית' והוא הר הבית. כלומר מיד כששרתה עליו רוח הקודש באותה שמחת בית השואבה קיבל יונה את ההוראה לרדת אל הים ולהפליג לשליחותו להזהיר את ננוה העיר הגדולה.

מוטלת עלינו החובה להבין, ראשית, מדוע דוקא אז בעת שמחת בית השואבה נחה רוח הקודש על יונה כשמטרת נבואתו הייתה להזהיר את ננוה העיר הגדולה, שהייתה עיר נכרית, והוא נשלח כנביא לגויים להזהירם לחזור בתשובה שלמה. שנית, מדוע היה יונה האיש שנבחר לשליחות זו יותר מכל נביא אחר שהיה בדורו מוכן לנבואה משכבר הימים ולא אדם שזכה לה בהבלחת פתאום בשמחת בית השואבה. עלינו להבין גם כיצד קרה הדבר שמכל הרבבות שגדשו את הר הבית בעת שמחת בית השואבה, לא נמצא אדם נוסף שזכה לכך כי אם מעשה יונה המצויין בדברי חז"ל כאירוע בודד וחד פעמי, מדוע לא זכו לכך עוד אנשים שנכחו שם? עוד עלינו לדעת האם דוקא משום הייחודיות הזו שהייתה ביונה יותר מכל אדם אחר, היא גם זו שגרמה לו לנסות ולברוח משליחותו ולא לבצע אותה, ואולי דוקא משום הנטייה הזו שהייתה מיוחדת לו, הוטלה שליחות זו עליו ולא על אדם אחר?

לשם כך עלינו להפליג הרחק ולהתחקות אחר תולדות חייו של יונה הנביא, אולי מתוכם נוכל להבין פשר דבר. בנביא (מלכים א, יז, ט) מסופר על ציווי שאמר הקדוש ברוך הוא לאליהו הנביא: 'קום לך צרפתה אשר לצידון וישבת שם, הנה צויתי שם אשה אלמנה לכלכלך'. אליהו אכן מגיע לצידון ורואה אשה אלמנה מקוששת עצים, הוא פונה אליה ואומר לה: 'לקחי נא לי פת לחם בידך', האשה עונה לעומתו: 'חי ה' אלוקיך אם יש לי מעוג [לשון עוגה] פי אם מלא כף קמח בכד ומעט שמן בצפחת, ובאתי ועשיתייהו לי ולבני ואכלנוהו ומתנו'. אליהו אומר לאותה אשה: אל תראי בואי עשי כדברך, אך עשי לי משם עוגה קטנה בראשונה והוצאת לי ולך ולבנך תעשי באחרונה. פי כה אמר ה' אלקי ישראל, כד הקמח לא תכלה וצפחת השמן לא תחסר עד יום תת ה' גשם על פני האדמה. בהמשך מספר הכתוב כי יום אחד חלה מאוד בנה של האשה ההיא, 'עד אשר

לא נותרה בו נשמה'. טענה האשה כלפי אליהו: 'מה לי ולך איש האלקים כי באת אלי להזכיר את עוונתי ולהמית את בני? אליהו לוקח את הנער המת מידיה - 'ויקרא אל ה' ויאמר ה' אלקי הגם על האלמנה אשר אני מתגורר עמה הריעות להמית את בנה?! ויתמודד על היילד שלש פעמים ויקרא אל ה' ויאמר ה' אלקי תשב נא נפש היילד הזה אל קרבו. וישמע ה' אל קול אליהו ותשב נפש היילד על קרבו ויחי! אליהו מחזיר את היילד לאמו, כאשר תגובתה למראה הנס היא: 'עתה זה ידעתי כי איש אלקים אתה ודבר ה' בפיך אמת!...'.

אם נעיין במעשה שלפנינו נראה שהקו המנחה גם את האם האלמנה וגם את אליהו היא בקשת ותביעת הצדק, כאשר האם מדגישה גם את הקושי שלה להראות רע כבעלת עוון ליד אליהו הצדיק, דבר הגורם לדעתה לרעתה לבוא אל העולם. האשה טוענת כלפי אליהו כי היא פטורה מן הדין מלתת לו את הקמח שביקש, כי אין לה קמח מספיק לה ולבנה, עם זאת היא עושה את המוטל עליה לאכול את מה שברשותה ולמות לאחר מכן כפי המתחייב בלי לנסות ולטייח את המציאות בדמיונות ובתקוות. אליהו מלמד אותה כי יש דבר מעל הטבע, והוא רצון ה', ואם אמר אלוקי ישראל לי כי את תכלכלי אותי, המתחייב מכך כי הטבע יכנע לפני ציווי זה והקמח והשמן לא יכלו לעולם כל עוד ויהיה בהם צורך. כאשר חולה בנה של האלמנה ומת, היא תולה את האירוע בכך שעם כל מעשיה הטובים היא נשפטת בדין וביושר כעת לעומת המקום בו היא נמצאת, בחברתו של אליהו הנביא, ולכן כל נדנוד חטא שלה נראה לעומתו כעוון גדול, היא מתרעמת על אליהו שגורם לכך שמידת הדין תראה בה חוטאת דוקא בשל המעשה הטוב שעשתה כאשר אירחה אותו בביתה. גם אליהו פונה בטענה משפטית אל הקדוש ברוך הוא וטוען, אין זה מן הראוי לצוות על אדם לעשות טובה ולזולתו ולהשתמש בטובה זו לרעתו. אל לך לראות את הדין בצורה המגדילה את חטאי האלמנה לעומתי, כאשר אתה הצבת אותה ליד המראה שלי וגרמת לה להראות כך, יש כאן לכאורה עיוות הדין! הקדוש ברוך הוא מקבל את טענתו, אבל לא הוא מחייה את הנער המת, אלא הוא נותן כח קודש בידי אליהו, מפתח של תחיית המתים, שהוא יהיה זה שיחלק את הראוי על פי הדין אל הראוי לו ויחיייה את הנער. מסקנת האשה כתוצאה מכל התגלגלות הענינים עד לסופם הטוב הוא, כי דבר ה' אשר בפי אליהו – אמת!...

מה היא המסקנה הזו? מדוע מוגדר בסיכום האירוע כל ההתרחשות כדבר אמת? נוכל לגלות זאת בשמו של הנער ההוא שהחיה אליהו, שהוא היה יונה בן אמיתי (ב"ר מט, יג). לאביו כלל לא קראו אמיתי, הוא נקרא 'אמיתי' על שם האמת, הוא היה 'בן האמת', ואף זה נרמז בשמו כאשר 'בן' בגימטריא 'אליהו', דהיינו אליהו הוא שילד בו והפיח בתוכו את האמת שלו, ומכך נעשה יונה דומה לאליהו במידת ה'אמת' שגילתה אמו באליהו בעת שנתן את רוחו בבנה. מידת אמת זו פיעמה בקרבו וחכתה לרגע הנכון בו היא תבוא לידי ביטוי בעתיד (ראה זוהר ח"ב קצז, ב; שער הגלגולים לג; לשם שבו ואחלמה הדע"ה דף ס, א).

אליהו היה מיוחד במידה זו של מידת האמת, שהיא זו שהביאה אותו לידי קנאת ה'. הוא לא סבל עיגולי פינות ולא אריכות אפיים והנהגת חסד שמקום שאינו ראוי לה. זו הסיבה שהתרעם אליהו על הבלגת הקדוש ברוך הוא על מעשי העבודה זרה של אחאב ואיזבל, וההתגרות כלפי מעלה בשאלתו של חיאל לבית האלי, הרי נאמר בתורה וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מָטָר, בעוד שהשמים ממטירים כל טוב?!... קנאת ה' בערה באליהו שאמר מיד (מלכים א, יז, א): 'חַי ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר עֲמַדְתִּי לְפָנָיו אִם יִהְיֶה הַשָּׁנִים הָאֵלֶּה טַל וּמָטָר כִּי אִם לִפִּי דְבָרִי!... ואכן אליהו עצמו מתנצל לפני בוראו על הדרך הזו שהוא נוקט בה שהיא דרכו בעבודת ה', דרך אמיתית בלי עיגולי פינות וטיוחים, ללכת עם האמת עד הסוף בלי ויתורים, והוא אומר (שם יט, י) 'קָנָא קְנָאתִי לָהּ' אֱלֹקֵי צָב-אוֹת כִּי עָזְבוּ בְרִיתְךָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. זו דרכי דרך של דין בראוי לכך, אינני סובל חילול כבוד שמים!

אבל, אותה הקנאות שיש לאליהו לבצע דין בחוטאים, אותה קנאות יש לו להגן על צדקתם של הצדיקים, אליהו לא מקבל סטייה לרעה מן הטובה המגיעה להם על פי דין, הוא תובע: 'אֶת נְבִיאֶיךָ הֲרָגוּ בְּחָרֵב וְאֹתָר אָנִי לְבַדִּי וַיִּבְקְשׂוּ אֶת נַפְשִׁי לְקַחְתָּהּ!... היכן מידת הדין? עבור מי קנאתי אם לא בעבור כבודך, מדוע שיעלה בידם להמיתני?! טענה זו מצטרפת לטענתו של אליהו בענין בנה של האשה הצרפית, מדוע ימות הנער, אם אמו עשתה את מה שאמורה הייתה לעשות ואירחה אותי כדבריך?!... נמצאת מידת הדין מחלקת לכל אחד את פרי מעלליו במדויק, הראוי לכך יקבל טובה ביד רחבה על ידה, ושאינו ראוי לכך ימחה וישמד מתחת השמים, אין הנחות לאף צד, לא לרעה ולא לטובה, כאשר המייצג של דין זה באותה התקופה היה אליהו הנביא.

חודש תשרי הוא חודש של דין. מזלו מאזוניים. ידוע כי שלושת הרגלים הם כנגד שלושת האבות, פסח הוא מידת החסד, שבועות מידת הגבורה, וסוכות מידת האמת. בשלוש עשר מידות של רחמים מופיעה גם מידה זו 'ואמת', מבארים רבותינו, כי מידה זו גם היא מידה של רחמים, כי האמת דורשת לתת לאדם את פרי מעשיו במדויק לא לסלוח לו יתר על המידה, אבל גם לא להענישו יותר מהראוי לו גם לא בחוט השערה, היא המידה שמגינה על החוטא בדיוק כפי שהיא תובעת את דינו. היא ההכרעה המדוייקת העומדת במרכז המאזוניים ומטה אותם לקו ישר בלי סטיות. לכן בחג הסוכות תהיה מלחמת גוג ומגוג, בו יפרע ה' מאומות העולם על כל מה שעוללו לישראל ונעשה בהם משפט. מטעם זה מפטירים בחג הסוכות את הפטרת 'ביום בא גוג'.

מידה זו היא הנקראת גם מידת ה'משפט', כאשר למרבה הפלא מידת המשפט להבדיל ממידת הגבורה שהיא דין גמור, גורמת לשמחה ולצהלה שאין כדוגמתם, כמו שאומר הכתוב 'אֲזוּ יִרְנְנוּ כָּל עַצְי יַעַר כִּי בָא לְשָׁפוֹט הָאָרֶץ'. תחושת החרדה של העולם הוא מהבלתי ידוע, מסטייה מהדין הישר והצודק. אבל אין שמחה לעולם כמו בשעה שהכל מתנהל בדקדוק לפי הדין הנכון והצודק, זו היא השמחה של התרת הספקות. לכן נאמר: 'יְגַל יַעֲקֹב יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל', 'יִשְׂמַח יִשְׂרָאֵל בְּעוֹשָׁיו', השמחה הגדולה ביותר היא שמחת מידתו של יעקב אבינו מידת האמת שהיא נותנת לכל אחד את הראוי לו בצורה מדוייקת

ונכונה. אין בה את הבושה וחוסר הודאות של הנסמך על שולחן החסד, ואין בה את היראה המאפיינת את מידת הגבורה המדקדקת עם האדם לפי מה שהיה ראוי להיות בשרשו ולא לפי מעשיו שבאותה שעה, שהיא מידת ה'שחוק' הראויה רק לעתיד לבוא, 'אָז יִמְלֵא שְׁחֹק פִּינוּ', היא מידתו של 'יצחק' ששמו נאמר בלשון עתיד 'יצחק', דהיינו לעתיד לבוא תפעל מידתו מידת הדין המקסימלית. כיום בעולמנו הנוכחי הפועל לפי הנהגת ה'משפט' השמחה היא במידתו של יעקב שהיא מידת ה'אמת', היא גם מידתו של אליהו הנביא.

יונה קיבל באותה נפיחת רוח מאליהו את מידת האמת שלו, היא פיעמה בקרבו וחכתה להזדמנות שלה לפרוץ החוצה. והנה דרכו רגליו של יונה בשמחת בית השואבה. שם מחולקים המעמדות בדיוק לפי הראוי לכל אחד ודרגתו. חסידים ואנשי מעה מרקדים לפניהם, לפני המון העם שאינו ראוי לכך, הוא צופה מרחוק, כאשר הראויים מתוכם בלבד, זקני העם וחכמיו אף עושים מעשים ארציים הרומזים לעולמות עליונים, מפריחים אבוקות של אש אל השמים, ואומרים דברים המרמזים על דרגתו של האדם ומעמדו המדוייק. אשרי מי שלא חטא, הוא בדרגה אחת, ומי שחטא ישוב וימחול לו והוא בדרגה שונה. אלו אומרים אשרי ילדותנו שלא ביישה את זקנתנו, ואלו אומרים אשרי זקנותנו שכפרה את ילדותנו (סוכה נג, א). השמחה העצומה גואה דוקא מתוך הכרת המעמדות המדוייקת של הבריאה על פי המשפט, כאשר לכל אחד יש תפקיד מוגדר ומדוייק לפי מעמדו הרוחני. מתוך שמחה עצומה זו מתחילה גם החלוקה לשבעים אומות העולם של השפע הרוחני היורד משמים לקראת השנה החדשה, כאשר שבעים הפרים הנקרבים על המזבח באותם ימים מחלקים לכל אומה את הקצבה הראויה לה לפי מעשיה מידה השופטת של כנסת ישראל המשפיעה לכל אחד את משפטו פרנסתו ומזונו. באותה חלוקה מתפרצת שמחתה של הבריאה הניזונה בצדק ובמשפט מידו של מקום, ושמחה ומרננת בחלקה הראוי לה.

יונה שבתוכו פיעמה רוחו השופטת והאמיתית של אליהו הנביא – בן אמיתי, אף הוא עמד שם, נשמתו ההיא ראתה קלטה והבינה את גודל השעה לפי שרשה הנטוע עמוק בשרשי הצדק והמשפט, היא גאתה בשמחה העצומה עד שזכתה לשמחה הראויה לעתיד לבוא, היא קבלה באותה שעה את הזכות לעשות בעתיד בגדול את מה שנעשה כאן בקטן, היא תהיה זו שתחלק את קצבת שור הבר והלוייתן לעתיד לבוא לכל הצדיקים איש כמתנתו (פרקי דרבי אליעזר לג; רמ"ע מפאנו חיקור דין ד, טז). אמנם כדי לזכות לאותה זכות נדירה, הוצרכה נשמתו של יונה לעמוד באותו קונפליקט הצדק שעמד בו אליהו אשר נתנה בקרבו לפני שהחייהו.

מיד לאחר שהתפרצה נשמתו העצומה בכח שמחת המשפט ששאבה אליו רוח הקודש, מתבקש יונה לעשות מעשה צודק, להתרות באומה מאומות העולם לפני ביצוע גזר דין הראוי עליה, 'עוֹד אַרְבָּעִים יוֹם וְנִגְנָה נְהַפְכָת', לעשות את הראוי והנכון לאותה אומה, להעניש למחות ולאבד לאחר אזהרה ותוכחה בלתי מתפשרת. אבל מעשה זה יגרום לתוצאה בעייתית, אותה תוצאה שכמעט וגרמה לעזיבתו את העולם בגיל רך, הטענה

אותה השמיעה אמו באזני אליהו: 'מה לי וְלָךְ אִישׁ הָאֱלֹקִים כִּי בָאתָ אֵלַי לְהַזְכִּיר אֶת עֲוֹנֵי וְלִהְיֶינִי אֶת בְּנִי, טוען כעת יונה בנה. הוא טוען אומות העולם קרובי תשובה הם, כאשר יחזרו אומות העולם בתשובה יושוו ישראל אליהם ותגדל התביעה אליהם מדוע הם לא חוזרים בתשובה כראוי, ומידת הדין תתבע מהם את עוונם לעומת המשקפיים החדשים של ההשוואה לאומות העולם, כשם שנשפטה אמי לעומת אליהו הנביא כאשר עמדה להשוואה מולו, השוואה שכמעט נטלה את נפשי ממני.

יונה החליט שכדי להמלט מן הקונפליקט המשפטי ההוא, הוא יחזיר את הנשמה ההיא, השופטת וחותרת הדין לפי הראוי למקורה. הוא יברח מפני ה', ימות בעונו ויציל בכך את עם ה' מכליון. הקדוש ברוך הוא גלגל את יונה לתוך מעיו של הדג, הלא הוא הלווייתן, שם שוהה יונה 'שְׁלֹשָׁה יָמִים וְשְׁלוֹשָׁה לַיְלֹת' כנגד שלושת הפעמים שגהר על גופו אליהו התשבי להשיב רוחו אליו. הקדוש ברוך הוא אומר לו, יש לך תפקיד, אתה לא יכול להתפטר ממנו ולהתחמק ממנו. אתה הוא זה שאמור לשחוט את שור הבר ואת הלווייתן ולחלק את בשרו לעתיד לבוא דוקא לאור מידת הצדק והמשפט המפעמת בכך, הנותנת לך את יכולת השפיטה והחלוקה המדוייקת ביותר לעתיד לבוא!... יונה מבין את המשמעות של הדברים ואומר ברגש: 'וְאֲנִי בְּקוֹל תוֹדָה אֶזְבְּחָה לָךְ אֲשֶׁר נִדְרָתִי אֶשְׁלֶמָה יְשׁוּעָתָה לָהּ', אני שב לתפקידי, אמנם יש בו חלקים לא נעימים לביצוע, אבל אני רואה את הסוף העתידי, 'סוף חָבוּשׁ לְרֵאשִׁי, את העתיד לבוא, 'אוֹסִיף לְהַבִּיט אֶל הַיָּבֵל קְדָשְׁךָ, שם אזכה לזבוח ולחלק את בשר הלווייתן דוקא מכח הצדק והמשפט שזו מידתי!

יונה הולך אל ננוה העיר הגדולה כדבר ה' וקורא שם הקריאה לה הצטווה. להוותו הקריאה פועלת את פעולתה, העיר ננוה שבה בתשובה שלמה. יונה שב ונרעד, הוא ידע מה שיקרה, כעת צעקת עמו העומדים לדין צודק ונכון אל מול אומות העולם עומדת לנגד עיניו וזועקת את זעקת אמו: 'מִדּוּעַ בָּאתָ אֵלַי לְהַזְכִּיר אֶת עֲוֹנֵי?!'. הוא טוען ואומר: 'אָנָּה ה', הֲלוֹא זֶה דְּבָרִי עַד הַיּוֹתֵי עַל אֲדַמְתִּי, עַל כֵּן קִדַּמְתִּי לְבָרֶחַ תַּרְשִׁישָׁה, כִּי יִדְעָתִי כִּי אַתָּה אֵל חַנוּן וְרַחוּם אַרְךָ אַפַּיִם וְרַב חֶסֶד וְנֶחֱם עַל הָרָעָה'. קויתי שהמידות שלך שהם מידות החסד והרחמים הנזכרים בתורה עד המידה 'אמת', הם אלו שיפעלו מעתה שלא להעמיד את ישראל במראת האמת אל מול מצבם המתחדש אל מול אומות העולם השבים בתשובה. אך אני לא רואה שזה קורה. עדיין מידת המשפט והאמת שלי תובעת עליהם את דינה. יונה מתחנן ואומר: 'וְעַתָּה ה' קַח נָא אֶת נַפְשִׁי מִמֶּנִּי כִּי טוֹב מוֹתִי מִחַיִּי. את אותה הנפש שהשיב לקרבי אליהו הנביא קח אותה ממני, כי אני לא מסוגל להשתמש בה כעת, היא מסוכנת לעמי. הקדוש ברוך הוא מתפלא על מיעוט השמחה על העצב שמתגלה באישיותו של יונה בעת שמידתו מידת המשפט עומדת למבחן ואומר לו: 'הֲהֵיטֵב חָרָה לָךְ?!' האם באמת אתה מתעצב על כך שנעשה משפט צדק, הרי זו היא מדתך, בה אתה שמח, ומכוחה אתה יונק את נבואתך, מאותה שמחת בית השואבה, בה אין הנחות ואין ויתורים, מדוע יחרה לך?!

הקדוש ברוך הוא אומר ליונה, גם נח בונה התיבה, היתה מידתו מידת הדין כמידתך, הוא התרה והזהיר את אנשי דורו, הוא לא התפלל עליהם כאברהם, הוא לא תבע חסד

ורחמים, הוא תבע דין. ואף הוא למד לאחר המבול, כי אדרבה, לאחר ששולחים את העורב ורואים את התנהגותו המכוערת, אז בא תורה של היונה, להדגיש את אצילות ההנהגה, את טוהר המעשים והלב, של כנסת ישראל שנמשלה ליונה שאף אתה קרוי כשמה, את הברית שכורתת היא עם בן זוגה (ראה פני-מנחם נח), גם זה חלק ממידת הדין. עליך לראות את ננוה העיר הגדולה לראות מידתי כיצד אני חסתי על עיר נכרית 'אֲשֶׁר בָּהּ הָרְבִיּוֹת מִשְׁתִּים עֲשָׂה רְבּוֹא אָדָם', בני אדם פשוטים לא אנשים מרוממים ונעלים, 'וּבְהֵמָה רְבָה' חסרי כל מעלה ואישיות, ולעשות כנגדי טענת קל וחומר הנקרא אף הוא 'דין', ולומר לי: אם לאומות העולם כך, לעמך ישראל על אחת כמה וכמה שתסלח תחון ותדון לטובה?!

יונה קלט את המסר, ואכן בפעם הבאה כשעמדו ישראל למבחן קשה, בימי ירבעם בן יואש, שם אמר הכתוב (מלכים ב יד, כה): 'הוא הִשִּׁיב אֶת גְּבוּל יִשְׂרָאֵל מִלְּבוֹא חֶמֶת עַד יָם הָעֲרָבָה פְּדָבַר ה' אֱלֹקֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר דִּבֶּר בְּיַד עֲבָדָיו יוֹנָה בֶּן אַמְתַּי הַנְּבִיא אֲשֶׁר מָגַת הַחֶפֶר'. יונה תבע את כבודם של ישראל והשיב את חמת הקדוש ברוך הוא מהם, כפי שכבר דיבר יונה בעבר בשם ה' בעת נבואתו על ננוה (רש"י שם).

לְדַעַת – אוצר ידיעות בענייני המועד / הרב אליעזר הלוי אפל

מלאכת הוצאה בערב חג הסוכות

לְמַעַן יִדְעוּ דְרִיתֵיכֶם כִּי בְּסִפּוֹת הַשָּׁבָתִי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאֵי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם
(ויקרא כג, מג)

חידוש נפלא ומאיר עינים הנחיל לנו הגר"א בביאורו לשיר השירים. דבריו נסובים על קושייתו המפורסמת של הטור (סי' תרכו) מדוע לא נצטוונו במצות סוכה בחודש ניסן, בזמן בו יצאנו ממצרים, אשר אז ניתנו לנו ענני הכבוד שלזכרם באה מצות סוכה.

הגר"א משיב על הדברים באופן מחודש. לדבריו לא ניתנה מצות סוכה על עצם נתינת ענני הכבוד לישראל; בנס זה אין די לחוג על כך חג בפני עצמו, כשם שלא נתקן חג לזכר המן והבאר. אלא שהחג הוא לזכר **שובם** של ענני הכבוד אלינו. שכן בשעה שחטאו ישראל בעגל נסתלקו מהם ענני הכבוד, ככתוב "וירא משה את העם כי פרוע הוא", לשון גילוי (כמו פריעת ראש), כי עד עתה היו ישראל מכוסים ומסובבים בענני הכבוד, ובשעה שחטאו נסתלקו מהם ונתגלו לעין כל.

לאחר שנתבשר משה בסליחה ומחילה ביום הכפורים, וירד מן ההר לבשר לישראל שנמחל עוונם, אז מסר להם משה את סדר מעשה המשכן אשר מטרתו להמשיך מחדש את השראת השכינה בתוך בני ישראל. למחרת יום הכפורים הקהיל משה את העם ומסר להם את מעשה המשכן. בימים י"ב וי"ג תשרי הביאו בני ישראל את נדבתם, ככתוב (שמות לו ג) "והם הביאו אליו עוד נדבה **בבקר בבקר**", שני בקרים הם שני ימים.

ביום ארבעה עשר בתשרי לקחו האומנים את נדבת בני ישראל לצורך מלאכתם. בערבו של אותו יום, כאשר כבר התחילו במלאכה עצמה, אז שבו אליהם ענני הכבוד להורות כי נמחל עוונם בשלמות וחזרה שכינה לשכון בתוכם. לזכר אותו נס של חזרת ענני הכבוד אחר מחילת העוון, על כך חוגגים אנו את חג הסוכות מדי שנה, אשר כמה מתאים הוא כעת, אחר שנמחלו עוונותינו ביום הכפורים, והשכינה אשר נתרחקה מאתנו בעוונותינו חוזרת לשכון בתוכנו ולחפוף עלינו, כלשון הזוהר הקדוש "בְּשַׁעֲתָא דְּבַר נֶשׁ יְתִיב בְּמְדוּרָא דָּא צְלָא דְמַהִימְנוּתָא, שְׂכִינְתָא פְּרָסָא גְדַפְהָא עֲלִיהָ מְלַעְלָא".

מן הענין להעיר את שתמהו רבים על חידוש זה, אשר לכאורה נסתר הוא מפסוק מפורש! בפסוק בספר נחמיה (ט, יח"ט) נכתבו דברים מפורשים "אָף כִּי עָשׂוּ לָהֶם עֲגָל מִסְכָּה וַיֹּאמְרוּ זֶה אֱלֹהֵיךָ אֲשֶׁר הֶעֱלֶךְ מִמִּצְרַיִם וַיַּעֲשׂוּ נֶאֱצוֹת גְּדֹלוֹת: וְאַתָּה בְּרַחֲמֶיךָ הַרְבִּיּוֹם לֹא עֲזַבְתָּם בְּמִדְבָּר אֶת עַמּוּד הָעֲנָן לֹא סָר מֵעֲלֵיהֶם בְּיוֹמָם לְהַנְחִתָּם בְּהַדְרֶךְ וְאֶת עַמּוּד הָאֵשׁ בְּלִילָה לְהַאִיר לָהֶם וְאֶת הַדְרֶךְ אֲשֶׁר יֵלְכוּ בָּהּ". תירוצים רבים נאמרו ליישב את הדברים ואכמ"ל.

מן הראוי גם לציין שדברים קרובים לדברי הגר"א נכתבו על ידי אחד הקדמונים, הלא הוא רבי יהושע אבן שועיב, תלמידו של הרשב"א, בדרשותיו הנודעות, וזה לשונו "אבל יש לנו לבאר הענין ששאלו הראשונים ז"ל מה טעם צוה השם לעשות מצות סוכה בט"ו בתשרי, כי בט"ו בניסן נגאלו, אבל בט"ו בתשרי בין למאן דאמר סוכות ממש בין למאן דאמר ענני כבוד למה היו בתשרי כי יותר היו ראויין בסיון בתמוז ובאב שהן ימי הקיץ. ובזה נוכל לומר כי מפסח שיצאו עד עצרת היו עסוקין במתן תורה ובטהרתן, וקרה להם מקרים מעמלק וממריבת הלחם והמים, ולאחר מתן תורה עשו העגל והיו נזופין ולא ירדו ענני כבוד עד אחר יום הכפורים שנתכפר עון העגל, ולמחרתו נצטוו בהקמת המשכן והיו טרודין בהבאת הנדבה בשני בקרים דכתיב והם הביאו עוד נדבה בבקר בבקר, ויום י"ד עשו סוכות ויום ט"ו התחילו לישב בהן".

איסור הוצאה במדבר

דבריו של הגר"א המפרטים את סדר הימים שבין יום הכפורים לחג הסוכות ואת מעשה המשכן בימים אלו, הינם ענין גדול לענות בו בעניינים שונים המסתעפים מכך.

אחד הדברים אשר מאירים באור חדש על פי דברי הגר"א, היא סוגיית הגמרא בתחילת פרק הזורק (שבת צו:). בגמרא שם דנו מהיכן נלמדת מלאכת הוצאה. בעוד שאר המלאכות נלמדות ממלאכת המשכן, הרי שמלאכת הוצאה מכיון שהיא מלאכה גרועה, יש ללמוד אותה מפסוק מיוחד.

בגמרא שם למדו מלאכה זו מן הפסוק בפרשת ויקהל, (שמות לו ו), "וַיֵּצֵאוּ מֹשֶׁה וַיַּעֲבִירוּ קוֹל בְּמַחֲנֶה לְאָמֵר, אִישׁ וְאִשָּׁה אֶל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לְתִרְוַמַת הַקֹּדֶשׁ, וַיִּפְּלֵא הָעַם מִהָבִיא". ואמרו שם בגמרא, כי משה רבנו בא ללמד בפסוק זה את איסור ההוצאה בשבת. שכן משה היה יושב במחנה לוי, אשר דינו היה כרשות הרבים, וישראל היו יושבים במחנה ישראל ברשות היחיד, ובפסוק זה הורה להם משה לישראל כי אל יעשו עוד את מלאכת ההוצאה להוציא מרשות היחיד לרשות הרבים.

בגמרא שם הוסיפו והקשו, "וממאי דבשבת קאי, דילמא בחול קאי ומשום דשלימא לה מלאכה, כדכתיב והמלאכה היתה דים". איך ניתן ללמוד מכאן את מלאכת ההוצאה, שמא היה משה רבנו עומד באחד מימות החול ואומר להם לישראל שלא יביאו עוד את נדבתם שכן אין עוד צורך בכך, מפני שכבר נשלם כל הנצרך למלאכת המשכן. מנין לנו שהפסוק נאמר בשבת, ומשה רבנו בא לאסור את מלאכת ההוצאה?

ותירצו, "גמר העברה העברה מיום הכפורים, כתיב הכא, ויעבירו קול במחנה, וכתיב התם והעברת שופר תרועה. מה להלן ביום אסור אף כאן ביום אסור". אכן למדנו מגזירה שוה כי הפסוק נאמר ביום השבת, ובא להורות את איסור ההוצאה.

ראוי להעיר כי בתוס' שם (ד"ה וממאי) הביאו כי רבנו חננאל לא גרס את הקושיה והתירוץ הנזכרים. שכן אין צורך בכך שהפסוק יהא מוסב על יום השבת ללמוד מכאן את מלאכת ההוצאה. גם אם הפסוק נאמר באחד מימות החול, הרי עצם זאת אשר בפסוק נקראה ההוצאה בשם מלאכה, "אֶל יַעֲשׂוּ עוֹד מְלָאכָה לְתִרְוַמַת הַקֹּדֶשׁ", הרי הדבר

מלמדנו שההוצאה מלאכה היא, ונאסרת בשבת בכלל כל המלאכות שנאסרו בה. לדבריו של רבנו חננאל אין הכרח אכן כי פסוק זה נאמר ביום השבת.

אך רש"י מכל מקום גרס את המשך דברי הגמרא, המוכיחים כי פסוק זה נאמר בעיצומו של יום השבת. עתה נשוב לדברי הגר"א. לדבריו נאמר לכאורה פסוק זה ביום ארבעה עשר בתשרי, כאשר לקחו האומנים את המלאכה מיד משה וראו שיש יותר מדי, אז באו אל משה ואמרו לו "מרבים העם להביא מדי העבודה למלאכה". אז אכן צוה משה והעבירו קול במחנה להפסיק את הבאת הנדבה.

באיזה יום בשבוע חל ארבעה עשר בתשרי באותה שנה? נוכל לברר את הדברים על פי סוגיא אחרת במסכת שבת. ימים אלו בהם נצטוו על מעשה המשכן היו בשנה הראשונה לצאת בני ישראל מארץ מצרים. אחר שבאו להר סיני וקיבלו את התורה, ולאחר ארבעים יום חטאו בעגל, שוב עלה משה רבנו ארבעים יום אמצעיים ואחרונים עד שביום הכפורים בישרו הקב"ה בסליחה ומחילה ומסר לו לוחות אחרונות.

בסוגיית קבלת התורה בפרק שמיני במסכת שבת (פז:): מבואר כי יציאת מצרים היתה בחמשה עשר בניסן שחל להיות ביום חמישי בשבת. כאשר החדשים הולכים כסדרם אחד מלא ואחד חסר, הרי שחג הסוכות בשנה שלאחר מכן אמור לחול בשבת. ממש כמו בשנה זו, אשר אחר שחג הפסח בשנה שעברה חל להיות ביום חמישי הרי שחג הסוכות חל ביום השבת.

ברם הדברים נכונים רק לשיטת רבי יוסי אשר בשבעה בסיון ניתנו הלוחות והוא חל להיות ביום השבת. אך לשיטת רבנן בסוגיא שם אשר בששה בסיון ניתנה תורה, וגם הם מודים אשר בשבת ניתנה תורה, הרי אמרו בגמרא כי לשיטתם עיברו את חודש אייר החסר בדרך כלל ועשאוהו מלא בן שלשים יום.

כאשר עיברו את חודש אייר נדחו כל הימים שלאחר מכן ביום אחד. כך חל להיות ששה בסיון ביום השבת, ואילו יום חג הסוכות נדחה להיות ביום ראשון.

וערב חג הסוכות, יום ארבעה עשר בתשרי, **חל להיות בשבת!** –

ממש כדברי הגמרא, **"מה להלן ביום אסור אף כאן ביום אסור!"**

שוב ראיתי כי כיוונתי לדעת רבנו בעל הטורים בפרפראותיו על התורה אשר נדפסו בחומשים הנפוצים. כך הם דבריו המאירים – "ויצו משה ויעבירו קול במחנה - **בשבת נתנה תורה**, אם כן יום כפורים של אותה שנה היה **יום שלישי**. **וביום רביעי** אמר להם מלאכת המשכן, והם הביאו לו בבקר בבקר והיינו **יום חמישי ויום ששי**, **ובשבת** - ויצו משה ויעבירו קול במחנה".

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

מהות חג הסוכות - קירבה לה'

בגמ' עבודה זרה (ג.) מבואר שלעתיד לבוא הקב"ה מביא ספר תורה ומניחו בחיקו, ואומר: כל מי שעסק בה יבא ויטול שכרו. וכל אומות העולם באים ומבקשים שכר. והקב"ה מוכיח להם שלא מגיע להם שכר. ומכל מקום הגויים מבקשים שהקב"ה יתן להם מצווה לקיימה, ואע"פ שכבר עבר הזמן לקיים מצוות, הקב"ה אומר לגויים: 'מצווה קלה יש לי וסוכה שמה, לכו ועשו אותה'. וביארה הגמרא שנקראת מצווה קלה כיוון שאין בה 'חסרון כיס'. והקב"ה מקדיר עליהם חמה, וכל אחד ואחד 'בועט בסוכתו ויוצא'. וביארה הגמרא שאע"פ שמצטער פטור מהסוכה מכל מקום התביעה על הגויים שהם בועטים בה.

ודברי הגמרא צריכים ביאור. א: כשמעמידים בן אדם בניסיון, כל החוכמה זה שהוא לא ידע שהוא עומד בניסיון, אבל אם יגלו לו: 'דע לך שכעת בודקים אותך אם אתה בן אדם ישר, ואם נגלה שלא, תפסיד את מקום עבודתך, ואם תוכיח שאתה ישר דרך, נעלה אותך בדרגה'. וכי אפשר לקרוא לזה ניסיון? ואם כן איך חז"ל מגלים לגויים באיזה ניסיון יעמדו לעתיד לבוא, ולא חששו שאדרבא הגויים ידעו שהקב"ה בכוונה תחילה מקדיר את החמה, ויצאו מהסוכה בלי לבעוט בה?

ב: עוד יש להבין דברי שהגמרא שמצוות סוכה קלה כיון שאין בה חסרון כיס', הלא צריך לקנות עצי סוכה וסכך. ג: מדוע הקב"ה מבקש מהגויים שיעשו מצוות סוכה, וכי חסר מצוות קלות כמו 'כיסוי דם בעפר'. 'ציצית'. וביותר קשה שהרי מצוות סוכה היא זכר ליציאת מצרים, ומה שייכות יש לגויים מצווה זו, הרי הם לא היו במצרים כלל?

וביאור הדברים: מצוות סוכה ענייניה לחסות בצל הקב"ה ולהתענג מזיו שכינתו. ובזה יש ליישב מדוע הקב"ה נותן לגויים דווקא מצוות סוכה, כיון שכל המציאות של עולם הבא זה הנאה מזיו השכינה, ולא שייך שם שום עונג מענייני העולם הזה, ולכך שהגויים מבקשים מהקב"ה שיתן להם שכר בעולם הבא, הקב"ה מביא להם מצווה שכל ענייניה זה 'מעין עוה"ב'. בכדי להראות להם שאינם שייכים כלל במציאות של להתענג על זיו השכינה.

ובזה מיושב מדוע חז"ל לא חששו לגלות לגויים באיזה ניסיון הם יעמדו, כיון שידעו בברור שהם לא יעמדו בניסיון זה, שהרי אין להם שום שייכות לרוחניות, ולכך הם 'בועטים' בסוכה כיון שאצל הגויים הנאה נמדדת רק בדברים גשמיים, וכשהם מגלים שעולם הבא הוא לא כפי מה שהם דמיינו, האכזבה גורמת להם לבעוט בה.

ובזה אפשר לפרש ענין הקדרת החמה, שהרי דרשו חז"ל (נדרים ח:): עה"פ "וזרחו לכם יראי שמי שמש צדקה ומרפא בכנפיה". (מלאכי ג, כ). אמר ר"ש בן לקיש, אין גיהינום לעולם הבא, אלא הקב"ה מוציא חמה מנרתיקה, צדיקים מתרפאין בה, ורשעים נידונין

בה, שנאמר: וזרחה לכם יראי שמי שמש וגו'; ולא עוד, אלא שמתעדנים בה, שנאמר: "ויצאתם ופשתם כעגלי מרבק". (שם) והרשעים נידונין בה, שנאמר: "הנה היום בא בוער כתנור" (שם יט). ולפי"ז באמת כל הקדרת החמה אין הכוונה עונש שנשרפים באש, אלא היא הארה רוחנית שמי שהוא צדיק נהנה ממנה, אבל הרשעים שאינם יכולים ליהנות מרוחניות דבר קשה להם מאוד והוא כמו גיהינום עבורם.

וכן אתי שפיר דברי הגמרא שמצוות סוכה 'אין חסרון כיס'. כיון שמהות המצווה היא קרבה לה', ואכן כדי שיהא לאדם סוכה צריך הוא להוציא כסף עבור הבניה, אבל קיום המצווה בפועל, אינו אלא בלב, להרגיש את קרבת הקב"ה, והגמרא דקדקה לומר שאין צריך להוציא ממון על המצווה, אבל צריך להשקיע מאוד בפנימיות הלב.

ולאור זה יש לבאר ענין מיוחד שיש במצוות 'מצטער פטור מן הסוכה'. ולא מצינו בשום מצווה שיש דין כזה כגון תפילין ושבת, אמנם לפי מה שביארנו שענין הסוכה היא קירבת ה', שזה התענוג הכי גדול שיכול להיות, וגם מבחינה גופנית אדם צריך להרגיש שטוב לו עם הקב"ה, שזה תכלית כל עבודתנו בעולם הזה להכשיר את עצמנו להיות ראויים ליהנות מזיו שכינתו יתברך, ולכך הסוכה משני חלקים: דפנות, וסכך. והדפנות אפשר לעשותם אפי' מחובר ומקבל טומאה. אבל הסכך צריך להיות תלוש ואינו מקבל טומאה. כי הסכך מסמל את הרוחניות והדפנות את הגשמיות, ואם אדם לא מוצא את עצמו בכל זה, מבחינה גשמית הוא פטור, כיון שתכלית הישיבה בסוכה שאדם יהנה מזיו השכינה, ובמצב כזה יש שלוה גופנית עצומה, כיון שזה השלמות האמתית הכי אפשרית.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפריין, ר"מ 'עץ חיים' ו'אהבת תורה', מח"ס 'לקוטי שערי תשובה',

מנצ'סטר

למה נשקו הרצפה בשמחת בית השואבה?

מה יהיה השנה עם השמחת בית השואבה?! הרי במקומות רבים ומדינות שונות עדיין שורה המגיפה הנוראה, וחמירא סכנתא לקיים מצות ונשמרתם מאד ליזהר שלא ליכשל ח"ו להיות ניזק ח"ו וגם לרבות וביותר ליזהר שלא להזיק אחרים ח"ו (ע' תוס' ב"ק כ"ג), והדת ניתנה שלא לרקוד יד ביד נערים עם זקנים, ולכן מן הראוי להשתדל בס"ד לעיין בביאור האי ענינא, ויהיה בבחינת כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה. ועיין בשפת אמת (סוכות תרמ"ד) שמבאר "מי שלא ראה שמחת בית השואבה.." כי ראיה הוא בעין הלב, להסתכל ולהתבונן בשמחה שהיינו שמחים בזמן המקדש. ומי שמעולם לא נתן לב להתבונן בזו השמחה. ע"ז אמרו לא ראה שמחה מימיו. דאל"ה קשה למאי נפק"מ כתבו זה. עכ"ד.

דברי המשנה והגמ' ומה שצ"ב

והרי מצוה לשמוע דברי חכמים, נבוא ונלמוד יחד דברי חז"ל ורבותינו אשר מפיהם אנו חיים בהאי ענינא. וראיתי השנה דבר חדש וכדלהלן. הנה תנן (סוכה ה', ב') בְּמוֹצָאֵי יוֹם טוֹב הָרֵאשׁוֹן שֶׁל חָג, יֵרְדוּ לְעֶזְרַת נָשִׁים, וּמִתְקַנְיִן שָׁם תְּקוּן גָּדוֹל. וּמְנוֹרוֹת שֶׁל זָהָב הָיוּ שָׁם, וְאַרְבָּעָה סְפָלִים שֶׁל זָהָב בְּרֵאשִׁיָּהוּן וְאַרְבָּעָה סְלָמוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד, וְאַרְבָּעָה יָלְדִים מִפְּרָחֵי כְהֻנָּה וּבִידֵיהֶם כַּדִּים שֶׁל שָׁמֶן שֶׁל מֵאָה וְעֶשְׂרִים לֶגַּג, שֶׁהֵן מְטִילִין לְכָל סֶפֶל וְסֶפֶל: מִבְּלָאֵי מְכַנְסֵי כְהֻנִּים וּמִהַמְיַנְיָהוּן מֵהֵן הָיוּ מִפְּקִיעִין, וּבְהֵן הָיוּ מְדַלִּיקִין, וְלֹא הֵיטָה חֶצֶר בִּירוּשָׁלַיִם שְׂאִינָה מְאִירָה מְאוֹר בֵּית הַשְּׂוֹאֵבָה: חֲסִידִים וְאַנְשֵׁי מַעֲשָׂה הָיוּ מְרַקְדִים לִפְנֵיהֶם בְּאֲבוּקוֹת שֶׁל אֹר שְׂבִידֵיהֶן, וְאוֹמְרִים לִפְנֵיהֶן דְּבָרֵי שִׁירוֹת וְתִשְׁבָּחוֹת. וְהַלִּוּיִם בְּכַנּוּרוֹת וּבְנִבְלִים וּבְמִצְלָתִים וּבְחֻצוֹצְרוֹת וּבְכֻלֵּי שִׁיר בְּלֹא מְסָפֵר. ע"ש עוד. וצריכים להבין, מה שהשמחת בית השואבה היתה רק מאור ליום ב' דסוכות, אושפיזין דיצחק אבינו. וכמו כן בזה שעשו פתילות דייקא "מבְּלָאֵי מְכַנְסֵי כְהֻנִּים וּמִהַמְיַנְיָהוּן" וכמו שהקשו התוס' על אתר (נא.) ומהמיינייהוּן - תימה דלא חשיב נמי כתונת שגם היא היתה של שש.

עוד צ"ב מה שמצינו בשמחת בית השואבה, (סוכה נג.) "תניא אמרו עליו על רבן שמעון בן גמליאל כשהיה שמח שמחת בית השואבה היה נוטל שמנה אבוקות של אור וזורק אחת ונוטל אחת ואין נוגעות זו בזו וכשהוא משתחוה נועץ שני גודליו בארץ ושוחה ונושק את הרצפה וזוקף ואין כל בריה יכולה לעשות כן", וצ"ב למה היה נושק את הרצפה. והנה פרש"י לקיים מה שנאמר כי רצו עבדיך את אבניה (תהלים קב), ולא ניחא ליה להמהרש"א, ומקשה על דבריו מה שייך הכא בשמחת בית השואבה לנשק הרצפה כדי לקיים כו', ומבאר אופן אחר, ונציע בעניי דרך בזה וכפי שיבואר בס"ד.

עוד צ"ב מה שהגמ' סוכה (מט.) דורש ניסוך המים מהפסוק "אמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן שיתין מששת ימי בראשית נבראו שנאמר (שיר השירים ז' ב') "חמוקי ירכיך כמו חלאים" מעשה ידי אמן "חמוקי ירכיך" אלו השיתין "כמו חלאים" שמחוללין ויורדין עד התהום, "מעשה ידי אמן" זו מעשה ידי אומנותו של הקדוש ברוך הוא. ובהמשך הגמ' שם באותו דף (מ"ט:): הגמרא דורשת עוד דרשה מאותה קרא, "תנא דבי רב ענן מאי דכתיב "חמוקי ירכיך" למה נמשלו דברי תורה כירך, לומר לך מה ירך בסתר, אף דברי תורה בסתר". ופרש"י "חמוקי ירכיך - הנסתרים כירך, שכבוד התורה בצנעא, ולא להיות יושב ושונה בגובה של עיר, ולא לשנות לתלמידיו בשוק, כדאמר במועד קטן (טז, א)". והנה הדברים צ"ב מהו השייכות בין הני דרשות ששניהם מזדמנים לפונדק אחד, ניסוך המים וכבוד התורה בצנעא.

תיקון על מידת היסוד

בישמח ישראל (פרשת האזינו אות י"ד) מבאר וז"ל "הנה שמחת בית השואבה היא תיקון על מדת יסוד, וכמו"ש ז"ל (סוכה נ"א). ומתקנים שם תיקון גדול, וכמאמרם ז"ל (שם ע"ב) שהתקינו שיהיו נשים יושבות וכו' כדי שלא יבואו לידי קלות ראש, ועי' בתוי"ט שם שרמזו לפגם הנ"ל. וז"ש חז"ל (שם). מבלאי מכנסי כהנים ומהמייניהן מהן היו מפקיעין, והתוס' הק' למה לא קא חשיב כתונת, ובתוי"ט הק' למה לא קא חשיב מצנפת, ועפ"י דברינו נוכל לומר עפ"י מאמר אחז"ל (זבחים פ"ח ע"ב) מכנסים מכפרין על גילוי עריות שנאמר (שמות כ"ח, מ"ב) ועשה להם מכנסי בד לכסות בשר ערוה, ועי' בבעה"ט (שם) לכסות בשר ערוה הרמז שבגדי כהונה מכפרין על העריות, וז"ש מבלאי מכנסי כהנים וכו' ובהן היו מדליקין, כי שמחת בית השואבה הי' מכפרת ג"כ על החטא הזה".

ששון זו מילה

וע' בספר אמרי אמת (ימים ראשונים של סוכות תרס"ט - יום ב') שמוסיף בזה דשמחת בית השואבה למדים מדכתיב "ושאבתם מים בששון", בששון זה מילה, אות ברית קודש, כדאיתא ששון זו מילה וכן הוא אומר שש אנכי על אמרתך, איתא בזה"ק על הפסוק כי איש אלקים קדוש הוא עובר עלינו תמיד שבכל יום יורדת קדושה, ועיקר השראת השכינה תלויה בשמירת אות ברית קודש וכפי מה ששומרים זאת ונקיים מפגם כן חל השם שמים וכדכתיב כי ה' אלקיך מתהלך בקרב מחנך וגו' והיה מחנך קדוש ולא יראה בך ערות דבר, מזה בא מלכות שמים, מילה היא קבלת מלכות שמים וסוכה מסייעת לשמירת הברית כדאיתא שחל שם שמים על הסוכה, כתיב כי ה' אלקיך מתהלך לרמוז שאף כשנופלים ח"ו יכולים להתחזק ולא להתייאש. ובשנה הבאה בשנת תר"ע (ליל ב') מוסיף מזה השייכות לאושפיזין דיצחק וז"ל "ויצחק הוא בחינת שמירת ברית קודש שהוא היה הראשון שנימול לשמונה וזה השורש של יראת שמים".

גודל התיקון של שמחת בית השואבה

ומצינו בזה עוד מרגליות בישמח משה (אושפיזא דיצחק עקידתא) וז"ל "ומי שנכשל ח"ו ביוה"כ בזה שצריכין לדאוג (יומא פ"ח). היה תיקון להחטא ע"י השמחה של אותו

הלילה. וזה ענין הכתוב (משלי ח', י"ד) אני בינה לי גבורה, בינה היא תשובה כמ"ש (ישעיה ו', י') ולבבו יבין ושב ורפא לו, והוא יוהכ"פ, וגבורה היא שמחת בית השואבה באושפיזא דיצחק אבינו ע"ה בחי' גבורה. וזה (תהלים ב', י"א) וגילו ברעדה, ע"י הגילה של שמחת בית השואבה תתקנו מי שנכשל ח"ו ביוהכ"פ בזה שמביא דאגה ורעדה". ויש לציין לרמז נפלא בספר עטרת ישועה על מועדים (יום ב' דסוכות, אות ז') "ניס"ך מי"ם עולה יג"ל פז"ק, שם הששי נגד בחינת יסוד. עכ"ד.

דברים שכדאי לדעת...

והנה לפני שמשתדלים להעמיק בגילוי זה כי שמחת בית השואבה מתקן למי שנכשל ח"ו ביו"כ, מן הראוי לציין לשתי ענינים, א' – מצד ההלכה, ע' במשנה ברורה (תרי"ג, כ"ז-כ"ח) דקי"ל דאסור לטבול ביו"כ בכה"ג, ובכל זאת מן הראוי לציין לשו"ת שבט הלוי ח"א סי' קס"ה, ובאלף המגן (תרי"ג, כ"ז). ב' – בשו"ת צמח צדק (חלק המילואים סי' ס"ב) מצינו דברים מאירים בזה וז"ל ע"ד הקרי שאירע לו ביוהכ"פ בפירוש שמיע לי מני דמרן כאזמו"ר נ"ע [בעל התניא] שלא לפחוד מזה כי הדברים הנאמרים ע"ל זה בגמרא היינו דוקא לאנשים גדולים מאד, שמצד הרהורי לבו רחוק מאד מזה, ואין זה כי אם מן השמים השביעוהו ע"כ ידאוג וכו'. אבל מי שיוכל להיות שמצדו באה לו אינו בכלל זה כלל. כך כפל ושנה ושלש ושחק לפעמים ממי שהיה במרה שחורה מזה. ואני מוסיף ע"ל דבריו, דאף אם אמנם יוכל ליפול במרה שחורה מזה ג"כ, לומר שאף באדם פשוט רחוק הדבר שמצדו באה לו, כי בודאי לא יתכן שבערב יוהכ"פ יהרהר הרהורי עבירה ח"ו, שמזה יבוא לידי טומאה בלילה, וא"כ בודאי מן השמים השביעוהו. אך באמת זה אינו, דנהי דלא שכיח הרהורי עבירה ח"ו בערב יוהכ"פ, אבל ההרהור מזה גופא שמתירא ומפחד לנפשו שלא יארע לו קרי בליל יוהכ"פ זה שכיח טובא בערב יוהכ"פ, והרהור ופחד זה יוכל לפעול בטבע הקרי כמו הרהורי עבירה, וא"כ סוף סוף מצד ההרהור בא לו השביעה ולא מן השמים השביעוהו. ודברי כאזמו"ר הגאון נ"ע אע"פ שא"צ חיזוק עכ"ז הן הן הדברים מפורשים בט"ז באו"ח (סי' רפ"ח סק"ג) וז"ל ותו נראה דבכל גווני שהרהר ביום ובא לו אח"כ בחלום אין לו שייכות לומר מן השמים כו' אלא ההרהור גרם לו וכמעשה דפרק הרואה כו' עכ"ל עי' עליו דדומה ממש לנד"ז והביא דבריו ג"כ כאזמו"ר הגאון נ"ע בש"ע סי' הנ"ל ולכן יסיח דעתו מזה לגמרי ויהי' שמח וטוב לב, עכ"ד.

מים - תאווה

אולם בכל זאת, עלינו לדעת ולהשריש בנו דבריו המאירים של הישמח משה כי השמחה של שמחת בית השואבה בידה להיות תיקון להאי ענינא, ועלינו להעמיק בזה בס"ד. והנה בשערי קדושה (להרח"ו חלק א' שער ב' מבאר אודות הארבע יסודות אש רוח מים ועפר, וז"ל "דע כי כל המדות הרעות מושרשות בארבע מדרגות נפש היסודית מצד הרע והקליפה אשר בה, ולכן כל המדות רעות נחלקות לארבעה מינים, וזה פרטם... יסוד המים ממנו תאווה התענוגים כי כן המים מצמיחים כל מיני תענוג", ואולי זאת עולה יפה מה שניסוך המים ושמחת בית השואבה שהיתה הכנה לה, טובב אודות מים ש"ממנו תאווה התענוגים".

תורה תבלין

ויש לציין לדברי רבי צדוק הכהן בספרו פרי צדיק (לראש חודש שבט - אות א') וז"ל תוך דבריו - "ובקליפה יש מים הזידונים תאות וחמדת אהבות עולם הזה ובמשנה (אבות) נקראו מים הרעים. ועיקר ההגדרה מפגם התאוה הוא על ידי תורה כמו שאמרו (קידושין ל ע"ב) בראתי יצר הרע ובראתי לו תורה תבלין כו', אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש. **שעיקר בריאת היצר שהוא החשק היה כדי שיהיה חמידו דאורייתא להיות חדותא דשמעתא (!) כמו שיהיה לעתיד כמו שאמרו (זח"א קלח א' במה"נ) ולית לך מלה לתברא יצר הרע אלא אורייתא (כמו שאמרו שם רב א). וכן ההגדרה על ידי יראה כמו שאמר איזהו גבור הכובש את יצרו. גבורה פחד יצחק. ויוסף שהיה מרכבה למדת צדיק יסוד עולם כתיב ביה את האלקים אני ירא. ואחר כל אלה נצרך עוד תפלה להשם יתברך שיעזור לו, ע"ש עוד. עכ"ד. וכמה נפלא בזה דברי חז"ל (תענית ב:) תניא רבי יהודה בן בתירה אומר, נאמר בשני "ונסכיהם", ונאמר בששי "ונסכיה", ונאמר בשביעי "כמשפטם" הרי מ"ם יו"ד מ"ם, הרי כאן מים מכאן רמז לניסוך המים מן התורה. וע' ברבינו בחיי ובגור ארי' (במדבר כ"ט, י"ח) למה דייקא בהני שלשה ימים ב' ו' ז' מרומז ענין ניסוך המים. אולם לאור המבואר, י"ל דבר נפלא מאד למה דייקא בהני שלשה ימים נרמז ניסוך המים - כי יום ב' אושפיזין דיצחק אבינו, יום ו' אושפיזין דיוסף הצדיק, ויום ז' מלכות - תפלה. והן הן הדברים ששייכים לתיקון מדת היסוד.**

ביאור מדת היסוד

הנה מדת היסוד מבואר בקרא (דברי הימים א', כ"ט, י"א) "לְךָ ה' הַגְדֵּלָה וְהַגְבוּרָה וְהַתְּפָאֶרֶת וְהַיִּצָּח וְהַהוֹד פִּי כָל בְּשָׂמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָדוֹד הַמְּמַלְכָה", ובספה"ק מצינו כי כאן מבוארים כל הז' מידות, ומביאים מהזוה"ק כי המילים "פִּי כָל בְּשָׂמַיִם וּבָאָרֶץ" - "דאחיד שמיא וארעא", דהיינו כי מדת היסוד הוא לחבר שמים וארץ ולעשות גם מהארץ בחינת שמים, לקדש החומר, לאחד אותם יחד להיות אחד. כי בעצם נאמר ארורה האדמה, אולם לאחר שהאדם זוכה לקיים מקרא שכתוב "בכל דרכיך דעהו", ולגשת לעניני גשמיות בכוונה טובה לשם שמים, הרי בידו לקדש החומר וכמבואר בארוכה במסילת ישירים פרק כ"ו. ולכן מכיון ששמחת בית השואבה היתה תיקון למדת היסוד, אולי לכן היתה זמן שמתוך השמחה באו אף לנשק הרצפה, להראות עד היכן "אחיד שמיא וארעא".

שני רמזים בח' אבוקות של אור

ובתורת הרמז, יתכן כי כמבואר כי שמחת בית השואבה מתחלת בליל ב' דסוכות באושפיזין דיצחק אבינו כי הוא בחינת שמירת ברית קודש שהוא היה הראשון שנימול לשמונה, לכן היו זורקים שמונה אבוקות של אור, "אור" עם הכולל בגמטרי' "יצחק", שמונה פעמים שם הוי' בגמטרי' "יצחק".

ביאור השייכות בין הני תרי דרשות

ומה שמצינו תרי דרשות בהך קרא "חמוקי ירכיך כמו חלאים", ניסוך המים ושלא לשנות לתלמידים בשוק ובפרהסיא, יתכן כי מכיון "שעיקר בריאת היצר שהוא החשק היה כדי שיהיה חמידו דאורייתא להיות חדותא דשמעתא" כנ"ל בפרי צדיק, הרי כאשר האדם זוכה להתקשר ולהתענג באמת בתורה"ק, הרי נעשית התורה אצלו לדבר פנימי וקשור לה בכל נימי נפשו, הרי ממילא, שייך ביותר לתורה לשמה, ואין צורך להראות ברבים שמלמד, וכבוד התורה בצנעה בהשיג יד. מי שמהפך יצרא דערייתא והחשק והשמחה, לרוחני, באופן שיש לו "חמידו דאורייתא להיות חדותא דשמעתא", הרי ממילא כל מהותו ושמחתו טובב על התורה"ק, ולא מתעסק עוד בחיצוניות ולימוד בפרהסיא.

דברי סיום

והנה הדרך להתעורר בגודל שמחת התורה וחדוותא דאורייתא הוא כאשר מכינים ומתבוננים מקודם בגודל יקרת התורה"ק וגודל קדושתה, וכבר אמרו דורשי רשומות כי "הכנה" בגמטר' "יסוד", וכל שמחת בית השואבה היתה כהכנה לקראת מצות ניסוך המים. וזאת תורת העולה, כי שמחת בית השואבה מתקנים "תיקון גדול" והלימוד וההוראה למעשה, כי השמחה ו"חדוותא דשמעתא" הוא גופא התיקון וידה לתקן הכל. וע"ע בפרי צדיק (בראשית אות ד') "ובסוכות נקבע האור תורה שבעל פה על ידי ניסוך המים ושמחת בית השואבה", אכ"ר.

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון 'למעשה'

אשדוד

למה דווקא בסוכות אנו מקפידים שיהיה ניכר שנעשה לשם מצות ה'?

כתב הטור (אורח חיים סימן תרכה) 'ואף על פי שיצאנו ממצרים בחדש ניסן לא צונו לעשות סוכה באותו הזמן לפי שהוא ימות הקיץ ודרך כל אדם לעשות סוכה לצל ולא היתה ניכרת עשייתנו בהם שהם במצות הבורא יתברך ולכן צוה אותנו שנעשה בחדש השביעי שהוא זמן הגשמים ודרך כל אדם לצאת מסוכתו ולישב בביתו ואנחנו יוצאין מן הבית לישב בסוכה בזה יראה לכל שמצות המלך היא עלינו'.

ומה שסיים וכתב 'יראה לכל שמצות המלך היא עלינו' מוכח שאין זה ענין שרק לנו יראה שזו מצווה ה' אלא שיראה לכל שמצות המלך היא עלינו. וצ"ב מה איכפת לנו ממחשבותיהם, ומדוע צריכים אנו לעשות דוקא מצוה זו באופן שיהיה ניכר לכל בני העולם שאנו עושים כן לשם מצות השי"ת?

בסוכות יש ענין להודיע לכל העולם את האמונה

אלא ביאר הרב חנוך קרלנשטיין זצ"ל (קונטרס בעניני חג הסוכות ושמחת תורה עמ' כב) עפ"י דברי הרמב"ן (סוף פר' בא) שמבאר, שתפקיד עם ישראל הוא לא רק לחזק את האמונה בתוכו, אלא גם לפרסם האמונה בעולם, וזהו ענין הגברת הקול בבתי כנסיות, כדי לפרסם ולומר "בריותיך אנחנו", עיי"ש, וכעיי"ז כתב הרמב"ן (ויקרא כ"ג, ב'), על המועדים, וז"ל, מצוה היא על כל ישראל להקבץ בבית אלוקים ביום מועד לקדש היום "בפרהסייה" בתפילה והלל וכו', עכ"ל, ובאמת כבר נאמר "אתם עדי נאום ה'" (ישעיהו מ"ג, כ"א) וכן "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו" (הפטרות פר' בראשית),

ונראה דבזה חלוק חג הסוכות מחג הפסח, דבחג הפסח עיקר העבודה להחדיר האמונה בתוך כלל ישראל, והגדת לבנך וגו', ולמען תספר באזני בנך ובן בנך וגו', אך בסוכות הוא זמן של פרסום האמונה גם בעולם, ולא רק בתוך כלל ישראל, ונראה לדייק כן מהפסוק "למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל בהוציאי אותם" וגו', אשר משמע מזה דאין הכוונה רק לעם ישראל, אלא שכל העולם יידע שהקב"ה הושיב את בני" בהוציאו "אותם", שהרי לא נאמר בהוציאי אתכם או את "אבותיכם" כמו שנאמר גבי פסח "אשר הוצאתי אתכם", אלא כאן אמר הכתוב בהוציאי "אותם", כי מדברים כאן לכל העולם, וכלל ישראל הם כאן רק כמו גוף שלישי, כי לא מדברים אליהם אלא לכל העולם, ודו"ק,

ולפי"ז מבוארים היטב דברי הטור, דהיו צריכין לעשות סוכות דוקא בזמן שכל העולם יראו ויבינו שעושיין כן זכר ליצי"מ, כי אם לא כן הרי לא תתקיים המטרה העיקרית של מצות סוכה.

נועיקר הדברים שיש ענין לפרסם יצי"מ גם אצל כל העולם, הרי"ז מבואר בהדיא בפר' בשלח, שמות י"ד, ד', ויידעו מצרים כי אני ה' וגו', ובפי' אבן עזרא שם כתב ע"ז וז"ל, וידעו מצרים, הנשארם, וגם הנטבעים לפני מותם, כי אני ה', עכ"ל, והיינו, שיש ענין שאף הגויים, ואפי' רק רגע אחד לפני מותם, יכירו באחדותו של הבורא ית"ש, עיי"ש].

ובזה יש לבאר עניין נוסף, דהנה צ"ב למה באמת עשו ב' ימים טובים מיוחדים זכר ליצי"מ, גם פסח וגם סוכות, והרי על מתן תורה ניתן רק יו"ט אחד, ולהנ"ל י"ל, דיו"ט דפסח הוא בעיקרו להחדיר את האמונה ואת יצי"מ בתוך כלל ישראל, ויו"ט דסוכות הוא גם כדי לפרסם האמונה בכל העולם, וכמש"נ.

למה מי שמקיים מצוות סוכה נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית

ובזה יש לבאר דבר נוסף, דהנה בבאר היטב או"ח (סימן תרל"ט סק"א) הביא בשם שו"ת מהרי"ו סימן קצ"א, דהמקיים מצות סוכה כאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, עכ"ד.

ולכאוי' צ"ב מהו הענין המיוחד במצוה זו של סוכה דנחשב עי"ז כאילו נעשה שותף במעשה בראשית, ואכן באמת מצינו לשון זה בגמ' שבת קי"ט ב' לענין האומר ויכולו השמים וגו' בליל שבת, עיי"ש.

אלא הנראה לבאר בזה, דכיון דתכלית הבריאה הוא בשביל ישראל שנקראו ראשית", ושהם יהיו "עם זו יצרתי לי תהילתי יספרו", ויפרסמו האמונה וכנ"ל, אם כן הרי נמצא דכאשר אנו מפרסמים האמונה הרי"ן קיום תכלית הבריאה, ולכן עי"ז כאילו נעשה שותף במעשה בראשית, שהרי עבור ענין זה נברא מעשה בראשית, ולכן ע"י קיום מצות סוכה שיסודה הוא לפרסם האמונה הריהו כאילו נעשה שותף במעשה בראשית, וכן אמירת ויכולו וגו' הרי יסודה הוא לפרסם ולהעיד על מעשה בראשית וכנ"ל, ולכן גם בזה יש ענין זה, ודו"ק. [ובזה יבואר עוד, דהנה בבעל הטורים השלם ריש פר' בראשית הביא בשם חז"ל דכל העונה אמן יהא שמיה רבא בכל כוחו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית, וכתב שם, דלכן בפסוק ראשון שבתורה "בראשית ברא אלוקים את השמים ואת הארץ" יש בו כ"ח אותיות כנגד כ"ח אותיות של איש"ר, לרמוז לנו כי ע"י עניית איש"ר נעשה שותף במעשה בראשית, עכ"ד, ולהנ"ל הרי"ז מבואר היטב, דהנה בקונטרס עצות לזכות בדין בימים הנוראים אות י"א נתבאר בארוכה דענין זה של אמירת איש"ר בקול רם ובכל כוחו הוא כדי לפרסם האמונה, עיי"ש, ולכן גם עי"ז נעשה שותף במעשה בראשית, ודו"ק].

למה ניסה אותם דווקא במצוות סוכה

ולפי"ז יובן מה שאמרו בגמ' (ע"ז ב.). דרש ר' חנינא בר פפא ואיתימא ר' שמלאי לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ס"ת ומניחו בחיקו ואומר למי שעסק בה יבא ויטול שכרו

וכו' נכנסה לפניו מלכות רומי תחלה וכו' אמר להם הקב"ה במאי עסקתם אומרים לפניו רבש"ע הרבה שווקים תקנינו הרבה מרחצאות עשינו הרבה כסף וזהב הרבינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה^מ אמר להם הקב"ה שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם תקנתם שווקים להושיב בהן זונות מרחצאות לעדן בהן עצמכם כסף וזהב שלי הוא שנאמר (חגי ב-ח) לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות כלום יש בכם מגיד זאת [שנאמר מי בכם יגיד זאת] ואין זאת אלא תורה שנאמר (דברים ד-מד) וזאת התורה אשר שם משה מיד יצאו בפחי נפש.

הקב"ה נותן להם מצוות לפניו משורת הדין לראות אם יכולים לקיימה

אמרו לפניו רבש"ע תנה לנו מראש ונעשנה אמר להן הקב"ה שוטים שבעולם מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת אלא אף על פי כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה ומי מצית אמרת הכי והא אמר רבי יהושע בן לוי מאי דכתיב {דברים ז-יא} אשר אנכי מצוך היום היום לעשותם ולא למחר לעשותם היום לעשותם ולא היום ליטול שכר אלא שאין הקב"ה בא בטרוניא עם בריותיו, "אתן לכם מצוה קלה, וכך נבדוק אם טענתכם נכונה".

ואכן באו כל האומות, בנו סוכות וישבו בצלם, אכלו ושתו בתוכם וכו'.

והנה לפתע הוציא הקב"ה חמה מנרתיקה, נהיה חום אימים, מיד יצאו הגויים מהסוכה (שהרי מצטער פטור) בעטו בסוכה והלכו לביתם.

או אז אמר הקב"ה אם מצוה קלה זו לא עמדתם בה, בטח גם בשאר המצוות לא יכולתם לעמוד, ולכן אין לכם זכות לבוא בטענה למה עם ישראל קיבל תורה ואתם לא.

למה ניסה אותם דווקא במצוות סוכה

אך שואלים המפרשים למה הגויים קיבלו דוקא את מצות סוכה, להיבחן בה, אם ראויים למצוות אם לאו. הרי ישנם עוד הרבה מצוות שה' יתברך יכול לבדקם^{מא}.

---

^מ רואים מה הם מדגישים כדי שיוכלו לעסוק בתורה ולא מזכירים את המצוות שיודעים שמה שהכי חשוב זה לימוד התורה

^{מא} ולי נראה לבאר שרצה לבדקם במצוות שיכולה להשתנות כמו סוכות שפעמים קר ופעמים חם אם יעמדו בה או רק שכיוודעים מראש מה יקרה הם מקבלים וכמו שמבאר החינוך (מצוה סו.) שמצות הלואה לעני, יותר חזקה ומחייבת ממצות נתינת הצדקה, שמי שנתגלה ונודע דחקו בין בני אדם וגילה פניו לשאול מהם, אין דחקו ואפלטו כמי שעדיין לא בא לאותה בושא וירא מהכנס בה. שיש יותר מצוה להלוות ומפני שהעני יותר בוש ממי שכבר לוה והורגל למצבו אבל עמ"י הקדימו נעשה לנשמע.

ועוד הביא בשם הרב יהושע ארנברג שליט"א העירני, דאולי י"ל בזה עפי"ד הגר"א ז"ל על הפסוק שאומרים [לשיטתו של הגר"א] בשיר של יום של א' דסוכות (תהילים פרק ע"ז) ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון וגו', שיש ב' מצוות אשר מקיימין אותן עם כל הגוף בשלימות, סוכה ויישוב א"י, וזהו ויהי בשלם, כלומר, איזו מצוה עושין בשלימות עם כל הגוף, סוכה ומעונתו בציון, עכ"ד הגר"א ז"ל, ואכן י"ל כי עומק הכוונה בזה הוא, דאין זה רק מצוה שמקיימין עם כל הגוף, אלא זהו מצוה שמקיפה את כל חיי האדם כ"ד שעות ביממה, ואין זה רק פעולה מסויימת חד פעמית של מעשה מצוה, אלא כל רגע ורגע מחיי האדם כל היום נעשין משועבדים למצוה, ועי' יסוד ושורש העבודה עניני חג הסוכות בשם האבודרהם דאסור לצאת מן הסוכה שלא לצורך, עיי"ש, אך אפי' אי מותר לצאת מן הסוכה מ"מ הרי כל קביעות דירה במשך כל שעות היממה של סוכות חייב להיעשות בסוכה, ואולי גם זהו רמוז במדרש עה"פ וה' ברך את אברהם בכל וגו', בכל זהו מצות סוכה, והיינו, דזהו מצוה שכוללת את האדם כולו,

אלא לפי"ז מבאר הרב חנוך קרלנשטיין זצ"ל שי"ל שהנסיון שלהם הוא במצוה זו של סוכה דוקא, משום שהרי נתבאר שיש להם קצת שייכות למצוה זו, ואפ"ה יבעטו בה, ודו"ק. שהרי גם הם מחויבים באמונה.

[ועי' בשו"ת עונג יום טוב בהקדמה אות כ"ו שהוכיח מהגמ' תמיד ל"ב ב' דחג הסוכות הוא זמן מסוגל לבטל יצרא דעבודה זרה, כמבואר מדברי הסוגיא שם, ועורר שם, למה דוקא חג זה מסוגל לזה, עיי"ש, ולדברינו הרי זה מבואר היטב, שהרי חג הסוכות מיועד בעיקרו לבטל הע"ז של הגויים ולתקן עולם במלכות שדי, ודו"ק].

טעם למה עושים סוכות אחר ר"ה ויוה"כ "קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים"

ואכן לפי כל זה העירוני לומר טעם נוסף למה עושין סוכות דוקא אחרי ר"ה ויו"כ, וזהו כי אחז"ל בגמ' סנהדרין י"ח א' וב"מ ק"ז ב' "קשוט עצמך ואח"כ קשוט אחרים", וכן דייקו מלשון התנא בפרקי אבות פ"ה מי"ח "משה זכה וזיכה את הרבים", כלומר, קודם צריך להיות הוא עצמו בבחי' "זכה" ורק אח"כ לזכות את הרבים, ולכן רק אחרי שנטהרנו אנו עצמינו בר"ה ויוה"כ"פ, רק אז יכולים אנו ג"כ להשפיע על כל העולם בחג הסוכות, ודו"ק. [ועיין בזוהר הק' בע"מ פר' אמור, שהביא על ענין ע' פרים בחג הסוכות את הפסוק "ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אותם", עיי"ש, ואולי הכוונה בזה הוא, דהנה אחרי ר"ה ויוה"כ"פ הרי נעשינו רצויים להקב"ה, וכמו שכתב בפ"י שיח יצחק בסידור הגר"א על "אתה בחרתנו" כי "ורצית בנו" זהו סוכות, שנתרצינו להקב"ה ע"י התשובה ביו"כ, עיי"ש, ונמצא דבסוכות אנו בבחי' "ברצות ה' דרכי איש", ולכן רק אז יכולין לתקן ולפעול גם על אומות העולם, בבחי' "גם אויביו ישלים אתם"].

הלימוד מזה למעשה. עד כמה חשוב להשפיע על אחרים את האמונה אבל קודם האדם ימלא את עצמו

לתגובות: P0583271323@gmail.com

כמו כן ניתן להאזין לשיעורי למעשה בקול הלשון 07222741111 וכן להשיג בעמדות של קול הלשון

וכנ"ל, ומצוה שכזו אין אומות העולם מסוגלים להבין ולקבל, כי רק יהודי יכול לחיות כל חייו תחת עול מלכות שמים, וגוי אינו מסוגל לזה ובוטט מיד, ודו"ק, ובאמת כעיי"ז ביאר מרן הגר"ח שמואלביץ זצ"ל בדברי הגמ' יבמות מ"ז ב', דאיתא התם, דגוי שרוצה להתגייר מודיעין אותו מקצת מצוות חמורות ומקצת מצוות קלות, עיי"ש, וכבר הק' על זה, דאם מסכים לקבל על עצמו את החמורות ודאי יסכים לקבל את הקלות, וביאר הגר"ח זצ"ל דבאמת אינו מוכרח, כיון שגוי יכול להבין פעולות ומצוות גדולות חד פעמיות אך מצוות קלות יומיומיות שיש בכל צעד ושעל מהחיים, את זה קשה לו לקבל יותר מן החמורות, עכ"ד].

מאחורי הזמנים / הרב יצחק לובנשטיין, מו"ל כתבי וספרי הגרי"א וינטרויב זצ"ל, ומח"ס 'מאחורי הדף' על הש"ס בהלכה ואגדה, קרית ספר

האתרוג – בעבודה – שמיני עצרת ושמחת תורה

[דרשה שמסרתי לבחורי חמד במסגרת 'בוניך' בקרית ספר ליל ד' סוכות תשפ"א בענין
האתרוג.]

היום בערב נכנס למחלוקת האם הוא אושפיזין של יוסף או משה. בעטרת צבי על
הזוה"ק (השמטות ח"א רסא.) כתב שיש מהלך של 'בסעודה הלך אחר זיקנה' ע"ש [והו"ד
בניצוצי זהר (אות יא)]. בישיבה קדושה של 'בוניך' ודאי שראוי להתייחס ל'משה' היום
בערב, ובפרט ל'תורת משה' שקבלנו בסיני.

בסוכה יש מצוה לישן – מעיקרי הסוכה (עירובין מד.) 'שיאכל וישתה וישן' (וע' רש"י
סוכה כ:). כשיושנים גם חולמים. על מה כבר אפשר לחלום בסוכה, מסתמא על ענינא
דיומאמב. איתא בגמרא (ברכות נו.) "הרואה אתרוג בחלום הדור הוא לפני קונו".

מה ענינה של 'הדר' – פרי עץ הדר – וביאר ר' אבהו (סוכה לה. וע"ע לא:) שאתרוג "דר
באילנו משנה לשנה"^{מג}, עד כָּל יְמֵי הָאָרֶץ זֶרַע וְקָצִיר וְקָר וְחָם וְקִיץ וְחָרֵף וְיוֹם וְלַיְלָה לֹא
יִשְׁבְּתוּ (נח ח כב).

האדם נתון לשינויי מצב, כל עונה לפי המצב רוח שלו, ולכן הוא עלול לחטא (ע' חו"ה
ריש שער הבטחון).

מי שעבר ימים הנוראים ש"יעיד עליו יודע תעלומות" (רמב"ם תשובה ב ב), ממילא הוא
עובר ל'מצב קבוע' שהוא "סוד הקדושה" (חזו"א קו"א א ג) באגרתו הידוע "ללמוד שעה
אחת ולהפסיק שעה אחת הוא קיות התווה, האפס וההעדר... עיקר הלימוד הוא התמידי
והבלתי נפסק. בלימוד התמידי הוא סוד הקדושה, וזה שעושה תורתו קרעים קרעים אסף
רוח". [במק"א בארכתי על 'הקדושה והקביעות']^{מד}.

אדם שנכנס למצד של 'דר באילנו משנה לשנה', הוא 'קבוע' ו'הדר' ובאמת 'הדור לפני
קונו'.

^{מב} ע' נספח בענין מעלת ה'חלום'.

^{מג} עוד תכונה של ה'אתרוג' אבל אינו מרומז ב'הדר' אלא ב'פרי עץ' והוא שטעם עזו ופריו שוים.
העצים עשו לעצמם קל וחומר (?), הו"ד ברש"י בראשית (?). היה להם 'הבנה פנימית וטבעית' שזה מה שראוי להיות
נולכן הצמחים מרפאים, כיון שיש להם אופי טבעי לישרות (שמעתי מהגרי"מ שפירר זצ"ל).

^{מד} איתא בגר"א (תקו"ז קנה,א) שבקדושה יש קיום משא"כ בסט' דטומאה אין להם קביעות כלל "לכן כל השרצים
מתענעים תמיד ועל כן נקראו שרצים ע"ש.

אמנם הדיעות של האמוראים (סוכה ב.) שסוכה דירת עראי בעינן, אולם בהמשך בגמרא (סוכה ז:) איתא "אמר אביי רבי ורבי יאשיה ורבי יהודה ורבי שמעון ורבן גמליאל ובית שמאי ורבי אליעזר ואחרים כולו סבירא להו סוכה דירת קבע בעינן". ההלכה אינה כמותם אבל לא מעט תנאים סוברים ככה.

ע' שם משמואל (סוכות תרעד) שביאר את המחלוקת, ושלעתיד לבוא ההלכה אכן יהיה שסוכה דירת עראי היא, ורק כהיום אין ישראל במדריגה כזה.

נחזור לענין תורה, שהרי לכו"ע ללמוד תורה היא 'מצוה' אבל הוא גם 'תורה' [תורה ומצות חוקים ומפשטים (מעריב)], ללמד לעמך תורה ומצוה (ימים נוראים)].

בלימוד התורה יש ב' בחינות. יש תורה בתורה 'נר' שהוא 'מצוה' – כי נר מצוה' – ויש תורה שהוא בבחינת 'אור' שהוא 'תורה' [מלשון 'אור' (זוה"ק מצורע נג:)] – 'ותורה אור'.

ההבדל שבין 'נר' ו'אור' כתוב בגמרא בגמרא (סוטה כא.) "תניא את זו דרש רבי מנחם בר יוסי כי נר מצוה ותורה אור תלה הכתוב את המצוה בנר ואת התורה באור^מ את המצוה בנר לומר לך מה נר אינה מגינה אלא לפי שעה אף מצוה אינה מגינה אלא לפי שעה ואת התורה באור לומר לך מה אור מגין לעולם אף תורה מגינה לעולם".

לימוד התורה בתורת 'מצוה' היא תורה שאינו 'לעולם' אלא 'לשעה', אבל תורה שהיא בבחינת 'תורה' היא 'קבוע' ו'לעולם'.

המקיים תלמוד תורה כמו מצות לולב, שבוע בשנה, ופעם ביום, אז הוא ודאי קיים 'מצוה' אבל ודאי לא קיים 'תורה'. יזכה ל'נר' אבל לא ל'אור'.

שנזכה כולנו להיות 'הדר' ו'אתרוג' – עם טעם וריח, שלא יחלה עם קורונה – ונמשיך להיוך 'בוניך', בנין קבוע!

בסיום: אציין לדברי הרמב"ן (אמור כג מ) "והנהמ" טעם כל הפרשה, תחוגו את חג השם הגדול שבעת ימים שבמעשה בראשית, ותסמכו להם השמיני עצרת, כענין שנאמר למנצח על השמינית (תהלים ו א). וגם באותן השבעה תקחו בהם פרי עץ הדר, והלולב באגודה, ולכך הקדים האתרוג, אבל בשמיני אינו צריך, כי הוא עצמו הדר".

הרי שענינה של 'שמיני עצרת' היא 'למנוע' את ה'סוף' ולהחיל את המושג של 'אתרוג' – הדר באילנו משנה לשנה – על הנפש ע"י הקביעות של 'שמיני עצרת', והוא על ידי ה'שמחת תורה' שחוגגים באותו יום. הוא עצמו ענינה של 'הדר' של אתרוג! והדברים נפלאים למי שמתבונן בהם.

^מ בגמרא (עירובין נג:) "אתריגו לפחמין" פרש"י "אתריגו לפחמין ארקיעו לזהבין - הבעירו את הפחמין להיות אדומין כאתרוג, שישטחו גחלים הלוחשות על פי הכירה להתחמם כנגדן".

^מ ע' שיעורי מו"ר זצוק"ל על ספר הזמנים (פסח), שהוא ענין המשך הגמרא (סוטה כא.) "עבירה מכבה מצוה ואין עבירה מכבה תורה". דבר קבוע אי אפשר לכבותה, שאם ניתן לכיבוי כבר אינו 'לעולם'.

ואולי יש לציין שתלמידי חכמים אין אור של גהינום שולט עליהם (חגיגה כו.) מאותו סיבה.
^מ ע' עניני סוכות מש"כ על הרמב"ן, וכאן הבאתי רק לענין שמיני עצרת.

במעלות החלום – מקור לשמחת תורה

מדרש (קהלת א א) – סעודה לגמרה של תורה

איתא בקרא (מלכים א ג ה, ט-יג):

בגבעון נראה יי אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלקים שאל מה אתן לך: ... ונתת לעבדך לב שמע לשפט את עמך להבין בין טוב לרע כי מי יוכל לשפט את עמך הפבד הזה: ויטב הדבר בעיני אדני כי שאל שלמה את הדבר הזה: ויאמר אלקים אליו יען אשר שאלת את הדבר הזה ולא שאלת לך ימים רבים ולא שאלת לך עשר ולא שאלת נפש איביך ושאלת לך הבין לשמע משפט: הנה עשיתי כדברך הנה נתתי לך לב חכם ונבון אשר כמוך לא היה לפניך ואחריך לא יקום כמוך: וגם אשר לא שאלת נתתי לך גם עשר גם כבוד אשר לא היה כמוך איש במלכים כל ימך: ואם תלך בדרכי לשמר חקי ומצותי כאשר הלך דויד אביך והארכתי את ימך:

איתא במדרש (קהלת א א):

א"ר סימון בשם ר' שמעון בן חלפתא' לבלוטוס שהיה גדל בפלטין של מלכים, אמר לו המלך שאל מה אתן לך, אמר אותו בלוטוס, אם שואל אני כסף וזהב או מרגליות טובות הוא נותן לי, בגדים הוא נותן לימח, אלא אני שואל בתו והכל ינתן לי בכלל בתו, כך (מלכים א ג ט) בגבעון נראה ה' אל שלמה בחלום הלילה ויאמר אלקים שאל מה אתן לך, אמר שלמה אם אני שואל כסף וזהב ומרגליות הוא נותן לי, אלא הריני שואל את החכמה והכל בכללמט, הה"ד (מלכים א ג) ונתת לעבדך לב שומע, אמר לו הקדוש ברוך הוא החכמה שאלת ולא שאלת לך עושר וכבוד ונפש אויביך, לפיכך החכמה והמדע נתן לך, ועל ידי כני גם עושר ונכסים וכבוד אתן לך, מיד (מלכים א ג) ויקץ שלמה והנה חלום, א"ר יצחק חלום עומד על כנו, צפור מצויץ ויודע על מה מצויץ, חמור נוהק ויודע על מה נוהק, מיד (מלכים א ג) ויבא ירושלם ויעמד לפני ה' ויעל עולות ושלמים ויעש משתה לכל עבדיו, א"ר יצחק מכאן שעושיין סעודה לגמרה של תורהיא, מיד שרתה עליו רוח

^{מח} יש לציין לדברי ר"א בגדול בן הורקינס (פרדר"א פ"ב) "אלו קרקעות בקשתי מלפני הקדוש ברוך הוא היה לפני לתן לי, שנאמר [תהלים כד, א] לה' הארץ ומלוואה תבל וישבי בה, ואלו כסף וזהב בקשתי היה נותן לי, שנאמר [חג' ב, ח] לי הפסוף ולי הזהב נאם ה' צבאות, אלא לא בקשתי מלפני הקדוש ברוך הוא אלא תורה בלבד, שנאמר [תהלים קיט, קכח] על כן כל פקודי כל ישרתי, כל ארח שקר שנאתי".

ויש להפליא על האמונה פשוטה של ר"א, שידע שאם יתפלל הוא יתעשר, ופשוט בחר להתפלל על חכמה ותורה ולא על עשירות.

^{מט} יש לציין לדברי הגמרא (ב"ב כה:): "אמר רבי יצחק הרוצה שיחכים ידריים ושיעשיר יצפין וסימניך שלחן בצפון ומנורה בדרום ורבי יהושע בן לוי אמר לעולם ידריים שמתוך שמתחכם מתעשר שנאמר אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד".

אולי יש לציין מקור לזה מהפסוק (תהלים קד כד) 'כולם בחכמה עשית', הרי שהכל בכלל 'חכמה'.
^נ וכנ"ל שבכלל חכמה הכל.

^{נא} ע"ע מדרש (שהש"ר א ט, ילקוט מלכים א ג קעה).

הקודש^ב, ואמר שלשה ספרים הללו, משלי, ושיר השירים, וקהלת, הה"ד דברי קהלת בן דוד.

וכן מובא בהגהות אשרי (סוכה) שזה המקור ל'שמחת תורה'.

ר' יחזקאל אברמסקי זצ"ל היה מתמיה וכי מישהו היה מעיז לומר להקב"ה שעדיף לו כסף מזהב על חכמה. והיה עונה שכשאדם 'חולם' אז הוא לא 'חושב' כ"כ, ורק מבטא את האמת שבעומק נפשו!!

לתגובות: haravyew@gmail.com

---

^ב מדויק מסדר הדברים שרוח הקודש לא שרתה כשקם בבוקר מלא חכמה, אלא אחר שעשה סעודה לגמרה של תורה.

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי בית המדרש' וש"ס

כבוד הסוכה

כתוב בתורה (ויקרא כג'): בַּסֹּפֶת תִּשְׁבוּ שִׁבְעַת יָמִים וּגו'. וקבלו חכמינו זכרונם לברכה, שפרוש תִּשְׁבוּ - תדורו. אמרה תורה שידור בסוכה שבעת ימים כמו שהוא דר בביתו כל השנה. הכיצד - אוכל כל סעודותיו בסוכה, ושותה בה שתיותיו, ומספר עם חבריו, ואם נזדמנה לו תפילה ביחידות מחוץ לבית הכנסת, אינו מתפלל אלא בה, מלבד אם יש שם דברים המפריעים כִּוְנָתוּ. וכן כל שאר מעשיו של כבוד, אינו עושה אלא בסוכה, כי שם דירתו בכל שבעת ימי החג, אלא שמפני קדושתה של הסוכה ראוי לאדם להשתדל שרוב עסקיו שהוא עוסק שם, יהיו בתורה ובדברי קדושה ובדברי מצוה ומענין החג ומצוותיו.

כתב בספר חיי אדם (ח"ב כלל קמז'): כתיב בסוכות תשבו שבעת ימים, ואי אפשר לומר ישיבה ממש, אלא קבלו חז"ל תדורו בסוכות (והוא לשון עכבה כמו וישבו בקדש), אמרה תורה שידור בסוכה כמו שדר בביתו בכל שנה, שתהיה עיקר דירתו בסוכה שיכניס בה כליו הנאים ומצעות נאות, ואוכל ושותה וישן בסוכה ומטייל בה ולומד בה. וכשמספר עם חבריו, הכל יהיה בסוכה. כללו של דבר, שהסוכה תהיה נחשבת לדירתו לגמרי. ולפי שקדושת סוכה גדולה מאוד, ראוי שלא לדבר בה כי אם קדושה ותורה. וכ"ש שיזהר [מ]לדבר שם לשון הרע ורכילות ושאר דברים האסורים.

וכן הוא במ"ב (סי' תרלט' ס"ק ב'): ולפי שקדושת הסוכה גדולה מאוד ראוי למעט בה בדברי חול ולדבר בה כי אם קדושה ותורה וכל שכן שיהיה זהיר מלדבר שם לשון הרע ורכילות ושאר דיבורים האסורים.

כתב בספר פלא יועץ (ערך - סוכה, באה"ד): אשר מטעם זה גדלה קדושתה כקדושת בית הכנסת, ומטעם זה אסרו לנהוג בה מנהג בזיון, וכל שכן שחוק וקלות ראש. ואמרו על האר"י ז"ל שהיה נזהר שלא לדבר שיחת חולין תוך הסוכה. ובודאי שמי שנזהר לקבוע דירתו וישיבתו בה כל שבעת הימים בקדושה ובטהרה באימה ויראה ושמחה רבה כדת מה לעשות, קונה קדושה ותוספת הארה בנפשו רוחו ונשמתו, ומצא כדי גאולתו לכל השנה לעבוד את בוראו עבודה תמה.

כתב השל"ה: וראיתי מבני עליה המחבבים מצוות, היו מנשקין המצות והמרור, וכל המצוות בעת מצוותן, וכן הסוכה בכניסתם וביציאתם, וכן ארבעה מינים שבלולב, והכל לחבב המצוה. ויש ללמוד זה ממה שכתב רמ"א (הלכות ציצית סימן כ"ד) יש נוהגין לנשק הציצית בשעה שרואה בם, והכל משום חיבוב מצוה, ואשרי מי שעובד את ה' בשמחה ובטוב לבב ובדביקה וחשיקה וחפיצה. (מובא בבאר היטב ובמ"ב סי' תעז' ס"ק ה', ובא"ר סי' תפז').

כתב בספר ראשית חכמה (שער הקדושה פרק יד'): מנהג מורי (הרמ"ק בעל 'תומר דבורה') ע"ה, שלא לדבר בתוך הסוכה בימי חג הסוכות אלא בדברי תורה, כי מצות סוכה קדושתה גדולה, והעד שעצי סוכה חל עליהם קדושה ואסורים כל שבעה כמו שאמרו חז"ל, ע"ש. ובספר יוסף אומץ (סי' תרכה') כתב, כתוב בספר ראשית חכמה, אין לדבר בתוך הסוכה אלא בדברי תורה כי ימים אלו צריכין להיות בתשובה, שאין פתקות הגזירות נמסרים לשלוחים עד ליל שמיני עצרת ואם שבו בתשובה נתקרעו. ובספר מועד לכל חי (סי' כ' אות כה') כתב: לא יכעוס בתוך הסוכה כלל וירבה שלום ושלא יהיה קטטה על עסקי אכילה וכיוצא ואל ידבר בסוכה דברים בטלים, ע"ש.

כתב בספר מטה אפרים (סי' תרכה' סעי' סה'): ואף על פי שמצות סוכה צריכה להיות בשמחה, מכל מקום צריך לזוהר בהרבות שחוק וקלות ראש ח"ו. ויש מאנשי מעשה שמדקדקים על עצמם שלא לשיח שום שיחה בטילה בסוכה רק בדברי תורה ומכל שכן בשעת הסעודה. וראוי ונכון לעשות כן אם בני ביתו ואורחיו הם בעלי תורה ואף בעל הבית שהוא מיסב עם אשתו ובני ביתו ואין ביניהם דברי תורה חש להם לזוהר משיחה בטילה רק לדבר מעסק החג הקדוש להודיעם טעם מצוה זו כדכתיב למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי וגו', ומצות ארבע מינים וכיוצא בדברים אלו של עונג וגם שמחה של מצוה, וע"ש מה שכתב עוד בזה הענין, וע"ע ב-אלף למטה שם.

ובאלף המגן במטה אפרים (סי' תרכו' בקו"א) כתב: ולפי שמצות סוכה חשובה כל כך, ראוי שלא לדבר בה כי אם קדושה ודברי תורה. וזוהר מאוד שלא לדבר בסוכה דברים אסורים ח"ו (כמו דברים בטלים או לשון הרע ורכילות) וכן יזהר מאוד שלא לכעוס בסוכה, משום דכל זה הוי בזיון לסוכה ולקדושתה וישב בה בדרך ארץ כמו שיושב בפלטין של מלך ולפני מלך, ע"ש.

ובספר בן איש חי (ש"א פרשת האזינו) כתב: והסוכה היא צילא דמהימנותא, זכר לענני כבוד, לכן לא ינהוג בה שחוק וקלות ראש. גם לא יכניס קדרות וקערות גדולות של תבשיל, שדרכם להניחם בבית התבשיל, וכן לא יניח בה כד גדול של המים, והנר אחר שכבה יסירנו מן הסוכה, ולא ישאר שם אחר שכבה, וכנזכר בספר הלבוש גם לא ירחץ בתוך הסוכה כלים, ואפילו כלי אחד כלבד, וכנזכר באחרונים, ע"ש.

מנחת שלום / הרב אהרן אקר, דומ"צ בבית הדין 'דבר למשפט', ומח"ס 'משפטי אהרן'

שאלות ממוניות בעניני ארבעת המינים

א. שאלה: בערב החג קודם החג ממש, אדם נטל לולב ממוכר בשוק ארבעת המינים לאחר שקצץ עמו את מחירו, ע"מ להראות לרב אם הוא מהודר, הרב אמר שהוא מהודר, אמנם כשחזר הקונה נכח לראות שהפקחים סילקו את המוכרים מהשוק, וכעת אינו מוצא את המוכר. ושאלתו בפיו אם יכול לברך על הלולב?

תשובה: כן.

הרחבת התשובה: הנה בפשטות מסתבר שהמוכר התכוין להקנות לו את הלולב אם זכר ממנו, שהרי יודע המוכר שלאחר החג כבר אין מה לעשות עם הלולב, ויהיה שוה פחות מפרוטה, וא"כ מעדיף המוכר שישים הקונה את דמי הלולב בצד, וישתמש בלולב, וישלם לו כשימצאהו. כן נראה. והסכים עמדי הגר"ש רוזנברג, ואמר כן בשם חמיו הגר"נ קרליץ זצוק"ל. וביאר דעתו, דממ"נ אם המוכר זוכר מכך הרי מתכוין להקנות לו, ואם אינו זוכר יש כאן השבת אבידה, באופן שחייבים למכור את האבידה, וכגון חמץ שעומד לעבור עליו הפסח, ואין כאן בעיה של שום דמים, שהרי המוכר קצץ עמו את דמיו, ויכול להניח את דמי הלולב בצד ולהשתמש בו ולצאת ידי חובה, דנחשב לכם. ולאחר החג ינסה למצוא את המוכר, ואם לא ימצא, יהיה מונח עד שיבוא אליהו.

*

ב. שאלה: אדם נטל אתרוגים ממוכר אתרוגים בעשרת ימי תשובה ע"מ לבודקם, וחפץ להחזירם יום קודם החג. המוכר טוען שמזיק לו בכך, שהמחיר יותר זול, וכן שיותר קשה למכור את האתרוגים סמוך לחג, האם צודק המוכר בטענתו?

תשובה: המוכר צודק בטענתו.

הרחבת התשובה: הנה בגזל אתרוג ומחזירו לאחר סוכות, דן הפתחי תשובה (חו"מ סימן שס"ג סק"א) בשם כמה פוסקים ובכללם הפרי מגדים, אם דינו כגזל חמץ ועבר עליו הפסח שיכול לומר הרי שלך לפניך, או שזה לא דומה. ולהלכה ר"ל שזה שונה, כיון שנחשב גרמי, כמו עיכב סחורה מלמכור וכעת הסחורה הוזלה, ול"ד לחמץ שעבר עליו הפסח שכיון שהוא לא שכיחא לכן לא עשו תקנה דגרמי. ומביא עוד הפתחי תשובה מהבית שמואל, שמחלק בין חמץ שעבר עליו הפסח ששם הוא היזק שאינו ניכר, שהרי אין רואים על החמץ שעבר עליו הפסח, משא"כ אתרוג לאחר החג היזק ניכר הוא. אכן כתב הפתחי תשובה שתליא במחלוקת המחבר והרמ"א במטבע שפסלו המלך אם יכול לומר הש"ל, וא"כ יכול לומר קים לי. ויעויין במשפט שלום למהרש"ם (חו"מ סימן ר') סק"י) שמביא כמה פוסקים ובכללם השואל ומשיב המחייבים בזה למעשה, וכן מחייב בנטל סחורה ביום השוק ומחזירה לאחר יום השוק, וכעת מחירה זול. וכן מסיק הפתחי

חושן לחייב. טעם החילוק בין מטבע שפסלו המלך ללקח אתרוג והחזירו לאחר החג נראה, שבמטבע שפסלו המלך לא ידעו מראש בשעת הגזילה שהמלך עומד לפוסלו, משא"כ בסחורה ובאתרוג, שידוע מראש שיש זמן היוקר ויש זמן הזול, ולכן נחשב גרמי. ונראה שה"ה כשמחזיר אתרוג קודם החג שמחירו זול יותר, שנחשב מזיק בגרמי.

*

ג. שאלה: אדם נתקע בערב סוכות בלולב שבלט מדוכן לולבים, ופסלו, האם חייב לשלם על הלולב?

תשובה: חייב.

הרחבת התשובה: הנה נפסק בהלכה (חו"מ סימן תי"ב) כשיטה ריש פרק המניח שאין דרכם של בני אדם להתבונן בדרכים, ולכן אם נתקל אדם בחפץ המונח ברשות הרבים פטור, אמנם כל זה דוקא בדבר קטן, אבל בדבר גדול שאמורים לראות העוברי דרכים, חייב הנתקל בו. עוד איתא בגמ' שם ונפסק בהלכה, שאם יש רשות להניח וכגון בית הבד שהניחו שם בחוץ את הכלים, חייב הנתקל, שהיה לו להזהר. ואף ששיטת הנימוקי יוסף המובאת בדרכי משה שאין לחייב, מ"מ אי אפשר לומר קים לי כשיטה זו. לפי"ז נראה שבדוכן של לולבים שיש רשות מצד העירייה ומצד הרגילות להניחו, היה על העובר ושב להזהר בדרכו, וחייב לשלם על הלולב. אמנם אם זה בלט באופן חריג ולא מצוי, מסתבר שפטור. באופן שהלך שם בחושך ופסל לולב, בזה כתוב בהלכה שפטור אפילו אם יש רשות להניחו, וכן פסק השו"ע. אמנם הרעק"א מביא מהרש"ל שחייב אף באפילה. ולדינא ברור שאפ"ל קים לי ולהפטר באפילה.

*

ד. שאלה: באחד הירידים של ארבעת המינים שהיה בהם בית הוראה, קנה אחד אתרוג, וכשהראהו לרב אמר הרב שיחליפו כיון שהאתרוג חסר. המוכר אמר לקונה שלאור מה שאמר הרב, יכול לקנות את האתרוג ברבע מחיר, הקונה הסכים ולקח את האתרוג. לאחר מכן הראה הקונה את האתרוג לרבנים אחרים, וכולם טענו בבירור שהאתרוג כשר והרב הראשון טעה. האם הקונה צריך להוסיף על מחיר האתרוג?

תשובה: ברור שלא.

הטעם: שהרי דעתו של המוכר היתה שכיון שהרב בבית הוראה אצלו אמר שהאתרוג חסר הוא מוריד את המחיר לרבע, וזה באמת מה שהרב אמר, ומה שרבנים אחרים אומרים אחרת, אי"ז משנה כלל וכלל. אמנם מסתבר שאם הרב עצמו מודה שטעה, בזה יצטרך הקונה לשלם את המחיר הרגיל של האתרוג.

*

ה. שאלה: האם אפשר לקנות ערבות לד' מינים מילד קטן?

יסוד השאלה: כיון שקטן קונה ואינו מקנה, א"כ יש חסרון בלקחתם "לכם", ולכן ידוע שיש להזהר לקנות ערבות או שאר ד' מינים מקטן המוכרם.

תשובה: יש על מי לסמוך להקל.

הנתיבות המשפט (ח"מ סימן קפ"ב סק"ב) מחדש, שמוכר שמסר חפץ לשליח אפי' גוי, וכתב ללוקח על ידו לך משוך וקני, קנה הלוקח כשמשך. וכן אם הלוקח שלח ע"י גוי מעות למוכר לקנות ע"י הכסף, קנה המשלח כשקיבל המוכר מעות. וכן בתרומה אם ציזה לקטן לתרום, והמשלח אמר: התבואה שיפריש קטן זה ויקרא לו שם תרומה היא תרומה, הוי תרומה. הביאור בזה, שכל שהשליחות לא מצריכה חלות אלא היא מעשה קוף בעלמא, יכול גם הקטן להיות שליח. לפי"ז יוצא שקטן המוכר ערבות, אם האב או הבעלים של הערבות אמר לקטן לך תעמוד ותאפשר לאנשים שיקנו את הערבות, אין בכך חסרון לגבי לכם, דלגבי זה יש שליחות לקטן. אכן אם אמר האב לקטן לך תמכור להם לא מועיל, כיון דנחשב שהקטן קנה ומכר להם, וזה אין לקטן כח, שהרי קונה ואינו מקנה. וגם אם הוא בגיל שקונה מדרבנן, מ"מ מדאורייתא לא קני.

החפץ חיים בביאור הלכה (או"ח סימן תמ"ח ס"ג ד"ה ובלבד) מביא מחנה אפרים (שלוחין ט"ו) שחידש, דהיכי דהקנין נעשה ע"י השליח אמרינן אין שליחות לעכו"ם, אבל בכסף לא שייך זה, דדל שליח מהכא הכסף בעצמו קונה הדבר, ובעל החפץ מקנה לבעל הכסף בלי אמצעות השליח, ולפי"ז אפשר להקנות חמץ לגוי ע"י שליח אם שלח העכו"ם כסף בעד החמץ, והוא יסוד דומה ליסודו של הנתיבות הנ"ל. ומביא הביאור הלכה דמתשובת ריב"ש (סימן ת"א) לא משמע כן, שכתב באחד שקנה חמץ בעד עכו"ם בפסח דעובר בבלא יראה וחייב מלקות, דכיון דאין שליחות לגוי הרי הוא כמי שקונה בעד עצמו, ומיירי ששילם מעות בעד החמץ. והרמ"א פסק כריב"ש (או"ח סימן ת"נ ס"ו). ומכ"ז נראה שהמחנ"א סבר כנתיבות, והריב"ש והרמ"א פליגי על הנתיבות. אלא די"ל דבאופן שהמשלח אמר לשליח מפו' שיאפשר לקונה לקנות אף הריב"ש יודה, ונחלק רק בסתמא, ולפי"ז באופן הנ"ל בערבות שאמר המשלח לשליח הקטן תאפשר לאחרים לקנות אפשר שלכו"ע מועיל.

והנה הנתיבות המשפט (סימן רמ"ד סק"א) כתב את יסודו הנ"ל בשליחות גם לענין מתנה והוא לשיטתו, ויעויין נמי בקהלת יעקב (סימן ל' ס"א). אכן יעויין שם בקצות החושן (סק"ב) וכן בסימן קכ"ו (סקט"ו) שחלק על הנתיבות, וסבר שבכל אופן אין שליחות לעכו"ם ולקטן. ויעויין עוד בענין הנתיבות כאן במהרש"ם (ח"ג סימן שכ"ב), ובקרבן אורה (מעילה כ"א) ובמחנ"א (שלוחין ט"ו).

ומצינו עוד במחנה אפרים (שלוחין כ') שמחדש, שבאופן שהמשלח אמר לשליח תמכור לי בסכום מסויים, והיינו שקצב עמו דמים, נחשב שהמשלח מוכר, והשליח אינו אלא סרסור המעביר מכאן לכאן, וע"כ השליח אף יכול לקנות לעצמו באופן זה, כיון שנחשב שהבעלים מוכר לו, אבל כשהמשלח לא קוצב עם השליח סכום למכור, נחשב שהשליח מוכר, וממילא אינו יכול לקנות לעצמו. ולפי"ז יוצא שכל שקצב המשלח עם השליח סכום נחשב שהמשלח מכר, וזהו עוד קולא לגבי מכירת ד' מינים ע"י קטן, שאם סיכם המשלח עם השליח על המחיר, אין זה נחשב שהשליח מוכר אלא שהמשלח מוכר, וא"כ אין הקטן מוכר אלא הגדול המשלח.

ו. האם יש מקום להקפיד ביותר לשלם על ד' מינים שקונה קודם חג הסוכות, ולא לאחר החג, או שכיון שעושה קנינים אחרים בזה, לא צריך להגיע לקנין כסף?

תשובה: יש מקום להקפיד.

בשו"ע (או"ח תרנ"ח ס"ג) כתב אין אדם יוצא י"ח ביום ראשון בלולב של חבירו שהשאלו, דבעינן לכם משלכם, ובמשנ"ב (סק"י) כתב יש אומרים דהני דקני אתרוג למצוה ופרעי אחר החג לא יאות עבדי, דכל כמה דלא יהיב דמי לא קני אלא מדרבנן, ואנן בעינן לכם מדאורייתא, אם לא שהביאו לרשותו וקנהו בתורת חצר. ולכתחילה נכון להזהר בזה ולפרוע קודם החג. ומקורו מהשערי תשובה בשם המחנה אפרים. והיינו דחיישינן לשיטות דקנין דרבנן לא מהני לדאורייתא. וכנ"ל לכאור' יש לחוש לענין מצות, דכתב השו"ע (תנ"ד ס"ד) אין אדם יוצא י"ח במצה גזולה, ומבאר שם המשנ"ב (סקט"ו) הטעם דילפי' מחלה בגז"ש דלחם לחם דכמו שם כתוב עריסותיכם אף כאן כן, ויש לחוש לשלם דמים קודם החג כדי שהמצות יהיו שלו. ומדין עייל ונפיק אזווי שהמקח לא חל (עיין ריש סי' ק"צ) ראיתי הערה מהגרש"ז אוריבך זצ"ל שבאתרוגים אין עייל ונפיק אזווי, כיון שהמוכר לא חפץ שיחזירו לו את האתרוג, שהרי בערב החג אין לו מה לעשות עם האתרוג, ומעדיף למוכרו, וע"כ אינו נחשב עייל ונפיק אזווי, וכמו מוכר שדהו מפני רעתה. לכן כדאי מאד לשלם על הד' מינים קודם החג.

ז. שאלה: האם באתרוגים יש דין אונאה? ראובן קנה אתרוג בחנות אתרוגים, והמוכר היה עמוס בלקוחות, ושאל ראובן את המוכר כמה עולה אתרוג זה, אמר לו ראובן אני משלם עד 280 ש"ח, והמוכר לא ראה את האתרוג, ואמר שבסידר. וכעת לבו של ראובן נוקפו, כיון שהאתרוג היה באמת מיוחד במינו, ומחיר של אתרוג כזה בשוק הוא כ-6000 ש"ח, ואולי יש בזה אונאה יותר משתות ובטל מקח, וא"כ לא קיים מצות נטילת לולב, דהאתרוג היה גזול, האם צודק הוא בחששותיו?

תשובה: אין באתרוגים כלל דין אונאה, מלבד באופנים חריגים.

עיין ב"י וב"ח לגבי דבר שאין שער קצוב וידוע שנחלקו אם יש בזה אונאה או לא. ובשבט הלוי (ח"ה סימן רי"ח) כתב שכל זה בדבר שיש בו כמה סוגים, ולכן אין לו שער ידוע, אבל בדבר שעל אותו סוג עצמו פעמים משלמים מחיר זה ופעמים מחיר אחר, בזה פשוט שאין אונאה. ובפרט באתרוגים שהמחיר משתנה מיום ליום ומדוכן לדוכן ומאדם לאדם, פשוט שאין בהם אונאה. ויעויין בחכמת שלמה (סי' ר"ט ס"ב) שכתב "נער הייתי וגם זקנתי ולא ראיתי מי שיבוא לתבוע אונאה וביטל מקח באתרוגים, ואנוכי יושב פה זה ל"ז שנים, ומקור קניית אתרוגים הוא פה ורוכלת עמים בזה, ולא נשמע מעולם שיבוא אחד ויפצה פיהו בזה, והטעם כי כן הוא מנהג התגרין שקונין אדעתא דהכי אם טוב אם רע... נעשה כן המנהג בין התגרין שלא יהיה בזה אונאה, כמו דמהני מנהג התגרין לענין קנין". ואמנם שם מדובר לענין אתרוגים בקופסאות סגורות. אכן לאור דברינו הנ"ל,

משמע דבכל אתרוגים אין דין אונאה. (חוץ מאופן שקונה קופסא סגורה שכתוב ע"ז דרגת הידור מסויימת, ופותח ורואה שאין זה בדרגת הידור זו, דבזה פשיטא דנחשב מקח טעות, והחכמת שלמה מיירי שלא היה כתוב על הקופסאות כלום).

עוד י"ל, דכיון דהמוכר הסכים למחיר שקצב הקונה אף בלא לראות את האתרוג, א"כ הרי ידע שישנה אפשרות שהאתרוג הוא מיוחד מאד, ואפ"ה הסכים למחיר, וא"כ נחשב כמו אחד שאמר ע"מ שאין לך עלי אונאה.

*

ח. קיבל אתרוג בריבית, האם יכול לצאת בו ידי חובת המצוה של ד' מינים?

תשובה: נחלקו בזה הפוסקים.

הרחבת התשובה: אדם המלוה בריבית וקנה מהריבית אתרוג, או שקיבל אתרוג בריבית, יוצא ידי חובת המצוה בד' מינים בסוכות, ואין זה מצוה הבאה בעבירה. כיון שהריבית היא של המלוה, אלא שיש לו חיוב השבה, וזה לא מונע ממנו לקיים את המצוה באתרוג, וכ"כ היד אפרים (על ס"ה). אמנם המחנה אפרים (ריבית סימן ב') מאריך להוכיח שאף ריבית היא גזל בידו, ולפי"ז לא יוכל לקיים את המצוה באתרוג שקיבל בריבית.

והנה מצינו בחוות דעת (סי' קס"א סק"י) שכתב, בענין אחד שנטל הלואה בריבית של חפץ, וכתב שכשמחזירים את הריבית אין צריך להחזיר את החפץ, אלא את שווי החפץ, והטעם, כיון שהמלוה קנה את הריבית לגמרי, ואין לו אלא חיוב השבה. ובפתחי תשובה (סק"ט) מביא בזה מחלוקת המשנה למלך והשער המלך, ובחזו"א (אהע"ז סימן מ"ב סק"ב) מכריע שצריך להחזיר את החפץ עצמו, כיון שאל"כ הרי נחשב ריבית, שנהנה ממה שיש לו את החפץ עצמו. ויש בזה נפק"מ עוד, באופן שהחפץ הוול משעת קבלת הריבית לשעת החזרת הריבית, שלחוות דעת מחזיר שווי החפץ כמו שהיה בעת נתינת הריבית, ולחזו"א מחזיר כמו השווי עכשיו.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

טעם שעושים רק זכר לענני כבוד

בַּסֶּפֶת תִּשְׁבוּ שְׁבַעַת יָמִים כָּל הָאֶזְרַח בְּיִשְׂרָאֵל יֵשְׁבוּ בַּסֶּפֶת. לְמַעַן יִדְעוּ דְרֹתֵיכֶם כִּי בַּסֶּפֶת
הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאֵי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם (כג, מב-מג)

מחלוקת בטעם מצות סוכה:

והנה נחלקו חז"ל מה הכוונה בסוכות הושבתי את בני כמבואר במסכת סוכה דף יא
רבי אליעזר אומר הכוונה לענני כבוד ואילו ר"ע מבאר הכוונה סוכות ממש, ויש
שמהפכים השמות, ומכל מקום העיקר להלכה כי הכוונה לענני כבוד וכן נפסק בהלכה
בשו"ע או"ח סימן תרכ"ה ס"א ולכן צריך לכוון בקיום המצווה זכר לענני הכבוד.

והקשה מרן החיד"א בספרו ראש דוד פרשת אמור מדוע התורה מצווה אותנו לעשות
זכר לענני כבוד ולא זכר לבאר ולמן שהן שלושת המתנות שקיבלו בני במשך ארבעים
שנה במדבר בזכות שלושת האחים משה אהרון ומרים?

וכתב שלושה תירוצים תירוץ ראשון: בשם מהר"ח כפוסי זצ"ל היות ובני קבלו את
התורה והקב"ה אדוננו הרי אנו עבדיו וחייב לפרנסנו ולכן בדין הוא שיתן מים ומן ואין
עושים זכר לנס המוכרח להיות, אבל ענני כבוד אינו מחוייב לתת מחסה מהגשם
ומהשרב ולכן עושים זכר דווקא לנס ענני כבוד.

תירוץ שני: כתב בשם מהר"י זיין זצ"ל שהמן והבאר באו לבני בעכבות תולונותם
ואילו ענני כבוד השי"ת נתן להם מעצמו, ולכן עושים זכר לדבר שהי"ת נתן מעצמו ולא
למתנות שבאו בעכבות התלונות שלא להזכירן.

תירוץ שלישי: בשם מהר"י חביליו זצ"ל שהמן והבאר נהנו מהן גם הערב רב בכדי
להחיותן, אבל ענני כבוד היו רק בני אבל הערב רב היו מחוץ לענני כבוד, ולכן עושים
זכר לנס שהיה רק לבני ולא לכלל.

וכתב מרן החיד"א ושלושת התירוצים מרומזים בפסוק הנ"ל והיינו בסוכות תשבו וכו'
ואם תשאל מדוע עושים זכר רק לנס זה ולא למן והבאר? מתרץ הפסוק כי בסוכות
הושבתי, היינו לרמז דווקא לנס שעשה הקב"ה מעצמו והיינו הושבתי, ועוד את בני,
לרמז דווקא נס שנעשה רק לישראל ולא לכלל, אני ד' אלוקיכם לרמז לתירוץ השלישי
כיון שקבלו עליהם התורה ואתם עבדי הנני מחוייב לזון אתכם אבל אין חיוב בענני כבוד
ולזה עושים זכר דווקא לנס זה.

מצות הסוכה מקיים בכל גופו:

כתוב בתהלים פרק עו פסוק (ג) וַיְהִי בְשָׁלֹם סִכּוֹ וּמְעֹנֹתָיו בְּצִיּוֹן: כתב בעל התניא שתי מצוות ישנן שאדם מקיים אותן בכל גופו ונכנס בהם אפילו במנעליו שברגלו, והיינו מצוות סוכה, ומצוות יישוב ארץ ישראל, ורמז לקשר בין שתי מצוות הללו יש בפסוק מפורש, ויהי בשלם סוכו ומעונתו בציון תהלים ע"ו ג'. ולפי זה אפשר ליישב שאלת הגר"א היכן רמזו שאברהם אבינו קיים מצוות סוכה, אפשר לומר היות ונאמר וזה בירך את אברהם "בכל", מרמז למצוה שמקיימים בכל גופו.

צילא דמיהמנותא:

מצוות הסוכה יש בכוחה להגן ולהציל מכל נזק ובפרט בתקופת המגיפה הקשה שפוקדת את העולם, כיון שמעלת הסוכה שאפילו עצי הסוכה מתקדשים ואסור להשתמש בהן לדבר אחר כל שבעת ימי הסוכה, וגם מקדשת את כל האדם עם בגדיו בכניסתו לסוכה שזו מעלת מצוות סוכה יותר משאר מצוות שנעשות רק בחלק מגופו ואילו הסוכה עם כל גופו ובגדיו, ולזאת כוחה גדול להגן ולהציל מכל נזק, כמו שמסופר על החזון איש שבזמן מלחמה ישב בסוכה ואמר שזה המקלט הכי בטוח היות ומסתופפים תחת צילא דמיהמנותא.

כל הגוף משתתף במצוה:

עוד כתב בספר דרשות למועדים לרב אהרון זכאי שליט"א וזה הסבר הוא על פי הידוע מצדיקים שמצות סוכה עדיפה משאר מצוות כי בעוד שהאחרות נעשות רק בחלק מאברי הגוף ביד או בפה הרי בסוכה כל גוף האדם נכנס לתוך הסוכה ומתקדש בקדושתה.

ואומר החקל יצחק עקב דף סג שבזה נבין מדוע נקראת סוכה מצוה קלה וכמו שאמרו במסכת ע"ז דף ג' מצוה קלה יש לי וסוכה שמה, כיון שהמצוות ניתנו לנו כדי שנתקדש על ידם, כמו שאומרים בברכה אשר קדשנו במצוותיו, ולכן קדושת שאר המצוות מצטמצמות באותו אבר שמקיימים אותם, כגון על ידי הנחת תפילין מתקדשים היד והראש, ועל ידי אכילת מצה ומרור מתקדשים הפה ובית הבליעה וכדומה, אבל לא מצינו שכל הגוף יכנס לתוך מצוה אחת, זולת מצות סוכה לפיכך נקראת מצוה קלה שאפשר לקדש על ידה את כל האברים בקלות ללא כל קושי.

ולפי זה נבין את ההבדל בין סוכה למצה, מצות אכילת מצה למרות חשיבותה ומעלתה אין בכוחה לקדש אלא את הפה בלבד ושאר הגוף נשאר חולין כמו שהיה, ומהווה משקל נגד לאותם אברים שנתקדשו על ידי המצה, וכאשר משיאו לבו ונפשו מתאוה להתענג וליהנות מיקרת קדושתה של המצוה בא הגוף שלא זכה לטעום מדבשה המתוק של המצוה ומקשה את רגשות הקודש שהחלו להתנוצץ בקרבו של האיש כשזוכה לקיים את המצוה.

אבל מצות סוכה אין בה עימות בין הגוף לנפש מכיון שגם הגוף זוכה למשש את הניצוצות הקדושים הגנוזים במצוה זו, שהרי הסוכה מהווה מעטה רוחני קדוש לכל אברי

האדם בהיות שכולם נמצאים בה, לפיכך בשעה שמתעוררת תשוקתה הטבעית של הנפש לחוש את קדושת הסוכה בא הגוף שהיה חולין ונהפך להיות קודש ומסייע לה להשביע את עצמה בצחצחות ולהתענג על ה', לכן נרגשת קדושתה של הסוכה בנפש יותר מקדושתם של מצה ומצוות אחרות [המעייני הנצחי].

אברהם אבינו קיים מצות סוכה.

באחד מימי חול המועד סוכות נתכנסו רבים מבני וילנא כמנהגם בכל שנה שנה בסוכתו של הגאון מוילנא ונטלו חלק בשמחת בית השואבה במחיצת רבם הנערץ, בתום קריאת פרקי שיר המעלות והשמעת שירי קודש, שאל הגאון את הנוכחים היכן מצוי רמז בתורה שאברהם אבינו קיים מצות סוכה?

הקרואים הרבים הופתעו משאלת רבם הדגול ולאחר שהייה קלה המשיך הגאון לאמור בפרשת חיי שרה נאמר ואברהם זקן בא בימים וה' ברך את אברהם בכל, והנה צאו וראו שהמלה בכל מרמזת בדרך של נוטריקון למצות סוכה כדלהלן, בסוכות תשבו שבעת ימים, כל האזרח בישראל ישבו בסוכות, למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל. ואפשר להוסיף לדברי הגר"א ולבאר כיון שמצוות סוכה מקיים האדם בכל גופו ולכן בכל מרמז על מצוות סוכה.

חולה פטור מהסוכה אך לא מהכנסת אורחים:

ויקרא פרשת אמור פרק כג פסוק מב (מב) בַּסֶּפֶת תִּשְׁבּוּ שְׁבַעַת יָמִים וגו' ודרשו במסכת קידושין דף לד ע"א בסוכות תשבו, תשבו - כעין תדורו, עוד מבואר במסכת סוכה דף כה ע"ב ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב: מצטער פטור מן הסוכה.

באחד מימי הסוכות נודמן עובר אורח לביתו של הגאון רבי חיים עוזר גרודזנסקי ז"ל בוילנא לאחר שיחה קצרה הזמין הגאון את האורח לארוחת צהרים בביתו וכך אמר לו יתכבד נא לרדת לסוכתי הנמצאת בחצר ויאכל שם כאוות נפשו אני נאלץ לצערי להישאר בבית כיוון שהנני חולה ולא חלה עלי מצוות ישיבה בסוכה נענה האורח להזמנת רבה של ווילנא ירד לסוכה ואכל לפתע נראה הגאון הישיש עומד בפתח הסוכה ובצעדים איטיים התקרב אל השלחן והתיישב ליד האורח שעתה זה החל בסעודה קרא האיש בקול נרגש לגאון הלא כבוד הרב חולה ובוודאי שפטור משיבה בסוכה מה ראה להטריח עצמו לבוא בשעה זו לסוכה?

אמנם חולה אני השיב הרב מוילנא רבי חיים עוזר ז"ל ולפי הדין איני חייב עתה במצוות ישיבה בסוכה אולם הרהרתי זה עתה שאפילו אני פטור ממצות סוכה איני רשאי לפטור עצמי ממצות הכנסת אורחים שאף אברהם אבינו קיים מצוה זו בימי חליו כיון שכך החלטתי לרדת לסוכה ולהסב בחברתו של מר עד שיגמור סעודתו כי אין זו מידה ראויה שהאורח יישב לבדו בסוכה ואני אשאר בבית כך אין מקבלים פני אורח בחג הסוכות. בספר אוצר מרגליות בשם מנחם בקר.

הסנגוריה מארבע המינים שמשלמים יקר עליהם:

כתב בספר תפארת שלמה. לרבי שלמה ב"ר דב צבי הכהן רבינוביץ מרדומסק. ויקרא פרק כג (מ) וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ וּגּוֹ' במדרש וכי ראשון הוא הלא ט"ו הוא אלא ראשון לחשבון עוונות. לכאורה מדוע דוקא ראשון של סוכות נבחר להיות ראשון לחשבון עוונות? ואפשר לפרש בדרך צחות בימים הנוראים מתייצב השטן לפני כס המשפט עמוס שקים כבדים בהם נושא את עוונותיהם של ישראל, מולו מתייצבים סנגוריהם של ישראל וטוענים אין ראוי לבוא חשבון עם ישראל על כל אותם עבירות שבצורו של השטן, שהרי כל אותם עבירות עשו בני ישראל בשוגג ובטעות, פעמים מפתה אותם יצה"ר לאמור אין זו עבירה אלא היתר גמור, פעם אחרת מפתה אותם יצה"ר באמרו שאין העבירה בגדר חטא כלל כי אם בגדר מצוה למהדרין, בין כך ובין כך בני ישראל מרומים ומפותים ואין להענישם על עבירותיהם כי לכל העם בשגגה, משיב על כך השטן ואומר הבה נוציא את היהודים למסחר בשוק ונראה האם גם בעסקי ממון בה קל לפתותם ולרמותם כלום יתן אחד מהם רובל בשביל חפץ שאין בו ערך כי אם של פרוטות אחדות.

בימים שבין יום הכיפורים לסוכות מוציאים את בני ישראל לשוק לנסותם והיה אם יניחו לרמות את עצמם בענין ממון הרי הסניגור צדק, ואם יעמדו בני ישראל על מקחם הרי שהקטיגור צדק, שעה שבני ישראל יוצאים לשוק של ארבעה מינים משלמים הם פי שניים ופי שלושה מערכם האמיתי של האתרוג והלולב הסוחרים מרמים אותם והמה מתפתים ומשלמים דבר ששואה פרוטה משתלם במנה כיון שבא יום ראשון של חג ובני ישראל באים על לולביהם ואתרוגיהן לבית הכנסת מיד נסתתמות טענותיו של השטן הס קטגור אומר לו הסניגור ראה לולבין אלו שגוי לא היה משלם בשבילם כי אם פרוטות עלובות, והנה בני ישראל שילמו עליהם מנה ומאתיים, כלום אין זו ראייה ניצחת שכך טבעם של בני ישראל קל לרמותם ולפתותם גם בעבירות כך הוא שמרומים ומפותים הם. לאחר ששמע טענה זו מיד מוחקין כל עוונותיהם של ישראל ופותחין בחשבון חדש מאותו היום, הוא שאמרו חז"ל ראשון לחשבון עוונות.

מצוות אתרוג לא ע"מ לקבל פרס:

ויקרא פרק כג (מ) וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הַדֶּר וּגּוֹ'. מסופר בספר אוצרינו הישן על הגאון מווילנא היה כידוע מחמיר גדול בדיני סוכה ובכל המצוות שיש להן שייכות אל חג זה וביותר היה מדקדק באתרוג שיהיה הדר שבהדר בזמנים ההם כשעדיין לא היתה מסילת הברזל היו שליחים מיוחדים יוצאים מווילנא כמו מכל קהלה גדולה ונוסעים בעוד מועד עוד באמצע הקיץ בדרך רחוקה לקנות אתרוגים כשרים.

ואירע פעם אחת שחזרו השליחים בידיים ריקניות והדבר הזה עשה רושם גדול בווילנא וביותר הצטערו על כך שהגאון האהוב על כל בני העיר לא יהיה לו אתרוג ויהיה לו מזה הרבה צער ועגמת נפש ראשי הקהל נתכנסו לאסיפה מיוחדת לטקס עצה שיגרו אגרות

אל ערים שונות וגם שליח מיוחד שלחו עוד הפעם שישתדל בכל כוחו להשיג ממקום שישגי אתרוג כשר לפחות אתרוג אחד בשביל הגאון שיעלה כמה שיעלה.

הפעם הזאת השליח הצליח במקרה נודמן בדרך נסיעתו עם יהודי אחד שרכש לו ליום טוב אתרוג יפה ביותר הדר אמיתי הוא מנסה לבוא עמו בדברים בנוגע למחיר אבל היהודי סירב בעד כל הון שבעולם הוא לא ימכור את האתרוג שלו משראה השליח כי בכוח הכסף לא יגיע עמו לידי גמר לא היתה לו לשליח ברירה אלא לגלות לו את הסוד כי את האתרוג הזה הוא רוצה לקנות בשביל הגאון מווילנא.

כששמע היהודי כך הופתע מאד ואמר אני מוכן למסור את האתרוג שלי בלי פרוטה אחת, אבל בתנאי אחד השכר של הברכה שיברך הגאון על האתרוג יהא שייך אלי, הסכים איפוא השליח והביא את האתרוג עם היהודי לווילנא כל העיר היתה מרוצה מאד וגם הגאון היה מלא שמחה רק השליח היה מודאג בשביל התנאי המוזר.

ערב סוכות נכנס בלב שבור אל הגאון וסיפר כל אותו מעשה, אבל להפתעתו הגדולה שמח הגאון מווילנא שמחה גדולה ואמר התהלה להשם יתברך כל ימי חיי הייתי מצפה וממתין לכך שאוכל לקיים לפחות מצוה אחת כתיקונה שלא על מנת לקבל פרס.

מצוות שמחה כל החג הכי קשה:

ויקרא פרק כג (מ) וְלִקְחֶתֶם לָכֶם בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן פְּרִי עֵץ הָדָר פֶּתִיל תְּמָרִים וְעֵנָף עֵץ עָבֹת וְעֵרְבֵי נָחַל וּשְׂמַחְתֶּם לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵיכֶם שִׁבְעַת יָמִים:

פעם שאלו לרבנו אליהו מווילנא זצ"ל איזוהי המצוה שקשה לקיימה יותר מכל מצוות התורה, השיב הגר"א שחקר ודרש היטב עד שבירר שמצוות שמחת החג היא המצוה היותר קשה בקיומה מכל מצוות התורה מכיון והחיוב מוטל על כל בר בישראל בכל שמונת ימי החג להיות שמח וטוב לב בכל הימים ובכל הלילות שלהם בלי שום הפסק רגע ואסור להניח בכל אותו זמן להעלות על דעתנו שום מחשבה והרהור של דאגה בשום ענין בעולם ושום צער ויגון לא יתערב בשמחתנו האם יתכן דבר כזה בגולה. מאחי הרב לי"מ. ספר אוצר מרגליות.

החותם בברכת חג שמח ויהי רצון שנזכה שיפרוס סוכת שלום עלינו אמן.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין סוכה מורה על בטחון בהשי"ת "ה' צילך"

טעם הכשר סוכה 'צילתה מרובה מחמתה'

הנה בעיקר הכשר הסוכה בעינין "צלתה מרובה מחמתה", ואם אין הסוכה צילתה מרובה מחמתה, ליכא שום הכשר סוכה מצד הדפנות. וביאור רבינו בחיי בכד הקמח (ע' סוכה) ענין זה וז"ל: "כל המקיים מצות סוכה ונכנס בה עיניו אל הסכך העשוי לצל ומסכים בדעתו כי הקדוש ברוך הוא צלן של ישראל והוא המגין עליהם כצל המגין מפני החמה הוא שכתוב (תהלים קכא, ה): "ה' שומרך ה' צלך על ידי ימינך". וכתוב (שיר השירים ב, ג): "בצלו חמדתי וישבתי", וז"ש ושחמתה מרובה מצלתה פסולה", עכ"ל. וע"ע במש"כ ר' צדוק הכהן (צדקת הצדיק אות קע"א) וז"ל: "וידוע דטעם סוכה הוא החסיון בה' והבטחון בו", עכ"ל.

צלא דמיהמנותא

וידוע דברי הזוהר (ח"ג דף ק"ג) שסוכה הוא: "צלא דמיהמנותא", 'צל של אמונה'. כמו שהצל מגין אדם מהחמה, כמו כן מי שבא לחסות בצלן של הקב"ה הרי הקב"ה מגין אותו מכל רעה שבעולם, וכל פגע ומחלה. ולא עוד, אלא אפילו אם נמצא אחד הוא באיזה צרה שהיא, אם בא לחסות תחת כנפי השכינה, יזכה לישועת ה'.

המקיים מצות סוכה הקב"ה מיסך עליו

וכן איתא בדברי המדרש (ילקוט שמעוני פרשת אמור רמז תרנ"ג): "בסוכות תשבו שבעת ימים זהו שאמר הכתוב וסוכה תהיה לצל יומם, אמר רבי לוי כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה אומר הקדוש ברוך הוא הוא קיים מצות סוכה אני מסיך עליו מחמתו של יום הבא ... דבר אחר וסוכה תהיה לצל יומם, כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה הקב"ה מיסך עליו מן המזיקין שלא יזיקו אותו שכן הוא אומר: באברתו יסך לך", ע"כ.

וביאור הכתב סופר (מאמר לחג סוכות) דברי המדרש אמאי דוקא במצות סוכה יש שמירה כזה וז"ל: "וצ"ל למה דוקא בשביל מצות סוכה הלא כל המצות מגינים כתריס בפני פורענות? נ"ל הנה "הבוטח בה' חסד יסובבנהו", ומי שאינו מאמין בהשגחה באמת אינו מושגח כדכתיב (ויקרא כו, כג): "ואם תלכו עמי בקרי והלכתי אף אני עמכם וכו'". ופי' הרמב"ם (מו"נ ח"ג פ' ל"ו) בקרי לשון מקרה, שתאמרו הכל במקרה, אף אני אניח אתכם. וכבר אמור בספרים כי מצות ישיבת סוכה לרמז שאנו חוסים בצל של הקב"ה ואנו מאמינים שמושגחים אנחנו מאתו ית"ש ואין תולים במקרה, ומי שמאמין בזה ועושה רמז לאמונה זו הוא באמת מושגח מאתו ית"ש, וזה כוונת הילקוט מי שמקיים מצות סוכה בעוה"ז שבו מראה כי מאמין שהכל בהשגחתו ית"ש, הקב"ה סוכך עליו מן המזיקים לא תאונה אליו רעה וא"ש", עכ"ל.

וכן האריך הערוך לנר (סוף מס' סוכה) וז"ל: "והנה צל הסכך מרמז לתשועת ה' ע"ד ה' צלך, והדפנות הם מרמזים על עניני העולם אשר עליהם מרחף צל הסכך, והם טובבים את האדם מכל צדדיו, ועל כן הסכך למעלה מעשרים פסול שאז יושב בצל דפנות ולא בצל סכך, לרמז על השם בטחונו שתבא לו תשועתו ע"י עניני העולם שזה פסול ולא נרצה לפני ה'", עכ"ל.

וע"ע במש"כ השפת אמת (סוכות שנת תר"נ) וז"ל: "סוכה נקרא: 'צלא דמהמנותא' בזוה"ק. יתכן לפרש כי כפי האמונה כך נתגלה הקדושה בסוכה כמ"ש במ"א פי' בצלו חמדתי. שע"י אמונת בני זכו שיתגלה הקדוש ברוך הוא ענני כבודו ולהנהיג אותם שלא בדרך הטבע. לכן כתיב חסד נעוריק שהי' ע"י התעוררות שלהם. וכן איתא בשם הבעש"ט פי' ה' צלך כפי הנהגת האדם כך מתגלה עליו צל הקדוש ברוך הוא", עכ"ל.

הסוכה מורה על בטחון בהשי"ת

וזהו ענין של כל חג סוכות להורות על "בטחון בהשי"ת". הנה כתיב (תהלים כז, ה): "כי יצפנני בסכו ביום רעה יסתירני בסתר אהלו בצרו ירוממני". ואיתא במדרש (שם) שזה קאי על "סוכות". ועי' במה שפי' רבינו אברהם בן הגר"א (שם) בא"ד וז"ל, "ואגב אורחיה רמז לנו כי חג הסוכות מורה על מדריגת הבטחון כמ"ש: כי צפנני בסכו", עכ"ל. [וע"ע במש"כ האברבנל (דברים כ"ב, ו) וז"ל, "וז' ימי הסוכות המורים על הבטחון בהשי"ת", עכ"ל.]

הנהגת ה' צילך

הנה ידוע דברי המדרש (הובא בנפש החיים שער א', פרק ז') ז"ל, "ה' צלך כצלך - מה צלך אם אתה משחק לו הוא משחק לך. ואם אתה בוכה הוא בוכה כנגדך. ואם אתה מראה לו פנים זעומות או מוסברות אף הוא נותן לך כך. אף הקדוש ברוך הוא ה' צלך כשם שאתה הוה עמו הוא הוה עמך", ע"כ.

וכתב ר' יחזקאל לעוינשטיין (אור יחזקאל אמונה עמ' קכ"ג) שנתחדש כאן יסוד גודל בענין השגחת השי"ת וז"ל, "ומתגלה לנו יסוד מחודש באופני השגחת השי"ת, שיש ב' דברים. א' השגחה. ובנוסף לכך יש השגחה מגדר שמירה, שאע"ג שהשגחת השי"ת על כל ברואיו השגחה פרטית, יש צדיקים וכשרים השגחה נוספת מגדר שמירה. והשגחה זו תלויה לפי מעשי האדם, וכפי אשר אדם פונה אל השי"ת. ובשעה שאדם פונה כולו להקב"ה, משגיח הקב"ה ושומר עליו על כל מעשיו וכמו הצל כאשר אתה מראה לו כל גופך הוא מראה לך כל גופך, אך כאשר פונה אליו רק אצבע, אף השגחת ושמירת ה' היא רק בדרך זו. והיינו שאף שהשגחת ה' על כולם ואין אדם נוקף אצבעו מלמטה אלא אם כן גוזרים עליו למעלה, אבל אף נקיפת אצבע זו מגיעה לאדם עבור מעשיו, וכאשר אדם פונה אל השי"ת בכל נפשו, שומרו הקב"ה אף מנקיפת אצבע, אך בשעה שאינו ראוי, דהיינו שאינו פונה אל השי"ת משגיחין עליו ונותין לו חשבון נקיפת האצבע בעולם הבא. וזה יסוד האמונה בהשגחת שצדיקים הקב"ה משגיח עליהם ושומרם", עכ"ל. הרי,

נתחדש שביכלתו של כל אחד ואחד לזכה להך השגחה, כפי מה שפונה להשי"ת, כן יהיה השגחתו.

השגחה אע"פ שאינו ראוי לכך

הנה מרן המשגיח ר' נתן וואכטפויגל זצ"ל (לקט רשימות אלול ימים נוראים עמ' קמא) ז"ל: "איתא בגמרא (ב"מ פה, ע"א): ההוא עגלא דהוו קא ממטו ליה לשחיטה, אזל תליא לרישיה בכנפיה דרבי וקא בכי, אמר ליה: "זיל, לכך נוצרת". אמרי הואיל ולא קא מרחם ליחו עליה יסורין. והקשה המשגיח, מה הטענה על רבי, הא קיי"ל סוף בהמה לשחיטה (ברכות יז, ע"א) וכי כל השוחט בהמה נידון ליסורין? וביאר המשגיח, אע"ג דכל בהמה עומדת לשחיטה ובודאי אין טענה על מי שנוטל בהמה לשחיטה, מכל מקום אם העגל בורח, ובא בצל כנפיו ומבקש רחמים שתציל אותו מדת הרחמים מחייבת שצריך לשמור אותו בצלך ולא לזרוק אותו. לפי"ז ביאר המשגיח, זהו ענין הסוכה, שהיא 'צילא דמהימנותא' כדאיתא בחז"ל, וענינה החיסוי בצל ה', ואדם הזוכה לחסות בצלו ית' זוכה לרחמים מיוחדים, אף שעל פי דין אינו ראוי להם. והיינו שאנחנו באים בצלו של הקב"ה, ומבקשים רחמים. ואף אם ח"ו נגזר עלינו משהו, מ"מ מדת הרחמים מחייבת שלא זורקים מי שבא לתוך רשותך כי אתה ה' מחסי!", עכ"ל.

טבע של בטחון

ונראה לבאר, דזהו עצם עצמיות של הטבע של בטחון. למשל, מי שבוטח על חבירו שיעשה לו איזה דבר, הדרגה שהוא בוטח עליו לעשות מה שרוצה ממנו, זהו מה שמחייבתו לעשותו. א"כ קו"ח בן בנו של קו"ח אצל קוב"ה שאוהב לנו מעל ומעבר להשגתנו, אם נהיה בטוחים בו שיעשה לנו צרכנו, בודאי הוא יעשה, שהרי סומכים עליו. אבל אם ח"ו יבטח בזולתו, וכאילו אינו צריך לו יתב"ש, אז מסיר הקב"ה את השגחתו מעליו. וכאשר נתבונן בזה, כמה נחוץ הוא לאדם לבטוח בה', שכמו שהוא בוטח בה' - כן תהיה ה' מבטחו.

וכן ביאור הענין מרנא החפץ חיים (זכור למרים פרק כ') וז"ל, "עוד מצינו בתורה ראייה עד כמה גדולה מדת הבטחון, ממעשה דלוט עם שני המלאכים שבאו אליו. וכאשר נסבו על ביתו אנשי סדם וחפצו להרגם, יצא אליהם לוט בטענה, שלא יעשו להם רעה, כי על כן באו בצל קורתני, רוצה לומר, שהם בטחו בי שאנכי אוכל להצילם מידכם, על כן בבקשה מכם, שזה יהיה שכרם, שינצלו מכל רע. והנה נחזה אנן, הלוא ידעינן מעשיו של לוט, שלא היה אדם כשר כלל, כדכתיב (בראשית יג, יא): "ויסע לוט מקדם", ואמרו חז"ל: מקדמונו של עולם, ואף על פי כן שפט בשכלו, שעבור ענין זה ראויים הם שינצלו ונוכתב זה בתורה], על אחת כמה וכמה, קל וחומר בן בנו של קל וחומר, הקדוש ברוך הוא בעצמו, שהוא מקור הרחמים והחמלה, כאשר יבטח בו האדם באמת, בודאי יעזרנו הקדוש ברוך הוא להנצל מכל רע. על כן אחי ורעי, אף שבזמננו תקפו עלינו צרות רבות עד שנלאינו נשוא, מכל מקום אם אך נתחזק ונבטח בה' בכל לבבנו, בודאי יעזרנו הקדוש

ברוך הוא ונזכר לפנינו לטובה, כדכתיב (תהלים קטו, יב): "ה' זכרנו יברך, יברך את בית ישראל וגו'", עכ"ל.

מפסיד בטחון בהשי"ת

הנה אחד ממפסידי הבטחון הוא כשאדם סומך על שמירתו מדרכי הטבע, ואינו יכול לסמוך לגמרי על השי"ת, שהרי מרגיש שיש לו שמירה ממקום אחר. ועי' במש"כ המנורת המאור (נר ג' כלל ד', ח"ו פרק א') וז"ל, "צא מדירת קבע ושב בדירת עראי, היתה כוונתם, שבאה מצות סוכה זאת ללמדנו שלא ישים אדם בטחונו בגובה ביתו וחזוקו ותקונו הטוב, ואף כי יהיה מלא מכל טוב ואל יבטח בסיועת שום אדם אע"פ שיהא אדון הארץ ומושל בה. אבל ישים בטחונו במי שאמר והיה העולם כי לו לבדו היכולת והאמונה ובמה שמבטיח אינו מתנחם ממנו כדכתיב: לא איש אל ויכזב וגו'. ולו לבדו המחסה והמסתור כדכתיב: והבוטח בה' חסד יסובבנו ... לפיכך צוה לצאת מביתו החזק וישב בסוכות כדי שיעורר וישים מבטחו בשם יתברך, ויתן אל לבו כי כל הטוב הגיע אליו מן היוצא בשדה הכל בא לו ברצון השם ... ויזכור שכל שמירת גופו וכל אשר לו מאת השם יתברך ולא יבטח באשר לו", עכ"ל. הרי, התכלית ביציאה מביתו לסוכה להורות על יסוד זה, שאין לסמוך על שמירתו מגובה ביתו, רק לסמוך על צילו של הקב"ה, וע"כ יוצאים מביתו שלא לסמוך על שום דרכי הטבע.

סוכה שקולה כנגד תרי"ג מצות

הנה ביום ב' דסוכות בפייט דחזרת הש"ס ז"ל, "בל תהי מצות סכה בעינך קלה כי כנגד כל מצות דת חקותיה שקולה", עכ"ל. ועוד שם וז"ל, "אשרי אנוש יעשה זאת יחשב כשמר כל התורה הזאת", עכ"ל. הרי מצות סוכה הוא שקולה כנגד כל התרי"ג מצות, וכאילו שומר כל התורה כולה, והענין צע"ג.

אולם לפני הנ"ל מובן הייטב, דיסוד של מצות סוכה והוא "אמונה ובטחון בהשי"ת". ויודע דברי הגמ' סוף מכות שבא חבקוק והעמידן על אחת "צדיק באמונתו יחיה". ופי' הריטב"א (שם) ז"ל, "בא חבקוק והעמידה על אחת. שהמקיים אותה מקיים כל התורה, והיא האמונה בשם כראוי בקבלת אלהותו ויחודו ועול מלכותו כדרך שנצטוינו בפרשת קריאת שמע שכוללת כל התורה, והיינו דכתיב וצדיק באמונתו יחיה כדרך שנאמר בכל המצות אשר יעשה אותם האדם וחי בהם", עכ"ל. וכן כתב רבינו בחיי (כד הקמח ענין בטחון) וז"ל, "מאחר שאתה מתחבר באמונה נמצא שאין אתה מתבטל מן המעשה הטוב אפי' שעה אחת שהרי אתה מקיים מצות האמונה שאתה כולל בה כל התורה כולה. וכמו שדרשו ז"ל בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר (חבקוק ב, ד): וצדיק באמונתו יחיה", עכ"ל. וא"כ מובן הייטב שמצות סוכה הוא שקולה כנגד תרי"ג מצות, והוא כאילו קיים כל התרי"ג מצות.

האלקים ישימנו מן הבוטחים עליו הנמסרים לדינו בנראה ובנסתר ברחמיו, אמן!

והבוטח בה' חסד יסובבנו!! בברכת חג כשר ושמח!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' ושא"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'

הנחת לולב בשבת תחת המטה לרפואה

בספר שפתי נבונים (פ"א סימן כג) כתב, דשגור בפי אינשי דסגולה בדוקה ומנוסה לאנשים שסובלים מכאבי גב להניח את הלולב של מצוה אחר סוכות תחת מזרון המיטה שישנים עליו. וסמך לסגולה זו, מהמדרש (תנחומא אמור יט – רבה אמור פ"ל, יד) "כל עצמותי תאמרנה ה' מי כמוך (תהלים לה), יפה אמר דוד שאמר הפסוק הזה, תדע לך שהלולב הזה דומה לשדרה של אדם, וההדס הזה דומה לעינים, והערבה דומה לשפתים והאתרוג דומה ללב, אמר דוד אין לך אבר אחד גדול מאלו, שקולין הן כנגד הגוף, הוי כל עצמותי". ומסיק שם לדינא שאין בזה משום ביזוי מצוה, ומותר לכתחילה לעשות כן. ע"ש.

והסתפקתי אם מותר לטלטל הלולב בשבת לצורך זה.

והגאון הנפלא רבי אהרן ליברמן שליט"א מח"ס משנת אהרן כתב לי וזה לשונו: הנה בשבת חול המועד סוכות פשוט שאסור לטלטל הלולב, דהלא הוקצה למצוה, ואסור בטלטול, וכדכתב הרמ"א (תרנח, ב) "ואסור לטלטל הלולב בשבת דהוי כאבן (ר"ן ס"פ לולב הגזול והמגיד פ"ז, וכל בו)". – והט"ז (שם סק"ג) כתב דשרי לטלטל הלולב לצורך גופו ומקומו. אבל הכרעת המשנ"ב (סימן שח סקכ"ה) דאסור לטלטלו אפילו לצורך גופו ומקומו דאין עליו שם כלי כלל, וציין בשעה"צ (סקכ"ב) שכן דעת תוספת שבת, דרך החיים, וחיי אדם. דלא כהט"ז. וכ"כ במשנ"ב (תרנח סק"ד) דאסור לטלטל לולב אפילו לצורך גופו ומקומו. וציין בשעה"צ (סק"ג) שכן דעת מאמר מרדכי, בגדי ישע, חמד משה, ותוספת שבת. דלא כט"ז. – וכתבו כמה פוסקים דבשבת זו הלולב אף מוקצה מחמת חסרון כיס [ראה תוספת שבת (שח, כב) נשמת אדם (כלל סו, ב) וערוך השלחן (שח, יז)].

וכיון שהלולב מוקצה למצוה, ומקפיד עליו שלא יפגם ויתקלקל, דלכן צידדו הפוסקים דהוי מוקצה מחמת חסרון כיס, פשיטא דאסור לטלטל הלולב בשבת זו.

ומטעם זה דמקפיד על הלולב, יש לאסור לטלטלו לצורך זה אפילו לפני חג הסוכות, שכבר נסתפק הפמ"ג (שח א"א סוס"ק יב) דאפשר אפילו לפני חג הסוכות הלולב מוקצה מחמת חסרון כיס, עיי"ש. וכן מסתבר דמוקצה מחמת חסרון כיס, שמקפידים עליו מאד שלא יקטום ראשו.

וגם לאחר חג הסוכות, שאין מקפיד על הלולב שלא יפגם, הוי מוקצה מחמת גופו, דלא חזי למידי. ואע"פ שברצונו יכול לכבד הבית עם הלולב (ראה שו"ע שלז, ב), או להבריח זבובים (כבשו"ע שח, כג) וכיוצ"ב, מ"מ אינו עומד לזה, ודמי לאבן דג"כ ראוי לתשמישים

הנחת לולב בשבת תחת המטה לרפואה

מסויימים ואעפי"כ מוקצה מחמת גופו. - ויש לדמות לולב לענפי אילן שקצצם לשריפה דמוקצים הם ואסור לטלטלם (שו"ע שח, כ), מטעם דיחודן בשעת קציצה לשריפה דייקא ולא לשאר תשמישים (משנ"ב סקפ"ז). וה"ה בלולב שבשעת תלישתו מהאילן יחדו למצוה, ולא לשאר תשמישים.

ולכן צריך לייחד הלולב לפני שבת לצורך סגולה זו, ובכה"ג מותר לטלטלו, וכמבואר ברמ"א (שלו, יא ומשנ"ב סקנ"ג) דמותר לטלטל ענפי אילן שהוכנו מאתמול.

ואין לאסור הנחת הלולב תחת המיטה משום איסור רפואה בשבת, שכן רפואה סגולית היא, וגזרו רק על רפואה ע"י תרופות, או פעולות גופניות המועילות לרפואה כגון התעמלות (כבשו"ע שכח, מב). אבל דברים שפועלים רק בדרך סגולה מותר לעשותן בשבת. וכדנפסק בשו"ע (שו, ז) דמותר למדוד אזור מי שהוא חולה וללחוש עליו דהוי מדידה של מצוה. ובמשנ"ב (סקל"ו) בשם א"ר, דמדידה רפואה היא ורפואת הגוף מצוה היא, וגזירת שחיקת סממנין לא שייך בזה אלא ברפואה שיש בה ממש כגון משקה או אוכל. וע"ע משנ"ב (שכח ס"ק קל) ושעה"צ (שם ס"ק קד) דבאין דרך לעשות דברים אלו בסממנין אין לגזור משום שחיקת סממנין. – הרי שאסרו רק רפואה שיש בה ממש כגון משקה או אוכל, ולא ענינים סגוליים שאין בהם חשש שחיקת סממנין.

סוף דבר, בשבתות שלפני חג הסוכות ובשבת חוה"מ סוכות פשוט דאסור לטלטל הלולב דמוקצה מחמת חסרון כיס ומוקצה למצוה. ואחרי סוכות מועיל יחוד לזה, וליכא חשש רפואה בשבת. (עכ"ל)

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, ר"מ בישיבת 'אור אליהו', מודיעין עילית

ענני כבוד

ענני הכבוד.

בני ישראל לא הציגו את כף רגלם על הארץ. הם היו גבוהים ממנה – על הענן. השמש – לא קפחה מעל ראשם. הנחשים והעקרבים – היו מומתים. הבגדים, כובסו וגוהצו. ואם כך – האם ענני הכבוד היו – מכונת כביסה משוכללת, תרסיס קוטל-זוחלי-עפר מעולה, ומסנן קרינת-שמש מסוג מתקדם??

התשובה הפשוטה היא, שכן. כי עם ה' אנו. וככאלו, כבודו יתברך מתגלה – בנו. ועד כמה שטוב לנו, ואנחנו שמורים, מוגנים, ניצולים מכל פגע, ומורמים מכל האדם אשר על פני האדמה – זהו כבודו.

אבל זה לא רק זה. ממש לא.

*

מקום של ה'

פעמים רבות מוזכר הענן כמקום לגילוי כבוד ה'.

מספר דוגמאות:

וה' הלך לפנייהם יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך (שמות יג, כא). כבוד ה' נראה בענן (שם טז, י). הנה אנכי בא אליך בעב הענן (שם יט, ט). ויקרא אל משה ביום השביעי מתוך הענן (שם כד, טז). והיה כבא משה האהלה ירד עמוד הענן ועמד פתח האהל ודבר עם משה. וראה כל העם את עמוד הענן עמד פתח האהל וקם כל העם והשתחוו איש פתח אהליו (שם לג, ט – י). וירד ה' בענן (שם לד, ה).

מדוע דוקא בענן.

יתכן.

ענן, במהותו, אינו משהו לעצמו. הוא מגלה – מציאות אחרת (עי' תענית ט, ב). הוא ה'מוציא לפועל' של הגשם. של הגשמיות. של השפע – לכאן, לעולם הזה. הוא מקבל מלמעלה, ומשפיע למטה.

גם – הענן מסתיר את מה שיש בו. אתה יכול להיות בפנים, ואף אחד לא רואה אותך. מקבל ומשפיע – זה מלכות. מהותה של מידת המלכות – לקבל מהמלך, ולהשפיע למדינה כולה. כשהמלך במלכותו – יש לו את היכולת והכח להשפיע.

כך גם אשה כלפי בעלה – היא מלכות. מקבלת, ומשפיעה הלאה. מעצמה – אין לה כלום (כך לפחות צריך להיות...). גם הלבנה, שהיא גילוי של מלכות – מקבלת מהשמש, ומשפיעה אור – לעולם.

נראה שאף הענן עונה לאותה הגדרה. מגלה מציאות. משפיע למציאות.

ואם כנים הדברים – זו הסיבה שה' מתגלה בענן. זהו גילוי שכינה. וזו גם הסיבה להגדרה 'ענני כבוד'. כבוד ה' המתגלה.

זה ה'ענני כבוד'. וזו גם – הסוכה.

ואנחנו – עם כל הרמ"ח והשס"ה; עם כל המידות והרצונות, וכן – אפילו עם התכונה המרגיזה ההיא, והתאווה הנמוכה-מנמיכה הזו, הכל הכל נכנס – אל מקום חדש. מקום מסוג אחר.

– אל המקום של ה'מקום'.

*

חיים מסוג אחר

ציטוט מ'לוח דבר בעיתו' (תשס"ט, עמ' 1365):

היקום מורכב מצבירי כוכבים גדולים הנקראים 'גלקסיות', הגלקסיות מורכבות בדרך כלל ממליארדי כוכבים... יודעים כיום על קיומן של כ-125 מליארד גלקסיות...

מערכת השמש שלנו עם מערכת כוכבי הלכת החגים סביבה, נמצאת בירכתי גלקסיית 'שביל החלב'... כפי המשוער נמצאים בגלקסית שביל החלב כ-200 מליארד כוכבים, והשמש שלנו היא אחת מהם.

השמש (יחד עם מערכת השמש כולה) נמצאת במרחק של כ-25 אלף עד 28 אלף שנות אור ממרכז הגלקסייה.

ובהמשך דבריו שם: מרחקיהם של כוכבי השבת נמדדים בשנות אור... האור עובר בשניה 300,000 ק"מ בקירוב. ע"כ.

מבהיל.

מרחקים עצומים. מליוני שנות אור. מליארדי של כוכבים.

וכל זה, כאין וכאפס – אל מול מי שברא אותם. הוא תופס את הכל, כביכול – באצבע הקטנה. גם היא גדולה מידי...

הלא הוא יתברך – אין סוף. ולאין סוף – באמת אין סוף... מליארדי שנות אור, הם אפילו לא נקודה זעירה באין סוף. צא וחשוב...

והוא כביכול מצמצם את גילויו. מצמצם באופן שאי אפשר לתפוס.

ואתה, הלכת לדוכן ה'חיוני' שבשכונתך, ורכשת לוחות עץ. 'דיקטים' בלע"ז. לאחר מכן קטפת – או מי שמכר לך קטף – כמה ענפים. כמה ברגים, או דיבלים מעץ, והכל עומד. איכשהו. התוצאה הסופית נראית בערך כמו 'מחנה' של ילדים.

והצמצום הנ"ל, מגיע – עד ל'מחנה' שלך. הוא יתברך, שמליארדי שנות אור אינן מכילות אותו, החליט להצטמצם, ולהתגלות – דוקא בעצים ובענפים שהעמדת. והוא קורא להם 'סוכה'. 'ענני כבוד'.

והוא מסביר לך, שזהו חיבוק שלו. כביכול (עי' קיצור הכוונות לרמח"ל).

שה'סוכה' הזו, היא משהו שמוביל אותך לעולם אחר. שמעלה אותך למקום שלו יתברך. מעל הארץ. מעל ה'ארציות'. 'מנושאים ומנוטלים מן העולם הזה' (עי' דרך ה' ד, ח, ב).

שיכולה להיות לך אחיזה – במושגים הגבוהים הנ"ל. במליונים ובמליארדים. במושג הנורא של 'אין סוף'. בגילוי שלו – כאן.

*

החלום, והפיתרון

וזו ההזדמנות שלנו.

ההזדמנות לעלות. להתעלות. ההזדמנות להשתחרר מהכבלים, מהמאסר.

החיבוק של הסוכה – יכול לשחרר אותנו מ'חיבוק' אחר. חיבוק הדוב של החלק הנמוך שבנו. החיבוק המתקתק – עד למחנק. זה שאוזק אותנו אל הקרקע. שלא נותן לנו לעלות. והוא גם יכול להעלות אותי – מהמחשבה על עצמי.

ואולי מחשבה זו השורש לכל המחנק הנ"ל.

הסוכה, גבוהה הרבה יותר מכל החיבוקים החונקים. והיא יכולה להגביה אותנו איתה ביחד. הלא יש כאן מציאות שאין לה גבולות. והיא כאן. ממש. מתגלה בלוחות העץ שלנו.

המחשבה על ה'עצמי' הנ"ל, כוללת גם – את השאיפה לשכר. כן, זה שמקבלים בגן עדן. וכמו אותו בחור הישיבה, שהגיע לרבו ב'שאלת חלום': הוא חלם – על השי"ת. כמה מפתיע.

החלום היה כה מוחשי, ומיודעינו חש צורך לקבל הכוונה מראש הישיבה. ראש הישיבה מקשיב בתשומת לב, ומגיב – הלא אדם חולם מהרהורי ליבו. אתה אולי חשבת על השי"ת במשך היום שחלף?...?

הבחור, במבוכה קלה: 'זהו, שלא'.

ראש הישיבה מנסה שוב: 'אולי בשבוע שעבר? אולי בחודש האחרון?'

המבוכה גוברת: 'לא'.

אני קם בבוקר. אפילו מתגבר כארי. מתפלל. אוכל. לומד סדר א' ב'שטייגען' עצום. סדר ב'. סדר ג'. בין הסדרים. תפילות כסדרם.

– אז מתי נראה לכבוד הרב שיש לי זמן לחשוב על השי"ת?...
ובמחילה – מי זה ה'? ומה הוא קשור לחיים שלי?

שמעתי פעם שהוא ברא את העולם. תודה רבה, באמת. העולם מאוד יפה וכיפי. גם שמעתי, שאם אני עושה מצוות, אני מקבל שכר בגן עדן. וזה מאוד כיף שם. הרבה יותר מכאן. לא הייתי שם, אבל ככה אמרו לי. ותורה – זה 'כנגד כולם'. כנגד כל המצוות. זה הרבה יותר שווה. לכן אני לומד, ומתפלל.

ואני גם נזהר מעברות, כי הבנתי שיש גהינום, ונורא שורף שם.
מה כל זה קשור לה'??...

הוא עשה את כל זה, נכון, ובאמת תודה רבה לו. אבל עכשיו – זו עבודה שלי. מעשים שלי, דיבורים שלי. ושכר – אני 'הולך אל בית עולמו'. העולם שאני יוצר לעצמי. זה מתחיל ממני, ונגמר בי. זה הכל!...

למה אני צריך לחשוב על ה'?? יש כזו מצוה?? אני אקבל על זה שכר??...

גם החלום עצמו – 'מבובז'. לפחות הייתי חולם על איזה חילוק של ר' חיים. שמעתי שהיו גדולי ישראל שחלמו בלימוד. איפה אני ואיפה הם...

*

שותף – או קבלן

בסוכה, ה' מגיע עד אלינו. לכאן ממש. והוא מביא אותנו – אליו. אין לנו ברירה. אנחנו איתו. ביחד. שבעה ימים. וגם שבעה לילות.

אוכלים איתו. ישנים איתו. וגם מטיילים איתו (עי' שו"ע תרלט, א).
כל החיים – איתו. בתוך. עמוק בפנים.

ואנחנו צריכים להבין, להפנים – שיש סיבה שעבודה הוא מגיע לכאן.
שאנחנו – כמו שאנחנו – הסיבה הזו.

שאנחנו היכלי' שלו. שיותר ממה שהוא רוצה להתגלות בלייסטים שלנו, הוא רוצה להתגלות – בנו.

שזו הסיבה היחידה שאנחנו כאן. היחידה!

מסתבר שזה גם זמן מסוגל להבין את כל זה. והסוכה – היא המקום המסוגל (כך נראה לכאן) מקיצור הכוונות לרמח"ל).

את הסוכה בונים – בזמן הקמת המשכן (עי' ביאור"ג לשה"ש א, ד. וע"ע עבודת הגרשוני שם). בזמן בו הוקם בעולם הזה מקום לשכינת עוזו. בזמן בו היה 'ועשו לי מקדש'. וגם היה – 'ושכנתי בתוכם'. בתוכם. בנפש שלנו. בלב שלנו.

הסוכה היא דירת ארעי. בינתיים, הגילוי האלוקי בעולם – הוא ארעי (יתכן. עי' נצח ישראל פל"ה ד"ה וביאור דברים אלו). אם נדע שהוא המטרה, אם נרצה אותו – אולי הוא גם יהיה קבוע.

לסוכה, כבר אמרנו, נכנסים עם הכל. וכבר פירטנו – מאוד בעדינות – מה כולל ה'הכל' הזה.

גם לארץ ישראל, מצות ישוב ארץ ישראל – נכנסים עם 'הכל' (הגר"א). אתה – כולך – בתוך ארץ הקודש. וגם הארץ – היא משכן השכינה. היא המקום שלה. היא ה'גוף' שלה. בכל מצוה, אם אנחנו שוכחים מה' – חסר לנו העיקר. אבל בסוכה, ובארץ ישראל, נראה שזה חמור הרבה יותר. כאן זהו מקומו. זו צורת המצוה. זו מהות המצוה. כאן אנחנו בונים – במציאות – בית של השי"ת.

קבלן. בונה בית. הדבר היחיד אליו הוא נושא את עיניו – זו המשכורת בסוף. מי ידור, מה יעשה שם, מדוע הוא בא לכאן, מעניין אותו כקליפת השום. הוא בונה, מקבל את הכסף – ובורח.

אנחנו, בונים בית של שותפות. אנחנו, והשכינה. בבית אחד.

אם נבנה, ונצפה רק למשכורת – למה שה' יופיע שם. הוא רוצה להיות איתנו. ביחד. באהבה ובאחווה ובשלום וברעות. הוא רוצה – שאנחנו, בעצמנו, נהיה הבית שלו.

ואם אנחנו יודעים מה אנחנו עושים, ויודעים את המטרה של כל זה – אז הוא באמת יגיע. ובהדר גאווה.

ואז הוא באמת יפעל בנו שינוי מהותי. פנימי. כי אנחנו – בסופו של דבר – הכלי שלו. ואיכפת לו – שנמלא את התפקיד שלנו:

לגלות את שכינתו בעולם.

אנחנו רק צריכים לדעת מה זה, ולרצות את זה. הוא יתברך, כבר ישלים את המלאכה.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

משפטי צדק / הרב יהודה טננהויז, מח"ס 'משפטי צדק' על חו"מ

חיוב לולב בקטן

שאלה מאוד מצויה בימינו אבא לכמה ילדים מעל גיל חינוך, האם צריך לקנות לכל אחד ואחד מבני ארבעת מינים, או שיש אפשרות שיצאו ידי חובה בשלו, שורש השאלה נעוץ בגדר חובת חינוך האם חובת החינוך היא שהקטן יקיים המצווה כהלכתה בכל פרטיה או שדי בכך שיטול ד' מינים ואפילו הם שאולים ובכך מקיים ענין חינוך, ונבאר יותר האם ענין חינוך הוא להרגילו לקיים המצווה כשיהיה גדול, ולכן אף שעכשיו אינו באופן הנאות, אבל לאחר שיגדל לא יהיה בזה חסרון, או דענין חינוך הוא מטרה לעצמה שאע"פ שהתורה לא חייבה קטן שיקיים המצווה בעודו בקטנותו, רבנן הטילו חובה על האב, ולכך צריך לקיימה בכל פרטיה באופן הנאות.

תשובה לאחר שהגדולים שיודעים להקנות יצאו ידי חובה יכול לתת לבנו הקטן במתנה גמורה, ובנו הראשון יתן לאחיו הצעיר ממנו ונתינתו מועלת מדרבנן כיון שהגיע לעונת הפעוטות, וכן הלאה וזה מועיל לקיום המצווה מדרבנן, וקטנים שלא הגיעו לעונת הפעוטות שזה גיל שש הרי שאינם חייבים בנטילת לולב, שאינם בכלל קטן היודע לנענע.

ביאור הדברים מבואר בגמ' סוכה (מא:) שאתרוג צריך להיות 'לכם' לכם - משלכם, מכאן אמרו חכמים אין אדם יוצא ידי חובתו ביום טוב הראשון של חג בלולבו של חברו, אלא אם כן נתנו לו במתנה. ועיין עוד בסוגיא (מו:) אמר רבי זירא לא ליקני איניש הושענא לינוקא ביומא טבא קמא, מאי טעמא דינוקא מקנא - קני, אקנויי - לא מקני, ואשתכח דקא נפיק בלולב שאינו שלו.

ועפ"ז כתב השו"ע (תרנח ו) לא יתננו ביום ראשון לקטן, קודם שיצא בו, מפני שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו אינו מוחזר, ויש מי שאומר שאם הגיע לעונת הפעוטות מותר, ואם תופס עם התינוק, כיון שלא יצא מידו שפיר דמי. ומקור שיטה זו הוא במרדכי סוכה [רמז תשמון] וכתב ראב"ן ומיהו אם הוא אוחו עם התינוק כיון שלא יצא מידו לגמרי שפיר דמי, ונקיי הדעת מחזירין אותו למקומו והתינוק נוטל אותם מעצמו ומברך עליו.

ובמשנה ברורה (כח) כיון שלא יצא מידו שפיר דמי - ר"ל דעי"ז אין הקטן קונה כלל, ולכן מותר אפילו בלא הגיע לעונת הפעוטות, וה"ה אם לא מקנה ליה כלל לקטן או שאומר לו יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחלה דהו"ל כשאל כנ"ל בס"ג, אלא דבכל אלו העצות לא מהני רק לגדול שיהיה יכול אח"כ לצאת בו, אבל הקטן לא יצא בנטילה כזה דהא אינו שלו ולא מקרי לכם ולא קיים בו אביו מצות חינוך. [בגדי ישע]

ויש מאחרונים שסוברים שמצות חינוך מתקיים גם בשאל שהרי גם בזה מתחנך הבן למצות [בשעה"צ לו] וכן משמע במרדכי בשם ראב"ן שכתב שם, ובקיא הדעת מחזירין

אותו למקומו והתינוקות מעצמן נוטלין אותו ומברכין עליו, וכן איתא באור זרוע בשם ראב"ן, ומדשיבך אותן משמע דסבירא לה כן להלכה, ולדעה הראשונה הלא לא קיים האב מצות חינוך, אלא ודאי דסבירא לה דמצות חינוך הוא רק על עצם המצווה ולא על פרטי המצווה. ואחר כך מצאתי בברכי יוסף שגם הוא כתב דמזה משמע דסבירא לה לראב"ן דיוכל הקטן ליטול לולב בלא הקנאה [ועיין שם שרצה לדחות קצת, שאפשר שיוכל להניח קטן לברך אף שלא כדין, אבל מה יענה דהא על כל פנים האב לא קיים מצות חינוך ואמאי קרא אותן בקיאי הדעת, אלא ודאי דיצא בזה ידי חינוך גם כן], וגם פשטיות הלשון דשולחן ערוך דכתב שפיר דמי משמע גם כן דיוכל אביו לעשות כן לכתחלה ולברך עמו ויוצא בזה מה שמוטל עליו, ומה דהביאו ראייה ברא"ש [ועיין בפרי מגדים] {כוונתו לדברי הרא"ש סוכה מ"א [שם] דמדאמר [שם מו, ב] לא ליקני לינוקא, ואמאי, לקני בלא תנאי אלא יאמר דיהא במתנה לך עד שתצא בו, ואחר שתצא הוא שלי, אלא כהאי גוונא הקטן לא יצא ידי חובתו בחינוך ביום טוב ראשון דבעי משלכם, הוא הדין קטן אינו יוצא בשאול} כבר דחה אותו בברכי יוסף, עיין שם: עכ"ל השעה"צ

כוונת השעה"צ לדיון בדברי הרא"ש (סוכה פרק ג סימן ל) אבל אם אמר לו יהא במתנה עד שתצא בו ואח"כ יהא שלי כבתחלה לא יצא בו דהוי כמו שאול ותדע מדאמר לקמן (דף מו ב) לא ליקני איניש לוליבא לינוקא ביומא טבא קמא דינוקא מקני קני אקנויי לא מקני ואם אינו צריך להחזיר לו במתנה נהי דקטן לאו בר אקנויי הוא ליקני ליה עד שיצא בו ולחזור לו ממילא אלא ודאי צריך לחזור וליתנו לו במתנה וקטן לאו בר אקנויי הוא.

בפירוש דברי הרא"ש נחלקו רבותינו האחרונים מפרשי השו"ע האם קטן שאמר לו אביו יהא שלך עד שתצא בו ואח"כ תחזירנו האם יוצא יד"ח, ובפשוטו נראה שלא יצא י"ח ממש"כ לגבי גדול שמתנה לזמן לא חשיב לכם והביא ראייה מהאיסור להקנות לקטן ואילו היה מועיל לתת מתנה לזמן, מדוע אומר לא ליקני שיקנה לו לזמן ולאחר הזמן יחזור לרשות אביו, אלא ודאי שלא מועיל, ובס' ברכי יוסף האריך מאוד ובסוף כותב שיש דרך להשוות שיטת הרא"ש עם שאר הראשונים הסוברים שקטן יוצא יד"ח באתרוג השאול וכמו שהבין הב"ח בהבנת ד' הרא"ש, ומבאר אבל כוונת הרא"ש להוכיח דבאומר יהא שלך וכו' לאו הקנאה היא, והו"ל כשאלה, דאי לא, הש"ס כי קאמר לא ליקני איניש וכו', דהכוונה דלא ליקני לינוקא בהקנאה על צד היותר טוב, דליהוי קנין שיוצא בו הגדול בי"ט ראשון דאורייתא, משום דאיכא רעותא דלא מקני, הו"ל להש"ס ללמדנו דמאן דבעי דהקטן יצא באופן שיצא הגדול לימא ליה יהא שלך וכו', דכהאי גוונא גם הגדול יוצא ביומא קמא, ואמאי סגר עליהם המדבר' לא ליקני וכו', דהקנאה לא ניתנה לקטן ביומא קמא, וכלומר דאין אופן שיצא הקטן אלא בשאלה ודכוותא, הא איכא אנפא שיצא בה הגדול, וכגון דאמר ליה יהא שלך וכו', וליכא רעותא דלא מקני, אלא מוכח דגדול לא נפיק באומר יהא שלך וכו', אבל קטן אין הכי נמי דכל הגדולים הנו' ס"ל דיוצא הקטן,

בשו"ת משיב דבר (לנצי"ב) או"ח סי' מ"א כתב לחלוק על מסקנת הברכ"י זה מסברא, כיון שאין מחנכין את הקטן אלא בדבר שיעשה כן כשיגדל, ועל שאול אין לו לברך כשיגדל וכו'. ע"ש. ובהערות לברכ"י הנה לענ"ד יש סברא נמי להפך, דכיון שעיקר

הנטילה ביום זה ישנה בקטן, שפיר יכול ליטול בברכה גם שאול, ויש בזה מצות חינוך ללמדו שביום זה עליו ליטול, ואין צריך לומר לקטן שהלולב שאול, כמו שאין הקטן צריך לדעת כל יתר פרטי הדינים בשעה שנוטל לחינוך. ולקושטא דמילתא להלכה נראה שדעת רבינו סי' תרנ"ח אות ו' שגם ביום טוב ראשון יוצא קטן בשאול בברכה, משום דאינו אלא מדין חינוך.

ובס' 'יצחק ירנן' (הלכות לולב ח י) האריך בענין הויכוח בדברי הרא"ש ואכמ"ל והביא עוד כתב הרב יד אהרן ז"ל משם הרב מנוח שכתב משם הירושלמי (סוכה פרק ג הלכה י רב נחמן בר יעקב יהב אתרוגא מתנה לבריה אמר ליה לכשתזכה בו ובמצותו החזירהו לי כדברי הב"ח, ולענ"ד גם מדברי הירושלמי אין ראייה דלשון הירושלמי הלשון שלו הוא כן בקיצור ואולי מדבר בבנו הגדול הכוונה כדינו שיחזירהו לו במתנה והירושלמי עוסק היכן שהיה מחסור באתרוגים יעו"ש בש"ס ירושלמי.

ובתשובות אגרות משה (או"ח ח"ג סי' צ"ה) מביא את המחלוקת שיש סוברין שיכול ליתן להקטן בלא הקנאה ויצא בזה ידי חינוך אף שבאמת לא יצא כלל בזה שום מצווה והויא ברכה לבטלה, משום דלא איכפת לן בחינוך שיהיה קיום מצווה, דסגי במה שנדמה להקטן שעושה מצווה, דכן צריך לומר להראב"ן שהביא הג"א שתופס עם התינוק כדי שלא יקנה התינוק. אבל המג"א כתב בסימן תרנ"ח סק"ח שהקטן לא יצא שלפי דבריו כתב במ"ב ס"ק כ"ח דשפיר דמי שכתב בש"ע כשתופס עם התינוק הוא לענין שהגדול יכול לצאת בו אח"כ אבל הקטן לא יצא ולא קיים בו אביו מצות חינוך וכן סוברים עוד הרבה אחרונים. ומשמע שכן סובר המחבר בסימן תרנ"ז שכתב אביו חייב לקנות לו לולב, והוא כלשון הטור דהוא בשביל בני חו"ל שאינו יכול להקנות להקטן אפילו אחר שיצא בו כדי שיוכל לברך האב עליו למחר ביום ב' שלענין הברכה צריך שיהיה שלו גם ביום טוב שני. ולא קשה לפ"ז מה שהקשה מהרש"ל הובא בט"ז סימן תרנ"ז שלא נאמר שצריך לקנות, משום דהמשנה הא איירי בא"י ששם הוא רק יום אחד ולמחר יוצא גם בשאול, שלכן א"צ לקנות עבור בנו הקטן דיכול האב ליתן לו אחר שיצא הוא, אבל בחו"ל שצריך גם למחר שיהיה שלו כדי שיוכל לברך מוכרח לקנות עבור בנו הקטן אתרוג ומיניו מיוחד.

ואולי גם מהרש"ל שהקשה אינו חולק ע"ז אלא קושייתו היא על סתימת הש"ע שהיה לו לומר בפירוש דבחו"ל חייב לקנות ובא"י יתן להקטן אתרוג שלו אחר שיצא הוא. וניחא לפ"ז תירוץ הט"ז דמי שידו משגת יקנה לולב לבנו כדי שגם בנו יכול לברך בשעה שאומרים הצבור הלל, שלכאורה לא היה שייך לומר לשון חייב לקנות כי זה אינו חיוב, ועיין בבאור הלכה שהוא רק למדה טובה כי החיוב הוא שהקטן יברך אף שלא בשעת הלל ואף באינו יודע לקרות הלל כלל, אבל הוא משום שלשון חייב לקנות שנקט הש"ע הוא בשביל חו"ל, אבל מה שסתם הש"ע ולא פי', שבא"י שאני שאינו חייב לקנות, הוא משום דעכ"פ הא מי שמשגת ידו צריך לקנות בשביל לברך בשעת ההלל וינענע בשעת ההלל, ומתורץ קושיית המהרש"ל, ועיין בשער הציון סימן תרנ"ח אות ל"ו שהוא ציון על האחרונים הסוברים דמצות חינוך מתקיים גם בשאול, לא הביא שגם מהרש"ל והט"ז סוברין כן, שהוא משום שיש לפרש כוונתם כדבארתי, שלפ"ז אפשר שגם מהרש"ל והט"ז

סוברים דגם לחינוך צריך שיהיה דוקא שלו דהקטן באופן שהגדול יצא. אבל משום שאפשר סוברים גם יצא בחינוך בשאול כהראב"ן לא ציין אותם גם באות ל"ד לשיטה שאין יוצא בחינוך בשאול. ובטור ודאי ניחא לשון לקנות משום שהטור היה בחו"ל, ולכן כיון שיש עכ"פ מעלה גם בא"י לא חש מלסתום, ובטור ודאי מסתבר דהוא דוקא דהא במג"א איתא דינו בשם הרא"ש.

והנה ראייה גדולה יש להביא מחגיגה דף ו' דבעי רשב"ל בקטן חיגר לב"ש שיכול להתפשט ובסומא שיכול להתפתח אם חייב האב להביאו לעזרה לקיים מצות עליה לרגל, ופירשו התוס' שהבעיא היא בחיגר שיתפשט וסומא שיתפתח לפני גידולו דמי אמרינן דכיון דכשיוגדל יתחייב מדאורייתא דהא לא יהיה חיגר וסומא חייב בחינוך דהטעם הוא לחנכו דידע לקיים כשהוא גדול, א"ד כיון דגדול בהכי לא מיחייב גם קטן לא, ופשיט אביי דכל היכי דגדול פטור קטן נמי פטור עיין שם, ומסתבר שתלוי בהכי דאם ענין החינוך הוא אף באופן שליכא שום קיום מצווה מאחר דלפי דעת הקטן לא יכיר בזה דאין לו הבחנה בין אתרוג שלו לאתרוג של אחרים ויתחנך בזה להתרגל לקיים מצות אתרוג, יש לחייב תינוק חיגר וסומא שיתפשט ויתפתח קודם גידולו להעלותו לחנכו כיון דהא צריך לחנך גם אותו כתינוק שלם שג"כ פטור ומחוייבין לחנכו בשביל חיוב הגדלות, ואם חיוב חינוך הוא שחייבו לאביו לראות שיקיים גם בנו הקטן המצות משום שלא שייך לחייבו בדבר שאינו מצווה לומר לו שהוא מצווה, אף שיתחנך מזה ולכן צריך גם באתרוג דקטן שיהיה שלו דוקא אף שלקטן אין לו שום הבחנה בזה, לכן גם בחיגר וסומא עתה שאם היה גדול היה פטור גם להקטן יש לפטור, אף שיהיה מזה ענין חינוך דלא שייך עכ"פ לחייבו בזה. ומאחר שהדין הוא כדפשיט אביי, נמצא שחיוב החינוך הוא דוקא באופן שהוא חיוב אם היה גדול, יש לחייב להאב לקנות דוקא אתרוג מיוחד לכל קטן וקטן.

וגם אפשר שאף להצד דבעיית רשב"ל דיתחייב תינוק חיגר וסומא שיתפתח ויתפשט קודם גידולו להעלותו כיון שיש ענין חיוב בזה, אפשר שסובר שהם רק פטורין אבל אם עלו יש להם מצווה כאינו מצווה ועושה כמו נשים, ולכן היה סבור ששייך לחייבו בחינוך כיון שעכ"פ הוא מעשה מצווה, ואף בזה פשיט אביי שפטור משום שאף בשביל חינוך לא שייך לחייבו אלא כשאין בו אלא הפטור דקטנות, ולפ"ז באתרוג שאול שאינו מעשה מצווה כלל אלא שהוא רק לומר לתינוק דבר שאינו אמת שהוא מעשה מצווה אף שיועיל לחינוך אינו כלום אף לצד השני. וצ"ע שיטת הראב"ן ודעימיה שיוצא בחינוך גם בשאול שאינו מעשה מצווה כלל מה יתרץ הא דחגיגה.

והנה יש עוד לדקדק דבאתרוג שאול שאינו מעשה מצווה כלל איך אומרים להתינוק לברך הא היא ברכה לבטלה, ובשלמא כשיכול בעצמו לברך אולי כיון שהוא בשביל חינוך לא איכפת לן מה שהקטן בעצמו מברך לבטלה כיון שהוא סובר שהיא ברכה למצווה שמתחנך בזה, ואף למ"ד בקטן אוכל נבלות שב"ד מצווין להפרישו, אולי נמי הוא ענין חינוך שחייבו בזה אף לאחרים ואף לקטנים דלאו בני חינוך, אף שלכאורה לא משמע כן בתוס' שבת דף קכ"א עיין שם, אבל לתינוק דצריכין לצוותו לברך וכ"ש כשצריכין

לסייעו בהברכה הרי הוא כספי ליה בידיים ואיך התיירו. ולא מסתבר לומר דהכשירו אתרוג שאול לתינוקות בשביל חינוך דלכן יכול לברך כיון שהוא כשר מדרבנן, דהא לא מצינו זה בגמ' ומעצמנו אין לומר דבר חדוש כזה. וצריך לומר שהם סברי דמברך ברכה לבטלה הוא רק מדרבנן כשיטת התוס' ר"ה דף ל"ג, שלכן מותר גם לסייע כהא דמתעסקין בתקיעות עם התינוקות אפילו בשבת שכתבו התוס' שם דאף דגם איסור דרבנן נמי לא ספינן ליה בידיים מ"מ שרי להתעסק אפילו בשבת כיון דזימנין איכא מצווה, וכן הוא בברכה על אתרוג שאול שיכולין להתעסק אף ביום טוב קמא כיון דאיכא מצווה ביום טוב שני. אבל א"כ נמצא דהרמב"ם פ"א מברכות הט"ו שסובר שהוא מדאורייתא, עיין במג"א סימן רט"ו סק"ו מוכרח נמי לסבור דחייב לקנות אתרוג מיוחד עבור בנו הקטן כהמג"א ודעימיה.

ולכן זה שהקלו במדינותינו ביוראפ כהראב"ן היה זה משום העניות שלא היה באפשרי דרוב בני העירות לא היה אף לעצמן אתרוג אלא ברכו באתרוג של הקהל ולא קיימו אף בעצמן מצות הנענועים בהלל, אבל בעצם הדין היה לן להחמיר שכן הוא שיטת הרמב"ם והטור והמחבר והמג"א ורוב האחרונים וכהראיה מגמ' דחגיגה /דף ו' / כדלעיל, ולכן במדינתנו אמעריקא שב"ה השפיע בחסדו שפע ברכתו, וגם יש להשיג אתרוג ומיניו כשרים בזול, יש לכל אחד להחמיר כמו שראוי להורות לדינא ולקנות בעד כל קטן וקטן אתרוג ומיניו ביחוד שיהיה שלו ממש ויקיים האב מצות החינוך שעליו כדין. והנני ידידו, משה פיינשטיין

אח נותן לאחיו

שמעתי ממו"ח שליט"א הערה נכונה דבארץ ישראל לאחר שהגדולים יצאו ידי חובה יכול לתת לבנו הקטן במתנה, כי הקטן קונה היכן שיש דעת אחרת מקנה אותו, ולאחר שיברך ויצא ידי חובתו יתן לאחיו הקטן ממנו ונתינתו מועלת מתקנת חכמים כיון שהגיע לעונת הפעוטות, והיות וחיוב החינוך הוא רק מדרבנן מועיל קנין דרבנן של תקנת פעוטות להחשיבו לכם, וזו כוונת השו"ע ויש מי שאומר שאם הגיע לעונת הפעוטות, מותר; ובביאור הגר"א מציין. כמ"ש בגיטין דמתנתו מתנה וכשם שקונה מד"ס כן מקנה מד"ס: וקטן שהוא פחות משש נראה שעדיין לא מיקרי שהגיע לגיל חינוך ולא נחשב לקטן היודע לנענע.

והנה מקור דעה זו היא מציין באר הגולה לד' הר"ן ומדבריו נראה דס"ל שקנין דרבנן מהני אף אדאורייתא ולכן מעמיד את דברי הגמ' בסוכה מו: בקטן שלא הגיע לעונת הפעוטות. ולדבריו צריך לומר שעונת הפעוטות הוא בגיל יותר מאוחר מקטן היודע לנענע שחייב בחינוך.

ואף שיש להעיר שתקנת פעוטות שייכת דווקא בקטן שאין לו אפטרופוס (אב) ומשום כדי חייו, אולם לגבי מתנתו אף במקום שיש לו אפטרופוס מצינו שפסק ר' חננאל בשם רב האי גאון ז"ל אבל מתנתו מתנה ואף על גב דבפ' הנזקין בעי כשאין להם אפטרופוס ואיפשיטא דמתנתו מתנה משמע מדאיבעיא לן היכא דמקחו מקח אי מתנתו מתנה

משמע דהיכא דפשיטא לן דאין מקחו מקח כ"ש דאין מתנתו מתנה, לא דמי דלעולם מתנתו מתנה כשיש אפטרופוס כמו כשאין שם אפטרופוס דהא דאין מקחו מקח כשיש שם אפטרופוס לפי שעל האפטרופוס ליקח ולמכור אבל ליתן מתנה אין הרשות בידו.

אבל ראבי"ה קבל **מרבותיו** דהא דאמרי' בהניזקין דמתנתו מתנה אמתני' קאי דאוקימנא כשאין שם אפטרופוס אבל יש אפטרופוס אין מתנתו מתנה, וכן פי' המיי' פ' כ"ט מהלכות מכירה בספר קנין. (מרדכי כתובות [רמז קפט]) ובשו"ע (חו"מ רלה ב) פסק כדעת הרמב"ם אבל אם היה לו אפטרופוס, אין מעשיו כלום אפילו במטלטלים, אלא מדעת האפטרופוס, שאם רצה לקיים מקחו וממכרו ומתנתו, במטלטלים, קיים. עכ"ל. אך באמת שיטת הראבי"ה וגם הריטב"א בכתובות ע. ס"ל כן, אינו כשיטת הרמב"ם: דלרמב"ם בהסכמת ומדעת האפטרופוס הוי מתנתו מתנה, אך לדעת הריטב"א והראבי"ה וכדעת רבותיו אף מדעת האפטרופוס לא הוי מתנה וא"כ **לדעה** זו צריך לתת לכל אחד ד' מינים כשרים.

ואולי **רבותיו** של ראבי"ה הכוונה לזקנו הראב"ן שס"ל שקטן יוצא בשאול נמי וסגי בזה לשם מצות חינוך וא"כ ממה נפשך יוצא יד"ח. ואולי יש לצרף גם דעת ר' אביגדור כ"ץ הובא בקצוה"ח (רמא ד) ששייך ליתן במתנה קנין הגוף לזמן, וכשתם הזמן חוזר לבעלים הראשונים בלא הקנאה מחודשת.

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

**טעם מיוחד במצות סוכה | "למען ידעו דרתיכם" - כולל דור
הקורונה - למי שלא איבד עדיין את חוש הטעם**

למען ידעו דרתיכם כי בספות הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים אני
ד' אלקיכם. ויקרא כ"ג מ"ג. למען ידעו ממזרח שמש וממערבה כי אפס בלעדי אני ד' ואין
עוד. ישעיה מ"ה ו'.

במשך אלפי שנים עם ישראל יושב בסוכה, - אוכל ושותה בה, ישן בה ומטייל בה,
כלשון השולחן ערוך והרמב"ם, - כאשר טעם המצוה הוא למען ידעו דרתיכם כי בספות
הושבתי את בני ישראל בהוציא אותם מארץ מצרים. אולם מעולם לא הרגשנו כמה
נחוצים היו ענני הכבוד, בימים חמים של מדבר גדול ונורא... השנה נוכל לקיים את מצות
הסוכה בהידור יותר, מי בבית ומי במלונית, כי ידוע נדע כמה חם במרחב הפתוח, פשוט
חם ולוהט, ונצפה גם אנו לענני הכבוד, ונתפלל להם, שכימי צאתנו מארץ מצרים יראנו
הקדוש ברוך הוא נפלאות, ונתפלל גם כן למזג אויר נעים יותר... ובעיקר לבריאות...

והנה בתמימותינו חשבנו שהחיים האלה שבמדבר הגדול והנורא, מקום נחש שרף
ועקרב, וחסר תנאי בטחון ובטיחות מינימליים. הם נחלת העבר בלבד, והיום אנו חיים
בתקופה של עולם מודרני, בו לכל בעיה ישנו פתרון ישים קל ונוח, ובשיחת טלפון אחת
נוכל למלא את ביתינו מכל הטוב שבעולם - היפה והנעים שלנו, ואפילו לשלם באשראי
(ללא רבית כמובן) אם נחפוץ בכך. וביטוח בריאות משלים את התמונה הפסטורלית של
חיי הגן עדן שאבותינו ואימותינו לא חלמו אפילו בחלומות הורודים ביותר.

ולפתע - אויה - החלום נגזז... התעוררנו למציאות חדשה של נגיפים בכל פינה, ובידוד
ובדידות, ובדיקות מזויפות, ותחושות ותסמינים שאין יודעים לאן יובילו, וערים בסגר,
ובתי חולים בקריסה או בדרך אליה, והרופאים והאחיות מפחדים על עצמם, וכמעט
שאינן תרופה למחלה שזה עתה נולדה היכן שהוא... ויום שבו הגרף יורד לפחות מחמשת
אלפים חולים מאומתים חדשים, הוא פשוט יום חג... ואנו שואלים את עצמינו: האמנם?
היתכן? שכל זה יכול לקרות למדע העולמי הבלתי מנוצח? הלזה שילמנו כל השנים
ביטוח בריאות חובה, וחשבנו שאנו בטוחים עם הבריאות?

ישנה מסקנה אחת בלבד שצריך להסיק...

למען ידעו ממזרח שמש וממערבה כי אפס בלעדי אני ד' ואין עוד. ישעיה מ"ה ו'.

העולם כפי שהוא באיזה מצב שיהיה לאן שיגיעו מחקרי וחוקרי הרפואה, זקוק לדבר
אחד בלבד. רחמי שמים... אפס בלעדי אני ד' ואין עוד...

וכאשר נשב בסוכה בשנה זו זכור נזכור את ניסי יציאת מצרים, והיותינו במדבר ארבעים שנה במלונית הגדולה של מליוני אנשים שלא חסרו דבר... ונדע את הכתובת הנכונה, לאן עלינו לפנות כשצריך משהו... ולמי שלא ניטל ממנו חוש הטעם... יטעם טעם חדש במצוה זו, טעם חדש מתוק מדבש ומיוחד במינו, לדורינו דור הקורונה.

לְמַעַן יִדְעוּ דִרְתֵיכֶם פִּי בְּסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּהוֹצִיאִי אוֹתָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם אֲנִי ד' אֱלֹקֵיכֶם. והקדוש ברוך הוא שברחמיו העצומים דאג להשאיר לנו את הכתובת, יפרס עלינו סוכת רחמים וחיים ושלווה. ונזכה לפתקא טבא ולשנה טובה ומתוקה...

אין בין גן עדן לגיהנום אלא כחוט השערה - ולפום שער"ה אגרא

והנה לפני שנים רבות זכיתי לשמוע את שיחתו של מרן ראש הישיבה הגרא"מ שך זצוק"ל, והסביר אז שהתורה מלמדתנו אורחות חיים כדי שנזכה לקיים מצוות ולהמלט מעבירות חס ושלווה, והביא דוגמה איך שבאותו מעשה אדם שבא לעשות מצוה, זה יכול להפוך לו לעבירה. ולמשל, אם אדם אוכל דגים בשבת והוא אמור לקיים בזה מצות עונג שבת, שהיא מצוה גדולה כידוע, אולם אם הוא בורר פסולת מתוך האוכל כגון עצמות מדגים במקום דגים מעצמות, הרי שהוא לא כיבד את השבת, כי אם חילל את השבת רחמ"ל.

ועל אותו משקל יש להבין, שבכל מעשה שאדם עושה הוא עומד בשיקול עצום, שלפעמים הוא חושב שעושה מצוה, ולבסוף עבירה בידו ח"ו. שישנם מצבים שאדם הולך לבית כנסת או בית מדרש והוא עלול לגרום נזק בלתי הפיך למישהו, ואולי אפילו יותר מזה. ועל כגון זה אמרו הוי רץ למצוה קלה ובורח מן העבירה. והיינו שגם בשעה שאתה רץ למצוה קלה יש לך לברוח - בו זמנית- מן העבירה... והחכם עיניו בראשו. והשם אורחותיו בעולם הזה זוכה ורואה בישועתו של הקדוש ברוך הוא.

והנה עברנו בסיעתא דשמיא הימים הקדושים וטהורים ומתקרבים לחג הסוכות, וכבר מחלנו זה לזה על הכל... אבל חכמים אמרו על הפסוק וּלְקַחְתֶּם לָכֶם בַּיּוֹם הַרְּאִשׁוֹן. ראשון לחשבון עוונות, ואמרו עד עכשיו מה דהוה הוה, מכאן ואילך חושבנא...

וכאשר אנו מנענעים בלולב לעצור רוחות רעות וטללים רעים, (עי' סוכה ל"ז ול"ח), נישמר וניזהר שלא להביאם בעצמינו... ובודאי שבזכות הזהירות תעלה קיום מצות הנענועים להגן עלינו ולמנוע מגיפה מנחלתינו. ולפום צערא אגרא.

ויהי רצון שנזכה לישב בסוכת עורו של לויתן

פלפולא דאורייתא / הרב רפאל סויד, ראש כולל נר יוסף, מח"ס 'מנחת רפאל' ו'שמעתתא דספיקות'

בענין האם מותר להוציא אדם ישן מהסוכה

א. ידועה הוראתו של הגרש"ז אויערבאך זצ"ל [הובא בספר הסוכה עמ' תי"ב] שמותר להוציא אדם ישן מהסוכה, משום שבעודו ישן הוא פטור מהמצוות, וכל הדין לישן בסוכה הוא ללכת לישן בסוכה, ולא על עצם השינה בסוכה, [ושמעתי שהוראה זו נאמרה בשנת תשל"ד, שעקב מלחמת יום הכיפורים, והורה לבני הישיבות שלא לצאת לבין הזמנים, וע"כ היה מחסור בסוכות בישיבות, והוצרכו להוראה זו, וככל הנראה אף בשנה זו עקב מספר חולי הקורונה הרבים ל"ע, השאלה תהיה מעשית] וידוע להקשות על פסק הגרש"ז א מדברי הרמ"א [יו"ד סי' שע"ב ס"א] דמחויב להעיר כהן ישן שנמצא באהל המת, וחז"ל דישן מחויב במצוות, ומתמצים דיש חילוק בין מצות עשה ללאוים, אולם עדיין יש להקשות מדברי השו"ע בהל' ק"ש [סי' ס"ה] דמצערין אותו כדי שיקרא ק"ש, ואמאי מצערין אותו הא הוא פטור ממצוות כשהוא ישן, וראיתי מדברי הגרי"מ הכהן רובין שליט"א שתירץ דהגרש"ז חידש דאין קיום מצוה בעודו ישן, כיון דליכא כוונה במצוה, אולם ודאי שמחויב במצוות אף בעודו ישן, וע"כ מחויבים להעירו לק"ש, או כשנמצא באהל המת, וראיתי שהגרי"ב שרייבר שליט"א כתב שלא אמרה הגרש"ז אלא כדי לחדד בה את תלמידיו, דאטו יעלה על הדעת, שכל הענין של שינה בסוכה הוא כדי שיהיה אפשר להוציאו לאחר מכן.

ב. וראיתי שהגר"נ נבצאל שליט"א כתב לדון בקטן שהגדיל בליל יו"ט ראשון של סוכות, והלך לישן מחוץ לסוכה קודם שקיעת החמה, שאין להעירו מכיון שלא היה מחויב בשעה שהלך לישן, וכעת הוא מצטער שפטור מהסוכה, ורק בגדול שנתבע ממנו לישן בסוכה, ליכא פטור מצטער, ועוג כתב שאם רואים אדם שישן חוץ לסוכה, לא מועיל להעביר אותו לסוכה, אלא יש להעירו, והיינו משום דמצוות צריכות כוונה, [ויש להוסיף דלדברי הגרש"ז א הנו' פשוט שצריך להעירו משום שליכא מצוה בעודו ישן], והביא מהגר"ר יעקב אדלשטיין זצ"ל בשם החזו"א שמיד בקומו בבוקר יכוין לשם מצוות ציצית, דאל"כ חשיב שהולך עם ד' כנפות בלי ציצית, כיון שלא מועילה כוונה של הלילה שאז לילה לאו זמן ציצית, והעיר הגר"נ נבצאל דלא שמענו שיש חיוב לשים שעון מעורר לזמן ציצית, כדי לכוין לקיום מצוות ציצית, ונראה לומר בזה דנדון זה תלוי בנדון אחר, האם כשלוש ציצית בלי כוונה, חשיב שלא קיים מצוה, או דלמא שביטל מצות ציצית, וכבר נחלקו בזה המנחת חינוך [מצוה שכ"ה] לגבי היושב בסוכה של מצוה הבאה בעבירה, דס"ל שאמנם לא קיים מצות סוכה, אולם לא חשיב שאכל מחוץ לסוכה, ולהא בעי' קרא לפסול סוכה גזולה, לומר שנחשב שאכל מחוץ לסוכה, אולם הגרש"ש פליג וס"ל שבכל אופן נחשב שאכל מחוץ לסוכה, וראה עוד בביאור הלכה [סי' ס'] שמבו'.

בדבריו כדעת הגרש"ש דחשיב שביטל מצוה, אולם הגרשז"א בהליכות שלמה – תפילה – נקט דלא חשיב שביטל מצוה, ועוד שכמובן תליא האם יש קיום מצוה בעודו ישן, וכפי שיבואר בהמשך המאמר.

ג. והגר"ד לנדו שליט"א העיר מדברי הגמ' בעירובין [צו,א] דהישן בשמיני בסוכה לוקה, ותיקשי היאך הוא לוקה, הא הו"ל התראת ספק שמא לא ירדם, וע"כ שהמלקות הוא על זה שהעמיד את עצמו במצב של שינה, אולם מהגר"ד פיינשטיין שליט"א שמעתי שאינו יודע לבאר דברי הגמ', אולם ברור לו שלא ילקה, אם בסופו של דבר לא ישן.

ד. ועתה נדון בספק מהו גדר ישן בהלכה, האם הוא מופקע ממצוות, או שרק בפועל אינו יכול לקיים, והאם הוא בגדר "שוטה", או "אונס", ובפשטות ישן פטור מכל המצוות לגמרי, וכמ"ש בשו"ת שאלת יעב"ץ (ח"ב סי' צ"ז), שדן לגבי מי שבא על אשתו בלא כוונת מצוה, כאן מתעסק או ישן, ונתעברה אשתו וילדה, אם מקיים בזה מצוות פו"ר, וכתב דהישן אינו בר דעת לא למצוה ולא לעבירה, אינו נשכר ואינו נענש, ולכן אינו מקיים המצוה, עי"ש, וחזי' מדברי השאילת יעב"ץ תרתי, חדא דישן מופקע לגמרי מחיוב מצוה, ועוד דאף קיום מצוה ליכא, דאי נימא דהוי אונס גרידא, ולא כשוטה, א"כ מדוע שלא יקיים את המצוה, אף שפטור היה כשהיה ישן, ולכאוי' היה מקום לדון, דבלא"ה ישן אינו מקיים מצוה, כיון דקי"ל (שו"ע או"ח סי' ס') דמצוות צריכות כוונה, וא"כ בישן אינו בר כוונה, ובכה"ג ליכא לדברי החיי אדם, דאם אין ביאור אחר בכוונתו מלבד המצוה יצא יד"ח בדיעבד, חדא, משום דהוי ישן ואינו בר דעת, אף ל"סתמא", ותו דבפו"ר איכא הנאה [ויל"ד], האם בישן חשיב דאיכא הנאה, וצ"ע], וא"כ יש אפשרות אחרת לבאר כוונתו, אלא דלענ"ד, יש מקום לדון בזה דמכיון ודנו האחרונים (עי' מנחת חינוך מצוה א', וע"ע בהרחבה במנחת אשר בראשית סי' א', ובנתיב בינה להגרי"ב שרייבר שליט"א על ספהמ"צ מצוה א') האם מקיימים מצות פריה ורביה בשעת הביאה או בשעה שנולדו הילדים, וא"כ לכאוי' יש מקום לומר, דאף אם לא כיון בשעת המעשה, יכול לכיון בשעת התוצאה, אולם יל"ע בזה, דל"ש להגדיר מעשה לאחר שנעשה כמעשה מצוה, אולם יש לדחות דהא קיי"ל (סב, א) דבהיו לו בנים בגיותו, ונתגייר דיצא יד"ח המצוה, למרות דודאי לא כיון לשם מצוה, וע"כ דבמצוה שעיקרה הוא התכלית של הבאת נשמות לעולם, אף ללא כונת מצוה יצא, ושמא יש לחלק ודוקא ידי חובת המצוה יצא, דהיינו שאת עיקר המצוה קיים, וכבר פטור מלעסוק במצוה זו, אבל את המצוה לא קיים, כיון דמצוות צריכות כונה, וצ"ע בזה.

ה. ואמנם הגאון מהר"ח פלאגי' בשו"ת חיים ושלום (ח"א סי' ב' ד"ה ונראה), כתב להוכיח, דהבא על אשתו ישן קיים מצות פו"ר, ממש"כ הב"ח (יו"ד סי' קצ"ה) וז"ל מצאתי בהגהות סמ"ק ישן מהר"ר פרץ שכתב אשה נדה יכולה לשכב אסדיני בעלה, ונוהרות מסדינים ששכב עליהם איש אחר פן תתעבר מש"ז של אחר, ואמאי אינה חוששת פן תתעבר בנדותה פן תתעבר מש"ז של בעלה, ויהא הולד בן הנדה, והשיב כיון שאין כאן ביאת איסור הולד כשר לגמרי, אפי' תתעבר מש"ז של אחר, כי הלא בן סירא כשר היה, אלא דמש"ז של אחר קפדינן אהבחנה, גזירה שמא ישא אחותו מאביו, עכ"ל

ומבואר דאפילו בלתי שום מעשה בפועל, חשיב אותו זרע לקיים מצות פו"ר, וא"כ כ"ש כשעשה מעשה בפועל אפי' כשהוא ישן, בשעת המעשה שקיים פו"ר, עכת"ד. ואמנם גם הבית שמואל (אהע"ז סי' א' סק"י) הביא ראיה דאם נתעברה אשתו באמבטי קיים מצות פו"ר, ממש"כ בהגהות סמ"ק הנ"ל, אולם כתב הט"ז (שם סק"ח) וז"ל ואין זה ראיה דשמה לחומרא אמרינן לקולא לא אמרינן, בפרט במידי דתלי בקום ועשה, והיא נתעברה מעצמה דאינו יוצא בזה, עכ"ל, וכ"כ האפי זוטרי הובא באוצר הפוסקים (שם ס"ק מ"ב) דלהחמיר נקרא בנו ולהקל לא מקילין, ע"ש, וכן כתב בספר שם טוב (פט"ו מהל' אישות ה"ד), אולם לענ"ד נראה, דצ"ב החילוק בין קולא לחומרא, דמכיון ובנו מתייחס אחריו בתורת ודאי, א"כ ודאי שמקיים בכך מצות פריה ורביה, דאי"ז בתורת ספק אלא בתורת ודאי, ואדרבה היה מקום לומר דמצות פריה ורביה מקיים, ואילו בנו אינו מתייחס אחריו דמצות פו"ר עניינה תלוי במציאות, שע"י נוצר אדם, וכמו בהיו לו בנים וגיותו ונתגייר דבניו אינם מתייחסים אחריו, דהא קי"ל דגר שנתגייר כקטן שנולד, ומ"מ מקיים המצוה כיון שסו"ס הביא נשמה לעולם, ואילו החידוש הוא שבנו מתייחס אחריו, ומש"כ הט"ז "בפרט במידי דתלי בקום ועשה" נמי צ"ב, דהא גופא מנלן, במחויב לקיים מצות פו"ר בקום ועשה, ושמה עיקר המצוה הוא שמחויב לדאוג שיהיו לו ילדים, ומנלן דדוקא בקום ועשה, וצ"ע, ובלא"ה י"ל דאפי' אי נימא דאינו מקיים בכך מצות פו"ר, מ"מ אין ראיה לגבי ישן דאינו בר חיובא, דאפשר דהיינו דוקא משום דהוי בשוא"ת, ולא משום שהוא ישן, וכמ"ש הט"ז גופיה לגבי נתעברה מש"ז שהיה בסדין.

ו. והא ודאי דעיקר מצות פו"ר הוא התוצאה שיהיו לו ילדים, וכן מוכח מהירושלמי (יבמות פ"ו ה"ב) דאף בבן ממזר, כלומר דבא על חייבי כריתות מקיים מצות פו"ר, וכן פסק הרמ"א (אהע"ז סי' א' סעיף ו'), וקשה דהא הוי מצוה הבאה בעבירה, וא"כ אמאי יוצא יד"ח פו"ר, וכן הקשה המהרי"ט אלגזי (בכורות פ"ה אות ס"ה), עי"ש, וביארו רבותינו האחרונים (עי' מנחת חינוך מצוה א' אות ח') דבפו"ר ל"ש מצוה הבאה בעבירה, כיון דזמן העבירה אינו בזמן קיום המצוה, דזמן העבירה הוא זמן הביאה, ואילו זמן קיום המצוה הוא בשעה שנולדים לו הילדים, ואפי' את"ל דזמן קיום המצוה שמטלת עליו היא בשעת הביאה וכמו שכתב הגרי"ב שרייבר שליט"א בספרו נתיב בינה (על ספהמ"צ מצוה א'), דודאי המצוה המוטלת על האדם היא הביאה, דהיאך שייך לומר דאדם מצווה בדבר שלא תלוי בו, כמו להביא בן ובת, וע"כ, דעיקר המצוה היא להתעסק בפו"ר, ובן ובת ולידת הילדים הוי "שיעור" במצוה, שמאז פטור מלהמשיך ולהתעסק במצוה זו, מ"מ מכיון שגם אז עיקר המצוה היא התוצאה, והראיה שזהו שיעור המצוה, ע"כ אי"ז חשיב מצוה הבאה בעבירה, [אלא דכ"ז צ"ב דהא מבו' בתוס' בפסחים (עב, ב) דהבא על אשתו נדה לא קיים בזה מצות פריה ורביה, ולכאו' משום דהוי מצוה הבאה בעבירה, וע"כ דהתוס' לא ס"ל כהירושלמי, והרמ"א לא פסק כדעת התוס', וכן מוכח מהתוס' בב"ב (יג, ב) ובגיטין (מ, א) דהקשו אמאי חציו עבד וחציו בן חורין אין לו תקנה דאינו יכול לישא שפחה ואינו יכול לישא בת חורין, דאמאי לא יבוא עשה דפו"ר וידחה איסור חתנות, ותירצו תוס' בכמה אופנים, ואחד מהם דהאיסור הוא בהעראה והעשה הוי בגמר ביאה,

ומוכח דלא אמרי' דמכיון וזה המצוה להביא ילדים, וכל הפעולות מכשירות את הלאו, משום עדל"ת, אלא דבעי' שיהיה בעידנא, אכן יש לחלק בין עדל"ת לבין מצוה הבאה בעבירה, דעדל"ת היינו לכתחילה שיהיה מותר לו, ובהא אמרי' דלא הוי בעידנא, ואילו במצוה הבאה בעבירה מיירי בדיעבד, דאם בא האם כבר מקיים, ויש לחלק טובא ביניהם, אמנם דברי התוס' בגיטין ובב"ב, צ"ב דהא היכא דליכא אפשרות לעשות בעידנא, ליכא דין בעידנא, וכמבו' בפסקי תוס' בזבחים (סט, ב אות צ"ז), לגבי שבירת עצם בפסח, וכן מוכח בתוס' ביבמות (צ, ב) לגבי כלאים בציצית, דלמרות דדאיסור כלאיים הוא כבר בהעלאה, ואילו מצות ציצית אינו מקיים אלא בלבישה, מ"מ אמרי' דעדל"ת, וכבר תמה בזה הטורי אבן בריש חגיגה, יעו"ש, ומאיך גיסא מדברי התוס' בקידושין (לח, א) בשם הירושלמי בחלה (פ"ב ה"א) מוכח דנמי לא ס"ל כהפסקי תוס', והתוס' ביבמות דהיכא דל"ש בעידנא ליכא דין בעידנא, וכמ"ש בזה במנחת רפאל (ח"א סי' ז') יעו"ש, וצ"ע בכ"ז].

ז. והנה בכתבי האר"י (שער הכוונות דרוש א' לתפילת ערבית דף נ"ב ע"ד ופרי עץ חיים שער הציצית סוף פ"א) מבו', שצריך לישן בלילה עם ציצית, והביא ראיה לזה מהא דאמרי' במנחות (מג, ב) דכיון שדוד ראה את עצמו ערום בבית המרחץ, אמר אוי לי שאני ערום מן המצוות, וכו' וקשה אמאי לא אמר כן בלילה, שהיה ג"כ ערום מהמצוות, אלא ודאי שהיה שוכב בלילה בט"ק, עכת"ד, והמג"א (סי' כ"א סק"ב) הביא דבריו וכתב וז"ל ודבריו דברי קבלה נקבל, אבל לדין יש תשובה די"ל דבלילה עכ"פ היה לו מזוזה בפתחו, משא"כ במרחץ, וכן משמע בגמ' דאמרי' בגמ' שם ת"ר חביבין ישראל שסיבבן הקב"ה במצוות תפילין, וציצית, ומזוזה וכו', משמע שהיה ערום מכולם בבית המרחץ אף ממזוזה כנ"ל, עכ"ל המג"א, והנה הנצי"ב בשו"ת משיב דבר (או"ח סי' מ"ז) העיר ע"ד האר"י דאכתי מ"מ תיקשי, דהא דעת הרמב"ם דכסות יום בלילה פטור מציצית, כיון ד"לילה" לאו זמן ציצית, דא"כ אמאי לא אמר דוד כן אף בלילה אלא צריך לומר דשאני שעה שהיה ישן שאז היה פטור מן המצוות, ועל אותה שעה אין לו להצטער, ובשעה שהיה שוכב וער היה לומד, כידוע שדוד לא פסיק פומיה מגירסא, וכדאמרי' בשבת (ל, ב), ולא היה מצטער אלא בהיות בבית המרחץ, ששם אסור להרהר בד"ת, כמבו' בברכות (כד, ב), עכת"ד, וכן העיר הקרן אורה במנחות (לו, ב), ובחי' רעק"א (שם) כתב דמהכא מוכח כשיטת הרא"ש, דאין ה"לילה" פטור מציצית אלא כסות לילה, וע"כ בכסות יום חייב בציצית, ומעתה מש"כ הנצי"ב, דמכיון והיה ישן היה פטור מן המצוות, וכ"כ בספר ילקוט הגרשוני (שטרן סי' כ"א), ולכאו' לפי"ז מוכר דהאר"י והמג"א ס"ל דישן חייב במצוות, דאי לא תימא הכי אמאי נתיישבה דעתו של דוד מציצית, או ממילה או ממזוזה, הרי כיון דאינו מחוייב במצוות הרי הוא מופקע לגמרי מהם, ואינו מקיים כלל, וכן הוכיח בחזון עובדיה (סוכות עמ' ר"ב), ובשו"ת משנה הלכות (חלק י"ב סי' ש"ס), ובתשו' יעלת חן (ח"א או"ח סי' ט"ו אות ו') אולם מ"מ נראה לענ"ד לומר, דהיינו דוקא ב"קיום" מצוות, אבל לא בגדרי חיוב, כלומר דישן הוי בגדר "אונס", ולא בגדר "שוטה", נויש להביא ראיה נוספת דהוי בגדר "אונס" ולא "שוטה", דהנה נחלקו הרמב"ם (פ"ב מהל' גירושין הט"ו)

והטור (אהע"ז סי' קכ"א) האם נשתטה המשלח בטלה השליחות, ולכאוי אי נימא דכל שליחות הוי כידא אריכתא, דהיינו לשיטת הרמב"ם דבנשתטה המשלח השליחות בטלה, א"כ מדוע אם המשלח ישן באותה שעה, לא אמרי' דהוי כמו שנשתטה המשלח וע"כ דישן עדיף טפי, כיון דסמא בידיה, דהא בידו להתעורר, כדאמרי' בריש פרק מי שאחזו, אולם יל"ד בראי' זו דיש מקום לומר דמכיון ובידו להתעורר, ע"כ שייך הוא ב"חלות" גירושין, והו"ל כ"כל הראוי לבילה אין בילה מעכבת בו", אולם לגבי קיום מצוות אפשר דחשיב שוטה לכל דבריו, דאינו בר קיום מצוה, ואינו בר כוונה, ולפי"ז איה"נ ד"מצוות" גירושין לא יקיים בכה"ג שהבעל המשלח ישן באותה שעה שהגט ניתן לאשה וצ"ע בזה.]

ח. וראיתי בספר "גם אני אודך", בתשובות מידידי הרב משה שמואל דיין שיחי' (ח"ב סי' ד') שכתב בזה וז"ל: ואעיקרא יש להעיר דאין ראי' כלל, ממעשה דדוד, דיש לומר דלעולם אינו מקיים מצוות ציצית בלילה, וכן אינו מקיים מצוות מזוזה, כיון דישן פטור מן המצוות, ומה שבלילה נתיישבה דעתו של דוד אינו משום שמקיים מצוה גם בשעת שינתו, אלא משום שנמצא שהוא מוקף בחפצא דמצוה, כי הנה באמת יש לתמוה ע"ד הגמ' במנחות הנ"ל, דאמרי' דכיון שנזכר דוד במילה שבבשרו נתיישבה דעתו, שהרי מדברי התוס' בב"ק (נו, ב ד"ה בההיא) מוכח שאינו מקיים מצוות מילה בכל רגע שהמילה בבשרו, שהרי כתבו וז"ל וסברא הוא, דאטו אדם שיש לו תפילין בראשו וציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, יפטר מן המצוות, עכ"ל, ומזה שלא הזכירו גם מילה בבשרו, אלא רק בשעת מעשה המצוה, וא"כ היאך נתיישבה דעתו של דוד במילה שבבשרו, הרי אינו מקיים מצוות מילה בכל רגע שהמילה בבשרו, אלא משום שנמצא שהוא מוקף בחפצא דמצוה, עכת"ד.

ט. ולענ"ד נראה לדחות דבריו חדא דא"א לומר שדוד נחה דעתו, וכבר אינו בגדר "ערום מן המצוות", רק משום שמוקף ב"חפצא של מצוה", דגדרי ערום מן המצוות תלויים ב"קיום" מצוה, ולא בהימצאות בסביבת חפצא דמצוה, וז"פ, ומה שהוכיח ראי' נפלאה מדברי התוס' בב"ק (נו, ב), דכתבו לגבי עוסק במצוה פטור מן המצוה, שכתבו דודאי ש"קיום" לבד אינו פוטר, דא"כ כל אדם שיש לו ציצית בבגדו, תפילין בראשו, ומזוזה בפתחו, יפטר מכל המצוות, ומהא דלא כתבו שיש לו מילה בבשרו, מוכח דאינו מקיים מצוות מילה בכל רגע, לענ"ד אינה ראייה, חדא דאטו תנא כי רוכלא, ותנא ושייר, וא"ת מאי שייר דהאי שייר, י"ל דשייר ששה מצוות תמידיות, שאדם מחויב בהם. ויתירה מזו י"ל, דלא נקטו התוס', אלא מעשה שאדם זה עסק בזה, כמו תפילין מזוזה וציצית, דאז הו"א דיהיה בגדר ד"בשבתך בביתך", דדוקא בשבת דידן אבל בשבת דמצוה לא, כדאמרי' בסוכה (כה, א) דאז כשעשה הוא עצמו מעשה שייך לייחס את הדבר אליו, ולא במעשה שנעשה בו כמו מילה, [ואפי' אם ימול את עצמו כשהוא גדול, מ"מ אורחא דמילתא נקט, ודו"ק] איברא, דיש להעיר ע"ז דהא תוס' דיברו על דרך השלילה, כלומר שבא לשלול את האפשרות שקיום צוה בעלמא יפטור ממצוה, וא"כ לכאוי היה להם בראשונה לנקוט מצוות מילה שנוהגת בכל אדם, ואף כשאין לו ציצית ותפילין, אינו נמצא בביתו דאז אינו מקיים מצוות מילה, וצ"ע בכ"ז.

י. ובשו"ת מהר"ח אור זרוע (סי' י"א) כתב, דמצות מילה היא מצוה הנמשכת בכל שעה שהוא נימול, והוכיח כן ממעשה דדוד, דהא מבו' דכיון שנזכר במילה שבבשרו נתיישבה דעתו, דכיון שבכל רגע שנימול יש בזה קיום מצוה, ע"כ נתיישבה דעתו בקיום מצות מילה בבשרו, אולם יעוי' ברש"י בשבת (דף ל, ב ד"ה שש) שכתב אהא דנתיישבה דעתו של דוד בקיום מצות מילה, וז"ל דכל שאר מצוות אינם מוכיחות כל שעה, כגון תפילין ומזוזה וציצית דאינם כשהוא בשדה וערום בבית המרחץ, אבל זו מעיד עליהם לעולם, עכ"ל, וא"כ לפי"ד רש"י אי"ז מוכרח דאפשר לומר דאין הביאור הוא דאיכא "קיום" מצות מילה בכל רגע, אלא משום דהוי "עדות", וכדמשמע ברש"י, אולם כמ"ש למעלה דלא מסתבר ד"עדות" לבד תיישב את דעתו של דוד, שאמר אוי לי שנעשיתי ערום מן המצוות, ומש"כ רש"י לבאר דהוי עדות נראה לומר בזה, עפ"י הגמ' בע"ז (ג, א) דכל מצוה שאדם עושה בעוה"ז באה ומעידה עליו לעוה"ב, יעו"ש. וזה הביאור בלשון רש"י "מעיד עליהם לעולם" ודו"ק.

יא. והנה בשו"ת פרי יצחק (ח"ב סי' ל') הקשה ע"ד הגמ' במנחות הנו' דהא אמרי' בסוטה (י, ב) דדוד המלך נולד מהול, וא"כ היאך נתיישבה דעתו כשנזכר במילה שבבשרו, הרי מעולם לא נתקיימה בו מצות מילה, שהרי נולד מהול, יעו"ש, וכבר עמד בזה המהרש"א במנחות (שם) וביאר דמ"מ שמח שאינו ערל, יעו"ש, ודבריו צ"ב טובא דאיזה מצוה זו שאינו ערל, ואטו אדם שאינו מחוייב בקרבן ייחשב כמקיים מצוה, דמ"מ אינו מאחר קרבנותיו, וכל כיוצא ב"ו, וצ"ע, ולכאו' נראה ליישב, דמ"מ קיימו בו הטפת דם ברית, כדאי' בשבת (קלב, א) דבנולד מהול מ"מ עושים הטפת דם ברית, ובפשטות הוי חיוב דאורייתא, איברא דתליא בביאור הראשונים (שם עי' רמב"ן ריטב"א ורשב"א), האם הטפת דם ברית הוא חיוב בעצם, או משום ספק ערלה כבושה, דאי נימא דהוי ספק ערלה כבושה, א"כ אם חז"ל אומרים שנולד מהול, א"כ הרי ודאי שלא היה ערלה כבושה, ואף אם עשו הטפת דם ברית, ודאי דאי"ז מוגדר כקיום מצוה, משום שהיה רק בגדר ספק, וכלפי שמיא גליא ודאי דליכא קיום מצוה, בעצם, והא ודאי דא"א לומר, עפ"י רש"י דמ"מ איכא עדות, למרות שנולד מהול דזה אינו דאיזה עדות יש כשנולד מהול, דהא אף עכו"ם יש מהם שנולדים מהולים, וזהו דלא כמ"ש ידידי הרב משה שמואל דיין שיחי' (גם אני אודך ח"ב סי' ד' יעו"ש), וז"פ.

יב. ובבית הלוי (ח"ב סי' מ"ז אות ד') הוסיף כי ב' מצוות במילה, חדא, מצות מעשה המילה, ונלמד מדכתיב "נימול לכם כל זכר", ושנית להיות נימול כל שעה, וזהו נלמד מדכתיב "והיתה בריתי בבשרכם לברית עולם", [ויעוי' בפרי יצחק (ח"ב סי' ל' ד"ה אולם) ששיגר מכתב לבית הלוי, והשיג עליו דתמוה לדרוש מקרא זה מעצמינו, דפשטיה דקא שיהא מצות מילה נוהג לדורות, ויעו"ש שביאר באופ"א].

יג. ואיכא נפק"מ לדינא, במי שלא בירך ברכת המצוות על המילה, האם יהיה מותר לו לברך אפי' לאחר המילה, דהא כתב הרמב"ם (פי"א מהל' ברכת ה"ה) דכל מצוה שהיא נמשכת, יכול לברך כל זמן שעשייתה מתקיימת, וא"כ אי נימא דמצות מילה נמשכת

ועשייתה קיימת, א"כ יכול לברך אף לאחר גמר מעשה המילה, ויעוי' בשו"ת התשב"ץ (ח"ב סי' ע"ד) דפסק דאין לברך לאחר הפריעה, וכ"כ ביהודה יעלה (ח"א יו"ד סי' רמ"א).

יד. ויעוי' בבית הלוי (שם) שתמה על דברי עצמו, מסוגיא ערוכה בשבת (קלב, א) דאמרי' התם דר"א ס"ל דמכשירי מצוה דוחים את השבת, ומבו' שם דאין ללמוד דין זה ממה שמכשירי לולב ושופר וציצית, דוחין את השבת, דמה למכשירי לולב ושופר וציצית שכן אם עבר זמנה בטלה, שאם לא יעשה מכשירי המצוה היום תתבטל המצוה, [ועי' תוס' (שם קלא, א) דגם בציצית אם לא יעשה המצוה היום, תתבטל המצוה בשעה זו]. משא"כ במילה, אם לא יקיימנה היום אפשר לקיימה למחר, וכתבו התוס' (ד"ה ושויין) בלשון זה מה לסוכה שכן אם עבר זמנה בטלה, דמסתבר דמילה אם עבר זמנה לא בטלה, שאותה מילה עצמה שהוא מחויב בשמיני, הוא עושה בתשיעי.

טו. ומעתה, בשלמא אם מצות מילה קיומה במעשה הסרת הערלה, א"כ שפיר אמר הש"ס דמצות מילה אית בה קולא, שכן אם עבר זמנה אפשר לעשותה למחר, ואינה בטלה, [ואף שחייב למול ביום השמיני, מ"מ מעשה זה אפשר לעשות למחר]. אך אי נימא דמצות מילה, היא מצוה הנמשכת, א"כ מצות שעה זו לא תתקיים למחרת, וכמו שכתבו בתוס', דמצות ציצית חשיב עבר זמנה, כיון דבשעה זו תבטל מצותה, וצ"ע.

טז. ומצאתי בספר חבצלת השרון (בראשית עמ' קס"ד) שכתב ליישב קושית הבית הלוי, וז"ל: והנראה בזה ברור, בישוב קושיית הבית הלוי, דאמנם אמת הוא שמלבד מעשה הסרת הערלה יש גם מצוה להיות נימול כל שעה ושעה, אלא דעכ"ז לענין דחיית שבת חשבוה למצות מילה כמצוה שאפשר לעשותה למחר, והוא עפ"י מה שיבואר לקמיה, דאף שמצות מילה דוחה שבת, מ"מ לא כל חלק מחלקי מצות מילה דוחה שבת, וא"כ כלפי כך מצוה שפיר חשבוה כאפשר לעשותה למחר, כי הנה דעת הרא"ש בשבת (פי"ט סי' ה') דמי שנולד ערל, ונימול תוך שמונה אין צריך הטפת דם ברית, וראיתו ממה דאיתא בשבת (קלז, א) דאם מל תינוק תוך שמונה, וחל יום השמיני שלו להיות בשבת, אין הטפת דם ברית דוחה את השבת, כמו שמילתו דוחה שבת, וע"כ דאם נימול תוך שמונה אין דין הטפת דם, ובש"ך (יו"ד סי' רס"ב סק"ב) נחלק על הרא"ש, וכתב דאף אם צריך הטפת דם מדאורייתא, מ"מ אינה דוחה שבת ובשגגת אריה (סי' נ"ד) השיג ע"ד הש"ך, דאם מילה דוחה שבת, למה אין הטפה דוחה שבת, הלא לפני שהטיף ממנו דם ברית הרי"ז ערל, ואחר שהטיף דם ברית הרי"ז מהול, א"כ מה חסר במצות הטפה שלא תהא דוחה שבת, [ומה שבנולד מהול אין הטפת דם ברית דוחה שבת, הוא משום דספק ערלה כבושה הוא]. ואשר נראה ביאור דברי הש"ך, כי באמת במצות מילה ניתנו ב' מצוות חלוקות, חדא דין הסרת הערלה, ושנית מצות מילה שיהא מהול, ומעתה נראה בישוב דעת הש"ך דיסוד דין הטפת דם ברית יסודו מצות מילה בלא הסרת הערלה, ודעת הש"ך דרק הסרת הערלה דוחה שבת [דדין דחיית שבת נלמד מדכתיב "ימול בשר ערלתו", דמשמע הסרת עור הערלה]. אך מצות מילה בלא הסרת הערלה אינה דוחה שבת, אשר למש"נ, נראה להוסיף בה דברים, דמצות הסרת הערלה קיומה רק במעשה הסרה בלבד, ומיד שסילק ידיו ממעשה המילה נשלמה כל מצות המילה לגמרי, וכפי

שיבואר, אכן נתבאר שמלבד מצות הסרת הערלה, נתחדשה מצות מילה בלא מעשה הסרת הערלה, ואף בנולד מהול שייך מצוה זו, ומה שכתב מהר"ח אור זרוע, דקיום מצות מילה נמשכת אי"ז שייך למצות הסרת הערלה, אלא למצות המילה שקיומה לעולם, הלא מעתה מיושבת היטב קושיית הבית הלוי, מסוגיא דשבת שאמרו דמצות מילה נחשבת כמצוה שאפשר לעשותה למחר, ותמוה דהלא כל שעה ושעה יש לו מצוה להיות נימול, אך למשנ"ת מיושב בפשוטו דהלא מצוה זו להיות נימול, אינה דוחה את השבת ורק מעשה הסרת הערלה דוחה שבת, ומצוה זו נשלמת במעשה המילה, ושפיר נחשבת כמצוה דאפשר לעשותה למחר", עכת"ד הנפלאים, ודפח"ח.

יז. ועתה נבוא לדון, מדוע לא התיישבה דעתו של דוד במה שהיתה מזוזה תלויה בפתחו, דהא ודאי שמקיים מצוה בכל רגע ורגע, דאי לא תימה הכי אמאי כתב דבלילה נחה דעתו, משום מזוזה דבפתחו, וע"כ דבכל רגע ורגע מקים, ודמי לתפילין שמקיים בכל רגע ורגע שמונחות עליו, דעניינם אחד שיהיה לאות ולזיכרון, והדברים פשוטים, וכן מוכח מדברי התוס' בב"ק (נו, ב ד"ה בההיא), והתוס' רא"ש (שבועות מג, א), ובחי' הראב"ד (שם), דהקשו דכל אחד שיש לו תפילין בראשו ציצית בבגדו ומזוזה בפתחו, דיהיה פטור מכל המצוות דהא עוסק במצוה פטור מן המצוה, ומוכח דעצם זה שהמזוזה בפתחו הוי קיום מצוה, וכ"כ בחי' רבי שמואל רוזובסקי (פסחים סי' ז' אות ג'), ולענ"ד נראה להביא ראי' פשוטה דמקיים מצות מזוזה בכל רגע ורגע, דאי לא תימה מדוע בכל פעם שיוצא מביתו, ואח"כ נכנס לא יצטרך לקבוע מחדש, דהו"ל תעשה ולא מן העשוי, דהא מבו' בפוסקים לגבי שוכר בית בחול פחות מל' יום, דאם קבע בפחות מל' יום לאחר ל' יום מחויב לקבוע שוב פעם, משום תעשה ולא מן העשוי, וכמ"ש בשו"ת חקרי לב (יו"ד סי' קכ"ח), שו"ת נחל יוסף (או"ח סי' כ"ח בסופו), ובשו"ת שארית ישראל (יו"ד סי' כ"ו), ואף להפוסקים החולקים ה"ה הבית מאיר (או"ח סי' י"ד), ובשו"ת אגורה באהליך (דף לה, ב), ועוד, דפליגי וס"ל דבכה"ג לא אמרי' תעשה ולא מן העשוי, היינו דוקא התם משום דס"ל דבתוך ל' יום, אע"ג דחיוב ליכא מ"מ קיום מצות מזוזה איכא, אבל הכא הנידון הוא דאף קיום ליכא, נובלא"ה צ"ע טובא, היאך נוהגים לקבוע מזוזה אף לפני שנכנס לבית, דאז ודאי ליכא חיוב וליכא קיום, ואמאי לא אמרי' כה"ג תעשה ולא מן העשוי, וכמו"כ תיקשי היאך נוהגים לקשור את הציצית לפני שלובש, ואמאי לא אמרי' בכה"ג תעשה ולא מן העשוי, דהא קי"ל (מנחות מא, א) דכלי קופסא אינו חייב בציצית, וצ"ע בכ"ז].

יח. אכן אפשר לומר, דמעשה זה של דוד היה כשגלה ממקום למקום ולא היה בביתו, וע"כ לא קיים מצות מזוזה, אלא דזה אינו דא"כ היאך כתב המג"א, דבלילה נתיישבה דעתו משום המזוזה שבפתחו, הרי היה בגלות, וע"כ צ"ל, דס"ל להמג"א, דמעשה זה היה בשעה שישב דוד המלך על כסאו, ובביאור דעתו צ"ל דס"ל דדוקא אם נמצא בביתו מקיים מצות מזוזה, אבל כשאינו בביתו כגון בבית המרחץ אינו מקיים מצות מזוזה, אכן, יעוי' בשו"ת הרי יהודה (ח"א או"ח סי' ל"ה אות י"ב ד"ה ואמנם) שביאר דאין ראי' מהכא דישן חייב בכל המצוות, דאפשר דדוקא במצוות שיכול לקיים גם בשנתו כמו ציצית

ומזוזה, [וכן ישוב ארץ ישראל, וכדו'] אבל במצוות שאינו יכול לקיים בשנתו, כגון ברכת כהנים הרי הוא פטור לגמרי, עכת"ד. אולם לענ"ד נראה לומר, דמ"מ מוכח מהא דישן אינו בגדר "שוטה", שהוא מופקע מכל המצוות, אלא בגדר "אונס", וכמבו' בפוסקים לגבי מי שקיים מצוה בשעת פטור, כגון אכילת מצה באדם שעיתים חלים, ועיתים פיקח, שאם אכל בשעה שהוא שוטה, מחויב לאכול שוב פעם בשעה שהוא פיקח, כמבו' בשער הציון (סי' תפ"ט), והקשו דמאי שנא מאונן דבמו' דאם קיים מצוה בשעה שהוא אונן הרי הוא פטור מלקיים פעם נוספת, והתירוץ הוא דשאני שוטה שהוא "מופקע" מכל המצוות.

יט. והנה בשו"ת מתת ידו (ח"א סי' י"ד) ג"כ נסתפק, אם יש על אדם חיוב מצוות בשעה שהוא ישן, כלומר, האם מקיים מצוה כמו ציצית בשעה שהוא ישן, והביא ראיה מדברי הט"ז (או"ח סי' ח' ס"ק ט"ו) דהלן בטליתו בלילה אי"צ לברך בבוקר, כיון שלדעת הרא"ש שכסות יום בלילה חייב, א"כ גם בלילה לא נגמרה מצוותו, ולכן אי"צ לברך עליו בבוקר, ואעפ"י שלדעת הרמב"ם דכסת יום בלילה פוטר, מ"מ הוי לי' ספק ברכות, ולהקל, ומוכח דגם כשישן ישנו בחיוב מצוות, דאל"כ הרי גם לדעת הרא"ש כיון שישן פסק חיובו, ואחרי השינה הוא חיוב חדש, אלא ודאי דגם כשהוא ישן ישנו במצוות שאפשר לו לקיימם, ומקבל שכר עליהם, כמי שמקיים המצוה בשעה שהוא ער, עכת"ד. אולם לענ"ד דאכן מדברי הט"ז מוכח כן, אולם מעצם הדין אפשר דאינה ראי', והיינו משום דדוקא בהפסק כגון בית הכסא שהמצוה עצמה מופקעת במקום כזה, ע"כ האדם הפסיק את קיום המצוה ומחוייב לברך, משא"כ היכא שהמצוה מצד עצמה אין לה מניעה להתקיים, אלא שהאדם הוא זה שלא מקיים, מכיון שהוא ישן אפשר דבכה"ג לא חשיב הפסק ואמנם אפשר לומר בזה דאדרבה, ואיפכא מסתברא, ובאדם שהופקע מחיוב הוי הפסק טפי, מאשר מצוה שנפסקה מחמת סיבה כזו או אחרת, וצ"ע בכ"ז.

*

שמועות מרן רה"י הגראי"ל שטיינמן זצ"ל

א. בשלמי יוסף על ראש השנה מובא מהגראי"ל שטיינמן זצ"ל שהוכיח כדעת הרמב"ם [פ"ט מטומאת מת הי"ב] דספק דאורייתא לקולא מה"ת, מהא דאמרי' בר"ה [לד,ב] שאם יש עיר אחת תוקעין ועיר אחת מברכין, הולך לעיר שתוקעין, ומקשי' פשיטא הא דאורייתא והא דרבנן, ומשני לא צריכא דהוי ספק אם יתקעו, ואעפ"כ עדיפא, ומעתה אי נימא דספיקא דאורייתא לחומרא מה"ת כדעת הרשב"א א"כ מאי משני, עדיין תיקשי דהא דאורייתא והא דרבנן, עכת"ד, והנה באמת בריטב"א שם כתב שהטעם שעדיף לילך למקום שספק אם יתקעו היינו משום שספק דאורייתא עדיף על ודאי דרבנן, והיינו כיון דהריטב"א ס"ל כהרמב"ם דספק דאורייתא לקולא מה"ת, וליישב את דברי הרשב"א נראה לומר דבכה"ג ליגא ספק דאורייתא לחומרא, כיון דהוי ספק בקיום ולא בחיוב, כלומר שספק אם המצווה תתקיים, [ואמנם אינו ספק בעצם המצווה, וכמו בשופר שספק אם הוא פסול, אלא ספק אם בפועל יתקעו, מ"מ נראה דאין לחלק, כיון שבשניהם התורה

לא הטריחה את האדם לקיים מצוה מחמת הספק], וכעין דברי המהר"ם שיף [ב"מ ו,ב] והפרי מגדים [או"ח סי' קצ"ד] דליכא חיוב ספק דאורייתא בספק קיום.

[ונראה לומר דבר חידוש, דהנה נחלקו האחרונים מה דעת הרמב"ם בספק עשה, לדעת החוות דעת [יו"ד סי' ק"י] בספק עשה מודה הרמב"ם לרשב"א דספק דאורייתא לחומרא מה"ת, ואילו לדעת הטורי אבן [חגיגה ד,א] אדרבה, הרשב"א מודה לרמב"ם דספק דאורייתא לקולא מה"ת, ולכאו' מצינו כאן מחלוקת קיצונית ביותר, אולם אפשר לומר דלא פליגי כלל, דהנה סברת החו"ד היא משום שהתורה אסרה את הוודאי ולא את הספק, וממילא אף במצות עשה התורה צייתה על הוודאי ולא על הספק, וממילא יש לומר שאדם שיש לפניו שני אתרוגים אחד כשר בוודאי ואחד ספק כשר, אינו יכול ליטול את האתרוג הכשר, מחמת ספק דאורייתא לקולא לדעת הרמב"ם, כיוון שכמו התורה אסרה רק נבילה ודאית, כך היא צייתה ליטול רק אתרוג ודאי, ולפ"ז באדם שיש לו רק אתרוג מסופק אין ענין לנוטלו, ולא משום שהתורה לא הטריחתו, אלא משום שאף אם אליבא דאמת האתרוג הוא כשר, מ"מ לא קיים מצוה, וא"כ כל דברי החו"ד אמורים דווקא בספק קיום ולא בספק חיוב, אולם דברי הטורי אבן אמורים דווקא בספק חיוב, שכיון שלא ידוע אם התורה חייבה במצב כזה, מנ"ל שאכן באמת התורה חייבה, וא"כ החו"ד מייירי בספק קיום, ואילו הטורי אבן מייירי בספק חיוב].

ב. יש לדון בענין התנאי המובא באפיקי ים לומר שכל מתי שמוזכר ש"ש, כוונתו לכל הכוונות שצריך לכוין, והביאו מהגרח"פ שיינברג זצ"ל שאי"צ לומר כל יום, אלא מועיל לומר עם אחת לכל החיים, ויש לציין שבבחרותי שאלתי את מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל האם אפשר לסמוך על תנאי זה וענה בזה"ל "קצת כן", אולם שמעתי מהרה"ג מנחם בירנבוים שליט"א שמע מהגראי"ל תמיהה על תנאי זה, ואמר דאטו אדם שיאמר שכל המחשבות אסורות שחושב לא יהיו כמחשבות אסורות אטו יועיל הדבר, ובאמת בתנאי המובא בבן איש חי כתב שאף כל כעס וגאוה וכו', אני מבטלם, וצ"ע בכ"ז.

ג. ראיתי מכתב ששלח הגראי"ל שטיינמן להגר"מ קליין בעל המשנה הלכות להקשות ע"ד הש"ך, שיש חיוב לאב למול בעצמו, כיוון דהוי מצוות שבגופו, מהגמ' בשבת [קלה,א] במעשה דרב אדא בר אהבה שנולד לו בן חצי מהול, וחזיר אחרי י"ג מוהלים ולא הסכימו למולו, ובסוף מל אותו בעצמו, ואם מל אותו בעצמו ע"כ שידע למול, וא"כ היאך רצה לתת למוהל, וע"כ דלא כהש"ך, וענה לו הגר"מ קליין דבגמ' התם מבו' שבסופו של דבר עשה את בנו כרות שפכה, וע"כ לא רצה למול, ובסוף לא הייתה ברירה.

ד. באדר תש"ע השתתפתי בשיעור בבית מרן רה"י הגראי"ל שטיינמן זצ"ל ודנו שם במעשה שהי' בישיבה אחת שפורים שחל ביום ו', והי' בחור שאמר שהבעל קורא השמיט "ואת" אחד, מעשרת בני המן, והבעל קורא והציבור אמרו שלא היה כן, ורק בסוף היום נזכר אותו בחור שהיה נגן על הבימה שהקליט את קריאת המגילה, והלך לשמוע את ההקלטה, ואכן שמע שהחסיר הבעל קורא "ואת" אחד, אלא שהיה זה כבר אחר שהרבה מהבחורים קיבלו שבת, ונשאלת השאלה האם מחויבים או שמותר לקרוא

את המגילה, ואמר הגראי"ל שהשבת אינה סותרת לתאריך של פורים, וע"כ שישמעו מגילה ממי שלא קיבל שבת, ושמעי' מינה תרתי, חדא דהתוספת אינה משנה את התאריך, ועוד דאין איסור לשמוע מגילה בשבת, אלא לקרוא מגילה בשבת, למרות שהחשש ששמא יעבירונו ד' אמות לכאו' שייך אף במי שמחויב לשמוע.

כמו"כ שמעתי על מחלוקת מעניינת בין הגראי"ל שטיינמן זצ"ל ויבלחט"א הגר"ח קניבסקי באדם שהתפלל בפלג המנחה בליל ז' אדר, האם יאמר ותן טל ומטר, ויש לפלפל דתליא נמי בשאלה זו.

ה. בענין גזילה פחות משו"פ, ויש להעיר בזה, דהנה במנחת חינוך [מצוה ק"ל אות ד'] כתב שלפי מש"כ רש"י בסנהדרין [נז,א ד"ה צערא] שהטעם שאינו מחויב בהשבה בפחות משו"פ, הוא כיון דמחלי אינשי, מ"מ אם צווח ואומר שאינו מוחל, הרי שמחויב להשיב, אולם יש חולקים, וכבר בשאלות דרב אחאי גאון מבו' שאם צווח ואמר שאינו מוחל בטלה דעתו אצל כל אדם, וכן ראיתי שנקט הגראי"ל שטיינמן זצ"ל כדבר פשוט, בספר הזיכרון אהל יצחק [גיטין יב,ב], ויש לתמוה דמאי שייך למימר בטלה דעתו אצל כל אדם, ובשלמא בדברים שדנים על הגדרת הדבר וכגון מוקצה וכדו', אין ההגדרה תלויה באדם הבודד אלא בהגדרה הכללית, אולם הכא כיון שזו גולה גמורה, זכותו המלאה שלא למחול, ואף אם בלבו מוחל אלא שבדוקא אומר שאינו מוחל, עדיין אינו פוטר מהשבה, כיון ששו"ס לא עשה פעולה חיובית של מחילה, ואינו דומה לצווח בזוטו של ים, דהתם נמי הוי יאוש, כיון דהתם הוי סכום גדול, וע"כ לא מאמינים לו שלא התייאש, ותולים שאומר כן מחמת שאם לא יועיל לא יזיק, משא"כ הכא שהטעם שמוחלים על דבר זה כיון שאינו חשוב, ואם הוא צווח, ע"כ שבעיניו דבר זה חשוב, וצ"ע.

ו. בענין לבישת טלית גדול לבני אשכנז, שיש המבינים בביאור דברי המשנה ברורה [סי' י"ז] שתמה על אי לבישת טלית, שכוונתו על טלית גדול, והניח בצ"ע, וברצוני לציין שבבחרתי שאלתי שאלה זו את מרן רה"י הגראי"ל שטיינמן זצ"ל מדוע בחורים בני אשכנז לא המתעטפים בטלית גדול, אחר דהמ"ב כתב דיש ללבוש טלית גדול, וענה לי הגראי"ל "יש מנהגים", והיינו דאף אם כך דעת המ"ב, מ"מ למעשה יש לכת אחר המנהג, [וכמובן דאי"ז מיישב את הטעם למנהג].

ז. ראיתי מובא שהגרמ"ש ברמן זצ"ל בבחרותו הקשה למרן החזו"א אמאי עושים רעש מנושא העירובין, הא כל כמה שהאדם חושב שיש עירוב הרי הוא מתעסק, ומובא שהחזו"א לא ענה לו, אלא סטר על לחיו, ולענ"ד נראה שהביאור בזה הוא, דאי"ז מתעסק אלא כשאינו רוצה בפעולה כלל, אולם כאן הוא רוצה בהוצאה, אלא שחושב שיש היתר של עירוב, ושור'ר בתיקוני עירובין [גליון 32] בשם מרן הגראי"ל שטיינמן זצ"ל שביאר כן.

ח. שמעתי דהגר"ח קניבסקי שליט"א שמביאים לפניו לכתוב אות בס"ת, מוכן לכתוב את כל האותיות מלבד האות י', ואילו הגראי"ל שטיינמן זצ"ל אינו כותב שום אות מלבד האות י', ולכאו' זוהי מחלוקת קיצונית.

ומהרב מנחם מלר שמעתי לבאר שכידוע הכתיבת אותיות אינה כתיבה אלא מילוי האות, כלומר שהסופר כותב את המסגרות והרבנים ממלאים את האות בדיו, וממילא באות י' אי"ז כתיבה משום שהמילוי אינו צורת אות, וע"כ הגרח"ק כותב את כל האותיות מלבד האות י' דרוצה לקיים מצות כתיבת ס"ת, אולם הגראי"ל שכידוע שולט בב' ידיו, וחושש שמא יש לו דין איטר וא"כ הוא פסול לכתיבה, וע"כ כותב את האות י', דכיון דאי"ז כתיבה אינו פוסל בעשייה זו, ודפח"ח.

ט. בקובץ "כאיל תערוג" (פסח תשע"ו) מתורת הגראי"ל שטיינמן זצ"ל הביא בשמו, שאדם שאומר לחבירו שיש פיקוח נפש ושיקר עליו, וחילל אותו אדם שבת לחינם, אינו עובר בלפנ"ע, ואולי זה אסור משום הונאת דברים בלבד, ובמחכ"ת, זה אינו, דמבו' להדיא בפוסקים לא כן, ראה בחזו"א [אה"ע סי' ל"ו סק"ג], ובודאי שתלמיד טועה כתב כן, ויתירה מזו דאינו הונאת דברים איכא אם אותו אדם שנסע בשבת לא עבר שום איסור, ולא שמענו מעולם שאדם שמתנדב בארגון הצלה יהיה מותר לו להתנייד בשבת לשמחות וכדו', עי"ז שישקרו עליו שישנו פיקו"נ באותו מקום, וח"ו לתלות בוקי סריקי בהגראי"ל זצ"ל, ושוב שאלתי את תלמידו הגרמ"י שניידר שליט"א ואמר שמעולם לא אמר הגראי"ל כן, ואדרבה שמע ממנו להיפך.

לתגובות: Zx0527103930@gmail.com

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל יד מרדכי

שוב המפתחות בידינו!

חכמינו אמרו [תענית ב:] א"ר אליעזר הואיל וארבעת מינין הללו אינן באין
אלא לרצות על המים.

מאידך אמרו חכמינו [ראש השנה טז.] נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי
שנה.

מאליה מתבקשת השאלה - למה צריך ב' דברים לאותה מטרה?

ישוב לדברים כותב הרה"ג מרדכי נחמן ארונובסקי שליט"א, בעל "נפלאות מתורתך",
כי אולי הסיבה לכך היא מה שכתוב במסכת ראש השנה [יז:], שיש מצב, שישראל היו
צדיקים, והקב"ה גוזר בראש השנה שירד הרבה גשם על מקומות שצריכים לו, ואחר כך
במשך השנה הם חוטאים, והקב"ה אינו יכול להפר את הגזירה, ואז הקב"ה שופך את
הגשם שלא בזמנו על מקומות שאינם צריכים לגשם.

אולי מפני זה יש שתי מצוות המסוגלות לגשם. ארבעה מינים, כדי שיהיה גשם, וניסוך
המים, [שהיא מצוה לנסך מים על מקום מסויים דווקא], כדי שהקב"ה ימטיר את הגשם
רק על מקום ראוי ולא על מקום שאינו ראוי. וזה מה שכיוונו חז"ל בלשונם שארבע
המינים באים "לרצות על המים", פירוש, שיהיו מים בעולם. ודו"ק.

ואילו ניסוך המים בא כדי שיתברכו גשמי השנה ולא יתקללו.

ואולי זו היתה כוונת הכהן הצדוקי שכפר בתורה שבע"פ, וניסך את המים על רגליו
[כמסופר בסוכה מח:], כאומר, שאין עניין לנסך את המים במקום מסויים, ואפשר גם על
הרגלים, כי לעניין גשם סגי לן בארבעת המינים, וניסוך המים אינו מעלה ואינו מוריד
כלל. כי להנ"ל, ניסוך המים מועיל לעניין שהגשם ירד במקום הראוי, ולדעתו הפסולה
אין נפקא מינה אם ינסכו את המים על המזבח או על רגליו, עפרא לפומיה.

במאמר הקודם הצבעתי על כך שביום הכיפורים המפתח בידינו.

היום אני מוסיף שגם בחג הסוכות המפתח בידינו – הפעם זה מפתח הגשמים.

יתן ה' שתהיה עבודתנו בחג זה לרצון לפניו ויתברכו לנו גשמי השנה!

שבת שלום מבורך!

חג שמח!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מנצ'סטר

יחביאנו צל ידו

בפרוס עלינו זמן שמחתינו, המחשבה נבוכה, אחרי החדשים הקשים שעברו עלינו, ולדאבונינו עוד לא סר המגיפה מעלינו, אין זה דבר קל לחוג זמן שמחתינו כדבעי, ולהיות במצב רוח של שמחה, אבל יש לנו לחזק את עצמינו בדברי הרה"ק רבי ישראל מסאדיגורא זי"ע (אור ישראל שמחת בית השואבה תרמ"ה): "בזמן שבית המקדש היה קיים, היה השמחה בשמחת בית השואבה מהסיבה שמשם היו שואבים רוח הקודש. אבל בזמן הזה שאין בהמ"ק קיים עיקר השמחה הוא ששואבים אמונה. כאשר ישראל שמחים היום הוא שמחה אמיתית כי אין לנו בזמ"ז במה לשמוח, ועיקר השמחה היום היא בבחינת נגילה ונשמחה בכך (תהלים קיח כד) אשר הבורא ב"ה צוה לנו להיות שמח בזמן שמחתינו ומועדינו".

הרי שהשנה עבודתינו היא עוד יותר גדולה וחשובה להשי"ת, דדוקא כאשר זה קשה לאדם להיות בשמחה ועכ"ז הוא שוכח מכל צרותיו וטרדותיו ומקיים "נגילה ונשמחה בכך", כמה זה חשוב וחביב לפני השי"ת.

ובארחות צדיקים (שער השמחה) הגדיל מאד השכר שמקבלים בשביל עשיית המצות בשמחה וכתב: "כל העושה המצוות בשמחה יש לו שכר אלף ידות יותר ממי שהמצוות עליו למשא".

והסבר לזה מצינו בספר ישמח ישראל (לשמחת תורה) מאת הרה"ק מאלכסנדר זי"ע וז"ל: "עיקר שמחת מצוה היא להשליך ולשכוח מכל הדאגות והאנחות ולשוש ולשמוח בשמחת ה' ועבודה זו מה מאד חשוב וספון בעיני ה' כי אין לו זאת אפילו מהמלאכים, וזהו שאמר דוד המלך ע"ה (תהלים קו) 'וירא בצר להם בשמעו את רינתם', ר"ל בזכות אשר בעת צרתם שמחו ורננו בה' מיד ויזכור להם את בריתו" עכ"ל.

ומסופר בספר דברי דוד שפעם אחת היה אצל אדמו"ר הזקן מטשארטקוב זי"ע חסיד אחד שהיה עליו משפט קשה בדיני נפשות, והיה החסיד הזה בעגמת נפש גדול כמובן. והיה אז מוצאי יו"ט, והחסידים עשו ריקודין בשמחה גדולה בבית החיצון שלפני היכל אדמו"ר, והחסיד הנ"ל היה אז לפניו בהיכל אדמו"ר כי היה איש מקורב ורצה לעורר רחמים על עצמו בעת שמחת מרן זי"ע.

ושאלו אדמו"ר הזקן מדוע אינו הולך גם הוא לרקוד עם החסידים, וסיפר לו אדמו"ר הזקן שאצל הבעש"ט זי"ע, היה פ"א במוצאי יוה"כ שלא נראתה הלבנה לקדשה, והבעש"ט זי"ע ראה אז ברוח קדשו שבאם יחסר המצוה הלזו ח"ו תיכף אחר יוה"כ ח"ו, לא טוב יהיה על ישראל, ונתעגם מאד מזה אחר יוה"כ. ורצה לעבוד במוחין דגדלות שלו שיהיה לבנה, ושאל כמה פעמים אם נראה הלבנה, אך למרות זה התקדרו השמים בעבים עד שאין שום סברא שיהיה לבנה עוד בלילה ההוא.

וחסידי הבעש"ט זי"ע לא ידעו מאומה עד היכן מגיעים הדברים מצורך הלבנה אז במוצאי יוה"כ, ולאשר נהגו לעשות יו"ט במוצאי יוה"כ בצאתם בשלום מן הקודש בעבודתם, ועבודת רבם הבעש"ט ביוה"כ אשר ממש היה דוגמת עבודת הכהן גדול, לכן גם הפעם היו שמחים מאד בריקודין בהתלהבות קודש. ומתחילה רקדו בבית החיצון של הבעש"ט זי"ע, ואח"כ מגודל התלהבות קדושתם בשמחה דחקו עצמם ונכנסו לחדרו של הבעש"ט זי"ע, ורקדו גם שמחו לפני הבעש"ט זי"ע. ויהי כאשר גבר עליהם עוצם התלהבות נפשם בריקודין של שמחה בחדר הבעש"ט, הרהיבו בנפשם לבקש שגם הבעש"ט בעצמו זי"ע ירקד עמהם, ויקחו גם את רבם הבעש"ט זי"ע בתווך, וירקוד עמהם. ויהי בתוך הריקוד הקדוש הזה, קראו פתאום בקול שהלבנה בטיהרה, ורצו לקדש את הלבנה בלילה הזה.

ואמר אז הבעש"ט זי"ע שמה שרצה הוא הבעש"ט זי"ע לפעול בעבודה ומוחין שלו ולא פעל, פעלו החסידים רק בשמחה לבד. והפטיר אדמו"ר הזקן מטשארטקוב שמכאן נראה איך שצריך אדם לבטוח בה' ולשמוח תמיד בשמחה של מצוה, ואף בעת צרה ח"ו הבאה על האדם יוכל לפעול ישועתו כשהוא בשמחה.

ובפלא יועץ מביא בשם תלמידי האר"י ז"ל "מי שהוא שמח וטוב לב בסוכות ולא יצטער כלל בחג זה מובטח לו שתעלה לו שנה טובה ויהיה לעולם שמח" עכ"ל. ויסוד זה כבר מובא באבן עזרא (דברים טז טו) לפרש הפסוק שבעת ימים תחוג לה' אלקיך וכו', והיית אך שמח, וכתב האבן עזרא: "מצוה לשמוח בחג הסוכות ויש אומרים כי יברכך לעתיד ותהיה לעולם שמח".

והנה במשך חצי השנה האחרונה, הורגלנו למושג חדש של "ישיבה בבידוד", שכדי לשמור על בריאותינו היינו מוכרחים לשבת בבידוד, הן כדי לשמור על עצמינו והן כדי לשמור על בריאות אחרים.

להבדיל, גם ישיבה בסוכה היא שמירה גדולה וחשובה לאדם ומגין ושומר עליו מכל רע, ומקרא מלא היא (תהלים פר' כו) "כי יצפנני בסוכו ביום רעה יסתירינו בסתר אהלו", ועוד כתיב (ישעיה ד, ו) "וסוכה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר", ודרשו חז"ל (פסקיתא דרב כהנא פסקא דסוכות) מפסוק זה "כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה הקב"ה מסיך עליו מפני המזיקין שלא יזיקו אותו שכן הוא אומר (תהלים צא, ד) באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה".

סיפור נפלא מאוד, היה מספר הגרש"ז הורביץ מפאטיק זצ"ל, מה שאירע לו כשהיה מתחבא ביער אחד סמוך לעיר בוטשאטש, עם קבוצה של יהודים אחרים בזמן המלחמה (הובא בהקדמת ספרו בית אהרן) בשנת תש"ב וז"ל:

"באחד הלילות שבין יוה"כ לסוכות יצאתי כדרכי מבור תחתיות לשאוף אויר צח בין עצי היער, הגעתי למקום קרחה באמצע היער, ותמהתי לראות האיך ביער עבה ומלא עצים כזה, ימצא שטח פנוי וריק מכל עץ. והחלטתי שאין זה אלא סיבה מן השמים בשביל שאוכל להעמיד כאן סוכה כראוי, ואשר על כן מצאתי את המקום ריק. עתה

אמרתי ועשיתי, לקחתי כמה מכסות ממה שהיה בידינו, הפארטיזאנים גנבו אותם מן הגרמנים ומהם הגיעו אלינו, ופרשתי אותם על העצים כקיר וגדר, אח"כ סיככתי אותה כדין וכהלכה בענפי העצים שהיו שם לרוב והרי כאן סוכה כשרה. היהודים שהיו בינינו שלא שמרו תורה ומצוות רח"ל, הגיבו בכעס וטענו שעי"ז אני מעמיד את כולם בסכנה שנתגלה, אבל אני בשלי כי אדרבה בזכות זה נישמר, וטענתי שהרי אומרים בפייט ששקולה סוכה כנגד כל המצוות, וודאי שכדאי היא לסמוך עליה בשעת הדחק. ב"ה שרוב הדיירים ביער היו יהודים חרדים והם הכריעו לטובת הסוכה.

ויהי ביום השלישי דחוה"מ, שומעים פתאום קול רגלי הקלגסים הארורים אשר באו היערה לערוך חיפושים אחרי יהודים נחבאים, כמוכן שכל אחד מיהר למחבואו מפחד האויב, אני ובני ר' שמואל היינו אז בסוכה ומאחר שהדרך מהסוכה אל הבונקער שלנו היה קצת רחוק והיו צריכים לעבור שני שבילי יער אשר ללכת בהם עתה היתה סכנה גדולה, החלטתי שנישאר כאן ונשלך על ה' יהבנו.

מה אומר, המשיך הרב לספר, איני חושב שהייתי ושאהיה שום פעם במדרגה זו כאשר הייתי אז, אמרתי לעצמי, אם רצון ה' שנתגלה ושנהרג הרי אנכי מוכן ומזומן לזה, אולם מבקש אני שזה לא יארע כאן בסוכה כי מה גדול יהיה הקידוש השם כשאוכל לבשר לאחי שניצלתי בזכות מצות סוכה ויראו האינם מאמינים ויווכחו כי שומר מצוה לא ידע דבר רע, לא למעני ה' אמרתי כי אם למענך עשה שיתקדש שמך ברבים. אמרתי תהלים בלחש וגם הזכרתי את שמות צדיקי הדורות מלפנינו עד הבעש"ט אשר כמקובל אצלנו הוא סגולה לשמירה, והנה רואים אנחנו איך שהרשעים מתקרבים אלינו פסיעותיהם הגסות נשמעו קרובות יותר ויותר, והנה עוברים הם ליד הסוכה הלך ושוב ג' פעמים ואינם רואים כלום וכאילו הוכו בסנורים.

אנו מציצים דרך החרכים ורואים אותם ממש לידינו, אנו מבחינים היטב במלבושי הצבא אשר עליהם אבל הם אינם רואים את הסוכה! פתאום מצביע אחד לעבר אחר כאומר שרואה שם מקום מסתור ומיד הולכים הם ונעלמים, ואנו נושמים לרווחה בתודה לה' שהוציאנו ממות לחיים. לאחר כן כשחזרנו אל מחבואנו תמהו כולם היכן היינו, וכשמעם שהיינו בתוך הסוכה היו כולם תמהים ומודים על הנס שאירע בנו, ואף אותם שהיו רחוקים מתורה ומצוות ואמונה, הודו שיד ה' עשתה זאת ושנתקיים בנו כי יצפנני בסכה ביום רעה עכ"ל הרב מפאטיק.

והנה בספר בני יששכר (חודש תשרי סוף מאמר ח) מביא בשם הרה"ק ר' צבי הירש מזיטשוב זי"ע לפרש מה שאמרנו ביום הכיפורים "יחביאנו צל ידו תחת כנפי השכינה" שהכוונה על צל הסוכה וכן כתב בספר זרע קודש (ליל א דסוכות). וצריכים להבין טיב הבקשה הזו, שלהיות בסוכה היא להיות תחת כנפי השכינה.

בפר' וירא מצינו שהתחנן לוט לאנשי סדום "רק לאנשים האל אל תעשו דבר כי על כן באו בצל קורת"י" (בראשית יט, ח) וביאר רש"י "כי הטובה הזאת תעשו לכבודי על אשר באו בצל קורת"י". ולכאורה קשה להבין מה נתינת טעם הוא זה, דרק משום שבאו איזה

אנשים זרים בצל קורתו, האם משום כך היה לוט מחויב למשכן נפשו בעדם, ועמד האברבנאל (בראשית פר' יט) על מדוכה זו וכתב "כי על כן באו בצל קורתיו, בעבור שלא תעשו להם דבר רע באו בצל קורתיו, כי אין ביתי בית אכסניא לקבל אורחים, אבל חשבו האנשים האלה שבבואם אל ביתי יהיו ניצולים, כמי שנכנס בבית שר וגדול להישגב שמה. וזאת היתה ללוט טענה חזקה לתת שתי בנותיו, כי היה מוטל עליו מחוק הכבוד שישתדל כל זה ההשתדלות, להציל ולמלט האנשים שבאו לחסות תחת כנפיו. והוא מנהג השרים ואנשי המעלה".

ומזה למד רבי חיים אח המהר"ל מפראג בספרו ספר החיים (חלק פרנסה וכלכלה) "ומדרך המוסר גם כן, שהבעל הבית יחוס על האורחים, כענין שנאמר בלוט "כי על כן באו בצל קורתיו". ובפזמון של ערב יום הכיפורים אנו אומרים "בניך בצל קורתך באו". הרי שאנו מזכירין זכות מה שנאספנו למנין ובאנו לבית מקדש מעט, וראוי לחוס עלינו כאשר חס האב על בני מקוראיו".

ולשון צל מצינו שהוא לשון של הגנה ושמירה וכמו שנאמר (במדבר יד, ט) "ואתם אל תיראו את עם הארץ כי לחמנו הם סר צלם מעליהם" וברמב"ן כותב "סר צלם, מגינם וחזקם" וממשיך הרמב"ן "יתכן שירמוז הכתוב למה שנודע כי בליל החותם לא יהיה צל לראש האיש אשר ימות בשנה ההיא לכך יאמר כבר סר צלם מעליהם שנגזר עליהם מיתה".

ולומדים מדבריו דלשון צל מורה על הגנה ושמירה, וזהו שאמר לוט שאנשים אלו באו "בצל" קורתו כלומר שבאו אצלו כדי שהוא ישמור ויגן עליהם, ולכן הרגיש שזהו מנימוסי כבודו להגן עליהם.

והנה חז"ל אמרו "מבית אברהם אבינו למד לוט לחזור על אורחים", דהיינו שמידות אלו שהראה לוט להמלאכים, לא מעצמו השיגו אותם אלא שקיבל ולמד אותם מאברהם אבינו, וצריכים לדעת איפה כתיב יסוד זה באברהם אבינו. אכן כן מצינו בשעה שהג' מלאכים עברו עליו אמר להם אברהם אבינו "אל נא תעבור מעל עבדך וכו' והשענו תחת העץ וכו' כי על כן עברתם על עבדכם". ותמהו המפרשים איזה נתינת טעם הוא זה, 'אל נא תעבור' משום 'כי עברתם על עבדכם' (ע' בחת"ס ובספר אפריון).

וברשב"ם פירש "כי על כן עברתם על עבדכם" וכן "כי על כן באו בצל קורתיו" והיינו שיסוד אחד לשניהם, דאברהם הרגיש בעצמו התחייבות ואחריות לכל מי שעבר לפניו וזהו שאמר להם אל נא תעבור משום כי עברתם על עבדכם.

ויסוד זה נוגע לנו ביותר בחג הסוכות שאז אנו נכנסים לסוכה שהיא צילא דמהימנותא, וזהו בקשתינו שאנו מבקשים מהקב"ה שמאחר שזכינו להיכנס לתוך סוכתו, שיפרוס סוכת שלומו עלינו לשמור אותנו מכל רע ומכל נגע ומחלה כמו שכתוב (תהלים פר' כו) "כי יצפנני בסוכו ביום רעה יסתירינו בסתר אהלו", ועוד כתיב (ישעיה ד, ו) "וסוכה תהיה לצל יומם מחרב ולמחסה ולמסתור מזרם וממטר", ודרשו חז"ל (פסקיתא דרב כהנא פסקא דסוכות) פסוק זה "כל מי שמקיים מצות סוכה בעולם הזה הקב"ה מסיך עליו מפני

המזיקין שלא יזיקו אותו שכן הוא אומר (תהלים צא, ד) באברתו יסך לך ותחת כנפיו תחסה".

ובטעמי המנהגים מביא בשם הרה"ק רמ"מ מוויזניץ זי"ע רמז על מה שאמרו חז"ל "המצטער פטור מן הסוכה", ר"ל מי שהוא תמיד בצער ויסורין אז הסגולה לזה לקיים מצות סוכה כראוי ובשמחה ובזה יתבטל ממנו כל מיני יסורין.

ודבר זה הוי מידה כנגד מידה ממעשה דאברהם אבינו וכמ"ש בב"ר (פ' מ"ח) "ר' אליעזר בשם ר' סימאי אמר, אמר הקב"ה לאברהם וכו' אתה אמרת והשענו תחת העץ חיך שאני פורע לבניך במדבר ובישוב ולעת"ל, פרש ענן למסך הרי במדבר, בארץ מניין בסוכות תשבו שבעת ימים, לעתיד לבוא מניין וסוכה תהיה לצל יומם מחורב", דכמו שאברהם אבינו הרגיש בנפשו שצריך לשמור ולדאוג לטובת כל האורחים שנכנסו אצלו, בזכות זה מתנהג הקב"ה עמנו גם כן באופן זה, וכל מי שנכנס לסוכה זוכה שהקב"ה מסך עליו מפני המזיקין שלא יזיקו אותו, וזהו שאנו מבקשים "יחביאנו צל ידו תחת תחת כנפיו השכינה" ועוד כתיב "כי יצפנני בסוכה יסתירנו בستر אהלו".

ואנו צריכים לשמירה זאת ביותר בסוכות, דהטור (בס' ת"צ) מביא בשם רב האי גאון ששמע מפי חכמים כי נצחון גוג ומגוג עתידה להיות בחודש תשרי, והרע"ב (מגילה ג,ה) כותב "מסורת בידינו דמלחמת גוג ומגוג בסוכות". וכן הוא הפטרת שבת חול המועד סוכות ביום בוא גוג (מגילה לא:).

ובזה יש להבין מה שאמרו חז"ל בגמ' ע"ז (ג.), שלעתיד לבוא יבואו אומות העולם ויבקשו שכר עוה"ב ויאמר להם הקב"ה, "שוטים שבעולם מי שטרח בערב שבת יאכל בשבת מי שלא טרח בערב שבת מהיכן יאכל בשבת?! אלא אע"פ כן מצוה קלה יש לי וסוכה שמה לכו ועשו אותה. מיד כל אחד ואחד נוטל והולך ועושה סוכה בראש גגו והקב"ה מקדיר עליהם חמה בתקופת תמוז וכל אחד מבעט בסוכתו ויוצא, מיד הקב"ה יושב ומשחק עליהן".

ובהרבה ספרים הקשו, למה הקב"ה ינסה אותם דוקא במצות סוכה דייקא ולא במצוה אחרת. ולפי המבואר לעיל ניחא, דמאחר שמלחמת גוג ומגוג תהיה בחג הסוכות לכן ינסה אותם הקב"ה במצות סוכה דייקא, ולהם לא יגין הסוכה כלל, משא"כ לנו יצפנני בסוכה ביום רעה יסתירני.

אמנם כדי לזכות לשמירה זה אנו צריכים לקיים מצות סוכה כדבעי לא כדוגמת הגוים ח"ו שאינם מבינים חשיבות וקדושת הסוכה, ואז נזכה שהסוכה תהיה לנו לצילא דמהימנותא (וכדאיתא בפני יהושע (כתובות קיא.) שישיבת ארץ ישראל מגין רק על מי שיושב בה לקיים מצות ישיבת ארץ ישראל ולא למי שיושב בה בלי כוונה עיי"ש), ובספר שער בת רבים (כתב יד) מהגה"ח ר' זלמן בארער זצ"ל (שהיה מגדולי חסידי טשארטקוב) מביא מאמרם ז"ל (סוכה ט) "כשם שחל שם שמים על החגיגה כך חל שם שמים על הסוכה", והוא כותב פירוש על זה וז"ל "הכוונה בזה י"ל על פי מה שמספרים מאדמו"ר זצוקלה"ה מרוזין זי"ע ששאל אותו אחד על ענין הסוכה היתכן דבר שכל השנה כולה

היא רפת של עגלים ופתאום בסוכות מתהפכת להתקדש ולטהר בקריאה דקדושה סוכה שמה? והשיב כי גם בסוכות אם נכנס עגל לסוכה היא גם כן רפת בקר כמקודם ואך תקרא סוכה אם נכנס לתוכה אדם ולא בהמה.

וזהו המכוון כאן, דהנה שלמי חגיגה כולו לבעלים ורק האימורין לגבוה סלקו ואפילו הכי נתקדשה כולה להיות נקראת חגיגה על ידי האימורין שלגבוה סלקו. כמו כן במצות סוכה, אם נכנס לתוכה אדם לומד תורה ואומר דברים שבקדושה על ידי זה חל עליה שם שמים גם על האכילה והשתיה וכולו לה, אבל באכילה ושתיה בלבד נקראת רפת ולא סוכה.

וזה שמעתי, [ש]הוא הענין שטוב להתפלל ביחד עם הצדיק, כי הצדיקים המה בדמיון האימורים ותפלתם לגבוה סלקו ועל ידם חל שם שמים גם על כל העם וממילא כולו לה, עכ"ל הגר"ז בארע"ר.

ומכיון שסוכה היא צילא דמהינותא, כתבו הספרים שצריך האדם להכין את עצמו קודם שנכנס לסוכה ולישב בה כראוי "בסוכות תשבו שבעת" ר"ת בשת, שצריך האדם להתבייש קודם שנכנס לסוכה.

כשהיה מרן אדמו"ר שליט"א מבאיאן בציון קדשו של אדמו"ר הזקן מטשארטקוב זי"ע ביום כ"ו חשון תשע"ד ביחד עם קהל קודש, סיפר העובדא דכשבא פעם מרן הקדוש מרוזין זי"ע לספר בשבחן של בניו הקדושים, תיאר כל אחד מהם כפי מדריגתו בקודש וכפי תהלוכותיו, ואמר: בני הר' דוד משה הוא הבטלן שלי, בתפלותיו יוכל לבטל כל גזירות קשות.

והוסיף אז מרן אדמו"ר שליט"א ואמר: "זה וודאי שכל מלה שיצא מפ"ק של הרה"ק מרוזין היה בכוונה עמוקה, כל מילותיו היו ספורות. בטלן בגימטרי" צ"א, יחוד הוי"ה אדנ"י. מפורסם הוא שכל תנועה של הרבי מטשארטקוב היה עם יחוד, ועל ידי כח זו זכה לבטל הגזירות מעל ישראל. גדולים צדיקים במיתתם יותר מבחייהם' (חולין ז:), גם היום יבטל הגזירות שיש על יהודים בארץ ישראל ובכל העולם".

והנה גם סוכה בגימטריא צ"א, ואולי הרמוז שגם היום כאשר אנו נמצאים בתוך הסוכה יש לנו כח מיוחדת לבטל כל גזירות קשות, שעל ידי קיום "הביאני המלך חדריו" (שה"ש א) שנאמרה על הסוכה, נהיו משומרים מהגזירה של (ישעיה כו) "לך עמי בא בחדריך וסגור דלתיך בעדך" הנאמרה על גזירת מגיפה (ב"ק ס:), ונבטל כל מרעין בישין מעלינו ומעל כל ישראל אמן כן יהי רצון.

*

ביאור הנהגת צדיקים לברך על אתרוג בלי לבדקה

גדולי המפרשים הקשו שמצינו סתירה גדולה בדברי הרמ"א בדיני אתרוג, שפסק השו"ע (ס' תרמ"ח ס' יד) "אם עלתה בו חוזית בענין שפסול או שהוא מנומר, אם כשקולפו חוזר למראה האתרוג כשר", והוסיף הרמ"א "לאחר שנקלף ולא חסר כלום". הרי שאם כי

האתרוג היה באמת פסולה, יש תקנה לקלוף האתרוג ולהכשיר האתרוג כל זמן שמדקדק לא להחסיר מגוף האתרוג. וראה בשו"ע הרב (ס' תרמ"ח ס'כד) שכתב "ואפילו לכתחלה מותר להכשירו על ידי כן".

ולכאורה זה סותר מה שפסק הרמ"א בס' תרמ"ט (ס'יה) "אם היה יבש או מנומר שפסול כל שבעה, אף אם חתך היבשות או הנמור פסול כל שבעה הואיל ובא מכח פסול". הרי שכתב הרמ"א להדיא שאין שום עצה לקלוף האתרוג וא"א להחזירו לכשרותה, וכן איתא במגן אברהם ריש ס' תרמ"ח.

והקשו הישועות יעקב (ס' תרמ"ט סק'ו) והביכורי יעקב (ס' תרמ"ט סק'כה) והבית מאיר (ס' תרמ"ח ס'יד) ששתי הלכות אלו סותרות זה את זה. הבית מאיר והישועות יעקב השאירו הסתירה בצ"ע, והביכורי יעקב כתב ליישב שבס' תרמ"ח מיירי הרמ"א שאינו ניכר מקום הקילוף וחזר לגמרי להכשירו ולכן כשרה, ובס' תרמ"ט מיירי הרמ"א שאחר הקילוף עדיין ניכר מקום הקילוף ולכן פסולה.

ובמשנה ברורה (סק" לח) מביא מביאור הגר"א ומאמר מרדכי שהרמ"א בס' תרמ"ט חולק על פסקו של השו"ע בס' תרמ"ח, וכתב הביאור הגר"א שלכן הוסיף הרמ"א בס' תרמ"ח "ולא חסר כלום" כלומר שמיירי ש"אינו ניכר המיעוט", והיינו דרך אם לא נחסר מגוף האתרוג ולא ניכר כלל המקום שהיתה בו חזוית, אז כשר לכתחלה, אבל אם ניכר המקום שהיתה בו החזוית אינו כשר אלא בשאר הימים בשעת הדחק. ובשו"ע הרב (ס'תרמ"ט ס' כ) פסק דגם בשעת הדחק אינו מהני לחתוך, וכן פסק בערוך השולחן (ס' תרמ"ט ס'כ).

והנה הרמ"א נתן טעם לחומרתו וכתב שהטעם שלא מהני לקלוף האתרוג משום "הואיל ובא מכח פסול" וצריכים להבין מה כוונתו בהוספת מילים אלו.

ואולי שיש ליישב הסתירה הנ"ל, די"ל שיש נ"מ גדולה מתי הוא מתקן האתרוג, וכדאיתא בגמרא סוכה (לג:): לגבי מה נקרא "נדחה מעיקרא" וכדאיתא שם לגבי הדסים שהיו להם ענבים ופסולים מחמת מנומר שאפשר להכשירם על ידי שמסיר הענבים ושואל שם הגמרא: "דמעטינהו אימת, אילימא מקמיה דלאגדיה פשיטא, אלא לבתר דלאגדיה, דחוי מעיקרא הוא, תפשוט מינה דחוי מעיקרא לא הוי דחוי, לעולם בתר דאגדיה וקסבר אגד הזמנה בעלמא הוא והזמנה בעלמא לאו כלום הוא".

וכתב רש"י (ד.ה. הכי גרסינן) "לעולם בתר דאגדיה וקא סבר אגד הזמנה בעלמא הוא, אין אגודתו קריאת שם להיות חל עליו שם לולב פסול לדחות, והלכך אפילו דחוי מעיקרא אין כאן עד שיקדש עליו היום ועודנו בפסולו, דכיון דמטא זמן מצוה ולא חזי ליה מיקרי דחוי, אבל מקמי הכי לאו דחוי הוא".

ומזה אנו רואים שיש נפקא מינה מתי קילף האתרוג, דאם תיקנה קודם יו"ט קודם שבא זמן מצותו ועדיין לא חל עליה שם אתרוג של מצוה, אין זה נקראת נראה ונדחה, משא"כ אם תיקנה רק אחר שבא זמן מצותו, שפיר י"ל דאין קילופו מועיל להכשירה "הואיל ובא מכח פסול".

וכזה כתב בספר מועדים וזמנים (ח"ב סוף ס' קכד) ליישב סתירת הרמ"א וז"ל: ואמרתי עוד דרך ליישב הסתירה ע"פ דברי התרומת הדשן שמפרש דחסר כשר בגדר גרדומין והיינו שחכמים הקילו בזה כאן כמו שמצינו בדאורייתא שהעיקר בעשייה ואחר כך לא איכפת לך, הכא נמי הקילו שהעיקר שתהא שלם לראשון ואחר כך לא איכפת לך, אבל לא הקילו אלא כשחתך לפני שחל זמן המצוה והיינו בחזוית שהפסול כבר חל עליו לכל שבעה אינו חוזר להכשירו וע"כ לא שרינן אלא לפני יום טוב אבל חסר מלכתחילה חל עליו הפסול רק ליום א' אם חתך בחג גופא נמי מהני, ולפי"ז אם חותך חזוית ביום טוב אפילו הקליפה חיצונית מאחר שכבר נפסל לא מהני, וכל זה צ"ע עכ"ל.

והנה המועדים וזמנים נשאר בצ"ע אם יתכן לומר חילוק כזה, ונראה להביא סייעתא לסברא זו, שכן מצינו מהלך כזה ליישב סתירה גדולה בדברי הרמב"ם בדיני מעשר שני, שהרמב"ם פסק בהלכות בית הבחירה (פרק ו הל' טו) "מקריבין הקרבנות כולן אע"פ שאין שם בית בנוי ואוכלין קדשי קדשים בכל העזרה אע"פ שהיא חריבה ואינה מוקפת במחיצה ואוכלין קדשים קלים ומעשר שני בכל ירושלים אף על פי שאין שם חומות שהקדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבא".

והקשו המפרשים דזה סותר מה שפסק הרמב"ם בהל' מעשר שני (פרק ו הל' טז) "מעשר שני בטל ברוב, באיזה מעשר אמרו במעשר שנכנס לירושלים ויצא ונפלו מחיצות שהרי אין שם מחיצות להחזירו לשם ואי אפשר לפדותו מאחר שנכנס, ואע"פ שאין בו שוה פרוטה ונמצא דבר שאין לו מתירין ובטל ברוב כמו שביארנו בהלכות איסורי מאכלות".

הרי שבהל' בית הבחירה כתב להדיא שאין מעשר שני צריך מחיצות ואילו בהל' מעשר שני כתב שאם נפלו המחיצות א"א עוד לאכלו. המשנה למלך (הל' בית בחירה שם) עמד על קושיא זו וכתב "המעין היטב בדברי רבינו ספ"ו מהלכות מעשר שני שהביא דין זה יתיישב לו קושיא זו ודוק".

ובספר מרכבת המשנה ביאר דברי המשנה למלך "וכוונת רמיזתו בפרק ו' מהל' בית הבחירה, דאע"ג דקיי"ל קדושת מקדש וארץ ישראל קדשה לשעתה ולעתיד ואכלינן מעשר שני אע"פ שאין שם חומה והוא דאיכא מזבח, מ"מ שאני הכא דאע"ג דאיכא מזבח כיון שבשעה שהכניס לירושלים היתה חומה וחשיב כניסה שקלטוהו מחיצות, כשיצאו אח"כ חשיב יצא חוץ למחיצתו ואין להם תקנה עד יכנסו לפניו ממחיצתו כמבואר בחולין סח: הילכך בנפלו מחיצות באיסורן עומדים ואין להם תקנה, ואע"ג דאיכא מקדש ירקבו".

וכדבריו כתב בשו"ת בנין ציון (ריש ס"ב) מבעל ערוך לנר "דדוקא היכי שקלטוהו מחיצות כבר, אבל אם בתחלה לא נתקדש המעשר על ידי מחיצות, נאכל בירושלים אע"פ שאין חומה וע' בפרי מגדים ס' תקס"א".

כלומר שבהל' בית הבחירה מייירי הרמב"ם בזמן שאין מחיצות בירושלים ועל זה פסק שמותר לאכול המעשר שני בתוך ירושלים, אבל בהל' מעשר שני מייירי שבשעה שהכניס המעשר שני לירושלים היו אז חומות לירושלים והיו עדיין עומדות על מקומן ואח"כ

נפלו, לכן כיון שבשעה שהכניסם קלטו קדושת ירושלים בתוך החומות, עכשיו שנפלו
א"א עוד לאכול המעשר שני.

ועל דרך זה נבין לשון הרמ"א "אם חתך היבשות או הנמור פסול כל שבעה הואיל ובא
מכח פסול", הרי שהדגיש הרמ"א שהסיבה שא"א להכשיר האתרוג היא משום שבא
מכח פסול, וכאשר זה האתרוג קנה שם פסול א"א עוד להפקיע קביעת שם פסול ממנה.

והיינו שיש לומר שיש חילוק מתי נקלף אתרוג זה, דאם נקלף קודם יו"ט קודם שחל
עליה תורת אתרוג והיתה אז רק פרי בעלמא כמו שאר פירות, א"א לומר עליה שבא מכח
פסול, דקודם יו"ט לא היה לה עדיין שם אתרוג של מצוה וכשנכנס יו"ט היתה כשרה,
ולכן פסק הרמ"א בס' תרמ"ח שהאתרוג כשרה, משא"כ בס' תרמ"ט מיירי הרמ"א אם
קלף אותה רק אחר שנכנס יו"ט שאז כבר חל עליה שם אתרוג פסול, אז א"א להכשירה
עוד הואיל ובא מכח פסול.

וראה בכל בו וארחות חיים שביארו טעם הפסול שהוא משום (מלאכי א, ח) "הקריבהו
נא לפחתך", ואם כן י"ל כמו בקרבן שמום פוסל, היינו רק בשעה שמקדיש אותה לקרבן
אבל מה שהיתה בעל מום לפני כן ונתרפא, אינו פוסל הבהמה מלהיות קרבן, כמו כן
באתרוג.

ובזה יש לבאר הנהגת כמה צדיקים לברך על אתרוג מבלי לבדקה מקודם לראות אם
היא כשרה וכדמובא בשם משמואל (סוכות תרע"ח) וז"ל "ושמענו על הקדושים בדור
שלפנינו שלא רצו לקנות אתרוג עד אחר יוהכ"פ באמרם שלפי מסת התפילה כן מזדמן
להם אתרוג נקי ובדמעותיהם מדיחין את הכתמים מן האתרוג שלהם, ויש שהיה כחם
יפה ולקחו אתרוג צרור כמו שבא ממרחקים ולא ראו אותו ולא פתחו אותו כלל עד יום א'
סוכות שפתחו אותו למצוה והיה נמצא תמיד הדר ומהודר".

וכן היה נוהג אדמו"ר הזקן מהוסיאטין זי"ע וכדהובא באהלי יעקב (ל"ז לעומר תשי"א)
וז"ל "שמעתי מפי כ"ק מו"ח ז"ל (הרה"ק ר' ישראל מהוסיאטין) כי אביו הק' אמר לו פעם
אחת "לפנים היה מנהגי לבדוק בעצמי את האתרוג שהובא לי, אחר כך חדלתי מזה, אחר
ברכתי הראשונה היה אתרוגי תמיד נקי וטהור".

ויותר מזה מסופר בספר רב ייבי על התורה (שבחי רב ייבי) אודות הגה"ק רבי ייבי
מאסוטרעה זי"ע וז"ל: "הנה דרכו של הה"צ הק' ה"ר פנחס מקאריץ ז"ל היה לדקדק מאוד
ולחפש לברר לבדו אחר אתרוג היותר יפה ומשובח, ודרכו הק' של הרב ייבי ז"ל היה
אשר לא ראה אף האתרוג קודם יו"ט, רק לקח סתם אתרוג מן הבא בידו והניחו בקופסא
שלו המוכן לו עד יו"ט הראשון של סוכות, ולא ראהו שום בן-אדם, וביו"ט הראשון של
סוכות היה האתרוג הדר שבהדורים.

ופעם אחת היתה שנה אשר לא נמצא בשום אופן אתרוג יפה, ובפרט הה"צ הק' ה"ר
פנחס זללה"ה לא היה לו באפשרות למצוא אתרוג עבורו, והי' לו עגמת נפש מזה, ואמר
נלך נא ונראה מה עושה הזקן [היינו הרב ייבי ז"ל, כי כן קראו תמיד], והנה הרב ייבי ז"ל
עשה בשנה זו כבכל השנים לקח אתרוג סתם והניחו בהקופסא שלו, וכאשר בא ה"ר

פנחס ז"ל לבית קדשו של הרב ייבי ז"ל היה הרב ייבי ז"ל עוד בבית התפילה ומצא רק לבנו הק' ההצה"ק מו"ה אליקים געציל ז"ל אשר היה עוד צעיר לימים, ושאל אותו ה"ר פנחס ז"ל היש כבר אתרוג לאביך? ענהו כן, ציוה לו שיראהו אותו אליו, וענה לו שהוא בעצמו מתירא לילך אליו, כי כן היה פקודה ודיעה בבית קדשו של הרב ייבי שאסור לטלטל עם האתרוג שלו, אך אמר לו אם כבודו של ה"ר פנחס רוצה יקחהו מעצמו הנה הוא עומד בהארגו.

וכן עשה ה"ר פנחס ז"ל, לקח הקופסא מתוך הארגו ולקח האתרוג רק בשתי אצבעותיו הק' מלמטה וראה שהוא פסול בעיניו אליבא דכולא עלמא אף לברכה, ולא אמר כלום רק הניח אותו חזרה ועמדו על מקומו והלך לו. ולא ידע שום אדם מזה.

והנה ביום ראשון של סוכות כשהרב ר' ייבי פתחו להקופסא לראותו מקודם הברכה, אזי צווח בקול מי היה אצל האתרוג שלי, ונתירא מאוד בנו הק' וסיפר לו כל המעשה האיך שהצה"ק ה"ר פנחס ז"ל היה בכאן וביקש מאותו אשר יראהו האתרוג ולא היה יכול להעיזו, אך אעפ"כ הוא לא נתן אותו לו רק הראהו מקומו. והנה האתרוג היה יפה למאוד והיה הדור שבהדורים. רק במקום אשר אחז הצה"ק ה"ר פנחס ז"ל עם שתי אצבעותיו מלמטה היה רשומו ניכר בשני כתמים קטנים מאוד רשום מעט. ומזה הכיר הרב ייבי הק', והנה לה"ר פנחס ז"ל לא היה שנה זאת אתרוג יפה והוכרח גם כן ליטול זה האתרוג:

ע"כ המעשה רב המובא בספר הנ"ל. והנה, אם אתרוג זה היה "פסול אליבא דכולא עלמא אף לברכה" לפני סוכות, איך הותר להרה"ק ר' פנחס מקאריץ לברך עליו בסוכות, ואף שנתהפך על ידי נס וכל הפסולים נעלמו הרי האתרוג עדיין פסולה כפסק הרמ"א "הואיל ובא מכח פסול". ולפי דברינו לעיל מיושב, וצ"ל שמאחר שכל הפסולים כבר נעלמו מלפני כניסת יו"ט ואין ניכר כלל על האתרוג החסרון שהיה שם לפני יו"ט, אין זה נחשבת עוד שבא מכח פסול.

שלהבת התורה / הרב שלמה משי זהב, מח"ס מחשבת שלמה, מחיית עמלק

סכך מזכוכית

הפרי מגדים [סי' תרכ"ט משב"ז סוף סק"א] הסתפק האם אפשר לסכך בזכוכית, וכתב דהנדון אינו בזכוכית הנפוצה המיוצרת מהחול שהרי הסכך צריך להיות "גידולו מן הארץ" ולא מהארץ עצמה, ומציין הפמ"ג ששמע דיש מקומות שמייצרים זכוכית מאפר של עצים, ואלו נחשבו גידולו מהארץ, וכתב שבשעת הדחק מסככין בזכוכית [אך לא יברך עליה, דמדרבנן היא פסולה כיוון שנשתנה מצורתו הראשונה].

ומובא דשאלו להגרי"ז זצ"ל דבזכוכית הרי חמתה מרובה מצלתה, והשיב הגרי"ז דבמקום שכל הסכך סתום לא אכפת לן מה שחמתה מרובה מצלתה, ושלו להגרי"ז דבעינן סכך העשויה לצל, והשיב דבקצת צל נמי סגי, ובסכך של זכוכית עושה קצת צל, דהיינו דהא דבעינן צל הוא בכמות ולא באיכות, לא בעינן שה"צל" יחשיך דהיינו "צל" באיכות, אלא כוונת הפסוק הוא ל"צל" בכמות, וכיוון שהזכוכית מכסה את שטח הסוכה ועושה קצת צל הרי היא כשר.

יסוד דברי הגרי"ז מבואר כבר בתוס' [ב ע"ב] דסגי בצל סכך פורתא, ובגליון מהרש"א כתב דכוונת התוס' היא כמו שכתה הר"ן שהסכך ממעט קצת מחום השמש, ולפי זה אין כוונת התוס' לצל פורתא בכמות, שרק במקצת הסוכה איכא צל, אלא כוונת התוס' לצל פורתא באיכות, דבכל הסוכה איכא צל שאינו חזק כל כך, וממעט במקצת את חום השמש.

מחלוקת רש"י ור"ת האם סכך צ"ל לצל.

ויש לציין עוד דספיקת הפמ"ג אתי שפיר לפי ר"ת, דעל המשנה [ב ע"א] שחמתה מרובה מצלתה פסולה, פירש"י והרי הוא כמי שאינו, ועל שם הסכך קרויה סוכה, וביארו בראשונים [ר"ן, רא"ש, רמב"ן] דכוונת רש"י היא דבעינן צל, דעל שם הצל קרויה הסוכה.

ובערוך השולחן [סי' תרל"א סעי' ב] ובקהילות יעקב [סי' א' אות א'] ביארו דעת ר"ת [המובא בתוס'] דחולק על רש"י וס"ל שאין בסכך שום דין צל, והא דבעינן שתהא הסוכה צלתה מרובה מחמתה היינו רק משום דבעינן סכך עומד מרובה על הפרוץ, או עכ"פ פרוץ כעומד, כמו כל מחיצה דעלמא, ואין הצל אלא סימן לדבר שכשחמתה מרובה מצלתה נמצא שהפרוץ מרובה על העומד, ומשום הכי היא פסולה, ולא מחמת חסרון הצל.

ולפי"ז פשוט דלדעת ר"ת אין חסרון בסכך מזכוכית משום חמתה מרובה, דחמתה מרובה הוא רק סימן דאיכא פרוץ מרובה, אבל אם בטוח שיש עומד מרובה דסכך כל הסוכה עם הרבה סכך מזכוכית, הרי צריך להיות כשר לר"ת, דלדבריו אין דין של צל.

ונראה לבאר עוד למה סכך מזכוכית אין פסול כיוון שאינה עשויה לצל עפ"י דברי החלקת יואב [סי' כ"ה] והנצי"ב [מרומי שדה ח, ע"ב] דכל מה דבעינן שתהא עשיית הסוכה לצל הוא דווקא בסוכת גנב"ך שאינה נעשית לשם חג, אבל בסוכה דעלמא שנעשית לשם חג אין צריך שתהא נעשית לצל, וממילא אם מסכך בזכוכית לשם חג הרי דלא בעינן לשם צל.

דעת החזו"א דסכך מזכוכית היא כאוויר, ולא כסכך פסול.

ובספר ארחות רבינו [ח"ב עמ' רי"ח] הביא שחזון איש החשיב סכך העשוי מזכוכית כאוויר כיוון שזכוכית אינו מיצל ולא כסכך פסול [אמנם במנחת שלמה סי' נ"ח אות ל"ה משמע דס"ל להגרשז"א זצ"ל דזכוכית הוי כסכך פסול].

האם כשר לשבת בסוכה עם סכך כשר, ומעליו תקרה של זכוכית.

וצ"ע לפי החזון איש האם אפשר לעשות מעל הסכך או מתחת לסכך תקרה של זכוכית דנחשב כאוויר ומעליו לסכך עם סכך כשר, ואז הסוכה לא ייפסל בגשמים, דהרי השיעור פסול הוא כשאינו ראוייה לשבת בסוכה משתסרח המקפה, אבל אם לא נכנס גשם הרי היא כשר.

אמנם יש לדון דאם עשה תקרה של זכוכית הרי אין המטר יכול להיכנס בה ולדעת ר"ת היא פסולה, דאע"ג דבית הלל מכשירין מעובה כמין בית, כתב ר"ת דזהו דווקא שאין הכוכבים וחמה נראה מתוכה, אבל כשאינו יכול להמטיר בתוכה פסולה אפילו לב"ה [וכן מבואר בתוס' סוכה ב ע"א ד"ה כי עביד].

הטור [סי' תרל"א] הביא את ר"ת, והוסיף הטור דהרא"ש לא הביא את ר"ת בפסקיו, והקשה הב"ח דמאחר שהרא"ש לא הביא את דברי ר"ת במתני' דמעובה כמין בית, א"כ מאי טעמא הביא את דבריו בסוגיא דסכך עשויה לצל [ח ע"ב].

ותירץ הב"ח, דהטור ס"ל בדעת הרא"ש דכל מה דפסלינן סכך עבה מאוד שאין המטר יכול לירד בו, הוא דווקא בסוכת גנב"ך, דמאחר שסיככה בסכך מעובה ומגן מהמטר מוכחה מילתא שעשאה קבע לדור בה, ומשום הכי דווקא בסוגיא דסכך עשויה לצל הביא הרא"ש את דברי ר"ת, דס"ל דבכהי גוונא פסלינן לה משום דסוכה אחר רחמנא ולא ביתו של כל ימות השנה, אבל בסוכה דעלמא שנעשית לשם חג סבירא ליה להרא"ש דכשרה אף אם סיככה בסכך מעובה שמגן מהמטר, כיוון דלא עשאה קבע לדור בה אלא רק לשם סוכה עכ"ד הב"ח.

[ומתוך דברי הב"ח הוכיח החלקת יואב שיש לחלק בין סוכה הנעשית לשם חג ובין סוכה הנעשית שלא לשם חג, דכמו שבסוכה הנעשית לשם חג לא אכפת לן אם יעשה בה סכך עבה ומגן מהמטר, הכי נמי לא בעינן שתהא עשייתה לצל, ורק בסוכה שנעשית שלא לשם חג כסוכת גנב"ך בעינן כוונה שתהא עשייתה לצל].

ולפי"ז יצא דאם עשה תקרה של זכוכית בשביל הסוכה וסכך מעליו או מתחתיו עם סכך כשר, לפי ר"ת אם אין מציאות שייכנס הגשם הרי היא פסול, ולפי הטור בדעת הרא"ש

תלוי אם עשה הזכוכית לשם סוכות ולא לשם קבע, ולפי החזון איש זכוכית הרי היא כאוויר הרי היא כשרה [ויש לדון דאולי פסולה משום גזירת תקרה, דאי מכשרת לה אתי למימר מה לי סוכה זו ומה לי לישן תחת תקרת הבית], אמנם אם יש לאדם בית עם תקרת זכוכית שדר בו כל השנה הרי היא פסול לסכך עליו, כיוון דהזכוכית היא לשם קבע הרי היא כסוכת גנב"ך דעשאה קבע לדור בו.

למה סוכות הוא ראשון לחשבון עונות.

ולקחתם לכם ביום הראשון [ויקרא כג, מ], וכי ראשון הוא, והלא יום חמישה עשר הוא, ואת אמרת ביום הראשון, אלא ראשון הוא לחשבון עונות (מדרש תנחומא פ' אמור סימן כב).

טעם הדבר דר"ה הוא בתחילת החודש כשהלבנה מתכסה.

ונראה לבאר המדרש עפ"י הזוה"ק (פ' שופטים ערה ע"א) שמבאר הפסוק תקעו בחדש שופר בכסה ליום חגנו וגו', מאי בכסה ביומא דסיהרא מתכסת, ואמאי מתכסת דהא, בגין דכד מטי ראש השנה אתי ס"מ למתבע דינו לבנו קמי קב"ה, והוא יימא ליה דייתי סהדין, והוא ייתי לשמשא עמיה, אזיל למיייתי סיהרא והוא מתכסא באן אתר מתכסת, אלא סליקת לההוא אתר דאתמר ביה במכוסה ממך אל תחקור, לפייסא ליה על בנהא, והאי הוא דאמר קרא תקעו בחודש שופר בכסה ליום חגנו, לאתר דביה סליקת שכינתא, דאתמר ביה ובמכוסה ממך אל תחקור, וחובין באתכסיא תמן צריך למידן בינו ובין קונו וכו'.

ועוד קב"ה ושכינתא סהדין על ב"נ וכו' על פי שנים עדים או שלשה עדים יומת המת דא ס"ם מת מעיקרו וישאווהו במוט בשנים, לא יומת על פי עד אחד דלא יהיה ליה חולקא באל אחד וכו' עכ"ד.

כתיב בתורה [דברים יט, טו] לא יקום עד אחד באיש לכל עון ולכל חטאת, דעל חטאים ועונות עד אחד אינו נאמן, ובראש השנה הוא בכסה ליום חגיגנו [תהלים פד, א], חדש שהלבנה מתכסה בו [ר"ה ח ע"א], ולא נשאר רק השמש לבדו שהוא עד אחד.

בחמישה עשר לחודש חוזר הלבנה במלואו וכבר יכול להעיד, ואז יש כבר ב' עדים, השמש והלבנה, ולכן הוא ראשון לחשבון עונות.

אמנם כבר מבואר במדרש [ויק"ר פ"ל, ב] כאשר ישראל יוצאין מלפני הקב"ה (לאחרי הדין ומשפט דר"ה ועשי"ת ויוהכ"פ) ולולביהן ואתרוגיהן בידן, אנו יודעים דישראל אינון נצוחיאי, דידן נצח [שם פכ"ד, ג].

טעם הדבר דאין דנים עפ"י עד אחד, והאם שייך אצל השמש.

טעם הדבר שהזהירה התורה שלא להכריע את ענייני המשפט על פי עד אחד, יש שכתבו שהוא מחשש שמא ישקר, ואפילו אותו עד ידוע כאדם ישר וצדיק, שמא יגבר עליו יצרו וישקר, אבל כשהעדים הם שניים כשרים, "חזקה בכל זרע ישראל, שלא יסכימו שנים להעיד בשקר, וגדולה חזקה בכל הדברים" (החינוך, תקכו), ויש שחששו מפני

טעותו של העד האחד, בדבר הדומה (נתיבות המשפט סימן ל"א סק"א) והנה אצל השמש לא שייך לומר ב' הטעמים ולמה פסול כעד אחד.

אמנם המנחת חנוך [שם] הביא מהקצות החושן [ח"מ ל' ס"ק ט] דפסולו של עד אחד הוא לא מחשש שמא ישקר, אלא גזירת הכתוב, כדין פיסול קרובים. והראיה שהוא ראוי להצטרף עם עד שני, וממילא א"ש דגם השמש פסול כשהוא עד אחד.

הטעם דדוקא הלבנה מתכסה.

הטעם דדוקא הלבנה מתכסה, י"ל עפ"י מה שאמרו חכמינו ז"ל [מדרש] דרך ארץ הוא שיהא הגדול מונה לגדול, והקטן מונה לקטן, עשיו מונה לחמה שהיא גדולה, ויעקב מונה ללבנה שהיא קטנה... מה חמה הזאת שולטת ביום ואינה שולטת בלילה, כך עשיו יש לו חלק בעולם הזה ואין לו חלק לעולם הבא, יעקב מונה ללבנה שהיא קטנה, מה הלבנה הזו שולטת בלילה וביום, כך יעקב יש לו חלק בעולם הזה ובעולם הבא.

כידוע, לוח השנה היהודי מבוסס בעיקר על המחזור החדשי של הירח, ואילו לוח השנה של אומות העולם מבוסס על המחזור השנתי של השמש, וזהו הפשט עשיו שהוא הגדול מונה את הימים בשנה לחמה שהיא גדולה, ויעקב מונה ללבנה שהיא קטנה.

ביהדות קיימת התייחסות רבה לירח וללוח השנה המבוסס עליו, לא רק החודשים נקבעים על פי משך ההקפה של הירח, אלא גם כל החגים, עקב השימוש בלוח הירחי אנו חוגגים בלילה שבו הירח מלא את ליל הסדר, הלילה הראשון של סוכות, פורים, ט"ו בשבט וט"ו באב.

קביעת ראש החודש, דהיינו הלילה אשר בו מתחדש הירח ומתחיל חודש חדש שנקבעה עפ"י ראיית חידוש הלבנה, ועפ"י זה נקבעה החגים והמועדים העתידיים לחול באותו חודש. וכן בראש החודש אומרים בו הלל, והנשים נמנעות ממלאכות.

וממילא מובן הא דדוקא הלבנה מתכסה ביום הדין, כיוון דישראל מונים ללבנה, והלבנה הוא סניגור עבור ישראל.

לכי מיעטה את עצמך, היה מהלך של הלבנה בשביל להיות סניגור על כלל ישראל.

ידוע המדרש המתייחס לסתירה לכאורה שבפסוק "ויברא אלקים את שני המאורות הגדולים, את המאור הגדול לממשלת היום ואת המאור הקטן לממשלת הלילה, ואת הכוכבים" (בראשית א, טז), הלבנה טענה בפני הבורא "אין שני מלכים משמשים בכתר אחד", ועל כך נאמר לה "לכי ומעטי את עצמך".

ובגמ' (חולין ס ע"ב) מבואר דהקב"ה ניסה לפייס את הלבנה, ומשלא התרצתה הלבנה לניסיונות הפיוס, נאמר שם, "אמר הקב"ה הביאו כפרה עלי שמיעטתי את הירח", ותוספות מביא מהערוך כי הכפרה היא על ישראל, ולא חלילה על ה'.

ויש לבאר ביאור הדברים דכיון דישראל מונים ללבנה, הרי דהלבנה רצתה להיות סניגור על כלל ישראל, ולכן עשתה מהלך חכם וטענה אין שני מלכים וכו' ומיעטה את עצמה כך שלא יהיה לס"מ להביא ביום הדין ב' עדים, כיון דהלבנה אינה נראית בראש השנה, וממילא ע"י כך יהי כפרה לישראל.

שמחת מיכאל / הרב דוד דרעי, מראשי ישיבת 'משכן אהרון' ומח"ס שמחת מיכאל על הש"ס, אלעד

אמירה לגוי כדי לבנות לו את הסוכה בשבת וביו"ט

מצוי מאוד בתקופת המעבר של זמן תשרי ובפרט בשנה מעוברת, שכבר הרוחות והגשמים של החורף מתחילים ומידי שנה הרבה סוכות מתעופפות באוויר, וכן הסכך עף למרחקים, ובוודאי שמדין מצטער אינו מחויב לישון כאשר הסוכה והסכך עפים ממש, וכן היה מעשה בעיר ת"א שיהודי בנה סוכה ברחוב, וקישט אותה בקישוטים יקרי ערך, וכאשר ראו כמה פועלים גויים את הסוכה חמדו לגונבה, ופשוט כל אחד מהם תפס זוית של הסוכה והגביה אותה כמות שהיא, והשאירו את הבעלים ישן באמצע הרחוב, ובודאי שבמקומות הללו הוי בגדר של מצטער ופטור מהסוכה.

וכן באופן שהסכך או הסוכה התפרקו בימי חול המועד, מותר לכתחילה לבנות את הסוכה ואפי' אם לא בנה סוכה במזיד ג"כ הותר לו לבנות את הסוכה בימי חוה"מ, וכדפסק השו"ע [סי' תרל"ז סעיף א'] וז"ל, מי שלא עשה סוכה, בין בשוגג בין במזיד, עושה סוכה בחולו של מועד אפי' בסוף יום השביעי, וכדפירש שם המשנ"ב בדעת השו"ע שבא לאשמועין שאפי' שהזיד לא קנסוהו.

אלא שיש לדון אם הסכך נשמט ביו"ט או בשבת, האם שרי לומר לגוי לסכך לו את הסוכה או לבנותה, והנה לכאורה מצינו סתירה בדעת המשנ"ב, המשנ"ב בריש סי' תרל"ז ס"ק א' פסק וז"ל, וע"י עכו"ם "אפי' נפל הסכך כולו גם כן יש להתיר".

ומאידך המשנ"ב [סי' תרכ"ו ס"ק כ'] הביא שהפרמ"ג הסתפק בהא וז"ל, וכן אם מותר לומר לנכרי שיסכך לו סוכה ביו"ט באין לו אחרת, מסתפק הפרמ"ג וסיים, להורות היתר חלילה לי וצ"ע בכל זה, עכ"ל.

והנה יש למנות ד' סיבות שיש להתיר אמירה לגוי ביו"ט, דהנה בעיקר ספיקו של הפרמ"ג וכמבואר בדבריו בא"א ס"ק ח', שדנו הפוסקים האם הסוכה נחשבת כאהל עראי, וממילא הוי איסור מדרבנן ואמירה לגוי שרי דהוי שבות דשבות, או"ד סוכה נחשבת כאהל קבע ואסור לעשותה מדאורייתא, וממילא אין היתר לומר לגוי, והביכור"י ס"ק י"א צידד שסוכה נחשבת אהל עראי, וכן מבואר בב"ה"ל [סי' תרל"ז ס"א ד"ה עושה] בשם המאמר מרדכי [אולם בשעה"צ לעיל סי' שט"ו ס"ק ו', ובס"ק י"א, ובביה"ל (שם) ס"ח בד"ה כל, נקט שאהל העשוי לכמה ימים נחשב אהל קבע, ויתכן שסוכה הוי ארעי טפי].

ועוד יש סברא להתיר לומר לגוי, שהרי הוי מחלוקת הראשונים אם מלאכת בונה נאסרה ביו"ט שיטת התוס' בשבת (צה.). [בד"ה והרודה] שמותר לגבן ביו"ט מדאורייתא, ומגבן הוי משום בונה, והתוס' (שם) צידד שמדאורייתא נימא מתוך שהותר לצורך הותר

נמי שלא לצורך, ומדאורייתא יהיה מותר לבנות ביתו שנפל ביו"ט, כיון שיש לו צורך לאכול באותו בית, ועיי"ש שנקטו שיחול איסור מדרבנן דהוי כעובדין דחול. [ודלא כשיטת הרמב"ם שיש איסור בונה ביו"ט]. [ודלא כשיטת הרמב"ם שיש איסור בונה ביו"ט].

עכ"פ מבואר בדעת התוס' שבונה הוי איסור מדרבנן ביו"ט, ובפרט בבניית הסוכה ביו"ט הראשון דהוי לצורך אכילת המ"ע של הלילה הראשון, וכמש"כ (שם) התוס' דמתוך שהותר לצורך הותר ג"כ שלא לצורך, וא"כ יש לצרף את שיטת התוס' שבונה הוי מדרבנן ויהא מותר ע"י אמירה לגוי, דהוי שבות דשבות.

וכן פסק האורל"צ [ח"ג פ"כ ו'] שלכתחילה מותר לומר לגוי להדליק לצורך יו"ט גפרורים או חשמל, דהוי ספק ספיקא דלמא ההלכה כרוב הפוסקים שיצירת אש ביו"ט הוי דרבנן [ודלא כהט"ז סי' תק"ב ס"ק א' שהוא איסור תורה, שלא התירה תורה אלא לתקן אוכל נפש, ולא ליצור אוכל נפש] וגם אי נימא כדעת הט"ז (שם) דהוי דאורייתא, דלמא הלכה כהעיטור ודעימיה שאף מלאכה דאורייתא הותרה באמירה לנכרי, וה"ה להדלקת חשמל ביו"ט ואין לחשוש מצד איסור בונה, דלשי' התוס' אין איסור בונה ביו"ט.

ועוד יש לצרף את דעת העיטור ומובא ברמ"א [בסי' רע"ו ס"ב], שמותר לומר לנכרי לעשות מלאכה גמורה האסורה מדאורייתא במקום שיש מצוה וצורך גדול, אולם ציין (שם) הרמ"א שאין לסמוך על שיטת בעל העיטור ואפי' שהוא מגדולי הראשונים, וכן המשנ"ב בהל' שבת לא הזכירו לדינא, אולם בנידו"ד דיש דעות דהוי אהל עראי, וגם מלאכת בונה לא נאסרה מדאורייתא ביו"ט וכשי' התוס' בשבת (צה.), יש לצרף את דעת העיטור, ושרי לומר לגוי לבנות או לסכך את הסכך ביו"ט.

ועוד יש לדון האם מותר להנות מכל מעשה גוי כאשר ההנאה היא מצוה, דהנה שיטת הפני אריה [סימן מ"ז] דאע"פ שאסור להשתמש בנר שהדליקו נכרי בשבת לצורך ישראל, מותר להתפלל וללמוד מתוך הספר, כשיש אחר עמו ואין חשש שמא יטה, משום שמצוות לאו להנות ניתנו, עכת"ד.

אולם לדינא הביה"ל [סי' רע"ו ד"ה אסור] פסק דלא כהפני אריה, שאם גוי הדליק נר בשבת בשביל ישראל אסור ללמוד או לאכול סעודת שבת לאורו [ונפק"מ בבעל תשובה שלא יודע לומר ברכה"מ בע"פ, לא יברך כאשר ישראל או גוי הדליק לצורכו].

אלא שהמקור של פסק זה של הביה"ל הוא משו"ת הריב"ש [סימן שפ"ז] ושם כתב לחלק שכל האיסור להנות ממלאכת גוי גם בדבר מצוה הוא רק בהנאה שיש לאדם חוץ ממעשה המצוה כגון ללמוד לאור הנר, שחוץ מההנאה של הלימוד כאשר החדר מואר, יש לו הנאה עצמית שנמצא במקום מואר.

אולם במצוות שאין לאדם הנאה אישית, וכגון עשיית שופר, לולב, אזמל של מילה, בכה"ג שרי מצד שמצוות לאו להנות ניתנו, וא"כ בנידו"ד שיושב בסוכה לא בשביל הנאתו הפרטית אלא כדי לקיים את מצוות ורצון ה', בכה"ג נקטינן דמצוות לאו להנות ניתנו [אולם הנוב"י תנינא סימן קל"ג, צידד שגם בסוכה יש לו הנאה חוץ מהמצוה, והיינו

הצל, אולם נראה שהיום נח לאדם להשאר בסלונו הממוזג ולא לישב בסוכה, או באופנים שאין הנאת צל וכגון שבלאו הכי המקום מוצל].

ובעיקר הסתירה במשנ"ב העיר על כך בשונה הלכות [ס"ו], והגאון ר' ניסים זצ"ל [חוט השני סוכות עמוד קצ"ז] כתב ליישב שיש לחלק שבסימן תרכ"ו ס"ק כ', שפסק את הפרמ"ג שאין להתיר איירי על אדם שפשע ולא סיכך מבעו"י ולכן נאסר עליו לומר לנכרי לבנות או לסכך לו ביו"ט, ומה שפסק המשנ"ב בסי' תרל"ז איירי שהיה אנוס וכגון שהסכך נפל מחמת הרוח, או שבאו גנבים וגנבו לו את כל הסכך וכו', בכה"ג התיר המשנ"ב לומר לנכרי לסכך ביום טוב.

והעולה לן לדינא, א. כאשר הסוכה נפלה בחוה"מ וכן באופן שהיה מזיד וכגון שלא בנה סוכה במזיד הותר לו לבנות סוכה לצורך החג, ב. וכאשר הסכך נפל ביו"ט ע"י הרוח או שאר אונס, שרי לומר לגוי שיסכך לו את הסוכה, שיש ד' צדדים להתיר א. דהוי אהל עראי ב. שיטת התוס' בשבת (צה.) שאין לאו דאורייתא של מלאכת בונה ביו"ט ג. הנאה ממלאכת גוי כאשר הוי רק לצורך מצוה ואין לו הנאה צדדית שרי, וכן בסוכה באופן שאין לו הנאת צל. ד. ועוד יש לצרף את בעל העיטור שכאשר הוי לצורך מצוה וצורך גדול מאוד יש להתיר. ה. ולגבי שבת אע"פ שלא מצרפים את דעת בעל העיטור להקל באמירה לגוי במלאכה דאורייתא במקום מצוה, אולם יש להתיר באופן שלא נהנה מהסוכה, וא"כ הוי שבות דשבות, דדלמא כהנך פוסקים שסוכה הוי אהל עראי, וגם לשיטת דהוי אהל קבע, כאשר אינו נהנה מהסוכה שרי להנות ממלאכת גוי. ו. אמירה לגוי הותרה ביו"ט שידליק עבורו גפרורים או חשמל, וכ"פ האורל"צ [ח"ג פ"כ, ו'] דהוי ספק ספיקא דדלמא כרוב הפוסקים שהדלקה ביו"ט הוי מדרבנן, וגם את"ל כדעת הט"ז דהוי דאורייתא, יש צד לסמוך על בעל העיטור שלצורך מצוה שרי, וכן מצד בונה אין לחשוש כיון שביו"ט אין איסור בונה לדעת התוס'.

*

אתרוג ערלה שנתערב באתרוג כשר

יש לדון באתרוג ערלה שנתערב באתרוג כשר ואינו יודע איזה אתרוג הוא הכשר ואיזה הערלה, האם יכול ליטול את שניהם בזה אחר זה, וממ"נ יצא י"ח שיש כאן אחד בודאי כשר, או"ד מכיון ששניהם אסורים מספק א"כ איקבע איסורא ולא קרינן ביה "לכם" שכלפי כ"א ואחד אין היתר אכילה.

והנה בספק זה הסתפק הרי"ט אלגזי בספרו קהלת יעקב [אות ס'], ודעתו שלא יוצא י"ח באופן שיטול את שניהם בזה אחר זה, ובשו"ת רב פעלים [ח"א סימן ל"ה] צידד שיצא י"ח, ועיי"ש שביאר את הצדדים כנ"ל, ולצד שיצא י"ח הביא ראייה כדין אדם שיש בפניו תפילין של רש"י ותפילין של ר"ת, ואינו יודע איזה מהם של רש"י ואיזה של ר"ת, דלכאורה אם יטול את שניהם בזה אחר זה ממ"נ יצא י"ח מ"ע של הנחת התפילין, וכן הביא להשוות ולדמות זאת לדין נתינת גט לאשה, שיש בפני הבעל ב' גיטין שאחד מהם

נכתב לשמה ואחד שנכתב שלא לשמה, והתערבבו לו הגיטין שיכול ליתן זה אחר זה ולצאת י"ח דין של ונתן בידה שהרי אחד מהם בודאי כשר ויצא י"ח נתינה.

וממילא ה"ה גם באתרוג שאם יטול את שניהם בזה אחר זה יצא י"ח, או"ד כיון שכלפי כ"א הוי ספק א"כ איקבע איסורא וכ"א הרי הוא מופקע מדין לכם שמספק אינו ראוי לאכילה, ובדין אתרוג בעינן שיהא ראוי לאכילה ולכן אתרוג של ערלה או אתרוג שאינו מעושר לא יוצאים בו י"ח, וממילא לא יועיל מה שיטול בזא"ז ויצטרך לקחת אתרוג שלישי כדי לצאת י"ח.

והוכיח הרב פעלים (שם) שיכול ליטול את שניהם בזא"ז, מהסוגיא ביבמות (מא:): שאם נפלה לפניו יבמה כגון שאחיו קידש אחת מב' אחיות, ואינו יודע איזה מהם קידש, ומת המקדש הרי אלו שתיהן חולצות ולא מתייבמות, משום שמא פגע באחות זקוקתו, ואע"ג דקיי"ל כל שאינו עולה ליבום אינו עולה לחליצה, ומקשינן בגמ' (שם) דהכא כיון דלא מצי ליבומי איך חליץ להו, ותירצה הגמ' הא נמי חשיב ליבום, והיינו אם יבוא אליהו זכור לטוב ויאמר דהא קידש הרי זו בת חליצה ויבום היא, ועיי"ש.

ולפי"ז פשט את ספיקו של הרי"ט אלגזי, שכשם שבדין חליצה אמרינן התם אם יבוא אליהו ויאמר לנו שקידש את זו הרי מוגדרת לנו שהיא בתורת יבום וחליצה, וה"ה בנידו"ד אם יבוא אליהו ויאמר לנו מהו האתרוג הכשר, וא"כ עכשיו הוא מוגדר כראוי לאכילה, ולכן אפשר ליטול את שניהם בזא"ז וממ"נ יצא י"ח, ועיי"ש שצידד שראיה זו ברורה שאין עליה תשובה.

אולם הרב פעלים חזר בו [בח"ג סי' מ"ד] וכתב, שלאחר התבוננות נראה בס"ד שיש לחלק חילוק דק יציב ונכון, ותוכן דבריו שכלפי דין שכל העולה ליבום עולה לחליצה, עצם החליצה הרי היא ראויה ומושלמת, אלא שיש דין צדדי ובגדר של אריא דרביע עליה שחכמים הצריכו שכל הראוי ליבום יהיה ראוי לחליצה, ולכן בכה"ג מהני האי טעמא של שמא יבוא אליהו דאע"פ שהוא טעם קלוש דהלואי נראהו בחלום ואשרי מי שראהו בחלום, בכ"ז טעם זה יכול להגדיר לן שיהיה בתורת כל הראוי ליבום ראוי לחליצה.

משא"כ בנידו"ד שיש ספק כלפי כל אתרוג ואתרוג אם הוא ראוי לאכילה ולא קרינן ביה "לכם", א"כ עצם הספק הרי הוא על גוף האתרוג, דכל שאינו ראוי לאכילה אין זה פרי עץ הדר שהתורה ציותה, ולכן בכה"ג לא מהני הצירוף של סברת הגמ' "שמא יבוא אליהו" דהוי סברא קלושה, ולא יכולה להועיל ולהגדיר את האתרוג שהוא ראוי לאכילה, ולכן נקט (שם) לדינא שאין ליטול את ב' האתרוגים בזא"ז אלא יטול אתרוג אחר, וכמ"ש.

אלא דאכתי יש לדחות סברא זו, שהרי סו"ס יש כאן בודאות אחד מהאתרוגים שהוא כשר והרי נטל את האתרוג הכשר, ומה שמספק נאסר עליו לאכול אינו אלא הנהגה על "הגברא" שלא לאכול, ואין הנהגה זו יוצרת פסול על "החפצא", וראיה לכך יש להוכיח שהרי אם כל אתרוג שווה מאה ש"ח, וימכור את ב' האתרוגים במאה ש"ח לגוי, בודאי

שמותר לו למכור ולהנות מממון זה משום שנהנה במאה שקל של מציאות האתרוג
המהודר שמכר, וא"כ יש במציאות אתרוג מהודר שנטל אותו ויצא בו י"ח, וכמו שהבין
הבן איש חי בתחילה [בח"א סי' ל"ה], וצ"ב.

ומאידך האורל"צ [ח"ד פל"ו, בתשובה ב'] הביא לתלות נידון זה במחלוקת הרמב"ם
והרשב"א, בהל' עירובין [פ"ו הי"ג], דפסק הרמב"ם ספק חשיכה ספק לא חשיכה, אין
מערבין עירובי תחומין לכתחילה, ואם עירב הרי זה עירוב, ומאידך הרשב"א פליג ומובא
במ"מ (שם), וסברת הרשב"א היא דלא אמרינן ספק עירוב להקל אלא כשהיתה לו חזקת
כשרות, וכמו שהביא הרמב"ם (שם), בהל' י"ב שאם הניח עירוב מבעוד יום ונאכל
העירוב בין השמשות, שספק עירוב להקל כיון שודאי הניח עירוב, אלא שיש ספק אם
נאכל, אולם אם לא היה חזקת כשרות דבכה"ג לא אמרינן שספק עירוב להקל.

והביא המ"מ (שם) לבאר בדעת הרמב"ם שס"ל שבתרומה ספק טמאה אינו עירוב,
ואע"פ דלא בעינן חזקת כשרות, וביאר הרמב"ם (שם) וז"ל, אבל אם עירב בתרומה שהיא
ספק טמאה אינו עירוב שאינה סעודה הראויה, וכן אם היו לפניו שתי ככרות של תרומה,
אחת טהורה ואחת טמאה, ואינו יודע איזו היא משתיהן, ואמר עירובי בטהורה בכל
מקום שהיא אינו עירוב, שאין כאן סעודה הראויה לאכילה עכ"ל, ומבואר לן בדעת
הרמב"ם דבעינן שהיא סעודה הראויה לאכילה, ומכח הספק ודאי אסורה אולם בשאר
כל דיני עירוב נקטינן בספיקא לקולא, ומבואר לן בדעת הרמב"ם שבעינן ראוי לאכילה,
א"כ במצב ספק הוי כודאי שאינו ראוי לאכילה, וה"ה בנידו"ד דכל ספק חשיב אינו ראוי
לאכילה כודאי, ולא יועיל ליטול את ב' האתרוגים בזא"ז.

ומאידך לדעת הרשב"א (שם) שהוכיח מדין זה לספק חשיכה, ע"כ מוכח דס"ל שאין
בתערובת חסרון של אינו ראוי לאכילה בתורת ודאי, וממילא יועיל ליטול את ב'
האתרוגים בזא"ז, שהרי ס"ל דבכל ספק אם ראוי לאכילה אין חסרון דחשיב כודאי אינו
ראוי לאכילה.

ובביאור שורש מחלוקתם ביאר (שם) באופן א' שלכו"ע בעינן שיהא ראוי לאכילה
בפועל, אלא שורש מחלוקתם אי אמרינן "אם יבוא אליהו" דהרמב"ם לא ס"ל הכי ולכן
כיון שכ"א הוא ספק ראוי לאכילה לא יצא י"ח אם יטול שניהם בזא"ז, ומאידך לדעת
הרשב"א יהני דמועיל הסברא של אם יבוא אליהו.

ומהלך ב' ביאר (שם) דשורש מחלוקתם הוא, האם האי דבעינן ראוי לאכילה צריך
להיות "בפועל" או סגי "בכוח", דלשיטת הרמב"ם בעינן שיהא ראוי לאכילה "בפועל"
וכיון שבנידו"ד כ"א הוא ספק א"כ לא הוי ראוי לאכילה בפועל, ולא יצא י"ח ע"י שיקח
שניהם בזא"ז, ומאידך לשיטת הרשב"א סגי שיהא ראוי לאכילה "בכוח" ויצא י"ח.

אלא שיש לחלק בין דינא דעירובין לדינא דאתרוג, דשאני עירובין שלכו"ע בעינן שיהא
ראוי לאכילה "בפועל", שהרי כל ענין העירוב הוא שמקנה לו את שביתתו במקום אחר
ששם יהיה ביתו, משא"כ באתרוג דסגי שיהא ראוי לאכילה ותו לא, ועיי"ש.

והעולה לן בהאי ספק של אתרוג עורלה שהתערב עם אתרוג כשר שלדעת הרב פעלים, למסקנא לא יצא י"ח ע"י שיטול שניהם בזא"ז, וכדאסבר לן [בח"ג סי' מ"ד] כיון שכ"א בפנ"ע הרי הוא מוגדר כספק אכילה, ואין סברת שמא יבוא אליהו דהוי סברא קלושה יכולה ליצור על האתרוג שם של ראוי לאכילה. ב. ומצד הסברא נראה שיצא י"ח וכמו שהבין הבא"ח בסל"ד [בח"א סי' ל"ה] כיון שיש ודאות שאחד האתרוגים כשר, ומה שנאסר עליו לאכול מספק אינו אלא גברא ואין הנהגה זו המוטלת על האדם פוסלת את החפצא של האתרוג הכשר. ג. מאידך לדעת האורל"צ למהלך א' תלוי נידון הרי"ט אלגזי במחלוקת הרמב"ם והראב"ד אם אמרינן שמא יבוא אליהו, אולם למהלך ב' שנחלקו אם בעינן ראוי לאכילה בכח או בפועל, אין להשוות את דין עירוב לאתרוג, דבעירוב שאני כיון שעניינו הוא לקנות שביתה ושיהיה שם ביתו, ובהא לכו"ע בעינן שיהא ראוי לאכילה בפועל, ועיי"ש.

תא שמע / הרב שמעון גרינפעלד, הר יונה

שם סוכה בעת הגשמים

נחלקו הראשונים בדין ישיבת סוכה בלילה הראשונה, אם חייב אף כשיורדים גשמים, דעת הרא"ש (סוכה פ"ב סימן כג) והר"ן (יב:) בשם י"א, דבלילה הראשונה ליכא פטור מצטער וחייב לאכול בסוכה אף אם יורדים גשמים, והרשב"א (שו"ת ח"ד סימן עח) חולק וסובר שגם בלילה הראשונה תשבו כעין תדורו כתיב, ואינו חייב לאכול בסוכה אלא כדרך שאוכל בביתו.

בעת הגשמים אין שם סוכה עליה

והוסיף עלה בביאור הגר"א (סימן תרלט ס"ק כב) 'בתוס' כתוב שם, כגון אם ירדו ואכל חוץ לסוכה ופסקו הגשמים שחייב וכמ"ש הרשב"א²¹, דכשיורדים גשמים אין שם סוכה עליה. הרי דלא זו בלבד שאין חיוב סוכה בעת ירידת גשמים, ולשיטה זו אף בלילה הראשונה אין חיוב סוכה בעת הגשמים שהרי תשבו כעין תדורו אמרה תורה, אלא יתירה על כך אף אין על הסוכה שם סוכה כלל בעת הגשמים, וכיון שכן לא יתכן כלל חיוב סוכה בעת הגשמים, שהרי אין כאן סוכה כלל.

אכן סברת הדברים צריך ביאור, דלכאורה מה שדרשו חז"ל 'תשבו כעין תדורו' היינו על אופן הקיום דמצוות סוכה, ולכן מצטער פטור מן הסוכה, אבל לומר דבעת ירידת גשמים אין על הסוכה שם סוכה, זאת מנין לנו.

סוכה שאינה ראויה לשינה, פסול אף לאכילה

ולכאורה מצינו כעין זה בדברי הרמ"א (סימן תרמ סעיף ד) וז"ל: **ואם עשאה מתחלה במקום שמצטער באכילה או בשתייה או בשינה, או שא"א לו לעשות אחד מהם בסוכה מחמת דמתיירא מלסטים או גנבים כשהוא בסוכה, אינו יוצא באותה סוכה כלל, אפי' בדברים שלא מצטער בהם, דלא הוא כעין דירה שיוכל לעשות שם כל צרכיו (מרדכי פרק הישן).** ובמגן אברהם ופרי מגדים (סק"ו) נתעוררו בזה, דהרי לעיל (סימן תרלט סעיף ב) כתב הרמ"א להמליץ על המקילין בשינה בסוכה, דמפני הצינה נחשבים מצטער ופטורים, ולדבריו הכא כל סוכה שמצטער לישון שם, שוב פסול אף לאכול שם, ולכאורה דברי הרמ"א סותרים זה את זה.

וכתב הפרי מגדים דשאני מקומות הקרים דלא אפשר באופן אחר, שפיר מקרי תשבו כעין תדורו בסוכה הראוי לאכילה בלחוד. וכבר העיר עלה בשו"ת זרע אמת (סימן צא ד"ה אכן לא) בתוך אריכות דבריו לבאר הך דינא, דדוחק הוא לחלק כן.

²¹ כמה מחברים העתיקו סברת הגר"א על שם הרשב"א, בחשבם שמה שכתב 'כמ"ש הרשב"א' קאי על המשך דבריו, אך לא נמצא ברשב"א סברא זו, אלא 'כמ"ש הרשב"א' קאי לעיל מיניה, על דברי התוס' שאין חיוב לאכול בסוכה בעת הגשמים גם בלילה הראשונה, ולזה מבאר הגר"א שאין שם סוכה עלה בעת הגשמים.

איברא לכאורה מצינו חבר לרבינו הגר"א, דכל סוכה שדרך בני אדם להצטער בה, שוב חלה על הסוכה שם פסול, ומר כדאית ליה לענין אכילה בסוכה שמצטערים לישון שם, שאזדא לה שם סוכה ואין יוצאים בה, ומר כדאית ליה לענין ישיבת סוכה בלילה הראשונה בעת הגשמים, שאין על זה שם סוכה כלל, ולא יתכן להתחייב בישיבת סוכה בסוכה כזו.

פטור שינה בסוכה מחמת צינה

אלא דקשיא מישיבת סוכה בעת הצינה, דאם מהני לפטור משינה בסוכה, שוב אין יוצאים בו אף לאכילה. ולחילוק הפרי מגדים בין היכא דאפשר להיכא דלא אפשר, הרי גם בעת הגשמים אי אפשר באופן אחר, ואם כן דמי לעת הצינה שאין הסוכה נפסלת מחמת הצער. ובזרע אמת (שם) כתב לחלק בין צער הבא מאיליו, לצער מחמת שלא עשה סוכתו כהוגן, דהרמ"א מיירי דווקא בעשה הסוכה במקום ריח רע או ליסטים וכיו"ב, ולכן אין יוצאים בה כלל, משא"כ צער הבא מאיליו כמו צינה אין הסוכה נפסלת מחמתו. והסביר הדברים בערוך השלחן, דאין דרך האדם לעשות דירתו במקום צער, והוא בכלל תשבו כעין תדורו, ולכן בצער הבא מאיליו שפיר יוצא. ולפי זה נמי אין הסוכה נפסלת מחמת גשמים שהוא צער הבא מאיליו.

בלילה בזמן שינה איכא פטור צינה, ונפסל גם לאכילה

אכן בפשיטות אפשר לומר, דהנה צריך ביאור, וכי מילתא דפסיקא היא שהצינה נחשב צער לשינה ואינה צער לאכילה, הלא גם בעת אכילה שייך צער מחמת צינה, ואם כן למה קאמר הרמ"א שלכן אין ישנים בסוכה מחמת צינה, הלא גם באכילה שייך צער זו. ובוודאי כוונת הרמ"א דביום שאז חמה בראש כל אדם, אין הצינה שולטת, ולכן חייבים בסוכה, ורק בלילה שאז איכא צער מחמת צינה, ולכן נחשב מצטער ופטור, ולכן כתב הרמ"א הפטור דצינה דווקא לענין שינה, דבלילה שהיא זמן שינה אז שייך צער צינה, משא"כ ביום.

ומעתה בלילה שאז איכא צער צינה, שוב פטור מסוכה אף מאכילה, את"ל מפני שמצטער לאכול שם, ואף אם אין לו צער לאכול, מכל מקום כיון שאין הסוכה ראוי באותה זמן לישון שם, שוב אין הסוכה כשרה גם לענין אכילה, אבל ביום שוב ראוי הסוכה אף לשינה, שביום ליכא צער צינה. ומיושב סתירת הרמ"א, דמה שכתב שסוכה שאין ראוי לשינה אין יוצאים בה אף לאכילה, היינו דווקא באותה זמן שאינה ראוי לשינה, אבל אם עתה ראוי לישון שם, אף דבלילה לא תהא ראוי לשינה, אין כאן פסול לענין ישיבת יום.

רק להגר"א אזלינן בתר כל שעתא

אמנם האחרונים הבינו כוונת הרמ"א דבעינן שתהא הסוכה ראוי לשינה, ובלא"ה אין עלה שם דירה, ולפי זה אין מקום לחלק בין יום ללילה, דאם בלילה אין הסוכה ראוי לשינה, הרי אין כאן תשבו כעין תדורו גם ביום, אבל הגר"א חידש דבעת הגשמים אין על הסוכה שם סוכה, והיינו דאזלינן בתר אותה שעה, דבשעת הגשם הוו הסוכה פסולה,

ומכל מקום בשאר זמנים כשרה הסוכה ולא אמרינן דכיון שאין יכול לדור בה בעת הגשם שוב חסר בתשבו כעין תדורו בכל זמן, אלא אזלינן בתר אותה שעה, כמו כן לענין שינה, בעת שאין הסוכה ראוי לשינה חלה על הסוכה שם פסול, משא"כ בשאר זמן.

וביאור הדברים הוא, דהלא פטור מצטער אין כדוגמתה בכל המצוות, ולכן ס"ל להגר"א דאדרבה כל פטור מצטער הוא דין בחפצא דהסוכה, שבעת שמצטערים לדור בה אזדא מינה שם סוכה, וממילא פטור המצטער מחמת אונס שאין לו סוכה, ולכן בכל עת שחלה פטור מצטער היינו שהסוכה נפסלה מחמת צער זה, וממילא אין עלה שם סוכה גם לענין שאר דברים, או לענין אכילה דיום ראשון.

[ויש לציין דמצינו כעי"ז גם בפרי מגדים (סימן תרל משב"ז סק"א) דסוכה שיש בה ריח רעה שאין דעת בני אדם סובלתו, שוב נפסל הסוכה משום תשבו כעין תדורו. הרי דמחמת פטור מצטער חלה על הסוכה שם פסול לגמרי, והיינו אף לאותם אנשים שאין הריח מצערם].

אספקלריא לשמיני עצרת ושמחת תורה תשפ"א

באהלה של תורה / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', כולל ישיבת מיר ירושלים

"הקב"ה שמח בחלקו", בשמיני עצרת מתעורר אהבת ה'
לעמו על ידי ה'סעודה קטנה'

ביום השמיני עצרת תהיה לכם פל מלאכת עבדה לא תעשו (במדבר כט, לה)
"סעודה קטנה כדי שאהנה ממך"

א] בגמ' בסוכה (נה, ב) אמר רבי אלעזר הני שבעים פרים כנגד מי? כנגד שבעים אומות.
פר יחידי למה? כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה
גדולה ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה כדי שאהנה ממך. ופרש"י "אין לי
הנייה וקורת רוח בשל אלו אלא בשלך".

א] וראוי להבין מהו המושג שנתייחד שמיני עצרת להיות יום שהקב"ה אומר להביא בו
קרבות "כדי שאהנה ממך".

ב] כיוצ"ב איתא בזוהר (ויקרא לב, א) לגבי שמיני עצרת: דהא ליומא אחרא זמינין
לאשתעשעא במלכא לנטלא מני' ברכאן לכל שתא, ובהוא חדוותא לא משתכחי
במלכא אלא ישראל בלחודייהו כו', ועל דא כתיב (מלאכי א, ב) "אהבתי אתכם אמר ה'
וגו'.

ושוב צ"ב מדוע נתייחד יום שמיני עצרת להיות יום שישראל משתעשעים בו עם
הקב"ה, וכמו"כ הוא יום שבו מתעורר במיוחד אהבת ה' לעמו ישראל.

ג] עוד צ"ע בדברי רש"י בפרשת פנחס שמחד גיסא עה"פ (במדבר כט, לה) "עצרת
תהיה לכם" מביא מה שאמרו במדרש "שכל ימות הרגל הקריבו כנגד שבעים אומות,
וכשבאין ללכת אמר להם, המקום בבקשה מכם עשו לי סעודה קטנה כדי שאהנה מכם".

ואילו מיד אחר כך עה"פ (שם, לו) "פר אחד איל אחד" כותב "לשון חיבה הוא זה,
כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם עכבו עוד יום אחד. משל
למלך שעשה סעודה וכו' כדאיתא במס' סוכה".

ולכאורה שני ענינים נאמרו כאן, מחד גיסא מבואר שהתכלית הוא שהקב"ה יהנה
מישראל, ומאידך גיסא מבואר שהמטרה היא כדי שלא יהיה קושי בפרידה.

ועלינו לבאר מה הקשר והשייכות בין שני הענינים.

הקב"ה שמח בחלקו

ב] נקדים לבאר את המושג "שהקב"ה נהנה מאתנו".

דהנה בתנא דבי אליהו (פרשה א) איתא ש"הקב"ה שמח בחלקו". ומוהר"ח מוואלז'ין
זצ"ל שאל את רבו אדונינו הגר"א, מה הכוונה שהקב"ה שמח ב"חלקו", הרי לה' הארץ

ומלואה? והשיב לו, שכונת חז"ל הוא שהקב"ה שמח במה שבחר בישראל שהם נקראים חלקו של הקב"ה כמש"נ (דברים לב, ט) "כי חלק ה' עמו". והקב"ה שמח בישראל בכל מצביהם, גם אם לפעמים יורדים ממדרגתם הרוחנית, שוכן הוא אתם בתוך טומאתם. ושמח הוא בחלקו במה שבחר לו את ישראל לעם ולא יטשם ולא יעזבם לעולם ועד. יי וכידוע שלעם ישראל יש הנהגה מיוחדת עם הקב"ה, שלא נמסרו לשום שר או מושל ומונהגים רק על ידו יתברך. וזהו חלקו של הקב"ה ובוזה כאמור הוא שמח גם אם עושים עבירות בו'.

והנה במאמרים לחג הסוכות (במקו"א) נתבאר שכל קרבנות החג של סוכות הם כנגד שבעים אומות העולם, ואחרי שקבלו אומות העולם את מזונם בסוכות, אז שייך לסלק את כל האורחים שקיבלו את מזונם, ואז בא הזמן ליהנות בשלימות מההנהגה המיוחדת של הקב"ה עמנו, ואז אנו בבחינת בני הבית אשר יושבים לבדם ממש.

וזהו מה שאמרו חז"ל בנוגע לשמיני עצרת שהקב"ה נהנה מכם. וכמש"כ המהרש"א (סוכה נה, ב) שמהקרבנות של כל ימות החג (שבעים פרים) שהם כנגד אומות העולם, אין הקב"ה נהנה כי אם השרים שלהם של מעלה נהנין מהם, אבל הפר יחידי שהוא ביטוי כנגד האומה יחידה שהם "חלק ה' עמו" מזה הקב"ה נהנה.

וזהו גם מה שמבואר בזוהר ששמיני עצרת הוא יום שישראל משתעשע בו עם הקב"ה – מאחר שביום זה נשלם ההנהגה של "כי חלק ה' עמו", ואז מתעורר ומאיר אהבת ה' לישראל, ולפיכך ישראל משתעשעין בו עם הקב"ה.

וזהו השייכות בין מה ש"הקב"ה נהנה מכם" לקושי הפרידה. כי הנה מה שמועיל ה'סעודה קטנה" שלא יהיה קושי בפרידה, ידוע מה שביאר בזה בשפתי חיים דמאחר שאנו נמצאים לבדינו עם הקב"ה לפיכך אנו נדבקים בו ולא נפרדים ממנו.

נמצא שמה שאנו נמצאים לבדינו עם הקב"ה פועל שני ענינים. האחד – מצדינו שעי"ז אנו נדבקים בו ולא נפרדים ממנו. והשני – מצד הקב"ה שנשלם ההנהגה ש"כי חלק ה' עמו" והקב"ה שמח ונהנה מזה.

קשה עלי פרידתכם

ג] ולצורך תוספת הבנה במה ש"הקב"ה נהנה מכם" ובצד השוה בין זה לקושי הפרידה, נביא בזאת דברים נפלאים שכותב השם משמואל (שמיני עצרת תרע"ד) וזהו הבנה חדשה באי קושי הפרידה. ואלו דבריו:

הנה כשאדם נותן דבר לחברו שייך בזה שני ענינים, גוף הדבר שחברו השיג, וגם את החיבור שבין הנותן והמקבל. והנה כשאדם מוכר חפץ לחבירו והמוכר מקבל המעות והולך לו, יש בו רק את הענין שהמוכר מקבל את גוף המעות, אבל אין כאן חיבור בין המוכר והלוקח. אבל למשל בקידושי אשה הרי בלא"ה הבעל לא קונה שום קנין אישות

⁷⁷ מובא בספר 'חפץ חיים על התורה' פר' האזינו עה"פ "כי חלק ה' עמו".

רק בנושאים ולא בקידושין, אלא הענין של קידושי אשה הוא שבמה שנותן לה משהו היא מתחברת אליו. ואמנם גם במכירה עכ"פ בשעת הנתינה מתחברין אבל אח"כ זה פונה לכאן וזה לכאן, אבל קידושי אשה שכל ענין הנתינה הוא החיבור, ממילא נשאר החיבור לעולם אפילו אם נתאכלו המעות.

גם בשפע הניתן מהשמים זה מתחלק, שפעמים השפע שניתן הוא רק במטרה כדי להחיות את המקבל והוא מקבל את השפע והולך לו, אך פעמים שכוונת נתינת השפע הוא במטרה שהמקבל יהיה לו חיבור בלמעלה.

והענין חלוק בין ישראל ואומות העולם. כי השפע שניתן לישראל הוא במטרה כדי שיהיה להם חיבור בעליונים כמו בקידושי אשה, אבל אומות העולם שכל מטרתם בקבלת השפע הוא רק כדי לקבל את גוף השפע ולא למטרת חיבור, ממילא כך גם ניתן להם השפע בצורה כזו בלי חיבור מאחר ואינם ראויים לחיבור.

אך הנה עם ישראל מיתלא תלי וקיימי באומות העולם, וכמו שמאריך הרמח"ל (במאמר החכמה) לבאר שכל יניקתם של אומות העולם הוא דרך ישראל. וכ"כ הגר"א (רות א, ו) שכל הטוב הנמשך לאומות העולם הוא בשביל ישראל, ובזכות ישראל נהנים גם העכו"ם. וכמו שמבואר בגמ' ביבמות (סג, א) שגם משפחות הדרות באדמה אין מתברכות אלא בשביל ישראל ואפילו ספינות הבאות מגליא לאספמיא אינן מתברכות אלא בשביל ישראל.

וממילא כל זמן שניתן שפע לכלל העולם, לא יתכן שתהיה הנתינה מעין חיבור דוגמת קידושי אשה, שהרי בכלל העולם ישנם גם אומות העולם שאינם ראויין לחיבור, ואף שבהכרח בשעת קבלת השפע יש כאן איזה חיבור, מ"מ אח"כ לא נשאר כלום מהחיבור הזה.

ומכיון שבסוכות נהנין גם אומות העולם, לכן אומר הקב"ה "קשה עלי פרידתכם", מאחר שבדרך שכזו אחר כך תהיו נפרדים. והעצה לזה הוא שתתעכבו עמי עוד יום אחד וביום זה מקבלין רק ישראל לבדם, ואז ניתן להם השפע דוגמת קידושי אשה שישאר החיבור ולא יפרדו (עכ"ד).

ועפ"ז יש לנו הבנה עמוקה במה ש"הקב"ה נהנה מכם" – מאחר שזהו יום של שפע בצורה של חיבור, וזהו השעשוע של ישראל עם הקב"ה.

ונמצא גם לפי הבנה זו, שהמטרה שלא יהיה קושי הפרידה ומה שהקב"ה נהנה מכם – הם ב' פרטים שמשלימים זה את זה.

"ברוך שחלק מחכמתו"

דן והנה מש"כ השם משמואל שעם ישראל מקבל את השפע מהקב"ה בצורה של מטרת חיבור, זהו באמת עומק המושג של "כי חלק ה' עמו".

כי הנה בגמ' בברכות (נח, א) מובא שהרואה חכמי ישראל מברך "ברוך שחלק מחכמתו ליראיו", והרואה חכמי אומות העולם מברך "ברוך שנתן מחכמתו לבשר ודם".

וראוי לעמוד על שינוי הלשון שאצל חכמי ישראל אומרים ש"חלק" ואילו אצל אומות העולם אומרים ש"נתן".

ומבאר המג"א (או"ח רכד, ד) שישראל הם חלק אלוהי ודבקים בו לכן אומר שחלק. וביתר ביאור כותב בזה הגר"א (אמרי נועם שם) וז"ל כי למקבלי התורה שהם חלק אלוהי ממעל שייך לומר שחלק – שנתן חלק ממנו. אבל באומות העולם נתן דבר ולא מעצמו כמו שאמר (בראשית כה, ו) "ולבני הפלגשים נתן מתנות" וכתב רש"י שם שם טומאה מסר להם ע"כ.

ונתבאר הדברים ביתר הרחבה בדברי הט"ז (רכד, א) וז"ל דכשאתה אומר "חלק" צריך אתה לדעת ממי נחלק, נמצא שיש יחוס לחלק אחר מי שנתחלק ממנו. משא"כ באומות שאין להם יחוס אחרי הנותן כמו כל מתנה דלית בה אחריות על הנותן אלא מה שזכה זכה ותו לא. ועל כן אמר הכתוב (בראשית כה, ו) "ולבני הפלגשים נתן אברהם מתנות" ואמרו בגמ' (סנהדרין צא, א) שם טומאה מסר להם הוא – ג"כ על הכוונה שזכרתי שאחר שנתן להם מתנה זו שוב אין דביקות בנותן.

[ומוסיף הפמ"ג לבאר דבר נפלא ונורא. שישראל שחוטאים זה ע"ד "צור ילדך תשי", ודבוקים בו יתברך על דרך "השוכן אתם בתוך טומאתם" וזהו האחריות על הנותן. אבל אומות העולם זה בגדר של "ולבני הפלגשים נתן מתנות שם טומאה" והיינו הזוהמא נפרד ממנו ונשאר בהם ואין אחריות על הנותן].

ומבואר שהמושג "חלק" הוא שיש שייכות והתייחסות לחלק שהוא בא ממנו, וזה רק אצל עם ישראל ולכן נוסח הברכה הוא "ברוך שחלק", לא כן אצל אומות העולם ששם צורת הקבלה היא לקבל את השפע ולא למטרת חיבור, ולכן אצלם נוסח הברכה זה "ברוך שנתן".

הן וזה נראה גם הכונה בדברי רש"י (דברים יח, יג) עה"פ "תמים תהיה עם ה' אלקיך" שכותב וז"ל "התהלך עמו בתמימות ותצפה לו ולא תחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבא עליך קבל בתמימות ואז תהיה עמו ולחלקו".

וראוי להבין מהו כונת רש"י שתהיה עמו "ולחלקו" (מקור דברי רש"י הוא בספרי (שופטים פיסקא קעג) שאמרו "כשאתה תם חלקך עם ה' אלקיך". ופירשו הרא"ם והגור אריה שם דשיעור המקרא הוא כש"תמים תהיה" אז אתה "עם ה' אלוקיך" וזהו השכר).

ולהנ"ל מבואר הדבר היטב, כי הליכה בתמימות זהו שיא הדביקות והשתייכות להשי"ת, ואז ודאי יש שייכות לחלק למה שהוא בא ממנו. ^{יה}

^{יה} וע"ע באלשיך (ירמיה ב, ג) שכתב לבאר מש"נ שם "זכרתי לך כו' לכתך אחרי במדבר כו' קדש ישראל לה" – שגם "לכתך אחרי" חשבתי לך לחסד כי מאחר ש"קדש ישראל לה" כי נפשותם חלק אלוך ממעל ודרך החלק ללכת אחר הכל ואליו הוא שואף, ועל כן מצד מה שהוא לה' שה' הוא הכל וישראל חלק ממנו על כן כדבר טבעי היה לכתך אחרי במדבר ע"ש.

וכדברי הרמב"ם (פי"ג מהלכות שמיטה ויובל הי"ג) שכותב ש"לא שבט לוי בלבד (נאמר עליהם "אני חלקך ונחלתך") אלא כל איש ואיש מכל באי העולם אשר נדבה רוחו אותו והבינו מדעו להבדל לעמוד לפני ה' לשרתו ולעובדו לדעה את ה' והלך ישר כמו שעשה האלקים ופרק מעל צוארו עול החשבונות הרבים אשר בקשו בני האדם הרי זה נתקדש קדש קדשים ויהיה ה' חלקו ונחלתו לעולם ולעולמי עולמים ויזכה לו בעה"ז דבר המספיק לו כמו שזכה לכהנים ללויים. הרי דוד ע"ה אומר ה' מנת חלקי וכוסי אתה תומיך גורלי ע"כ.

ומבואר להדיא בדברי הרמב"ם שלזכות להיות חלק ה', הוא מכח מה שהאדם הולך ישר ופורק מעל צוארו חשבונות רבים וכד' רש"י הנ"ל לא לחקור אחר העתידות אלא כל מה שיבוא על האדם יקבל בתמימות.

והדבר מפורש גם בגמ' בנדרים (לב, א) שאמרו שם כל המתמים עצמו הקב"ה מתמים עמו שנא' (תהלים יח, כו) "עם גבר תמים תתמם".

ועוד אמרו שם: כל המתמים עצמו שעה עומדת לו שנא' (בראשית יז, א-ד) "התהלך לפני והיה תמים" וכתוב "והיית לאב המון גוים". וביאר המהרש"א שם: שאברהם אבינו היה תמים עם ה' לבטוח בו ולא שמע לאצטגנינים ולהוברי השמים, ולכן התמים הקב"ה עמו לשנות מזלו שלפי מזלו לא היה ראוי להוליד כמבואר בגמ' שם.

ומבואר שמי שהולך בתמימות עם ה' זוכה להנהגת "כי חלק ה' עמו" שהוא כאמור לא להיות מסורים בידי מזל וכדו' רק בידו יתברך שאז אין אנו תלויים בשום מזל (וכמש"כ הרמב"ן (בראשית יז, א) שמה שנולד בן לאברהם אבינו נגד המזלות הוא מכח הנהגת "חלק ה' עמו" שלא יהיו תחת ממשלת כוכב ומזל ע"ש).

ובמקו"א ביארנו שהנהגת "כי חלק ה' עמו" מיוחס ליעקב, מאחר שיעקב הוא איש תם.

לתגובות: 5322906@gmail.com

באר צבי / הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס

באר צבי

מתיקות התורה

בהתקרב היום הגדול של שמיני עצרת הבעל"ט, שומה עלינו להבין מהו כל מהות השמחה שאנו עושים בשמחת תורה, מה בכך שסיימו לקרא את חמשה חומשי תורה, לכן יש לרקוד זמן כה רב? [הכוונה כמובן לשנים כתיקונן וכפי שהורגלנו עד כה, שהיו מקומות שהריקודים בהם ארכו שעות ארוכות]. ועוד קשה, וכי יש בכלל מושג של "סיום" על לימוד התורה, וכי האדם מסוגל לסיים לימודה בימי חייו?! ומה מקום יש לשמוח על שגומרים לקרא התורה?

וכמו כן יש להבין את מאמר הגמ' במסכת שבת (ק"ח): שאביי היה עושה סעודה על סיומי מסכת של תלמידיו, וקשה כנ"ל מה יסוד שמחה זו? וכי ביהדות יש מושג של סיום?! הסיום האמיתי הוא רק בשעת פטירתו של האדם מן העוה"ז כאשר מסיים את שליחותו כאן בעולם. וכל עוד שיש חיים לפניו הוא למעשה כעומד בהתחלה, כי תמיד הוא בתחילתו של חלק נוסף מחייו.

השמחה מבטאת הכרה ביקרות ומתיקות התורה

ונראה לבאר שיש כאן יסוד גדול, כי הנה ידוע שהשמחה קושרת את האדם לדבר, וממילא ככל שמח בתורה זה משריש אצלו יותר אהבה לתורה, ואם כן יתכן לומר השמחה בסיום ובשמחת תורה איננה דוקא על עצם הסיום, אלא על עצם החיבור לתורה, ולפי מה שהאדם שמח בו נוכל לדעת מהותו, אם שמח מדברים גשמיים או מדברים רוחניים ורוממים.

ומה שקבעו לשמוח בשעת סיום התורה או סיום מסכת, כי אז יכול האדם להוסיף עוד אהבה לתורה יותר במה שמתחיל שוב מבראשית, או מסכת חדשה, כי התענוג שיכול האדם לקבל בתורה הוא שונה במהותו מכל שאר התענוגים, כי בניגוד להנאה שיש לאדם מן המאכלים, אפילו אם יהיה מה שמאוד אהוב עליו, מ"מ כשירבה מזה יותר מדאי, יגיע למידה שכבר קץ בה, ואילו בתורה כמה שלומד יותר נעשה יותר תאב ורעב ללימוד.

ובספר "בינה לעיתים" לרבינו עזריה פיגו (סוף דרוש מ"ה) ביאר את הפסוק 'הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש' וגו' (תהילים י"ט י"א), וז"ל: ידוע כי הדבר המתוק, כשיטעום האדם ממנו שיעור מוגבל, יערב לו ולא יקוץ בו, אך בהרבות מאכלו ממנו, יהיה אליו לזרא ומואסו, כאשר הזהיר החכם עליו השלום, באומרו (משלי פרק כ"ה ט"ז) "דבש מצאת אכול דיין, פן תשבענו והקאותו". ואולם בולמוס אהבת הכסף אינו כן, כי "אוהב כסף לא ישבע כסף" (קהלת פרק ה' ט'), וכל אשר ירבה עשרו יגדל עוד כח חמדתו

ליותר ויותר, כמאמרם ז"ל (קהלת רבה א' י"ג) אין אדם נפטר מן העולם וחצי תאותו בידו. ועתה אמר: מסגולת מעלת דברי התורה ומצוותיה, כי נמצא בהם טבע החמדה על התוספת והריבוי וכוסף ההשפעה, יותר מהזהב ויותר ממי שיש לו פז רב, שבהתרבות לו הזהב, תתרבה החמדה על ריבוי יותר גדול, וזה ענין נפלא, בהיותם מתוקים מדבש ונופת צופים, שטבע מתיקות הדבש מחייב הסתפקות בשיעור בינוני, כדי שלא יתעב את הדבש אם יסתפק ממנו הרבה, אבל בדברי תורה על אף מתיקותם העצומה, לעולם תשאר החמדה, וככל שירבה יותר בתורה, כך תתגבר יותר החמדה אליה, עד כאן תוכן דבריו שם.

ונמצינו למידיים שיש בתורתנו הקדושה את שתי המעלות, א. שנחמדים יותר מזהב ומפז רב, וככל שירבו ללמוד ולעסוק בתורה כן תתרבה החמדה אליה. ב. שמתוקים מדבש ונופת צופים, שאין הלימוד בתורה רק חמדה חיצונית, אלא יש בה תענוג של מתיקות יותר מהאוכל דבש ונופת צופים. וזהו החידוש הנפלא שבתורתנו הקדושה שקיימים בה שתי המעלות גם יחד, המתיקות והחמדה, ואינם סותרים זה את זה, אלא קיימים יחדיו, גודל המתיקות עם ריבוי החמדה.

ברכת התורה לאחריה נלמדת מברכת המזון

וביסוד זה יש לבאר גם דברי הגמ' בברכות (כא.), א"ר יוחנן למדנו ברכת התורה לאחריה מן ברכת המזון מק"ו, וברכהמ"ז לפנייה מן ברכת התורה מק"ו. ברכת התורה לאחריה מן ברכת המזון מק"ו: ומה מזון שאין טעון ברכה לפניו טעון לאחריה, תורה שטעונה לפנייה (מפסוק כי שם ה' אקרא) אינו דין שטעונה לאחריה. וברכהמ"ז לפנייה מן ברכת התורה מק"ו, ומה תורה שאין טעונה לאחריה טעונה לפנייה, מזון שהוא טעון לאחריה אינו דין שיהא טעון לפניו. ע"כ.

ומקשים, שלכאורה הדברים סותרים, כי אם אנו לומדים ברכה"ת לאחריה מן ברכהמ"ז שטעון לאחריה כ"ש שטעון לפניו, יוצא איפוא שאנו מניחים בהנחה שלאחריה הדבר עדיף, ולכן ברכה"ת שטעונה לפנייה כ"ש שטעונה לאחריה. וא"כ כיצד בצד השני אומרים להיפך, שלומדים ברכהמ"ז לפנייה בק"ו מלאחריה, דמשמע שלפנייה עדיף. וביאר בספר "הפלאה" בהקדמתו, וכע"ז תירץ הגר"א, שהכוונה ב"לפנייה" או "לאחריה" הוא כך, מתי עדיף יותר לברך האם כשהוא שבע או כשהוא רעב. ולומדים מברכהמ"ז, במזון וכן בכל הנאה גשמית - לפני שאדם אוכל הוא רעב ויש לו תאוה והנאה מהאוכל, אך לאחר שסיים לאכול - נגמרה ההנאה מהאוכל, ואין יותר חשק לזה. ולכן, אם התורה אמרה שלאחר האוכל, כשאינ יותר חשק, יש לברך, קל וחומר שצריכים לברך תחילה, כשיש את כל החשק.

אולם בתורה וברוחניות - זה בדיוק ההיפך: אדם שלא למד הוא שבע, אבל כשהוא מתחיל ללמוד הוא מגלה עד כמה עדיין אינו יודע ו"התיאבון" הולך ומתגבר. וככל שלומד יותר כך יותר מתענג ותאב ללמוד עוד. וממילא דין ברכת התורה לאחריה נלמד מקל וחומר מברכת המזון: אם מברך ברכת המזון כשהוא שבע וקל וחומר שמברך

כשהוא רעב, נמצא שלגבי ברכת התורה שהפסוק אומר שיש לברך לפניו כשהוא שבע, קל וחומר שיש לברך לאחריה כשהוא רעב!

~ ידוע על הגאון רבי אהרון קוטלר זצ"ל שבזמן ההפצצות בירושלים התחבא תחת השולחן יחד עם כולם. כולם צרחו צרחות אימים ואילו הוא ביקש: "ריבונו של עולם, עוד לא גמרתי את הש"ס..."

ולפי"ז ביאר הגאון רבי יהודה צדקה זצ"ל גם מה שאנו אומרים בתפילת השבת "ישמחו במלכותך שומרי שבת וקוראי עונג עם מקדשי שביעי כולם ישבעו ויתענגו מטובך, ולכאורה, כיצד אפשר להמשיך ולהתענג לאחר שכבר שבעים? אלא כך זה בדבר רוחני, ככל שהאדם שבע יותר כך בעצם נהיה רעב יותר, ולכן השבת שנתן לנו הקב"ה, שהיא רוחנית, "כולם ישבעו ויתענגו מטובך". ככל ששבעים ממנה, נהיים רעבים יותר ורוצים להתענג ממנה עוד ועוד.

ובזה שמעתי לבאר גם הפסוק במשלי "אם תבקשנה ככסף וכמטמונים תחפשנה" וגו', כי רק בתאוה לכסף מצאנו מה שאין בשאר תאוות העולם שכמה שיש לאדם זה לא מספיק לו, וכך צריך גם ללמוד תורה.

כל רגע של לימוד שוה כדי לשמוח בשמחה גדולה ועצומה

מסופר כי בתום ההקפות שהתקיימו ביום שמחת תורה בביהמ"ד 'תפארת בחורים' בירושלים, ליוו קבוצת תלמידים את מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל לביתו בשירה. בדרך דיבר הרב על הצורך לשמוח בלימוד התורה וקיום המצוות, וחזר על דברי המשנה ברורה (סי' תרס"ט ס"ק י"א) כי העידו על האריז"ל שאמר שהמעלה העליונה שהשיג באה לו דוקא ע"י שהיה משמח בכל עוז בשמחה של מצוה. שאל אחד התלמידים, הניחא מי שיכול ע"י כישוריו להגיע לדרגות גבוהות בלימוד כמו האר"י והרבי, אך מה יעשה מי שלא זכה לכך? השיב הגרי"ש במשל הידוע של הרע"א על הפסוק שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב (תהילים קי"ט קס"ב), מלחמה בין שתי מדינות הוכרעה, והחייל מתחיל לתחוב לכיסו שלל כפי יכולתו, רבינו הדגים בגופו כשהוא מצביע על כיסו שלו, החייל מכניס כאן בכיסו המכנסיים, וכאן בכיס החולצה וזהו, יותר אין מקום לשאר האוצרות. מצד אחד מתמלא שמחה על מה שהצליח למלא, אך מאידך עצוב שאין לו עוד מקום לעיקר השלל ונאלץ להשאירו. כך אומר דוד לגבי התורה ששמח על מה שמצא בתורה אף שעדיין מצטער על שאין בידו לאסוף הכל. ממילא בשמחת תורה כל אדם מרגיש שהשאיר בחוץ שלל רב... אבל צריך לשמוח על מה שהצלחנו לקחת.

שאל התלמיד, עדיין קשה לשמוח, החייל מהמשל לפחות אגר שלל כפי יכולתו ומילא את כיסו, אך יש רבים מבנ"א שלא זוכים למלא כיסיהם אפילו במה שבכוחם לקבל מן התורה, ואיך ישמחו? השיב מרן זצ"ל, למרות זאת, כל השגה קטנה מהתורה, כל הבנה, כל ידיעה בתורה, כל רגע של לימוד, שוה כדי לשמוח בשמחה גדולה ועצומה.

~ מסופר על בחור בישיבה שבשמחת תורה כשרקדו ושרו "טוב לי תורת פיך מאלפי זהב וכסף", הוא יצא מן המעגל ולא רצה לשיר זאת, שאל אותו ראש הישיבה מדוע אינו

רוקד, [איני מציין מי הוא, מאחר וישנם כמה גרסאות לסיפור ואינני מכריע]. ענה הבחור, כי מרגיש שאינו בדרגה כזו ואינו רוצה לעשות שקר בנפשו, כי יודע בעצמו שאפילו בעבור חמישים שקל אם יתנו לו במקום ללמוד בסדר, הוא יסכים. במענה לכך שאל אותו ראש הישיבה, האם כשיציעו לו אפילו ממון רב, מליונים, אבל בתנאי שיותר לא ישמע בחייו שום דבר תורה ואפילו לא קריאת התורה, האם יסכים לזה? וענה שבודאי לא יסכים לזה בשום פנים ואופן, אמר לו א"כ הרי כבר גילית דעתך שאכן עדיין יש לך איזו שהיא שייכות גם לפסוק הזה.

ע"י שמחה בתורה לא יבא לשמוח בדברים אחרים

ונראה לבאר בעוד פן נוסף עד כמה חשוב לשמוח אפילו מי שלא זכה לתורה כפי יכולתו, כי כל כמה שהאדם שמח ומתחבר יותר לאהבת לימוד התורה, כך הוא פחות מרגיש צורך להיות זקוק להנאות בדברים גשמיים.

וכמו שרואים מהגמ' בביצה (טו:), המביאה מעשה ברבי אליעזר שהיה יושב ודורש [ביום טוב] כל היום כולו וכו' יצתה כת ראשונה [לסעוד סעודת יו"ט והניחוחו דורש - רש"י]. אמר, הללו בעלי פטסין [פירש"י חביות גדולות הכינו להם וכו'], כת שניה, אמר הללו בעלי חביות. כת שלישית, אמר הללו בעלי כדין. כת רביעית, אמר הללו בעלי לגינין. כת חמישית, אמר הללו בעלי כוסות. התחילו כת ששית לצאת אמר הללו בעלי מארה, נתן עיניו בתלמידים התחילו פניהם משתנין, אמר להם בני לא לכם אני אומר אלא להללו שיצאו שמניחים חיי עולם ועוסקים בחיי שעה וכו'.

ומקשים מדוע אמר רבי אליעזר את הביקורת הגדולה שלו 'בעלי מארה שמניחים חיי עולם' וכו', דוקא על הכת השישית שנשארה יותר מן הראשונים שעזבו קודם לכן, ואילו על הכיתות הראשונות שעזבו לא העיר כלום?

ומבאר מרן הקה"י, דהיא הנותנת, דמאחר והכת השישית היו יותר שייכים לתורה, ומקושרים לטעמה של תורה, שהרי נשארו עד עתה, הרי שדוקא מהם שייך לתבוע יותר, שלא ייצאו כלל.

ממילא מובן שיש עוד רווח בכך שירבה האדם לשמוח בתורה, כי כידוע אין מקום לשתי אהבות, וכמו שכתב בספר חובות הלבבות (שער חשבון הנפש פ"ג באופן כ"ה), דאהבת עוה"ז ואהבת עוה"ב הם כשתי צרות זו לזו, ולא יוכלו להתחבר שניהם בלב האדם, כמו שלא יוכלו להתחבר בכלי אחד אש ומים. [תאמר לי ממה אתה שמח ואומר לך מי אתה...]. ממילא כאשר האדם שמח ורוקד עם התורה ומחדיר בעצמו אהבה לתורה זה עצמו יעזור שכבר לא יהיה מחובר לדברים גשמיים.

ולפי זה ניתן אולי להבין גם מדוע חג שמחת תורה נקבע ליום שמיני עצרת שמגיע לאחר חג הסוכות, שבו היינו שבעה ימים מחוץ לבית המקורה, אלא תחת פסולת גורן ויקב, ועי"ז היינו מחוברים פחות לגשמיות, ויש א"כ תקוה כי אכן נהיה מסוגלים לשמוח רק בתורה עצמה.

לתגובות: z5102244@gmail.com

הלכות החג / הרב יצחק יעקב פוקס, מח"ס 'הכשרות' תפילה כהלכתה' הליכות בת ישראל'

דיני שמיני עצרת – שמחת תורה

יש להכין נר נשמה לעילוי נשמות הנפטרים ר"ל שבשמיני עצרת מזכירים נשמות, אך אין להניחו בקרבת נרות השבת והחג שלא להראות כמוסיפים על מספר הנרות, ובשבת הבאה יאמרו הרואים: "מעלין בקודש ולא ....

הדלקת הנרות - בליל שבת שמיני עצרת: ירושלים - 5:38 אזור המרכז - 5:53 צפון - 5:45 ודרום - 5:58

מברכים על הנרות: "להדליק נר של שבת ויום טוב" ובנות אשכנז והנוהגות כבן איש חי מברכות שהחיינו בהדלקת הנר ובנות ספרד עפ"י הגר"ע יוסף זצ"ל עדיף שתצאנה בברכת שהחיינו שבקידוש.

הטועה, וברכה על הנרות, רק "להדליק נר של שבת" - יצאה ידי חובה, ש"יו"ט איקרי שבת" הזכירה רק "של יום טוב", אם לא זכרה ששבת היום, וטרם הגיע זמן ה"שקיעה" 6:18 - תדליק עוד נר או שניים, ותברך שוב כהוגן "להדליק נר של שבת ויום טוב". אבל, זכרה ששבת היום, אלא שנכשלה בלשונה - אם טרם הגיעה "שקיעה", תכסה עיניה ותברך שוב על הנרות שדולקים כבר (שו"ת התעוררות תשובה א, קי"ד ושו"ת מהר"ם בריסק ב, מ"ד). ויש אומרים, שאם כבר קיבלה עליה בוודאות שבת - לא תברך שנית (ראה ספר שש"כ פרק מ"ה הערה ס"ז).

בנוסח תפילת שמיני עצרת, וכן בקידוש אומרים: "ותיתן לנו את יום השבת ואת שמיני חג עצרת הזה. הטועה ואמר "את חג הסוכות" - נחלקו הדעות אם יצא, וטוב שישמע הקידוש שנית מאחר. הטועה ואמר כבר בלילה "משיב הרוח ומוריד הגשם - אינו חוזר.

הערה חשובה בעידן ה"קורונה": כתב בספר שפתי צדיק: "שמעתי מפי קדשו זקני ז"ל (בעל חידושי הרי"ם ז"ל שביום שמיני עצרת. המתפלל בציבור, עי"ז יתוקנו כל תפילותיו שהיו ביחידות מכל השנה".

הקפות עם ספרי התורה : ריקוד עם ספר תורה פסול: ספר פסול דינו בשבת ויום טוב כמוקצה מחמת חיסרון כיס , שהרי אסור לקרוא מתוכו, והוא עומד לתיקון, מכל מקום, בשמחת תורה נהגו להקיף גם בספרי תורה פסולים, ואין חשש בדבר - דעת מרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל בשלמי מועד עמ' קע"ד

ישיבה בעת ההקפות

כתב המשנה ברורה קמ"ו, י"ז: ודע שבעת שנושאים הספר חייבים לעמוד, עד שייעלם הספר מעיניו או עד שיגיע למקומו, ואפילו סמיכה [הישענות] - אסורה, שסמיכה כשישיבה". כנלמד מ"ויעבור מלכם לפנייהם ויעמדו".

יש המלמדים זכות על היושבים מחמת עייפותם או חולשתם בעת ההקפות

א. חובת העמידה, מן הדין, בתחילת כל הקפה כשאומרים הפסוקים והפזמון, ובוודאי בעת הוצאת הספרים והחזרתם לארון, שאז נקרא ש"נושאים את הספר", אבל לאחר מכן, בפרט כשמתרכזים נושאי הספרים ורוקדים סביבם, הרי זה כאילו הספר "נמצא כעת במקומו" (ערוה"ש, הגרש"ז אויערבך זצ"ל בהליכות שלמה מועדים, ל"ב, ט והגר"ש דבליצקי זצ"ל).

ב. כשרוקדים אנשים סביב הספר והם צמודים זה לזה בפחות מג' טפחים, הרי שבלא ידיעתם, הם נחשבים כמחיצה החוצצת בין הספרים לבין היושבים וכאילו הספר ברשות אחרת, ואז בשעת הצורך והדחק, מחמת העייפות, יש להקל (הגר"י נויבירט זצ"ל בשש"כ).

יש לציין, שבבית הכנסת "אהבת תורה" בירושלים ת"ו, בעת התקנת הספסלים לישיבה, הוסיפו, בעלות נוספת, בהשתתפות המתפללים, בכל ספסל, עוד קרש לאורך הספסל בין רגליו, כדי שיהיה לבוד, ומאחורי כל ספסל - כרשות אחרת, ויכולים המעוניינים לשבת לכתחילה, מאחורי הספסל הראשון, בשמחת תורה, וגם כל השנה כשעומד מאחוריהם המתפלל שמונה עשרה.

ואמנם, מרן החזון איש והגרי"י קניבסקי זצ"ל, הקפידו שלא לשבת, אלא כשספר תורה היה בידיהם (אורחות רבנו ח"ב). ומרן הגרש"ז אויערבך זצ"ל אמר פעם בשמחת תורה, במתק לשונו: "אלו פנים יהיו לדבר, שכל זקני התלמידי חכמים יהיו מחוץ לבית הכנסת, ורק הצעירים ירקדו עם התורה.... על כן, חובה ללמד זכות בדבר". אכן, כל שכוחו ברגליו, ייצא מחוץ לבית הכנסת, לנוח בישיבה.

הערה: בשמחת תורה בעת הריקודים והשמחה לכבודה של תורה, יש להקפיד על כל גדרי הצניעות, ועל קיומה של מחיצה כדין בין עזרת גברים לבין עזרת הנשים – שזהו כבודה של תורתנו הקדושה.

זמן אמירת "שנים מקרא ואחד תרגום" של "וזאת הברכה" - בהושענא רבה (משנ"ב רפ"ה, י"ח וכה"ח, כ"ט בשם האריז"ל והחיד"א וכן נהג החזון איש הובא בספר זכור לדוד עמ' רמ"ה). מכל מקום, קרא ביום שמיני עצרת - לא הפסיד. וצ"ע שהמשנ"ב בתרס"ט, ד כתב לקרוא בשמח"ת.

הזכרת נשמות – "יזכור"

"יזכור" יכול להיאמר גם ביחידות – "גשר החיים להגרימ"ט זצ"ל (ח"א פרק לא אות ב) ועיקר העילוי לנשמת הנפטרים, בנתינת צדקה, לעילוי הנשמה, כנאמר: "כפר לעמך ישראל" - אלו החיים "אשר פדית" - אלו המתים. ויש לתת את הצדקה מיד למחרת יו"ט (מנהג בעל תרומת הדשן), ויש הנותנים לצדקה כבר בערב יו"ט, [השנה ערב שבת], ובשעת ה"יזכור" אומרים: "בעבור שנתתי לצדקה בעבורם".

תפילת גשם

בתפילת מוסף, למנהג אשכנז לפני תפילת לחש אומרים "תפילת גשם" ולאחר הכרות הש"ץ מתפללים לחש בהזכרת "משיב הרוח ומוריד הגשם"

מנהג נוסח ספרד לומר "תפילת גשם" בחזרת הש"ץ. ואם הכריזו "משיב הרוח ומוריד הגשם" - אומרים גם הם בלחש משיב וכו'

המתפללים ביחידות, לא יקדימו ביום זה תפילת מוסף לפני הזמן שמתפללים מוסף בבית הכנסת שבמקומם. ומכל מקום, היודע בוודאות שכבר הכריזו בבית הכנסת, אף שלא שמע בעצמו – מזכיר. ואם אינו יודע, לא יזכיר גשם אלא בתפילת מנחה. שאלת הגשמים בברכת ברך עלינו וכו' - אינה אלא מיום ז' בחשוון.

*

צאת השבת והחג

ירושלים והצפון – 6:49 במרכז – 6:50 בדרום - 6:51 ר"ת – 7:29

*

תזכורת

שעון חורף: במוצאי שבת נח אור לז' מר חשוון - יום "שאלת הגשמים" מחזירים את מחוגי השעון לשעון חורף – חזור בשעה, כלומר, בשעה 24:00 תהיה השעה 23:00. למחרת בוקר יום ראשון ז' חשוון: נץ החמה – 5:48 סוף זמן קריאת שמע: מג"א – 7:51 הגר"א – 8:36 סוף זמן תפילה: גר"א – 9:32 מנחה גדולה – 11:53 שקיעת החמה – 17:00. בברכת מועדים לשמחה חגים וזמנים לששון, וחורף בבריאות ובשמחה ובשפע של גשמי ברכה

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף ושא"ס, בני ברק

שמחת תורה ע"ש סיום התורה – השמחה בסיום התורה

הנה חג שמיני עצרת נקרא גם שמחת תורה על שם שמסיימין את התורה, ואיתא בגמ' במגילה דף לא ע"א שביו"ט של שמיני עצרת קורין וזאת הברכה, ואי"ז משום סיום התורה אלא מענין היום, וכמו שכתב הר"ן שם לפרש לפי שהוא סוף כל המועדות חותמין בברכת משה רבינו שבירך את ישראל, ובספר המנהיג ובאבודרהם כתבו לפרש שהוא משום שאז בירך שלמה המלך את ישראל, וכע"ז מבואר במחזור ויטרי (סימן שפה).

אולם בשבולי הלקט (סימן שא) כתב בזה"ל: מצינו באגדה עשרת ימי תשובה השטן מקטרג שהרי סיימו התורה ואינן שונין ולפיכך נהגו לקרות בראשית במנחה ביום הכיפורים ויהי ערב ויהי בקר יום אחד ואמר ליה הקב"ה הרי ישראל זריזין שהרי עדיין לא השלימו הסדר ומתחילין בראשית וכן נוהגין בשתי ישיבות, עכ"ל. וכן הוא בספר העיטור הל' שופר.

ויש לאגדה זו מקור קדום יותר והוא בפ"י ספר יצירה לרבי יהודה הברצלוני ושם כתב, בזה"ל: ובישיבה יש מנהג כי ביום הכפורים בעת מנחה אומרים מן בראשית עד יום אחד על פה ומביאים ראיה כי כל עשרת ימי תשובה השטן עומד להשטין את ישראל ואומר הרי התורה שנתת לישראל כבר גמרו אותה וכאשר הקב"ה שומע שהתחילו מבראשית מיד גוער בשטן ואומר לו הלא ראית כי מיד שגמרו התחילו מרוב אהבתם את תורתך מיד ידום השטן בעל כרחו עכ"ל.

ולשון מדרש אגדה זו צ"ב דבתחילתה משמע שכבר סיימו את התורה לפני עשרת ימי תשובה או לכל הפחות באמצע עשי"ת אך בסופה משמע שביו"כ עדיין לא השלימו את התורה.

אולם בטור כתב (סימן תרס"ט) וקורין אותו שמחת תורה, לפי שסמימין בו התורה וראוי לשמוח בסיומה, ורגילין להתחיל מיד בראשית כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סיימו אותה ואינם רוצים לקרותה עוד עכ"ל.

אולם מצינו בהא עוד טעם בדברי האבודרהם שכתב בזה"ל: ונקרא יום זה שמחת תורה לפי שמסיימין בו התורה וראוי לשמוח בסיומה, והטעם שמתחילין מיד בראשית כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג לומר כבר סיימו אותה ואינן רוצים לקרות עוד, "או הטעם כמו שזכינו בסיומה כך נזכה בהתחלתה".

ובלבוש (סימן תרסט) כתב כעין דברי הטור, וז"ל: ומטעם זה קורין אותו שמחת תורה לפי שמסיימין בו התורה וראוי לשמוח בסיומה, ובשניה קורין מיד בראשית עד סוף ויכלו ונוהגין כן כדי שלא יהא פתחון פה לשטן לקטרג ולומר רבונו של עולם כבר סיימו אותה

ואינם רוצים לקרות עוד ומה שמסיימין ומתחילין התורה ביום אחרון דסוכות ולא בראש השנה שהוא יום ראשון מן השנה הוא גם כן להטעות את השטן שלא ידע מתי יהיה ראש השנה שהוא יום הדין ולא יקטרג על ישראל כמו שנתבאר למעלה סימן תקפ"א סעיף א' וכיון שנדחה הסיום וההתחלה מיום ראש השנה דחווהו עד כלות כל הימים טובים כדי שלא יצטרכו להפסיק בפרשיות של היום טוב עכת"ד.

ובהגהות לספר המנהגים (שמיני עצרת אות ז') כתב בזה"ל: למה נקרא שמחת תורה ע"ש שבעשה שסיימו ישראל את התורה הולך השטן לפני הקב"ה לקטרג עליהם, ואומר ישראל לומדים תורה ואין מסיימים אותה, ומיד כשמסיימים אותה אומר לו הקב"ה הלא סיימוה והוא מישב אע"פ שסיימוה אין מתחילין אותה, וכשמתחילין אותה ע"י חתן בראשית משיב הקב"ה הלא התחילוה נמצא שאין יכול לקטרג על שם זה נקרא שמחת תורה וגם רגילין לעשות סעודות שמחה לכבוד התורה.

וכע"ז כתב במטה משה (סימן תתקעו) בזה"ל: יום שני הוא שמחת תורה ולמה נקרא שמחת תורה, על שם שבשעה שסיימו ישראל את התורה בא שטן לפני הקב"ה לקטרג עליהם ואומר ישראל לומדים תורה ואין גומרים אותה וכשמסיימים אותה אומר לו הקב"ה הלא סיימוה והוא משיב אע"פ שסיימוה אין מתחילין אותה, וכשמתחילין אותה ע"י פרשת בראשית משיב לו הקב"ה הלא התחילוה נמצא שאין יכול לקטרג על שם זה נקראת שמחת תורה וגם רגילין לעשות סעודת שמחה לכבוד התורה וחתני התורה רגילין לעשות לשושבינים סעודה ומזמינים את הקהל ונותנים להם מאכלים טובים. עכ"ד.

וכן ראה עוד בים של שלמה (ב"ק דרוש לסיום מסכתא, דרוש מאת הרמ"א) שכתב בתו"ד, וכמ שמתחילין אחר סיום התורה בשמחת תורה בראשית, שאין עומדין על הפרק וכן בסיום התורה אין עומדים כדי שלא ליתן פתחון פה לשטן לקטרג לומר שכבר סיימו התורה ומבטלין ח"ו מהתורה לכן מתחילין מיד וחוזרין לעסוק בתורה וכו'. וי"ל דזה הגם ההמשך שאנו אומרים הדרן עלך וכו' בכל סיום מסכת. וא"כ מקור דין זה נלמד מסיום התורה הקד' שבכל שנה ושנה.

והנה בא"ר (סימן תרס"ט סק"י) כתב להקשות בשם שו"ת הרדב"ז (ח"ד סימן רח אלף רעט) למה אין קורין קודם כל את המפטיר והרי קימ"ל תדיר ושאינו תדיר קודם, ועוד שפרשת מפטיר מחובת היום, ופרשת בראשית אינו אלא מנהג, ותירץ שאילו היה מפסיקין במפטיר היה מקום לשטן לקטרג, ועוד שחיבור סוף התורה עם התחלה בראשית עולה ל"ב ואומז לכמה דברים עליו ים ואפילו בקדיש אין מפסיקין וזה כוונת הלבוש, ע"ש, ונראה לומר דל"ב רומז על הלב של אחד, שע"י כן תהיה התורה בלבו של כל אחד ואחד.

והנה על הקטרוג שלומדים תורה ואין מסיימים אותה קשה מהו הקטרוג הרי כל שלומדים אותה ולא מפסיקים ללמוד, וראיתי שכתב לתרץ בספר שערי חג הסוכות (מילואים סימן כד אות ג') ע"פ מה שמסופר בספר המאורות הגדולים, ובתולדות הח"ח

(עמ' ש"ו) על מרן בעל החפץ חיים זצ"ל שהי' מספר שהתיעץ בצעירותו עם ר' ישראל מסלנט בנוגע לדרכי הלימוד, ושאל אותו אם כדאי יותר לשקוד על ענין אחד ולשנון הרבה פעמים ועי"ז לרדת לעומק הדברים או רצוי להקיף ענינים רבים אם כי יספיק לחזור עליהם פחות, השיב לו ר' ישראל שאדם צריך לדעת כמה רחבה תורת השם, והח"ח היה מוסיף על זה, משל אדם המשקיע את כוחותיו בחלק אחד בלבד של התורה הרי הוא דומה למי שמשקיע את כל הונו ברכישת כובע יקר ואת שאר גופו הוא משאיר ערום ויחף עכ"ד, ולכן אם לומדים מסכת וכדו' ולא גומרים אותה או ספר אחר שהתחילו ללמדו ע"מ לגמרו שייך קטרוג מדוע לא גומרים ואף שמתעמק הרבה בסוגיא ואין כאן ביטול תורה מ"מ עדיף להמשיך הלאה וללמוד ענינים רבים.

עוד הביא שם מש"כ בספר בית יצחק בביאור הגמ' בשבת דף קיט ע"א אמר אביי תיתי לי כי חזינן צורבא מרבנן דשלים מסכתא עבידנא יומא טבא לרבנן וז"ל: יש לדקדק מה הלשון כי חזינא ועוד למה אמר צורבא מרבנן ולא רבנן גופא, ורש"י תענית ד' ע"א כתב צורבא מרבנן בחור חריף, ועוד קשה למה לא הזכיר שאר סעודות מצוה אלא כי ידוע שהבחורים החריפים עוסקים תמיד בפלפולים וחדודים ופותרין איזה מסכת ואין מסיימין אותה כי יבלו עתם לחדש חדושין וסברות חדשות ועומדים על הפרק שנה או יותר, והעיקר אצלם עוקר הרים לא כן הזקנים אצלם העיקר הוא הבקיאות ופלפלת כל שהוא יספיק להם אך לפעמים נמצא קנקן חדש מלא ישן וזה שאמר אביי כי חזינא צורבא מרבנן דשלים מסכתא עבידנא יומא טבא לרבנן פי' לוקני ת"ח שהורו אותו ככה וקנאת סופרים תרבה חכמה וילמדו ללמוד מסכתות ולסיימם עכ"ל. [והיינו משום שרוב הבחורים מתפלפלים בלימוד, עוד בענין זה אם ראוי הוא לא, ראה מה שהאריך בזה באורחות צדיקים בשער התורה, ובמש"כ בזה באריכות בספר שערי יוסף אורחות הישיבה שי"ל בקרוב].

עוד כתב שם בהערה, בזה"ל: וכמה טען מרן ראש הישיבה הגראמ"מ שך זצ"ל על דרך הלימוד בישיבות בזמנינו שהבחורים לומדים מעט מאוד גמרא ולומדים את כל המפרשים ומדקדקים מאוד בדבריהם ולא לומדים את כל או רוב המסכתא, ובאנו כאן לזרז למזורזים הבחורים ואברכים בני התורה היקרים להוסיף בלימוד ולסיים כל מסכתא שלומדים גם את הדפים שאינם נלמדים בישיבה או בכולל. עכ"ל.

ויש להוסיף עוד בזה, מה שהובא בספר המלך ביופיו מובא ששאל הרב אברמסקי זצ"ל מה זה שייך אצל בני תורה איזה אשמנו עושים בני תורה איזה בגדנו עושים בני תורה איזה גולנו עושים בני תורה, השיב הרב אברמסקי אשמנו שהתחלנו ללמוד מסכת ולא גמרנו אותה בגדנו שגמרנו את המסכתא ואנחנו לא חוזרים עליה זו בגידה כי הידיד הכי טוב שיש לבן אדם החבר הכי טוב של בן אדם האוהב הכי טוב של בן אדם זה הדף גמרא שהוא למד המסכתא שהוא למד ואם הוא גמר את המסכתא והוא לא חוזר עליה זו בגידה, גולנו את הזמן שהקב"ה נתן לנו הקב"ה נתן לנו זמן ונתן לנו חיים ויתן חיים

בעזרת השם בשביל עבודת ה' ואנחנו גוזלים את הזמן ע"ש, וכיוצא בזה הביא בספר דרשות משמר הלוי ח"א בשם הגראמ"מ שך כמדומני.¹¹

וגם ע"י שלומד את המסכת ומסיימה יש לו סיפוק, וכך רוכש ידיעות בנשים נזיקין, וכבר אמר מרן הגראי"ל שטינמן זצוק"ל והו"ד בספר אגרות ממרן בעל אילת השחר (עמ' קב) שכתב, וגם שמעתי שיש ביניכם כאלו אשר זכו לסיים את המסכתא שלמדו בישיבה, אין להאריך בגודל המעלה שיש בזה, שקונים עי"ז קנין במסכת שלמה, ונוקה כי יזכו לסיים עוד מסכתות ואת כל התורה כולה ויעלו לתפארת בישראל וכו' ע"ש.

ובספר נתיבות ההלכה (חלק מט תלמוד תורה עמ' 982) הובא בשם מרן הגרי"ש אלישיב זצוק"ל דכאב לו מה שנהוג בישיבות להתחיל מסכתות ולא לסיימן וע"ש שיש להשלים אפילו בתחילת הזמן, ושם בעמ' 583 הובא ממרן הגר"מ שטרנבוך שליט"א שפעם אחת נכנס להרה"ק מהר"א מבלעזא זיע"א ושאלו היכן הוא לומד, ואמר לו בישיבת חברון ואמר לו שברצונו לבקש ממנו לומר לבני ישיבת חברון שכאשר לומדים מסכתא יש להקפיד לסיים את המסכתא וללמוד מתחילה ועד סופה בלא לחסר חלק קטן מן המסכת, וביאר שבעבור כל מסכת הוא בונה בית בעולם האמת וע"כ כל שלא סיים מסכת הוא פוגם בבית של כל מסכת בעולת האמת ע"ש, ונראה לומר דהוא לאו דוקא על אחד שלא סיים את הש"ס, אלא אפילו היכא שסיים את הש"ס או שכבר סיים את אותה מסכת מ"מ כל מסכת שלומד וחוזר עליה הוא בית בפנ"ע, ולכן כל מסכת שהוא לומד יש ענין להשלימה, וזה נראה קצת מדבריו דיש ענין ללמוד את המסכת כסדר כי כך הוא זוכר יותר את הדפים ואת סדר הסוגיות ולא כמדלג על ההרים וקיפוץ על הגבעות, וכן מצאתי גם בספר מעשה איש (ח"ה עמ' כו) שהביאו בשם מרן החזו"א, שהורה בישיבת תפארת ציון שילמדו את המסכת כסדר ע"ש עוד, שעד בר מצוה צריך ללמוד ש"ס ואח"כ צריך להתיישב ללמוד ע"ש. ועוד בענין זה נאריך בספרנו שערי יוסף אורחות הישיבה בעזהי"ת.

ומכח הסיום התורה, ראוי לציין שיש שכתבו שמה שלא אומרים תחנון עד ר"ח חשון הוא משום הסיום, כן כתב בספר דברי ישעיהו והביאו בספר עבודת אפרים (הל' תחנון ונפ"א) וז"ל: והנה כאשר אנחנו עומדים היום בתוך שבעת ימי המשתה של החתנים חתן תורה וחתן בראשית, כאשר אמר בביהמ"ד בבתי ברוידא הראש ישיבה הגאון הרב ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל כי מטעם זה אין אומרים תחנון באלו הימים עד ר"ח משום סיום התורה שעושים בשמחת תורה והמנהג בסיום הש"ס שאין אומרים תחנון כל שבעת הימים ימי משתה שעושים סעודות בכל יום כי אין שום טעם אחר בזה כי יום שמיני

¹¹ א"ה יש להביא מש"כ בספר אש קודש (עמ' נא) הגר"מ שטרנבוך שליט"א על רבו הגר"מ שניידר זצ"ל, שקודם תפילת נעילה היה דורש בבכיות ובדמעות שלישי והיה מעורר על הנוסח בתפילת נעילה למען נחלל מעושי ידיו דלכאורה גזל שייך אצל בעלי בתים שעוסקים במשא ומתן ויכולים להיכשל בנקל בגזל ובהונאה. אבל בבן תורה שאינו מתעסק במסחר לכאורה לא שייך אצלו כלל גזל והונאה וא"כ מה שייך לבני תורה להתחנן שלא ייכשלו בגזל, והשיב מו"ר זצ"ל שאדרבה אצל בני תורה מצוי מאוד עוון גזל שהישיבות והכוללים מוחזקים על ידי תורמים שכל מטרתם הוא שבני הישיבה או הכולל ישקיעו עצמם בלימוד התורה ואם בני הישיבה או הכולל מבזבזים את הזמן הם נתפסים בעוון גזל שהרי הם אוכלים פיתם מכסף שניתן להם על מנת שיעסקו בתורה עכ"ד.

עצרת אין לו תשלומים כמו בשבועות וכן לא יצא רוב החודש בקדושה כמו בניסן וכו' עכ"ל. והנה אף שבשו"ע או"ח סימן קל"א ס"ז לא הזכיר מזה, וע"ע למרן החיד"א בשו"ת ח"ב סימן לה, שהמהג שלא אומרים תחנון, וע"ע בכה"ח (סימן קלא סקצ"ח) משום שלמה המלך.

וברמ"א (סימן תרס"ט ס"א) כתב, וקורין יו"ט האחרון שמחת תורה לפי ששמחין ועושין בו סעודת משתה לגמרה של תורה ונוהגים שהמסיים את התורה והמתחיל בראשית נודרים ונדבות וקוראים לאחרים לעשות משתה, טור.

ובמשנ"ב (שם סק"ו) כדאיתא במדרש שה"ש וה"ה לגמר מצוה. כתב הא"ר מבואר מהפוסקים דיש לשמוח לרבים בכל מה דאפשר בשמחה של מצוה ודלא כיש שמחין ודוחין אלו לאלו עד שהשמחה נהפך לתוגה ח"ו גם מתוך כך מונעין משמחה של מצוה ולכן יש לגעור בהן עכ"ל גם מהרי"ק בשורש ט' האריך מאוד שלא לבטל שום מנהג שנהגו לכבוד שמחת התורה ע"ש ולכן רעה עושין בהרבה מקומות במה שביטלו מקרוב שלא לעשות משתה ושמחה בשמחת תורה אף גם ששמחין בשארי ימים וכל ימיהם כחגים ובעו"ה ביזוי כבוד התורה גרם זה שהתורה מונחת בקרן זוית ואין דורש ואין מבקש ומי יתן ישיב וירחם שבר ב"י ב"ב [בכורי יעקב]. עכ"ל המשנ"ב.

לוית ח"ן / הרב חיים נתן היילפרין, מח"ס 'לקוטי שערי תשובה' (מנצ'סטר)

להציע ביאור חדש "שמיני – רגל בפני עצמו"

לפרוד מקרוב וידיד נאמן לא קל, אבל מה יעזור לדחות את זה? מה ירויחו אם יעכבו יחד עוד יום אחד? הרי סוף סוף יגיע העת והשעה שיהיו חייבים לעשות הפרידה – למה זה פתרון?! וא"כ מהו הכוונה בהיו"ט של שמיני עצרת? הרי ידועים דברי רש"י (בפ' פינחס כ"ט, ל"ו מדברי הגמ' סוכה נ"ה): "התעכבו לי מעט עוד, ולשון חיבה הוא זה, כבנים הנפטרים מאביהם, והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם, עכבו עוד יום אחד. משל למלך שעשה סעודה וכו'. והדברים צריכים ביאור מה יועיל להתעכב עוד יום אחד?

והנה שמעתי פעם מהמשגיח הרה"צ ר' צבי באקשט שליט"א מעידה"ת גייטסהעד יצ"ו בשם השפת אמת כי אין הכוונה שמעכבים הפרידה עוד יום אחד, אלא ניתן לנו בו ביום דרך לישאר מקושרים יחד – והיינו בשמחת התורה, כאשר זוכים לידבק בתורתו, הרי קוב"ה ואורייתא וישראל חד נינהו! חיפשתי בשפת אמת, ולא מצאתי עדיין דברים מפורשים כן, ואולי הכוונה לדבריו בשנת תרס"ב – דברים נפלאים וז"ל "הג' רגלים הם בחי' ג' אבות. ושמיני עצרת בחי' משה רבינו עליו השלום שר התורה. והנה ברגלים היה מצות ראייה במקדש ולא בשמיני עצרת. דכתיב לכל המורא הגדול אשר עשה משה. ואיתא מורא גדול זו גילוי שכינה שזה בחי' יראת הרוממות שבא בכח התורה. ובכל רגל קיבלו בני ישראל יראה שלימה ע"י ראיות פנים כמ"ש יראה יראה. והם ג' דרכים שהמשיכו האבות גילוי שכינה והיראה. זה בכח האהבה וזה בכח הפחד וזה בכח הכרת האמת. והם רק במקום מיוחד בביהמ"ק. אבל התורה כתיב בה יקרה היא מפנינים ממי שנכנס לפני ולפנים. ובכל מקום שעוסקין בתורה לשמה יש גילוי שכינה. כדאיתא באבות שכינה שרויה ביניהם. והתגלות והיראה שבא ע"י התורה הוא בכל מקום ובכל זמן!!

המועדים והמידות

והנה ברשותכם רציתי להציע דבר חדש, והלאוי שאראה שקדמוני בזה.. והוא כי ידוע מספה"ק כי חלקי הגוף מכוונים כנגד הספירות, יד ימין – חסד, יד שמאל – גבורה, גוף – תפארת, רגל ימין – נצח, רגל שמאל – הוד, אות ברית קודש – יסוד. והנה מכוונים הם ג"כ כנגד הז' רועים, אברהם – חסד, יצחק – גבורה, יעקב – תפארת, משה – נצח, הוד – אהרן, יוסף – יסוד, דוד – מלכות.

והנה ידוע אשר השלש רגלים מכוונים כנגד האבות, כמש"כ הטור בהלכ' ר"ח, פסח – אברהם, שבועות – יצחק, סוכות – יעקב. ע' בדברי הטור, והאריכו בספה"ק לבאר דבריו ואין כאן מקומו). בפסח משתמשים הרבה ביד ימין, ובמיוחד כמבואר בהלכה כי כאשר מסיבים בצד שמאל, אי אפשר להשתמש כראוי ביד שמאל. בסוכות משתמשים בהגוף לישיב בסוכה לקיים בסוכות תשבו שבעת ימים.

והנה לאור דברי השפת אמת כי שמיני עצרת כנגד משה רבינו, באתי להציע כי אולי, שמיני עצרת בבחינת נצח, חנוכה כנגד הוד שנתקנה להלל ולהודות, פורים כנגד יסוד, יוסף הצדיק צדיק נסתר, נס נסתר, ואכמ"ל (ע' בלוית ח"ן -אספלקריא מס' 279 – ויק"פ החודש תש"פ - בענין מילה שהארכנו לבאר גודל השייכות בין ברית מילה למגילה אסתר ("מגילה" אותיות מילה – ג') ואכמ"ל). ומה יפה פעמיך מה שרוקדים בעיקר ברגל ימין בשמיני עצרת ושמחת תורה.

שמיני עצרת – לנצח!

וביאור הענין, כי כמבואר, היו"ט של שמיני עצרת אינה רק לעכב הפרידה עוד יום, אלא אדרבא שנזכה לשמוח ולהתאחד בתורה"ק עד שנגילה ונשמחה בו, נגילה ונשמחה ב"ך, כ"ב אותיות התורה"ק, באופן שישאר הדביקות בו לנצח, ולא יהיה פרידה. ואולי יתפרש בזה באור חדש השם של "שמיני רגל בפני עצמו" (ר"ה ד:), כי שמיני עצרת שהוא כנגד משה רבינו שמדתו נצח הוא מכוון כנגד הרגל הימין, "רגל בפני עצמו", רגל אחת.

והנה בין אם זכיתי לכוון אל האמת בזה או אם ישאר להיות בבחינת קוב"ה חדי בפלפולא דאורייתא, אבל יסוד הדברים מעוררים מאד, כי עבודתינו ביום הק' שמיני עצרת הוא לשמוח ולידבק בו ובתורתו באופן שאין צריכים לעלות וליראות, אלא תורה"ק הוא בבחינת "בכל מקום אשר אזכיר את שמי – תורה שמותיו של הקב"ה – אבוא אליך וברכתך!! ונשאר לנצח דבוק בו ובתורתו! אכי"ר.

*

הזדמנות יקרה בשמחת תורה דהאי שעתא – ואולי נתגלה הסוד של הוירוס...

רבים מאחינו בני ישראל יושבים בבידוד, רוצים לילך להתפלל תפלה בציבור – לא יכולים! רוצים לחוג היו"ט עם בני המשפחה בשמחה כמדי שנה – ולא יכולים! רוצים ליסע לקיים מצות קבלת פני רבו ביו"ט וגם לרבות עריכת השלחן בחצירות האדמו"ר – לא יכולים! שמחת בית השואבה בריקודין של מצוה – לא יכולים! ולאלו הגרים בחו"ל מוסיפים... רוצים לשבת בסוכה, ויורד גשם – לא יכולים!

ואף שהנני יושב וגר כעת בחו"ל, בבחינת "בחצרות בית השם", אבל ארץ ישראל הוא לב העולם, ובמיוחד ירושלים עיה"ק ת"ו, באופן של "בתוככי ירושלים", וחושבים ומכירים אחינו בני ישראל בעיה"ק בירושלים ת"ו, וגודל השמחה השורר בימי היו"ט של סוכות בפרט, עד שכל העיר מתלבש בפנים חדשות, ומרגישים גם ברחוב האוירה של היום טוב. והנה עד השנה (ולא עד בכלל!) היינו יכולים להשתמש בלשון המשנה בזעיר אנפין "ולא היתה חצר בירושלים שאינה מאירה מאור בית השואבה!" ואילו השנה.. אף כי עדיין מצווים במצות דאורייתא לשמוח ביו"ט – אבל לפעמים העיכובים מעכבים, ומחפשים דברי חיזוק, והא לכם דברי ידידכם שבתוך עמי אנכי יושבת, ודורש בשלום

אחי החשובים, ומציע לפניכם מחשבה'לע להסתכל בעין טובה מתוך כל החשכות והצער.

מהו "נשמת המצוה"?

והוא, כי בכל מצוה ומנהג טוב יש חלק הגוף וחלק הנשמה, והדברים מבוארים בבאר מים חיים פ' משפטים (פרק כ"ב) וז"ל "גוף המצוה הוא העשיה הגופנית שיש בה כמו הנחת התפילין על היד והראש ולבישת הטלית ונטילת לולב וכדומה, ואמנם הנשמה שבהם הוא החיות שבכל מצוה מה שצריך האדם להשים מחשבתו בעשותו אחת ממצוות ה', כי אם יעשה האדם את מצוותיו כגולם בלי שימת המחשבה למה הוא עושה זאת הרי הוא גולם לבד כמו באדם שהגולם לבד שהוא גוף בלתי חיות הנשמה הרי הוא מת והוא מונח כאבן דומם, וכן המצוה הזו מונחת בארץ הלזו ולא פרכת לעילא כאשר נבאר". זאת אומרת שכל המצוות השונות של ימי הסוכות בפרט ושל כל יום ויום בכלל, יכולים לקיים בצורה של "גוף" עצם עשיית המצוה, ויכולים לקיימה בצורה של "נשמה" היינו במחשבה הראויה והחיות דקדושה שראוי להשקיע ולהכניס בתוך עצם קיום המצוה.

ההזדמנות המיוחדת דהאי שעתא

והנה הרגל נעשה טבע ומתרגלים בקיום המצוות עד שלפעמים אולי חסר לנו קצת להתבונן ולהכניס מספיק חיות דקדושה וחיי הנשמה בתוך המצוה – לא כן השנה – הרי אף כאשר נשארים להיות בבחינת "חישב לעשות מצוה ונאנס..". ואכן מקבלים שכר כאילו קיימנו אותה, אבל חלק הנשמה, המחשבה והחיות, מוטל עדיין בידינו לקיים! ואולי אף יותר משנים דקמוניות, מכח גודל התשוקה והרצון לקיים המצוה, וניתן לנו זמן להתבונן ולהעמיק, מה אנו רוצים לעשות ולמה אנו רוצים לעשותה, ובידינו ללמוד בדברי חז"ל והקדמונים אודות גודל המצוה – ואולי אף נזכה להתבונן קצת באמת אודות גודל המצווה, וגודל הזכייה שאנחנו קרוצי חומר מצווים ועומדים ממנו יתברך ובידינו לגרום לו נחת רוח בעשיית המצוה (!!!)

וכאשר ניקח ממנו ההדמנות והיכולת לקיים המצוות שמורלגים אנו לקיימם, וכאב לנו מאד בחסרון, הרי אז נתעורר בנו מאד מאד רצון ותשוקה נוראה לקיום המצוה – והנה כמה נפלא זאת ה"עת רצון" פשוטו כמשמעו "עת – רצון" שעה שנתעורר בנו ה"רצון"! כי הרי חלק הנשמה של המצוה, חלק הרצון, עדיין בידינו ולא חסר לנו. וכפי שפירשו המאמר "אין דבר עומד בפני הרצון" דהיינו "אין דבר מעכב אותנו על חלק הרצון", אף אם נאנסים על חלק המעשה, אבל עדיין יכולים להשתוקק ולרצות לקיים המצוה!

הכתר והרצון

והנה רבים מהמשפיעים ברחבי תבל אמרו ועוררו על השייכות בין המגיפה (המכונה בשם "קורונה" – אם יכולים לציין אותה בשמה) לענין ה"כתר", בין מצד שמה באנגלית שתרגום המילה הוא כמו "כתר", ובין מצד עצם צורת הוירוס שדומה להיות כמו כתר. דרשות ומאמרים נכתבו אודות השייכות. ובעניי נראה שהנקודה המבואר כאן, דהיינו

גודל החשיבות של הרצון, ההזדמנות להיות משתוקק לקיום המצוה, שנתעורר ביותר בעת שנמנע ממנו לקיימה בפועל – שייכת מאד לענין "כתר" וכפי שמצינו בספה"ק שמרבים להביא מספרי קבלה כי "רצון" בבחינת "כתר", ונעתיק דברי רבי צדוק מלובלין בספרו "צדקת הצדיק" (אות רכ"ז) וז"ל "כידוע דבכל דבר יש עשר ספירות, והתחלת ההשגה הוא מחכמה, וכתר הוא שורש הרצון הנעלם. כי האדם מחכים ומתבונן ורוצה ופועל במה שהוא רצונו לכך. וזה הרצון קדום לו הוא קבוע ונעלם באדם שאינו מושג לו מה הוא הדבר הוליד בו מחשבה ורצון זה. וזהו הכתר שהוא למעלה מראש האדם" ע"ש עוד.

גודל המעלה בזה שמהרהר ורוצה לקיום המצוה

וכמה נפלאים הם דברי השפת אמת בליקוטים (ליקוטי הש"ס) ואלו דבריו "אחד המרבה ואחד הממעט, במעשה, ובלבד שיכוין לבו לשמים, ברצון ובמחשבה, להיות משתוקק תמיד לקיים מצותיו יתברך, וזה הרצון נחשב כמעשה ממש, וזה יוכל להיות כל היום, ומצטרף למעט המעשה כמו שאמרו מחשבה טובה מצרפה למעשה, וכמו שאמרו הרהורי עבירה קשין מעבירה מכל שכן להיפוך הרהורי מצוה כמצוה ועדיף, וכמו שנתבאר הטעם שעל עבירה מתחרט יותר מעל הרהור כמו כן בהרהור ורצון לקיים המצוה אינו מתפאר ומתגאה, אדרבא רואה ומשגיח להיות נכנע ושפל אליו יתברך כדי שיוכל לקיים המצוה כראוי, ועדיף מגוף המצוה (!!)", וכתוב ושמרתם ועשיתם פירוש להיות תמיד שומר ומצפה ומשתוקק שיהי' נקי ומוכן לקיים מצותיו יתברך כשיזדמן, על ידי זה ועשיתם בפועל כנ"ל, [ויש לפרש דרך הלצה ולואי שיתפלל כל היום, להיות הרצון כל היום לומר לואי שאתפלל כנ"ל] – עכ"ד.

גודל מצות שמחה בעשיית המצוות

ואז כאשר באמת משתוקק ורוצה לקיים המצוה, הרי כאשר אמנם זוכה לקיימה ואפי' חלק ממנה, הרי ישמח בעשייתה כמוצא שלל רב ויותר, ויזכה לגודל מעלת השמח בעשיית המצוה ואהבת הא-ל שעלה בידו לעשות נחת רוח להבורא יתברך שמו, וכפי שכותב הרמב"ם בסוף הלכ' לולב "השמחה שישמח אדם בעשיית המצוה ובאהבת הא-ל שצוה בהן עבודה גדולה היא". והרבה יש להתעורר מדברי הפלא יועץ (ערך "כלילת יופי") וז"ל "צריך לשמוח שמחה גדולה בעשיית המצוה דכל מצוה ומצוה שתזדמן לו דורונא הוא דשדר ליה קב"ה ולפי רוב השמחה יגדל שכרו וגילה הרב האר"י ז"ל שכל מה שהשיג שנפתחו לו שערי החכמה ורוח הקודש היה על ידי שהיה שמח בעשיית כל מצוה שמחה גדולה עד אין תכלית, כי כן ראוי לשמוח מכל זהב ומפז רב בהעמיק לחשוב אחרי מי יצא מלך העולם לחפוץ קרבתו לעמוד לשרתו ולאהבה איתו אשרי ילוד אשה אשר מלך גדול גבור ונורא המשילו במעשה ידיו כל שתה תחת רגליו שיהא בונה בשמים עליותיו ויעשה נחת רוח ליוצרו להנאתו ולטובתו באמת אין טובה ואין שמחה גדולה מזו ויפה אמר התנאיפה שעה אחת בתורה ומעש"ט בעולם הזה מכל חיי העולם הבא – עכ"ל.

לשונות השפת אמת אודות שמחת תורה

ובזה יבוא אל שמחת תורה בשמחה אמיתית ויעמוד לו לימים רבים וכפי שמגלה לנו השפת אמת כמה פעמים גודל החיוב והתועלת לשמוח בשמחת תורה, ונעתיק שורות אחדות, ונסמוך על המעיין לראות הדברים במילואן במקורן "שמחת תורה הוא הכנה על כל השנה להיות קבוע בתורה כמ"ש חז"ל על שלא ברכו בתורה תחלה. ולכן בתחלת השנה יש שמחת תורה שיתבונן האדם גדלות התורה שהם דברי אלקים חיים. וע"י התשוקה והשמחה להתדבק בתורה נשאר אח"כ דביקות מעסק התורה.. וכן אף אנשים סוחרים שבכל השנה אין עוסקים תמיד בתורה. מ"מ ע"י השמחה בתחלת השנה שקובע בלבו וקשה לו לפרוש מדברי תורה. מועיל לו שלא ישכח לגמרי אף שעוסק בדברים אחרים... ולכן יש שמחת תורה בתחלת השנה" (שנת תרל"ד) "ענין שמחת תורה לאשר המה ימי שמחה צריכין לקבל עתה עול תורה. כי כל מצות שקיבלו בשמחה עדיין עושין בשמחה" (שנת תרל"ז) "לכן עושין שמחת תורה לקבל עול תורה בשמחה להיות נשאר הקבלה על כל ימי השנה" (שנת תרמ"א).

עצה לשמוח כל השנה – וסגולה נפלאה לזכות ל"כתרה" של תורה

והנה כולנו מכירים שיש ימים שאין חשק, קשה להתרכז, היצר מתגבר ומתחדש ועושה את שלו בנאמנות, והלאוי היה לנו דרך או עצה להועיל לגשת ללמוד מתוך שמחה ומתוך חשק אף מתוך "מוחין דקטנות". והנה השפת אמת הנזכר האיר לנו אור גדול כי כאשר שמחים כראוי בתחלת השנה בשמחת תורה, הרי שמחה זו יועיל שנזכה במשך כל השנה להיות "עדיין עושין אותה בשמחה" ע"פ מה שמפורש בדברי הגמ' ריש פרק ר"א דמילה (שבת דף ק"ל). זאת ועוד, הפלא יועץ (ערך חתן) כותב וז"ל "מנהג חסידים ואנשי מעשה לפזז ולכרכר לפני הספרים בשירות ותשבחות ושמחות וגיל והיא סגולה נפלאה לזכות לו ולזרעו לכתרה של תורה". והנה כפי המבואר, דבר זה שייך אף לאלו שלדאבונם נמצאים בבידוד לגמרי או חלקי באופן שאין בידם לעלות וליראות בהקפות כימים ימימה, כי הרי עצם ההשתוקקות והתשוקה והתבוננות האמיתי והרצון הטוב, עולה לפניו יתברך להיות נחשב כעושי המצוה בשלימות, וביותר, כי יזכה השנה להדר בחלק הנשמה של המצוה, ויהיה השמחה מתוך פנימיות והכנה דרבה.

תפלה לזכות גם לחלק הגוף

וזאת תפליתינו, שאף כאשר זוכים משמים לעבודה מיוחדת בבחינת "כתר" שאולי בא (גם) לעורר בנו ה"רצון" והחשק והשמחה ולהדר בחלק הנשמה של לימוד התורה וקיום המצוות – שנוכל להשלים גם חלק ה"גוף" ולזכות לקיום המצוות בשלימותם בפועל ממש מתוך בריות גופא ונהורא מעליא, בב"א.

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון 'למעשה'

אשדוד

למה נקבע יום שמחת תורה ביום שמיני עצרת ולא בחג השבועות – עמל התורה

למה נקבע יום שמחת תורה ביום שמיני עצרת ולא בחג השבועות?

אלא ביאר הרב יחזקאל סרנא זצ"ל (דליות יחזקאל ח"ג - שמיני עצרת) אחז"ל 'שם בך בישועתך בך בתורתך', והנה ישועתך מובן... אבל בתורתך מהו, ומהו העניין המיוחד שיש בשמיני עצרת לשמחת תורה, והרי לשמחת תורה יש רגל בפ"ע והוא חג השבועות.

אלא שני מתן תורה היו, מתן לוחות ראשונים בשבועות, והוא זמן מתן תורתנו, ומתן לוחות האחרונים... אחר יוהכ"פ, ולפיכך קבעו קדמונינו שמחת תורה בשמע"צ, שהוא סוף המערכה של יוהכ"פ. עכת"ד.

ומבואר בדבריו, ששמחת התורה של שמיני עצרת, היא השמחה של מתן תורה של לוחות שניות.

ויש להרחיב בזה ולבאר למה התייחד מה שאנו מראים את השמחה המיוחדת ביום שמחת תורה שהוא זכר ללוחות שניות, בעוד שבחג השבועות אנו לא מראים את השמחה כל כך הגם שאמרו בגמ' (פסחים סח:): רב יוסף ביומא דעצרתא אמר עבדי לי עגלא תלתא, אמר אי לאו האי יומא דקא גרים כמה יוסף איכא בשוקא. ומבואר שיש ענין בשמחה בחג השבועות. וכו"ע מודו דבעינן לכם. מ"מ עיקר מה שמראים את השמחה כלפי חוץ זה בחג שמחת תורה.

מלבד התשובה הפשוטה שכיון שמה שנשאר עימנו היום זה לוחות שניות, ולכן אנו שמחים בהם כל כך.

איך עמ"י חטאו בעגל

מ"מ נראה לבאר בזה עומק נוסף ונקדים לבאר את הסיבה ששברה את הלוחות הראשונות שזה היה חטא העגל, ולגבי חטא העגל כתוב "וירא העם כי בושש משה לרדת מן ההר וגו', ויעשהו עגל מסכה ויאמרו אלה אלהיך ישראל אשר העלוך מארץ מצרים" (שמות לב א, ד). ופירש רש"י: "אלה אלהיך" - ולא נאמר אלה אלהינו, מכאן שערב רב שעלו ממצרים הם שנקהלו על אהרן, והם שעשו את העגל, ואח"כ הטעו את ישראל אחריו". מבואר בזה כי לא היו ישראל חוטאים בעגל אלמלא הערב רב שהטעו את ישראל אחריו.

אמנם יש להבין כיצד הגיעו הערב רב עצמם לחטא זה, שהרי אמרו חז"ל (מכילתא שמות טו ב): "ראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים", וודאי שגם הערב רב ראו

על הים גילוי שכינה, וגם הם היו בכלל "וייראו העם את ד' ויאמינו בד' ובמשה עבדו", ואיך נוכל להבין את פשר ירידתם הנוראה, מהיותם בכלל יורדי הים ומקבלי התורה, לכלל עובדי ע"ז ומחטיאי הרבים. ולא עוד אלא אמרו 'סרו מהר מן הדרך אשר צויתם עשו להם עגל מסכה' (שמות לב ח) **מקשה ר' חיים שמואלביץ**, (מאמר נה) הרי מבואר בגמ' בשבת (קה:): שכך אומנתו של יצה"ר היום אומר לו עשה כך ולמחר אומר לו עשה כך עד שאומר לו עבוד ע"ז, והולך ועובד. אבל אינו יכול להפילו מיד, א"כ קשה איך יתכן שעמ"י, שהיו דור דעה שאפי' שפחה ראתה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי, והצביעו על הקב"ה כביכול ואמרו זה קלי ואנוהו (רש"י שמות טו,ב), עשו את העגל ולא עוד אלא שחטאו כל כך מהר והוגדרו כעלובה כלה שזינתה תחת חופתה (גיטין לו:).

חוסר עמל

אלא מבאר ר' חיים שמואלביץ (מאמר נו) שהסיבה היא חוסר העמל ומי שלא עמל ומתכוונן גם אם יראה מראות אלוקים לא יעזור לו שום דבר.

וז"ל במה שאמרו חז"ל "ראתה שפחה על הים מה שלא ראו הנביאים", יש להתבונן, כי לכאורה כיון שראתה השפחה יותר מן הנביאים, היה לה להיות במדרגה נעלה מהם, ועם כל זאת, הנביאים הם "נביאי ד'", ואילו השפחה נשארה בדרגתה השפלה והפחותה - "שפחה", הגם שזכתה לראות בהתגלות ד' יותר מן הנביאים.

מבואר מזה, כי על ידי גודל ההשגה וההכרה כשלעצמה, לא תתהפך מהותו של האדם ולא ישתנה במאומה, כי הגם שרואה וזוכה להכרה נעלה ועמוקה, הרי הוא עצמו נשאר כמו שהיה במדרגתו הקודמת. ולכך אע"פ שראתה השפחה על הים יותר משראו הנביאים, עם זאת נשארה "שפחה" כשהיתה. וכל זה אמור במי שזכה בהשגה גבוהה והכרה נעלה בלא הכנה ועבודה, וכזוכה מן ההפקר. לא כן הנביאים, שמעלתם נקנתה להם בגודל יגיעתם ועבודתם, שעלו מדרגה לדרגה עד שהגיעו בהכנתם לדרגת "נביא", להם הנבואה היא עליה גדולה בעצם מהותם, כי נבואה זו באה להם ע"י שינוי עצמיותם וגודל הכנתם ויגיעתם.

וכן הוא בענין הערב רב, אמנם גם הם היו בכלל הרואים בהתגלות כבודו יתברך, וגם הם הראו באצבע ואמרו "זה א-לי ואנוהו" בתוך כלל ישראל, אולם עם כל זאת במהותם נשארו "ערב רב" כשהיו, והגם שזכו להכרה נעלה ובהירה, לא שינתה הכרה זו במהותם דבר, כי זכו לזה מן השמים, ולא ע"י יגיעה ועמל, ולכן, עם בוא הנסיון הראשון, לא עמדה להם הכרתם, ונכשלו בעוון העגל, כי על אף היותם בעלי הכרה כה גבוהה, הנה בעצמם ובמהותם, הם נשארו "ערב רב" כשהיו.

ונפלאות ראינו בענין מיכה, אמרו חז"ל: "זהו שאמר הכתוב "לך ד' הצדקה ולנו בושת הפנים" (דניאל ט ז) - אר"י בר אלעאי, עבודה זרה [היינו פסל מיכה] עברה עם ישראל בים, והים נקרע בפניהם" (ילקוט שופטים רמו עד). הנה לנו דוגמא נוראה, מיכה היה בין אלו שראו את התגלות כבוד ד' על הים, והכיר בעליל במי שאמר והיה העולם, ואעפ"כ באותה שעה עצמה היתה עמו עבודה זרה. ולא על הים בלבד אלא מיכה היה גם במעמד

הר סיני, ושמע באזניו את הדיבור יוצא מפי הגבורה "לא יהיה לך אלהים אחרים על פני", ובאותה עת ממש היתה עבודה זרה מונחת אצלו, ואיך נבין שהכרה גדולה כזו לא תניאיהו להסיר את העבודה זרה אשר עמו. אולם הוא הדבר שאמרנו, כי בהכרה כשלעצמה לא תשתנה מאומה מהותו ופנימיותו של האדם, כי הכרה שלא באה לאדם עלי עמל ויביעה לא התן ולא תוסיף לאדם, והוא נשאר כשהיה - עבודה זרה עמו.

וכיוצא בזה נתבאר במקום אחר [מאמר פ] בבלעם הרשע שאעפ"י שזכה לדרגת נבואה כשל משה, עם כל זאת לא נשתנתה מהותו ונשאר "בלעם הרשע כשהיה, פרץ את כל הגדרים והיה גרוע מן הפחות שבנחותים, וכל זאת משום שאף שהכרתו היתה גדולה ורחבה, אולם מכיון שבלא עמל ויגיעה באה לו הרי הוא עצמו נותר "בלעם" כשהיה, ולא תועיל ולא תוסיף לו ההכרה מאומה

וכן מפורש אצל ירבעם בן נבט: "והנה איש אלקים בא מיהודה בדבר ד' אל בית אל וירבעם עומד על המזבח להקטיר וגו', וישלח ירבעם את ידו מעל המזבח לאמר תפשוהו ותיבש ידו אשר שלח עליו ולא יכול להשיבה אליו וגו', ויען המלך ויאמר אל איש האלקים חל נא את פני ד' אלקיך והתפלל בעדי וגו', ותשב יד המלך אליו ותהי כבראשנה" (מלכים א יג א-ו), וברש"י (וכ"ה בילקוט מלכים רמז רא): "אלקיך - ולא אלוקי, עומד במרדו כבראשונה. ותהי כבראשונה, עומד ומקטיר לעבודה זרה".

ובילקוט שם: "אריב"ל, אם תכתוש את האויל במכתש (משלי כז כב), אפילו אתה נותן את הרשע בחמור של חרשים, אי אתה מועיל ממנו כלום, מה בראשונה עומד ומקטיר לע"ז אף בשניה".

ראינו להדיא, כי הכרתו הברורה של ירבעם כי "אין עוד מלבדו", לא שינתה את דרכיו ומעלליו, שהרי הוא ראה בעליל שאין ביד אליליו להושיעו, עד שלא היתה הברירה בידו כי אם לבקש מהנביא שיתפלל אל ד' שירפאהו, ועם כל זאת הוא ממשיך לעמוד במרדו ואומר "אלקיך - ולא אלוקי", ומשנרפא שב להקטיר לע"ז כבראשונה, כי הכרה שאינה תולדה של יגיעה ועבודה, אינה משפיעה על האדם כלום והרי הוא "כבראשונה". [ועמש"נ במאמר יב].

וזהו שאמרו חז"ל (מגילה ו ב): "ואמר ר' יצחק אם יאמר לך אדם וכו' לא יגעתי ומצאתי אל תאמין, יגעתי ומצאתי תאמין". מה שהאדם משיג על ידי עבודה ויגיעה, "שלו" הוא - יגעתי ומצאתי תאמין, אבל אם לא על ידי יגיעה בא לו, עליו אמרו חז"ל "לא יגעתי ומצאתי אל תאמין", היינו אף אם נדמה לכאורה שיש לו הרבה - לא יגעתי ואעפ"כ "מצאתי", "אל תאמין" - אין לזה ערך ואין בידו כלום.

עבודת האדם היא לתקן את עצמו, לסלק ולשרש את הרע שבקרבו, ולהתעלות ממדרגה למדרגה, והרי הוא דומה לשדה המלאה מכשולים, שאם עמל ויגע וסיקל כל אחד ואחד מהם הרי הדרך נקיה והשדה מתוקנת, אבל אם הגביהוהו והעבירוהו מהכא להתם, כל הדרך זרועה מכשולים כשהיתה. עכ"ל הרב חיים שמואלביץ זצ"ל.

וע"י עמל אפשר להגיע שאפי' שפחה שתנדתה עד שהנשיא ובית דינו לא יתירו את

נידויה

ובספרו חכמת חיים הוסיף לבאר שע"י עמל גם שפחה של רבי יכולה לנדות עד שהנשיא ובית דינו לא יתירו לה כמו שכתב הרא"ש (פ"ג דמו"ק ס' יא) וז"ל 'אמתא דבי רבי חזיתיה לההוא גברא דהוה קמחי לבנו הגדול אמרה להוי ההוא גברא בשמתא דקעבר אלפני עור לא תתן מכשול דתניא ר' ישמעאל אומר לפני עור לא תתן מכשול במכה לבנו גדול הכתוב מדבר ולא נהגו חכמים קלות בנידויה שלשה שנים

תמה הראב"ד ז"ל למה שהה זה בנידויה ג' שנים אם היתה היא קיימת למה לא התירה לו ואם מתה למה לא התיר לו רבי וא"ת שכבר מת למה לא היה מתיר ר"ג שהיה נשיא ואמרי' לקמן בשמעתין נידוהו ואינו יודע מי נידוהו ילך אצל נשיא אלמא נשיא עדיף מכולהו וכן ההוא צורבא מדרבנן דהוו סנו שומעניה אמאי לא שרי לו נשיא.

ותירץ דודאי כשאינו יודע מי הוא המנדה אז הנשיא מתיר דאזלינן בספיקא בתר רובא ורובא דישראל לא שקלי כהדי נשיא אבל כשהמנדה הוא ידוע והוא חשוב ימנע כל אדם מלשקול עצמו כנגדו שאם הוא שוה לו בחכמה שמא אינו שוה לו ביראת חטא ולא לגדולה ולא למנין שנים ועל כל זה צריך לדקדק כשירצה אחר להתירו מה שאסר חבירו והשפחה היה בה חכמה יתירה ויראת חטא ולא רצו לשקול עצמם כנגדה עד שנוקקו לו גדולי הדור והתירו לו' עכ"ד.

למה תורה ניתנה רק מתוך עמל

ויש להוסיף מה שאיתא בילקוט (סוף יהושע) - וישבר אותם תחת ההר (שמות לב יט), נסתכל משה בלוחות וראה שפרח כתב מעליהן והשליכן מידיהו וכו'. באותה שעה נגזרה גזירה על ישראל שילמדו תורה מתוך הצער ומתוך השעבוד ומתוך הטלטול ומתוך הטירוף ומתוך הדחק ומתוך שאין להם מזונות. ומתוך אותו הצער שהם מצטערים, עתיד הקב"ה לשלם להם שכרם לימות המשיח כפול ומכופל, שנאמר (ישעיה מ): "ה' אלקים בחזק יבוא וזרועו משלה לו הנה שברו אותו וכו'". וצ"ב

א. מדוע נגזרה גזירה על ישראל ללמוד התורה בעמל וצער רק מפני חטאם בעגל. מה שייכות ישנה בין חטא העגל לבין עמל התורה?

ב. מדוע צריכה היתה התורה להינתן רק לאחר ארבעים יום וארבעים לילה רצופים (כמבואר בפסוק שמות לד כח) 'ויהי שם עם ה' ארבעים יום וארבעים לילה לחם לא אכל ומים לא שתה', מדוע לא יכלה להינתן ביום אחד בלבד?

ג. מדוע בנוסף לארבעים היום והלילה, היה צריך משה אף לא לאכול ולא לשתות? אלא כשראה ה' שכל דבר קטן מבלבל אותם הבין שאינם רגילים לעמול ולכן כל דבר קטן מבלבל אותם לכן נגזר שילמדו מתוך הצער. או שאם יכולים בקלות להחליף או משה בעגל סימן שלא נקשרו אליו וזה מפני שלא עמלו והשקיעו.

ויש להוסיף כאן מש"כ הרב שמעון שקאפ בהקדמתו לספרו שערי ישר וז"ל ולראשית ההכשרה לזה שיהיה ראוי לקנין תורה, הצריכה תורה תנאים מיוחדים, ותנאי הראשון הוא העמל והיגיעה, כמו שדרשו חז"ל אם בחוקתי תלכו שתהיו עמלים בתורה, ושאר ענינים הדרושים לקנין תורה. ואפשר לבאר על פי זה ענין שבירת הלוחות שלא ראיתי ביאור ענין זה, שבהשקפה ראשונה הוא ענין סתום, היתכן שמשא רבינו ע"ה היה חושב שבשביל שעשו ישראל את העגל, ישארו בלי תורה ח"ו, והיה ראוי לו להמתין מללמדם עד שיתקנו מעשיהם, אבל לא לשברם לגמרי ואח"כ להתנפל לפני ה' לבקש לוחות שניות, והנה חז"ל קבלו שסגולה מיוחדת היתה בלוחות הראשונות, דאמרינן בגמרא עירובין דף נ"ד מאי דכתיב חרות על הלוחות, אלמלא לא נשתברו הלוחות הראשונות לא נשתכחה תורה מישראל, היינו שהיתה סגולה בהם שאם למד אדם פעם אחת, היה שמור בזכרונו לעולם, וענין זה הרגיש משה רבינו ע"ה שעלול עי"ז להיות חילול הקודש נורא מאד, שאפשר שיזדמן שיהיה איש מושחת ומגואל במעשים רעים, בקי בכל חדרי התורה, ולמד משה רבינו ע"ה ק"ו מקרבן פסח שאמרה תורה וכל בן נכר לא יאכל בו, ולכן מצא משה רבינו ע"ה שראוי שלוחות אלה ישתברו ולהשתדל לקבל לוחות אחרים, היינו דהלוחות הראשונים היו מעשה אלקים כמו גוף הכתב כמו שמפורש בתורה, והלוחות האחרונים היו מעשה ידי אדם כמו שכתוב פסל לך שני לוחות אבנים, וענין הלוחות הוא דבר המעמיד ומקיים שלא יהיו אותיות פורחות באויר, וכיון שהיו מעשה ה' היה עומד לעד, אבל השניות שהיו מעשה אדם אינם מתקיימים רק בתנאים וגדרים, ותחלת קבלת התורה ע"י משה רבינו ע"ה היתה דמות ואות לכל בני ישראל מקבלי התורה, שכמו שאמר הקדוש ברוך הוא למשה רבינו ע"ה פסל לך שני לוחות אבנים, כמו כן הוא רמוז לכל מקבלי התורה, שיכין כל איש ישראל לוחות לעצמו, לכתוב עליהם דבר ה', וכפי הכשרתו בהכנת הלוחות, כן תהיה קבלתו, מתחילה וכן גם אח"ז אם יתקלקלו אצלו הלוחות, אז לא תתקיים התורה, ועי"ז לא יהיה מצוי כל כך ענין פחד משה רבינו ע"ה, שלפי ערך מעלת האדם ביראת ה' ובמדות, שהוא לוח לבבו, לפי ערך זה ינתן לו מן השמים קנין התורה, ואם יפול אח"כ ממדרגתו, לפי ערך זה תשכח התורה ממנו, וכמו שאמרו חז"ל שכמה ענינים גורמים לשכחת התורה רח"ל, ועל דבר גדול זה אמרו חז"ל לפרש את הכתוב בסיומא של תורה, ולכל היד החזקה שעשה משה לעיני כל ישראל, ולדעתי יש להמתיק בזה מה שדרשו חז"ל בנדרים דף ל"ח על הכתוב פסל לך, לא העשיר משה אלא מפסולתן של לוחות, והוא ענין נפלא שלא מצא הקדוש ברוך הוא סיבה אחרת להעשיר את משה רק ע"י פסולת של הלוחות, ועל פי האמור, יש לפרש ענין זה, שעל פי השתנות הכנת הלוחות, ניתן מקום למקבלי תורה לפחוד, לקבל עליהם עול תורה, שהרי על פי זה ראוי לכל באי שערי תורה להפריש את עצמם מכל עסקי העולם, וכדרשם על הכתוב לא מעבר לים הוא, שלא תמצא לא בסחרנים ולא בתגרנים, משא"כ שאם היו הלוחות הראשונים קיימים, שאז היה די לקבוע שעה קלה לתורה, ולעסוק רוב העתים במסחר וקנין, ולענין זה הראה הקדוש ברוך הוא שיהיה משה רבינו ע"ה לאות לכל מקבלי התורה שיזמין ה' להם פרנסתם בתוך עשית הלוחות איזה פסולת שע"ז יתפרנסו. עכ"ל.

למה אחרי חטא העגל מי שרוצה את משה ילך מחוץ למחנה

ולפי"ז מיושב מה שמקשים המפרשים: למה בדיוק אחרי חטא העגל, כשבני ישראל היו מבולבלים מאוד וזקוקים למנהיג, יצא משה ואמר שמי שרוצה אותו יצטרך לילך הרבה ברגל? ועונים שמה רבינו עשה חשבון איך בני ישראל עשו את העגל. הרי הם ראו את עשר המכות ואת קריעת ים סוף, ומה שראתה שפחה על הים לא ראה יחזקאל בן בוזי. וראו גם את מעמד הר סיני. אז איך הם מכרו את הכל בשביל עגל הזהב? משה רבינו הגיע למסקנה ברורה: זה קרה כיוון שהם קיבלו את הכל בלא מאמץ, והשפחה שראתה הכל נשארה שפחה. ואם כך, אמר, אני אלמד אותם לקנות מצוות ותורה ביגיעה. לכן ייצאו מאוהל מועד.

וכמו שהגמרא אומרת (בבא מציעא ב"מ, ל"ח), "רוצה אדם בקב שלו מתשעה קבין של חברו". "אדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חברו"... שאם תיתן לאדם תשע קילו עגבניות מהשוק או קילו שהוא זרע בעצמו - הוא יעדיף את הקילו שלו, כיוון שהוא התאמץ בשבילו ורש"י פירש במקום "חביבה עליו ע"י שעמל בה", שהרי חלק ממנו נמצא בעגבניות במידה מסוימת. וזה מה שרצה משה - שבני ישראל יתיגעו על התורה, ואז לא ימכרו אותה בשביל נזיד עדשים. וכך משה רבינו הכה בסלע ולא הוציא על ידי דיבור, כמו שהזכרנו שעל ידי עמל ויגיעה האדם מתחבר לדבר ברמ"ח אבריו ושס"ה גידיו.

ע"י העמל נקשר ללימוד

והגר"י קניבסקי זצ"ל בספרו ברכת פרץ (כי תשא). את הטעם שקיומה של תורה וההצלחה בה, הוא בהתאם ליגיעה שיגע בה ולצער שמצטער עליה, ושתי סיבות לדבר:

א. שכך הוא טבעו של אדם שדבר שבא לו בקלות, מכל סיבה שהיא אין הדבר נחקק בזכרונו. וכאשר יבואו לפניו ענינים אחרים, מיד הוא שוכח את הקודמים. משא"כ, כאשר התיגע וסבל עליהם הרבה ייסורים, אז נחקקים הדברים היטב בזכרונו, וממילא אין התורה שלמד משתכחת ממנו.

ב. הוא על דרך הסגולה, כל צער וצער שהאדם מצטער עבור התורה וכל יגיעה שיגע בה אינם הולכים לאיבוד ח"ו. עבורה זוכה האדם לקנין בתורה ובהשגתה במקום שנתגע בו או במקום אחר. על הפסוק "נפש עמל עמלה לו וכו'", אמרו חז"ל: "הוא עמל במקום זה ותורתו עומלת במקום אחר" (סנהדרין צ"ט:), ובודאי כמה מה שסבל יותר עבור התורה, זוכה יותר לסייעתא דשמיא וכדתנן: "לפום צערא אגרא".

ולכן ע"י עסק התורה שמתוך הצער ומתוך היסורים וכו', זוכה שתהא תורתו משתמרת בידו. למדנו איפוא מהי הדרך להשגת התורה. עכ"ל.

*

לפי"ז מבואר למה אנו עושים שמחת תורה רק זכר ללוחות שניות

ולפי"ז מבואר למה אנו עושים שמחת תורה רק זכר ללוחות שניות כי כיון שהם הסיבה לעמל התורה והעמל התורה הוא זה שמביא שמחה לכן אנו כה שמחים. וכמו שהגמרא אומרת (בבא מציעא ב"מ, ל"ח), "רוצה אדם בקב שלו מתשעה קבין של חברו". "אדם רוצה בקב שלו יותר מתשעה קבין של חברו"... שאם תיתן לאדם תשע קילו עגבניות מהשוק או קילו שהוא זרע בעצמו - הוא יעדיף את הקילו שלו, כיוון שהוא התאמץ בשבילו ורש"י פירש במקום "חביבה עליו ע"י שעמל בה", שהרי חלק ממנו נמצא בעגבניות במידה מסוימת.

ויש להוסיף מש"כ בזה הרב דוד כהן שליט"א ראש ישיבת חברון בספרו זמן שמחתינו (מאמר מח שמיני עצרת - שמחת מתן תורה של לוחות שניות)

וכ"כ השפת אמת תרל"ד: והוא שמחת שמ"ע, 'והיית אך שמח', עד שמוסיפין שמחה יותר כנ"ל, וזה שמחת תורה בשמ"ע, כי בשבועות תורה שבכתב, ועתה שמחת תורה שבע"פ שבני ישראל גורמין, שהרי ע"י היגיעה מחדשים חכמי ישראל דברי תורה שנאמרו למשה רבינו ע"ה, מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש.

ומבואר, דשמחת התורה של שמיני עצרת היא שמחת תורה שבע"פ, והיא השמחה על מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, והם הדברי תורה שמתחדשים על ידי היגיעה של תורה שבע"פ.

ונראה דענין זה שורשו במה שנתבאר, דשמחת שמיני עצרת היא השמחה של קבלת התורה של לוחות שניות, דהנה יעויין בבית הלוי ח"ג דרוש יח: ובודאי נראה מזה מוכרח לומר, דבראשונים היה הכל בכתב, דכל מה שהתלמיד ותיק עתיד לחדש היה הכל נכתב על הלוחות, על ידי כתב אלוקים שהיה בנס, וכמו מ"ם וסמ"ך שבלוחות דבנס היו עומדים, וכמו כן היה עליהם בנס כל התורה שבעל פה. ועיין בירושלמי דשקלים פרק ו: 'מזה ומזה המה כתובים (והאי פסוק כתוב גבי לוחות ראשונים) - חנינא בן אחי רבי יהושע אומר בין כל דיבור ודיבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה, הרי להדיא דהכל היה כתוב בהם... ורק אחר כך כשחטאו ונגזר גלות אם יחטאו עוד נתן להם המשנה והתלמוד והאגדה בעל פה משום הטעם דאמר במדרש הנזכר למעלה:

ובהמש"ד שם:

והנה ע"י זה ניתן להם תורה בעל פה נתעלו בה ישראל מעלה גדולה יותר דמקודם היו ישראל והתורה שני ענינים, דישראל הם המקיימים להתורה ושומרים אותה, והיו אז בבחינת כלי שמונח בו התורה. וכמו ארון הקודש שמונח בו הספר תורה, והוא תשמישי קדושה, אבל אח"כ דניתן להם התורה שבע"פ, נמצא דישראל הם בבחינת קלף של תורה שבע"פ, וכמאמר הכתוב כתבם על לוח לבך, וכמו שהקלף של ס"ת הוא עצם הקדושה ולא תשמיש, דהקלף והכתב שכתוב בו, שניהם ביחד הם ספר תורה, כמו כן התורה וישראל כולא חד הוא. אמנם לא כל אדם יוכל להשיג כל התורה שבעל פה כמו שהיו על הלוחות הראשונים, רק כל אחד ואחד זוכה בה לפי מדרגתו ולפי יגיעתו בתורה הקדושה.

ומבואר בדבריו, דבלוחות ראשונות לא היה תורה שבע"פ בפני עצמה, אלא כל התורה שבע"פ היתה כתובה על הלוחות, ולא היו צריכים לעמל ויגיעה להגיע לידיעת והבנת תורה שבע"פ, ורק לאחר חטא העגל ניתן להם תורה שבע"פ בפני עצמה, ואין זוכים להגיע לידיעתה והבנתה, אלא לפי המדרגה של עמלה ויגיעתה, ואז זוכים לקנינה במהלך של כתבם על לוח לבך.

וכן מבואר ענין זה בהכתב והקבלה שמות לג, כג: אמרו במכילתא חדתא דרשב"י וראית את אחורי ופני לא יראו – אין אדם יכול לראות פני התורה שבכתב אלא מתורה שבע"פ, ע"ש שביארו בפירוש, שחטא עגל היה הגורם לזה... כי ממה שאמר הכתוב 'מזה ומזה הם כתובים משני עבריהם, מכתב אלקים חרות על הלוחות', מבואר שבלוחות הראשונות היה מפורש כל התורה בתרי"ג מצות עם הלכותיה ואגדותיה, וממה דאמר קרא אחר חטא עגל, 'ויתנצלו בני' את עדים מהר חרב', מבואר שע"י חטא זה נפלו ממדרגת הנפשי ונפגמה צורתם המעליתית ונחלש עיונם השכלי בהשגות אלקיות הגבוהות, וירדנו מטה מטה, עד שאין בידינו רק התורה הכתובה, אמנם הדברים הנעלמים שבתורה, חלק ההלכות והאגדות אינם בידינו רק בקבלה על פה, שאינם מתגלים לנו רק מעט מעט, וגם זה רק אחר יגיעה רבה, ואולי ליחידי סגולה בסיוע אלוק, וזהו שאמר הכתוב כאן 'וראית את אחורי' וגו', אין אדם יכול לראות פני התורה שבכתב אלא מתורה שבע"פ.

ולפי"ז מבואר הענין, דשמחת התורה של שמיני עצרת היא שמחת תורה שבע"פ, והיא השמחה על מה שתלמיד ותיק עתיד לחדש, והם הדברי תורה שמתחדשים על ידי היגיעה של תורה שבע"פ, דכיון שנתבאר דשמחת תורה של שמיני עצרת, היא השמחה של מתן תורה של לוחות שניות, הרי נתבאר בדברי הבית הלוי, דמעיקר ענינו של המתן תורה של לוחות שניות, הוא קבלת תורה שבע"פ ע"י עמל ויגיעה, בבחינת "כתבם על לוח לבך", וכיון ששמחת התורה היא שמחת קבלת התורה של לוחות שניות, הרי עיקרה של השמחה היא שמחת תורה שבע"פ, והיא השמחה על הדברי תורה שמתחדשים על ידי היגיעה של תורה שבע"פ, שבזה זוכים לקבלת התורה במהלך של כתבם על לוח לבך, ועל ידה נעשים ישראל בבחינת קלף של תורה שבע"פ, ונעשים התורה וישראל כחד.

ועיין בשפת אמת לסוכות תרל"ה: והיו הדברים האלה כו', לבבך - הוא בר"ה ועשי"ת, שבנ"י שבים וחפצים לשעבד גם מחשבות הרעות להשי"ת, וזהו בשני יצריך. נפשך - הוא ביוכ"פ, 'ועניתם את נפשותיכם'. מאדך - הוא בסוכות זמן האסיף, "באספך" כו', ואעפ"כ מניחין כל מאודיהם לישב בדירת ארעי ולחסות בצלו ית'. ואח"כ והיו הדברים האלה כו' על לבבך שאח"ז יכול אדם לקבל דברי תורה בלבו. והוא שמיני עצרת לעצור ולקבל הארת התורה בעומק הלב. ומבואר בדבריו, דעיקר ענינו של שמיני עצרת הוא לעצור ולקבל הארת התורה בעומק הלב.

ולפי"ז מבואר היטב, הענין ששמחת התורה של שמיני עצרת היא שמחת קבלת התורה של לוחות שניות, שהרי בכח היגיעה של תורה שבע"פ, זוכים ישראל לקבלת התורה במהלך של כתבם על לוח לבך, ובוזה הם זוכים לעצור ולקבל הארת התורה בעומק הלב. ועיין בפרי צדיק לסוכות אות לז:

גדול יום הגשמים יותר מיום שנתנה בו תורה שנאמר 'יערוף כמטר לקחי' מי נתלה במי וכו' [תענית ז א], המכוון הוא על יום שמיני עצרת שנקרא יום הגשמים שמברכין בו גשם. והיינו כי יום שמיני עצרת איתא בתיקונים דביה נביעא דאורייתא, והיינו המקור של התורה שבכתב, והיא בחינת התחדשות תורה שבעל פה, והוא המקור בלי גבול ושיעור, והיא בחינת שקיא דאילנא הנזכר בתיקונים כמיא דאשקי לאילנא, כי האילן היינו בחינת תורה שבכתב שנקראת עץ החיים הוא למחזיקים בה, והתורה שבעל פה היא ההשקאה והחשך לבוא מזה לבחינת תורה שבכתב, כמו שנאמר 'כאשר ירד הגשם וגו' כן יהיה דברי אשר יצא מפי לא ישוב אלי ריקם כי אם עשה את אשר חפצתי', דברי אשר יצא מפי הוא בחינת תורה שבעל פה, והוא נקרא כגשם מן השמים המרוה את הארץ והולידה והצמיחה, והוא שם מושאל לכל שרש המקור הברכה... ועל זה רמזו ז"ל שגדול יום הגשמים, היינו יום שמיני עצרת דביה נביעא דאורייתא, יותר מיום שנתנה בו תורה שבכתב בפועל, והיינו כי ביום שמיני עצרת נפתח מקור התחדשות התורה על כל השנה, כמו שנאמר 'יערוף כמטר לקחי', לקחי היינו תורה שבכתב, כמו שנאמר 'כי לקח טוב נתתי לכם' וגו', והוא נתלה בהמטר שהוא המקור של התחדשות דברי תורה כנ"ל.

ומבואר, דיום שמיני עצרת שהוא יום הגשמים, הוא בחינת התחדשות תורה שבעל פה, והוא המקור בלי גבול של התחדשות דברי תורה.

ונראה ששורש הענין שיום שמיני עצרת הוא יום מקור ההתחדשות תורה שבע"פ, הוא ג"כ בדרך זו, כיון שבשמיני עצרת נשלמה המערכה של מתן תורה דלוחות שניות, והרי נתבאר דלוחות השניות הם השורש של נתינת תורה שבע"פ לכלל ישראל, לזכות להשיג ההארה של תורה שבע"פ, ע"י עמל ויגיעת התורה, במהלך של כתבם על לוח לבך, ולכן יום שמיני עצרת שהוא יום שמחת התורה של לוחות שניות, הוא ג"כ היום שבו באה ההארה והמקור של התחדשות תורה שבע"פ.

וע"ע בפרי צדיק לסוכות אות מה, שביאר בזה הענין המיוחד של שמחת התורה בשמיני עצרת, וז"ל: שמיני עצרת הוא זמן שמחת תורה, בחינת גמרה של תורה כמו שדברנו למעלה מזה, שהוא זמן נביעא דאורייתא, היינו המקור והמעין של כל התורה להיות נקלט ונעצר בפנימיות נקודת הלב, אמיתות השגחתו יתברך, והיינו שנקבעו הדברי תורה בלב כנ"ל.

שמיני עצרת הזמן לקבלת עול תורה על להבא

ועיין בשם משמואל חלק המועדים תרע"ז יום שמיני עצרת: בשמ"ע אז הזמן לקבלת עול תורה על להבא, ואז הוא זמן שמחת תורה. וכמו שהגיד זקיני האדמו"ר הגדול

זצלה"ה מקאצק, ששמחת תורה איננה מעל לשעבר, כי מי הוא אשר ערב לבו לומר שלמד, אלא על להבא ושמחים על הקבלה, עכ"ד.

וע"כ אז ישראל מחליפין כח, וזהו 'תתחדש כנשר נעורייכי'. ונראה דתוכן ענין זה, דיום שמיני עצרת הוא יום קבלת התורה על להבא, שרשו ג"כ בענין זה, שיום שמיני עצרת הוא גמר המערכת של התשובה של יוה"כ וקבלת לוחות שניות, ולכן ביום זה שהוא יום הארת מתן תורה דלוחות שניות, הוא הזמן לקבלת התורה על להבא, כדי שיהיה יום זה שורש ומקור לכל השנה, להשפעתה ולהתחדשותה של תורה שבע"פ ולגילוייה, וגם שמחת התורה של יום זה מיוחדת לענין זה של הקבלה על להבא, שבזה נעשה יום שמיני עצרת ליום שממנו מקור והשפעה של תורה לכל השנה. עכ"ד הרב דוד כהן שליט"א.

כיצד מגיעים לשמחת התורה

וראיתי להביא כאן מש"כ הרב דב יפה זצ"ל בספרו לעבדך באמת

'שמחת תורה' - שמחה מתוך הרגשת מתיקות התורה

איתא ברמ"א (תרס"ט, א): "וקורין יו"ט האחרון שמחת תורה, לפי ששמחין לגמרה של תורה".

ובמשנה ברורה כתב, שלכבוד התורה מותר לרקוד ביו"ט.

ובהמשך הוסיף, שיש לשמוח לרבים בכל מה שאפשר, ואין לבטל שום מנהג שנהגו לכבוד שמחת תורה.

והנה, ככל שנבין יותר את מעלתה הנשגבה של התורה, וככל שבלימודנו נחוש יותר את מתיקות התורה, כך תהא שמחתנו אמיתית יותר ושלמה יותר.

הבה נרחיב מעט בעניין הכה נכבד של מתיקות התורה:

"מתוקים מדבש ונופת צופים"

אחת הסגולות המופלאות שיש בתורה, היא המתיקות והעונג אין קץ שבכחה להעניק להוגים בה.

דוד המלך מתאר בספר תהילים (פרק י"ט) את סגולתה וטעמה של התורה: "פקודי ה' ישרים משמחי לב ... הנחמדים מזהב ומפז רב ומתוקים מדבש ונופת צופים".

כלומר, לא זו בלבד שהם משמחי לב, נחמדים ומתוקים, אלא הם נחמדים ומתוקים יותר מכל ההנאות האחרות שיש בעולם.

האור החיים הק' (דברים כ"ו י"א) מתאר את מתיקותה העצומה של התורה בביטוי מופלא. וז"ל: "אם היו בני אדם מרגישיין במתיקות ועריבות התורה, היו משתגעים ומתלהטים אחריה, ולא יחשב בעיניהם מלא עולם כסף וזהב למאומה, כי התורה כוללת כל הטובות שבעולם".

והנה, שוחרי חכמה נהנים מכל דבר חכמה באשר הוא. אך צריך לדעת שהעונג והמתיקות שאפשר לשאוב מלימוד התורה גדולים לאין ערוך מהעונג שניתן להפיק

מחוכמות אחרות, כי העונג שבלימוד התורה אינו נובע רק מהחכמה העצומה הטמונה בה, אלא מהיות התורה אלוקית, שהרי אורייתא וקודשא בריך הוא חד הם. אפשר להיווכח במתיקות המיוחדת של התורה הק', הנובעת מהיותה אלוקית, מהעובדה שאפשר לחוש נעימות עצומה גם כאשר חוזרים על אותם דברי תורה פעמים רבות פעם אחר פעם, ולא זו בלבד שהעונג אינו פוחת, אלא אדרבה, ככל שחוזרים יותר כך המתיקות הולכת וגוברת.

עובדות מגדולי ישראל

מסופר (בספר 'תולדות אדם' פרק ט') על הגאון המופלא ר' זלמן מולאז'ין, אחיו של הגאון ר' חיים זצ"ל, שפעם שמע אותו מישהו כשהוא שונה דבר תורה אחד פעמים אין ספור. במענה לשאלתו כמה פעמים שנה דבר זה באותו לילה, השיב שבערך מאתיים חמישים פעם. חזר הלה ושאל: מאה ואחד פעמים שמענו, מאתיים חמישים מניין? השיב ר' זלמלה: "מאה ואחד פעם הוא סגולה לזיכרון הדברים, אבל לחיבוב התורה אין גבול, ולולי שהיום קצר והמלאכה מרובה, הייתי שמח לחזור על דבר אחד מדברי התורה שנה תמימה ויותר, כי היא חביבה עלי בכל עת".

בספר מנוחה וקדושה' כותב על הגר"א זצ"ל, שהיה בוחן את אותם שהיו חפצים ללמוד איתו על פי מידת נכונותם לחזור על הלימוד פעמים רבות - ובכך ידע שנודככה נפשם.

מספרים על הנצי"ב, שחותנו הגאון ר' יצחק מוולאז'ין, ידע את גודל התמדתו, והיות שחשש שללא מנוחה הולמת עלול צום יום הכיפורים להשפיע לרעה על בריאותו, ניגש אליו במוצאי יום"כ וביקשו ללכת לישון. כשראה ר' יצחק שהנצי"ב כבר פשט את הגרב, הבין שהוא בדרך לישון ועזבו. למחרת בבקר נכנס ר' איצל לחדרו של הנצי"ב ומצאו מעיין בספר כשהוא לבוש רק גרב אחת...

התברר, שאמנם הנצי"ב התכוון ללכת לישון, אלא שלפתע התעוררה אצלו שאלה כל שהיא וביקש לעיין בספר, ומשהחל לעיין נסחף לתוך העניין ושקע בו עד הבוקר.

"לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעוניי..."

יפה כוחה של המתיקות שבתורה, להשכיח מהעוסק בה את כל צרותיו ומחסוריו.

מסופר על הגר"א יצחק אלחנן זצ"ל מקובנא, שבתקופות שסבל מעוני עד כדי מחסור בפת לחם, הרי כאשר החל ללמוד, דבק בתורה ולא הרגיש מאומה.

וכך גם מסופר על החתם סופר זצ"ל, שבזווגו הראשון לא זכה לילדים אך בזווגו השני זכהו ה' בילדים. היו מקרים שבהם הילדים היו חולים, וכשביקרם לפני השיעור וראה את מצבם, בכה מאוד, אך כשהחל ללמוד היה הלימוד בשמחה וצהלה ולא היה ניכר עליו כלל מחלתם של ילדיו.

מעשה בגאון ר' שלמה איגר זצ"ל, שהעלילו עליו ועל יהודי נוסף עלילה חמורה, והיו בסכנה גדולה. והנה, אותו יהודי היה אחוז סקרנות מה עושה הגרש"א בשעת סכנה כה גדולה.

החליט אותו יהודי להתקרב לביתו של ר' שלמה איגר, ולנסות להשקיף מבעד לחלון לתוך ביתו של ר' שלמה. אלא שהתגלה לפניו מחזה כזה שהוא לא האמין למראה עיניו: מבעד לחלון נשקפת דמותו של ר' שלמה איגר כשהוא רכון על תלמודו ולומד בהתלהבות רבה, כאילו שאינו במצב של סכנה.

כשהביע היהודי את השתאותו מהיכולת של ר' שלמה איגר להתעלם ממצב הסכנה וללמוד במרץ ובהתלהבות, אמר לו ר' שלמה, שאמנם בהתחלת הלימוד יש בזה קושי, אבל לאחר מכן, שוקעים בלימוד ושוב זה אינו מפריע.

ואמנם, כבר דוד המלך ע"ה, היה הפה לבטא את תחושתם של אלפים מישראל, בעת שאמר בתהילים (קי"ט): "לולי תורתך שעשועי אז אבדתי בעניי".

יסוד העריבות - ישירות השכל

יש שמחפשים בשביל ה'עריבות', דברים שכליים יפים כגון, קושיות תירוצים, או מערכות שלימות וחידושים מבריקים, ומוצאים את עיקר מתיקותם בספרי האחרונים, ולא בגמ' - שהיא עיקר הלימוד, ונדמה להם שהטעם בלימוד הוא כשמחדשים חידושים, ומתמצים כמה קושיות עפ"י יסוד אחד, וכו'.

אך האמת שיש בכך סילוף מוחלט: העריבות והמתיקות שיש בתורה היא בעצם דברי התורה ולא דווקא בחידושים מיוחדים. אלו שמחפשים דווקא את הברק ואת היופי, אינם מתענגים על עצם התורה אלא על העריבות שבכח החידוש, או על הכבוד שהם עשויים לנחול ע"י החידוש.

חמורה יותר, תופעה הקיימת בעיקר אצל צעירים בתחילת דרכם, אשר מחמת שאיפתם, המבורכת כשלעצמה, להימנות על 'הלמדנים', משקיעים עצמם בסברות דקות מן הדקות, בהגדרות עמומות, ובנוסחאות מעורפלות אשר הן למעלה מהשגתם השכלית (לפחות בשלב זה).

והנה, לא זו בלבד שהעיסוק בסברות והגדרות מסוג זה אינו מפתח אותם בכיוון הרצוי, אלא אדרבה, זה עלול להרגילם לומר סברות שהם עצמם אינם מבינים כהוגן, וכתוצאה מכך באים לידי בלבול, ואף לגרוע מכך - לעיקום השכל, שהוא הגרוע שבחסרונות.

בל נשכח, שמטרת השכל היא להשיג באמצעותו את האמת, ומי ששכלו עקום, מאבד את הכח להשיג באמצעותו את האמת. וידועים דברי מייסד עולם הישיבות הגאון ר' חיים וולאז'ין זצ"ל, שהראשונים לא נשתבחו אלא בישרותם, כל הישר מחברו - גדול הימנו.

הגאון ר' נחום פרצוביץ זצ"ל, פנה לבחור משיבתו ואמר לו: "הרי אתה שוקד על תלמודך, וא"כ מדוע ניכר עליך שאינך שמח, הרי 'פיקודי ה' "

מובן מאליו, שעלינו ללמוד בעומק העיון, כפי המסורת שהנחילו רבותינו ראשי הישיבות זצ"ל, אך שומה עלינו להשמר מ'לקפוץ' גבוה מדי, למושגים הגבוהים מהשגותינו העכשוויות. עלינו ללכת שלב אחרי שלב: תחילה לעמול בעיקר על הבנה

יסודית של הגמרא, כשבלימוד זה אפשר לטעום את כל מיני המתקוות. ולאחר שנבסס עצמנו בלימוד יסודי של הגמרא, ובסברות והגדרות המותאמות להשגותינו השכליות, נהיה בשלים יותר להעמיק ולעסוק בסברות ובהגדרות דקות ועדינות.

התועליות שבהרגשת מתיקות התורה והנה, המעלה של העריבות בתורה אינה רק בנעימות שמעניקה ללומד, אלא שכשהדברים ערבים הם נקלטים יותר בלבם ובנפשו של אדם, ואינם נשארים בחוץ.

מעלה נוספת שיש לזוכים לנועם מתיקות התורה, שע"י כך הם יכולים להתגבר בנקל על פיתויים שונים, כי העונג שיש להם בלימוד התורה הק' הופך את הצורך בתענוגים אחרים למיותר!

רבי צדוק הכהן מלובלין זצ"ל אמר, שטבע האדם שנמשך וחושק בהנאות, נברא באדם בכדי שימשך להנאה ולעונג של לימוד התורה, אלא שפעמים שהאדם בעוונותיו, פונה לחפש הנאות בדברים אסורים במקום לשאוב את הנאותיו בדברי תורה.

ובזה מבאר ר' צדוק את מאמר חז"ל (קידושין ל'): "אם פגע בך מנוול זה משכהו לבית המדרש..." - כי כאשר היצה"ר מעורר בו חשק להתענג בדבר עבירה, על האדם להפנות את החיפוש אחר התענוג לאפיק שבעבורו נברא האדם עם יצר לתענוגות - לימוד תורה, ולשאוב מלימוד התורה את התענוג האמיתי והעידון הגדול מכל העידונים שיכולים להימצא בעולם הזה.

נאמר במשלי (כ"ז, ז'): "נפש שבעה תבוס נופת ונפש רעבה כל מר מתוק".

כלומר: השובע הוא סיבה למרירות, בעוד שסגולתו של הרעב להפוך כל מר למתוק.

ומבאר הגר"א, שכאשר נפשו שבעה, כביכול, מהתורה ואינו משתוקק לידיעתה, אינו טועם מתיקותה, אך כאשר נפשו רעבה ומשתוקקת לעסוק בתורה, אפילו מר נהיה מתוק, מחמת שיגע וציער עצמו עליה.

ולפי פירוש זה, השובע והרעב נסוב על התיחסותו של האדם כלפי התורה.

פירוש שני: אם ממלא תאוות נפשו, זה נוטל ממנו את החפץ בדברי תורה, אך אם אינו ממלא תאוות נפשו אזי כל המרירות שהיתה בשעה שהתגבר על יצרו יהיה למתוק, כי עי"ז ישיג את מתיקות התורה.

ולפי פירוש זה, השובע והרעב מתייחס למילוי ואי מילוי התאוות.

ובאמת נראה, ששני הפירושים משלימים זה את זה: אם הוא ממלא עצמו בתאוות, זה עצמו גורם שירגיש כשבע מהתורה ולא ישתוקק לידיעתה, ומחמת כן גם לא ירגיש את מתיקותה.

נמצא א"כ, שהמפתח לערבות בתורה הוא: רעב, השתוקקות ויגיעה בתורה, תוך הקפדה לא למלא עצמו בתאוות גשמיות.

“לפי שלא הנחתיה כל עיקר היתה לי בזמירות”

איתא ב'מדרש תהילים' (ק"ט): “מה אהבתי תורתך כל היום היא שיחתי”. הלכתי למרחץ היתה עימי, הלכתי לישון היתה עימי, ולפי שלא הנחתיה כל עיקר לא היתה עלי כמשאוי אלא כזמירות, שנאמר זמירות היו לי חוקיך”.

למדנו מדברי המדרש יסוד גדול, שייתכן שהוא היפך המחשבה המקובלת: לא מחמת ש'אהבתי תורתך', זכיתי לכל היום היא שיחתי, אלא אדרבה, ע"י שלא הסחתי דעתי ממנה זכיתי לאוהבה. דווקא הלימוד ברציפות ללא הפסקות וללא הסח הדעת, הוא שמעניק ללומד את הערבות המופלאה העושה את התורה כזמירות.

והדברים יובנו, על פי מה שהאריך לבאר בספר 'מנוחה וקדושה' (בשער התורה ח"ג אות י'), שהנפש מזדככת ומתקדשת בקדושת התורה, דווקא ע"י לימוד רצוף של ג' או ד' שעות רצופים, שע"ז קדושת התורה מאירה בנפש. והיות שבארנו

בתחילת דברינו, שעיקר ערבות התורה היא מחמת קדושתה האלוקית, א"כ ככל שלומד באופן שיותר מוסיף קדושה, כך זוכה ליותר מתיקות.

גם החזון איש כתב באגרותיו (ח"א אגרת י'): “ללמוד שעה אחת ולהפסיק שעה אחת הוא קיום התוהו, האפס וההעדר, הרי זה זורע ושולח מים לסתפן”.

הלומד שעה ומפסיק שעה, חושב שהפסיד רק את השעה שלא למד, אך למעשה הוא כזורע ושולח מים לעקור את אשר זרע, דהיינו שגורם נזק גדול גם לשעה שכבר למד.

וממשיך החזון א: “עיקר הלימוד הוא התמידי והבלתי נפסק, הלימוד התמידי הוא סוד הקדושה וזה שעושה תורתו קרעים קרעים אוסף רוח...”.

ובאמת, החזון איש אמר לי, שיותר קל ללמוד שמונה עשרה שעות מללמוד שמונה שעות. וראיה מפורשת לדבריו, מדברי דוד המלך המובאים במדרש דלעיל.

מעלה נוספת יש ללומד ברציפות, שע"ן ישנם פחות עניינים המטרידים אותו מלימודו ומכבידים על מחשבתו.

כלל הדברים: אין הנאה כהנאה מתורה ואין מתיקות כמתיקותה. כל תענוגי העולם וכל מחמדי תבל כאין ואפס נחשבו אל מול האושר העצום הממלא את ישותם של הזוכים למתיקות התורה.

הדרך להשיג את נעם מתיקות התורה, פתוחה בפני כל אחד ואחד, אך כדי לזכות לכך שומה עלינו להשתוקק לתורה ולהתייגע עליה, ללמוד ברציפות, ולהישמר מריבוי תענוגות, וכמובן, להתפלל מעומק הלב: והערב ה' אלוקינו את דברי תורתך בפינו ובפיות עמך בית ישראל, ועי"ז נזכה לשמוח בתורה שמחה אמיתית ושלימה, אמן. עכ"ד הרב דב יפה זצ"ל.

הלימוד מזה למעשה. עד כמה חשוב העמל בתורה ועד כמה נצרך הוא למעלת
השמחה

לתגובות: P0583271323@gmail.com

כמו כן ניתן להאזין לשיעורי למעשה בקול הלשון 07222741111 וכן להוריד מהעמדות
של קול הלשון

מנהג ישראל תורה / הרב אריה הכהן פלשניצקי, מח"ס 'אתקינו סעודתא' 'שערי בית המדרש' וש"א"ס

סתירת הסוכה

הבורא ית"ש ציונו בתורתו הקדושה לישיב בסוכה בחג הסוכות, ורבות פירשו לנו חז"ל אודות בניית הסוכה ואופן עשייתה כדת וכדין. והיא ערוכה לנו במס' סוכה. אלא שבמאמר שלפנינו נכתוב בעז"ה מהספרים ליקוטי בתר ליקוטי אודות 'פירוק הסוכה' אחר חג הסוכות, והסובב.

זמן פירוקה

כתב ספר סדר היום (הנהגת מוצאי יו"ט של סוכות): גם הסוכה יתיר אותה ויסתור אותה שידעו שלא נעשית אלא למצותה. ואם יכול לשמור העצים והקנים לשנה הבאה לחזור לעשות בהם סוכה של מצוה, מה טוב ומה נעים אחר שכבר עלו ונתעלו בענין מצוה לא ירדו לענין חול. גם אם יעשה בהם איזה תשמיש של מצוה אחרת טוב ויפה, ואם לאו יוכל לשנות לדברים אחרים ואפי' של חול (עי' מ"ב סי' כא' ס"ק ו'). ואף על פי שנאמר: 'חג הסוכות ז' ימים לה'. ואז"ל, שאין נאותין בהם, היינו תוך ז' ימי החג אבל לאחר מכאן אין חשש. עם היות ששמעתי וכמדומה לי שראיתי שיש חסידים ואנשי מעשה שאחר שסותרים הסוכה מאספין הכל אל מקום אחד ושורפין הכל ואין נאותין ממנו, חומרא יתירה היא זו.

כעין דברי ספר סדר היום שכתב, שיש להתיר את הסוכה במוצאי יו"ט שידעו שלא נעשית אלא למצותה, אנו מוצאים בדברי המהרש"א (שבת קיט' ע"ב) אהא דאמרינן בגמ' בענין סעודת מלוה מלכה, ואמר רבי חנינא לעולם יסדר אדם שלחנו במוצאי שבת אף על פי שאינו צריך אלא לכזית, חמין במוצאי שבת מלוגמא, פת חמה במוצאי שבת וכו'. טעם הדבר דיש לכבד השבת בסעודת לוייה בדבר חדש שנתחמם אחר השבת, ליהנות ממנו שהיה אסור בו ביום חמין ופת חמה. וקרוב לזה טעם ברכת מאורי האש במוצאי שבת וביודה"כ על הנר, שהוא דבר שנתחדש ליהנות בו עתה שהיה אסור בו ביום שבת העבר, ע"ש. נזוהו אולי גם טעם ספר סדר היום שיש לפרק הסוכה מיד במוצאי יום טוב, בכדי להראות שאת הסוכה עשינו על פי ציווי ה' בלבד ובזמן הציווי גרידא. ואין אנו משאירים אותה עוד שלא יאמרו שעשינו אותה להנאתינו].

וכן בספר מעשה רב (סי' קפה') כתוב שהגר"א היה משתדל לטעום במוצאי פסח חמץ. וביארו שכוונתו הייתה להראות שאין עושה המצוה להנאתו אלא לקיים מצוות הקב"ה. וכתבו בספרים, שמקור מנהג הגר"א הוא מדברי תרגום יונתן בן עוזיאל (שמות יב' יח') עה"פ: בְּרֵאשֵׁן בְּאַרְבַּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֲדָשׁ בְּעָרְבִי תֹאכְלוּ מִצַּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֶשְׂרִים לַחֲדָשׁ בְּעָרְבִי. וכתב, בניסן בארביסר יומין לירחא תכסון ית פסחא וברמשא דחמסר תיכלון פטירי

עד יומא דעשרין וחד לירחא ברמשא דעשרין ותריין תיכלון חמיע. [בליל חמשה עשר לחודש תאכלו מצות, עד עשרים ואחד לחודש, ובליל עשרים ושנים לחודש תאכלו לחם]. ולכאו' יש להבין מהם כוונת סוף דבריו, והא פשיטא שבליל עשרים ושנים לחודש אפשר כבר לאכול חמץ? וכתבו בספרים שלכך השתדל הגר"א לאכול חמץ במוצאי פסח להיכרא, בכדי להראות שאינו עושה המצוה להנאתו אלא לקיים מצות בוראו.

ואפשר שזהו כוונת הרמ"א בהל' הברלה (סי' רצו' סעי' ב') שכתב: ונהגו להבדיל במוצאי פסח על שכר ולא על יין, ע"ש. והכל הוא בכדי להראות שחביב עלינו ציווי הבורא וכל מעשינו וכוונתינו הם לש"ש בלבד. ובכך שאנו אוכלים חמץ במוצאי הפסח ניכר הוא מה שקיימנו בכל ימי הפסח שלא לאכול חמץ כרצון בוראינו ית"ש. וכן הוא לגבי שבת וסוכה כנ"ל.

כתב בדרכי משה בשם מהרי"ל, יש נהגו שהתינוקות סותרים הסוכה ומבערים אותו בשמחת תורה, ומורי אבי ז"ל כשהייתי נער מוחה בידי מלסתור ביום טוב ע"כ. (אליה זוטא סימן תרסט'. ועי' בבאה"ט ס"ק ב')

סימון הדפנות

כתב מהרי"ל: מהר"ש, היה מסמן למחיצות הסוכה כדי לראות סדר עמידתן שלא ישנה משנה לשנה. וכן הוא בירושלמי: 'והקמות את המשכן כמשפטו, וכי יש משפט לקרשים? אלא קרש שזכה ליתן בצפון ינתן לעולם בצפון (באר היטב סי' תרל' ס"ק ו'). עי' בביה"ל שם). וכתב על כך בספר ביכורי יעקב (סי' תרל' ס"ק טז'): והפוסקים לא הביאוהו, גם לא ראיתי מי שחש לזה. ובאו"ח (סי' ח') לענין ציצית, הביא המג"א (ס"ק ו') בשם של"ה, שיש שנהגו לעשות סימן בטלית, שאותן ציציות שהן לפניו יהיו לעולם כן מטעם הירושלמי הנ"ל (מובא במ"ב שם ס"ק ט', וז"ל: ונהגו לעשות עטרה מחתיכת משי לסימן שאותן ציצית שלפניו שיהיו לעולם לפניו, ע"ש). אבל בשם הכתבים כתב, שהאר"י ז"ל לא הקפיד על זה. ולפענ"ד נראה שאינו דומה כלל להירושלמי, דבשלמא שם (במשכן) לצפון יש קדושה יותר, שקדשי קדשים נשחטין בצפון דוקא ושולחן בצפון. וכן לדרום יש קדושה, שמנורה בדרום. לכן אין מורידין מקדושה. אבל בציצית וברוחות הסוכה אין קדושה לאחת יותר מלחברתה, לכך אין מקפידין לסמן (וע"ע בשו"ת חת"ס או"ח סי' כח'). ובספר ערוך השולחן (סי' תרל' כט') כתב: ומ"מ נכון לעשות כן וכן המנהג.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

מהות שמחת תורה

בַּיּוֹם הַשְּׁמִינִי עֲצַרְתָּ תְהִיָּה לָכֶם כָּל-מְלֶאכֶת עֲבֹדָה לֹא תַעֲשׂוּ. וְהִקְרַבְתֶּם עֲלֶיהָ אִשָּׁה רִיחַ נִיחֹחַ לַיהוָה פֶּר אֶחָד אֵיל אֶחָד כַּבָּשִׂים בְּנֵי-שָׁנָה שִׁבְעָה תְּמִימִם (במדבר כט לה-לו)

ומבואר בחז"ל במסכת סוכה דף נה ע"ב אמר רבי (אליעזר) [אלעזר] הני שבעים פרים כנגד מי - כנגד שבעים אומות. פר יחידי למה? כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו עשו לי סעודה גדולה. ליום אחרון אמר לאוהבו עשה לי סעודה קטנה, כדי שאהנה ממך. וכן ברש"י במדבר פרשת פינחס פרק כט פסוק (לו) פר אחד איל אחד. אלו כנגד ישראל, התעכבו לי מעט עוד. ולשון חבה הוא זה, כבנים הנפטרים מאביהם והוא אומר להם קשה עלי פרידתכם עכבו עוד יום אחד. משל למלך שעשה סעודה וכו', כדאיתא במס' סוכה (דף נה ב).

*

קבלת התורה

והנה בכדי לעמוד על מהות שמחת תורה נקדים המבואר במסכת שבת דף פח ע"א ויתיצבו בתחתית ההר, אמר רב אבדימי בר חמא בר חסא: מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגיגית, ואמר להם: אם אתם מקבלים התורה - מוטב, ואם לאו - שם תהא קבורתכם. אמר רב אחא בר יעקב: מכאן מודעא רבה לאורייתא. אמר רבא: אף על פי כן, הדור קבלוה בימי אחשורוש. דכתיב קימו וקבלו היהודים, קיימו מה שקיבלו כבר. וכו' דאמר ריש לקיש: מאי דכתיב ויהי ערב ויהי בקר יום הששי, ה"א יתירה למה לי? - מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר להם: אם ישראל מקבלים התורה - אתם מתקיימין, ואם לאו - אני מחזיר אתכם לתוהו ובוהו. דרש רבי סימאי: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע, באו ששים ריבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שני כתרים, אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע. וכו' אמר רבי אלעזר: בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע יצתה בת קול ואמרה להן: מי גילה לבני רז זה שמלאכי השרת משתמשין בו? דכתיב ברכו ה' מלאכיו גברי כח עשי דברו לשמע בקול דברו, ברישא עשי, והדר לשמע ע"כ.

עוד מבואר בספרי דברים פרשת וזאת הברכה פסקא שמג דבר אחר ויאמר ה' מסיני בא, כשנגלה הקדוש ברוך הוא ליתן תורה לישראל לא על ישראל בלבד הוא נגלה אלא על כל האומות, תחילה הלך אצל בני עשו אמר להם מקבלים אתם את התורה אמרו לו מה כתוב בה אמר להם [שמות כ יג] לא תרצח אמרו כל עצמם של אותם האנשים

ואביהם רוצח הוא שנאמר [בראשית כז כב] והידיים ידי עשו [בראשית כז מ] ועל חרבך תחיה, הלך אצל בני עמון ומואב אמר להם מקבלים אתם את התורה אמרו לו מה כתוב בה אמר להם [שמות כ יג] לא תנאף אמרו לו כל עצמה של ערוה להם היא שנאמר [בראשית יט לו] ותהרין שתי בנות לוט מאביהן, הלך אצל בני ישמעאל אמר להם מקבלים אתם את התורה אמרו לו מה כתוב בה אמר להם [שמות כ יג] לא תגנוב אמרו לו כל עצמם אביהם ליסטים היה שנאמר [בראשית טז יב] והוא יהיה פרא אדם, וכן לכל אומה ואומה שאל להם אם מקבלים את התורה וכו', כיון שראה הקדוש ברוך הוא כן נתנם לישראל, וכו', כך ישראל קבלו את התורה בפירושה ובדקדוקיה אף אותם שבע מצות שלא יכלו בני נח לעמוד בהם ופרקום באו ישראל וקבלום לכך נאמר ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו.

שאלות

א: ויש להקשות שנראה שמאמרי חז"ל סותרים מצד אחד כפה עליהם הר כגיגית ואף גם זאת מכאן מודעה לאורייתא, ומאיך הקדימו נעשה לנשמע והקב"ה שיבח אותם מי גילה רז זה לבני?

ב: כמו כן מבואר במדרש שהקב"ה חיזר על כל האומות ולא רצו לקבל ורק ישראל קיבלו וכיצד נאמר שכפה עליהם?

ג: עוד כתב בחידושי הריטב"א ראיתי רבותינו בעלי התוספות ז"ל וגם רבותינו האחרונים מקשים בזה והלא התורה מעידה שקבלוה בלב שלם כדכתיב (דברים ה') מי יתן והיה לבבם זה להם?

ד: והקשה הרשב"א כיון שקבלו באונס א"כ אמאי באמת נענשו ישראל?

ה: עוד יש לשאול מדוע עושים שמחת תורה בחג שמיני עצרת ולא בשבועות שהוא חג מתן תורה? ובכדי ליישב קושיות הנ"ל נקדים מעשה שהיה.

*

מעשה בנישואי בת המלך

מעשה שהיה עם בת יחידה של מלך המושל על מדינות רבות, והיא הייתה כלילת המעלות יפה כלבנה ברא כחמה ומשכלת עם מידות ותכונות נפלאות ומיוחדות, והנה כאשר הגיעה לפרקה הייתה מאוד מבוקשת מבני מלכים שרים ורוזנים אולם היא סירבה לכל הצעה שהוצע לה ואביה נבוך מדוע היא דוחה כל הצעה ובפרט הצעות מיוחדות מבני מלכים, החליט לשוחח עם ביתו בצורה פתוחה על הנושא מדוע מסרבת לכולם האם יש בליבה דבר אחר, אמרה לו ביתו שהיא יודעת שדבריה לא ימצאו חן ולא יתקבלו בעיני אביה, אולם אביה הפציר בה שמבטיח לה למלא משאלות ליבה ורק שתשתף פעולה, ואכן אמרה לו שהיא מעוניינת מאחד ממשרתי המלך פשוט וממשפחה פשוטה המתגוררת באחד הכפרים, ניסה אביה להסביר כי זה לא מכבודו וכבודה לקחת כזה חתן פשוט, אולם הסבירה לאביה היא לא זקוקה לא לכסף ולא לכבוד היא צריכה

בעל שידע לכבדה ולהעניק לה חום ואהבה, וזה לא יהיה עם בני מלכים שרים ורוזנים בגלל שמחזיקים מעצמם, לבסוף השתכנע המלך בהיות וזו בת יחדה האהובה עליו וחייב למלא את רצונה, וביום בהיר המלך הזמין אליו את אותו משרת כחפץ ליבה, אותו משרת מעולם לא הוזמן ולא התקרב אל המלך, נבהל מדוע הוזמן למלך מי יודע מה העלילו עליו, כמובן הובא אל בית המלך וארכובותיו דא לדא נקשן מרוב פחד, אולם כאשר הגיע קיבלו המלך במאור פנים ובכבוד והופתע, אך הוכה בהלם כאשר המלך הפתיע אותו וביקשו לחתן עבור ביתו היחידה ואמר לו שיתן תשובה תוך יממה, כמובן הלך והיה המום מההצעה התחיל לחשוב איך יתכן שהמלך בחר בו לחתן כאשר הוא משרת פשוט ומשפחה פשוטה מי יודע אם לא שיש מומים בבת ומוסתרים, אבל הוא מבין שאין לו ברירה ובחירה הרי אם יסרב למלך אחת דתו להמית, ולזאת גמר בליבו להשיב למלך שהוא מסכים ומה שיהיה יהיה אין לו ברירה, ואכן החזיר תשובתו וכמובן נפגש עם ביתו של המלך ופליאתו גדלה שבעתיים כאשר רואה עד כמה היא יפה ואיך יתכן שהוא נבחר בטוח שיש מומים נסתרים אבל אין לו בחירה, המלך החליט שבעוד כמה ימים תיערך החתונה למרות שלא מתאפשר להודיע ולשתף את הוריו, כמובן המלך דאג לכל צרכיו בצורה שמתאימה לחתן המלך וערכו חתונה ברוב פאר והדר, חבריו קינאו בו כיצד מביא עמיקתא לאיגרא רמה זכה לעלות מעלה מעלה להיות חתן המלך לביתו היחידה, אולם למרות שכולם שמחו בשמחת המלך אחד ויחיד שלא היה שמח החתן בהיות והיה בטוח שנפל קרבן לאשה בעל מומים נסרים שיגלה בהמשך, ואכן עברה החתונה וכל ימי השמחה ועדיין היה בודק את אשתו למצוא את המומים הנסרים בדק האם יש לה ידים ורגליים שלימות ולא תותבות ולאחר מכן עכב אחרי השיניים ואחרי העיניים אולי הם מזכוכית ולמרות שרואה שהכל בשלימות אולי היא מתקיימת על כדורים ומסתירה ממנו ולכן עקב ימים ולילות וחיפש בכל מקום לגלות את המומים וכך עברו עליו החודשים הראשונים לחייו עד שגמר לחקור ולהסיר כל ספק ומצא שהיא ממש מושלמת ביופי ומידות וחכמה ורק אז התחיל לשמוח, ופנה למלך וביקשו שכעת הוא רוצה משתה מיוחד לכבוד החתונה עם ביתו, שאלו המלך כבר עשינו ומה היום מיומיים, הסביר את עצמו שעד עכשיו אפילו שכולם שמחו הוא לא שמח בהיות וחשש שהוא נבחר בגלל שיש מומים לבת וכעת שראה שהיא מושלמת עכשיו שמחתו מושלמת ורוצה משתה מיוחד.

*

מדוע שמחת תורה לא בשבועות

אחר הדברים האלה יובנו היטב מאמרי חז"ל שבעצם התורה הקדושה היא ביתו היחידה של מלך מלכי המלכים וכמאמר חז"ל **במסכת אבות דרבי נתן נוסחא א פרק לא** רבי אליעזר בנו של רבי יוסי הגלילי אומר תשע מאות ושבעים וארבע דורות קודם שנברא העולם היתה תורה כתובה ומונחת בחיקו של הקדוש ברוך הוא ואומרת שירה

עם מלאכי השרת שנאמר ואהיה אצלו אמון ואהיה שעשועים יום יום [משחקת לפניו] ואומר משחקת בתבל ארצו [ושעשעי את בני אדם] (משלי ח' ל' ול"א):

ועוד אמרו חז"ל **בשמות רבה (וילנא) פרשת תרומה פרשה לג סימן א** משל למלך שהיה לו בת יחידה בא אחד מן המלכים ונטלה ביקש לילך לו לארצו וליטול לאשתו אמר לו בתי שנתתי לך יחידית היא, לפרוש ממנה איני יכול, לומר לך אל תטלה איני יכול לפי שהיא אשתך אלא זו טובה עשה לי שכל מקום שאתה הולך קיטון אחד עשה לי שאדור אצלכם שאיני יכול להניח את בתי, כך אמר הקדוש ברוך הוא לישראל נתתי לכם את התורה לפרוש הימנה איני יכול, לומר לכם אל תטלוה איני יכול אלא בכל מקום שאתם הולכים בית אחד עשו לי שאדור בתוכו שנאמר ועשו לי מקדש.

והקב"ה חפץ לחתן אותה עם עם ישראל וכמ"ש חז"ל **במסכת ברכות דף נז ע"א ובמסכת פסחים דף מט ע"ב** שנאמר תורה צוה לנו משה מורשה, אל תקרי מורשה אלא מאורסה.

הראת לדעת כי התורה הקדושה היא ביתו היחידה של הקב"ה אהובתו ושעשועיו של הקב"ה במשך תתקע"ד דורות לפני בריאת העולם ואותה מסרה לנו לאשה, והקב"ה בחר בנו למרות שאנחנו הקטנים ומועטים ופשוטים שהיינו עבדים במצרים כמ"ש בדברים פרשת ואתחנן פרק ז פסוק (ו) **כִּי עַם קְדוֹשׁ אַתָּה לַה' אֱלֹהֶיךָ בְּךָ בָּחַר ה' אֱלֹהֶיךָ לְהִיּוֹת לוֹ לְעַם סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים אֲשֶׁר עַל-פְּנֵי הָאָדָמָה:** (ז) **לֹא מִרְבֶּכֶם מִכָּל-הָעַמִּים חָשַׁק ה' בְּכֶם וַיִּבְחַר בְּכֶם כִּי-אַתֶּם הַמְעַט מִכָּל-הָעַמִּים:** (ח) **כִּי מֵאַהֲבַת ה' אֶתְכֶם וּמִשְׁמֵרוֹ אֶת-הַשְּׁבִעָה אֲשֶׁר נִשְׁבַּע לְאַבְרָהָם הוֹצִיא ה' אֶתְכֶם בְּיַד חֲזָקָה וַיַּפְדֶּךָ מִבַּיִת עֲבָדִים מִיַּד פְּרַעֲהַ מֶלֶךְ-מִצְרָיִם:** ובהיות הדבר כך ישראל נדמו לאותו משרת שלא הבין מדוע דוקא הוא נבחר לחתן של המלך לביתו היחידה ולזאת חששו שכנראה יש ח"ו מומים נסתרים בתורה הקדושה, אך כיון שאמר להם הקב"ה נברא על תנאי וקיומו תלוי בקבלת התורה נמצא שהבינו שאם יסרבו העולם יחרב ומחוסר ברירה אין להם בחירה אלא לקבל את ההצעה וזו כוונת חז"ל כפה עליהם את ההר כגיגית שאחרת העולם נחרב כאותו משרת, ולזאת כיון שקבלה זו אמנם קיבלו את התורה יותר משאר אומות העולם עד שאמרו נעשה ונשמע ובזכותם יש קיום לעולם וזכו לשני כתרים, ולזאת מצד אחד לאחר שקיבלו התורה נעשו על העבירות אך מאידך יש מודעה לאורייתא שזה נעשה מחוסר ברירה ולא מבחירה וממילא יש הקלה בעונשם, אולם לאחר מכן קבלו את התורה באהבה, וכל זה לאחר שבחנו וחקרו ובדקו את התורה ומצוותיה האם אין מומים נסתרים, והגיעו למסקנה כי התורה תמימה ומושלמת שנאמר עליה תהלים פרק יט פסוק (ט) **פְּקוּדֵי ה' יִשְׂרָאֵל מִשְׁמַחֵי-לֵב מִצְוֹת ה' בְּרָה מְאִירַת עֵינָיִם:** (י) **יִרְאֵת ה' טְהוֹרָה עוֹמֶדֶת לְעַד מִשְׁפָּטֵי-ה' אָמֵת צְדָקוֹ יַחְדּוֹ:** (יא) **הַנְּחַמְדִּים מְזֻהָב וּמְפֹזָרָב וּמִתּוֹקִים מִדְּבַשׁ וְנֹפֶת צוּפִים:** ולכן הבינו שזכו למתנה גדולה ולזאת (יב) **גַּם-עֲבַדְךָ נִזְהָר בָּהֶם בְּשִׁמְרָם עֵקֶב רָב:** כי נתגלה לעיניהם שאין שום מומים נסתרים (יג) **שְׁגִיאוֹת מִיִּיְבִין מִנְּסֻתְרוֹת נִקְנִי:** והיא כלילת

המעלות ולכן שמחו בתורה מחדש לאחר כמה חודשים מנתינתה ביום שמיני עצרת ולא בחג השבועות, ולזאת ביקש הקב"ה עוד יום סעודה מחדש לשמוח בתורה הקדושה.

ולזאת עד הלום עברנו את חודש אלול והימים הנוראים שהם בבחינת עבודת השם מיראה והיינו בגדר כפה עליהם הר כגיגית, אולם בסוכות התחלנו לעבוד את השם מאהבה והוא חג שמחתנו והתחלנו במשך כל ימי חג הסוכות לעשות הקפות סביב התורה, ושיא השלימות והשמחה ביום שמחת תורה שרוקדים ומחבקים את התורה ושמחים בה שהיא שיא השלימות, ובזה זוכים למאמר חז"ל שהופכים לקב"ה ואורייתא וישראל חד הוא.

מוסר השכל

עלה בידנו להבין ולהשכיל עד כמה מעלת מעלת התורה הקדושה וכיצד כל אחד צריך לשמוח בשמחת התורה שזכינו להתחתן עם התורה הקדושה ביתנו יחידתו ושעשעו של מלך מלכי המלכים מה שלא זכתה שום אומה, וככל שנשמח בתורה ונתחבר לתורה הקדושה כך נזכה להבין ולהשכיל ולהחכים בסודות התורה הקדושה, ולזאת ידוע שכל שפע החכמה זוכים ביום שמחת התורה, ולזאת החלש יאמר גיבור אני וישמח כפי יכולתו למען נשמתו, ולמרות שלצערנו המצב שפוקד את העולם במגיפה הקשה אשר מסכנת חיי אדם ועלינו החובה לקיים מצוות ונשמרתם מאוד לנפשותיכם ולא לזלזל כמו אותם קלי דעת, ועכב כך נאלצים להתפלל בחוץ ובקבוצות קטנות, למרות זאת יעשה כפי יכולתו לשמוח בתורה הקדושה אפילו הוא יחיד ירקוד עם התורה הקדושה ויחזיק ספר תנ"ך וירקוד איתו להתחבר לתורה ולקב"ה ביום הגדול הזה, ובזכות מצוה זו נזכה שהקב"ה יסיר את המגיפה וירפא כל חולי עמו ישראל ויחיש את גאולתנו בחסד וברחמים במהרה בימינו אמן ואמן.

החותם בברכת חג שמח ויהי רצון שנזכה שיפרוס סוכת שלום עלינו אמן.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין שמיני עצרת הוא יום של דביקות בהשי"ת, וכל מה דבעי שאיל יהיב ליה

איתא במדרש (ילקוט שמעוני פרשת פנחס תשפ"ב): "אמר רבי אלכסנדר ממשל למלך שבאת לו שמחה כל שבעת ימי המשתה, היה בנו של מלך טורח עם האורחים, וכיון שיצאו שבעת ימי המשתה אמר המלך לבנו יודע אני שכל שבעת ימי המשתה היית טורח עם האורחים עכשיו אני ואתה נשמח יום אחד ואיני מטריח עליך הרבה, אלא טול תרנגול אחד וליטרא אחת של בשר, כך כל שבעת ימי החג ישראל עסוקים בקרבנותיהן של אומות העולם, דאמר ר' פינחס כל אותן שבעים פרים שהיו ישראל מקריבין בחג כנגד שבעים אומות, שלא יצדה העולם מהן מה טעם תחת אהבתי ישטנוני ואני תפלה בטוחים אנו בתפלה, וכיון שיצאו שבעת ימי החג אמר הקדוש ברוך הוא לישראל עכשיו אני ואתם נשמח יחד ואיני מטריח עליכם הרבה אלא פר אחד ואיל אחד, וכיון ששמעו ישראל כך התחילו מקלסין להקב"ה ואומרים זה היום עשה ה' נגילה ונשמחה בו, אמר ר' אבין אין אנו יודעין במה לשמוח אם ביום אם בהקב"ה, בא שלמה ופירש נגילה ונשמחה בכך, בכך בתורתך, בכך בישועתך", ע"כ.

והנה משמע מדברי המדרש שרק אחר שיצאו שבעת ימי החג והקריבו פרים כנגד כל האומות העולם, אז הוצטרך הקב"ה להוסיף יום אחד להיות שמח יחד עמו. וזה תמוה, דמה חסרון יש במה שהיו מביאים קרבנות כנגד כל אומות העולם עד שמשום הכי נגילה ונשמחה בהתורתו וגם בישועתו?

ונראה לבאר דברי המדרש, הנה כעין דברי המדרש איתא בסוכה (נה, ע"ב): "אמר רבי אליעזר הני שבעים פרים כנגד מי - כנגד שבעים אומות. פר יחידי למה - כנגד אומה יחידה. משל למלך בשר ודם שאמר לעבדיו: עשו לי סעודה גדולה. ליום אחרון אמר לאוהבו: עשה לי סעודה קטנה, כדי שאהנה ממך. אמר רבי יוחנן: אוי להם לגויים שאבדו ואין יודעין מה שאבדו, בזמן שבית המקדש קיים - מזבח מכפר עליהן, ועכשיו מי מכפר עליהן", ע"כ.

טעם לפרי החג

ופי' רש"י (בד"ה שבעים פרים) וז"ל, "פרי החג שבעים הם, חוץ משל שמיני, כנגד שבעים אומות לכפר עליהם שירדו גשמים בכל העולם - לפי שנידונין בחג על המים", עכ"ל. ומבואר מדברי רש"י, דהטעם שהוצטרכו כלל ישראל להביא קרבנות עבור אומות העולם, הוא משום דאילו לא היה להם כפרה, לא היה הגשמים ירדים בכל העולם. וע"כ האומות העולם בעינן כפרה ע"י הקרבנות שהביא כלל ישראל בהחג.

תכלית של המועד להיות דבוק להשי"ת

על פי זה יש לבאר דברי המדרש, דהנה התכלית של כל רגל הוא להורות שכלל ישראל הם דביקים עם השי"ת. וכן פי' המהר"ל את דברי הגמ' במכות (כג, ע"א): "אמר רב ששת משום ר' אלעזר בן עזריה: כל המבזה את המועדים כאילו עובד עכו"ם, דכתיב: אלהי מסכה לא תעשה לך, וסמיק ליה: את חג המצות תשמור", ע"כ. וכתב המהר"ל וז"ל, "המבזה את המועדות וכו'. דבר זה מבואר, כי המועד הוקבע שיהיו חוגגין אל השי" ועובדים עבודתו יתברך, והוא נקרא מועד מלשון ונועדתי לך. כי השנים שהם מתחברים ומתועדים יחד נקרא מועד, וכן הרגל הוא שיהיה השי" מתוועד עם עמו ומתחבר להם. ומי שמבזה את המועדות כאלו אינו רוצה בחבור הזה ומתדבק באחר. ולכך אמרו במסכת יומא (נד, ע"א) כשהיו ישראל עולים לרגל היו מגביהין להם הפרוכת והיו מראים להם (כשעלו לרגל) כי עליותם לרגל הוא עצם החבור שנקרא מועד, ולפיכך אז היו מראים להם זה. ולכך אמר המבזה את המועדות, ולא אמר המבזה הרגלים כלישנא דקרא", עכ"ל.

שמיני עצרת יום של דביקות יתירה בהשי"ת

ולפי זה יש לומר, דמאחר שמבואר שהתכלית של המועדים הוא להיות דבוק בהשי"ת, א"כ כשכלל ישראל הביאו קרבנות עבור האומות העולם, סברו דאיכא חסרון באותו דביקות עם השי"ת, שהרי הקב"ה גם כן משגיח על האומות העולם כמו על כלל ישראל, שאילו חטאו האומות העולם לא ירדו גשמים אם לית להם כפרה, א"כ איכא חסרון באותו דביקות. שהקב"ה אינו דבוק רק עם כלל ישראל, שהרי משגיח גם על אומות העולם כמו שמשגיח על כלל ישראל.

ועל זה "אמר הקדוש ברוך הוא לישראל עכשיו אני ואתם נשמח יחד". ר"ל, דליכא שום חסרון באותו דביקות, והגם שהקב"ה משגיח גם על אומות העולם, מ"מ כלל ישראל הם המובחרים ונאהובים אצל הקב"ה יותר מכל שאר האומות כמו דאמרינן בתפילה: "אתה בחרתנו מכל העמים, אהבת אותנו ורצית בנו, ורוממתנו מכל הלשונות וגו'". [ועי' במש"כ העקידת יצחק שיש כאן ג' לשונות, א] שבחר בנו. ב] שאוהב אותנו. ג] שרצה בנו, עיי"ש.]

וזהו תכלית של 'שמיני עצרת', יום להיות דבוקים רק עם הקב"ה, וכמו שפי' רש"י (ויקרא כג, לו) עצרת היא - "עצרת אתכם אצלי". ר"ל, יום אחד שהקב"ה מתדבק אך ורק עם כלל ישראל. וכל זה הוא להורות על גודל האהבה שהקב"ה אוהב את עמו. וזהו כוונת דברי המדרש הנ"ל.

בשמיני עצרת 'כל מה דבעי שאיל יהיב ליה'

ולפי זהו מובן הייטב דברי הזהר הידועים. דאיתא בזוהר (ח"ג דף לב, ע"א): "תא חזי, ביומא דא שלמין ומסיימי עמין ברכאן דלהון, ושראן בדינא, וישראל ביומא דא מסיימי דינין דלהון, ושראן בברכתא, דהא ליומא אחרא זמינין לאשתעשעא במלכא, לנטלא מיניה ברכאן לכל שתא, ובההוא חדוותא לא משתכחי במלכא אלא ישראל בלחודדיהו,

ומאן דיתיב עם מלכא, ונטל ליה בלחודיה, כל מה דבעי שאיל ויהיב ליה, ועל דא ישראל שראן, ועמין מסיימי, ועל דא כתיב (מלאכי א, ב) אהבתי אתכם אמר ה' וגו', ע"כ.

ופי' המתוק בדבש את דברי הזוהר וז"ל, "בא וראה, כי ביום הזה של הושענה רבא מסיימים האומות את קבלת הברכות שלהם, שקבלו על ידי השבעים פרים שהקריבו עליהם בשבעת ימי חג הסוכות, ומעתה הם מתחילים בהנהגת הדין, אבל ישראל ביום הזה מסיימים את המשכת ונתינת הדינים למלכות, ועתה הם מתחילים בקבלת הברכות, כי ליום האחר שהוא שמיני עצרת, הם מזומנים להשתעשע עם המלך ב"ה, כדי לקבל ממנו ברכות לכל ימות השנה, ובאותה השמחה לא נמצאים עם המלך אלא ישראל בלבדם, ומי שיושב עם המלך, והמלך לוקח אותו לבדו לשבת עמו, כל מה שהוא רוצה שואל ומבקש, וניתן לו מבית המלך, ועל כן ישראל מתחילים עתה את קבלת הברכות, והעמים מסיימים ולא מקבלים עוד ברכות ועל זה נאמר אהבתי אתכם אמר ה' וגו' ואת עשו שנאתי ואשים את הריו שממה", עכ"ל.

ומבואר מדברי הזוהר ככל הנ"ל, שיום שמיני עצרת הוא יום של דביקות בהשי"ת, וכח אותו דביקות "כל מה שאדם רוצה לבקש ניתן לו"!

טעם שהיו שמחים בישועת ה'

וא"כ י"ל, דזהו הטעם שכלל ישראל היו משמחים בישועת הקב"ה. דהנה מן התנאים להיות בוטח בישועת ה' הוא שיכיר גודל האהבה שהקב"ה אוהב אותנו, וגם גודל ההשגחה שהקב"ה תמיד משיגח עלינו [עי' במש"כ החובת הלבבות פ"ב ופ"ג בענין זה], וא"כ מאחר שהקב"ה הורה לכלל ישראל [בדביקות של יום שמיני עצרת] שהם אהובים מכל האומות, והשגחתו על כלל ישראל אינו כמו שאר אומות העולם, מיד היו בטוחים בישועת ה', וע"כ היה בשמחה על ישועת ה'.

מתוך ההשגחה יתירה דבוק יותר בהשי"ת ובתורתו

ויש להוסיף, דזהו הטעם שהיו בשמחה גם בהתורה הקדושה. דהנה כתב רבי אהרן קטלר זצוק"ל (משנת ר"א ח"א, עמ' כג) וז"ל, "עוד עיקר גדול, כי גילוי ההשגחה הוא לפי הבטחון, היינו כי מראים לו שהוא מושגח מהשי"ת ועי"ז תתחזק אמונתו בחוש, משא"כ בלא הגילוי, אף שנותנין לו, אך כיון שנותנין בדרך הסתר יש לו מקום לטעות. ואז"ל "ה' צלך" מה הצל הזה וכו' (של"ה שער הגדול ל') ומה שרואה יותר השגחה חופפת עליו, הרי הוא מתדבק יותר בהשי"ת ומייחל לו, וכן זוכה לעצם הטובה עבור בטחונו כאמור (תהלים לב, י): "והבוטח בה' חסד יסובבנו", ואם יזכה בלא בטחון הרי הוא חשבון מיוחד, שהרי הקב"ה יסד טבעה של ההנהגה לפי הבטחון, ברוך הגבר וגו', וח"ו להיפך נגרם חסרון, וע"כ יש הבדל באופן הקבלה אם היא ע"ד בטחון או ח"ו בלא בטחון", עכ"ל. הרי התכלית בכל מיני גילוי ההשגחה הוא להתחזק עצמו יותר ויותר להיות מאמין בהקב"ה, ולהיות דבוק בו. וכפי מה שהוא דבק להקב"ה הרי הוא משמח בתורת ה', ועובד ה' יותר ויותר. וא"כ פשוט ביותר אמאי היו משמחים בתורה הקדושה.

ואפשר דזהו הטעם אמאי אנו משמחים בשמחת תורה דוקא ביום שמיני עצרת, דרק
אחר שהקב"ה, מוסיף עוד יום אחד להיות דבוקים בו, ואנו מרגישים האהבה, רק ע"י זה
שייך להיות בשמחה גדולה, על התורה הקדושה.

אחד ממפסידי הבטחון

והנה מי שאינו מכיר גודל אהבת השי"ת על ברואיו זהו סיבה שיפסיד כל בטחונו
בהשי"ת. ועי' במש"כ החובת הלבבות (שער הבטחון פ"ז) וז"ל, "ומפסידיו עוד, הסכלות
בענין הבורא ובמדותיו הטובות, כי מי שאינו מבין רחמי הבורא על ברואיו והגנתו עליהם
והשגחתו ומשלו בהם ושהם קשורים באסוריו לא ינוח לבו ולא יסמך עליו", עכ"ל. ר"ל,
שכל זמן שלא יתברר לאדם גודל האהבה שהקב"ה אוהב עמו ישראל, וגודל רחמי
השי"ת, ואינו מכיר מידותיו של הקב"ה, וגודל ההשגחה שהקב"ה משגיח עלינו, לעולם
לא ינוח נפשו להיות בוטח בהשי"ת באמת.

אהבת השי"ת

ועל כן, החובה מוטלת על האדם להיות מתבונן על רחמי השי"ת על ברואיו, וע"י זה
יתחזק את עצמו להיות מן הבוטחים בהשי"ת באמת. אבל האמת הוא שאין לנו שום
השגה על גודל אהבתו, כאיתא בזוהר הק' (שמות דף ה', ע"ב) וז"ל, "א"ר יהודה אלמלי
הווי ידעין בני נשא רחימותא דרחים קודשא בריך הוא לישראל הווי שאגין ככפיריא
למרדף אבתריה", [תרגום: א"ר יהודה אלמלי היו יודעין בני אדם האהבה שאוהב הקב"ה
לישראל היו שואגים ככפירים לרדוף אחריו], עכ"ל. הרי, דלית לנו שום השגה כמה
אהובה נינהו אצל אבינו מלכנו, מלך מלכי המלכים הקב"ה.

השגחת השי"ת על כלל ישראל

איתא בזוהר (ח"א דף ר"ה, ע"ב): "אתה ה' אבינו, דהא אנת קיימא עלן תדיר לברכה
ולאשגחא עלן, כאבא דאשגח על בנין בכל מה דאצטריך לון" [תרגום: אתה ה' אבינו,
שהרי אתה תמיד עומד עלינו לברך ולהשגיח עלינו כמו אב שמשגיח על הבנים בכל מה
שצריך להם"], ע"כ.

הרי, הגם שהקב"ה משגיח על כל העולם כולו, מ"מ השגחת השי"ת עלינו הוא "כאב
על בנו". דהאב תמיד משגיח על בנו בהשגחה גדולה, ותמיד דואג על צרכיו, בין בדברים
הגדולה ובין בדברים הקטנים על כל פרט ופרט של חייו. וכל זה הוא רק על בנו, אבל על
אחר שאינו בנו אפילו אם משגיח עליו אינו כמו הדרגה שמשגיח על בנו, דמתוך גודל
אהבתו על בנו גורם הך השגחה.

וזהו אחד ממפסידי הבטחון, שאילו ברור לאדם גודל האהבה והשגחה של השי"ת,
בודאי יבטח בהשי"ת באמת בטחון גמור בלב שלם.

האלקים ישימנו מן הבוטחים עליו הנמסרים לדינו בנראה ובנסתר ברחמיו, אמנן!

והבוטח בה' חסד יסובבנו!!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' וש"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'

האם שרי להתעמל לצורך בריאות, מצד ביטול תורה

הסתפק ידידי הגאון הנפלא רבי יעקב אהרן סקוצילס שליט"א, מח"ס "אוהל יעקב" וש"ס נכבדים, האם שרי להתעמל לצורך בריאות, מצד ביטול תורה. וכמו"כ באם שרי קודם התפילה.

והשיב לו הגאון הנפלא רבי חיים שלום הלוי סגל שליט"א, מח"ס "בירורי חיים" וש"ס נכבדים, וזה לשונו:

אופן השאלה: תלמיד חכם שהרופא אמר לו שצריך לשמור על בריאותו להוריד ממשקלו, ולכן טוב יעשה שילך ויצעד צעדה, או ירכב באופניים ברחובה של עיר. וחושש על זמנו מצד ביטול תורה, וכן על בזיון כבוד התורה.

תשובה: (א) כתב הרמב"ם (דעות פ"ד ה"א) בזה"ל, הואיל והיות הגוף בריא מדרכי ה' הוא, שהרי אי אפשר שיבין או ידע והוא חולה, צריך אדם להרחיק עצמו מדברים המאבדין את הגוף, ולהנהיג עצמו בדברים המבררים המחלימים' ע"כ, וכיוב"ז (שם פ"ג ה"ג)... אלא ישים על לבו שיהא גופו שלם חזק כדי שתהיה נפשו ישרה לדעת את ה', שאי אפשר שיבין ויסתכל בחכמות והוא חולה או אחד מאבריו כואב ע"כ, והדברים מדברים בעד עצמן, חשיבות הדבר שיהא אדם בריא בגופו ובנפשו.

וא"כ בנד"ד, ראשית כל דבר הרי יכול אף בזמן ההתעמלות עצמו, לחשוב בלימוד, ואם הולך עם חבר יכול לדבר עמו בלימוד, והנני מכיר הרבה דעבדי הכי ועלתה בידם הני תרתני.

ואף אם לא עלתה בידו למיעבד תרווייהו בחדא מחתא - הן ההתעמלות והן להרהר בתורה הק', אזי פעמים שביטולה זהו קיומה הן לשעה והן לדורות, שההליכה והצעדה משחררת לחצים ומתחים, ואזי יוכל אח"כ להרבות חיילים לתורה ביתר שאת הן בכמות והן באיכות.

וכבר כתב מרן החזון איש בלשונו הזהב והמזוקק באגרותיו - בקובץ אגרות (ח"א אגרת לה), וז"ל מכתבך הגיעני, דע לך יקירי שאין כאן לא חטא ולא אשמה, רק מחוקי הטבע להתעייף, ואין ראוי לזלזל בחוקי הטבע, כי מה שאנו קורין טבע, המכוון בזה רצון היותר מתמיד של המהווה כל הויות יתברך, ולכן חובתך להפסיק לימודך לגמרי על משך שתי

¹² בספר תולדות יעקב הובא שהנמען היה בעל הקהלות יעקב זצ"ל בתקופה שהיה חתן נשהתארס עם אחות מרן החזון זצ"ל.

שבועות, ותרבה בכלכלה ומזון מבריא, ולהוסיף על השינה לזהטיוול ועוד מעניני הבטלה, ואולי נכון שתבוא הנה לימים אחדים וכו' עד שתחליף כוח וכו'. נא להודיעני תכף אם הנך ממלא עצתי, למען תנוח דעתי וכו'. מאוד התענגתי על דבריך בדברי תורה, המראים את עושר נשמתך באור התורה, אבל אין רצוני להיכנס עתה בעיונם, כי טובה עתה לפניך המנוחה ע"כ. הרי לך חשיבות ענין הטיול והבטלה.

אין לתלמיד חכם לרכוב על אופניים בריש גלי

(ב) וע"ד רכיבה על אופניים לתלמיד חכם, ודאי ברירא ופשיטא דאין לתלמיד חכם לעשות דברים שאינם מקובלים בסביבתו ובקהילתו, ומשום כבוד התורה. ומ"מ במקום שאין מכירים ויודעים עליו, אין סיבה לאסור.

קודם התפילה אינו הזמן המתאים לילך לצעדות ולהתעמל

(ג) וע"ד קודם התפילה, נראה לענ"ד מצד ההרגשה, שאין זה הזמן הנכון והמתאים לילך לצעדות ולהתעמל קודם התפילה, ובפרט בדבר שיש בו שהייה מרובה, וכ"ש בדבר שנעשה בקרית חוצות, אלא קודם התפילה צריך להתכונן כדבעי דהולך לעמוד לפני מלך מלכי המלכים הקב"ה. וע"ע בספר פסקי תשובות (סימן פט הערה קצ עמ' תרעא) בזה.

^נ. כדמצינו אצל הרמב"ם, והובא בספר אלף כתב (בהגדה ממשנה שכיר), וז"ד הרמב"ם ובנו רבי אברהם ז"ל ישבו בליל התקדש החג ליל הסדר כל הלילה עד שהבריק עליהם השחר [כבהגדה של פסח, שהיו התנאים יושבים ומספרים ביציאת מצרים כל הלילה עד שבאו תלמידיהם], ולא הספיק לרבינו הרמב"ם כל הלילה להוציא לבנו רגשי לבבו שהרגיש כל אותו הלילה מקדושת הסדר ועניני מצרים, והיה בוער כלבת אש מתחילת הלילה ועד סופה. שאלו בנו, אבא – איני מבין, הלא אתה בספר היד [החזקה] סדרת להגיד בלילה הזה רק איזה מילים קצרים [כדחזינן בפרק ז' מהלכות חמץ ומצה], ועתה אני שומע ממך דברים אשר אינן מספיקים לגומרם כל אותו הלילה, ע"ז ענהו, בני – דע והבן, אני סידרתי מה שמחוייב כל אדם להגיד [שאם לא יאמרם לא יצא ידי חובתו, כמבואר שם (הלכה ה')], אבל איני יכול להטיל את הרגשי לבבי על האדם ההמוני, אבל כל אחד למרגיש 8 בלילה הזה כדי תכונתו בקדושה. ע"כ.

^נ. ועל זה הדרך, מאז ומקדם הייתי סבור שההולכים לים או לבריכה לשוט ולהתענג כשהם עדיין לפני התפילה, באומרים מי גרע ממקוה, והדברים מופרכים מיניה וביה, ולא קרב זה אל זה כל הלילה, וכי כוונתם ומטרתם לטבול ולצאת על אתר, א"כ החוש מעיד בעליל שאין זה מטרת ביאתם. ושמחתי שראיתי שכן כתב בספר פסקי תשובות (סו"ס פ"ט אות כד עמ' תרפא).

וגם ע"ד מקוה, כבר מצינו בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סימן א' אות ב') שכתב, כיון דעיקר כניסת בני אדם למקוה הוא לטבול טבילת טהרה טבילת מצוה להתפלל בטהרת הגוף ונפש 10 (אעפ"י דליכא חיוב). ומה שרוחצים תחת המקלחת [אינו אלא] כדי להעביר כל לכלוך כעין חפיפה, וגם עצם עמידה תחת המקלחת בלי לשבת במים חמים בכל הגוף, הוי רחיצה ארעית כלפי הילכתא דא, ואין חשש שיבוא לידי ביטול תפילה ע"ז. ומ"מ פשוט דעמי הארצות המאריכים ברחיצה זו, הוא דבר מגונה. ע"כ.

^ו. כמו שנהג זקננו הרה"צ רבי מנחם מענדל וועג זצ"ל מנקיי הדעת דעיה"ק טבריה ת"ו, דדרכו היה משעת ארבע לפנות בוקר, בעת שעוד עוטף מעיל תנומה את טבריה, ורק בבית אחד כבר עלה האור, בעוד שעות אחדות עומד רבי מנחם מענדל להתייצב לאותה 'פגישה בין המתפלל לאלוקיו' – כהגדרת רבי אברהם בן הרמב"ם (פר' ויצא). מהלך אילך ואילך מפינה לפינה, מתחיל להחם תנור נשמתו בגחלי קודש היוצאים מפיו בלהט. יודע ומבין היטב מה טביו של עולם שהוא חי בו, מכיר את יצרו לפני ולפנים, כבר שיברו וכיתתו בחייו עד דק, משום כך מעולם לא יתבצר בעמדת מגן ויסתפק בכך, יקום מיוזמתו ויצא להלוים על מחנה האויב בכל הכוחות. תיכף בהשכימו יתחמש בכוחות הקדושה הגנוזים בקרבו, יזרים בגידי דם יהודי רותח שיפעפע בו משחרית עד ערבית, כך יצא לקראת יומו. שוב מתיישב וממשיך להתכונן לקראת התפילה.

העולה מן הדברים: א] ודאי פשיטא וברירא דיש לתלמיד חכם ליקח מזמנו למען מטרת בריאותו השלימה. ב] ואין לת"ח לרכוב על אופניים, בגוונא שאין הדבר מקובל בסביבתו ובקהילתו. ג] קודם התפילה אינו הזמן המתאים לילך לצעדות ולהתעמל. עכ"ל.

בחוץ כבר מנצנץ השחר, המתח הפנימי של רבי מנדל גואה בו, עוד קט אמור הוא לגשת אל התפילה, לבוא עד המלך, ולבו טרם כובס בו כבורית. נגש אל קופת הצדקה, לקיים בעצמו 'בצדק אחזה פניך בהקיץ תמונתך' [כדהובא בשו"ע או"ח (סימן צ"ב ס"י) ובשו"ע יו"ד (סימן רמ"ט ס"ד)], וראה מה שכתבנו בספר בירורי חיים (ח"ד עמ' תה-תו) בזה, סדר מיוחד לו מידי בוקר לקשר עצמו בכוח הצדקה לכל הטוב, מעניק כמה פרוטות עבור עצמו, עבור בני המשפחה, משלשל אל הקופה מתת ידו לזכות רבותיו הק', מזכיר באהבה את הידידים, לאחר מכן יוצא בלאט לעבר בית הכנסת. ניצב בפאתי המנין הראשון, ואינו מתפלל עמם, רק עונה אמן בדחילו, מטה אזנו לקדיש קדושה וברכו, שומע קריאת התורה ותוך כדי כך מכין עצמו לקראת תפילתו שלו.

שב מן המקוה, במרוצה הוא עושה את דרכו, אך אל התפקיד הגדול המחכה לון בבי כנישתא, אל הייעוד הנכסף למלל גבורות ה'. פותח באמירת הקרבנות, מדפדף מידי דקות אל דפים שגנו בין דפי הסיפור, בהם צופף בכתב ידו רמזי אמרות קודש שונות שראה בהם חלק בלתי נפרד מן התפילה. מעמיק בהם ונסער, מתרומם ומתהלך אחו שרעפים, ומפיו הם יוצאים, דיבורי הקודש כלפידי אש בוערים.

מתעטף בטלית, מתעטר בתפילין, כמעט יתרצה ויפתח בתפילה אלא שאינו מסוגל להמשיך, נפשו מזדעקת נוראות, רבי מענדלי וויטבעסקער זיע"א אמר 'שניגש לתפילתו כמוכה שחין הרוצה להיכנס בהיכל המלך ודוחפים אותו חוצה. שוב ניגש ושוב מגרשים אותו'. רגע כמימרא ורבי מענדל וועג זצ"ל גובר על כל המעכבים ומזדחל עד לכסא הכבוד, כמו נאחו שם באושר ותיכף פותח בקול גדול, פונה נרגשות לכל אבריו וגידיו וקורא הודו לה', קראו בשמו, הודיעו בעמים עלילותיו...

מה מאוד נאו דברי הרמב"ם על המתפלל, מהם מצטיירת להפליא תפילתו של רבי מענדל זצ"ל ה'פונה אל השם יתברך, מתענג בלבו ובשפתיו, ידיו פרושות, כלי דבורו הוגים ומדברים, ויתר חלקיו חרדים ונרעדים וכו', מתדבק מן עצמו, מתחנן, כורע ומשתחוה ובוכה לפי שהוא לפני מלך גדול ונורא' ע"כ.

מתמשכת תפילתו ארוכות, כשלוש שעות, ממלאה את חלל בית הכנסת מצד אל צד. תיבות התפילה בוקעות ועולות הימנו, שוטפות את כולו, נפשו מתבוססת ביזע עמל התפילה. יגיעה, זה סוד תפילתו, לא באה תפילה כזו מאליה, הרבה עמל הושקע בה. חסידים ואנשי מעשה באים לפעמים חרש חרש להחיות נפשם מן הסער הגדול. לראות במו עיניהם. יש והרה"ק רבי מאטיל סלונימער בא ונעצר אחורי רבי מענדל, נרתק לשמוע אל הגניחה ואל התפילה. מפטיר ואומר פעם 'התפילה שלו מקובלת בשמים'. גם הצדיק רבי אהרל'ה בעל שומרי אמונים בביקורו בטבריה, בא לחזות במו עינים בפלא הגדול הזה. עוד מאזינים באים להחיות את רוחם, ואין רבי מענדל יודע, נתן כלו בכבשונה של תפילה.

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, ר"מ בישיבת 'אור אליהו', מודיעין עילית

חדר יחוד עם השי"ת

סוכה. צילא דמהימנותא.

יושבים בה האושפיזין: אברהם אבינו. זה שעשה חסד עצום – ובלתי נתפס – עם כל מי שרק היה יכול. יצחק אבינו. עולה תמימה. עמוד היראה. יעקב אבינו. עמוד התורה. יעקב שלמתא.

משה רבנו. עמוד הנצח. נותן התורה. אהרון הכהן הגדול. עמוד ההוד.

יוסף הצדיק. עמוד היסוד. זה שעמד בנסיון. זה שכל עמידה בנסיון שלנו, היא מכח זה שמתעבר בנו ניצוץ שלו.

דוד המלך. רגל רביעית. מלכות ה'.

אלו שזכו להיות המרכבה לאורות העליונים. למידותיו של הקב"ה.

הסוכה עצמה. אור עליון גדול ונורא. העולם הבא – בעולם הזה. הבינה. החיבוק של הקדוש ברוך הוא.

ויש שם עוד מישהו:

– אני...

מה??

כן, אני. עצמי – ובשרי. עם כל ה'בשרי'.

מסכות לאושפיזין

אם זו לא היתה אמת, זו אפילו לא היתה בדיחה. מה אני עושה שם??

האם פעם עמדתי בבדל נסיון של אברהם אבינו?? האם חשתי אי פעם יראה מה' – אלפית מסבא שלי יצחק??

האם יש בי טיפת שלימות של יעקב – בחיר האבות??

ונגיד שבסדר. כבר נכנסתי. אברהם אבינו, שנמצא כאן, מסכים לארח אותי. הוא הכניס אורחים אולי יותר גרועים ממני. אולי הוא אפילו יכין עבורי לשון בחרדל.

אז – אחפש לי מקום שקט. בירכתי הסוכה. שלא אפריע. אולי 'שלא אפריע' יומרני מידי – אז שאצמצם את הנוכחות המפריעה שלי למינימום האפשרי. אולי גם אספק לכל האושפיזין מסכות אב"כ יעילות כנגד חיידקי היצר המחרידים של הדור האחרון.

שלא יחשבו בטעות שאני 'אושפיז'. שלא 'יאשפזו' אותי.

אולי כדאי לדעת: כשאני מקרב את האתרוג אל הלולב, אני – בידים שלי – מייחד אותם.

אין מילה שתוכל לתאר את האבסורד, שתוכל לתאר עד כמה זה בלתי אפשרי. עד כמה כל כך קטן וזעיר, מזויז ומניע – כל כך גדול ונורא. וזה באמת בלתי אפשרי.

– אבל כלפיו יתברך, אין 'בלתי אפשרי'. אין!
וזה מה שאני עושה. האושפיזין – מגיעים אלי. קודשא בריך הוא, ושכינתיה, מתיחדים – בי. ובתנאי שאני אכן מייחד אותם.

הגיע הזמן שנרים את המבט שלנו קצת למעלה. שנסתכל על עצמנו – קצת יותר גבוה. קצת מושגים. טיפה, מתוך ים:

יהודי = יהודה. שם הוי"ה, קודשא בריך הוא. הד' – דלה ועניה, השכינה. קודשא בריך הוא, ושכינתיה. והיא דלה. עניה. מחכה לשפע שלו. מתחננת – שימני כחותם על ליבך, כחותם על זרועך.

ואנחנו היחידים שיכולים לגרום את ההשפעה הזו. שפע עליון, שפע לכל המציאות כולה. עליונים ותחתונים.

כי 'ושכנתי בתוכם'. בתוך כל אחד ואחד.

המילה 'אדם', היא בגימטריא 'מ"ה'. שם הוי"ה, במילוי (אלפיי"ן) – אף הוא בגימטריא 'מ"ה'. אני, הביטוי שלו כאן. אני הזרוע המבצעת' שלו. של התיקון שהוא רוצה בו. וזה באמת טיפה מן הים.

הכל – בי. ב'עצמי ובשרי'.

ואני לא צריך לעשות הרבה. רק – לדעת. להפנים. לשבת בסוכה, ולדעת – כשאני אוכל כאן, אוכל טעים, אני מניע את האורות העליונים, הקדושים. אני מחבר אותם. מייחד אותם.

אני. בדיוק אני. במציאות שלי. במהות שלי כאדם, כיהודי.

אם אני יודע את זה, ורוצה בזה – זה יקרה.

זה הכל! לדעת, ולרצות.

וזה – שהחיינו. וקימנו. והגיענו – לזמן הזה.

עצם החיים שלנו. חיים שיש בהם קיום. ובזמן הנכון. את החיים – הוא הביא לנו. את הזמן – הוא מגלגל. אני רק צריך להיות שם. להיות במציאות, להיות ב'דעת'. זה הכל.

כך הוא ברא, כך הוא קבע. ומי הוא זה שיאמר לו מה תעשה.

שושבין – או כלה?

הזמן הגדול ביותר, הוא יום שמיני עצרת. שמחת תורה.

זהו היום בו מזכירים גשמים. היום בו יש השפעה עליונה ושלמה אל כנסת ישראל, השפעה שבמושגים שלנו מתורגמת ל'גשם'.

זהו היום אליו נכספנו במשך התקופה האחרונה כולה. כל הימים שחווינו, היו 'הכנות'. אלול, ראש השנה. עשרת ימי תשובה. יום הכיפורים.

הכנות לקראת – הייחוד הגדול. הייחוד של שמיני עצרת. של שמחת קוב"ה, 'תורה', במלכות. בשכינה. בכנסת ישראל.

ומה איתנו? אנחנו קשורים לזה בכלל?

אולי רק שלא נפריע. שלא נעשה שטויות. שלא יכעסו עלינו.

וכמו אותו לומד קבלה, שהלך לטבילת המקוה של ליל שבועות – סמוך לעלות השחר. ידידו, שגם הלך לאותו כיוון – ולאותה מטרה, ביקש ממנו להסביר לו את מהות אותה טבילה.

והוא הסביר. טבילה זו היא החשובה ביותר במשך השנה. האורות העליונים. הייחוד הגדול של שבועות. עיקרו – במוסף, בקדושת 'כתר'. עתה אנו מתכוננים.

הידיד הקשיב בשימת לב, ושאל:

– ומה אנחנו קשורים ליחוד העליון?

– אנחנו השושבינים של הייחוד.

– שושבינים? כאלו שמובילים את החתן והכלה לחופה?

– כן. ממש כך.

– וממתי השושבינים – טובלים??...

השתתק. על זה הוא לא חשב...

אבל הוא בכל זאת ניסה:

– אנחנו 'מעין' מה שלמעלה. כנגד האורות ששם. אנחנו עושים כאן – את מה שעושים למעלה. זהו התפקיד שלנו...

ושאר גמגומים מעין אלו.

האם אנחנו רק 'כנגד'?? האם הכל קורה רק שם למעלה, והקשר אלינו – דליל עד בלתי קיים??

אומר לנו הגר"א (מובא בלשם, ספר הדע"ה ח"ב ד"ב ע"ה):

"אנחנו בני המלכות יוצאי חלציה ויונקי שדיה. והיא אמנו השוכן בקרבינו תמיד. כי נשמת ישראל היא מנקודת הפנימיות דהמלכות. עצמותה העיקריות שלה. העולה עד מלכות דא"ס. והיא מתפשטת בכל אחד ואחד מישראל. ואנן איברים דילה וכל מעשה ישראל וכל עניניהם הכל בה. והיא כלל ישראל... והיא וישראל כולו חד".

הייחוד, הוא בנו. עם ישראל. אנחנו, והשכינה – זה דבר אחד.

השושבין, אכן לא טובל במקוה.

אבל הכלה עצמה, כן.

ואם אנחנו אכן חלק מאותו ייחוד עליון, שומה עלינו להבין, לדעת – מה זה. מה אנחנו עושים כאן.

וזו סוגיא, רחבה, וצריך ללמוד אותה. חייבים. אנחנו בדור אחרון. אין לנו ברירה אלא לעשות משהו. ה' מחכה ללומדי התורה, שיבינו. שידעו. שיתחברו.

[הבאנו בעבר את הדברים הנוראים של התיקו"ז (תיקון ל' עג): בענין זה, ונביא אותם בקצרה שוב:

בזמנא דשכינתא נחתת בגלותא האי רוח נשיב על אינון דמתעסקי באורייתא בגין שכינתא דאשתכחת בינייהו והאי רוח אתעביד קלא ויימא הכי אינון דמיכין דשינתא בחוריהון סטימין עיינין אטימין דלבא קומו ואתערו לגבי שכינתא דאית לכוין לבא בלא סכלתנו למנדע בה ואיהו בינייכו ורוא דמלה קול אומר קרא כגון קרא נא היש עונך ואל מי מקדושים תפנה והיא אמרת מה אקרא כל הבשר חציר כלא אינון כבעירין דאכלין חציר וכל חסדו כציץ השדה כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין ואפילו כל אינון דמשתדלין באורייתא כל חסד דעבדין לגרמייהו עבדין.]

הייחוד, נעשה – בסופו של דבר – בדעת שלנו. במציאות שלנו.

נכון שהלולב, וההדס והערבה, הם הי', והה', והו', משם הוי"ה. והאתרוג – הוא הה' האחרונה. אבל אם אנחנו לא נצמיד אותם, בידיים – ובלב, וברצון, הם לא יתחברו.

זה התפקיד שלנו! וה' קורא לנו – בואו, תעשו. תתחברו. תיחדו. אני מחכה לכם. חוץ מה'גישמאק' בלימוד, והטעם בדקדוק הלכה (שזה קדוש ונפלא!), יש עוד משהו. משהו שהוא מעבר לזה. עמוק יותר. מה שה' רוצה. הסיבה שהוא עשה את כל זה.

וצריך, אולי, קצת קצת, לחשוב גם עליו יתברך.

שלא יהיה 'חציצה'

ייחוד, מטבעו, הוא ללא שיור (יעו"י היטב בתיקו"ז סוף תיקון סו).

כמו מקוה. אם אתה טובל, ויש עליך כתם קטן – הוא 'חציצה'. אין כאן טבילה.

חציצה. משהו שחוצץ. שמפריד. שמבדיל.

משהו שאומר – כאן אני לא רוצה להתחבר. כאן אני לעצמי. את זה אני לא מוכן לתת.

אנחנו עומדים כאן בפני מטרה גדולה. גדולה יותר ממך. ממני. מכולנו. גדולה יותר מכל מה שאנחנו יכולים לדמיין.

עד כמה שנתבונן בזה, תהיה לנו 'דעת'. חיבור. ועד כמה שנתחבר, נהיה מוכנים לתת – את הכל. ללא שיור. ללא חציצה. לתת את הכל – לחיבור. לייחוד. לשכינה הקדושה.

להיות מוכנים לתת, פירושו – להסכים. לא להסתיר, לא לחצוץ. להוריד את השלט 'אין כניסה'. רק זה. ה' כבר יעשה את כל השאר.

ומטו משמיה דהיעב"ץ (ולא מצאתי בפנים), בפירוש המילים 'אל תהיו כעבדים המשמשים את הרב על מנת לקבל פרס' – אל תבקשו 'פרס'. מחצית.

תבקשו את הכל!

ובאמת הכל מונח שם. גם הצרכים הקטנים שלי.

כי כשאנחנו בלי חציצה, גם הוא יתברך – כביכול, בלי חציצה. והוא גם נותן, בלי חציצה. בלי שיור.

אמנם – הצרכים שלי, הקטנים, יהיו באמת פרט קטן. 'טוב חסדך מחיים'. העונג העצום של הקירבה, יאפיל על כל דבר אחר.

ואם נבקש, נרצה, נשתוקק – זה יגיע. וזה יהיה בנו. בתוכנו. כמו שאנחנו. בדיוק.

במחשבה שניה, זה לא יהיה 'כמו שאנחנו בדיוק'. כי לאחר שזה יקרה, כבר לא נהיה יותר 'כמו שאנחנו'.

שכן – כשנסיר את השלט, את המחסום – וה' יכנס, הוא כבר יכין לעצמו מקום טוב. מקום נקי. מקום קדוש, נפלא, ומתוק – הכי מתוק שאפשר. מלא עונג בלתי נתפס. מלא במקור העונג שבכל העולמות כולם. קרוב קרוב אליו יתברך. ייחוד.

ה' יזכנו.

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

פלפולא דאורייתא / הרב רפאל סויד, ראש כולל נר יוסף, מח"ס 'מנחת רפאל' ו'שמעתתא דספיקות'

על חובת הזהירות מנגיף הקורונה

הנה אנו נמצאים מזה למעלה מחצי שנה, בתקופה קשה לעם ישראל, שבה נגיף הקורונה משתולל, וכבר מתו ל"ע קרוב לאלפיים נפשות בארץ ישראל, ולצערנו בציבור החרדי ישנם לא מעט אנשים המזלזלים בסכנה, ומכיוון שמעלים אי אלו טענות להיתר, ע"כ נבאר את הדברים אחת לאחת, ואמנם איני ראוי לדבר במקום גדולים.

א. הנה במה שדנו דאינו נחשב מגפה, כיון שלא מתו שלושה אנשים במשך שלושה ימים רצוף, שזהו השיעור של מגפה, כמבוי' בגמ' בתענית יד,א, ולענ"ד יל"ד בזה, כיון שהיום העולם גלובלי, ויודעים מה נעשה בשאר מקומות, וא"כ מדוע שנחכה עד שיגיע הנגיף לפתחנו, ואם בערים אחרות בעולם מתו מנגיף זה הרבה יותר משלושה אנשים בשלושה ימים, א"כ ודאי שנחשבת מגפה, ובזמן חז"ל לא יכלו לדעת שמה שמתים במקומות אחרים זהו מאותו הנגיף.

ב. ואחד מחשובי הרבנים כתב שפחות מאחוז של תמותה, לא חשיב שכיח הזיקא, ועל כן שומר מצוה לא ידע דבר רע, אולם גם לשיטתו צריך להישמר ככל אפשר בעטיית מסכה, ובהתקהלות שאינה לצורך מצוה, אולם יש להעיר על דבריו, שאמנם לאדם יחיד אפשר לומר שפחות מאחוז חשיב כאינו שכיח הזיקא, אולם רב המורה לרבים, יודע שקרוב לאחוז מההולכים לאורו ימות עקב הוראה זו, אינו יכול להורות כן, כיוון שמבחינה סטטיסטית אחד מהם וודאי ימות, ומעתה יש לומר דאם כנים הדברים בענין נגיף אין להקל מפני אחוז אחד, משום אדם אחד יכול להדביק מאה אנשים שאחד מהם ימות, ועוד שלא מצינו שאדם יכול להסתמך על היתר של שומר מצוה לא ידע דבר רע, כשהדבר על חשבון אחרים, ודמי למש"כ הפוסקים ששומר שהשאיר את דלתו פתוחה בליל הסדר, כיוון שזה ליל שימורים, ונגנב הפיקדון, שאינו יכול לומר שהשאיר את הדלת פתוחה כיוון שכך המנהג, שהרי אינו יכול להחמיר על חשבון אחרים.

ג. ובענין אחוזי התמותה בארץ ישראל ובציבור החרדי, יש לידע שאמנם ב"ה אחוזי התמותה בארץ ישראל הם מהנמוכים בעולם, אולם במידה ומערכת הבריאות תקרוס ח"ו, אחוזי התמותה יגדלו מאוד, ועל כן א"א למתוח את מערכת הבריאות עד הקצה, וכמו"כ מה שאומרים שהחרדים נפטרו כשיעורם באוכלוסייה, זה אינו נכון, ואמנם שיעור החרדים באוכלוסייה הוא בערך שנים עשר אחוזים, אולם מבין האנשים המבוגרים מעל גיל שישים וחמש, אחוז החרדים הוא שלושה אחוזים בלבד, נוכמו שלפני ארבעים שנה, הנציגות החרדית בכנסת מנתה ארבעה נציגים בסה"כ, שהוא כשלושה אחוזים], וא"כ החרדים נפטרו **פי ארבעה** משיעורם באוכלוסייה.

ד. וכן שאר הטענות שאנשים מתו עם קורונה, ולא מקורונה, לאחר מחקר התברר שרק שנים עשר אחוזים מהמתים היו אמורים למות בדרך הטבע בתוך חצי שנה, וכן הטענה שלא הייתה עלייה בתמותה כללית, גם כן אינו נכון, כיוון שהייתה ירידה בתאונות דרכים מחמת הסגר, וכן בזיהום אויר, וכן משום שעצרו את הניתוחים היוזמים, וכמו שבשביתת הרופאים הגדולה בתשמ"ג שנמשכה למעלה משלושה חדשים, הייתה ירידה בתמותה, כיוון שישנם ניתוחים יוזמים שנגמרים ל"ע במותו של החולה, אולם עדיין אין ברירה, וללא הניתוח החולה היה מת בוודאות לאחר כמה חודשים, וכן עובדה היא שבארצות הברית הייתה עלייה של **שלוש מאות אחוזים** בתמותה הכוללת, וא"כ צריך להוכיח ממקומות שלא נעשה בהם סגר, ולא ממקומות שעשו סגר. [ולכל אלו הטענות שבבתי החולים ממיתים, ועוד כל מיני טענות מגוחכות מסוג זה, אשאל מה האינטרס של בתי החולים לרשום יותר מתים מקורונה, ואדרבה, הרי הם בתחרות מקצועית עם שאר מערכות הבריאות בעולם, למי יהיה פחות מתים מקורונה, ודע, שלפי רישומי החברה קדישא, ישנם עוד מאות מתים, שהיו עם תסמינים של קורונה, אלא שנפטרו בביתם, ועל כן לא דווחו כמתים מקורונה, ואם כן אחוז התמותה גבוה יותר], וישנה טענה נוספת, שבלאו הכי כולם ידבקו עוד קודם מציאת החיסון, וא"כ עדיף שידבקו כעת, אולם גם טענה זו אינה נכונה, שאיך אפשר לגרום לאדם למות קודם זמנו.

ה. ואף הטענה שמצרפים דעות של כל מיני רופאים, שהם דעת מיעוט בין עולם הרפואה, היאך אפשר להסתמך על רופאים שהם דעת יחיד, שאין סומכים עליהם בכל ענין כנגד רוב, וק"ו הכא דבפקוח נפש לא אזלי בתר רוב לקולא, וק"ו שלא אזלי בתר מיעוט לקולא, והטענה שהרבה רופאים משנים את דעתם, ועולם הרפואה עומד נבוך מול הנגיף, אי"ז טענה להקל אלא להחמיר, שיש להיזהר יותר, ולא להיסמך על קולות הרופאים מחמת ספק.

ו. וכמובן שאר הטענות שאם החילונים מפגינים, על כן מותר לנו להתפלל, טענות אלו מגוחכות, כיוון שאין אנו תולים את דיני פקוח נפש בהנהגות אחינו הטועים, וכן הנהגת אישי ציבור כאלו ואחרים, שאינם שומרים על ההנחיות, אי"ז נפק"מ כלל, ואף מבחינה פסיכולוגית הדבר לא אמור להשפיע, וכמו שאדם לא מתיר לעצמו לנהוג במהירות מופרזת, בגלל שאדם כזה או אחר נוהג במהירות מופרזת, וה"ה הכא.

[ויל"ד לו יצוייר והיו מגיעים רופאים ואומרים שניתן לפתוח או מסחר או בתי כנסת, והיו שואלים בדעת גדולי הדור, שלכאורה יש מקום לדון, שאם הנזק הכלכלי יהיה יותר מחומש מרווחי המדינה, וכך המציאות, שלכאו' דין זה מתיר למדינה כגוף שלטוני לאסור את פתיחת בתי הכנסת, ויל"ד האם לגוף ציבורי גם יש את הפטור של חומש לצרכי מות עשה, כמו באדם פרטי, שפטור אם המצוה עולה יותר מחומש, כמבו' ברמ"א או"ח סי' תרנ"ו סעיף א', וצ"ע לדינא].

ז. וראיתי במכתב של אחד הרבנים שכתב שצריך לפתוח את בתי הכנסת ביום הכיפורים, כיוון שלולא זאת המסורתיים לא יבואו להתפלל כלל, ואף לא יצומו, אולם במחכ"ת, אותם מסורתיים בלא"ה לא יבואו מפחד המגפה, ואדרבה, אם יתפללו בחוץ,

יש סיכוי רב יותר שיבואו, וכן בענין הטענה שישנם אנשים דתיים למחצה, שאם לא מתפללים בבית כנסת אינם מניחים תפילין, לאחר המחילה, המציאות היא בדרך כלל לא כך, והנחת תפילין מצויה הרבה יותר מתפילת שחרית במנין, ודן"ק].

ח. ואף צעירים צריכים להיזהר, שאמנם לא רואים כעת השלכות רפואיות משמעותיות אל רוב מוחלט של הצעירים, אולם אין לדעת איזה השלכות הדבר יגרום בעתיד, וכמו בנגיף ה-h.i.v. שהנזק נראה רק לאחר עשר או חמישה עשר שנים מאז ההידבקות, ויכול להביא אף למוות.

ט. והנה לצערנו לעיתים ישנם התקפות טילים בדרום, ולא שמענו על קבוצה כלשהיא המזלזלת בהנחיות פיקוד העורף, למרות שמספר המתים מטילים בחמישה עשר השנים האחרונות, הוא פחות ממספר המתים מקורונה באחד הימים, מלבד בבני ברק שהורה מרן הגר"ח קניבסקי שליט"א שאין לחוש, והבטיח שלא יפלו טילים בבני ברק, ואכן הבטחה זו התקיימה במלואה, [ודבר זה הוא בלתי נתפס בשכל אנושי, איך אדם בן זמננו יכול לומר שלא יפלו טילים, ולא יהיה פיגועים בעיר מרכזית וגדולה כמו בני ברק, ואכן ב"ה לא קרה כדבר הזה, וקודם שאמר זאת החזו"א, היה פיגוע בשנת תש"ז בו נרצחה הכובסת של ישיבת פוניבז', וכן בשנת תש"ב המטוסים האיטלקים הפציצו את מתחם בנדיקט בבני ברק, והגר"ח קניבסקי הרחיב את הבטחת החזו"א אף על מודיעים עילית, ולמרות שקודם שהבטיח היה שם פיגוע, מאז שאמר כן, לא היה פיגוע ב"ה], והסיבה לשינוי בהוראות גדולי ישראל ביו תחילת המגיפה לבין המצב כיום, שכיום מתירים להתפלל באוויר הפתוח, היינו משום, שאז חשבו שאחוז התמותה היה גבוה יותר, וכן ראו שכשהבחורים נמצאים בביתם, גם מסתובבים ברחובות ומדביקים את משפחותיהם, ואדרבה עדיף שיהיו בישיבות וכך ידבקו רק צעירים, וכמובן שלא עברו איסור בכך שהתפלל בבית בחודש ניסן, כיוון שכך היה הדין עפ"י הנתונים באותו זמן, וכמו עשרה שקצרו גרוגרת לחולה בשבת, שכולם עשו מצווה, וכמובן שלימוד תורה אינו מג' עבירות שיהרג אל יעבור, ואף אם היה מהמצוות שיהרג ואל יעבור, אינו יכול לגרום למותם של אחרים

י. ויל"ע בחולה מאומת היוצא לרחוב ללא אמצעי הגנה, ונמצא בין אנשים, האם נחשב רודף, והגר"ח קניבסקי שליט"א כתב ע"ז "כמעט רודף", ויש להוסיף בזה שאמנם אחוז התמותה הוא נמוך, פחות משלושה אחוזים, מ"מ אין דנים רק את מי שיפגע באופן ישיר, אלא אף את התוצאות של מעגל ההדבקה, ובהא לכאן' ודאי שאחד ימות מזה, ועכ"פ לא גרע מספק רודף, והיינו דדמי לאדם שמחזיק בידו אקדח ומכוין לכיוון אדם אחר, שהורגים אותו, למרות שאינו ודאי שיצליח לפגוע בחברו, אבל אדם שמחזיק בידו אקדח ואינו יודעים אם זה אקדח אמיתי או אקדח דמה, יש מקום לומר שאין להרגו מספק, ובקורונה דמי לאקדח אמיתי, ולמרות שבדין רציחה ומזיק אינו נחשב כרוצח, דאפשר דחשיב כגרמא, מ"מ לגבי רודף, שהוא מדין הצלת הנרדף, לכאן' אין לחלק בזה, ודו"ק.

יא. ועוד סברא יש להחמיר ולהיזהר מאוד בענייני נגיף הקורונה, ובפרט בעטיית מסיכה, המונעת כידוע את רוב ההדבקות, וכן בהתקהלויות משפחתיות בשמחות, וזאת משום ביטול תורה, שכל אדם שנדבק בנגיף, יכול למנוע לימוד תורה מעשרות ומאות לומדי תורה, רח"ל.

*

שמועות הגאון הגדול רבי אשר וייס שליט"א

א. בקובץ פעמי יעקב [קובץ נ' עמ' ס"ב] כתב הגר"א וייס שליט"א לגבי המעשה המפורסם באדם שרצה לצער את אשתו ואמר שקידש את בתו, ואם לא יענו לדרישותיו, תישאר עגונה עד שילבינו שערות ראשה, והציע מע"כ שליט"א שיבוא אדם ויאמר שהוא קידשה, דהא קי"ל [קידושין סג,ב] דנאמן אדם לומר אני קידשתיה, אם בא לגרש, כיון דאין אדם חוטא ולא לו, וזאת משום דאין לנו ספק שהאב לא באמת קיבל קידושין עבור בתו, ויש להעיר דהא כיום היא בחזקת אשת איש, והבא עליה חייב מיתה, וא"כ היאך נאמר שיבוא אדם וישקר, וכביכול עפ"י הלכה תהיה מותרת, הלא אנו נוקטים כעת שבוודאות היא מקודשת, ועוד דהלא כעת היא קטנה, דאל"כ האב אינו נאמן, דהא אינו "בידו", וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן, הלא יוכל להסריט את עצמו מקבל קידושין מאדם רעול פנים, ועוד דמנ"ל שודאי לא עשה כן באמת, דיעו"י בשו"ת ושב ורפא להרה"ג רפאל אייפרס [כיום רב בהמבורג גרמניה ח"ב אה"ע סי' ע"ח] שהביא את כל המעשה עם הפרטים המלאים, ודיבר עם הבעל ושאלו מדוע עשה כן, ואמר שדיבר עם הגר"מ קליין זצ"ל בעל המשנה הלכות ושאלו ע"כ שאשתו עומדת להינשא אחר שקיבלה גט שלא כדין, ואמר לו הגר"מ שיעשה כל מה שביכולתו למנוע דבר זה, והציע פתרון זה לקדש את בתו, ושאלו האב מי יסכים לקדש את בתו, ואמר לו הגר"מ שהוא מוכן, ושאלו האב הרי הגר"מ נשוי, ואסור לקדש אשה שנייה, ואמר לו הגר"מ דבמקום אפרושי מאיסורא לא גזר רבינו גרשום, וא"כ במידה ולא יאמינו לו יכול לקדשה, וא"כ העצה לחכות עד שתגדל, ואז כבר לא יוכל לקדשה שוב, ואז ידונו על הקידושין של האב.

ב. בשו"ת מנחת אשר [ח"ג יו"ד סי' מ"ז] כתבעל ההצעה לגדל עדרים של בני פקועה, שיכולה לצאת תקלה אם יתערבו פרות רגילות, ויוולד ולד שהוא חצי בן פקועה, ואף שחיטה לא תועיל לו, ויהיה הפסד מרובה וכו', ולא הבנתי מדוע חשש, הלא כיום כל הבהמות ממוספרות, ואפשר לסמן על הבהמה וכך ימנע חשש זה. [ובדרך אגב אנו נמצאים בבעיה גדולה, שבמהרה יבנה בית המקדש, ואין לנו קרבנות שכולם בעלי מומין, שיש להם חור באוזן, ולדעת החזו"א הוי מום, ואין לומר דמשיח צדקנו יביא עמו קרבנות, כדמשמע בע"ז כד,א, דגמ' ערוכה היא בבכורות נא,ב "ונישדי מומא בכוליה עדרא" מהרה יבנה ביהמ"ק וכו"'].]

ג. הגר"א וייס שליט"א הקשה למ"ד גדול מי שאינו מצווה ועשה יותר מהמצווה ועושה, א"כ הגויים יהיו בדרגה גבוהה מהיהודים, ותירץ דלנו יש גם הידור מצוה, ולא

זכיתי להבין, שהרי גם הגוי יכול להחמיר בהידורי מצוות, ולגופה של שאלה, אם נוריד לגוי את מצוות ת"ת ושבת, הוא כבר יהיה בפער גדול.

ד. **במנחת אשר** [ח"ב או"ח סי' ב'] כתב לגבי התכלת דאף אי נימא דהוי ספק אין מחויבים ללבוש כיון דאין מחויבים לעשות מעשה שאף אחרי שנעשה עדיין נישאר בספק, וכמ"ש הפרמ"ג [או"ח סי' קצ"ד], אולם יש לציין דהמשנ"ב בג' מקומות לא נוקט כהפרמ"ג, ונציין אחד מהם בסי' תרצ"א [ס"ק כ"ז] לגבי מי שמסופק אם המגילה כשרה, שמחויב לקרוא בלי ברכה, וחזי' להדיא דאף שאחר שיקרא ישאר בספק, מ"מ מחויב לקרוא, ובאמת דברי הפרמ"ג אין להם מקור עד כמה שידוע לי, ומסברא אינם מוכרחים [ואמנם אינו היחיד שכתב כן, יעוי' במהר"ם שיף [ב"מ ו,ב] שכתב כדבריו.

ה. **במנחת אשר** [ח"א יו"ד סי' לט ושמות סי' מד] דן לגבי כשרות החלב בזמננו, שאחוז הטריפות הוא גבוה, וא"כ אין פי שישים חלב כשר, וכתבתם ע"ז דאין ההלכה מתחשבת בהנחה הסטטיסטית, והנה יש להביא ב' ראיות דאזלי' עפ"י סטטיסטיקה, א' במתני' בטהרות [פ"ה מ"ז] לגבי אדם שהלך לישן ברה"ר, ואמרי' דלר"מ טמא, משום שמא נגע בו זב, ואילו חכמים מטהרים, משום דלא חיישי' שמא נגע בו זב, אולם לא חלוקים חכמים שאחד מכל עוברי רה"ר הוא זב, וזאת למרות שעל כל אחד ואחד מעוברי רה"ר ישנו רוב שאינו זב, וזה עפ"י ביאור הר"ש והר"מ והרא"ש התוס' יו"ט והרע"ב ודלא כביאור הגר"א והחזו"א שם [ולפ"ז יל"ד על כך שמכניסים מתים למנהרות ארוכות, ובוודאות מטמאים שם כהנים, ואכמ"ל] ועוד ראי' מהמרדכי [חולין סי' תשל"ז] לגבי ספק חורי נמלים בחיוב לקט, שמחייבים אותו לתת, למרות שיכול לומר על כל חלק שאין רוב שמחויב לתת, יעו"ש. ואמנם יש ראיות כנגד כדוגמת האחרונים דס"ל דאזלי' בתר רוב חנויות ולא רוב בשר, למרות שמבחינה סטטיסטית ודאי שרוב בשר עדיף. [ולכאו' יל"ע שעד שמעירים על החלב יש להעיר מדוע כשעוררו על צומת הגידין לא שמענו מי שנמנע מאכילת ביצים, והרי ביצת טריפה אסורה, והתם ליכא רוב דאינם טריפות, שהרי יש צד שהטריפו בידיים, ומבירור שערכתני אצל הגר"ח רוטר שליט"א הבקי בעניינים אלו, אמר שבמציאות אין מזריקים לתרנגולות המטילות ביצים, אלא לתרנגולים המיועדים לשחיטה]

ט. **במנחת אשר** [ח"א או"ח סי' יד] כתב לגבי שימוש במגבונים בשבת להקל, משום שלא יוצא בשימוש קל אלא מה שמעל המגבון, ובמכתב לבעל הארחות שבת הגרי"מ רובין שליט"א שטען שבבדיקה מדעית התברר שתמיד יוצא נוזל אף מתוך המגבון, הגיב מעכ"ת שההלכה נמסרה לפי מה שנראה לעין, והנה הדברים צ"ב שהרי אם נשאל כל אדם רגיל יאמר שוודאי יוצא נוזל מהמגבון, אלא שהרב חידש שהדבר יוצא מעל המגבון, וד"ז הוכח כלא נכון מבחינה עובדתית, וא"כ היאך שייך לומר שהתורה נמסרה לפי מה שעין רואה. [ויש לציין ששמעתי ראי' שלא אומרים שהתורה נמסרה לפי מה שנראה לעין ממתני' בפרה [פ"ו מ"ג] לגבי הזאת מי פרה דבעי' מים חיים, ומים שיוצאים מספוג אינם מים חיים, ואם נפל ספוג לתוך הכלי שמזה ממנו, אם המים בגובה יותר מהספוג, יכול להזות, אולם אם המים בגובה הספוג לא יכול להזות כיון שוודאי המים יצאו גם

מהספוג, למרות שהדבר אינו ניכר לעין, ע"כ הראיה, ולא אכחד דלא ברירא לי טיבה של ראי' זו ולא הספקתי לעיין בה]

והי' מי שהתיר משום פסי"ר דרבנן דלא ניח"ל, והדברים תמוהים, דהא אין לך ניח"ל גדול מסה, וכמו"כ הי' מי שהתיר משום שהמים הולכים לאיבוד, והדברים ג"כ תמוהים שהרי המים אינם הולכים לאיבוד, וזה יעודם ושימושם.

י. **במנחת אשר** [ח"א או"ח סי' י"א] כתב לגבי האם מותר למחמיר לבקש מהמיקל שיעשה בשבילו מלאכה, הנה לכאוי' יש לחלק אם מדובר במחלוקת בין פוסקי זמננו, ובפרט במי שבירר את הסוגיה בעצמו שיצא לו לאסור, לבין מקרה של מחלוקת שו"ע ורמ"א דאי"ז מחלוקת מסוג זה, ואף האשכנזי לו היה ספרדי היה מיקל ולהיפך, ויודע אני בעדות אישית שהגר"ש וואזנר זצ"ל התיר במחלוקת שו"ע ורמ"א לבקש מהמיקל, אולם הגר"ד לנדו שליט"א חלק וס"ל לאסור בכה"ג, ושמעתי טענה בעניין זה, דאם הוא עצמו בירר את הדבר וס"ל לאסור א"כ אף לגוי אסור לו לומר, וא"כ המיקל לא עדיף מגוי, ואמנם דבר זה תלוי בטעמים של אמירה לעכו"ם ואכמ"ל.

יא. בענין נח לו לאדם שיפיל עצמו לכבשן האש ואל ילבין פני חברו ברבים, כתב ע"ז **במנחת אשר** בראשית סי' נ"ז שאין הכוונה כפשוטו, ואמנם קושיותיכם הם עצומות, אולם אין דרך אחרת לענ"ד לפרש פירוש אחר בראשונים שהקשו ותירצו ורואים בדבריהם שאכן כוונתם כפשוטו, ואף המהרי"ל דיסקין לא ביאר אחרת בדברי התוס'. [ולגבי הטענה דבכה"ג ל"ש מאי חזית, ראיתי שהגר"מ אזרחי שליט"א ביאר שאחרי שלומדים בהיקש שגילוי עריות ג"כ יהרג ואל יעבור למרות דליכא מאי חזית, א"כ הדבר חוזר ומלמד שאף ברציחה באופן דליכא מאי חזית מ"מ יהרג ואל יעבור]

יב. בעניין חיוב סומא במצוות, כתב ע"ז **במנחת אשר** בראשית סי' ס"ח, והקשיתם על הסוברים דלמ"ד דסומא פטור מן המצוות פטור אף מל"ת, דאטו יהיה מותר לו לרצוח ולבוא על הערווה, והנה ע"ז י"ל דמ"מ מצווה בז' מצוות, שהרי כתבו תוס' שהוא כגוי, ולא פחות מכך, ועל מה שהבאתם מהגמ' בגיטין [כג,א] לגבי סומא היאך מותר באשתו, הנה אפשר דהגמ' אליבא דהלכתא דסומא חייב במצוות. [ובלא"ה דברי הגמ' צ"ב דעדיין תיקשי בסומא חרש היאך מותר באשתו, דהא ליכא טביעות עינא דקלא, וצ"ע]

יג. **במנחת אשר** ח"א סי' ס"ד כתב לדון האם מחויבים לשנוא את הרשע, ויש להוסיף בזה דהנה בסנהדרין [מה,א] ובב"ק [נא,א] איתא דמשום "ואהבת לרעך כמוך" אמרי' ברור לו מיתה יפה, וע"כ מחייבים לסקלו מגובה ב' קומות, ובקובץ ביאורים להגר"א וסרמן [ב"ק אות ל"ז] כתב דמכאן מוכח דאיכא "ואהבת" ברשע, אומנם לכאוי' יש לחלק דהתם מיירי לאחר הכפרה, כלומר שאחרי שימות ימות בצורה מכובדת, שהרי הנידון לאחר שכבר נופל, [וכמ"ש לגבי לומר ימ"ש לרשע, שהקשו דהא אם ימות ללא ילדים אשתו תזקק ליבום, ויבום הרי נועד כדי שלא ימחה שמו, וראיתי שהגר"ח קניבסקי שליט"א חילק שאחר מיתתו המיתה כיפרה לו קצת] ויש לפלפל בזה.

יד. **במנחת אשר** בראשית כתב להליץ יושר על מנהג בעל הדברי חיים מצאנז לשבת בסוכה אף בשעת הגשמים, וזאת מכמה טעמים שהיכן שנח לו יותר לשבת שם, אי"ז נקרא הדיוט, ויש להעיר דלכאו' כל ההסתייגויות שנאמרו בראשונים לענין זה שכל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט, אינן אלא לשאר מצוות, משא"כ במצות סוכה שנאמר דדמי למי שמוזג כוס לרבו ושפך לו קיתון בפניו, וא"כ התם ההישארות בסוכה היא לא רצון ה' לכאו'.

טו. שמעתי בשם **הגר"א וייס שליט"א** לעורר על מי שמשתמש בגנרטור בשבת, שהרי ישנה חברת ביטוח שצריכה להפעלי חדר בקרה על הגנרטור, וא"כ מה הועילו חכמים בתקנתן, אמנם לכאו' יל"ד בזה, חדא דעפ"י בירור שעשיתי אצל כמה מבעלי הגנרטורים, ואמרו שאמנם החוק מחייבם לעשות ביטוח, אולם הם לא עשו, ועוד שמי שנמצא בחדר הבקרה הוא גוי, ומשא"כ בחברת חשמל, ועוד דאף אם כן אין האיסור אלא של חברת הביטוח, כיון שלא מוסיפים בחילול שבת על כל צרכן, ומשא"כ בחברת חשמל שכל אדם ואדם שמשאיר בביתו חשמל דלוק [אף אם לא נמצא בבית בשבת] גורם בכך שבהפעלת החשמל ע"י חברת החשמל יהיה חילול שבת גדול יותר.

טז. **במנחת אשר** פסחים סי' פ' כתבתם לדון האם יש חיוב להניח תפילין בכל יום, אם נאמר שאין חיוב להניח תפילין כל היום, [עי' ביאור הלכה בסי' ל"ז], ויש לציין שהגרי"ז זצ"ל [הובא בעובדות והנהגות] אמר שאין להקפיד על הנחת תפילין בחוה"מ, כיון שאין ענין להניח בכל יום, ויכול להניח זמן כפול בשבעה ימים שאחר החג, ויש להעיר בכ"ז מדברי הגמ' בכתובות [פו,ב] שכופין על המצוות נאמר כשאינו רוצה להניח תפילין, ולא מסתבר שיכפו אותו על מצוה שיכול לקיים אף בחלק זמן מהחיים, גם משום שאפשר שקיים זאת בעבר, [ובשונה מיום אחד, ששייך להעיד שלא הניח באותו יום], וכן משום שיכול להניח בעוד זמן רב, [וג"כ בשונה מיום אחד, שחייב להניח עד השקיעה].

לתגובות: Zx0527103930@gmail.com

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

שש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב!

סיפר יהודי שעלה מטריפולי לארץ ישראל: חמישים שנה חלפו מזמן שהוברחנו יחד עם כל משפחתי, מטריפולי בירת לוב – לטורקיה, ומשם לארץ ישראל.

מהבריחה עצמה איני זוכר הרבה, רך בשנים הייתי, אך הבנתי שהיה זה מבצע נועז ומסוכן שבחסידי שמים הצליח על הצד הטוב ביותר. אלא שהורי היקרים ז"ל נאלצו להותיר אחריהם את כל רכושם בלוב, ועלו לארץ הקודש ללא פרוטה אחת. עניים מרודים ממש!

קיבלנו דירה קטנה במקום שנקרא 'רמת פנקס' (כיום שכונה באור יהודה). רהיטים לא היו לנו, מלבד כמה ארגזי תפוזים ששימשו ככיסאות וגם כארון אחסון... וזוג מיטות ברזל מחלידות. לא היה קל בכלל, אך היינו מאושרים: נמצאים אנו בארץ הקודש משאת נפשו של כל יהודי!

למחרת בואנו, הלך אבא ז"ל ללשכת משרד העבודה כדי להתעניין על עבודה כלשהי בה יוכל לפרנס את בני הבית הרעבים ללחם. אבא חזר כעבור מספר שעות, וסיפר באושר על עבודה שקיבל במפעל צבאי הנמצא בלוד. המרחק מרמת פנקס ללוד אינו גדול במיוחד, אך אבא נאלץ לנסוע מדי יום, בשעה שאינה בוקר ואינה לילה, נסיעה ארוכה ומתישה באוטובוס ישן ומקרע, במסלול מאסף שעבר על פני תחנות רבות, עד שהגיע לכביש האחורי של העיר לוד, שם היה יורד ומבוסס את דרכו בשבילי עפר, בגשם המרטיבו עד לשד עצמותיו, או בקיץ כשהחמה קופחת על ראשו, ובמשך שעה (!) הלך והלך, עד שהגיע עייף ומותש לשערי המפעל. במפעל עבד בעבודה פיזית ומתישה - עד שעת אחר הצהרים מאוחרת, ואז נאלץ ללכת ולבוסס בחולות שעה ארוכה, עד שהגיע לפאתי העיר לוד, והמתין לאוטובוס במשך זמן רב, ושב לביתנו בשעת ערב מאוחרת מאד.

אבא הגיע בשעה כה מאוחרת – כאשר כולם כבר ישנו! במשך מספר שנים ראינו את אבא רק בשבתות ובחגים! אך בשבת לא ניתן היה להכיר באבא את היהודי עמל הכפיים - שאינו רואה מנוחה במהלך השבוע. אבא ז"ל היה מנהל ביד רמה את שולחן השבת, שר ואומר דברי תורה מתוקים מדבש, מספר סיפורים, ומתענג על לימוד בצוותא עם כל אחד מהילדים. מעולם לא שמענו את אבא מדבר בשבת בדברים שאינם מעניין קדושת השבת.

באחד מהימים שמענו מאמא ע"ה על עול הפרנסה של אבינו והצטערנו לשמוע שהאדם היקר הזה שבטריפולי היה סוחר מצליח - כאן נאלץ לבוסס דרכו שעות בחול, ולעבוד עבודה לא קלה כלל! לא פעם שאלנו את אבא בשבת, איך הוא מצליח להתמיד בעבודתו, חרף הקשיים, ובפרט כיצד הוא שורד את ההליכה בחול הרטוב או הלחהט,

שעתיים כל יום? אך אבא חייך ואמר שיש לו סוד שעוזר לו להחזיק מעמד... אך שבת
היום לה' ולא כדאי לדבר מענייני עבודה ...

היה זה ביום חם וקייצי במיוחד, אמא עמדה במטבחון הצר, סחטה תפוזים, והכינה
עוגת שוקולד יפה ומרשימה. עוגה היתה דבר נדיר אצלנו גם בשבתות - מחמת העניות
הגדולה, גם מיץ תפוזים לא היה דבר ששותים בשגרה בכל יום. אמא הודיעה שהיום יש
הפתעה! ולכן הולכים לישון מאוחר...

בדריכות רבה המתנו להפתעה, עד שבשעת ערב מאוחרת נפתחה הדלת - אבא עמד
בפתח. מעולם לא ראינו את אבא בשעה שחזר ממסעות עבודתו. הוא היה נראה כשבר
כלי ממש, עייף מאד, בגדיו רטובים מזיעה, ונעליו מלאים בעפר דרכים. אך פניו קורנות
מאושר!

אבא רחץ פניו וידיו, והתיישב בכבדות, ואמר כשקולו רועד מהתרגשות: "ילדי היקרים,
שאלתם אותי מה פשר הצלחתי לשרוד בעבודה כה קשה ומתישה, ובפרט כיצד אפשר
ללכת כל יום שעתיים בחום ובקור? כעת הגיע העת לגלות את הסוד!"

עמדנו מביטים במתח רב באבא, והוא המשיך: "כל יום בדרך לעבודה אני משנן עמודי
גמרא בעל פה מסדר נזיקין, עד שאני מגיע לשערי המפעל! האמינו לי שאני כלל לא
מרגיש את הדרך הקשה, במוחי חולפות להם הוויות אביי ורבא - והם אשר מוליכות את
רגלי! וכך גם בדרך חזור, מילותיה המתקוות של הגמרא אשר רוחש פי, מגרשות
ומשכיחות את העייפות, וכשאני יורד מהאוטובוס בשעה מאוחרת בסמוך לבית, אני חש
כביכול התעוררתי מחלום מתוק!" ילדים יקרים, בואו תחגגו איתי, היום זכיתי בחסד
ה' לסיים בעל פה את שלושת הבבות: בבא קמא, בבא מציעא, בבא בתרא. מזל טוב!
התכבדו מהמטעמים לכבודה של תורה!"

עוד שנים רבות המשיך אבא ז"ל לעבוד במפעל, ולהשתדל לפרנס את המשפחה,
ומפעם לפעם זכינו להישאר ערים בשעת ליל מאוחרת ולחגוג עם אבא עוד סיום מסכת
בעל פה!

אבא ז"ל הלך לבית עולמו בשיבה טובה, ואין זה פלא שזכה לראות דורות ישרים של
תלמידי חכמים, המצטיינים בחשקת וידיעת התורה!

אם נרצה או לא נרצה - מתיקות ועריבות ושמחת לימוד התורה שלו - חלחלה אלינו
לדורות הבאים...

בדורנו זה ענין של פיקוח נפש

כך דרש הגה"צ רבי אורי ויסבלום שליט"א, משגיח ישיבת נחלת הלויים:

גם בדורות הראשונים היה ענין התענוג בדברי תורה ענין כה נשגב ועיקרי, קל וחומר
בדורנו, דור תפנוקים, שתענוגי עולם הזה זועקים מכל פינה, והפיתוי הוא אלף מונים
מאשר היה בדורות קודמים, הרי ענין העריבות בדברי תורה הוא ממש ענין של פיקוח
נפש... שיהיו בפינו מתוקים מדבש ונופת צופים (קובץ 'חיזוק' ח"ה עמ' קיט).

"נגיל ונשיש בזאת התורה – כי היא לנו עוז ואורה!"

יהי רצון שהריקודים והשמחה סביב התורה ביום גדול זה – ילוו אותנו משך כל השנה!

חג שמח!

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

מאמרים לפרשת וזאת הברכה תחילת תשפ"א

הודיה בפרשה / הרב חיים שולביץ

כח הברכה נמשך מהודיה

וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בָּרַךְ מֹשֶׁה אֶישׁ הָאֱלֹקִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לִפְנֵי מוֹתוֹ, וַיֹּאמֶר ה' מְסִינֵי בְּאֵ (לג, א)

פסוקי הפרשה כנגד מזמור לתודה

בפירוש הרוקח לסידור (אות טז) כתב, שבמזמור לתודה יש מ"א תיבות, וכנגדם מ"א פסוקים בפרשת וזאת הברכה, כי משה אמר מזמור זה על הברכה. והדברים טעונים ביאור וטעם, מה שייטא של פרשה זו למזמור התודה.

צריך להקדים שבח קודם הברכה

מצינו בכמה מדרשים (ספרי שמו, מדרש תנאים עמ' רח-ריג) שדנו למה הקדים משה לברכתו את הפסוקים אודות מתן תורה, ואף בסיפור הדברים אחר שהחלה התורה לומר 'וזאת הברכה' הפסיקה בהבאת פסוקים אלו קודם עצם הברכה. וביארו שמה רצה לברך את כל השבטים, גם אלו שלא התברכו על ידי יעקב, ולכך הוצרך להקדים ריצוי, ובלשונו של שוחר טוב (יט) 'הצדיקים יודעין לרצות את בוראן, שנאמר (משלי י, לב) 'שפתי צדיק ידעון רצון', זה משה, בשעה שבקש לברך את ראובן, מהו אומר תחלה 'ה' מסיני בא' 'אף חובב עמים' 'תורה צוה לנו משה' 'יחי ראובן ואל ימות', הרי שהיכולת לברך תלויה בהקדמת שבח לריצוי.

ובצרו המור הביא דברי המדרשים, והוסיף שהרוצה להכנס להיכל המלך, ימצא שהקדמת משה היתה כמו שאמר 'והכריתו את שמנו מן הארץ, ומה תעשה לשמך הגדול', כי השכינה בישראל צורך גבוה, ואי אפשר שיהיה הכסא שלם בלא י"ב שבטי ישראל, כי בם מלכותו נראית, ולכן אמר משה לפני הקב"ה, כיון שנקראת מלך ישראל, ראוי שיהיו שנים עשר שבטים. וזהו 'ויהי בישורון מלך, אימתי בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל, ולכך ראוי לך שתכניס את ראובן במספר שבטי ישראל, כי בלעדיו יהיה חסרון לא יוכל להמנות, הרי שעומק הריצוי הנצרך לברכה, הוא בהעמדת י"ב שבטי יה כמשמשים לגילוי הנהגת המלכות, ויש להתבונן כיצד ריצוי זה משתייך אל הקדמת השבח של ה' מסיני בא וגו'.

³⁰ ראה רשב"א (ח"א ברכות לב:) בביאור דברי רבי שמלאי 'לעולם יסדר אדם שבחו של מקום ואח"כ יתפלל', שהצורך להקדים שבח, הוא כדי שלא יבא לבקש כאילו הוא סבור שמגיע לו, או כמסתפק ביכולת השי"ת למלאות בקשתו, או כשיש לו צד שלולי התפילה יוכל להשיג מבוקשו אצל אחרים. ולכן צריך לקדים ולהכיר, שהקב"ה אינו חייב לו מאומה, וכל מה שקבל עד עתה הוא בחסדו, ושהקב"ה כל יכול, ואין גבול ליכולתו ליתן לו, ושרק הקב"ה יכול לעזור, נוכח הוא בספר העקרים מאמר ד פ"כ], וזה הוא ענין ג' ברכות ראשונות, הראשונה בחסדי אבות, להורות שהכל תלוי בחסדו. השניה בגבורתו, שאין גבול ליכולתו, אף להחיות מתים, והשלישית, שאין זולתו, שהרי אפילו מלאכים יהללוהו סלה.

בי"ב שבטים נבנה 'בית'

וכבר האריך בשערי אורה (שער ה) לבאר עניינם של י"ב שבטים מזלות וחדשים, שכולם נובעים משם יהו"ה, דהיינו מדת תפארת, המכוונת באמצע כנגד כל הצדדין ושמות הקודש כולן, וכל הכינויין מתאחזים ומתאחדים בו בין מלמטה בין מלמעלה בין מן הצדדין, כך יעקב שהוא י"ב שבטים, שהם סוד י"ב גבולי אלכסון, מתאחזים בשם יהו"ה יתברך. והיינו שבשם הוי"ה יש י"ב צירופים, שהם אופני המשכת שפע, והמאחד את כולם הוא שם יהו"ה שיעקב אחוז בו, ולכן הוליד י"ב שבטים.

ובגמרא (פסחים פח.) אמרו 'יעקב קראו בית', כי רק אצלו נשלם הבנין, והיינו כי שלימות מקום קבוע היא בבנין בית, ובבית יש שש צדדים, וביניהם מחברים י"ב חיבורים, ארבעה בין הדפנות, ארבעה בין התקרה לדפנות, וארבעה בין הקרקעית לדפנות, וכך הם י"ב שבטים המצטרפים יחד לבנין בית ה', כנודע מספר יצירה (פ"ה מ"ב) וזהר (ח"א רמא.).

'זאת' גילוי כלל המידות

והנה בראש הפרשה כתב הרמב"ן 'וזאת' היא הברכה, כי 'מאת ה' היתה זאת' (תהלים קיח כג), וכן בברכת יעקב נאמר (בראשית מט כח) 'וזאת אשר דבר להם אביהם, זאת הברכה, הוא שאמר דוד (תהלים קיט, נו) 'זאת היתה לי כי פקודיך נצרתני, ירמוז לציון עיר דוד כי שם צוה ה' את הברכה חיים עד העולם, והמשכיל יבין. וכוונתו למבואר בזהר (ח"א צד. ח"ב קנח:) ובשערי אורה (שער א) ש'זאת' היא מדת מלכות, המקבלת את השפע מתפארת [שהיא מדתו של יעקב, ונרמזת בו, ד'וזאת', כי היא כלל הו"ק דז"א], והטעם שנקראת 'זאת', הוא משום שבה חל הגילוי של כלל מדות השי"ת, והיא מורה על הכרת הדבר שלפנינו, ולכן אמר דוד (תהלים כז ב) 'בזאת אני בוטח', כי כפי שמחזק את הכרתו בהנהגת ה' כך תגדל השגחתו (כמבואר בנפה"ח א ט), והאריך בזה הרמב"ן בכמה מקומות (בראשית ב כ, שמות כה ג, ויקרא טז ב) עי"ש.

וכאמור, שפע הברכה נמשך אל המלכות בי"ב אופנים, ואמרו בזהר (ח"ב לז:) 'האי כתרא דאקרי 'זאת' אתקרי 'אשה', כמה דאת אמר (בראשית ב, כג) 'לזאת יקרא אשה', אמאי, משום 'כי מאיש לקחה זאת', מאן הוא 'איש', ההוא דאקרי 'זה', ודא הוא איש דכר, כמה דאת אמר (שמות לב א) 'כי זה משה האיש', 'האיש הזה', ואקרי 'איש זה', ו'זה איש'. ו'זאת' אתנסיבת מזה דאקרי זכר', וביאור הדברים, מדת מלכות היא נוק' ונקראת 'זאת', כי היא הגילוי הגדול ביותר במדות, ואילו משה שהיה אחוז במדת תפארת, נקרא 'זה', בגי' יב, [ראה זהר ח"ג רמה. והיינו שהתפארת כוללת ז' ספירות של חג"ת נהי"ם, ומשפיעה למלכות שהיא ה' אחרונה בהוי"ה, ובעץ חיים מו ג כתב שהת"ת נקרא ז"ה נגד י"ב פרקין שיש בו] סג.

¹⁰ וכל זה נכלל באותיות תיבת 'זאת', כי כשהמלכות מלאה בשפע, היא נקראת 'את', ומבואר מדברי הגר"א (ספיי"צ א ג) דהיינו משום שהיא כוללת הכל מא' עד ת', והיינו שכשהיא מקבלת כל שפע ז' מידות, הרי יש בה הכל,

י"ב דרכי השפע

נמצא איפה, שהעמדת כל י"ב שבטי יה כמשמשים יחד לגילוי הנהגת המלכות, הכרחית היא להמשכת הברכה, וכן הוא בזהר (ח"ג סב.) 'כל אלו שבטי ישראל שנים עשר וזאת', הרי שלשה עשר, ששיתף עמהם את השכינה והתקיימו הברכות, והיינו שברכתם המשיכה את כל השפע העליון אל המלכות, וראה רבנו בחיי (בראשית מט כח) 'איש אשר כברכתו ברך אותם' י"ב שבטים הם דוגמת י"ב צנורות של מעלה, ועליהם רמו דוד כשאמר 'שם עלו שבטים שבטי יה' (תהלים קכב ד), הזכיר לשבטים על י"ב של מעלה ושבטי יה על י"ב של מטה, כברכתו ברך אותם כברכתם של מעלה ברך אותם למטה, הרי שברכת י"ב השבטים היא כברכת דרכי השפע הבאים משם הוי"ה אל המלכות.

והנה בהקדמת השבח אמר משה 'ה' מסיני בא', ובזהר התבאר שלא אמר 'בסיני', כי שפע התפארת מסתתר בתוך יסוד, וכן נאמר 'מציון מכלל יופי', שמשמעו הוא כי מ'ציון' שהוא היסוד, התגלה אל המלכות שפע הת"ת הנקרא 'מכלל יופי' כי הוא כולל את כל הגוונים, ובמלכות 'א-להים' הופיע, הרי שהשבח הוא מענין הריצוי, כי רק בהיות בית ישראל כלול בכל י"ב גוניהם, אזי נמשך שפע התפארת כראוי אל המלכות^{סד}.

זבח התודה כנגד השבח והברכה בלחמיה

כח הברכה החל במלכות על ידי שבח התפארת, הוא כל עניינו של קרבן התודה, כמבואר בזהר (ויקרא יב:) תאני רבי חייא, כתיב 'על זבח תודת שלמיו', דא שלימו דכלא, שלמיו תרי, תודה אתידע, 'שלמיו' בלשון רבים מורה על תיקון שני עניינים, ותיקון התודה ידוע], אמר ליה רבי יהודה, תודה ידיע [שתיקונה במלכות], שלמיו מהו תרי, אמר ליה תרי וויין, ו' ו' [ת"ת ויסוד], דהיינו שלמיו, שלמא דכלא [כי זווג מלכות לת"ת נעשה ע"י היסוד, וזווג זה מביא שלום בכל העולמות]. 'תודת שלמיו', רבי יוסי אמר, הא דאמר רבי חייא שפיר, דכנסת ישראל אתברכא מאינון תרי דאינון שלמא דכלא [כנסת ישראל שהיא המלכות, מתברכת משני אלו, ת"ת ויסוד, כי בהם עובר שפע כל הספירות].

מהיות הטיפה כנקודה אחת בראש א', עד שחל בה ריבוי שלם, עליו מורה אות ת', כי 'ארבע מאות' הוא אופן הריבוי הנמשך מד' אותיות הוי"ה, שכל אחת יש בה עשר הכוללים עשר.
^{סד} ויתכן שלכך קבעו לקרא פרשת 'וזאת הברכה' בשמחת תורה, כי בהיות המלכות מלאה בשפע, הרי היא מחלקת שלל וברכה, וכיון שבנין המלכות נשלם באותם כ"א ימים [בגימ' אהי"ה, שם הבינה] שמראש השנה עד הושע"ר, ובשמחת תורה שבה לייחוד שלם, הרי אז הוא ראוי לומר 'וזאת הברכה'.

מעתה מבואר כמין חומר מפני מה פרשת וזאת הברכה וענין התודה בחדא קטירא אתקטרו, במ"א תיבות ומ"א פסוקים, כי בפירוש הרוקח (שם) כתב שמנין מ"א תיבות במזמור לתודה הוא כנגד מ' לחמים, ואחד כנגד זבח התודה, והיינו כמבואר שעניינו של קרבן התודה, הוא ברכת המלכות הנמשכת על ידי שבח התפארת, ולהאמור זה הוא גם אופן בניינה של פרשת וזאת הברכה^{סה}.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

---

^{סה} וראה עוד ברוקח (שם אות קמג), בנוסח ברכת המילה 'אשר קידש ידיד', שיש בברכה זו מ"א תיבות, א' לקליטת הזרע ומ' ליצירת הוולד, וכן בפסוקי הברית בפר' לך לך עד 'אני אל שדי התהלך לפני והיה תמים'. והן הן הדברים, כי אופן הריבוי והברכה, הוא בקליטת שפע עליון, כאשר המלכות מכוונת להשלמת ד' אותיות הוי"ה, ובה נכפלים בעשרה, וממנה יולדו ויחולקו כל הברכות שבעולם. וראה גם בכל בו (סי' קכב) שבברכת 'על הצדיקים' יש מ"א תיבות, כנגד מ"א אותיות שיש בפסוק 'ואברכה מברכך', הרי שכל מקום שמתקיים בו זיווג של יסוד במלכות, שם מתגלה שפע הברכה.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת השבוע

לג, ב: מימינו אש דת למו.

הכתיב **אשדת בתיבה אחת**, והקרי **בב' תיבות אש דת**. ומצאתי בפירושו המיוחס לרבינו יהודה החסיד שכתב בזה"ל כתיב תיבה אחת כמו [לעיל ג, יז ד, מט] אשדת הפסגה, ופירושו מעין כמו אשד הנחלים, וזהו אשדת כמעין הנובע.

ויותר מפורש ברבינו הרוקח וז"ל **בשעה שהרכין שמים הראה את אישו הגדולה על הר סיני יצאו אשדות נחלים כדכתיב הנחל היורד מן ההר** [לעיל ט, כא], לכך אשדת נכתב כמו בתיבה אחת, ונקרא אש דת בב' תיבות כי ראו אש יוצא מפיו.

והנה הגר"א כתב ש"מ" מתיבת מימינו עם תיבת "אש" בגימטריא "מקרא", "דת למו" אותיות תלמוד [ועיין זבחי צדק בנטע אברהם שם מה שביאר עוד בזה], ולהנ"ל "אש דת" יש כאן רמז בקרי למקרא שהוא ע"י דבורי אש שיצא מהקב"ה, וגם הכתיב רמז לתלמוד שהוא תורה שבעל פה, שעל זה שייך מה שכתבו ר"י חסיד והרוקח שהיא כמעין הנובע וכמים שאין להם סוף, שהם מרובין ונמשכים מענין לענין וכדאיתא בתנחומא פרשת נח, ולזה הקרי הוא רמז לתורה שבכתב הגלוי, והכתיב רמז לתורה שבע"פ שהוא פנימי יותר שבא לגלות ולפרש את התורה שבכתב.

*

לג, ג: והם תוכו לרגליך ישא מדברותיך.

באור החיים הק' כתב עוד ירצה אומרו **ישא מדברותיך על דרך אומרם ז"ל** [שיר השירים על הפסוק ישקני] שכל דיבור ודיבור שהיה יוצא מפי הקב"ה היה מדבר עם כל איש ואיש מישראל ואומר לו **אתה מקבלני עליך**, והוא אמר לו **הן היה נושקו וכו' ועולה ומתעטר לראשו**, והוא אומרו והם תוכו וגו' ישא כל אחד ואחד מהם מדברותיך על ראשו, ודקדק לומר מדברותיך ולא אמר דברותיך לפי שהדברים עצמן היו מדברים להם ואמרו לכל אחד אתה מקבלני וכו' כאמור.

ואמרו "ישא" לשון עתיד, לפי שאחר מעשה העגל נקלפו מהם העטרות ההם שנשאו על ראשם שהם המדברים איתם והורידו עדיים מהר חורב וזכה בהם משה כאומרם [חגיגה טו, א] זכה נוטל חלקו וחלק חבירו בגן עדן, והוא סוד אומרו "והביטו אחרי משה" שאמרו ז"ל [סנהדרין קי, א] שחשדוהו באשת איש, פירוש שהיא התורה המאורסה לישראל שנטל משה כל חלקם, לזה אמר "ישא" שעתידין לחזור להם לעתיד לבוא עכ"ל.

והנה לא נתפרש בדבריו מתי יחזרו להם העטרות לעתיד לבוא, אולם לפי מה שרש"י פירש שם בשיר השירים בפסוק ישקני בזה"ל ונאמר דוגמא שלו על שם שנתן להם תורתו ודיבר עמהם פנים אל פנים ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע, ומובטחים

מאיתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומיסתר צפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו, וזהו ישקני מנשיקות פיהו עכ"ד.

א"כ מסתבר מאד דבמעמד מתן תורה תניינא לעתיד לבוא שיבאר להם סודות התורה וצפונותיה יחזרו להם אותם כתרים שאיבדו במעמד הראשון.

והנה רבינו בפירושו חפץ ה' [עמ"ס שבת פח, א שם גמ' ד"ה ועתיד] ביאר שאף שעתיד העדי [הכתר] לחזור לבני ישראל, אין בכך כדי להפקיע את משה מהמתנה בה כבר זכה, דמה שזכה בו משה רבינו ע"ה פשיטא דאין מוציאין מידו מה שזכה בו דלא גרע חס וחלילה לעתיד לבוא, דמשימא מיהב יהבי משקל לא שקלי [תענית כה, א] **אלא ודאי דכיוצא בהו קאמר** ופשוט עכ"ל. ולפי זה גם כן נראה דכתר כיוצא בהן ינתן להם במעמד הר סיני שנית לעתיד לבוא.

*

לג, ה: ויהי בישורון מלך בהתאסף ראשי עם יחד שבטי ישראל.

עיין רש"י [בפירוש השני] בהתאספם יחד באגודה אחת ושלום ביניהם הוא מלכם, ולא כשיש מחלוקת ביניהם.

והנה התרגום תירגם תיבת "יחד" כחדא, והיינו דתיבת "יחד" מורה על איש אחד בלב אחד, וכדפרש"י [בראשית כב, ח] עה"פ וילכו שניהם יחדיו, "שהלכו בלב שוה", וממילא ודאי לב שוה שייך רק כשהן באחדות ושלום ביניהם אבל כשיש מחלוקת ביניהם לבבות חלוקין הן ולא הוי "יחד".

*

לג, ח: תומיך ואוריך לאיש חסידך.

פירש"י כלפי השכינה הוא מדבר.

בביאורי זקני הגר"ח מוולאז'ין זצ"ל כתב וצ"ע כוונת רש"י, וי"ל דקשיא ליה דבכל מקום **מצינו להיפך אורים ואח"כ תומים**, ורש"י בא ליישב הדבר על פי משאחז"ל [יומא עג, ב] אורים שמאירין דבריהם והיינו דהאותיות שבו היו מאירים, ותומים שמתאימים דבריהם, ורצה לומר שע"י רוח"ק שהיתה שורה אז על הכהן גדול נודעת לו איך יצרף ויתאים האותיות אחת אל אחת ומזה יצא לו התשובה [עיין רמב"ם סוף הל' כלי המקדש], והתינח לגבי כהן, משא"כ אצל הקב"ה היה הענין נשלם אצלו מקודם ואחרי זה היה מראה אותנו מה בדעתו ורצונו, א"כ **לגביה שייך יותר להקדים התומים להאורים**, והוא שכתב רש"י תומיך ואוריך כלפי שכינה הוא מדבר.

*

לג, ט: כי שמרו אמרתך ובריתך ינצורו.

פירש"י ברית מילה, שאותם שנולדו במדבר, של ישראל לא מלו את בניהם, והם היו מוליך ומליץ את בניהם [ספרי במדבר ט, יח]. לכאורה האיך היה מותר ללויים למול את

בניהם הא הוי סכנה כמבואר בגמ' דלכך בני ישראל לא מלו בניהם או משום חולשה דאורחא או משום שלא נשבה להם רוח צפונית משום שהיו נזופים או כדי שלא יתפזרו ענני הכבוד ע"ש. וא"כ קשה האיך שבט לוי מל הא פיקוח נפש דוחה את כל התורה כולה.

וראיתי בשו"ת חת"ס [או"ח סימן ר"ח ד"ה וראיתי] שכתב דאלו ואלו דברי אלקים חיים, דבתחילה היה נס שרוח צפונית חדרה דרך ענני הכבוד ולא נתפזרו העננים, ואך ממעשה העגל שהיו ישראל נזופים פסק נס זה ולא נכנסה רוח צפונית כדי שלא יתפזרו העננים, ולפ"ז כתב ליישב שלכך שבט לוי היו חייבין למול בניהם במדבר כיון שהן לא היו נזופין ממעשה העגל שהרי לא עבדו לעגל, וא"כ לשבט לוי המשיך הנס ורוח צפונית היתה מנשבת להם דרך ענני הכבוד, ולכן שבט לוי היו חייבין למול כי להם לא היתה נשקפת כל סכנה מן המילה, אך ישראל היו מוזהרין לבל ימולו, כי מאחר שלא נעשה להם נס זה ממילא סכנה היא להם למול ואסור עכ"ד.

אולם זה להדיא דלא כספורנו כאן שביאר תחילת הפסוק כאן "ואת בניו לא ידע כי שמרו אמרתך" שפירושו לא הקפיד על חיי בניו במדבר כדי לשמור אמרתך והיא מצות מילת הבנים אע"פ שהיו מתים רבים מהם כאמרם ז"ל מפני שלא נשבה להם רוח צפונית עכ"ל.

ולכאורה י"ל לפי הספורנו באופן אחר, והוא עפמש"כ הרמב"ם פ"ה מיסודי התורה ה"ד "כל מי שנאמר בו יעבור ואל יהרג ונהרג ולא עבר ה"ז מתחייב בנפשו", ובכס"מ כתב אבל שלמים וכן רבים טובים דאם נהרג ולא עבר צדקה תחשב לו, וכתב בנימוקי יוסף דאפילו לפי סברת רבינו אם הוא רואה אדם גדול וחסידי ירא שמים, ורואה שהדור פרוץ בכך, רשאי לקדש את השם ולמסור נפשו אפילו על מצוה קלה כדי שיראה העם וילמדו ליראה את השם ולאהבו בכל לבם עכ"ל.

ובספר הליקוטים הביא הגהות חבר בן חיים שיש קצת ראייה משה"ש ז, ח מחנניה מישאל ועזריה שלא שמעו ליחזקאל הנביא שא"ל חבי כמעט רגע עכ"ל.

והנה כתב באדרת אליהו [להגר"א לג, ח] על הפסוק "וללוי אמר תומיך ואוריך לאיש חסידך" וז"ל "התחיל בלוי וחתם באהרן, לכך אמר לאיש חסידך הוא החשוב שבחסידך והוא אהרן". וכתב עוד כל הלויים נקראו חסידים שהיו שלמים בעגל כמו שנאמר ויאספו אליו כל בני לוי, וכן במרגלים כמאמר חז"ל שלא נגזר על שבט לוי, "ואיש" הוא השר שעליהם והוא אהרן שהיה נשיא עליהם כמו שנאמר ואת שם אהרן תכתוב על מטה לוי [במדבר יז, יח], וזהו לאיש חסידך עכ"ל.

ולפ"ז י"ל דכיון דבמדבר בני ישראל לא מלו את עצמם לפי שלא נשבה להם רוח צפונית והיו פרוצים במצוה זו של מילה [הגם דבמדבר חשיבי כאונס מחמת סכנה, מ"מ הא גם במצרים לא מלו עצמם רק כשיצאו ע"פ ציווי משה], לפיכך שבט לוי החסידים לקדש את השם מסרו נפשם למול את בניהם אף שהיו מתים רבים מהם כדי ללמד ההמון הזהירות והיראה במצוות, וזהו שמשבחם הכתוב "כי שמרו אמרתך ובריתך ינצרו" מצד מידת חסידות שהיה להם, וזהו המשך לתחילת הפסוק וללוי אמר וגו' לאיש חסידך.

לג, י: ישימו קטורה באפך.

איתא ביומא [כו, א] דמעולם לא שנה אדם בקטורת. מאי טעמא, א"ר חנינא מפני שמעשרת. אמר ליה רב פפא לאביי מאי טעמא אילימא משום דכתיב ישימו קטורה באפך וכתוב בתריה ברכך ה' חילו, אי הכי עולה נמי הכתיב וכליל על מזבחך, אמר ליה הא שכיחא והא לא שכיחא, ופירש"י דאם לא כן נמצא הכל עשירים עכ"ל. **צריך להבין וכי צרות עין הוא חס ושלום בכהנים שיהיו כולן עשירים**, עיין בן יהוידע.

וכן הקשה התוס' רא"ש דלא נהירא פירושו למה לא תעשיר העולה כיון שהיא כליל כמו קטורת, ולוואי שיהיו כולם עשירים. שוב ראיתי בריטב"א שם שכתב בזה"ל **דאין הכל ראויין שיתעשרו ומשום הכי לא מעתרא אפילו למי שראויין**, וכתב הריטב"א ואינו נכון בטעם כי כמו שמתעשרין בקטורת כל הזוכה בו בין קטן ובין גדול [אפילו למי שאין ראויין], למה לא יתעשרו גם בעולה עכ"ל.

ונראה המכוון ברש"י כפירוש רבינו אליקים שם דאין הברכה מצויה אלא בדבר שאינו מצוי ולפ"ז לק"מ.

והנה במאירי [תמיד לב, ב] כתב ואמר חדשים כלומר כהנים שלא הקטירו קטורת מעולם ומפני שכולם היו חפצים בה **מצד קבלה המונית** שהיתה בידם שכל העוסק בה מתעשר עכ"ל. ולכאורה קשה הלשון "קבלה המונית" והלא היא סוגיא מפורשת ביומא הנ"ל דדרשינן לה מקרא, אלא שבאמת גם שם פירש כן וז"ל ואין מפיסו בזה אלא אותם שלא הקטירו קטורת מעולם **שכך היו בטוחים בעצמם** שהמקטיר קטורת מתעשר, למה שראו בברכת משה רבינו ישימו קטורה וכו' ברכך ה' חילו עכ"ד.

והנה בספרי כאן איתא ישימו קטורה באפך זו קטורה שלפני ולפנים, ובספרי דבי רב כתב אולי דמדכתיב "באפך" דריש ליה הכי, דאפים לשון פנים כמו וישתחוו לו אפים [בראשית מב, ו] עכ"ד.

ולספרי ניחא מפני שהברכה קאי על קטורת יום הכיפורים, אלא שהיתה "קבלה המונית" והיו "בטוחים בעצמם" דהברכה קאי גם על קטורת של כל השנה כולה. [וכ"כ בספר לפני תמיד שם]

ובטעם הא דקטורת מעשרת ראיתי בשו"ת חת"ס [או"ח סימן קנח ד"ה ובעזה"י] שכתב הנה אחז"ל [מו"ק כח, א] בני חיי ומזוני לאו בזכותא תליא מילתא כי אם במזלא, וצריך לומר דהקטרת קטורת המעשרת הוא כמו זכות גדולה שמשנתנה המזל על ידו כמו שכתבו תוס' [שבת קנו, א ד"ה אין] ועוד דאפילו עשיר גדול כר"א בן חרסום [יומא לה, ב] נמי צריך לקטורת כי אולי על פי המזל ירד הגלגל, משא"כ ע"י ברכתו של משרע"ה יברך ה' חילו לעד, ומי שלא העשיר אין זה מכחיש ברכתו של משרע"ה דאולי החטא גורם עיין שם.

שוב ראיתי בזוהר [פרשת ויקהל דף ריט, א] מבואר דמזבח הפנימי נקרא מזבח אע"פ שאין שוחטין שם, לפי שקושר ומבטל לסיטרא אחרא, לכך נקרא מזבח שהסיטרא אחרא היה בורח מן המשכן ע"י עשן הקטורת [וכ"כ בתרגום שיר השירים פרק ד פסוק ו], ולפי ששמחת הקטורת היא להשי"ת לבדו לפיכך היה עומד המזבח בפנים וברכות בו נמצא ולכך נסתם מן העין. מה שכתב "דברכות בו נמצא" היינו שמעשרת כדכתיב ברך ה' חילו.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס האם גופו של משה עלה עימו למרום או נשאר בארץ?

"משה רבינו לא מת"

וַיָּמָת שֵׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה' בְּאַרְץ מוֹאָב עַל פִּי ה' (לד, ה)

איתא בסוטה (י"ג ע"ב): "ויש אומרים לא מת משה, כתיב הכא "וימת שם", וכתיב התם "ויהי שם עם ה'", מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש" ע"כ. הרי שלמדו אותם יש אומרים, כי משה רבינו לאחר עזיבתו את העולם, נמצא בדרגתו שהיה בה בעת שעלה למרום לקבל תורה.

וכדי להעמיק בביאור מאמר זה עלינו לעיין, האם כאשר עלה משה רבינו למרום לקבל את התורה ולהורידה לישראל, עלה הוא בגופו הגשמי עד למעלה, או שהיתה צריכה נשמתו להיפרד מגופו, טרם עלותו לשמי מרום.

דהנה בסוכה (ה' ע"א) מצאנו שהשוו את עלייתם של משה רבינו ואליהו למרום, שכן אמרו שם: "ותניא, רבי יוסי אומר: מעולם לא ירדה שכינה למטה, ולא עלו משה ואליהו למרום, שנאמר השמים שמים לה' והארץ נתן לבני אדם" ואמרו שם: "ולא ירדה שכינה למטה? והכתיב וירד ה' על הר סיני! למעלה מעשרה טפחים וכו', ולא עלו משה ואליהו למרום? והכתיב ומשה עלה אל האלקים, למטה מעשרה. והכתיב ויעל אליהו בסערה השמים, למטה מעשרה" ע"כ. משמע מפשט הגמרא כי עלייתם למרום של משה רבינו ואליהו הנביא שווה זו לזו.

והנה לגבי עליית אליהו למרום, מצאנו שכתב החת"ס (בשו"ת ח"ו סי' צ"ח בליקוטים) כי באמת כאשר עלה אליהו למרום נפשטה נשמתו מגופו, וז"ל: "כי מעולם לא עלה אליהו בגופו למעלה מי' טפחים, אך נפרדה נשמתו מגופו שם, והנשמה עולה ומשמש למעלה בין מלאכי השרת וגופו נתדקדק (פי' נזדכך) ושורה בג"ע התחתון בעוה"ז. וביום הבשורה במהרה בימינו תתלבש נשמתו בגוף הקדוש הלז, ואז הוא ככל אדם מחכמי ונביאי ישראל, והוא מוסמך מרבו אחיה השילוני או ממרע"ה" עכ"ל ע"ש.

וכדבריו מצאתי שכתב להדיא רבינו האברבנאל (מלכים א', פי"ט) וזה לשונו: "ואמנם עלות אליהו בסערה השמימה, אף שנבינהו כפשוטו שעלה לגרמים השמימיים, יותר נפלא הוא מה שנאמר במשה שעלה אל האלקים, שהוא מניע השמים והבורא אותם, כל שכן כי כבר כתבו המפרשים כלם פה אחד שאין ראוי שנחשוב שעלה אליהו לשמים בגופו, כי לא יכנסו הגופות השפלים בתוך הגרמים השמימיים, אבל שנאמר שמים באותו מקום על החלק העליון מיסוד האויר, כמו (דברים ט' א') ערים גדולות ובצורות בשמים, (בראשית י"א ד') ומגדל וראשו בשמים, (דברים כ"ח י"ב) את אוצרו הטוב את השמים,

ושהיה ענינו שהשם רצה שלא ימות בארץ כי אם שיעלה רוח אלקים באויר ושם ישרף גופו ובגדיו, והרוח תשוב אל האלקים אשר נתנה, והיה זה לסבה שאזכור שמה"עכ"ל.

מתוך דברים אלו ברור הוא כי כאשר עלה אליהו למרום היתה לו בחינה של התפשטות הגוף מהנשמה. ומזה שהגמרא משווה בין עליית משה לעליית אליהו, משמע שגם כאשר עלה משה רבינו למרום, היה הוא בבחינה מסוימת של התפשטות גופו מנשמתו.

והאלשיך (שמות, ט' ח', וגם בפירושו למשלי פרק ל' עה"פ מי עלה שמים וירד) נראה שנסתפק בדבר, שהביא ב' צדדים בזה ולא הכריע אם התפשט משה מגופו ממש כשעלה למרום, או שעלה בגופו הגשמי שנזדכך.

גם רבינו חיים בן עטר דיבר מענין זה בספרו חפץ ה' (שבת פ"ח ע"ב), ועמד לדקדק בלשון "ילוד אשה" שאמרו המלאכים במשה, וכתב שם בזה"ל: "מה לילוד אשה, נקט הכא ילוד אשה ובסמוך נקט בשר ודם באומרו ואתה מבקש ליתנה לב"ו להיות כי פשיטא כי מרע"ה בעלייתו לשמים היה מזדכך חומרו ונפשט מהחומר ונשאר ברוחניותו לבד אשר בזה לא יבקש אכילה ושתייה ודברים אשר החומר יתאוה להם שהוא הבשר והדם ולזה נקטו מלאכי השרת בדבריהם ילוד אשה ולא בשר ודם. דאודה לי מיהא דהוי ילוד אשה ומה לו ולנו שאין אנו ילוד אשה והוא אומרם בינינו אשר לא יצירתנו יצירתו" עכ"ל (עי"ש שממשיך לבאר ההבדל בין משה לחנוך, דחנוך בא להשתקע בשמים ומשה התכוין לחזור). ויש להסתפק בכוונתו בלשון "ונפשט מהחומר", האם כוונתו שנפשט גופו מנשמתו, או שנזדכך גופו הגשמי, וככל הני רבוותא שנביא.

אמנם מדברי השל"ה (מס' שבועות פרק תורה אור אות רל"ג) נראה שלא למד כן, אלא סבירא ליה שמשה רבינו עלה למרום בגופו ממש, שכן דקדק מדברי הגמרא שאמרו המלאכים: "מה לילוד אשה בינינו", הרי שנתרעמו משום שעלה משה אליהם בגופו הגשמי, וזה לשונו, כאשר מנה את ההבדלים בין משה רבינו לשאר הנביאים: "ועוד יש בו חמישית, שעלה למרום בגופו בין המלאכים, אשר על זה התרעמו המלאכים, מה לילוד אשה בינינו (שבת פח ב), כמו שכתבתי לעיל" עכ"ל. וכ"כ שם בהמשך דבריו: "על כן עלה למעלה בין המלאכים בגופו הקדוש, שהוא כולו אור" עכ"ל, משמע שגופו נשאר עליו רק נזדכך יותר.

וכ"כ השל"ה בעשרה מאמרות (מאמר שני אות פ"ו) לבאר מדוע תמהו המלאכים על משה שהוא ילוד אשה, ולא על חנוך שג"כ עלה למרום, וכתב לתרץ בזה"ל: "ובזה יתבאר מאמרם ז"ל (שבת פח ב), כשעלה משה למרום אמרו מלאכי השרת לפני הקדוש ברוך הוא, רבונו של עולם, מה לילוד אשה בינינו. וקשה, הלא הראש שלהם, שהוא מטטרון שר הפנים, הוא ילוד אשה כקבלת חכמי האמת חנוך זה מטטרון. והנה לפי האמת אין זה קשיא, כי תרעומת מלאכי השרת היה על שמשה רבינו ע"ה עלה למרום כמות שהוא בעור ובשר, לא סילק לבוש החומר, רק כמו שנולד מהאשה כן נשאר וזכה לעלות

ביניהם. מה שאין כן חנוך, כשעלה סילק לבוש הגשמי, שבא לו מזה שהיה ילוד אשה" עכ"ל עי"ש.

וכן פשיטא ליה לרבינו החיד"א, כפי הנלמד מדבריו בספרו חומת אנך (ישעיהו פל"ג, וכ"ה בנחל קדומים פר' בלק, וכ"ה בספרו פתח עינים עמ"ס יבמות ס"ג ע"ב), על הפס': "הן אראלם צעקו חוצה מלאכי שלום מר יבכיון", שכתב לפרשו בזה"ל: "פירש רבינו האר"י זצ"ל כי אור מחצב הנשמות סמוך לאורות ואח"ך אור מחצב המלאכים וזהו צעקו חוצה שהם חוצה ממחצב הנשמות. ובזה פי' בעניותי משז"ל שאמרו המלאכים כשעלה משה למרום מה לילוד אשה בינינו ר"ל תינח הנשמות שהם בין האורות ובינינו, אבל עתה גם גוף ילוד אשה בינינו דייקא קודם לנו. והשיב הקדוש ברוך הוא לקבל תורה בא ור"ל גופו הוא נשמה וזה רמז פ' בשגם הוא בשר בשגם גימט' משה רומז לנשמתו העליונה הוא בשר גם בשרו וגופו הוא בחינת משה שהוא נשמה" עכ"ל, הרי דפשיטא ליה שעלה משה רבינו למרום בגופו הגשמי שנזדכך ביותר.

וגם רבי צדוק מלובלין בספרו תקנת השבין (עמ' קט"ו) למד כן, כי גשמיותו של משה נזדככה בעת שעלה למרום, שכ"כ בזה"ל: "ואמרו (חולין קל"ט ב) דבשגם זה משה, היינו דהוא המתקן זה דאף על פי שהוא בשר היה יכול לעלות למרום מקום שאין שייכות לתאוות כלל כמו שאמרו (שבת פ"ט ריש ע"א) יצר הרע יש ביניכם, והם אמרו על משה רבינו ע"ה (שם פ"ח ב) מה לילוד אשה ולא אמרו מה לבשר ודם אבל הוא כבר נזדכך בשרו ודמו עד שהיה כמלאכי מרום ולא יכלו לזלזלו בזה רק במה שמתולדתו הוא ילוד אשה" עכ"ל.

בדרכם של כל הני רבוותא דרך גם רבי ירוחם ליבוביץ, שבספרו דעת חכמה ומוסר (ח"ב מאמר ע"ט) כתב: "וכיון שאמר הכתוב "לא קם כמשה" הרי שכל הנביאים לא הגיעו לדרגא זו. הרי גם אנו מבלי שנדע צורתן ומהותן של דברים מוסכם לנו שרק משה רבינו עלה בגופו השמימה, שהלא רק בו נאמר זאת בכתוב, והוא שזיכוך גופו של מש"ר הי' ביטול הגוף לגמרי מכל וכל עד כדי לעלות השמימה, וזו היתה אך ורק דרגת מש"ר, וכל הנביאים לא הגיעו לידי דרגא זו" עכ"ל. הרי לנו כי בעת שעלה משה רבינו למרום נזדכך גופו לדרגה רוחנית גבוהה, מה שלא מצינו באף בן אנוש זולתו.

והנה מצאנו בחז"ל, שהיו מן הצדיקים שבאו אחר מיתתם אצל קרוביהם, כמו דאיתא כתובות (קג, א) ברבינו הקדוש שהיה מגיע לביתו בכל שבת ומוציא את בני ביתו בקידוש.

וכבר הקשו רבים, האיך חזר רבי לביתו, הא כבר נגזרה גזירה על כל החיים "כי עפר אתה ואל עפר תשוב" (בראשית ג', י"ט). ומטו משמיה דהחיד"א לתרץ (ולע"ע לא מצאתי מקורו), דקרא ד"אל עפר תשוב" כבר נתקיים בהם בקבורת ערלת מילתם.

אלא שעל תירוץ זה יש להקשות, דהנה בהוריות (יג, ב) איתא, שכל מקום שהוזכר "יש אומרים" היינו רבי נתן. ומאידך מצאנו במשנתו דרבי נתן (אבות דרבי נתן פ"ב מ"ה) שמשו נולד מהול.

ולפי כל זה יש לדחות התירוץ, דהא כיון דבסוטה אמר רבי נתן שמושה לא מת, ואיהו גופיה קאמר שמושה נולד מהול, נמצא שלא נתקיימה בו גזירת "ואל עפר תשוב", שהרי לא שייך אליביה תירוץ החיד"א שנקברה ערלתו, ומדוע לא פירש ש'וימת שם משה' היינו כפשוטו שמת ממש.

אמנם לפי כל הני רבוותא שהקדמנו, נוכל להבין בטוב טעם ודעת את דברי הגמרא בסוטה, ש"משה רבינו לא מת", כי אה"נ שונה המקרה של משה רבינו מכל מקרי החכמים שנתגלו לבני ביתם לאחר פטירתם מן העולם, כמו שכבר נתבאר החילוק שבין עליית משה רבינו למרום מעליית חנוך ואליהו, כי כל מי שעזב את העולם היה חייב להפריש את נשמתו מגופו, ואז עולה רוחניותו למרום ומתאחדת עם המלאכים ושוכני מעלה. אך משה רבינו עליו השלום, היה בדרגה כ"כ גבוהה שהיתה גשמיותו כל כך מזוככת, עד שלא היה צריך להגיע לשלב של הפרשת נשמתו מגופו, וכך עלה בגופו המזוכך למרום, מה שלא קרה אצל אף אחד מבאי העולם לפניו ואחריו.

כעת נוכל להבין ביתר עומק ובהירות את דברי הגמרא, כי: "מה להלן עומד ומשמש אף כאן עומד ומשמש", דקשיא להו מלשון "וימת" שנאמרה במשה, דמשמע שהגיע לשלב של הפשטת גופו מנשמתו, וע"ז היה קשיא להו, אם כאשר עלה משה רבינו למרום הוא לא היה צריך להגיע לשלב זה של הפשטת הנשמה מהגוף, אלא עלה בגופו הגשמי והמזוכך למרום, א"כ מדוע שכאשר יסתיימו חייו עלי אדמות, הוא לא יהיה בדרגה רוחנית גבוהה זו, ויעלה לשמיים בגופו.

וע"ז דייקו מלישנא ד"שם", דאין הכי נמי, סיום חייו הטהורים של משה רבינו ע"ה היו בדיוק כמו עת עלייתו למרום לקבל תורה, מה שם עלה משה בגופו המזוכך לקבל תורה, ועמד שם לשמש את השי"ת, אף כאן נמצא משה רבינו במרום בגופו המזוכך, עומד ומשמש את ה', בדרגתו הגבוהה יותר ממלאכי מעלה, זכותו תעמוד לנו אכי"ר.

חמדת משה / הרב משה שמואל דייץ, מח"ס 'חמדת משה', בני ברק

בענין אם גבאי צדקה יכול למכור חלק מזכויותיו הרוחניות

וְלִזְבוּלָן אָמַר שֶׁמֶח זְבוּלָן בְּצִאתְךָ וַיִּשְׁכַּר בְּאַהֲלֶיךָ (לג, יח)

נשאלתי בדין אדם שיש לו קופת צדקה פרטית בביתו, ומחלק ממנה לעמלי תורה ועניי עירו, ובא אדם וביקש ממנו למכור חלק מזכויותיו הרוחניות בהחזקת קופת הצדקה, באופן שיתרום סכום מסוים לקופת הצדקה מידי חדש בחדשו, ובזה יקבל חלק בזכויות הרוחניות שיש בהחזקת קופה התומכת בעמלי תורה ובעניי עירך, אם יכול לעשות כן. וזה החלי בעזרת צורי וגואלי.

מעלת גבאי צדקה העוסק בצרכי ציבור באמונה

תשובה. הנה זה פשוט דכיון שתרמו סכום כסף לקופת הצדקה, ודאי יש להם זכות רוחנית בהחזקת הקופה, ואינם צריכים שהגבאי צדקה ימכור להם חלק בהחזקת הקופה, שהרי הם החזיקו יד עני ואביון. אולם ודאי כוונת השאלה שבהיות שמצינו שיש מעלה גדולה לגבאי צדקה, וכדאיתא בב"ב דף ח ע"ב ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד, אלו גבאי צדקה. וכתבו התו' שם (ד"ה ומצדיקי), דמעלת גבאי צדקה גדולה יותר ממעלת מלמדי תינוקות, וכדמשמע בפסחים דף מט ע"ב. ע"ש. ושם בדף ט איתא א"ר אלעזר גדול המעשה יותר מן העושה וכו'. וכ"כ מרן בש"ע (יו"ד סי' רמט ס"ה), שאם יכול לעשות לאחרים שיתנו, שכרו גדול משכר הנותן. וע' בטור (שם). וע"ע בט"ז (שם סק"ב) ובפרישה (שם סק"ו) ובברכ"י (שם ס"ק כא). ובירושלמי (פאה פ"ח ה"ו) איתא דגבאי צדקה נמנים עם גדולי הדור. ואיתא במדרש רבה (ויקרא פכ"ה), מי שנתחייב מיתה בידי שמים, יתמנה גבאי צדקה ויחיה. וכבר אמרו בזה"ק (ח"א דף רח ע"א), דגבאי צדקה נוטל שכר כמו כל אלו שנתנו לו צדקה. וכתב הערוה"ש (שם סי' רמז ס"ה), שקבלה בידינו שאדם המאסף צדקה מאחרים, עי"ז מציל את דורותיו מלחזור על הפתחים. והובא בדרך אמונה (פ"י ממתנות עניים בצה"ל ס"ק לד). ע"ש. וא"כ כיון שמעלתו גדולה מאד, רוצה לקבל חלק בזכויות אלו, ע"י שיתרום סכום קבוע מידי חדש בחדשו לקופת הצדקה, ובזה יקבל כמה אחוזים מהזכויות הרוחניות שיש בזה.

בפשטות נראה דכיון שאינו טורח בעצמו באיסוף הצדקה אין לו מעלת גבאי צדקה

(ב) **ובהשקפה ראשונה נראה,** שאם רק תרם כסף גדול, ולא התעסק בפועל בניהול הקופה ובגביית כסף מן האנשים, אין לו מעלה כגבאי צדקה, אלא ככל אדם שתרם כסף לקופת הצדקה, כי הנה הגאון יעב"ץ בב"ב דף ט כתב דהטעם שאמרו גדול המעשה יותר מן העושה, היינו משום שטורח וסובל עלבונות מן הנגבים על ידו, וצער א ובזיונא כבד ליה לאיניש לסבול מממוניה. ע"כ. וכן נראה מדברי הרמב"ם (פ"י ממתנות עניים ה"ו) שכתב וז"ל הכופה אחרים ליתן צדקה ומעשה אותן, שכרו גדול משכר הנותן, שנאמר והיה מעשה הצדקה שלום. ע"כ. ומבואר שדוקא כשכופה אחרים בעצמו ליתן, מקבל

שכר יותר משכר הנותן. והחכמת אדם (כלל קמד סי"ד) כתב דהטעם שגדול המעשה יותר מן העושה, הוא משום שהמעשה אחרים ליתן צדקה, שני מצוות בידו, חדא שזיכה את העני במה שנותן לו להחיותו, ועוד שזיכה את חבירו לעשות מצוה. ע"ש. [נבזה ניחא מה שתמה המעשה רקח (שם) מהא דאיתא בסנהדרין דף צט ע"ב דכל המעשה את חבירו לדבר מצוה, מעלים עליו כאילו עשאה. ותירץ דההיא במצוה שאין בה חסרון כיס, אבל במצוה שיש בה חסרון כיס, דטריחא ליה מילתא טפי, שכתו גדול משכר הנותן. ע"כ. ובפשיטות יש ליישב לפי דברי הפרישה (יו"ד סי' רמט סק"ו) בישוב דברי הטור (שם). ע"ש. אמנם לפי דברי החכמת אדם י"ל דבצדקה איכא תרתני, ולכן מעלתו גדולה יותר מהנותן, ומשא"כ בשאר מצות]. ולפי"ז נראה, דהיינו דוקא אם טורח בעצמו ואוסף כסף מן האנשים, אבל אם תרם סכום גדול כדי להיות שותף רוחני בהחזקת הקופה, אין לו את המעלה של המעשה אחרים, שהרי בפועל אינו גורם לאחרים לתרום כסף לקופה. תדע דאל"כ כל אדם שתורם כסף לקופת הצדקה, הרי הוא כגבאי הצדקה, שהרי נותן לו את האפשרות לחלק את הכסף לעניים, ואעפ"כ אמרו שגדול המעשה יותר מן העושה. אלא ודאי שדוקא מי שטורח בעצמו באיסוף כספי הצדקה, נאמרו בו כל המעלות הנ"ל.

ראיה מדין הסכם יששכר וזבולון דאע"פ שאינו טורח בלימוד התורה מקבל שכר כאילו למד בעצמו ממש

ג) **אולם יש להעיר בזה מדברי הטור (יו"ד סי' רמו) שכתב וז"ל ומי שאי אפשר לו ללמוד, מפני שאינו יודע כלל ללמוד או מפני טרדת הזמן, יספיק לאחרים הלומדים, ותחשב לו כאילו הוא לומד בעצמו, כמו שדרשו חז"ל (ב"ר פצ"ט פ"ט, ויק"ר פכ"ה פ"ב) בפסוק שמח זבולון בצאתך ויששכר באהליך. ע"כ. וכ"כ מרן בבדק הבית (שם) בשם רבינו ירוחם (נ"ב סוף ח"ה, דף כג ע"א), שאדם העוסק בתורה, קודם שיעסוק, יכול להתנות שיעסוק חבירו בסחורה, ויטול חלק מלימודו כמו יששכר וזבולון. ומקורו טהור מדברי הגמ' בסוטה דף כא, דאמרינן התם מאי בוז יבוזו לו, אמר עולא לא כשמעון אחי עזריה (למד תורה ע"י אחיו שהיה עוסק בפרקמטיא, כדי שיחלוק בזכות לימודו של שמעון. רש"י), ולא כרבי יוחנן דבי נשיאה (למד ע"י הנשיא שהיה מפרנסו. רש"י), אלא כהלל ושבנא, דכי אתא רב דימי אמר הלל ושבנא אחי הוו, הלל עסק בתורה, שבנא עבד עיסקא, לסוף א"ל תא נערוב וליפלוג, יצתה בת קול ואמרה אם יתן איש את כל הון ביתו וגו'. ע"כ. ומבואר שדוקא קודם העסק בתורה, יכול להתנות עמו, אבל אחר שעסק בתורה, שוב אינו יכול להתנות, וע"ז נאמר אם יתן איש וגו'. וכ"כ עוד בב"י (שם בסוף הסימן) בשם רבינו ירוחם. [וע' בחידושי הגהות שם סק"א]. וכ"כ בש"ע (שם ס"א), דמי שאי אפשר לו ללמוד מפני שאינו יודע כלל ללמוד, או מפני הטרדות שיש לו, יספיק לאחרים הלומדים. וכתב ע"ז הרמ"א, דתחשב לו כאילו לומד בעצמו. וכתב עוד, שאדם יכול להתנות עם חבירו, שהוא יעסוק בתורה, והוא ימציא לו פרנסה, ויחלוק עמו בשכר.**

ע"כ. ומבואר שמקבל עמו שכר שוה בשוה, וכמש"כ הש"ך (שם סק"ב). ע"ש. סי' ומוכח דאע"פ שהאדם הממציא לת"ח פרנסתו, אינו טורח בעמל התורה וביגיעתה, מ"מ מקבל עמו שכר שוה בשוה.

מדברי רבינו האי גאון מוכח שאינם יכול להתנות לחלוק בשכרם

ד) **ואמנם** מדברי רבינו האי גאון בתשובות הגאונים (סי' קמז) נראה שאינו יכול להתנות לקבל חצי משכר לימודו, ואפילו אם אינו עושה כן על מה שלמד, אלא מה שילמד אח"כ, אלא יקבל רק שכר על מה שסייע בעדו לעסוק בתורה, שהרי בתוך הדברים נשאל אם יכול ליתן זהב לאדם על מנת שיקרא בתורה, ותהיה זכות הקריאה לו, וע"ז כתב שהם דברי הבל שאין לסמוך עליהם וכו'. והובא בתשו' מהר"ם אל אשקר (סי' קא). ע"ש. ומוכח שגם להבא לא מהני. וכן בקדש חזיתיה בתשו' דברי מלכיאל (ח"ד סי' פא, דף נח רע"ב) שכתב בדעת רב האי גאון ומהר"ם אל אשקר הנ"ל, שאינו יכול להתנות שיקח חלק בשכר לימודו (אפילו מכאן ולהבא), אלא שאם מחזיק ביד חברו שיוכל ללמוד תורה, יש לו שכר על החזקתו. ותמה על הפוסקים (יו"ד שם), שלא הביאו דעת רב האי גאון בזה. וע"ש מה שכתב בישוב דעת רב האי גאון, דלא תקשי עליה מדברי הגמ' בסוטה הנ"ל. [נומזה יש להעיר על מה שכתב בתשו' משנת יוסף (ח"י"ב סי' ק אות ה ד"ה ובמש"כ) בדעת רבינו האי גאון, דמיירי שרוצה להתנות אחר קיום המצוה, וזה לא מהני. ע"ש. אולם המעיין בדבריו יראה שגם קודם המצוה אינו יכול להתנות. ושוב ראיתי שכן העיר בתשו' ציץ אליעזר (חט"ו סי' לה אות ג) על דברי האפרקסתא דעניא (ח"א סי' נז) שכתב כדברי המשנת יוסף הנ"ל, בדעת רבינו האי גאון. ע"ש]. וע' בתשו' אמרי בינה (ח"א סי' יג) מה שכתב בדעת רב האי גאון. וע"ע בתשו' מנחת יצחק (ח"ו סי' ק ד"ה ובס') מה שכתב בזה. ושם (ד"ה והנה ראיתי) כתב דצ"ל דסבירא ליה דמה שמבואר במדרשים (ב"ר פצ"ט פ"ט, ויק"ר פכ"ה פ"ב) שעשו הסכם ביניהם, אין הכוונה שהתנו ממש, אלא

---

¹⁰ **אמנם** לכאורה יש לתמוה בעיקר האי דינא, כי הנה נראה שגם אם אינו מתנה עמו, נחשב לו כאילו למד בעצמו, וכמש"כ הטור (שם). וכ"כ הרמ"א (שם) בתחילת דבריו. וכן מוכח מדברי החפץ חיים בס' אהבת חסד (פ"כ אות ד, ובהג"ה על אות ג), וכמש"כ בתשו' מנחת יצחק (ח"ח סוף סימן פ). ע"ש. וא"כ לשם מה יתנה עמו שיטול חצי משכרו, הרי לכאורה עדיף שלא יתנה עמו, ובוזה ירויח שלא יקח מחלקו כלום, וגם הנותן ירויח בזה, שבמקום לקבל חצי, יקבל שכר כאילו למד בעצמו. [נוראיתי מובא שכבר הקשה כן בס' יוסף אומץ (ח"ב בסדר הלימוד בעצמו), וכתב ליישב בדוחק. וכן הרגיש בזה בתשו' משנת יוסף (ח"י"ב סי' ק אות ז). ואח"כ ראיתי שכבר תמה בזה בתשו' דברי מלכיאל (ח"ד סי' פ ד"ה וכ"ת). ע"ש. וע"ע לו (שם סי' פא ד"ה ומ"ש) מה שכתב בזה]. ואע"פ ש"ל שהת"ח מרויח בזה, שיש לו הסכם קבוע עמו, ויכול לעסוק בתורה מתוך ישוב הדעת, ולכן לא אכפת לו להפסיד חצי משכרו כדי שיוכל לעסוק בתורה בלא טירדות. וע' בתשו' משיב דבר (ח"ג סי' יד). ובפרט לפי דברי הגאון מהרי"ט בס' צפנת פענח (פרשת תצוה) שכתב שלא נגרע מאומה מחלקו של יששכר ע"י הסכם השותפות. וכ"כ האור החיים הקדוש (ר"פ כי תשא). וכן כתבו עוד אחרונים. והובאו בס' פסקים ותשובות (שם הע' 158). ע"ש. [אולם מדברי מרן הב"י בתשו' אבקת רוכל (סי' ב ד"ה ואע"פ) לא משמע כן. ע"ש. וכדבריו משמע מדברי רש"י בסוטה דף כא (ד"ה שמעון). ע"ש. ואכמ"ל]. ולפי"ז אין הת"ח מפסיד כלום מהסכם זה, אלא רק מרויח וכנ"ל. מ"מ אכתי תקשי לשם מה יעשה הנותן תנאי זה. ואמנם מדברי הגאון הנצי"ב בתשו' משיב דבר (ח"ג סוף סימן יד) משמע דבת"ת אין המסייע דומה ללומד בעצמו, ולכן צריך לעשות תנאי. ע"ש. אולם מדברי הטור והרמ"א (שם) משמע שאפילו אם אינו עושה תנאי, נחשב כלומד בעצמו. ובפשיטות י"ל שאם אינו עושה הסכם, אע"פ שנחשב לו כאילו למד בעצמו, מ"מ אין לו את כל המעלות של העוסק בתורה, שהתורה מגנא ומצלא, וניצול מיצר הרע, אבל אם עשה עמו הסכם, בזה יש לו את כל המעלות של העוסק בתורה. אולם באמת זה אינו, אלא גם אינו עושה תנאי עמו, זוכה לכל המעלות של העוסק בתורה. וע' בס' פסקים ותשובות (שם אות יא). ושמא כל הסכם זה אינו לטובת הת"ח, ולא לטובת הנותן. וצ"ע.

היה להם שכר על החזקת התורה לפי פעולתם. ע"ש. אולם מדברי מרן הב"י בתשו' אבקת רוכל (סי' ב) הנ"ל, מבואר בהדיא שנוטל חלק בשכר לימודו ממש. ע"ש. וכן מבואר מלשון הרמ"א (שם). וכן נראה מדברי רש"י בסוטה דף כא (ד"ה שמעון). ע"ש.

אי אפשר למכור חלקו אחרי שכבר למד אלא רק קודם שיעסוק בתורה

ה) והן אמת שאינו יכול ליתן לו חלק משכרו על מה שכבר למד קודם לכן, וכמבואר בסוטה שם, שדוקא קודם שעסק בתורה, יכול להתנות עמו שיחלוק עמו בשכר לימוד התורה, אבל אחר שעסק בתורה, אינו יכול לחלוק עמו בשכר. וכ"כ רבינו ירוחם (שם), שאחר שכבר עסק בתורה, ונותן לו חלק בשביל ממון, אינו כלום, כדכתיב אם יתן איש את כל הון ביתו וגו'. וסיים, דמסתברא שהעוסק איבד, שכבר ביטל חלקו. והובא בב"י ובבדק הבית (שם). וכן מבואר מדברי רבינו האי גאון בתשובות הגאונים (שם). והובא בתשו' מהר"ם אל אשקר (שם). ע"ש. וע"ע בס' אש דת (אלפנדארי פרשת אילך). ובא לציון בהגהות הגרעק"א (שם). נומכל מקום מסתברא שאינו מפסיד כל שכר לימוד התורה, אלא רק החלק שרצה למכור, וכמש"כ בתשו' אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' לו אות טז). ע"ש. ויש לפלפל בזה. וע' בתשובת רבינו האי גאון (שם). וי"ל. וכ"כ הרמ"א (שם), שאם כבר עסק בתורה, אינו יכול למכור חלקו בשביל ממון שיתנו לו. ע"כ. והטעם לזה משום שמתן שכרן של מצות אינו דבר אשר ישארו בחיקו וילך, כדי שיוכל ליתן מתן שכרו לזה, וכמש"כ רבינו האי גאון בתשובה הנ"ל. ולכן ה"נ אינו יכול לחלוק עמו במה שכבר למד. וכ"כ הערוה"ש (שם ס"ח). ע"ש. וע"ע בתשו' דברי מלכיאל (שם). ואכמ"ל. מ"מ על מה שילמד מכאן ולהבא, שפיר יכול להתנות. והדבר נחשב לו כאילו למד בעצמו ממש לכל דבר וענין, וכמש"כ בתשו' אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' לו אות טז). ע"ש. וע"ע בס' פסקים ותשובות (שם אות יא). ולפי"ז י"ל דה"נ כיון שתורם לקופת צדקה סכום כסף קבוע מידי חדש בחדשו, יכול להתנות עם הגבאי צדקה, שחולק עמו בשכר הרוחני כגבאי צדקה, אע"פ שאינו טורח בעצמו באיסוף כספי הצדקה ובחלוקתם לנצרכים. ובפרט אם הגבאי צדקה צריך לאסוף כל חדש סך מסוים, כדי להחזיק כמה אנשים, ובוה שנותן לו סכום קבוע כל חדש, חוסך ממנו את הטירחה בהשגת אותו הסכום, ולכן יכול להקנות לו חלק בזכויותיו הרוחניות כגבאי צדקה. ואין לומר דא"כ כל אדם שתורם לקופה, יש לו זכות כמי שמנהל את הקופה, שהרי מאפשר בזה למנהל הקופה להחזיק עוד אנשים. מיהו י"ל דכיון שנותן לו סכום קבוע כל חדש, הרי מחזיק בזה את הקופה, שבזה יכול להחזיק בודאות אדם או שניים כל חדש, ואינו דומה לאדם שנותן באופן חד פעמי, דאע"פ שודאי יקבל ע"ז שכר, מ"מ אינו נחשב כגבאי צדקה.

אם יש לחלק בין נידון דידן להסכם יששכר וזבולון שלא היה יכול לעסוק בתורה בלא

זה

ו) **ואמנם** י"ל דשאני התם שע"י שנותן ממון מידי חדש בחדשו לת"ח, הרי הוא מחזיק בכך את תורתו, שאם לא היה מחזיקו מממונו, לא היה יכול לשבת וללמוד במנוחת הדעת, אלא היה צריך לטרוח אחר מזונות לפרנסת בני ביתו, וא"כ בזה שנותן לו חלק מממונו מידי חדש בחדשו, הרי שותף מלא בהחזקת תורתו, ומקבל שכר כאילו עמל

בתורה בעצמו, אע"פ שעסק במסחרו. ומהאי טעמא לא מהני להתנות אלא להבא, ולא על מה שכבר למד וכמשנ"ת, והיינו משום שלא החזיקו בלימוד זה, אלא למד מכחו, ופשוט שאינו יכול להקנות לו חלק בלימוד זה. ומשא"כ בנ"ד, שהקופת צדקה מתקיימת גם בלא אותה תרומה, א"כ י"ל שהרי הוא ככל התורמים לקופה, שאע"פ שמעלתם גדולה, מ"מ אינם מעלתם כגבאי צדקה. אולם אין זה מוכרח, שהרי נראה שגם אם הת"ח היה יכול ללמוד כל יום, אלא שמחמת הממון שנותן לו, יכול להוסיף יותר שעות בלימוד התורה, או שילמד יותר במנוחה, גם בזה חולק עמו בשכר. ואע"פ שמסתמא לא יחלוק עמו שוה בשוה, שהרי היה יכול ללמוד רוב היום גם בלא הממון שנותן לו, מ"מ יחלוק עמו ביחס למה שאפשר לו להוסיף בעסק התורה מחמתו.

אם היה יכול לעסוק בתורה כל היום בלא ממונו של התורם, אינו מקבל חלק בשכר

ז) ולא אכחד כי ראיתי למרן הב"י בתשו' אבקת רוכל (סי' ב ד"ה ואע"פ) שכתב דאע"פ שקודם שיעסוק בתורה, רשאי להתנות שיחלוק עמו בשכר לימוד התורה, מ"מ לא הותר אלא למי שאינו מרויח כדי פרנסתו, ואם לא יתנה עם זה, יצטרך לחזר אחר פרנסתו, ויבטל מדברי תורה לגמרי, ולכן הותר לו לתת חצי חלק שכר עסק תורתו לחבירו, כדי שיתן לו חצי ממה שהוא מרויח, והרי זה דומה לעוסק בתורה חצי היום, ועוסק במלאכה חצי היום. אבל אם הוא מרויח כדי פרנסתו, אסור להתנות, ואם התנה, הרי הוא בכלל בזה דבר ה'. והביא לזה ראייה מדברי רש"י בסוטה דף כא (ד"ה הלל) שכתב דהלל עסק בתורה מתוך עוני רב. ומה לו להודיענו אם עסק בתורה מתוך עוני אם לאו. אלא ודאי כוונתו שאם היה מרויח כדי פרנסתו, ודאי היה אסור לעשות כן, ועון גדול היה בדבר, והיאך היה עולה בדעת שבנא לומר תא וניפלוג, ולכן הוצרך להודיענו שהיה עני, ולכן אם היו באים להתנות קודם הלימוד, היו רשאים לעשות כן. עכת"ד. [מיהו יש לומר קצת, דמה שהוצרך לומר שעסק בתורה מתוך עוני רב, היינו משום ששבנא רצה לקבל חלק גם בזה שהלל למד תורה מתוך הדחק, שמעלתו גדולה מאד. וע' בתשו' ציץ אליעזר (חט"ו סי' ג, וחט"ז סי' ה) בשם הגר"ח מוואלוז'ין. ודו"ק]. וכ"כ הגאון הנצי"ב בתשו' משיב דבר (ח"ג סוף סימן יד), דדוקא בממציא לו מנוחה שיוכל לעסוק בתורה, אבל מה שכבר למד, או מה שילמד גם בלי המצאת פרנסה על ידו, ודאי אינו חולק עמו. ע"ש. וכן ראיתי להגאון מהר"ש קלוגר בתשו' טוטו"ד (קמא סי' ריז ד"ה והנה שאלני) שכתב דהטעם שיכול למכור רק את מה שילמד, היינו משום דכיון שעל ידו הוא עוסק בתורה, נחשב כאילו עסק בעצמו, ולכן אף בלא מכירה יש לו חלק. אבל כל שלא על ידו הוא עוסק, אף את מה שילמד אינו יכול למכור. וביאר שהרי לכאורה מסתבר שמה שכבר למד, יכול למכור, ומשא"כ מה שעדיין לא למד. אלא ודאי דהעוה"ב אינו נמכר כלל, כיון שאינו שלו, רק חסד הבורא ומתנתו, ולכן מה שכבר למד אינו יכול למכור, שהרי לא מחמתו למד, ורק מה שילמד יכול למכור, כיון שע"י הוא יכול ללמוד. עכת"ד. וכן כתבו עוד

אחרונים.¹⁰ מ"מ נראה פשוט, דהיינו דוקא כשהיה לו כדי פרנסתו לעסוק בתורה כל היום בלי טירדה, אבל אם יכול להוסיף בלימוד התורה ע"י נתינת ממונו, שפיר יכול לחלוק עמו בלימוד זה שלומד מחמתו. וכ"כ בס' שערי צדק (פט"ו ס"ק יד). ע"ש. וע"ע בתשו' אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' לו אות ג). ומעתה יש לומר, דה"נ כיון שנותן סכום כסף מידי חדש בחדשו לגבאי הצדקה, ומאפשר לו בזה להחזיק עוד עמלי תורה ועניים, א"כ דמי לאדם הנותן כסף לת"ח, ומחמת כן יכול ללמוד עוד כמה שעות כל יום. וה"נ לא חשיב שהיה יכול לקיים המצוה בלעדיו, שהרי בזה שנותן לו סכום קבוע כל חדש, יכול להחזיק עוד עמלי תורה באופן קבוע. ואמנם מדברי הש"ך (שם סק"ב) משמע דבעינן שיחלקו בשוה ממש. וכ"כ בתשו' אגרות משה (יו"ד ח"ד סי' לו אות ד), דבעינן שיחלקו מחצה על מחצה. אולם דעת רוב האחרונים, דלא בעינן שיחלקו מחצה על מחצה, אלא ישכר נותן לו חלק בתורה לפי ערך מה שנתן לו. וכ"כ מרן החיד"א בתשו' חיים שאל (ח"ב סי' לח אות מד). וכן כתבו עוד אחרונים. והובאו בס' פסקים ותשובות (שם אות יב, ובהערה 149). ע"ש. וע"ע בתשו' אבקת רוכל (סי' ב). ולפי"ז גם בנידון דידן יכול לקבל חלק בזכויות הרוחניות בניהול הקופה, אע"פ שאינו נותן חצי מהסכום הנצרך.

אם ענין הסכם ישכר וזבולון נאמר רק בת"ת או בכל המצות

ח) **ואמנם** יש מקום בראש לומר, דלא מצינו דבר זה אלא בת"ת, ולא בשאר המצות, ולכן ה"נ לא מהני הסכם כזה. אולם מצאתי בתשו' משיב דבר (ח"ג סוף סימן יד) שכתב שהטעם שלא נאמר דין זה רק בעוסק בתורה, ולא בשאר המצות, שיתנה עמו שימציא לו איזה מצוה שלא היה יכול לקיימה, בתנאי שיחלוק עמו בשכר, היינו משום דבשאר מצות אפילו לא יתנה עמו, כבר שנינו בפ"ק דמכות (דף ה ע"ב) שהמסייע לבעלי המצות כעושה המצוה. ומשא"כ בלימוד התורה, שאין המסייע ללומד נחשב כלומד עצמו, בזה מהני תנאי שיחלוק עמו בשוה. עכ"ד. וכן מבואר בתשו' טוטו"ד (שם), שגם בשאר המצות יכולים להתנות כן. ע"ש. וע"ע בתשו' מהרש"ם (ח"ג סי' קנא ד"ה וזה). וכן מבואר בתשובת רבינו האי גאון הנ"ל, שגם המסייע מקיימי מצות כדי שיוכלו לקיים, יש לו שכר על כך ולהם. ע"ש. [אלא שמדבריו מבואר שאינו נוטל חלק בשכרו, אלא מקבל שכר בעלמא וכמשנ"ת לעיל]. גם הלום מצאתי בתשו' משנת יוסף (ח"ב סי' ק אות א) שנשאל בזה, אם הסכם ישכר וזבולון נוהג גם בשאר המצות. והביא דברי שלטי הגבורים בב"ק (דף לב סע"ב מדפי הרי"ף, אות ג) שכתב שאדם יכול למכור המצות שלו, ויעלו לאיש הקונה, שהרי יש להם ערך עשרה זהובים. מיהו נראה דדוקא מועיל הקנין במצוה שעתיד

¹⁰ **וכן** יש להוכיח מהא דאיתא בברכות דף לד ע"ב כל הנביאים כולן לא נתבאו אלא למשיא בתו לת"ח, ולעושה פרקמטיא לת"ח, ולמהנה ת"ח מנכסיו, אבל ת"ח עצמן, עין לא ראתה אלקים זולתך יעשה למחכה לו. ע"כ. ומבואר שמעלת העוסקים בתורה, גדולה ממעלת התומכים בהם לעסוק בתורה. נואין לומר דהתם מיירי שלא התנה עמו, ולכן אינו נוטל עמו חלק בחלק בשוה. כי מדברי הטור (יו"ד סי' רמו) והרמ"א (שם ס"א) משמע שגם אם לא התנו, נחשב כלומד בעצמו וכנ"ל. אלא ודאי דשאני התם שהת"ח היה יכול לעסוק בתורה גם בלא שהיה מהנהו, ולכן אינו נוטל עמו חלק בחלק, אלא רק מקבל שכר. וכן מדויק מהא דאמרינן דמהנה ת"ת מנכסיו, ולא שמחזיקו מנכסיו. ושוב ראיתי שכן כתב הגאון רבי יצחק אלחנן ספקטור במאמר שהובא בקונטרס עץ פרי (אות יח). והובא בס' פסקים ותשובות (שם הערה 124). ע"ש.

לעשות, ולא במצוה שכבר עשה. ע"כ. ומבואר שגם מצוה אדם יכול למכור. וכתב ע"ז המשנת יוסף (שם אות ב), דמסתברא שלא בכל מצוה אמר כן, כי אם עושה המצוה יכול לעשותה לבדו, אפילו אם צריך לטרוח ולחפש אחריה, מ"מ מהיכי תיתי שתהא לו הזכות למכור חלק בשכרה לזבולון וכו', אלא רק במצוה שלא היה יכול לעשותה בלעדי עזרתו של זבולון, כגון גבאי צדקה לש"ש שלא ע"מ לקבל פרס, שהיה צריך לבלות מזמנו להתפרנס, וזבולון מפרנסו כדי שיהיה פנוי לעסקי הצדקה, בזה מועילה שותפות יששכר וזבולון מתחילה. עכת"ד. וכבר העיר בזה בתשו' מנחת יצחק (ח"ח סי' פא ד"ה והנראה) מדברי שלטי הגבורים הנ"ל, אלא שכתב דשם מיירי רק מעשרה זהובים שכר מצוה. ומכל מקום מנידונו של המנחת יצחק שם, יש ללמוד גם לנידון דידן, ששם נשאל אם הנדבן יתן כל חדש סכום קבוע להחזקת הישיבה, אם יקבל בזה חלק בלימודם של התלמידים. וכתב דאע"פ שאינם יכולים לעשות הסכם על תורתם של התלמידים בלא רשותם, מ"מ יכול לעשות שותפות בזכויות של ההנהלה, שיחלוק עמם בשכרם לעוה"ב. ע"ש. [אמנם לכאורה יש להעיר על דברי שלטי הגבורים, דכיון שנראה מדבריו שגם אם לא מחמתו עשה המצוה, יכול למכור לו המצוה, א"כ אמאי לא מהני למכור גם מצוה שכבר עשה. וצ"ב]. וא"כ ה"נ בנ"ד, יכול להתנות עמו שיטול חלק בשכר הרוחני של המצוה. מיהו מסתברא שגם בלא תנאי, יש לו חלק בזה, וכמש"כ כיוצא בזה בתשו' מנחת יצחק (שם). ע"ש. [ועמש"כ לעיל בהערה]. אלא שיתכן שכדי שלא יהיה כשאר התורמים לקופה, צריך להתנות בפירושו. וצ"ע. ומכל מקום עדיין מסופקני אם יש לו את המעלה של גדול המעשה יותר מן העושה, מאחר שאינו טורח בפועל באיסוף כספי הצדקה, אלא יש לו רק חלק במעלה של עשיית החסד. ויש עוד לפלפל בזה, ועוד חזון למועד אי"ה.

ט) **המורם** מכל האמור שכשם שמצינו הסכם יששכר וזבולון לענין תלמוד תורה, כן יכולים לעשות הסכם זה בשאר המצות. והיינו דוקא אם לא היה יכול לקיים המצוה בלי החזקתו של הזבולון. ולכן אדם יכול ליתן סכום כסף קבוע כל חדש למנהל קופת צדקה, ולהתנות עמו שיהיה לו זכות רוחנית בניהול הקופה, אע"פ שאינו טורח בעצמו באיסוף כספי הצדקה, דבזה מאפשר לו להחזיק עוד עניים ועמלי תורה כל חדש. ואפשר שגם אם לא התנה עמו, יש לו חלק בזה. וצ"ע. הנלענ"ד כתבתי והיעב"א.

משה שמואל דיין

למעשה / הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למשה', מגיד מישרים ויו"ר מכון 'למעשה' אשדוד

למה זכה בנימין שתשרה השכינה בחלקו

יְדִיד ה' יִשְׁפֵן לְבָטַח עָלָיו (לג, יב)

צ"ב למה זכה בנימין שתשרה השכינה בחלקו?

בהדר זקנים מבאר:

א. לפי שהוא לבדו נולד בארץ ישראל.

ב. ויש מפרשים שעדיין לא נולד כשהשתחוו השבטים לעשו. והה"ד ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה שבטו אין משתחוים לשום בריה. כי נולד מבנימין שלא השתחוה לעשו. וכ"כ בשלה"ק (תורה שבכתב פ' ויגש) שכתב הטעם שנבנה ביהמ"ק בחלקו של בנימין כיון שלא השתחוה לעשיו.

וביאר הרב ראובן מגיד זצ"ל בספרו מליץ יושר אנו מביטים על מרדכי בתמהון איך לא קם ולא זע, וזאת פליאה, והאמת אינו כן, מצב של ישראל שהם בנים למקום והנביא אמר מי את ותיראי מאנוש וגו' (ישעיה נ"א י"ב) נמצא שלפי מהלך הטבעי הפשוט של איש ישראל לא שייך כלל לירא משום נברא חוץ מלירא מהי אלקיך, וזהו מצבו של מרדכי, מבלי שום חידוש כלל, והחידוש הוא להיפוך איך שייך לירא מאנוש ימות, להשתחות לו, אין זה אלא שבני ישראל כרעו לעשו הרשע, נתחדש עי"ז חדשות להשתחות לרשע, עכ"ד הרב ראובן מגיד זצ"ל.

ולפי"ז מקום המקדש שמשם היו שואבים יראת שמים ואמונה וביטחון¹⁰ לכן הוא זכה שיקבע בחלקו כי הוא האמין ולא נכנע לעשו

וצ"ב מאי רבותא שלא השתחוה הרי הוא לא היה ואם היה אולי השתחוה?

אלא המציאות של יהודי שהוא מאמין ואינו כורע ומשתחוה ואם הוא כרע והשתחוה הוא מוציא את עצמו מן המציאות הזו ובנימין שלא היה נחשב שלא כרע.

מעלת השאיפה

ג. ד"א משל למלך שהיה לו יום נועד עם בניו לברכם ולנטות אהלו אצלם. באו כולם פנו כל אחד ביתו וצייר וכייר ישב הקטן נזוף כי אמר איככה יעזוב אבי את אחי הגדולים ויבוא אצלי שמע המלך ואמר חייך בני אצלך אשכון נצח כך הקדוש ברוך הוא.

¹⁰ ראה באספקלריא דברי הרב אברהם דניאל עבשטיין שליט"א מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד, עה"פ (שמות כה, ב) מאת כל איש אשר ידבנו לבו.

עוד שם משל למלך שהיה לו יום נועד עם בניו לברכם ולנטות אהלו אצלם באו כולם פנו כל אחד ביתו וצייר וכייר, ישב הקטן נזוף כי אמר איככה יעזוב אבי את אחי הגדולים ויבוא אצלי שמע המלך ואמר חייך בני אצלך אשכון נצח, כך הקבייה עכ"ל,

וביאר הרב ראובן מגיד זצ"ל בספרו מליץ יושר יוצא לנו מכאן יסוד חזק אל יאמר האדם במה אזכה לעוה"ב, בזה גופא זוכים שסוברים לעצמם שאין להם במה לזכות, כמו כאן, ולהיפוך כשסוברים שיש לו מעלות לזכות עליו לעוה"ב אז אין זוכים, בקצרה המעשה של בנימין זהו הנהגה תמידית. עכ"ד.

ויש להוסיף מש"כ הרב דב יפה זצ"ל בספרו לעבדך באמת (מועדים א עמ' קפב) על הכוח הגדול של שאיפה אמיתית, ניתן ללמוד מדבריו הנפלאים של הגר"א, המובאים בסידור הגר"א:

על הפסוק: **"מקימי מעפר דל מאשפות ירים אביון"** - מפרש הגר"א, שהקב"ה מקים מעפר את מי שהוא ערום מהמצוות [דל' - הוא חסר כל], ואף מרים מאשפות את מי שהוא מטונף מעבירות [אשפות' - הוא מקום מטונף] אך **תאב** לעלות מהן ובוכה לעלות מהן [אביון' - מלשון תאב].

ועד היכן הוא מרים אותו: **"להושיבי עם נדיבים"** - אלו האבות הקדושים. "עם נדיבי עמו" - הם הנביאים.

כמה גדול, איפה, רצון אמיתי לצאת מהמצב השפל. גם מי שהוא מטונף בעבירות, אך תאב לעלות מהן ובוכה לעלות מהם, **מובטח לו שלא זו בלבד שיוכל להתרומם משפלות מצבו, אלא הקב"ה אף יושיב אותו עם האבות הקדושים והנביאים.**

עיקרי תורה התגלו ע"י מי שהיו כטרשים

אותם שמחשיבים עצמם למעוטי כשרון, יכולים לשאוב עידוד מהמדרש דלהלן:

על הפסוק: **"ההופכי הצור אגם מים חלמיש למעינו מים"** - אומר המדרש ('מדרש הלל' תהילים קי"ד): גם מי שהיו כ'טרשים' - כדוגמת רבי עקיבא, שהחל ללמוד תורה בגיל ארבעים, ורבי אליעזר בן הורקנוס, שהחל ללמוד בגיל עשרים ושמונה - הקב"ה הפכם ל'**צור מים**', שנתגלו על ידם עיקרי תורה שבע"פ.

והסיבה שזכו לכך, מפני שציערו עצמם על התורה.

ואמנם, ידוע על כמה וכמה שבצעירותם נחשבו לבעלי תפיסה איטית וכישרונית חלושים, וברבות השנים, לאחר שעמלו והתייגעו על התורה, הפכו לת"ח מפורסמים. עכ"ד הלעבדך באמת.

מפני שהתנסה וחשדוהו השבטים

ד. עוד י"מ לכך נעשה הקדוש ברוך הוא אושפיזכניה מפני הגביע שנמצא באמתחתו. והכוהו אחיו בין כתפיו. לכך זכה לבין כתפיו שכן כדפי' בפ' מקץ:

וכ"כ הרבינו בחיי (סו"פ מקץ) שכשנמצא הגביע באמתחתו של בנימין היו **מביישין אותו וקורין לו גנב בר גנבתא**, והכו אותו **על כתפיו**. ולפי שחשדוהו ואין בו, זכה ששרתה שכינה בחלקו וכמוש"נ בין כתפיו שכן.

בפרשת דרכים (דרך האתרים פרק א') ביאר מדרש זו באופן נפלא, למה הכו אותו דייקא בין כתפיו, שמ"ט זכה שישכון השכינה בין כתפיו, לפי שלא השתתף במכירתו של יוסף, לזה צווחו עליו וטפחו לו על כתפיו, שכיון שנמצא אצלו הגביע, הרי גם הוא גנב הוא, ואם כן אין מן הראוי שיתקיים בו בין כתפיו שכן.

וביאר הרב ראובן מגיד זצ"ל בספרו מליץ יושר לכך נעשה הקב"ה אושפזיכניה מפני הגביע שנמצא באמתחתו והכוהו אחיו בין כתפיו לכך זכה לבין כתפיו שכן, האדם אין יודע "זמני ההצלחה" כשרואה שפלוגי מצליח סובר שזהו הצלחה באמת, וכן להיפוך, אבל האמת אינו כן, דוקא אז כשבנימין רדוף חנם ובסבל ויסורים, אז ההצלחה האמיתית שלו לעד ולנצח נצחים, בצדיקים לא נאה להם שלוחה, בקש יעקב לישב בשלוחה וכו', בקצרה האדם צריך לחדש בקרבו "הבטה תורנית" על כל דבר, שלא להביט ההוה אלא העתיד, להסיר מסך הסכלות. עכ"ל.

כל צרות הגלות הזה הם טובה לישראל להושיעם תשועת עולמים

ונוסיף שכן מבואר בלשונו הזהב של רבינו מנוח (פ"ז מחמץ ומצה ה"י) "שכאשר האדם יזכור יציאת מצרים בליל הסדר, ובראותו השגחת השם שהיתה בישראל, לא יסור לבו ממנו יתברך לעולם, ואם יצר לו זמנו מאד יבטח בד' מקווה ישראל ומושיעו בעת צרה, וכמו צרת גלות מצרים היתה סיבה להטיב להם באחריתם, כן כל צרות הגלות הזה הם טובה לישראל להושיעם תשועת עולמים". ולמדנו מזה דבר נפלא, שכל עניני הצרות והגלות לא זו בלבד שאינם סתירה לגאולה, אלא אדרבה עומק הצרה זה גופא הגורם להטיב להם באחריתם, שאין הטובה באה אלא מכח הצרה והגלות. ומשמע שאי"ז רק מצד הענין של קושיי השיעבוד השלים את המנין, **אלא שהקושי והשיעבוד הוא עצמו סיבת כל הטוב באחריתנו**. ובזה מבואר הטעם שכל ימי הצרות והצומות של גלותינו היום, יהיו לעת"ל "לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים" (זכריה ח, יט), כי ימים אלו בעצם הם סיבת הגאולה לעת"ל. וראה לשון רבינו יונה (שערי תשובה ב, ה) שיש על הבוטח בד' להוחיל ממעוף צוקתו כי יהיה החושך סיבת האורה.

איגרתו המפורסמת של הפחד יצחק

ויש להוסיף מש"כ בזה הרב יצחק הוטנר זצ"ל כתב בספרו פחד יצחק (איגרת קכח) רעה חולה היא אצלנו שכאשר מתעסקים אנו בצדדי השלימות של גדולינו, הננו מטפלים בסיכום האחרון של מעלתם. מספרים אנו על דרכי השלימות שלהם, בשעה שאנחנו מדלגים על המאבק הפנימי שהתחולל בנפשם. הרושם של שיחתנו על הגדולים מתקבל כאילו יצאו מתחת יד היוצר בקומתם ובצביונם. הכל משוחחים, מתפעלים ומרימים על נס את טהרת הלשון של בעל החפץ חיים זצ"ל, אבל מי יודע מן כל המלחמות, המאבקים, המכשולים, הנפילות, והנסיגות לאחור שמצא החפץ חיים בדרך המלחמה

שלו עם יצרו הרע, משל אחד מני אלף, ודי לנבון שכמותך לדון מן הפרט אל הכלל. התוצאה מזה היא כשנער בעל רוח, בעל שאיפה, בעל תסיסה מוצא בעצמו מכשולים, נפילות, ירידות הדי הוא דומה בעיניו כבלתי 'שתול בבית השם'. שלפי דמיונות של נער זה להיות שתול בבית השם, פירושו הוא לשבת בשלות הנפש על נאות ושאל של חי מנוחות וליהנות מיצרו הטוב כדרך שצדיקים נהנים מזיו השכינה שעטרוניהם בראשיהם במסיבת גן עדן. ולאידך גיסא, לא להיות מורגז מסערת היצר על דרך הכתוב של 'במתים חפשי'.

אבל דע לך, חביבי, ששורש נשמתך הוא לא השלוה של היצר טוב, אלא דוקא מלחמתו של היצר טוב, ומכתבך היקר הנלבב מעיד כמאה עדים כי אכן לוחם נאמן אתה בצבאותיו של היצר טוב. באנגלית אומרים 'הפסד קרב ונצח מלחמה', בודאי שהנך נכשל ועומד להיות נכשל, (אין בזה משום פתיחת פה לשטן). ובכמה מערכות תפול שדוד. אבל אני מבטיח לך שלאחר הפסד כל המערכות תצא מן המלחמה כשזר הנצחון על ראשך, והטרף החד מפרפר בין שיניך. החכם מכל אדם אמר שבע יפול צדיק וקם (משלי כד טז), והטפשים חושבים כי כונתו בדרך רבותא, אע"פ ששבע יפול צדיק מ"מ הוא קם. אבל החכמים יודעים היטב שהכוונה היא שמהות הקימה של הצדק היא דרך השבע נפילות' שלו. וירא את כל אעם עשה והנה טוב מאד. טוב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע (ב"ר ט).

אהובי, הנני לוחץ אותך אל לבבי, ולוחש באזניך, כי אילו היה מכתבך מספר לי על אודות המצוות ומעשים טובים שלך הייתי אומר שקבלתי ממך מכתב טוב. עכשיו שמכתבך מספר על דבר ירידות ונפילות ומכשולים, הנני אומר שקבלתי ממך מכתב טוב מאד. רוחך סוערת לקראת השאיפה להיות גדול. בבקשה ממך אל תצייר לעצמך גדולים שהם ויצרם הטוב בגחינת חד הוא. לעומת זאת צייר בנפשך גדלותם של גדולי עולם באותיות של מלחמה נוראה עם כל הנטיות השפלות והנמוכות. ובזמן שהנך מרגיש בקרבך סערת היצר, דע לך שבזה הנך מתדמה אל הגדולים הרבה יותר מאשה בשעה שאתה נמצא במנוחה שלימה שאתה רוצה בה. דווקא באותם המקומות שהנך מוצא בעצמך הירידות הכי מרובות, דווקא באותם המקומות עומד הנך להיות כלי להצטיינות של כבוד שמים.

נסיונות של החפץ חיים בקטנותו

ויש להוסיף ולהמחיש את הנסיונות של החפץ חיים מש"כ הרב אהרן כהן שליט"א (הו"ד בדרשו נצבים תשע"ח)

"כי קרוב אליך הדבר... בפוך ובלבבך לעשתו" (דברים ל', י"ד)

כתוב במדרש רבה (ח, ז): "אמרו לו: רבינו משה, הרי אתה אומר לנו 'לא בשמים היא ולא מעבר לים היא', והיכן היא? אמר להן: במקום קרוב היא – בפוך ובלבבך לעשותו', אינה רחוקה מכם, קרובה היא לכם". ההצלחה לסיעתא דשמיא היא בהישג יד של כל אחד, כמה עידוד רואים כאן לעמלי התורה ולעובדי ה'.

מסופר על ה'חפץ חיים' זיע"א, שהשבוע חל יום ההילולא שלו, שכשהיה ילד בגיל אחת עשרה נפטר אביו, והחל מאותו זמן חייו השתנו ונהיו מאד קשים.

באותו זמן גברה בוילנה יד ההשכלה, אשר פרשה את רשתה על בני הישיבות ללכדם במצודתה, ולהעבירם על תורתם ודתם. המשכילים שמו את עינם על ה'עילוי מזוטלה', כפי שכינו שם את הח"ח, בכל מיני דרכים ופעולות להסירו מדרכו אך כמובן ללא הצלחה.

באותו זמן היה משכיל ידוע, ששימש כמורה הראשי בבית המדרש לרבנים בוילנה, שנוסד בהשפעת המשכילים. הוא הגיע לעיתים קרובות לבית המדרש שבו למד ר' ישראל מאיר, וניסה להשפיע עליו שיעבור על דתו, אך ר' ישראל מאיר לא שת לדבריו ונשאר בתמימותו.

ה'חפץ חיים' היה מספר בהזדמנויות רבות על מאבקיו באותו זמן, והיה מזכיר את מאמר חז"ל שכ"כ מתאים לזמן זה של ערב ר"ה: "יש קונה עולמו בשעה אחת" – הכל תלוי בעצם ברגע אחד, וזה הרגע של ההחלטה האם דרכו פונה לכאן או לכאן...

פעם כבר עמד עליו אותו משכיל להסיחו ולהדיחו, עד שהח"ח נאלץ לברוח לעיירה הסמוכה, והמשיך בהתמדתו וביגיעתו בתורה. המאבק הזה חישל את הכרתו, והגביר את אמונתו המוצקה שליוותה אותו כל ימי חייו, כמופיע בספר 'המאורות הגדולים'.

סיפר הח"ח פעמים רבות על התקופה שבה נתייתם מאביו. אמו ניסתה להשיג ולשכור לו מלמד, שילמד איתו את התורה אך לא היה לה כדי לשלם שכר מאומה בשל קשיי הפרנסה. החליט הנער ר' ישראל מאיר, שבליית ברירה הוא ישב וילמד לבדו ללא עזרה מאחר. ממשיך הח"ח לספר על עצמו, שהוא ידע רק חמישים דפי גמרא על בוריים, והיה חוזר עליהם בעצמו מאה ואחת פעמים. מאד רצה ללמוד דפים חדשים, רק לא היה לו מי שילמד איתו.

יום אחד עלתה מחשבה במוחו, לנסות את כוחו בעצמו בלימוד דף חדש באותה המסכת. כך עבר על הדף פעם, פעמיים, שלוש עם פירוש רש"י, עד שראה שיש בכוחו ללמוד בעצמו, כך המשיך בשקידה עצומה עד שנתפרסם לשקדן גדול.

בספר 'דרכיו', נימוקיו ושיחותיו של החפץ חיים, מובא בשם רבי מרדכי דוב שראה פעם את ה'חפץ חיים' נכנס בימים הנוראים לעליית בית כנסת כדי להתבודד. עמד רבי מרדכי דוב מאחורי הדלת, ושמע כיצד ה'חפץ חיים' מצייר לעצמו, שנכנס לדין בפני בית דין של מעלה, ועומד לפניהם והכרוז מכריז שיבואו כל זכויותיו לפנייהם.

וצייר כיצד הגיעו מחנות של מלאכי קודש, שנבראו מהתורה שלמד עד כה, ומן המצוות ששמר בכל ימי חייו, וכן מהזכויות שזכה בהתפשט חיבוריו בתוך כלל ישראל, ועל ידי כך זיכה את הרבים. כה רבות היו הזכויות, שבעצמו התפלא על רוב הספרים.

אחר כך צייר שמכריזים וקוראים לכל חובותיו, שיבואו להעיד עליו. גם מהן באו מחנות רבים, מהם כאלה שהעידו על חסרון בעשיית המצוה, האהבה והדביקות ועוד

כהנה רבים. עד שהכריע בית הדין שהוא בכלל 'בינוני'. ואז חשב לעצמו שנכנס תחת הגדר של 'רב חסד מטה כלפי חסד'. אך מיד שמע שהשכינה שואלת מה הוא כעת, חי או נפטר? וענו לה 'חי הוא'. ותיכף נשמע קול: "עשה תשובה על עוונותיך מאחר שאתה עדיין בחיים!", והתחיל ה'חפץ חיים' להתייפח בבכי גדול...

אנו נמצאים בערב ר"ה הבעל"ט, ואולי כאן המקום המתאים להביא את המשל שאמר הח"ח, המובא בספר הצדיק ר' שלמה.

המשל הוא על מעשה אמיתי, שאירע בעת מלחמת העולם הראשונה, בבחור ישיבה שנתפס ע"י השוטרים. גזרו עליו עונש מוות. השוטרים כיוונו כנגדו מכונת ירייה, ובעוד הם מנסים לירות עליו, אירעה תקלה במכונת היריה, ובמשך רבע שעה ניסו לירות בו ולא הצליחו. בינתיים הצליח הבחור לברוח מהם ולהציל את נפשו, ומרוב הפחד שהיה לו באותו שעה, הלבינו כל שערותיו.

אמר על כך הח"ח, שסיפור זה הוא משל נפלא עד כמה צריך האדם לפחד מיום הדין, ולהמחיש לעצמו בחוש כיצד יהיה ירא וחרד, ביום בו יפרטו לפניו את כל מעשיו ומחשבותיו לפרטיהם. (מלמעשה על אלול)

הנסיונות הם הסיבה לטובה

ויש להוסיף מש"כ בזה הרב שמואל ברוך גנוט שליט"א (הו"ד בדרשו) לפני שבועיים פורסם כאן מאמר על הנסיונות בהם מעמידנו הקב"ה בכל צעד ושעל. נסיונות המותאמים דווקא לנו והנצרכים כדי לזככנו ולקרבנו להשי"ת. נכתב כאן כי גם אם לא תמיד אנו מבינים את הנסיון ופשרו, אך מלכו של עולם מחבר ברוב חכמתו חתיכה לחתיכה ובונה פאזל מושלם. לכל אחד נסיון מיוחד משלו, המתאים לאופיו ומזגו ולעבודה הרוחנית שהקב"ה ייעד רק בעבורו.

מאז התקשרו אלי כמה קוראים וסיפרו את סיפוריהם האישיים. התברר שכולם מלאי נסיונות וקשיים. כולם צועדים במסלול מיוחד שהשי"ת ייחד בעבורם, וכן, ישנם כאלו שגם מגלים מדוע טוב מסובב הסיבות את הנסיון.

יהודי מירושלים התקשר וסיפר, בעילום שם: "...לעולם אינך יודע איזה נסיונות קשים יותר. הייתי חולה במשך תקופה ארוכה והתפללתי להקב"ה שיקח לי את הנסיון הקשה הזה ויביא לי, אם הוא רוצה, נסיון אחר"- סיפר לי אותו ירושלמי- "והנה הפלא ופלא, הבראתי ממחלתי, כנגד כל תחזיות הרופאים, ומאז החלו אצלי בעיות קשות מנשוא ב'שלום הבית'. חיי אינם חיים. המשפחה חיה באושר ובשלווה שנים רבות ומאז שהבראתי, בלי שום הסבר, המשפחה שלי נכנסה לסחרחורת רגשית".

התקשרה אשה מירושלים, שבמהלך השיחה התברר שהיא אמו של אחד מפארי האברכים בעיר מגורי, וסיפרה על קשיים עצומים שהתגלו במהלך קבלת אחד מבניה לישיבה אותה רצה בכל מאודו. כל המשפחה היתה מסובכת בתוך הסיפור הכאוב הזה והם, כך היא מספרת, החליטו שבנה יילך ללמוד בישיבה אחרת, פחות 'נחשבת'. בישיבה

השניה בחנו אותו ופשוט 'חטפו' אותו בשתי ידיים. הסכימו לקבלו בתנאי שהוא מתחייב להישאר אצלם לפחות לשנתיים...

הבחור הסכים, ובמרוצת הזמן קשר קשרים מצוינים של לימוד עם ראש הישיבה בה למד. הם למדו בחברותא יומית, וכשחלפו שנתיים, החליט להמשיך וללמוד שם. "הקשר הלימודי שלו עם ראש הישיבה עשה לו כל כך טוב, עד שגדל לבחור איכותי ולמדן באופן מיוחד", מספרת אמו, "כולם רצו אותו ב'שידוכים' והוא התארס עם בתו של אחד מגדולי מרביצי התורה. כששאלו אותו לאחר נישואיו מדוע בחור כה מוצלח לא למד בישיבת... או בישיבת..., השיב הבן שלי: "כי אם הייתי לומד שם, לא הייתי חברותא של הראש-ישיבה ולא הייתי מכיר את רעייתי, שראש הישיבה שלי המליץ עלי בחום בפני ידידו, החותן שלי"...

תלמיד חכם נודע בשערים, שרבים מלומדי התורה מכירים מספרו הלמדני הנפלא על מסכת שבת, סיפר לי על חתנו הטרי. "הוא בחור משכמו ומעלה שהיה אמור ללמוד בישיבת... אבל באותה השנה התגלעו אי-הבנות בין הישיבה קטנה בה למד לישיבת... ולא קיבלו משם אף בחור. הוא נאלץ ללמוד בישיבת..., שם למד בהתמדה גדולה. כשהגיע ל'שידוכים', הציע לו גיסי, שהוא ר"מ באותה ישיבה, את בתי, והנה השידוך קם והיה. והרי אם הוא היה לומד בישיבה בה רצה מלכתחילה, גיסי לא היה מכיר אותו ולא היה מציע את השידוך"...

הסיפור חזר על עצמו בעוד שתי שיחות טלפון, האחת מאשדוד והשנייה מפתח תקוה. שניהם סיפרו שרצו ללמוד בישיבה אחרת. הצטערו מאד שלא התקבלו אליה. ושהגיעו לפרק השידוכים, האחד, האשדודי, התארס עם אחותו של החברותא שלו והשני, הפתח-תקואי, בא בקשרי שידוכים עם רעייתו, כשהשדכן היה חבר-חדר שלו...

וכך טלפון רודף טלפון. כולם מספרים סיפורים אישיים, כשהמסר העולה מהם הוא שכמה טוב לסמוך על הקב"ה, שיודע בדיוק במה לנסות אותנו, והוא מכלכל את הכל בתבונתו עד אין חקר, ומשלים חתיכת פאזל לחתיכת פאזל.

וכך מסופר בספר הנפלא 'ספר ללא שם': יהודי התאונן פעם קשות באוזני הגאון ר' בן-ציון פלמן זצוק"ל כי אין לו פרנסה מסודרת והוא מתגלגל פה ושם. "אני מקנא בבעלי היכולת שארנקם מלא בממון", התאונן.

סיפר לו הגרב"צ פלמן זצ"ל: "מרן רשכבה"ג הגראי"ל שטיינמן זיע"א שב מכמה ביקורים בחו"ל למען הכלל, והוא סיפר לי כי נכנסו אליו גבירים יקרים מרחבי תבל לשוחח ולשפוך לב. והנה איש אחרי איש מהם סיפרו וביקשו ברכה על צרות פרטיות שיש להם, לכולם. והם לא התאוננו על צרות סתם של מה בכך, אלא להיפך, רח"ל".

אמר מרן זיע"א בפנים כאובות, ברחמים ובצער: "לא שווה בכלל להיות גביר! אמנם כסף יש, אבל כאלו צרות אחרות כנגד זה, שכבר יותר שווה שהנסיון יהיה במחסור הכסף"....

סיים ר' בן-ציון ואמר בשם אחד מהגדולים, כי אדם המקנא בחברו בדבר מוצלח שיש לו עליו להסתכל על כל מה שיש לחברו, גם על הצרות והסבל שיש לחברו, ובאופן כזה כל אחד ירוץ ויהיה שמח לקבל את מה שיש לו, שזה כלום לעומת הנסיונות והפעקאלע שיש לשני.... (נקודה למחשבה – יתד נאמן)

ויש להוסיף מש"כ הרב משה הלל הירש שליט"א ראש ישיבת סלבודקא בדברי חיזוק והדרכה לבני הישיבות לקראת בין הזמנים, (הו"ד בדרשו) אנו מסיימים כעת זמן קיץ תש"פ. אין ספק כי בשבעים השנים האחרונות כאן בא"י, היה זה הזמן הכי קשה לעולם הישיבות. בתחילת הזמן, רוב ככל הישיבות לא נפתחו, החברות והשיעורים היו דרך הטלפון ועולם הישיבות לא התקיים. אף לאחר חג השבועות כשנפתחו שערי הישיבות, מכל מקום צורת הישיבה היתה במתכונת של 'קפסולות' וריחוק זה מזה. ומלבד זאת, לצערינו חלקים גדולים מעולם הישיבות נשארו מחוץ לישיבות ומחוץ ללימוד.

עתה, לקראת ימי 'בין הזמנים' המחברים בין זמן קיץ לא פשוט שכזה לימי חודש אלול, הגם שמנסים בכל הכוחות והדרכים להתכונן לפתיחת זמן אלול באופן מסודר יותר, העתיד אינו ברור ולפי המצב של התגברות התחלואה במגיפת הקורונה רח"ל עדיין לא ידוע איך יתנהלו הדברים, אבל בין הזמנים מגיע ועלינו לדעת כיצד לנהוג בימים אלו של בין הזמנים.

צורתו של בין הזמנים

ימי בין הזמנים נועדו לנוח מהזמן החולף ולהתכונן לימי חודש אלול, הן במנוחה והן בלימוד התורה של 'בין הזמנים'. בימים כתיקונם יש לבחורים את האפשרות לטייל ולהנות כפי הצורך, בד בבד עם המשך לימוד התורה ונהתיקו בישיבות 'קעמפים' לשם כך, בכדי להחזיק את המדריגה שהגיעו אליה במשך הזמן שעבר ובשביל להתכונן לחודש אלול.

כמובן, יש לנוח כמו בן תורה ולהישאר באותה הדרגה שנקנתה במשך הזמן, וכפי הביטוי המפורסם של הגאון רבי ברוך בער זצ"ל, שה'בן תורה' הוא בחור שגם אם הוא נמצא באפריקה ניכר עליו שהוא בן תורה. ויתן ה' סיעתא דשמיא שנחזור לזה. אולם כיום ה'בין הזמנים' שונה. האפשרויות הרגילות לא קיימות ואין את הניחותא והרוגע כמו בשאר זמנים. אך אף על פי כן צריכים להוציא מבין הזמנים את התועלת לפי מצבנו היום, ולהכין עצמנו לאלול, וח"ו לא לרדת ולעשות דברים שמתנגדים למהות של בן תורה.

המציאות הנוכחית יצרה בעיות, ובהתאם לכך יש לדעת איך לנהוג בבין הזמנים כמו שנפרט.

ג' מצבים שונים בזמן קיץ השתא

כפי שרואים את מצב בני הישיבות בתקופה זו, נוכל לומר שיש לחלק באופן כללי את מצב לימוד התורה של בני הישיבות בזמן קיץ זה לשלושה סוגי בחורים. הסוג הראשון – בחורים שהצטיינו ולמדו כרגיל בכל זמן, ויש שאפילו התעלו ולמדו יותר מכל זמן.

עבורם, בין הזמנים יתקיים פחות או יותר ככל בין הזמנים, במנוחה ובהנאה, יחד עם לימוד כראוי, ולהתכונן כראוי לאלול.

הסוג השני – בחורים שישבו ולמדו בזמן הזה, אבל למדו פחות מהרגיל [וכמובן יש בזה כמה וכמה דרגות], הם הרגישו ירידה בכמה ענינים, אבל בכל זאת היה להם צורה של 'זמן'. גם עבור בחורים אלו 'בין הזמנים' הזה צריך להיות כרגיל, לנוח ולהתכונן כמו שהזכר, אבל אין די בכך, אלא על כל מי שיודע שהיתה אצלו ירידה במשך הזמן הזה, ראוי שינצל את בין הזמנים למחשבה ולבירור עם עצמו מה היתה סיבת הירידה והיכן היתה טעותו. יש לו לשחזר את הנפילות ולהבין איך ובמה נפל וטעה, למה לא הצליח להתמודד כראוי ולהתגבר על הבעיות והנסיונות. עליו לטכס עצות ולהתייעץ איך להכין את עצמו לזמן אלול, וכיצד יוכל לחזור למצבו ללמוד ולעלות עם כל השינויים של המצב ביתר שאת וביתר עוז ולהצליח במקסימום האפשרי. כדאי וכדאי לדבר על כך וללבן הדברים עם האברכים שעוסקים עם הבחורים.

הסוג השלישי – לדאבונינו יש מספר גדול של בחורים שמגיעים ל'בין הזמנים' אחר 'זמן' שלא היה. בעקבות המצב יש כאלו שכמעט לא למדו כלל במשך הזמן וירדו ממדרגתם, ולפעמים ירדו מאד מאד. בשבילם אין זה 'בין הזמנים' כיון שלא היה להם 'זמן' ראשון. 'בין הזמנים' שלהם אינו מיועד אלא להכנה לאלול.

מה מוטל על בחור כזה לעשות כדי להכין את עצמו לאלול? מה הוא יכול לעשות? הרבה פעמים, אחרי מה שעבר על הבחור בזמן החולף הוא קרוב ליאוש ואינו רואה את עצמו ראוי להתחיל את זמן אלול. אך קורא אני בנחרצות אל כל בחור: חס ושלום! חס ושלום! לא כך הדבר! אפשר ואפשר ואין להתייאש!

כי נפלתי קמתי

למצב כזה מתאימים ימי 'בין הזמנים' כשאף אחד לא בישיבה, זהו פרק הזמן המתאים להתאושש ולהתחזק. כעת אין אף אחד בישיבה, ואינך מרגיש שונה מכולם, כעת אתה כמו כולם, שוה בשוה. כולם מתכוננים לאלול, ואף אתה עימם. אולי תצטרך חיזוק יותר מכולם, אך בעצם אינך שונה מאף אחד. תלמד כמה שאתה יכול, תיעזר באברכים שמוכנים לסייע לך. תוכל ללמוד איתם, להתייעץ איתם ואף בדברים אישיים, הם מוכנים ועומדים אין מקום לחשוב שאחרי מה שנפלת אינך יכול לקום. הנפילה אינה סיבה ליאוש ולעצירת העליה שלך.

ידועים דברי רבינו יונה [שערי תשובה שער ב ה] "ויש על הבוטח בשם להוחיל במעוף צוקתו (פי' בשעת הצרה), כי יהיה החושך סבת האורה, כמו שכתוב 'אל תשמחי אויבתי לי, כי נפלתי קמתי, כי אשב בחשך ה' אור לי', ואמרו רבותינו זכרונם לברכה 'אלמלא נפלתי לא קמתי, אלמלא ישבתי בחושך לא היה אור לי'. גם בחור שעקב הנסיבות המורכבות לא למד והיתה לו ירידה רוחנית, צריך לדעת את המציאות. אדרבה, דווקא בגלל שנפל, לכן ה' עוזר לו. מתוך שהיה בחושך ה' יעזור לו. "ה' אור לי".

נסיון מן השמים

יש חיזוקים שמתאימים לכלל הבחורים וכולם זקוקים להם. להחדיר לעצמנו שהמצב הנוכחי הוא נסיון גדול שהקב"ה נתן לבני תורה, שילמדו דווקא במצב כזה. התרגלנו לעשירות, לחיי רווחה, וצריכים להתרגל ללמוד גם בדחקות. יש לזכור ולהשריש בתוכנו שוב ושוב שכל מה שנעשה הוא מאת הקב"ה. חז"ל אומרים שכל הנסיונות שהקב"ה מזמן לפני בני אדם, ניתנים להם רק אם אכן יש להם את הכוח ואת האפשרות לעמוד באותם נסיונות. עלינו לראות נכוחה, להכיר ולהבין שיש שינוי במציאות, והניסיון הוא אמיתי, אבל יכול נוכל לו, כל אחד לפי מה שהוא, דאם לא כן לא היה הקב"ה נותן לנו את הניסיון.

כל בחור צריך לדעת ולומר לעצמו: אני בן תורה, על הלימוד שלי עומד כל העולם כולו! אתחזק ואלמד ואעשה מה שביכולתי לעשות. ואף אם נפלתי, אפילו עמוק, אני קם! ובאלול יש תשובה! הקב"ה אוהב אותי, ובוודאי תהיה לי סיעתא דשמיא מרובה לעמוד בכל הנסיונות ולחזור לתלמודי לגמרי, ולעלות עוד יותר ממה שהייתי.

פקודתו ומשאו בעולמו

הרמח"ל בדרך ה' (ח"ב פ"ג) מסביר ונותן קצת תמונה מה הוא 'ניסיון', וכיצד הוא ניתן לכל אדם כפי מה שהוא באופן פרטי. וז"ל:

"ואמנם חילקה החכמה העליונה את מיני הנסיון האלה בין אישי מין האנושי, כמו שגזרה בעומק עצתה היותר ראוי ונאות. ונמצא לכל איש ואיש מבני האדם חלק מיוחד בנסיון ובמלחמת היצר, הוא פקודתו ומשאו בעוה"ז, וצריך לעמוד בו כפי מה שהוא. ויידונו מעשיו במידת דינו ית', כפי המשא אשר ניתן לו באמת".

במצבנו כהיום מגיפת הקורונה היא דבר כללי שקורה בעולם, אבל בתוך הנסיון הכללי יש נסיון פרטי לכל אחד בהתאם לקשיים שלו. התגובות שלו הם לפי הכוחות שלו ולפי הנפש שלו, כפי מה שהוא. ומביא הרמח"ל משל על ענין הנסיונות של בני האדם – "והנה זה כעבדי המלך שכולם עומדים למשמעתו, ובין כולם צריך שתשתלם עבודת מלכותו, והנה הוא מפלג לכל אחד מהם חלק מה, עד שבין כולם ישתלמו כל החלקים המצטרפים לו. והנה כל אחד מהם מוטל עליו השלמת החלק ההוא אשר נמסר לו, וכפי פעולתו בפקודתו כן יגמלהו המלך".

כל אחד ואחד מבני התורה הוא חלק מהצבא של הקב"ה, וכולם יחד משלימים את מלכות שמים בעולם. כאשר מסתכלים בצורה הזו על הנסיון של הקורונה, זה נותן לנו כח שנוכל באמת להתחזק ולעמוד בניסיון שזימן לנו הקב"ה בעת הזאת.

הלכה למעשה לימי בין הזמנים – לקבוע סדר לימוד בכל יום, דתלמוד תורה כנגד כולם. להשקיע בתפילה באיכות ולהקפיד שתהא בציבור, לקרות קריאת שמע באמירה בדקדוק ובזמנה. להשתדל מאד בבין אדם לחבירו. כלל הדבר, הדברים העיקריים הם – תורה, עבודה וגמילות חסדים, עליהם העולם עומד ובהם צריכים להתחזק ולהשתדל בכל יום ויום.

ואתה תבקש לך גדולות?

כפי שהוזכר, קשה לבחורים לעמוד ולהתחזק לבד, וכדאי להסתייע באברכים מן הקהילה. לכן מוטל חיוב על כל אברך לתת את עצמו לכך, ואין לו להשתמט ולומר שאף הוא טרוד בבעיות מחמת הקורונה וצריך לדאוג לעלייתו הרוחנית תחילה.

בזמן מלחמת העולם השנייה היה בעל מוסר גדול בשם רבי יוסף ליב נענדיק זצ"ל, מנהלה הרוחני של ישיבת קלעצק. באחת משיחותיו בימי המלחמה (מובא בספר שיחותיו 'רחשי האילן עמי קנט') לפני בני הישיבה, פתח את ספר ירמיהו, וגולל את טענתו של ברוך בן נריה תלמידו הגדול של ירמיהו הנביא, על מה ולמה זכו חבריו לנבואה ואילו הוא לא זכה. והשיב לו רבו בשם ה' (ירמיה מה ד-ה): "כה תאמר אליו, כה אמר ה' הנה אשר בניתי אני הורס ואת אשר נטעתי אני נותש ואת כל הארץ היא, ואתה תבקש לך גדולות, אל תבקש וגו'".

והקשה רבי יוסף ליב זצ"ל, וכי גדולת כבוד שררה או ממון ביקש לו ברוך בן נריה? הלא ביקש רק קרבת אלקים. וביאר: בשעת הרס ואבדן, כאשר התפוצצו הררי עד ושחו גבעות עולם, תבעו ממנו מן השמים בנבואה שלא יחשוב על עצמו כלל, אלא שיתמסר כל כולו לבעיות האומה והעם הנרדף על צוארו. ובזאת פנה אל תלמידיו ואמר: בשעה כזו של המלחמה הנוראה אנו נתבעים להקדיש את כל כוחותינו בתורה, תפילה ותשובה לטובת עם ישראל.

אף אנן בדידן, בזמן זה של המגיפה כאשר יש רח"ל הרס לחלקים גדולים מעולם הישיבות, החיוב של האברכים הוא לתת את עצמנו לעזרה לאחרים, וע"י כך תהיה סיעתא דשמיא.

כעת, המגיפה מתפשטת ומתרבה בכל כוחה, והדרך להתמודד מול מגיפה נמסרה לנו בתורה בפרשת חוקת – "והביט אל נחש הנחושת וחי", וכמו כן המעשה של פנחס עזר את המגיפה מעל בני ישראל. הצד השווה בין שני המעשים הללו שעוצרים את המגיפה, שעל ידם נתקרבו ישראל ונשתעבדו להקב"ה, וכמו שאמרו חז"ל במשנה (ר"ה כט). "בזמן שישראל מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים, היו מתרפאין", ואף במעשה של פנחס מבואר במלבי"ם שמסירות נפשו להקב"ה היא שעצרה את המגיפה.

החיוב של כולנו ובפרט של בני הישיבות, לשעבד את ליבנו לאבינו שבשמים, לרבות מסירות נפש, ומסירות נפש היינו ללכת נגד הנסיונות. על ידי כך תהיה הצלחה פרטית לכל אחד מהבחורים, ולכל כלל ישראל, והקב"ה יענה לתפילותינו שתיפסק המגיפה ותבוא הגאולה השלימה בב"א. עכ"ד הרב משה הלל הירש שליט"א.

טעמים נוספים למה זכה בנימין שתשרה השכינה בחלקו

ה. כתוב במדרש פ' ויחי (צט, א) איתא על הפסוק (תהלים סח, יז) למה תרצדון הרים גבנונים ר"ע אומר פתר קרא בשבטים, בשעה שאמר שלמה לבנות בית המקדש, היו שבטים רצים ומדיינים אלו עם אלו, זה אומר בתחומי יבנה, וזה אומר בתחומי יבנה, אמר

להם הקדוש ברוך הוא: שבטים למה תרצדון, כולכם שבטים כולכם צדיקים, אלא גבנונים, מהו גבנונים, גנבים, כולכם הייתם שותפים במכירתו של יוסף, אבל בנימין שלא נשתתף במכירתו של יוסף (תהלים שם שם) ההר חמד אלוקים לשבתו כו', וכן הוא אומר (תהלים קלב, ו) הנה שמענוה באפרתה מצאנוה בשדי יער עד אמצא מקום לד' וכו'. ר' יהודה אומר בית המקדש נבנה בתוך חלקו של יהודה דכתיב (שמואל א' יז ב) אפרתי מבית לחם יהודה, ר' שמעון אומר בתוך של מי שמתה באפרתה, ומי מתה באפרתה רחל, יכול בתוך חלקו של יוסף כו' ת"ל מצאנוה בשדי יער, בתוך חלקו של מי שנמשל כחית היער, ומי נמשל כחית היער בנימין דכתיב בנימין זאב יטרף. ע"כ.

וכ"כ החזקוני כתב ולפי שכל השבטים היו שותפים במכירתו של יוסף, ובנימין לא היה שותף עמהם וכל השבטים נולדו חוצה לארץ ובנימין נולד בארץ ישראל זכה הוא להיות השכינה שורה בחלקו.

וכ"כ הרש"ר הירש (דברים לג יב) יהודה לובש עוז, לוי שוקד על הוראת התורה ועל עבודת המקדש; אליהם מצטרף בנימין שבגבולו עומד המקדש, או מוטב: החלק המקודש ביותר של המקדש (ראה פי' ויקרא עמ' יב - יג). כבר ביארנו שם את חשיבות העובדה שהמזבח, ההיכל והדביר לא היו בגבול שבט המלוכה אלא בגבול הצעיר והדל שבשבטים. בספרי הזכירו כאן גם את מה שאירע בימי קדם באבי השבט הזה. בנימין היה היחיד בין בני יעקב שנולד בארץ הקודש, שלא דבק בו פגם מעשי האחים שנהגו ביוסף בחוסר אחווה, ונוסף על כך הוא תמך וטיפל באביו בזקנתו. נמצא שזכרו היה נקי מכל רבב והוא התאים למידות הטובות שמקום המקדש היה מוקדש לטיפוחן:

ובגמ' מבואר (יומא י"ב א') חפף עליו וגו' - תניא, רצועה היתה יוצאת מחלקו של יהודה ונכנסת לחלקו של בנימין ובה היה מזבח בנוי ובנימין הצדיק היה מצטער עליה בכל יום לבלעה, שנאמר חופף עליו כל היום, לפיכך זכה ונעשה אושפזיכן לשכינה שנאמר ובין כתפיו שכן

ואילו בגמ' סוטה (לו א) איתא טעם אחר למה שהשרה הקדוש ברוך הוא שכינתו בחלקו של בנימין, שבשעה שעמדו ישראל על ים סוף היו השבטים מנצחים זה עם זה מי ירד לים תחלה, קפץ שבטו של בנימין לירד לים תחלה כו', לפיכך זכה בנימין הצדיק ונעשה אושפזיכן לשכינה

הלימוד מזה למעשה. עד כמה גדולה מעלת הנסיונות שככל שמנסים את האדם והוא עומד בזה הוא מתרומם.

לתגובות: P0583271323@gmail.com

כמו כן ניתן להאזין לשיעורי למעשה בקול הלשון 07222741111 וכן להוריד מהעמדות של קול הלשון

מעלת הבטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

בענין הבוטח בה' זוכה להשראת השכינה

לְבַנְיָמִן אָמַר יְדִיד ה' יִשְׁכֵּן לְבֵטַח עָלָיו חִפֵּף עָלָיו כָּל הַיּוֹם וּבֵין כְּתָפָיו שָׁכַן (לג, יב)
ופי' רש"י (בד"ה לבנימין אמר) וז"ל, "לפי שברכת לוי בעבודת הקרבנות ושל בנימין בבנין בית המקדש בחלקו סמכן זה לזה וסמך יוסף אחריו, שאף הוא משכן שילה היה בנוי בחלקו, שנאמר (שם עח, סז) וימאס באהל יוסף וגו'. ולפי שבית עולמים חביב משילה לכך הקדים בנימין ליוסף", עכ"ל.

ופי' בתרגום אונקלוס: "לבנימין אמר רחימא דה' ישרי לרוחצן עלוהי יהי מגין עלוהי כל יומא ובארעיה תשרי שכינתא", עכ"ל.

בנימין היה בוטח בה'

הרי מבואר מדבריו, דבוטח בה' (רוחץ) ה' מגן עליו, ומשרה שכינתו עליו. ועל כן זכה בנימין שבית המקדש היה בנוי בחלקו. ועי' במש"כ הרמב"ן וז"ל, "ידיד ה' ישכן לבטח עליו - יקרא לבנימין ידיד ה', יאמר לבנימין שהוא ידיד השם ישכון בארצו לבטח על השם, והשם יהיה חופף עליו כל הימים ומשרה שכינתו בתוך ארצו. ובין כתפיו - ירמוז למה שדרשו בו רבותינו (זבחים נד ב). ועל דרך האמת, ידיד ה' ישכון על בנימין, ויהיה זה לבטח לבנימין, שיבטחו בה' עדי עד כי ביה ה' צור עולמים, והוא יהיה חופף ומגין על בנימין כל היום ולא יבושו בעת צרה, ובין כתפיו של בנימין ישכון לעד", עכ"ל. [נועי' במה שהאריך ההעמק דבר ששבת בנימין היה למעלה מדרך הטבע האנושי, עי"ש בדברים הנפלאים].

אולם יש לבאר, מדוע זכה בנימין להיות מן הבוטחים בהשי"ת יותר מכל שאר השבטים, דמשום הכי זכה להשראת השכינה, והבית המקדש נבנה בחלקו.

יתומים בוטחים בה' שאין להם על מי להשען

ונראה לומר לענ"ד בעזה"ת, דהנה בנימין היה נולד בלא אם, דכשהולד בנימין מתה רחל כדכתיב (בראשית לה, יח-יט): "ויהי בצאת נפשה כי מתה ותקרא שמו בן אוני ואביו קרא לו בנימין. ותמת רחל ותקבר בדרך אפרתה הוא בית לחם". ובנימין מעולם לא היה לו אמו, וע"כ לא היה אמו לבוטח עליה לעזור אותו בכל דבר, והוצטרך לבטוח ולהשען רק אבינו שבשמים לעזור אותו בכל מה שצריך עזר.

ה' שומע תפילת יתומים

ויסוד דבר זה מבואר הייטב בדברי רבינו בחיי על הפסוק (שמות כב, כב): "אם עֲנָה תְעַנֶּה אֹתוֹ כִּי אִם צָעַק יִצְעַק אֵלַי שָׁמַע אֲשַׁמַּע צַעֲקָתוֹ" וז"ל: "ויתכן לפרש בזה כי דרך בני העולם שהם עלובים באיזה דבר שיהיה שיטרחו אחרי מושיעים ועוזרים, והיתום והאלמנה הם חלושי הכח אין להם עוזרים, ולכך לא יבטחו באדם כי אם בהקב"ה שהוא עוזר

ומושיע ומגן ובעבור זה יודיע הכתוב כי הם נעזרים יותר מכל אדם, וכענין שכתוב בהם (משלי כג, יא): "כי גואלם חזק הוא יריב את ריבם אתך", ומפני שדרך הבריות לענותם תמיד כל היום לכך כפל הענוי, והיה ראוי שיאמר "אם ענה תענה אותם" ליתום ולא למנה שהזכיר, ואמר "אותו" להזהיר שלא לענות אחד מהם פעם אחר פעם, שאם יעשה כן "כי אם צעוק יצעק אלי" כלומר כשיצעק אחד מהם אלי "שמוע אשמע צעקתו" של כל אחד ואחד וכן כל צעקה וצעקה של כל אחד, ועל כן הוצרך הכתוב לכפול הצעקה והשמיעה כדי ליתן שמיעה על כל צעקה וצעקה, וכן מצינו חלקי השמיעה ומדרגותיה כפי הצעקה והצער שיש לו בצעקתו, והוא שכתוב (תהלים לט, יג): "שמעה תפלתי ה' ושועתי האזינה", הזכיר בתפלה שאדם מנענע שפתיו לשון "שמיעה" והזכיר בשועה שמצטער יותר וצועק לשון "האזנה" שהוא הטיית האוזן וגדול משמיעה, ובדמעה היוצאה מתוך הכנעה וצער גדול יותר הזכיר (שם) "אל תחרש" והוא הפקת רצונו, ותבין מזה איך הקדוש ברוך הוא מדקדק בנתיבות השכר למדוד לכל אחד כמדתו, עכ"ל.

המתפלל ואינו בוטח באחר השי"ת שומע תפילתו

הרי מבואר בדבריו יסוד זה, דיתומים אין להם על מי להשען, ועל כן השי"ת שומע אל תפילתם. דיתומים בוטחים אך ורק בהשי"ת, שאין להם שום עזר אחרת. וזה שהקב"ה שומע אל תפילתם אינו אלא משום שהם יתומים, רק כל אחד ואחד אשר יתפלל בבטחון גמור, ואינו בוטח באחר לעזור אותו, ומשים עצמו כמו יתום, השי"ת ישמע לתפילתו כמו ששומע לתפילת יתום.

חודש כסלו נגד בנימין

ועי' במש"כ ר' צדוק הכהן (פרי צדיק ר"ח כסלו אות ב') וז"ל, "ושם חודש זה כסלו והוא מלשון אם שמתי זהב כסלי (איוב ל"א, כ"ד) וכן כי ה' יהיה בכסלך (משלי ג', כ"ו) שהוא לשון מבטח עוז. נראה שעסק חודש זה שכל אחד מישראל יהיה לו מבטח עוז בה' ... והאריז"ל חשב שנים עשר החודשים כנגד שנים עשר השבטים כסדר הדגלים. ונמצא חודש כסלו נגד בנימין דכתיב ביה (דברים ל"ג, י"ב) ידי ה' ישכון לבטח עליו שהוא יש לו מבטח עוז בה'", עכ"ל. הרי מבואר מדבריו, שחודש 'כסלו', שלשון כסלו הוא אחד מן הלשונות של בטחון [עי' בחובת הלבבות סוף שער הבטחון], הוא כנגד בנימין, שהוא השבט של בטחון בהשי"ת, כמו שנ"ל. וכיון שבנימין היה בוטח בה', זכה להשראת השכינה, ונבנה הבית המקדש בחלקו.

בטחון הוא קיום השכינה

ויסוד זה מבואר הייטב בדברי הגר"א (ביאורי הגר"א אגדות ב"ק צב, ע"ב) שכתב לבאר דברי הגמ' "כד הוינן זוטרי לגברי [רש"י: כשהיינו קטנים היינו חשובים כגברי], השתא דקשישנא לרדקי [עכשיו שהזקננו הננו שפלים כתינוקות]" וז"ל של רבינו הגר"א, "כד הוינן זוטרי כו', כמ"ש במדרש (ויק"ר פכ"ה) משל התרנגולת כשהיא קטנה אמה זנה אותה ונותנת בפיה וכשמתגדלת ובאה לאכול עמה מכה אותה לפי שכבר יכולה לזון א"ע, כן כשהאדם קטן בוטח על בוראו מאד ומנהיגו הקבה בהשגחה עצומה פרטיי

וכשנתגדל בוטח בעצמו, וכמו כן ההשגחה נמעטת מעליו, כמו כן בישראל קודם הים היו מתייראין מן המצרים והיו בוטחים בה' מאד ואח"כ כשנתמעט בטחונם נתמעט ההשגחה מעליהם, וע"ז היו במקדש הכרובים 'כרביא' להיות שהקטנים הם קיום השכינה, עכ"ל. הרי מבואר מדבריו, דכל קיום של השכינה במקדש היה אך ורק מכח מדת הבטחון!

כורבים מורה על בטחון בהשי"ת

הנה איתא במכות (כג, ע"א): "אמר רב ששת משום ר' אלעזר בן עזריה: כל המבזה את המועדים כאילו עובד עכו"ם, דכתיב: אלהי מסכה לא תעשה לך, וסמיך ליה: את חג המצות תשמור", ע"כ. וכתב המהר"ל ז"ל, "המבזה את המועדות וכו'. דבר זה מבואר, כי המועד הוקבע שיהיו חוגגין אל הש"י ועובדים עבודתו יתברך, והוא נקרא מועד מלשון ונועדתי לך. כי השנים שהם מתחברים ומתועדים יחד נקרא מועד, וכן הרגל הוא שיהיה הש"י מתוועד עם עמו ומתחבר להם. ומי שמבזה את המועדות כאלו אינו רוצה בחבור הזה ומתדבק באחר. ולכך אמרו במסכת יומא (נד, ע"א) כשהיו ישראל עולים לרגל היו מגביהין להם הפרוכת והיו מראים להם (כשעלו לרגל) כי עליותם לרגל הוא עצם החבור שנקרא מועד, ולפיכך אז היו מראים להם זה. ולכך אמר המבזה את המועדות, ולא אמר המבזה הרגלים כלישנא דקרא, עכ"ל. הרי שהכרובים היה המקום של חיבור ודביקות להשי"ת.

וידוע דברי המשך חכמה שבטחון הוא דביקות בהשי"ת, המשך חכמה על הפסוק "ובו תדבק" שלמד מקרא מצות "בטחון", וביאר שמדת הבטחון הוא דביקות בה', ונעתיק כאן מקצת מתוך אריכות דבריו הק' (דברים י, כ) וז"ל: "אמנם לדעתי היא מצוה פרטית כוללת כל אנשי האומה, כל אחד לפי ערכו, וזה מה שלא מצאנו בתורה רק רמזים עליה. וזהו ענין הבטחון... והענין, כי יש בטחון מוסרי, כבטחון העם בהמלך כי הוא ידאג למחסורם. ויש בטחון טבעי, כמו האשה תבטח בבעלה כי הוא ידאג בעד מחסורה. ויש בטחון יותר חזק, כבטחון הבן באביו המלך, כי ידאג בעדו כמו שדואג עבור עניני עצמו ויזמין לו כל מחסורו. כל אלה הענינים נקבצו אצל השי"ת "הוא מלכנו, הוא אבינו", אם כן "הוא יושיענו" (ע"פ ישעיהו לג, כב). ומסיבת האמונה כי השם דבוק לנבראיו להכין להם טרפם וצרכם, ולהגן עליהם מהמדה והחולי, והעדר הענינים הנדרשים, ומרגיש עליהם יותר ממה שמרגיש האדם, וכביכול (ישעיה סג, ט): "בכל צרתם לו צר". והוא בעל היכולת האחד האמיתי הנצחי, ויודע כל מקריו ומצפוניו ועלילות בני אדם, אם כן הוא חושש לטובתם, יותר מהם על עצמם. אם כן הלא יהיה האדם יושב בטח ושליו ושקט, ולא יעשה הסיבות המוכרחות רק למה שהטילה על הנבראים גזירת הבורא יתברך, כמו שדבר בארוכה החסיד בשער הבטחון. וזה הענין נקרא "ובו תדבק", שכיון שיצייר האדם שהוא דבוק להשגחה העליונה מהשי"ת, ומרגיש השי"ת בעניניו יותר ממה שמרגיש האדם בעצמו, וכמו שדרשו על (שמות ג, ז): "כי ידעתי את מכאוביו", ובאגדת בראשית על "מה אקוב" וכו'. אז האדם בטוח ונח, ואינו דואג מאומה לעניניו, כי מה יועיל יכולתו נגד יכולת הבורא הדבוק עמו, ומרגיש בהעדריו כביכול. וזה נקרא דביקות, והיא מצוה כוללת בבחינות שונות לכל אנשי האומה בלא הבדל, עכ"ל. וא"כ מובן הייטב דברי

המהר"ל, דהכורבים מורה על הדביקות בהשי"ת, והיינו כדברי הגר"א שהוא מורה על הבטחון בהשי"ת.

השכינה שורה אלא מתוך שמחה

ועל דרך זה כתב הכתב סופר (פרשת וישב) לבאר מה שאמרו חז"ל (שבת ל' ע"ב): "אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה". וז"ל, "וצריך להבין למה לא, וכי כאיש אל שיכזב וימאס במי שפניו זועפות ולבו בקרבו נשבר שמתרחק ממנו, הלא ה' ישכון את דכא ושפל רוח. אלא הוא הדבר אשר דברנו במקום אחר, כי מי שהוא בשלימות אמונת אומן כי הכל מהשי"ת ומאתו לא תצא הרעות, לא יכאב לבו ולא תתבלבל מחשבתו אם יחלה או אם יבואו עליו אחד מן המקרים לא טובים לפי שעה וראות עין אדם, ומי שדואג כואב ונאנח ומצטער, חסרון אמונה והבטחון הוא, ואיש כזה אין ראוי שתשרה עליו שכינה כי חסרון השלימות הוא. ויפה אמרו אין השכינה שורה אלא מתוך שמחה, מי ששמח לבו ובטוח בה' כי לטב עביד אע"פ שאינו רואה איך ומה", עכ"ל. דמי שאינו בשמחה הוא סתירה להשרת השכינה, דמראה שהוא אינו מאמין בהקב"ה, וע"כ אין השכינה יכולה לשרות עליו.

הבית המקדש נחרב משום חסרון בטחון בהשי"ת

ולפי זה מובן הייטב אמאי נחרב הבית המקדש משום 'שנאת חנם', ששורש השרשים לחטא של שנאת חנם הוא חסור בטחון בהשי"ת. וכן האריך הגר"א בכורות (ח, ע"א) עי"ש בדבריו הנפלאים. ואם השכינה שורה רק בבטחון, אם כלל ישראל חסור מדת הבטחון, זהו סיבה שיהא בית המקדש נחרב.

האלקים ישימנו מן הבוטחים עליו הנמסרים לדינו בנראה ובנסתר ברחמיו, אמן!

והבוטח בה' חסד יסובבנו!!

לתגובות: adebstein@gmail.com

מפרדס הכהונה / הרב גמליאל הכהן רבינוביץ, מחבר ספרי 'גם אני אודך', 'פרדס יוסף החדש' ושא"ס, מו"צ בבית הוראה 'אור החכמה'

תשובת הגרי"פ פיינהנדלר זצ"ל בענין אם יש דין קדימה
לפרי שמברך עליו שהחיינו

וְזֹאת הַבְּרָכָה אֲשֶׁר בֵּרַךְ מֹשֶׁה אִישׁ הָאֱלֹקִים אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפָנָיו מוֹתוֹ (לג, א)
הסתפקתי, האם יש דין קדימה לפרי שמברך עליו שהחיינו?
וכתב לי הגאון האדיר רבי ישראל פסח פיינהנדלר זצ"ל, בעל ה"אבני ישפה",
וזה לשונו:

ראיתי פעם באיזה ספר שיש דין קדימה לפרי שיש לו ברכת שהחיינו, ואיני זוכר היכן
ראיתי.

אבל מה שנראה לי כעת שהפרי שמברכים עליו שהחיינו, הוא נחשב חביב, שהרי כל
אדם אוהב לקחת פרי כדי לברך שהחיינו.

אבל הגדר של החביב של ברכת שהחיינו הוא שהוא חביב עתה בגלל הברכה של
שהחיינו, ואינו נחשב כחביב תמיד.

וכבר נחלקו בשו"ע סי' רי"א סע' א' אם חביב כזה נחשב חביב, או לא. והמ"ב שם ס"ק
ט' הכריע שהעיקר לדינא לא כדעה זאת, אלא צריך להיות חביב עליו תמיד כדי להקרא
בשם חביב, ע"ש.

ולפי זה אין שום מעלה לפרי שברכתו שהחיינו, אלא יקח החביב עליו תמיד, וגם לא
יקח שבעת המינים, שהרי העיקר שחביב עדיף על שבעת המינים, וכדברי המ"ב הנ"ל.
עכ"ל.

פינת ההלכה מאת מרן הראש"ל"צ בעל ילקוט יוסף

פינת ההלכה / מרן הראשון לציון הגאון רבי יצחק יוסף שליט"א, בעל ילקוט יוסף. נמסר ע"י הרב ונערך ע"י הרב יצחק קורלנסקי

הסליחות בימי הרחמים

האם מנהג אמירת סליחות בכל חודש אלול פשוט בכל העולם? | עד כמה צריכים תלמידי-חכמים ובני-ישיבות לנהוג באמירת הסליחות? | חשיבות אמירת הסליחות בעשרת-ימי-תשובה | מתי הזמן המובחר לאמירת הסליחות, באשמורת הבוקר או בחצות הלילה? | מה עדיף יותר: אמירת סליחות, או תיקון-חצות? | השומע סליחות בביתו בשידור חי, האם עונה עם הציבור?

*

שאלה: אברכים ובחורי-ישיבות הרגילים לעסוק בתורה עד שעה מאוחרת בלילה, ואם ישכימו קום בעוד לילה לאמירת סליחות, יתבטלו מסדר לימודם ביום. האם בכל זאת צריכים לקום לומר סליחות עם הציבור?

המנהגים השונים בימי אמירת הסליחות

תשובה: מרן השלחן ערוך (סי' תקפא ס"א) כתב: נוהגים לקום באשמורת לומר סליחות ותחנונים מראש חודש אלול עד יום הכפורים. אולם אין זה המנהג בכל המקומות, כי רבינו האי גאון – לפני כאלף שנה - כתב שהמנהג לקום לסליחות בעשרת ימי תשובה בלבד. וכן כתב רבינו יצחק בן גיאת (בספר מאה שערים ח"א עמ' מג) בשם רב כהן צדק. וכן כתב הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ג ה"ד) והרא"ש (סוף מסכת ראש השנה) והראב"ן - רבינו אברהם בר נתן הירחי, בספר המנהיג (הלכות ראש השנה אות כ"ה) שכתב שהמנהג להשכים בעשרת ימי תשובה לומר תחנונים, ויש מקומות בספרד שמקדימים להשכים מראש חודש אלול, וסמך למנהגם לפי שמשא רבינו עלה לקבל תורה בראש חודש אלול.

והר"ן (ראש השנה טז ע"א) כתב שנהגו בברצלונה וגלילותיה להשכים לסליחות מיום כ"ה באלול, והוא לפי דעת רבי אליעזר (ראש השנה י ע"ב) הסובר שבתשרי נברא העולם, וביום הששי למעשה בראשית שהוא אחד בתשרי, נברא אדם הראשון. (אבל לרבי יהושע הסובר שבניסן נברא העולם, אין מקום למנהג זה). והוסיף שבגירונא וגלילותיה נהגו שלא לקום לסליחות עד ראש השנה. אבל יש מקומות שמקדימים לקום בראש חודש אלול, וסמך למנהגם, לפי שבו התחילו ארבעים יום שנתרצה הקדוש ברוך הוא למשה, ועלה להר סיני לקבל לוחות שניות. נמצא שאף בספרד המנהג להשכים קום לאמירת סליחות מראש חודש אלול, לא נתפשט בכל המקומות.

וכתב המאירי בחיבור התשובה (עמ' רנ) שמזה נהגו במקומות אלו לקום בלילות לומר תפלות ותחנונים בכל שני וחמישי של חודש אלול, כדרך שעושים הכל בעשרת ימי תשובה. הרי שכתב שמנהג אמרית הסליחות בחודש אלול אינו בכל יום רצוף, אלא בימי שני וחמישי ובעשרת-ימי-תשובה.

תלמידי חכמים ובני-ישיבות

לפי זה נראה שאברכים ובחורי-ישיבות שתורתם אומנותם, וברוך ה' ראשם בלימוד, ויושבים ועוסקים בתורה, ואי אפשר להם להשכים קום בכל חודש אלול, שעל ידי כך יתבטלו מסדר לימודם, כי לאיוכלוללמוד בריכוז ובחיות, יכולים לסמוך על הנ"ל ולקום בשני וחמישי של חודש אלול, שהם ימי רחמים ביותר, שכן ביום חמישי עלה משה רבינו להר סיני וביום שני ירד, וכמו שכתבו התוספות (בבא קמא פ"ב ע"א).

ואם אינו יכול לקום לסליחות גם בשני וחמישי, על כל פנים בעשרת-ימי-תשובה בודאי שראוי גם לתלמידי-חכמים לשתף עצמם עם הציבור לומר סליחות ותחנונים, שזמן תורה לחוד וזמן תפילה ותחנונים לחוד (שבת י ע"ב). ומרן החיד"א בברכי יוסף (סי' תקפא סק"ו) כתב שבחודש אלול ועשרת-ימי-תשובה יותר טוב לומר סליחות ותחנונים עם הציבור מאשר ללמוד תורה, ושכן ראה שקצת רבנים ותלמידי חכמים, אף על פי שהיו עסוקים תמיד בגופי הלכות וחיבורים, בחודש אלול היו מניחים קצת מסדרם, כדי להשתתף עם הציבור בסליחות ובתחנונים.

ובספר סדר היום (עמ' נז) כתב כי בל יאמר החכם או הדיין 'למה אבטל לימודי כדי להשתתף עם הציבור בסליחות ותחנונים, יתפללו המה ואני על משמרתי אעמודה עוסק בלימודי, כי תלמוד-תורה כנגד כולם', חלילה לבעל נפש לומר כן, כי אף על פי שתלמוד-תורה אין ערוך אליו, אבל יש עתים וזמנים שצריך להתעצם מאוד בתפילה ותחנונים, וזמן תורה לחוד וזמן תפילה לחוד, ואדרבה מוטל על התלמידי-חכמים והזקנים שבדור להעתיר ולבקש רחמים מלפני השי"ת על עם ה' ונחלתו, כי הם המגינים על הדור ותפלתם מתקבלת ברצון.

סליחות ותיקון-חצות

בסיכום: תלמידי-חכמים העוסקים בתורה עד שעה מאוחרת בלילה, יושבים ולומדים ומפלפלים בסוגיות ומסיימים מסכתות, ואי אפשר להם להשכים קום, ישתדלו לומר סליחות בציבור אחר חצות הלילה, או שיארגנו מנין לאמירה ביום בהפסקת-צהריים וכיו"ב, ולכל הפחות בימי שני וחמישי, ועל כל פנים בעשרת-ימי-תשובה.

ואם ישנה אפשרות לומר סליחות או תיקון חצות, מעלת אמירת תיקון-חצות חשובה יותר מאמירת סליחות עם הציבור, וכמו שכתב הגאון המקובל רבי משה זכות (באגרותיו, י"א ע"ב), והובא בברכי יוסף (סימן תקפ"א סק"ג). וכן כתב הגאון רבי חיים פלאג'י בספר כף החיים (סי' ג' אות ל"ג), וכן כתב בבן איש חי (פרשת וישלח אות ז). ועל כל פנים בעשרת-ימי-תשובה יתאזרו בכל עוז להשתתף עם הציבור באמירת סליחות ותחנונים.

הזמן הראוי ביותר לאמירת הסליחות

עיקר זמן אמירת הסליחות הוא באשמורת הבוקר, והוא בערך שעה לפני עלות השחר. ומבואר בגמרא (ע"ז ג' ע"ב) שהקב"ה שט בשמונה-עשר אלף עולמות בלילה, וכתב בספר המנהגים (אלול, ימי הסליחות) שבג' שעות אחרונות בבוקר הקב"ה שט בעולם הזה, והובאו דבריו במגן אברהם (סי' תקפא סק"א). ישנם כמה חכמים שלא מצא חן בעיניהם המנהג שהנהיגו באחרונה לומר הסליחות בחצות הלילה, בין 12:30 ל-1:30, ומעדיפים יותר לומר באשמורת הבוקר. אולם כל זה אם הדבר אפשרי, אך אם זה בלתי אפשרי וזכות הרבים תהיה גדולה יותר אם יאמרו בחצות הלילה, כך יש לנהוג. וכך כתב בספר מנורת המאור - להר"י אלנקאוה, לפני כשש מאות שנה - (פ"ב מתפילה, תיקון האשמורות) שקמים כבר בחצות הלילה לומר הסליחות, וכמו שאמר דוד המלך ע"ה: 'חצות לילה אקום להודות לך' (תהלים קיט סב).

סליחות בשידור ישיר

לענין השומע סליחות בביתו בשידור חי, האם חייב לענות אמן אחר הקדיש שאומר השליח ציבור, והאם עונה י"ג מידות עם הציבור. בגמרא (סוטה לח ע"ב): אמר רבי יהושע בן לוי, אפילו מחיצה של ברזל אינה מפסקת בין ישראל לאביהם שבשמים. והסבירו התוספות (ראש השנה כז ע"ב, פסחים פה ע"ב), שהכוונה לומר שאם שומע קדושה ו'אמן יהא שמיה רבה' מהציבור, עונה עמהם, ואין המחיצה מפסקת למונעו מלענות עם הציבור. ולכאורה לפי"ז מה שעושים כיום בבתי הכנסת מחיצת הפסק ניילון, אותם העומדים מעבר למחיצה, אפילו אין שם עשרה, עונים הם עם הציבור.

ולכאורה לפי זה גם כאן שהוא שומע דברים שבקדושה צריך לענות עם הציבור. אולם בבית יוסף (או"ח סי' נה) כתב בשם רבינו הגדול רבי יצחק אבוהב בשם הירושלמי, שאם יש טינופת או עבודה זרה מפסקת בינו לבין הציבור לא יענה עמהם. ולשון מרן השלחן ערוך (סי' נה ס"כ): "היו עשרה אנשים במקום אחד ואומרים קדיש וקדושה, אפילו מי שאינו עומד עמהם יכול לענות, ויש אומרים שצריך שלא יהיה מפסיק דבר שאינו נקי או עבודה זרה". ובהגהות לבושי שרד הבין שדעת מרן לפסוק להקל, ושלא כדברי היש אומרים, אלא כדעה ראשונה שהובאה בשלחן ערוך בסתם, ולכן אין עבודה זרה וטינופת מפסיקים. וכן במשנה ברורה (ס"ק סב).

אולם אין דבריהם מוכרחים, והעיקר כמו שכתב בכף החיים (ס"ק צה) שגם מרן השלחן ערוך סובר כדעת היש אומרים - רבי יצחק אבוהב בשם הירושלמי, שהיא הלכה פסוקה ודעה מוסכמת מכל הפוסקים, ואינה באה לחלוק על הדעה הראשונה שהובאה בסתם, אלא באה לפרש שזה רק אם אין הפסק טינופת ביניהם. גם הגאון ממונקאטש בשו"ת מנחת אלעזר (ח"ב סי' עב) חשב מתחילה לומר שדעת היש אומרים היא שלא כהדעה הראשונה שהובאה בסתם, ואם כן הלכה כסתם, ושוב העיר מדברי הפרי מגדים בכללי הוראת איסור והיתר, בתחילת יורה דעה, שבכגון זה אין דעת היש אומרים לחלוק אלא לפרש דעה ראשונה, ואם כן הלכה היא.

ועל פי זה השומע ברכה מחבירו דרך הטלפון, לא יענה אחריו אמן, משום שמסתמא ישנה טינופת של ביוב וכיו"ב או עבודה זרה מפסקת בין חבירו לבינו. ולפי זה גם בנידון שלנו ששומע סליחות בביתו בשידור חי, אין לו לענות קדיש וי"ג מדות עם הציבור. אולם דעת הגר"א מווילנא במעשה רב (סי' מז) שמבית לבית השומע קדיש וקדושה ואמן יכול לענות עם הציבור, אפילו כשיש בינתיים הפסק של טינופת או עבודה זרה, כיון שאינו רואה. וכל האיסור הוא דוקא כשרואה הטינופת או העבודה זרה, אך זה מוסתר מותר. וכן העלה הגאון ממונקאטש שם בסוף דבריו, לגבי השומע ברכת חבירו דרך טלפון.

בין שידור-חי להקלטה

ודוקא כאשר הקול נשמע בשידור ישיר, סוף סוף ברור שבאותה שעה הציבור עומדים במקום מסויים ואומרים קדיש וי"ג מדות וכדו', לפיכך רשאי לענות עמהם, והרי זה דומה למה שאמרו בגמרא (סוכה נא ע"ב) במעשה של בני אלכסנדריא של מצרים שהיה שם קהל רב ולא היו יכולים כולם לשמוע מפי השליח ציבור את הברכות, והיו מניפים בסודרים כדי שידעו חתימת הברכות ויענו אמן. וביארו התוספות (שם, וכן בברכות מז ע"א) שאין זה בכלל אמן יתומה, הואיל והיו יודעים באיזו ברכה השליח ציבור עומד, ורק לא היו שומעים אותו. והוא הדין כאן שהוא שומע הקדיש ויודע על מה שהוא עונה אמן, רשאי לענות.

בשו"ת הים הגדול - להרה"ג רבי יעקב משה טולידאנו (סי' כט) כתב לחלק בין השומע ברכה מתקליט של גרמופון, שאינו עונה אחריו אמן, מפני שכבר פסק כח האיש המברך שהוא בר-חיובא, לבין השומע ברכה דרך שידור חי, שצריך לענות אמן, שאין ריחוק המקום מעכב, ולא עוד אלא שאם כיון המברך להוציאו ידי חובתו ונתכוון גם הוא לצאת ידי חובה, יוצא ידי חובתו בברכה ששומע דרך הרדיו והטלפון.

אולם מה שכתב בסוף דבריו נראה שאינו יוצא ידי חובתו בברכה זו, מכיון שלא שמע הברכה במישרין מפי אדם בר חיובא, אלא באמצעות הממברנא שברדיו, שהוא מכשיר הקולט את קול האדם. אולם בנידון שלנו שההקלטה בשידור חי נעשית בבית כנסת, על ידי שליח ציבור וקהל בני תורה, האומרים סליחות בכובד ראש ובדרך הכנעה ותחנונים, יש לענות אחר השליח ציבור אמן וי"ג מידות.

בסיכום: השומע סליחות וי"ג מדות דרך שידור חי, עונה אמן וי"ג מדות, אבל השומע קידוש או מקרא מגילה, אינו יוצא ידי חובתו, שחייב לשמוע מפי אדם בר-חיובא, ולא דרך גלי האתר. ולשומעים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב.

*

המבודדים באמירת הסליחות

האם היחיד רשאי לומר פסוקי שלש-עשרה-מידות של רחמים? | וכן האם רשאי לומר 'א-ל מלך' וכל הסליחות שנתקנו בלשון ארמית? | האם צריך לסיים כל הפסוק בו מוזכרים י"ג מידות? | האם נכון לומר י"ג מידות ביום-טוב? | וגם: בשל מצב המגיפה בהפצת וירוס הקורונה, לא להאריך מדי בתפילות

*

שאלה: ישנם רבים השוהים בבידוד, וברצונם לומר סליחות בשעה הרצויה. כיצד ינהגו לענין אמירת י"ג מידות של רחמים, וכן שאר קטעי הסליחות, האם רשאים לאומרם כולם אף שנמצאים ביחידות?

אמירת י"ג מידות ביחידות

תשובה: אין היחיד יכול לומר שלש עשרה מדות של פסוק 'ויעבור' בדרך תפילה ובקשת רחמים, מפני שנחשב כדבר שבקדושה. אבל אם בא לאמרם דרך קריאה בעלמא בטעמי המקרא רשאי. כך מבואר בסדר רב עמרם גאון (ח"ב דף עט) בשם רבינו נתן גאון, שאין מנהג אצלינו לומר י"ג מדות אלא בציבור, ואין רשות ליחיד לאומרם בתפלתו אלא בצבור, כי כאשר הציבור מתקבצים ומבקשים רחמים ומכוונים את לבם לאביהם שבשמים, ומתענים, ועושים צדקה, הקב"ה מרחם עליהם ואינו מואס תפלתם, ועונה אותם, שנאמר 'הן אל כביר ולא ימאס'. וכבר כרת הקב"ה ברית עם משה ועם אבותינו שאין י"ג מדות חוזרות ריקם, שנאמר 'הנה אנכי כורת ברית וכו', לפיכך אין אומרים אותן אלא בציבור. וכן כתב בסידור רש"י (סי' תקמ"ה) ובספרו מחזור ויטרי (סי' רע"א עמ' רל"ב).

וכן כתב בשו"ת רבינו יוסף הלוי אבן מיגאש (סי' קלו), ושם (סי' קצ"ג) נשאל האם יש ליחיד לומר 'ויעבור' והשיב כי לא ראה בתלמוד מניעה זו, אך קצת מהראשונים כתבו שאין ליחיד לומר 'ויעבור', ונתלו במה שאמרו חז"ל (ברכות ח ע"א) מנין שאין הקב"ה מואס בתפלת הציבור, שנאמר הן אל כביר ולא ימאס ע"כ. ובאור זרוע (ח"ב סי' תטז) כתב בשם הגאונים: אין היחיד רשאי לומר ויעבור, לפי שאין אומרים י"ג מדות אלא בציבור, שכן אמרו חז"ל (ר"ה י"ז ע"ב) ברית כרותה ל"ג מדות שאינן חוזרות ריקם. וכ"ה בהגהות אשרי (סוף תענית), וכן פסק בשו"ת מהרי"ו (סי' קל"ב), ובספר המנהיג (דף מז) ובשו"ת הרשב"ש (סי' קצ"א).

אמירת י"ג מידות בטעמי המקרא

בתשובת הרשב"א (ח"א סי' ריא) נשאל אם היחיד אומר י"ג מדות, שמסתברא שכל שאומרם דרך תפילה ובקשת רחמים אין היחיד אומרם, וכדברים שבקדושה הן, שאינם נאמרים בפחות מעשרה (מגילה כ"ג ע"ב). וכן אמרו (ראש השנה י"ז ע"ב) "מלמד שנתעטף הקב"ה כשליח-ציבור לפני משה, ואמר לו: כל זמן שישראל חוטאים, יעשו לפני כסדר הזה, ואני מוחל להם". אבל אם בא לאומרם דרך קריאה בעלמא, אומר, וכדרך

שאומר היחיד קדושת יוצר דרך קריאה. וכוונת הרשב"א שקורא אותם דרך קריאה, היינו בטעמי המקרא כקורא בתורה, וכפי שביאר הרשב"א עצמו בתשובתו (סוף סי' ז) בדין קדושת יוצר בשם גדולי החכמים, שקדושת יוצר אם בא לאומרה כקורא במקרא בנעימה אומר, שאינו אלא כיחיד הקורא סדר קדושת המלאכים בספר ישעיה (פרק ו).

דעת הטור

והטור (סי' תקסה) הביא דברי רבינו נתן גאון הנ"ל, וכתב שאינו יודע מה חשש יש בדבר לומר י"ג מידות ביחידות, שהרי אינו אלא כקורא בתורה, ומאי שנא אם קורא בטעמי המקרא אם לאו, ולא אמרו חכמים שצריך עשרה אלא לכל דבר שבקדושה, כקדיש וקדושה וברכו. ולפי מה שכתב הרשב"א הנ"ל ניחא, שדין י"ג מדות כדין כל דבר שבקדושה שצריך עשרה, ורק כשאומרם בטעמי המקרא מותר. וכן כתב בשבלי הלקט (סי' כט).

ובחידושי הגהות מהר"ח כתב שאפשר שגם רבינו נתן גאון מודה כשאומרם דרך קריאה בטעמים, ולא אסר אלא כשאומרם דרך בקשה, ואם כן אין לתמוה על רב נתן גאון מה שתמה רבינו הטור. אולם נראה שהטור סובר להתיר בכל אופן, ואפילו כשכוונתו לאומרם דרך תפילה ובקשה. וכן מוכח מדברי מרן הבית יוסף, שאחר שהביא תשובת הרשב"א, סיים שאף על פי שכתב הרב רבי דוד אבודרהם שרבינו יונה כתב כדברי רבינו הטור שהוא מותר, לא נהוג עלמא הכי. וברור שכוונת מרן שהעולם נוהגים כדברי הגאונים שאין היחיד אומרם דרך תפילה ובקשה, אבל דרך קריאה שפיר דמי, וכמו שכתב הרשב"א.

פסק מרן בשולחן ערוך

וכך פסק מרן בשולחן ערוך (סי' תקסה ס"ה) שאין היחיד רשאי לומר י"ג מדות דרך תפילה ובקשת רחמים, שדבר שבקדושה הן, אבל אם בא לאומרם דרך קריאה בעלמא, אומרם. וכוונתו גם כן כשאומרם בטעמי המקרא, וכמו שכתב בשולחן ערוך (סי' נט ס"ג) בדין קדושת יוצר, שיש לחוש לדברי האומרים שאין היחיד אומר קדושת יוצר, ולכן יזהר היחיד שיאמרנה בטעמים כקורא בתורה. והוא הדין לענין י"ג מדות, וילמד סתום מן המפורש. וכן בספר מנחת אהרן (כלל יז אות ה) העיד שכן המנהג פשוט שהיחיד אומר י"ג מדות בטעמים כקורא בתורה, וכ"כ בספר נתיבי עם (ח"ב עמ' כב).

סיום הפסוק של י"ג מידות

יחיד האומר פסוקי י"ג מידות של רחמים אינו צריך לסיים 'ונקה לא ינקה' עד סוף הפסוק, אלא די לומר עד 'ונקה'. ולכאורה יש להעיר, כי בשלמא מה שהציבור אומרים י"ג מידות, ומסיימים בתיבת 'ונקה', אף על פי שהוא באמצע פסוק, וקיימא לן (מגילה כ"ב ע"א) כל פסוקא דלא פסקיה משה, אנן לא פסקינן ליה, וכיצד מפסיקים?! מכל מקום כיון שהם אומרים הי"ג מידות דרך תפילה ובקשה, ולא דרך קריאה בתורה, שפיר דמי להפסיק באמצע הפסוק, וכמבואר כיו"ב במגן אברהם (ריש סי' רפ"ב) ובנשמת אדם (כלל

ה סי' ב). אבל יחיד האומר י"ג מידות בטעמים כקורא בתורה, האיך רשאי הוא להפסיק בתיבת 'ונקה'. ובספר חסד לאלפים (סי' קלא סק"ט) העיר בזה וכתב שהואיל והיחיד אומר י"ג מידות דרך קריאה, לא יסיים באמצע הפסוק בתיבת 'ונקה', דכל פסוקא דלא פסקיה משה אנן לא פסקינן ליה, אלא יסיים כל הפסוק. וכן כתב בשו"ת דברי יעקב (סי' ד), וכן בשו"ת התעוררות תשובה - להגאון רבי שמעון סופר, נכד החתם סופר (ח"ב סי' קמ).

אולם מסתימת דברי הפוסקים, הרשב"א ומרן השולחן ערוך משמע שגם היחיד מסיים הי"ג מידות בתיבת 'ונקה', אלא שאומרם בטעמים כקורא בתורה. ולכן צריך לומר שעל כל פנים גם היחיד שקוראם בטעמים, ניכרת מחשבתו שעיקר מטרתו להזכיר מידות הרחמים דרך תפילה ובקשה לפני הקב"ה, אלא שאומרם בטעמי המקרא, ולכן רשאי לסיים בתיבת 'ונקה'.

ובספר פתח הדביר (סי' נא סק"ו) הביא הערת מהר"י בן חביב האיך היחיד מסיים בתיבת 'ונקה' ולא עד סוף הפסוק, ויישב כאמור, שעיקר מטרתו להזכיר מידות הרחמים דרך תפילה ובקשה, ואומרם בטעמי המקרא. גם רבינו יוסף חיים בעל ה'בן איש חי' בספרו רב ברכות (מערכת ו דף נא ע"א) ובשו"ת רב פעלים (ח"א חאו"ח סי' יא) יישב הדבר.

אמירת י"ג מידות ביום-טוב

וכן פשט המנהג לומר ביום-טוב בפתיחת ההיכל הי"ג מידות בטעמים עד תיבת 'ונקה'. ואמנם יש שהעירו על מנהג זה, שלכאורה הוא נגד הקבלה, אך באמת טעות הוא, ומי שהעיר כן לא הבין דברי המקובלים שהזהירו לא לומר ביום-טוב את הפסוק 'ויעבור ה' על פניו ויקרא', אבל י"ג מידות עצמם מותר לומר בכל יום-טוב ומכל שכן בראש-השנה ויום-הכיפורים.

אמירת 'א-ל מלך' ביחידות

מותר ליחיד לומר "א-ל מלך יושב" וכו', אף על פי שאומר בו "זכור לנו היום ברית שלש עשרה", כפי שכתב הב"ח (ס"ס תקסה) ושאף האור זרוע שכתב שאין ליחיד לומר סליחות, יודה לזה. וכל קפידתו אינה אלא משום 'ויעבור'. אולם דעת הט"ז (סי' תקסה סק"ה) שהיחיד ידלג תיבות "זכור לנו היום ברית שלש עשרה". וכן כתבו להחמיר במטה אפרים (סי' תקפא סכ"א) והחסד לאלפים (סימן קלא סק"ט) והקיצור שולחן ערוך (סי' קכח ס"ט). אולם המנהג להקל בזה, וכמו שכתב מרן החבי"ב בספרו שיורי כנסת הגדולה (הגב"י סק"ז) שאין היחיד צריך לדלג תיבות "זכור לנו היום ברית שלש עשרה". וכן מרן החיד"א בברכי יוסף (סי' קלא ס"ק יא) פסק כהב"ח ודלא כהט"ז.

הסליחות שנתקנו בלשון ארמית

הסליחות שנתקנו בלשון ארמית כתרגום, כגון "רחמנא", "מחי ומסי", "דעני לעניי ענינן", "מרנא דבשמיא", אין ליחיד לאומרם, מפני שאין מלאכי השרת מכירין בלשון

ארמי, ורק אם יש מנין בבית הכנסת אומרים אותם, שהציבור אינו זקוק לעזרת מלאכי השרת, שהשכינה עמהם. ולכן כאשר עדיין לא באו עשרה להשלים מנין, ידלג השליח ציבור 'רחמנא' ושאר קטעי הסליחות הנ"ל, וכשיבואו עשרה ישובו לאומרם.

ונכון לנהוג כאשר טרם באו עשרה לבית הכנסת לסליחות, לומר אחר 'שבט יהודה בדוחק ובצער' [קודם 'א-ל מלך'], יאמרו "רבנו של עולם אתוודה על עבירות קלות וחמורות" והיודי ושאר תחינות שבלשון הקודש, וכשיופיע העשירי לסליחות יחזרו ל"א-ל מלך", 'ויעבור', 'רחמנא', 'אנשי אמונה' ושאר הסליחות שדילגו.

אם הזמן מצומצם, בכל זאת יאמרו 'א-ל מלך', 'ויעבור', 'אנשי אמונה' וכו', וידלגו "אם אפס" ויתחילו "זכרון לפניך בשחק". וכן ידלגו "בזכרי על משכבי", וכן "אליך ה' נשאתי עיני", כפי הצורך, כי מעלת אמירת י"ג מדות עולה על חשיבות הסליחות הללו. וכמובן שאם יש יותר פנאי לא ידלגו מאומה. ואם אין תקוה שיגיע מנין במשך זמן אמירת הסליחות, יאמרו כל הי"ג מדות במקומם, עם טעמי המקרא, כאמור, כמי שקורא בתורה.

'ויאמר לקוצרים ה' עמכם'

בתפילות ראש-השנה, מכיון שבשנה זו אנו נמצאים במצב קשה בעולם, במגיפת וירוס הקורונה, לכן אני קורא בקריאת-קודש לשמור על כל כללי הבריאות, לחבוש מסיכה ולשמור מרחק. ובעיקר שהשליח-ציבור יקצר, בבחינת 'ויאמר לקוצרים ה' עמכם' (רות ב ד), ולא יאריכו במנגינות, אלא יאמר מהר יותר, "ותפלתם מהרה - תקבל ברצון". ויש לפתוח את החלונות, לאורר את המקום, ולא להסתפק בהפעלת המזגן בלבד.

הקב"ה יעזור ויאמר די לצרותינו, "מנע מגיפה מנחלתך", ונזכה לשמוע בשורות טובות, ישועות ונחמות.

*

דברי מרן הראש"ל שליט"א נאמרים מדי יום שישי, ערב שבת קודש, ונערכים ע"י הרב יצחק קורלנסקי. לתגובות: 8033050@gmail.com

שירה

שיר לחג הסוכות / ה"ה אברהם ישעיהו שוורץ

בְּסֵתֶר צֵל כְּנָפָיו

בְּצֵלוֹ חֲמֵדָתִי

כִּי בְסֻכּוֹת הוֹשַׁבְתִּי

לְמַחְסֵה וּמְסַתּוֹר

נִשְׁמַע קוֹל הַתּוֹר

*

שְׁבַעַה עַל שְׁבַעַה

הַסֶּכֶה

קַפְסוּלָה ... כְּצוֹ הַשָּׁעָה

הָבָה וְנִפְיֵק מִזֶּה הַמַּצָּב,

- הַזְכוּת וְהַחֹבָה

*

בֵּין דְּפָנוֹת וּמִין סִכְכָּה

דֶּר הַנֶּךְ

בְּצִילָא דְמַהֲיִמְנוּתָא –

בְּצֵל הַשְּׂכִינָה

לְפָנֵי ה' - עִם הַמֶּלֶךְ

כוֹלָם, שׁוֹאֵב הַמַּיִם, הַחוּטֵב וְהַאוֹחֵז בַּפֶּלֶךְ

*

גַּם עִם גּוֹד וְלָבוֹד

בְּבִידוֹד

בְּלֵי אוֹרְחִים, עִם הָאֲשֵׁפִיזִין – הָאֲבוֹת

לוֹלֵב, אֶתְרוּג, עֶרְבָה וְעֵץ עֲבוֹת

נְגִיל וְנִתְקָרֵב אֵלָיו

נִסְתַּתֵּר בְּצֵל כְּנָפָיו

*

נָשִׁיב הָרוּחַ וְנִהְבִּיל הַגֶּשֶׁם
הָרִי זֶה הָעוֹלָם לָהּ דָּמָה
אֲרָעֵי וְרַעוּעַ, חֶלְקֵת אֲדָמָה
אִם נָשִׁיב הָרוּחַ נִצְמִיחַ בָּהּ כָּל מָה

*

וּבְשִׁמְיִנִי נֹאחֵז בְּשׁוּלֵי הָאֲדָרֶת –

עֲצָרֶת
קִשָּׂה עָלַי פְּרֻדְתְּכֶם
רַק אֲנִי וְאַתֶּם
'נִפְגִּין'.. אֶת שְׂמֹחַתְנוּ בַּתּוֹרָה בְּרֶטֶט
נַעֲטֵר לָהּ עֲטָרֶת
אֲחַת הִיא וְאֵין אַחֶרֶת

*

עֵת נוֹדִיעַ וְנָרִיעַ –
אֲתָה הָרֵאֵת לְדַעַת כִּי ה' הוּא הָאֱלֹקִים,
אֵין עוֹד מִלְבָּדוֹ

*

וּכְשֶׁזָּה כָּאֵן – הַכֹּל כָּאֵן.

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

למען ידעו דורותיכם...

בימי מרדכי ואסתר גזרו צום שלשה ימים שכללו ביניהם את ליל הסדר. אי' בקדמונים כי בליל פסח היה רעש בשמים "איה רבבות כזיתי מצה? היכן הם כל כוסות של ברכה?" המצוות שלנו מעטרות את הקב"ה בכבוד ותפארה. בלילה ההוא נדה שנת מלכו של עולם... הוא חפץ במצוות ובשמחת בניו... נהפך הפור!

זמן שמחתנו תשפ"א. סגר. בידוד. בדיקות. בחוץ ישכל נגיף רח"ל ובחדרים אימה. רבש"ע! האינך תחפוץ בכנופיית הרגל? שמחות בית השואבה? ברכת כהנים רבתי ע"י שריד בית מקדשך? ריקודי שמחת תורה החביבים בהם חבוקים אנו בך ובתורתך, מעל דרך הטבע? ברוב עם הדרת מלך! רצוננו להדר את מלכנו!

הבה ננצל את המצב להתבוננות. אכן, השנה מתמודדים, קשה לנו, אך בכל חשכה יש נקודות אור. תרים אחר קיום רצון ה'. הסגר מעניק לנו ולבנינו זמן איכות להתגבשות והידברות, להעמקה וחשיבה. נְפִיֵס לְסוּכָה. נְתַפְּיֵס בְּסוּכָה. נכניס לתודעתנו לקחי הסוכה. למען ידעו דורותיכם. בכל דור ודור ובכל מצב ומצב.

חז"ל לימדו כי ענני הכבוד היו בזכות אהרן הכהן. חשף בזרוע עוזו רבינו החת"ם סופר, וכן אי' בשם רבינו קדוש ישראל מרוזין, כי מדיבור בני האדם עולה הַבֵּל לרקיע והם מחוללים ענני גשם. כאשר שוררת אהבה בין הבריות, דיבורים בנחת ובנועם, ימלאו עננים אלה במים מתוקים וטובים שיורידו לעולם גשמי ברכה ונדבה. אך כאשר אש המחלוקת מפריד בין בני האדם, דיבורים מר ועוין, לשה"ר ורכילות, יהיו הגשמים מרים ומאררים. הקב"ה מונע מים אלה, עוצר את השמים שלא יתקלקלו בהם התבואות ויורעלו גידולי הארץ. אהרן הכהן אוהב שלום היה. הרבה אהבה ואחוה שלום ורעות. הגדיל לעשות כאשר ראה כי אחיו הקטון מולך, ראהו ושמח בליבו. בימיו התרבו ענני ברכה שנוצרו מדיבור מבורך ומשובח בין הבריות. הפה מקודש, והלשון צחה ונעימה. עננים אלה הקיפו את בניי - עד יום פטירתו - ולזכרם אנו יושבים בסוכה.

למען ידעו דורותיכם כי בסוכות הושבתי את בני ישראל. עלינו לדעת את כוח וסוד הסוכה! ופרוס עלינו סוכת שלומך! הסוכה מזכיר לשמור קדושת ונועם הדיבור, להרבות רעים ולהפיץ אחוה. אי' מרבינו הגר"א כי סוכה מכפרת על חטאי הלשון, כפי שנרמז בתהלים תְּאַלְמְנָה שְׁפָתַי שֶׁקֶר הַדְּבָרוֹת עַל צְדִיק עֲתָק בְּגִאָוָה וְבוֹז... תִּצְפְּיֵם בְּסִפָּה מְרִיב לְשָׁנוֹת... אֶהְבֹּ אֶת ה' כָּל חֲסִידָיו אֲמוּנִים נִצְר... וּמְשַׁלֵּם עַל יְתֵר עֲשֵׂה גִאָוָה...

כולם יוצאים לדירת עראי. גם בסוכת העשיר אין תקרת זהב. רק לאחר היטהרות יום הכיפורים מרגישים ברוממות הסוכה, 'יודעים' סודה ומתענגים על ארעיותה. מיהו היוצא נקי מיוה"כ? חז"ל דורשים נבואת מיכה המורשתי נִשָּׂא עֵוֹן וְעֵבֵר עַל פִּשְׁעוֹ - למי נושא

עון? למי שעובר על פשע! למעביר על מידותיו! לְשֹׂאֲרֵית נַחֲלָתוֹ - שמשים עצמו כשיריים.
אינו עומד על שלו, אינו נוקם ונוטר, וותרן וענוותן. 'שיריים' נהנים מ'שיריים', הם הזוכים
לצילא דמהימנותא, ו'פסולת גורן ויקב' נעשים כתר לראשו ועטרה לנשמתו.

נהיה מתלמידיו של אהרן. אהרן הכהן הקטיר קטורת וַיַּעֲמֵד בֵּין הַמִּיתִים וּבֵין הַחַיִּים
וַיַּעֲצֵר הַמִּגָּפָה. נתפלל שבזכותו וכח הדבקות בדרכיו, יעלו סביבנו 'ענני כבוד' להגן מן
השרב ומן הזרם והמטר הרעים. נעלה קטורה באפיו של מקום, אדי אהבה ואחוה, ענני
כבוד לזולת, לְכִלָּה מגפה ופגע רע, פורענות ושנאת חינם.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא – שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

חדוותא דמועדא א' דסוכות (ויקרא כב-כג)

- א. היכן נרמזו האבות (תרגום יונתן)?
- ב. היכן מצאנו לשון "עיכוב"? ולשון "תרומה"?
- ג. איזה סוג כללי של עבירה נחשב לחילול ה'?
- ד. מנין שאין אומרים דבר שבקדושה אלא בעשרה (עי' ברכות כא: ובבעל הטורים כאן)?
- ה. איזו עבודה נעשית בחג הסוכות לאותה תכלית של אחת מעבודות הקרבנות (עי' סוכה לח.)?

חדוותא דאפטרטא א' דסוכות (זכריה יד)

- ו. היכן מצאנו לשון "רמה"? ולשון "הקשה וצלצל"?
- ז. היכן נרמזה עליית הנילוס להשקות את מצרים?

*

שאלות בפרשת וזאת הברכה

- א. אלו אנשים נמשלו באחד מאיברי האדם?
- ב. איזה לשון האמור בפרשה על התורה נאמר במקום אחר על ארץ ישראל? ואיזה לשון נאמר בפרשת האזינו על מטר, ובפרשתינו על טל?
- ג. היכן מצאנו לשון "ריב" (2)? ולשון "אסיפה" (מלבד השורש אס"ף)? לשון "כעין"? ולשון "תקומה"?
- ד. כלפי אלו אנשים נזכר ברש"י שנענשו לכאורה בלא חטא ועוון?
- ה. היכן מצאנו תיבה בלשון תרגום (עי' אור החיים במדבר כא, יד)?

*

חדוותא דאפטרטא שמחת תורה (יהושע א)

ו. היכן מצאנו לשון "הצלחה"? ולשון "התבוננות"?

ז. על אלו דברים נאמר הלשון "רק חזק ואמץ"?

תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת. 7628366@okmail.co.il

*

תשובות לחדוותא האזינו

א. היכן הוזכרה קללה האמורה בפרשת בחוקותי (ויקרא כו, כב)?

(לב, כד) מְזִי רָעַב וּלְחָמִי רָשָׁף וְקָטַב מְרִירִי וְשָׁן בְּהֵמַת אֲשַׁלַּח בָּם עִם חֶמֶת זֹחֲלֵי עֶפְרַיִם וּפִירֵשׁׁי וְשָׁן בְּהֵמוֹת. מעשה היה, והיו הרחלים נושכין וממיתין (ספרי שכא.):

ובקללות שבפרשת בחוקותי נאמר (ויקרא כו, כב) וְהִשְׁלַחְתִּי בְכֶם אֶת חֵיט הַשָּׂדֶה וְשִׁפְלָה אֶתְכֶם וְהִכְרִיתָהּ אֶת בְּהֵמַתְכֶם וְהִמְעִיטָהּ אֶתְכֶם וְנִשְׁמוּ דְרָכֵיכֶם: ופירש"י ושכלה אתכם. אין לי אלא חיה משכלת שדרכה בכך, בהמה שאין דרכה בכך מנין, תלמוד לומר וּשָׁן בְּהֵמוֹת אֲשַׁלַּח בָּם (דברים לב, כד.), הרי שתיים, ומנין שתהא ממיתה בנשיכתה, תלמוד לומר עם חמת זוחלי עפר (שם), מה אלו נושכין וממיתין, אף אלו נושכין וממיתין כבר היו שנים בארץ ישראל, חמור נושך וממית, ערוד נושך וממית:

ב. היכן מצאנו ברש"י שחכם הוא "הרואה את הנולד"?

(לב, ו) הִלְהִי תִגְמְלוּ זֹאת עִם נְבִל וְלֹא חָכָם הֵלֹוא הוּא אָבִיךָ קִנְךָ הוּא עֲשֶׂךָ וַיִּכְנַנְךָ: ופירש"י ולא חכם. להבין את הנולדות שיש בידו להיטיב ולהרע:

ג. היכן מצאנו לשון "עקום"?

(לב, ה) שָׁחַת לוֹ לֹא בָּנִיו מוּמָם דוֹר עֶקֶשׁ וּפְתִלְתָּל: ופירש"י דור עקש. עקום ומעוקל, כמו ואת כל הישרה יעקשו (מיכה ג, ט.), ובלשון משנה, חולדה ששיניה עקומות ועקושות:

ולשון "הפקר"?

(לב, כו) אֶמְרָתִי אֶפְאִיָּהֶם אֲשַׁפִּיתָהּ מֵאֲנוּשׁ זְכָרָם: ופירש"י אמרתי אפאיהם. אמרתי בלבי אפאה אותם, ויש לפרש אפאיהם אשיתם פאה, להשליכם מעלי הפקר, ודוגמתו מצינו בעזרא, ותתן להם ממלכות ועממים ותחלקם לפאה (נחמיה ט, כב.), להפקר, וכן חברו מנחם.

לשון "גידול"?

(לב, כ) וַיֹּאמֶר אֶסְתִּירָה פָּנֵי מַהֶם אָרְאָה מָה אַחֲרִיתָם כִּי דוֹר תִּהְפָּכֶת הֵמָּה בָּנִים לֹא אִמּוֹן בָּם: ופירש"י לא אמון בם. אין גדולי נכרים בהם, כי הוריתים דרך טובה וסרו ממנה: אמון. לשון ויהי אומן (אסתר ב, ז.), נודריטור"ה בלע"ז.

ולשון "שכחה" (מלבד השורש שכ"ח)?

(לב, יח) צוֹר יִלְדָךְ תִּשִׁי וְתִשְׁכַּח אֵל מְחֻלָּלְךָ: ופירש"י תשי. תשכח.

ד. היכן אמר משה רבינו מעין דברי אברהם אבינו (בראשית יח, כה ברש"י ד"ה חלילה) "שלא) יאמרו כך הוא אומנתו, שוטף הכל צדיקים ורשעים"?

(לב, ד) הצור תמים פעלו כי כל דרכיו משפט אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא: ופירש"י הצור תמים פעלו. אע"פ שהוא חזק, כשמביא פורענות על עוברי רצונו, לא בשטף הוא מביא, כי אם בדין, כי תמים פעלו:

ה. היכן מצאנו מעין ההלכה מהלכות סנהדרין (רמב"ם פט"ו הלכה א') שהעדים הן הראשונים לסקול את הנידונים?

(לב, א) האזינו השמים ואדברה ותשמע הארץ אמרי פי: ופירש"י האזינו השמים. ולמה העיד בהם שמים וארץ וכו' ועוד שאם יזכו יבואו העדים ויתנו שכרם, הגפן תתן פריה והארץ תתן יבולה והשמים יתנו טלם, ואם יתחייבו, תהיה בהם יד העדים תחלה, ועצר את השמים ולא יהיה מטר והאדמה לא תתן את יבולה (דברים יא, ז), ואח"כ ואבדתם מהרה (שם) על ידי האומות:

*

תשובות חדרותא דאפטרטא שבת שובה □ הושע יד □ יואל ב

ו. הושע: היכן מצאנו שאמר הקב"ה שאם ישובו ישראל יענם מצרותיהם?

(הושע יד, ט) אפרים מה לי עוד לעצבים אני עניתי וכו' ופירש"י אפרים. יאמר מה לי עוד ללכת אחרי העצבים וישובו מעכו"ם, אני אענהו מצרתו:

ז. יואל: היכן מצאנו לשון "השמעת קול"?

(יואל ב, כד) ומלאו הגרנות בר והשיקו היקבים תירוש ויצהר: ופירש"י והשיקו. לשון השמעת קול כשהקילוח יורד מן הגת אל תוך היקב והוא הבור שלפני הגת:

*

תשובות חדרותא דמועדא יום הכיפורים שחרית (ויקרא טז)

א. איזה דין משותף לפרה אדומה ולקרבת יום הכיפורים?

שהשורף את שניהם מטמא בגדים.

שנאמר (כח) והשרף אתם יכבס בגדיו ורחץ את בשרו במים ואחרי כן יבוא אל המזבח: ובפרה אדומה נאמר (במדבר יט, ח) והשרף אתה יכבס בגדיו במים ורחץ בשרו במים וטמא עד הערב:

ב. היכן מצאנו לשון "חינוך" (עי' ברש"י שמות כח, מא)?

שנאמר (לב) וכפר הכהן אשר ימשח אתו ואשר ימלא את ידו לכהן תחת אביו ולבש את בגדי הַבַּד בַּגְּדֵי הַקֹּדֶשׁ: ופירש"י ואשר ימלא את ידו. אין לי אלא המשוח בשמן המשחה, מרובה בגדים מנין, תלמוד לומר ואשר ימלא את ידו וגו' (ת"כ שם), והם כל הכהנים גדולים שעמדו מיאשיהו ואילך, שבימיו נגנזה צלוחית של שמן המשחה:

ועל הכתוב (שמות כח, מא) **וּמִלֵּאתָ אֶת יָדֶם וְקִדְשֶׁתָּ אֶתְּם וְכִהְנֶה לִּי פִירֶשׁׁי וּמִלֵּאתָ אֶת יָדֶם. כָּל מַלְוֵי יָדַי לְשׁוֹן חֲנוּךְ, כִּשְׁהוּא נִכְנַס לְדַבֵּר לְהִיּוֹת מוּחָזָק בּוֹ מֵאוֹתוֹ יוֹם וְהִלְאָה, וּבִלְשׁוֹן לַעֲזוֹ, כִּשְׁמַמְנִין אָדָם עַל פְּקוּדַת דְּבַר, נוֹתֵן הַשְּׁלִיט בִּידוֹ בֵּית יָד שֶׁל עוֹר שְׁקוֹרִין גּוּוּאֵנ״טוּ, וְעַל יָדוֹ הוּא מַחְזִיקוֹ בְּדַבֵּר, וְקוֹרִין לְאוֹתוֹ מִסִּירָה וּוִיר״סִטִּיר, (ט) וְהוּא מַלְוֵי יָדַי:**

ולשון "חתוכה"?

(כב) **וְנִשָּׂא הַשְּׁעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹתֶם אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה וּפִירֶשׁׁי (לעיל פסוק ח ד"ה עזאזל)**
הוא הר עז וקשה, צוק גבוה (ת"כ פרק ב, ח. יומא סז:), שנאמר ארץ גזרה, חתוכה:

ג. **הֵיכָן יֵשׁ רְמוֹז לְכָךְ שֶׁעֲבִירוֹת שֶׁל בֵּין אָדָם לְחֲבִירוֹ אֵינָן מִתְּכַפְרוֹת עַד שִׁירְצָה אֶת חֲבִירוֹ (כְּלֵי יָקָר)?**

שנאמר (לג) **וְכִפֵּר אֶת מִקְדָּשׁ הַקֹּדֶשׁ וְאֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ יְכַפֵּר וְעַל הַפְּהִנִים וְעַל כָּל עַם הַקְּהָל יְכַפֵּר:**

וכתב בכלי יקר (לעיל פסוק ל ד"ה לפני ה' תטהרו) "ורז"ל (יומא פה:): דרשו, דווקא עבירות שלפני ה' דהיינו שבין אדם למקום יו"כ מכפר אבל לא העבירות שבין אדם לחבירו, ע"כ נאמר ועל כל עם הקהל יכפר ר"ל דווקא כשנעשו קהילה אחת להיות באגודה אחת להיות שכם אחד לעבוד את ה' אז הקב"ה מקבל תשובתם ולא בזמן שחלק לבם וכו". ועיי"ש שהאריך.

ד. **הֵיכָן מִצְאָנוּ כִּפְרָה עַל חֲטָא הַעֲתִיד לְבוֹא?**

(יט) **וְהִזָּה עָלָיו מִן הַדָּם בְּאֶצְבָּעוֹ שֶׁבַע פְּעָמִים וְטָהְרוּ וְקִדְּשׁוּ מִטְּמֵאת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: וּפִירֶשׁׁי וְטָהְרוּ. מִמָּה שֶׁעָבַר: וְקִדְּשׁוּ. לַעֲתִיד לְבוֹא (ת"כ פרק ד, יג.).**

ונראה שכוונתו שיתכפר גם חטא העתיד להיות עד יוה"כ של השנה הבאהסט.

*

תשובות חדוותא דאפטרותא יום הכיפורים (ישעיה נז-נח)

ה. **הֵיכָן מִצְאָנוּ שִׁישׁ לְהַתְּבַטֵּל מִמִּלְאכָה בְּיוֹם צוּם?**

(נח, ג) **לָמָּה צִמְנוּ וְלֹא רָאִיתָ עֲנִינוּ וְנִפְשָׁנוּ וְלֹא תִדְעַ הֵן בְּיוֹם צִמְכֶם תִּמְצְאוּ חֶפֶץ וְכָל עֲצָבֵיכֶם תִּנְגָּשׁוּ:**

ופירש"י (לעיל פסוק ב ד"ה כגוי) "וכשהן צמים ואין נענין אומרים למה צמנו ולא ראית ואני אומר הן ביום צומכם תמצאו חפץ כל חפצי צרכיכם אתם עמלים למצוא וכו".

וכתב בספורנו (ויקרא כג, כח ד"ה וכל מלאכה לא תעשו כי יום כפורים הוא) "כי ראוי ביום כזה לפנות משאר עסקים לתת לב להשיג מחילה וכפרה, על הפך הן ביום צומכם תמצאו חפץ וכל עצביכם תנגשו וכו".

^ט עי' ברא"ם שביאר "וקדשו לעתיד לבוא שיזהרו מלטמאו עוד", וכמה אחרונים תמהו עליו, ובספר שערים המצויינים בהלכה ביאר "וקדשו לעתיד לבא, והיינו דהטהרה מסיר הטומאה שהיה, והקדושה שלא יטמא כ"כ בניקל".

ו. איזא לשון בהפטרות דרשוהו חז"ל על מלכות רומי (ב"ב י.)?

(נח, ז) הָלוֹא פָּרַס לָרַעַב לַחֲמֶךְ וְעַנְיִים מְרוּדִים תָּבִיא בֵּית וכו'.

ואמרו חז"ל (ב"ב י.) "דרש ר"י ברבי שלום כשם שמזונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה כך חסרונותיו של אדם קצובין לו מראש השנה זכה הלא פרוס לרעב לחמך לא זכה ועניים מרודים תביא בית כי הא דבני אחתיה דרבן יוחנן בן זכאי חזא להו בחילמא דבעו למיחסר שבע מאה דינרי עשינהו שקל מינייהו לצדקה פוש גבייהו שיבסר דינרי כי מטא מעלי יומא דכיפורי שדור דבי קיסר נקטינהו אמר להו רבן יוחנן בן זכאי לא תדחלון שיבסר דינרי גבייכו שקלינהו מינייכו אמרי ליה מנא ידעת אמר להו חלמא חזאי לכו א"ל ואמאי לא אמרת לן [דניתבינהו] אמר להו אמינא כי היכי דתעבדו מצוה לשמה"

ופירש רש"י (לעיל ט. ד"ה עניים מרודים) "זו ממשלת רומי שצועקת תמיד הבו הבו שאנו צריכין".

*

תשובות חדוותא דאפטרותא ספר יונה

ז. היכן מצאנו בני אדם הנחשבים כבהמה לגנאי?

(ד, יא) וְאֲנִי לֹא אָחוּס עַל נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה אֲשֶׁר יֵשׁ בָּהּ הַרְבֵּה מִשָּׂתִים עֶשְׂרֵה רְבוֹ אָדָם אֲשֶׁר לֹא יָדַע בֵּין יְמִינוֹ לְשִׁמְאֵלוֹ וּבִהְמָה רִבָּה: רש"י אשר לא ידע וגו'. קטנים: ובהמה רבה. בני אדם גדולים ודעתן כבהמה שאינם מכירים מי בראם:

והיכן מצאנו כעין זה לשבח (עי' חולין ה:)?

(חולין ה:) "והכתיב (תהילים לו-ז) אדם ובהמה תושיע ה' ואמר רב יהודה אמר רב אלו בני אדם שהן ערומין בדעת ומשימין עצמן כבהמה".

ועי' ברש"י (שם בתהילים ד"ה אדם ובהמה תושיע ה') "בני אדם שהם ערומים בדעת כאדם הראשון, ומשימין עצמן כבהמה בענוה, תושיע ה'".

ח. היכן מצאנו לשון "דמיון"?

(א, ד) וְהָיָה רוּחַ גְּדוֹלָה אֶל הַיָּם וַיְהִי סַעַר גָּדוֹל בַּיָּם וַהֲאֲנִיָּה חֹשֶׁבָה לְהִשְׁבֵּר: ופירש"י חשבה להשבר. נדמית כאלו היא נשברת:

^ע עוד איתא בחז"ל (בכורות מד:) "אמר ר"ל מאי דכתיב (דברים ז, יד) לא יהיה בך עקר ועקרה ובהמתך וכו' אמר רבי יהושע בן לוי לא יהיה בך עקר מן התלמידים ועקרה שלא תהא תפלתך עקורה לפני המקום אימתי בזמן שאתה משים עצמך כבהמה".

וביאר בתוספות (שם ד"ה שלא) "ונראה דלכל תפלה קאמר כדאמר שאין העולם מתקיים אלא במי שמשים עצמו כבהמה כדכתיב אדם ובהמה תושיע ה' ובמי שמשים עצמו כמי שאינו כדכתיב (איוב כו) תולה ארץ על בלימה (חולין דף פט.)."

ולשון "מידה"?

(ז) לְקַצְבֵי הָרִים יִרְדְּתֵי הָאָרֶץ בְּרַחֲמֶיהָ בְּעֵדֵי לְעוֹלָם וְתַעַל מִשְׁחַת חַיֵּי ה' אֱלֹקֵינוּ: ופירש"י לקצבי הרים ירדתי. לסוף מדת ההרים הקבועים על התהום ירדתי. ונראה שכוונתו לבאר ש"קצבי" הוא לשון "קצבה"^{עא}.

---

^{עא} אולם הרמב"ן (בראשית ל, כ) כתב ש"קצבי" הוא מלשון "קצוי", שהבי"ת והוא"ו מתחלפות. ולכאורה כוונתו שהוא מלשון קצה וסוף, ועי' במצודת ציון שכתב (ד"ה לקצבי) "ענין אחרית וסוף והוא מלשון ויקצב עץ (מ"ב ו) כי אחרית דבר החתוך הוא במקום שנחתך". ונראה לומר על פי דברי המצודות ביאור ממוצע בין שניהם.

דהנה יש לציין שבפיוט "ונתנה תוקף" לר' אמנון ממגנצא מופיע הלשון "קצבה" ב' פעמים, פעם אחת "ותחתוך קצבה לכל בריותיך", ופעם אחת "אין קצבה לשנותיך", ובשני הכוונה בודאי מלשון "קצה", וצריכים לומר שגם הראשון כן.

ומצאנו גם ברש"י שכתב (דברים א, יא ד"ה יוסף עליכם ככם אלף פעמים) "מהו שוב ויברך אתכם כאשר דבר לכם, אלא אמרו לו, משה, אתה נותן קצבה לברכתנו, כבר הבטיח הקב"ה את אברהם אשר אם יוכל איש למנות וגו' (בראשית יג, טז). וכו'". הרי שהלשון "קצבה" הוא במקום הלשון "סוף וגבול" ונראה מתוך כל אלו המקורות לומר שבאמת הלשון "קצבה" משמש הן כלשון "קצה", כעין הלשון "קצוי ארץ", והן כלשון "מידה", שאחרית הדבר היא סוף מידתו.

כתב חידה / הרב אשר קופלוביץ

כתב חידה לחג הסוכות

תִּיחַלוּ שְׁלֵא לְפִגְשֵׁנִי הַשְּׁבוּעַ

שָׁמָא תִּמְנְעוּ מִהֲנַעֲנוּעַ

וּכְשֶׁבִּמְדַבֵּר הַקְּצָה דְּבַר בְּגַעְגּוּעַ

הַזְּכִיר אוֹתִי שֶׁנִּפְשָׁם בְּמִצַּב גְּרוּעַ

*

אֶמְצֵא מֵעֵבֶר לְנֶהָר בְּחֻצֵי הַנְּחֻלָּה

בְּמִקּוֹם שֶׁנִּשְׁמְדוּ כָּלֵם חוּץ מִבְּתוּלָה

חֻטְפוּ בְּלִילָה יְמִינִי וּבְנִי מִהַשְּׁפָלָה

וְנִצְלוּ מִהַנְּחָשׁ שֶׁבִקֵּשׁ יְמִינִית לְלֵא חֶמְלָה

*

בְּמִרְאָה נְבוֹאָה רוּחַ אֱלֹקִים מֵאֲחָה

וְעַדִּין הַמִּרְאָה פָּחַת מִשְׁפָּחָה

שָׁגַם הִיא עָלֵי עֲבָרָה בְּדַרְיָכָה

וּכְשֶׁהִגַּעְתִּי, הַהוֹלֵךְ וְשָׁב מֵצֵא מְנוּחָה

*

הִבֵּאתִי נְקוּדִים לְשׁוֹאֲבִים רַמָּאִים

וְחָרָה לְבוֹרַח בְּשִׁצְפָה בְּחוּטָאִים

מִגְדְּלֵי פָרַע יִהְיוּ בִּי אֲסוּרִים

וּבְנֵי חוֹרֵין אֵיתִי יוֹצְאִים

*

פיתרון כתב החידה לפרשת האזינו תחילת תשפ"א: 'צור'
(על פי בתי הפיוט 'צור משלו אכלנו')

בְּשִׁיר בְּשֶׁבֶת אֶכְלֵנוּ / אֶצְדִּיק כְּעֵלוּ בְּאִמוּנִי

שרים בסעודה בשבת צור משלו אכלנו / בצידוק הדין הצור תמים פעלו (דברים לב, ד)

בְּמִכָּה שְׁתִּינּוּ וְהוֹתֵרְנוּ / כְּדָבָר יִי

בני ישראל שתו מים מהצור כשמשה הכה / כי כך ה' צוה והכת בצור ויצאו ממנו מים

(שמות יז, י)

*

לְהַבְלִים לֹא יִדְמָה בְּעוֹלָמוֹ / רוּעֵנוּ אָבִינוּ

כי לא כצורנו צורם (דברים לב, לא)

אֶכְלֵנוּ תְּנוּבוֹת לְחֶמּוֹ / וְשָׁמְנוּ שְׁתִּינוּ

ויאכל תנובות שדי / ושמן מחלמיש צור (דברים לב, יג)

בְּהַדְלִיק נְרוֹת נֹדָה לְשָׁמוֹ / וְשִׁיר נִגְמַר בְּפִינוּ

בהדלקת נר חנוכה / שרים מעוז צור ישועתי

אֵין בְּלִתֵּךְ אִמְרָנוּ וְעָנִינוּ / אֵין קְדוֹשׁ פִּינִי

אין קדוש כה' כי אין בלתיך ואין צור כאלוקינו (שמואל א ב, ב)

*

בְּתַפְלָה נִזְפִּיר בְּתוֹדָה / וּמִי זוֹלַת אֱלֹקֵינוּ

בתפילה אומרים מודים... צור חיינו מגן ישענו / ומי צור זולתי אלוקינו (שמואל ב כב,

לב)

קָרְאוּ יוֹם חֲמֻדָּה / עִם כְּתָר שֶׁהִנְחִיל לְאַבוֹתֵינוּ

חמדת הימים קראו א-לי צור / כתר הילומים על ראשם יצור (זמירות לשבת - השומר

שבת)

מִכְרָנוּ ה' לְאוֹיֵב בְּצִדָּה / וּמֵאָחַד וּשְׁנָיִם נָנוּס לְנַפְשָׁנוּ

איכה ירדוף אחד אלף ושנים יניסו רבבה אם לא כי צורם מכרם (דברים לג, ל)

לְהַגִּיד שְׁלֵא עוֹלָתָה עָלֵינוּ / יֵשֶׁר וְאָמַת יִי

להגיד כי ישר ה' צורי ולא עולתה בו (תהילים צב, טז)

*

תֵּן בָּנוּ רוּחַ בְּחִסְדֶּךָ / הוּ קַל צִיְרָנוּ

אין צור כאלוקינו - אין צייר כאלוקינו. אדם צר צורה ואינו יכול להטיל בה רוח ונשמה..

אבל הקב"ה צר צורה בתוך צורה ומטיל בה רוח ונשמה (מגילה יד.)

הִרְאָה נָא אֶת כְּבוֹדְךָ / וּמֵאָחֹר כְּעֵין תַּפְאֲרֵתֵנוּ

משה ביקש הראני נא את כבודך / וה' שמו בנקרת הצור ומשה ראה את אחוריו שזה

קשר של תפילין (שמות לג ורש"י)

אָב חֲתָן דְּמִים, עֲבָדְךָ / נִצַּל בְּשָׂא לְגֵאֲלָנוּ

ציפורה מלה את בנה בצור וקראה לו חתן דמים / והצילה את משה ע"י זה כשחזרו

למצרים לגאול את ישראל

לְךָ נִרְנְנָה בְּרוּחַ אֶפְיָנוּ / בְּזַמִּירוֹת מְשִׁיחַ יְיָ

לכו נרננה לה' נריע לצור ישענו / כך כותב דוד המלך בזמירותיו (תהילים צה, א)

*

בְּשִׁיר חֲמִישִׁי בַּמִּקְדָּשׁ / תְּשֻׁבִיעַ וְתִמְלֵא

בשיר ליום חמישי שהיו אומרים במקדש / ומצור דבש אשביעך (תהילים פא, יז)

נִיר יִשָּׁן וְלֹא חָדַשׁ / עַל צִלְחָתֵנוּ נַעֲלֶה

בכמה מקומות בש"ס ניר ישן שאין בו שימוש / מתאים לצור על פי צלוחיתו

בְּבִשׁוֹרֵת נְזִיר הַנִּקְדָּשׁ / קֶרְבֵּן הַמִּלְאָךְ יִתְעַלֶּה

כשהמלאך הדריך על לידת שמשון ונזירותו / מנוח ואשתו העלו קרבן על הצור

(שופטים יג, יט)

יְהַפֵּךְ לְאֵגֶם מֵלֵא / בְּבִרְכַת יְיָ

ההופכי הצור אגם מים (תהילים קיד, ח)

פולמוס

פולמוס / הרב שמחה בונם מרקסון, ורבני ולומדי אספקלריא

איך מברכים ביום כפור "מלך מוחל וסולח", אולי ח"ו לא סלח ותהיה ברכה לבטלה?

בספר אמרי יהודה (פר' האזינו) כתב על מה שאומרים בתפילת יום כיפור 'ברוך אתה ה' מלך מוחל וסולח לעוונותינו ולעונות עמו בית ישראל ומעביר אשמותינו בכל שנה ושנה' וגו':

ויפלא, איך מברכים ברכה זו, ואולי חס וחלילה לא סלח ה', ויוצא שאנו מוסיפים חטא על חטא שמברכין ברכה לבטלה?

והביאור על פי המשל הידוע של האדמו"ר ר' לוי יצחק מברדיטשוב זי"ע, על תינוק שרצה לאלץ את הוריו לתת לו מיני מתיקה, מאחר שלא נתנו לו, בירך ברכה בשם ומלכות על הממתקים, והוריו שלא רצו בכישלון בניהם בברכה לבטלה, העניקו לילד את מבוקשו.

והנמשל מובן, שכדי לאלץ את אבינו לסלוח לנו על חטאינו, אנו מברכים בשם ומלכות, ובכדי שלא נכשל בברכה לבטלה בוודאי יסלח לנו.

לכאורה יש להעיר, שמדברי השלחן ערוך בסי' ר"ו (ס"ה) והמשנ"ב שם, מבואר דהוי ברכה לבטלה, שכן גם כאשר המאכל לפניו, אם תלוי בדעת אחרים אם יתנו לו, לא חלה הברכה.

ואם כן כאשר הילד מברך ואינו בטוח שיביאו לו, עדיין הוי ברכה לבטלה? אך עדיין י"ל שבנמשל זה ברור שהקב"ה ימחל ויסלח, כדי שבנ"י לא יעברו על ברכה לבטלה. וגם 'דעת האחרים' הוא 'ודאי מחילה'.

*

תשובות ותגובות:

תגובה א.

הרב בצלאל ויין

צ"ל דהקב"ה ודאי ימחל כדי שלא יהיה ברכה לבטלה, וזה דומה לסוף ה"ו דאפשר לברך על אמת המים, אע"פ דהמים שישתה אינם עדיין לפניו, כיון דודאי יבואו.

*

תגובה ב.

הרב שלמה טרייטל

נראה ברור שמה שכתבו הפוסקים שם שבתלוי בדעת אחרים לא חל הברכה, היינו דוקא כשלא היו לפניו בשעת הברכה. וכי יעלה על הדעת שאדם מוגבל או סיעודי וכו' שמאכילין אותו אחרים שברכותיו לבטלה?

*

תגובה ג.

הרב מאיר לאש

במשל צ"ל שהילד ברי לו שיקבל בלי שום ספק, ובכה"ג לא מיקרי תלוי בדעת אחרים כי אין צד שלא יתנו לו, והה"נ בנמשל לובשים בגדי לבן וכד' בשל בטחוננו, ודו"ק.

*

תגובה ד.

הרב פנחס זרביב, מחבר סדרת הספרים 'למעשה', ומרבני המרכז התורני 'לב יצחק',
אשדוד

ה' ודאי סולח, השאלה אם על הכל או קצת או קצת שבקצת.

*

תגובה ה.

הרב משה שמואל שקולניק

אכן, ברכת הילד היא לבטלה, אולם למעשה אביו יתן לו הממתק. ובנמשל הרי אין זה ברכת הנהנין ומשו"ה שפיר יכולים ישראל קדשים לברך על הסליחה, וכביכול להכריח את הסליחה. אמנם לעיקר השאלה של האמרי יהודה אחר המ"ר י"ל דלאו קושיא היא, דאין הברכה על הסליחה בפועל, אלא על הבעצם, על כך שהקב"ה הינו כזה שמוחל וסולח לעוונותינו, זו ברכתנו וזהו שבחו ית"ש.

*

תגובה ו.

הרב דוד אריה שלזינגר, מח"ס 'ארץ דש"א' על מ"ב

בראשונה יש לדעת שאינו קושיא דהכוונה היא שזהו מהותו ושם תוארו, וכמו שמברכים מחיה המתים, ומסימן ר"ו לא קשה כל כך כי שם מיירי שאינו ממש לפניו אלא מונח בתיבה וכו'.

*

תגובה ז.

הרב חיים נתן היילפרין, ר"מ 'עץ חיים' ו'אהבת תורה', מח"ס 'לקוטי שערי תשובה', מנצ'סטר

שלום וברכה! עיין באגרת התשובה לבעל התניא פרק י"א

ובצירוף עוד האמונה והבטחון להיות נכון לבו בטוח בה 'כי חפץ חסד הוא וחנון ורחום ורב לסלוח תיכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו ית') 'כרוב רחמיך מחה פשעי כבסני טהרני וכל עוונותי מחה וכו' ('בלי שום ספק וס"ס בעולם. וכמו שאנו מברכין בכל תפלת י"ח תיכף שמבקשים סלח לנו כו' ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח והרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה אלא אין כאן שום ספק כלל מאחר שבקשנו סלח לנו מחל לנו. ואילו לא היינו חוזרים וחוטאים היינו נגאלין מיד כמו שאנו מברכין בא"י גואל ישראל. והרי אפי' במדת ב"ו כן שצריך האדם למחול תיכף ומיד שמבקשים ממנו מחילה ולא יהא אכזרי מלמחול ואפי' בקוטע יד חבירו כדאי 'בגמ' בספ"ח דב"ק. ואם ביקש ממנו ג"פ ולא מחל לו שוב א"צ לבקש ממנו.

*

תגובה ח.

הרב ישכר דוד קלויזנר, עורך כתבי זקנו ה'משנה שכיר' הי"ד. מח"ס 'נחלת ישכר', נחלת הר חב"ד - קרית מלאכי

ועיין מ"ש רבנו הזקן ב'תניא' - 'אגרת התשובה' פרק יא:

"ואמנם להיות בלבו ההכנעה היא בחי' תשובה תתאה כנ"ל, וגם השמחה בה' שתיהן ביחד. כבר מילתא אמורה בלקוטי אמרים סוף פרק ל"ד. כמ"ש בזוה"ק חדוה תקיעא בלבאי מסטרא דא וכו', ובצירוף עוד האמונה והבטחון להיות נכון לבו בטוח בה' כי חפץ חסד הוא וחנון ורחום ורב לסלוח תיכף ומיד שמבקש מחילה וסליחה מאתו ית' (כרוב רחמיך מחה פשעי כבסני טהרני וכל עוונותי מחה וכו') בלי שום ספק וס"ס בעולם. וכמו שאנו מברכין בכל תפלת י"ח תיכף שמבקשים סלח לנו כו', ברוך אתה ה' חנון המרבה לסלוח, והרי ספק ברכות להקל משום חשש ברכה לבטלה, אלא אין כאן שום ספק כלל מאחר שבקשנו סלח לנו מחל לנו. ואילו לא היינו חוזרים וחוטאים היינו נגאלין מיד כמו שאנו מברכין בא"י גואל ישראל.

"והרי אפי' במדת בשר ודם כן, שצריך האדם למחול תיכף ומיד שמבקשים ממנו מחילה ולא יהא אכזרי מלמחול, ואפי' בקוטע יד חבירו כדאי' בגמ' בספ"ח דב"ק. ואם ביקש ממנו ג"פ ולא מחל לו שוב א"צ לבקש ממנו. והגבעונים שביקש דוד המלך ע"ה מהם מחילה בעד שאול שהמית את הגבעונים ולא רצו למחול, גזר דוד עליהם שלא יבאו בקהל ה', שהם רחמנים וכו' כדאי' בפ"ח דיבמות. ובמדת הקדב"ה עאכ"ו לאין קץ.

"ומה שמשבחים ומברכים את ה' חנון המרבה לסלוח המרבה דייקא וכמ"ש בעזרא ורב לסלוח. דהיינו שבמדת ב"ו אם יחטא איש לאיש וביקש ממנו מחילה ומחל לו ואח"כ חזר

לסורו קשה מאד שימחול לו שנית ומכ"ש בשלישית ורביעית. אבל במדת הקב"ה אין הפרש בין פעם א' לאלף פעמים, כי המחילה היא ממדת הרחמים, ומדותיו הקדושות אינן בבחי' גבול ותכלית אלא בבחי' א"ס, כמ"ש כי לא כלו רחמיו. ולגבי בחי' א"ס אין הפרש כלל בין מספר קטן לגדול דכולא קמי' כלא ממש חשיב ומשוה קטן וגדול וכו'. ולכן מעביר אשמותינו בכל שנה ושנה, וכל החטאים שמתוודים בעל חטא מדי שנה, אף שחזר ועבר עליהם, חוזר ומתודה עליהם ביוה"כ בשנה הבאה וכן לעולם. ובכל שנה ושנה לאו דוקא, אלא כמו כן בכל יום ויום ג"פ מברכים בא"י חנון המרבה לסלוח וכמארו"ל תפלה כנגד תמידין תקנוה. ותמיד של שחר הי' מכפר על עבירות הלילה, ותמיד של בין הערביים על של יום, וכן מדי יום ביום לעולם. אלא שיוה"כ מכפר על עבירות חמורות. והתמיד שהוא קרבן עולה מכפר על מ"ע בלבד. וכן התפלה בזמן הזה עם התשובה כנ"ל.

"ואין זה אחטא ואשוב. כי היינו דוקא שבשעת החטא היה יכול לכבוש יצרו אלא שסומך בלבו על התשובה, ולכן הואיל והתשובה גורמת לו לחטוא אין מספיקין וכו'. ואף גם זאת אין מספיקין דייקא. אבל אם דחק ונתחזק ונתגבר על יצרו ועשה תשובה מקבלין תשובתו. אבל אנו שמבקשים בכל יום סלח לנו אנו מקדימין לבקש והחזירנו בתשובה שלימה לפניך, דהיינו שלא נשוב עוד לכסלה, וכן ביוה"כ מבקשים יהי רצון מלפניך שלא אחטא עוד מספיקין ומספיקין כמארו"ל הבא לטהר מסייעין אותו, הבא דייקא, מיד שבא, ואי לזאת גם הסליחה והמחילה היא מיד.

"ומ"ש וחטאתי נגדי תמיד, אין המכוון להיות תמיד עצב נבזה ח"ו דהא כתיב בתריה תשמיעני ששון ושמחה וכו' ורוח נדיבה תסמכני וכו', ומשום שצ"ל כל ימיו בתשובה עילאה שהיא בשמחה רבה כנ"ל, אלא נגדי דייקא כמו ואתה תתיצב מנגד מנגד סביב לאהל מועד יחנו, ופרש"י מרחוק. והמכוון רק לבלתי רום לבבו ולהיות שפל רוח בפני כל האדם כשיהיה לזכרון בין עיניו שחטא נגד ה'. ואדרבה לענין השמחה יועיל זכרון החטא ביתר שאת בכדי לקבל בשמחה כל המאורעות המתרגשות ובאות בין מן השמים בין ע"י הבריות בדיבור או במעשה (וזו עצה טובה להנצל מכעס וכל מיני קפידא וכו'), וכמארו"ל הנעלבים ואינן עולבין שומעים חרפתם ואין משיבים, עושים מאהבה ושמחים ביסורים וכו', וכל המעביר על מדותיו מעבירים לו על כל פשעיו", עכל"ק.

*

תגובה ט.

הרב צבי קריזר, ראש כולל 'נזר אברהם' ומג"ש בביהכ"נ איצקוביץ' בב"ב, מח"ס באר

צבי

השאלה על משל שלא היה!?

אגב, מי הוא מחבר הספר הראשון שהביאו בשמו האם הוא ידוע בצדיק מפורסם או בר

סמכא?

*

תגובה י.

הרב נח גדליה קזצקוב

האמת היא שלא הבינותי את השאלה והצורך במשל מברכות הנהנין.

היות יום הכפורים יום מחילה וסליחה זה דבר שאינו ניתן לערעור, הוא כעין גזירת הכתוב שאמר 'כי ביום הזה יכפר עליכם לפני ה' תטהרו', בכל שנה ה' מוחל וסולח.

גם בשנים שלא הולבן חוט של זהורית אין זה אומר שלא נפעלה סליחה לאלפי יחידים על עוונותיהם, זה אומר שבבחינת הכלל של עם ישראל אי אפשר לומר שהם לבנים כשלג, כי יש בהם עוונות שלא התכפרו, אבל גם באותם שנים עצובות הייתה כפרה מסויימת לזוכים לכך, הכהן הגדול עשה יום טוב בצאתו בלי פגע, ובחג הסוכות חוללו הצדיקים בבית המקדש אשרי מי שלא חטא ומי שחטא ישוב וימחול לו. כך שאין מציאות שהקב"ה לא סלח, השאלה רק ברמת הסליחה ביחס אל הכלל.

*

תגובה יא.

הרב בן ציון גרינפעלד, ברוקלין ניו יורק

ב"ה, זה העניין, שמדובר כשהבן בטוח שיתנו לו כדי שלא תהיה לבטלה, ודוקא בבן זה הנמשל מובן, שאנו ג"כ "בטוחים" על "אבינו הרחמן" שיתן לנו כדי שהברכה לא תהיה לבטלה, ודו"ק.

*

תגובה יב.

הרב מרדכי יצחק אגסי, מחבר הספרים 'בדרך המלך' ו'אסורי המלך', ברוקלין ניו יורק

ילד בדרך כלל מנצח את הוריו במאכל כל שהו.

בנ"י - בגדר בן מלך - וכעת אנו בתקופה שהמלך בשדה.

כל הבקשות מתקבלות לפי עוצמת הבקשה!

*

תגובה יג.

הרב יהושע בורודיאנסקי, ראש כולל בבני ברק, מח"ס 'כוס ישועות' ומעורכי ספרי

'מנחת שלמה'

שלום וברכה,

הדבר מובטח שמידי שנה בשנה הקב"ה מלך מוחל וסולח, ומצוה עלינו להאמין בכך, ומי שלא מאמין בכך אכן לא יתכפר לו כמו שכתב הרמ"א בשו"ע, וראה שערי תשובה סוף שער ד' שלא יפרט חטא ישן כי מראה כאילו כופר בהבטחת ה' שיכפר לשבים, מכאן חומר הדבר.

כמובן הכפרה רק עם התשובה, אבל הקב"ה הבטיח לכפר לשבים ביוה"כ, איש איש כמעלת תשובתו ודרגתו שיעשה.
ויה"ר שנזכה לכפרה, גמח"ט.

*

תגובה יד.

הרב חיים אליעזר יונה, בעהמ"ח 'מאמר החכמה' 'אח"י ורעי'
יתכן לומר הסבר נוסף: עפמש"כ הרבינו יונה שבאמת לכל תשובה תמצא סליחה! אך יש תשובה מעולה ולזה צריך הרבה כיבוס.
ולפי"ז לק"מ כיון שאכתי קצת סליחה תמיד יהיה ולא הוה ברכה לבטלה.
גמח"ט וכטו"ס.

*

תגובה טו.

הרב אליהו לוי

הדברים על דרך הדרש.

אך כפשוטו, מוחל וסולח כי מפורש בתורה כי ביום הזה יכפר עליכם. וזה מספיק לקבוע ברכה.

אמנם לנו קל יותר להאמין בכפרת יום כיפור כי חסר לנו בהכרת החטא כמו שכתב הר"י בלאזר ז"ל, אבל חייבים להאמין שע"י תשובה גמורה אנו מתכפרים! וליתא לקושיא כלל.

*

תגובה טז.

הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ

לכאורה שאלה זו ניתן לשאול אף על הברכה שבכל יום "כי מוחל וסולח אתה בא"י חנון המרבה לסלוח".

אלא שעל הברכה שבכל יום נוכל לבאר שכוונת הברכה שזו היא מידתו שהוא סולח ולא שעושה כן בפועל.

ואם כן נוכל לפרש כן אף על הברכה של יוה"כ, שמברך את הקב"ה על כך שמידתו היא לסלוח בכל שנה ושנה לחוזרים בתשובה.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי – הארות במסכת עירובין

הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים

דף לו.

תוספות ד"ה במקוה שלא נמדד 'וא"ת והא רבי יוסי מטמא אפילו טהרות אם נגע בהן, דלענין דאמרינן ליה זיל טבול אפילו ר"מ מודה כדאמרינן גבי ספק טומאה ברשות הרבים, וא"כ אדרבה נימא אוקי טהרות על חזקתן, וי"ל דבספיקא דרבנן כי הכא לא אמרינן זיל טבול לרבי מאיר ופליגי אגברא אי בעי טבילה אבל טהרות מודה רבי יוסי דלא מטמאינן, מבואר בתו' שיש חילוק בין ספק דרבנן לקולא שאי"צ להחמיר אף ביש נהר לפניו [שע"ז קאי מה שמחמירים בדאוק' כמבואר בע"ז לו ע"ב], לספק טומאה ברשות הרבים, ולכאו' זה חידוש גדול שהרי ספק טומאה ברשות הרבים "התורה התירה" וא"כ הוא היתר גמור, ואעפ"כ מחמרינן ביש נהר לפניו, כש"כ בספק דרבנן שבאמת יש כאן ספק איסור, ואולי סבי"ל לתוק' שמעיקרא לא גזרו חז"ל על איסור במקום ספק וע"כ עדיף טפי, וצ"ע [ויל"ע עוד מהתוסתא שהביא הגר"א באו"ח סי' קס סי"א, שכשיש מים לפניו צריך להחיר אף בספק דרבנן כספק ידיים, וצ"ע לזה המשנ"ב שם, וצ"ע].

*

דף לז.

תוספות ד"ה לאיזו שירצה כהן 'פי' בקונטרס אלמא אית ליה ברירה דאי לית ליה ברירה איכא למימר חטאת שהקריב לא שלה היה אלא לחבירתה וקרבן הקרב בשנוי בעלים פסול, ואין נראה להשר דהא מוכח בריש זבחים (דף ב:) דסתמא לשמה קאי א"כ בלא ברירה אפשר להקריב לו בסתם, הנה שם בריש זבחים הסוגיא עוסקת בשינוי קודש, ומבואר דפשיט"ל להתו' דה"ה לשינוי בעלים, יל"ע אולי רש"י יחלוק על זה, דבאמת יש קצת סברא לחלק בין שינוי קודם שסתם קרבן עומד לעניינו מצד עצם מהותו ושמו, לשם בעלים שהוא דבר חיצוני ואולי אינו נחשב שבסתמא עומד לשם בעליו, וצ"ע.

*

בגמ' אמר ליה רבא לרב נחמן מאן האי תנא דאפילו בדרבנן לית ליה ברירה, דתניא וכו', וכו' אישתיק ולא אמר ליה ולא מידי, ולימא ליה תנא דבי איו הוא, לא שמיע ליה רב יוסף אמר תנאי שקלת מעלמא תנאי היא, דתניא הריני מערב לשבתות של כל השנה רציתי אלך לא רציתי לא אלך רצה מבעוד יום עירובו עירוב משחשיכה רבי שמעון אומר עירובו עירוב וחכמים אומרים אין עירובו עירוב, והא שמעינן לרבי שמעון דלית ליה ברירה קשיא דרבי שמעון אדרבי שמעון אלא איפור, מאי קשיא דילמא כי לית ליה לרבי שמעון ברירה בדאורייתא אבל בדרבנן אית ליה, קסבר רב יוסף מאן דאית ליה ברירה לא שנא בדאורייתא לא שנא בדרבנן אית ליה ומאן דלית ליה ברירה לא שנא בדאורייתא

ולא שנא בדרבנן לית ליה, צ"ב מאוד דאם אין הבדל בין דאו' לדרבנן פשוט שנחלקו
תנאים בזה בעלמא ואי"צ לברייתא הזו דרציתי מערב, וצ"ע.

*

דף לח.

תוספות ד"ה ואין יום טוב מכין לשבת 'דקרא משמע ביום הששי שהיה יורד המן, ואמר
במדרש (מכילתא פרשת בשלח) דדרשינן שלא ירד מן לישראל בשבתות וימים טובים,
ויש מדרשים חלוקים דדרשי' ויברך ויקדש ברכו במן וקדשו במן ובאתה קדשת וברכתו
מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים משמע דירד מן ביום טוב, ולפי זה צ"ל דהששי משמע
המבורר דהיינו חול כמו הירך המיומנת שבירך (חולין דף צא.), 'משמע בתו' שפשוט
דוברתו מכל הימים וקדשתו מכל הזמנים קאי גם לעניין מן, ויל"ע קצת דלכאו' היה
אפ"ל שפשטות הפסוק אינו על המן אלא כפשוטו שיש בו ברכה וקדושה, אלא שדרשוהו
על המן, וא"כ הלשון הזה של וקדשתו מכל הזמנים יכול להתפרש על פשוטן של דברים,
וצ"ע.

*

דף לט.

ברש"י ד"ה אמר רב אסי, 'ומוטב לתרוצי הכי מילתיה, ולא נוקי שבשתא בר' יוסי,
דקיימא לן ר' יוסי נמוקו עמו, והאי חומרא בלא טעמא הוא, 'יל"ע קצת דאם הוא בבחי'
שבשתא, אי"צ להא דנימוקו עמו, דשום תנא לא יאמר שבשתא גם אם לא נאמר עליו
המעלה של נימוקו עמו, ואולי להגדיל הקו' אמר כן.

*

דף מ.

בגמ' 'רב ושמואל דאמרי תרווייהו אין אומר זמן אלא בשלש רגלים, מיתיבי תן חלק
לשבעה וכו', וכשהוא אומר וגם לרבות עצרת וראש השנה ויום הכפורים מאי לאו לזמן
לא לברכה, הכי נמי מסתברא דאי סלקא דעתך לזמן זמן כל שבעה מי איכא, הא לא
קשיא דאי לא מברך האידנא מברך למחר וליום אחרא, מכל מקום בעינן כוס, לימא
מסייע ליה לרב נחמן דאמר רב נחמן זמן אומר אפילו בשוק, הא לא קשיא דאי קלע ליה
כוס, התינח עצרת וראש השנה יום הכפורים היכי עביד, אי מברך עליה ושתיה ליה, כיון
דאמר זמן קבליה עליה ואסר ליה דהאמר ליה רב ירמיה בר אבא לרב מי בדלת ואמר
ליה אין בדילנא, לברוך עליה ולנחיה המברך צריך שיטעום ליתביה לינוקא לית הלכתא
כרב אחא דילמא אתי למסרך, מאי הוי עלה שדרוה רבנן לרב יימר סבא קמיה דרב חסדא
במעלי יומא דריש שתא אמרו ליה זיל חזי היכי עביד עובדא תא אימא לן, כי חזייה אמר
ליה דלוייה לרטיבה רפסא ליה בדוכתיה אייתו ליה כסא דחמרא, קדיש ואמר זמן,
והלכתא אומר זמן בראש השנה וביום הכפורים והלכתא זמן אומר אפילו בשוק, יש

כאן פלא קצת דכל הקושי לפרש את הברייתא על זמן הוא רק אם זמן בעי כוס כמבואר בסוגיית הגמ', וכיון שההלכה היא דזמן לא בעי כוס, למה יש בזה כ"כ ספק, וצ"ע.

*

דף מא.

תוספות ד"ה על דעתו ועל דעת קונו 'ויצר הרע, אף על גב דמשמע בפ' ואלו מגלחין (מו"ק ד' יז.) דפעמים שיצרו מתגבר עליו ואינו יכול לכופו, מ"מ אדם יכול ליזהר שלא יבא לידי כך', הנה בתוספות במסכת מועד קטן דף יז ע"א כתבו 'אם רואה אדם שיצרו מתגבר עליו - וכתב ר"ח חס ושלום לא הותר לו לעשות עבירה אלא ע"י כך יכנע לבו, וכ"ה בתו' בקידושין דף מ ע"א, אמנם מדברי התו' כאן נראה שלא פירשו כר"ח נובאמת גם בתו' בחגיגה טז ע"א כתבו שאין משמעות הסוגיא כדבריו, וצ"ע בזה.

*

דף מב.

תוספות ד"ה לא ע"י משיכה 'כי שקיל מבראי לגואי ליכא למיחש שמא ימשך אחר חפצו אלא כשזורק מגואי לבראי דמרחיק החפץ ממנו, והא דאמר רב הונא אין מטלטלין אלא בארבע היינו כלפי צד אבראי לטלטל כי אורחיה או לזרוק דלענין זה נפרצה במלואה למקום האסור לה, אבל במשיכה מטלטל בכל מקום דלענין זה לא נפרצה במלואה למקום האסור לה, וכענין זה יש בכל גגות (לקמן דף פט.) דאסר רב לטלטל טפי מארבע בכלים דבית לגג אף על גב דכלים דגג שרי לטלטל בכל הגגין כרבי שמעון והוי למקום המותר לו, לכאו' הדוגמא מהא דכל גגות עדיין אינו כמו כאן דכאן הוא חידוש הרבה יותר גדול, דשם אמרינן דיש חיוק בין כלי לכלי אחד הוא מקום המותר ולכלי אחד הוא מקום האסור, אבל כאן אמרינן על אותו כלי עצמו שיש לו "אופן האסור" ואופן המותר, וזה לכאו' חידוש הרבה יותר גדול, וצע"ק.

*

דף מג.

בגמ' 'אי הכי בחול כל יומא ויומא נמי לישתרי דהא לא אתא אליהו מאתמול, אלא אמרינן לבית דין הגדול אתא הכא נמי לימא לבית דין הגדול אתא', יל"ע מהו עניין בי"ד הגדול הזה, וכמה זמן יכול להיות בין ההתגלות לבי"ד הגדול להתגלות הכללית, וגם מה דמשמע שפשוט שיהיה אז מצב של בי"ד הגדול הוא חידוש קצת שפשוט כ"כ שיהיה כן בעת סוף הגלות, ולכאו' באמת בזמננו קשה לומר שיש מציאות של בי"ד הגדול, וצ"ע.

סיפור

סיפור מיוחד לחג הסוכות / הסופר הרב יאיר

וינשטוק

"בשעה שאוגדין הלולב"

"מה אתרוג זה יש בו טעם ויש בו ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שיש בהם תורה ויש בהם מעשים טובים. מה התמרה הזו יש בה טעם ואין בה ריח, כך ישראל יש בהם שיש בהם תורה ואין בהם מעשים טובים. מה הדס יש בו ריח ואין בו טעם, כך ישראל יש בהם שיש בהם מעשים טובים ואין בהם תורה. מה ערבה זו אין בה טעם ואין בה ריח, כך ישראל יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. ומה הקב"ה עושה להם? לאבדן אי אפשר! אלא אמר הקב"ה יוקשרו כולם אגודה אחת - והן מכפרין אלו על אלו". (מדרש רבה ויקרא פרשה ל)

*

פרק ראשון

בחברתם של צפרדעים

מימי הנחל הלכו לאט. צלולים וזכים. עונת הגשמים טרם החלה והמעיינות נתנו את תנובת מימיהם בחולשה. הגשמים החדשים התמהמהו משום מה. בכל שנה בזמן הזה, יורדים כמה ממטרים הממלאים מחדש את כל מקורות המים.

אייזיקל חלץ את נעליו ליד שפת הנחל. מין נעליים שכאלו, אי אתה מהסס כלל בטרם חולץ אתה אותן מכף רגלך המיוזעת. נעליים ישנות, בלויות, שעברו אליו בירושה מאחיו הגדול, יענקלה. אח, יענקלה, יענקלה. האח הגדול, הלוואי ולא הייתי אחיך. הלוואי ונולדתי במשפחה אחרת. בגללך סונטים וגוערים בי עוד יותר. "נו, נו, אייזיקל. מתי תדמה במשהו לאחיך הגדול יענקלה? המתמיד, הצדיק. הלמדן וירא השמים".

למה עליו להתענות במחשבות מציקות כאלו. העיקר שחלץ את נעליו וכעת משכשך הוא את רגליו במי הנחל הקרירים. מקץ רגע נכנע לתחנוני המים, לחום היום. משיל מעליו את בגדיו, מזנק בצווחת חדוה פנימה ושוחה במלוא מרץ עלומיו. חוצה את הנחל מגדה אל גדה. צפרדע מבוהלת נסוגה מפניו בקרקור נכלם. השפיריות והצרצרים המזמזמים תדיר מעל גבעולי הקש השדופים, המצמחים אל תוך המים, קרוב לעצים העבותים הגדלים סביב, נבהלו מפניו וטסו משם והלאה.

גם הם מתרחקים ממך, אייזיקל הבטלן. המבלה לריק את ימיו ולילותיו. תינוק הבורח מבית המדרש, מהיכל הישיבה, ובמקום לשבת יחד עם כל חבריך וללמוד את הסוגיא בהתמדה, אתה חוצה את הנחל הרחב בשחייה. מה יצמח ממך, מבלה-עולם שכמוך?

כה הרבה פעמים שמע הטפות וכיבושי מוסר אלו מאביו, מאמו, מסבתא קריינדל הזקנה, מראש הישיבה והמשגיח גם יחד, עד שהוא מכיר אותם בעל פה, ובשעה שהוא

חותר בשחייה מהירה, כדג במים, צפים ועולים בתודעתו המשפטים האלו, ויוצקים טיפה של מרה, על מתיקות הנאתו.

כן. הוא יודע. הם צודקים כולם. לשחות בנחל הזורם באמצע היום, מתאים יותר לנערים ה'שקצים' שהעיירה מלאה מהם. אבל מה יכול הוא לעשות ומוחו אינו קולט את דברי התוס' וחריפות קושיית ה'קצות' ממנו והלאה. כאשר כל חבריו בבית המדרש מתפלפלים ומתווכחים בריתחא דאורייתא ואגודליהם מתנפנפים אילך ואילך, עומד הוא אייזיקל הקטן בגילו ובקומתו ביניהם כמין ביצה שלא נולדה. מקמט את מצחו, מנסה להבין את טיב הויכוח. נותן עיניו בגמרא פנימה. שמא יחכימו אותו השורות האלו. מנענע ראשו באכזבה. אינו מבין את הקשר שבין הדברים הנזכרים בגמרא, למבול הצעקות הבוקע מפיות חבריו. בגמרא מוזכרים דברים פשוטים וברורים, ואילו חבריו מצעקים ומתלהמים על משהו שונה לגמרי. על ענינים מסובכים שמוחו אינו קולט. שעות אלו זמן משבר הן בשבילו. נתקף רגשי נחיתות נוקבים. מרים רגליו ומסתלק לאיטו מבית המדרש. בחורף אין לו לאן ללכת. משרך הוא את רגליו לאטליוזו של שלום'קה הקצב, ומבלה את הזמן במשחקי מחבואים ומרדפים עם כלבו המגודל. בקיץ הוא הולך אל הנחל ומטביע את צערו במימיו! למדן כבר לא יצמח ממנו אף פעם. בקושי תופס את הפשט בגמרא. מאז שהמלמד לתחילת גמרא ר' בעריש, החתים אותו בחותמת "ראש אטום", יודע הוא שאינו מוכשר ללימודי גמרא. לא נעלב מדברי המלמד, אדרבה, מזדהה עמו. הצדק עם ר' בעריש. אפילו את הסוגיה הראשונה בפרק אלו מציאות של קב בארבע אמות, שכל חבריו התמוגגו ממנה, הוא לא הצליח להבין. מה לעשות? יש לו ראש סתום.

חצה אייזיקל את הנחל שלושים פעם בשחייה, בחתירה. כמין דג וכמין צלופח, ואפילו כצפרדע ירקרקה ומקרקרת. עד שנתפוגג ממנו כל חומו של הקיץ ונתפשטה באבריו קרירותם של המים הצלולים. עלה מן הנחל, לבש את בגדיו בין השיחים והתפרקד להנאתו עד שהשמש ייבשה אותו היטב. סירק בלוריתו בעצלתיים וחזר אל הישיבה. אחרי הצהרים לומדים סדר בקיאות ושם הוא מוצא את מקומו יותר בקלות.

החברותא של סדר הבוקר, שמחה הלוצקאי, קיבל את פניו במבט עגמומי. מזמן התרגל למציאות שהחברותא שלו איננו בחור ישיבה, אלא פרפר חסר משמעת. פרפר המתעופף להנאתו מפרח לפרח. ממתין שמחה לסופו של זמן אלול. המשגיח כבר הבטיחו נאמנה שיסדר לו חברותא רציני יותר לזמן החורף.

אייזיקל חלף על פניו באי נעימות. מה אתה רוצה ממני? רצה לשאוג לתוך אוזניו. אני לא אשם שבמקום ללמוד אתי, קמת והלכת להתפלפל עם יוסף-זליג המינסקאי ותנחום-שרגא הקובנאי.

*

תינוק הבורח מבית הספר

שלושה אלו: יוסף-זליג, תנחום-שרגא ושמחה, אימתם מוטלת על יצחק אייזיק, אייזיקל בפי כל. הוא בן העיירה ולפיכך לומד הוא בישיבה המצויה כאן. אילו צריך היה לגלות למקום תורה, לא היה עושה זאת. אלא מכיון שהישיבה המציאה עצמה אליו, הכריחו אביו להיכנס בשעריה. אבל שלושה אריות אלו המנויים לעיל, גלו ובאו איש איש מעיירתו ללמוד תורה בישיבה כאן. אילו לא התחכך בהם דבר יום ביומו, היה מרגוע לו ולעצמותיו. אך בגין שמחה הלוצקאי, המשחר לחברתם של שני חבריו בכל עידן ועידן, לוקה הוא אייזיקל על התנהגותו הפוחחת בכפל כפליים.

בכיר שבחבורה הוא יוסף-זליג המינסקאי. 'ארז בלבנון' מגדירים אותו בישיבה. גם חריף, גם בקיא. גם ירא שמים מופלג. מלא מצוות ומעשים טובים כרימון. שני לו תנחום-שרגא הקובנאי. בחריפותו מופלג אפילו יותר מיוסף-זליג, אך המשגיח כרוך דווקא על עקביו של יוסף-זליג, בגין ריח של יראת שמים המהלך לפניו כקופה של בשמים. תנחום-שרגא איננו עבריין חלילה, אך משקיע את כל מעייניו בתורה, ואין מוחו פנוי לענינים של יראה ועבודה. הרי בתורה כלול כבר הכל, משיב הוא בקביעות למשגיח השואל, הלמאי הוא, תנחום-שרגא אינו לומד ספר מוסר בסדר המוסר, אלא ממשיך ללמוד גמרא. המשגיח מקדיר פניו, ולפי שאינו חפץ בקטטה עם אחד מאריות הישיבה, מבליג הוא מלהשיבו בחריפות מנה אחת אפים. שלישי להם הוא שמחה הלוצקאי. גם הוא למדן מחשובי הישיבה. אפס, כי לעומת יוסף-זליג ותנחום-שרגא, נחשב הוא כננס פעוט. יען כי עיקר כוחו של שמחה, נעוץ בצדקותו וחסידותו ולא בלמדנותו. הוא עובד ה' מופלג, ירא שמים מרבים, זהיר בשמירת עיניו. אפס, יודעי דבר טוענים בלהט שהצדקות שלו רק מאפילה על למדנותו הגדולה, כי גם הוא למדן מופלג. על כל פנים. בישיבה נודע שמו כצדיק וחסיד. ולכן כשבחור "ליידיג גייער" (ריקני, הולך בטל) כמו אייזיקל השחיין, הוא הצלע הרביעית שבחבורה של בני עליה, הדבר אינו יכול אלא לעורר גיחוך, בבחינת מה לתבן את הבר. לפיכך גם שמחה הלוצקאי מתכוון לנטוש בקרוב את החברותא הבטלן שלו, הבורח יום יום מבית המדרש כתינוק הבורח מבית הספר, ומבלה את ימיו בבטלה גמורה בצילא דמהימנותא של צפרדעים וברווזים. רק עוד שבוע, עוד שבועיים של סבל, והמשחק יגיע אל קצו. אייזיקל יוכל מצדו לרבוץ כל החורף על שפת הנחל הקפוא ולהשתעשע עם כלבו של הקצב לסירוגין. לו זה כבר לא משנה. הוא ילמד בהתמדה עצומה מראש-חודש חשוון עד ראש-חודש ניסן, ויעשה חיל במשך חמשה חודשים רצופים...

*

פרק שלישי

המומחה לערבות

רק פעם אחת בשנה, היו בני החבורה בישיבה נוסעים הביתה. עם סיומו של זמן החורף, בתחילת חודש ניסן. הוריהם של רוב תלמידי הישיבה, היו בעלי מלאכה זעירה או סתם 'בעלי-בתים', איש איש בעיירה שלו, אי שם ברחבי ליטא. עמלים היו על פת לחמם ואין ידם משגת לקנות לבניהם, בחורי הישיבות, כרטיסי נסיעה ברכבת פעמיים בשנה. בגין כך, למחרת יום הכיפורים עסקו בני הישיבה בבניית סוכות קרוב לבנין הישיבה. סוכות שבהן יוכלו לישב בסעודות של חג. על שינה בסוכה איש לא חלם באותה שנה, לפי שצינה של חורף כבר היתה מנסרת בחלל ונוגסת נתחים נתחים מבשרו של כל בחור שיעז לשכב בסוכה. זולת בחורים צדיקים כמו שמחה הלוצקאי שהשיג שמיכת פוך עבה במיוחד, והכריז כי הוא יישן בסוכה ויהי מה, אם לא ירד שלג כמובן.

למחרת יום הכיפורים לעת ערב, לאחר מלאכה מפרכת מבוקר, עמדה הסוכה על מכונה ולא נותר אלא ללכת אל שפת הנחל ולקטוף כמה ענפים רעננים כדי לסכך את הסוכה. עמדו שלושת בני החבורה ונתנו עיניהם איש ברעהו. עצים עבותים כאלו שענפיהם יצלחו לסיכוך גדלים בשפע על שפת הנחל. דא עקא שאיש מהם אינו מכיר אפילו את השביל היורד אל הנחל, לא כל שכן, לחצות את הצמחייה העבותה ולהגיע אל העצים הגדלים שם פרא. באותה שעה פלט שמחה מפיו מילה אחת, ועקרה מפי חבריו:

"אייזיקל" - - -

כלומר, מי מבין כולנו מיטיב להכיר את הנחל יותר מאייזיקל. הגיעה שעתך בן-פקועה. שעות הבטלה שלך על גדות הנחל, יועילו כעת לכולנו.

על אתר עקר שמחה את רגליו והלך לביתו של אייזיקל המצוי במרחק קטן. הוא מצאו עומד בחצר למרגלות הסולם ומסייע לאביו לחבר דופן אל דופן. האב משך מלמעלה והבן כיוון את הדופן הדקה מלמטה. הלמות פטיש, דפיקת מסמר, ושתי דפנות של הסוכה ניצבו על מקומן כראוי וכיאה.

"אפשר להפריע לכם מעט?" התנצל שמחה.

פניו של אייזיקל אורו למראה החברותא שלו שהטריח עצמו ובא זו פעם ראשונה אל ביתו. "אבא, תכיר זה החברותא שלי, שמחה הלוצקאי" הציג אותו בפני אביו, יהודי שזקנקנו המרובע לבן יותר משלג טרי ועיניו עצומות למחצה. הקשיש לחץ את ידו בחיוך מנומס ושחרר לשעה קלה את בנו ממלאכתו.

שמחה סיפר לאייזיקל מה מביא אותו אליו. אייזיקל נעתר בחדוה. לראשונה יוכל להוכיח לחבריו הלמדנים שגם הוא שווה משהו. "ברצון" הגיב מיידית. "מחר בבוקר אחרי התפילה אלך אל הנחל ואקטוף לכם ענפים ירוקים ויפים. אתם רוצים גם ערבות?"

"ערבות?" נתחלחל שמחה ותפס את ראשו משני צדעיו. הבטלן הקטן זוכר את מה שהם האריות שכחו, כה שקועים היו בבניית הסוכה עד שנשכחו מהם ארבעת המינים כליל... "כן כן, אנחנו צריכים גם ערבות" גמגם קלות. "אתה יודע איפה לקטוף אותן, שיהיו כשרות לפי כל דקדוקי ההלכה?"

אייזיקל פרץ בצחוק. "הנחל זה השטח שלי" הסמיקו פניו קלות. "איש אינו מיטיב להכיר את עצי הערבה לאורך גדות הנחל יותר ממני. השנה ישנה בעיה גדולה עם הערבות. מרבית העצים בעיירה נאכלו על ידי מזיקים. אבל אני שמתי עין על שני עצים שלא נפגעו כלל, ואוכל להביא לכם כמה ערבות שתרצו".

"איננו צריכים יותר משני ענפים, אבל שיהיו כשרים לכתחילה" הזהיר שמחה בנפנוף אצבע.

"אל תדאג" הבטיחו אייזיקל, "בכל מה שקשור לערבות, אני מכיר את ההלכה די טוב". שמחה חזר לישיבה שמח וטוב לב, וכבואו אל שני חבריו נזעקו גם הם, "אוי ואבוי, מהיכן נשיג אתרוג לולב והדסים?"

"הדסים נוטל אני על עצמי" פלט שמחה בחטף, ולא ידע מה הכריחו לומר זאת ומהיכן ישיג שלושה בדי הדס משולשים בשיעור כשר.

יוסף-זליג ותנחום-שרגא הביטו זה בזה מהורהרים. "אני אכתת מחר את רגלי ואביא אתרוג בלי נדר" נענה יוסף-זליג.

"ואני אחפש לולב מהודר" הסכים תנחום-שרגא ליטול את מה שנשאר בדלית ברירה.

*

פרק רביעי

כשר בדיעבד

למחרת בצהרים הגיע אייזיקל אל סוכת חבריו ולא מצא שם איש. יוסף-זליג ותנחום-שרגא יצאו לעיירות הסמוכות לתור להם לולב ואתרוג. שמחה טרוד היה במרדף אחר בדי ערבות. ראה אייזיקל כי אין איש וסיכך בעצמו את הסוכה בענפים שהביא, עד שהיתה מחופה מכל עבריה בחן ובכבוד. תקע את ענפי הערבות בתוך כד מים והציבו בפינתה של הסוכה המסוככת כהלכתה, וכאשר סיים את כל מעשיו, השאיר לחבריו פתק התנצלות קטן המסביר מהיכן נטל הוא ההדיוט, את העוז לסכך את סוכתם של שלושה למדנים חריפים.

קרוב לחצות שבו הבחורים מן הדרכים. מטולטלים ומנוערים, על סף אפיסת הכוחות היו. אך העיקר, יוסף-זליג הביא אתרוג. אמנם לא הדר שבהדר, לא מראה כהן גדול ואפילו לא כהן הדיוט. ברם, כשר לברכה היה לפי פסקו של רב מורה-הוראה. גם תנחום-שרגא הביא לולב שאמנם היו בו אי אלו ריעותות, אך גם עליו כבר יצא הפסק שכשר הוא לברכה ואפילו ביום הראשון. בידיו של שמחה היו ג' ענפי הדס. לא משולשים

מראשם ועד תחתיתם, אך נותר שיעור שילוש כשר לברכה. אמנם לא לפי כל הדעות המחמירות. אך כשר היה.

בדקו את שלושת המינים ונפלה רוחם בקרבם במקצת. המילה 'דיעבד', הגם שלא יצאה לאויר העולם - רוחה היתה שורה שם במלוא כובדה. ניחמו עצמם שנצטרפו לכאן כמה סיבות. ראשית אין הם מומחים גדולים; המעות שבידיהם מועטות; וסיבה אחרונה שהיא ראשונה, באותם ימים רק לרבנים גדולים ולעשירים מופלגים היו ד' מינים מהודרים ביותר. השוק דאז מלא היה בסחורה ירודה מאד, ואתרוגו של נער בר-מצוה בזמננו, אם ידו של אביו משגת, מהודר ויפה יותר מאתרוגו של רשכבה"ג מימי קדם.

אולם כשנפלו עיניהם על בדי הערבות שהביא אייזיקל והניח בכד, אחזה בהם חלישות הדעת, עד שפקו ברכיהם ויפג לבם מלהאמין. ארבעה ענפים הביא, ליתר בטחון, וכל אחד יפה ומהודר ממשנהו. ערבות "כמו שכתוב". כאילו יצאו מבית חרושת המייצר רק את הטוב והיפה ביותר. בעוד המינים שלהם כשרים בדוחק וזקוקים לפלפולים ותירוצים של רבנים ופוסקים, הביא חברים העניו, אותה אסקופה נדרסת, ענפי ערבות שאין כמותם ליופי ולהידור. ולא עוד אלא סיכך את סוכתם בשפע של ענפי אילן ירוקים ורעננים, ולא נתקררה דעתו עד שכתב פתק התנצלות.

עמדו שטופי הרהורי חרטה על יחסם המזלזל כלפי אייזיקל העניו.

נענה יוסף-זליג ואמר: "וערבה לה' מנחת יהודה וירושלים", אותה מנחה חרבה ופשוטה שהביאו עניי ירושלים, מצאה חן למעלה והיתה ערבה יותר מקרבנות ועולות מחים של שנים קדמוניות. שורו הביטו וראו: הערבה שהביא אייזיקל. הוא עצמו נמשל לערבה, מה ערבה אין בה טעם ואין בה ריח. כך אייזיקל ריק ומנוער מכל. אין בו תורה ואין בו מצוות. כמה מתאים והולם לו להתנדב דווקא להביא את הערבה. ראו כמה טעינו בו. יפה מידה של שפלות וענווה שיש בו, מכל תורה וצדקות שיש בנו. לפי שאנו נגועים ביוהרה, ואילו אייזיקל שפוף הוא כערבה. משפיל עצמו עד לאדמה".

היו עוד כמה דיבורים שלא נאמרו שם באותה סוכה, שני לילות קודם שיחול החג. אבל הדברים היו כה ברורים שלא היו צריכים להיאמר. דברי המדרש המצוטט בראש סיפורנו היו נהירים להם, וההקבלות היו חדות ובהירות: יוסף-זליג מלא בתורה ומעשים טובים, קבל עליו לחפש אתרוג שיש בו טעם ויש בו ריח. תנחום-שרגא, למדנותו ידועה ואין צדקותו ומעשיו הטובים ידועים, נדבו לבו לתור אחר לולב שיש בו טעם ואין בו ריח. שמחה מלא צדקות ומעשים טובים יותר מתורה, ודווקא הוא חיפש את ההדס שיש בו ריח ואין בו טעם, ואילו אייזיקל שאין בו תורה ואין בו מעשים טובים, לא הביא מין אחר אלא את הערבה שאין בה טעם ואין בה ריח.

במעמד שלושתם, קבלו עליהם ג' בני החבורה לקיים בהם את סופם של דברי המדרש: "כך הם ישראל, יש בהם בני אדם שאין בהם לא תורה ולא מעשים טובים. לאבדן אי אפשר, אלא אמר הקב"ה יוקשרו כולן אגודה אחת והן מכפרים אלו על אלו".

"חשבתי ללמוד השנה עם בחורים חלשים מהעיירה" לאט יוסף-זליג בקול נכלם. "מבינים אתם, מתקרב אני לפרק 'האיש מקדש' ואין לי אפילו חליפה אחת מהודרת ומגבעת חדשה. הורי אינם יכולים לממן לי מותרות כאלו. במחשבה שניה, בטרם מקבל אני נערים זרים, קובע אני ללמוד מדי ערב שעה אחת עם אייזיקל. כנראה אינו בשל ללימוד מהיר, ויש להסביר לו את הגמרא והמפרשים לאט וברור".

"גם אני אלמד אתו שעה אחת, שלוש פעמים בשבוע" נענה תנחום-שרגא הקובנאי. שמחה לא היה צריך לומר מילה. רק לא יפרק את החברותא עם אייזיקל בסדר שני אחרי הצהרים, וחסל...

*

פרק חמישי

שקעה חמה - שקעה נפשי

בשנה שאחריה הכל כבר היה ברור מאליו. החלוקה היתה ידועה ומוכרת מן השנה שעברה. יוסף-זליג קיבל עליו להביא אתרוג, תנחום-שרגא - לולב. שמחה יביא הדסים, ואייזיקל ערבות. סט שלם לכל אחד מהם, היה רעיון עוועים שלא עלה באותן שנים על הדעת, בעת שבקושי הצליחו להשיג אתרוג ולולב אחד. אך שני הבדלים בולטים הפרידו את השנה השניה מזו הראשונה. בשנה השניה אייזיקל השתנה שינוי גדול, ורגליו משכוהו הרבה פחות אל מחוץ לכותלי בית המדרש. השעות הרבות שבני החבורה הקדישו לו למרבה תימהונם של כל בני הישיבה, והחמימות שנשבה מהם כלפיו, לא הותירו אותו אדיש. הוא התאמץ והצליח להבין הרבה יותר. פתאום התברר כי ראשו אינו כל כך אטום כפי שהחותמת אמרה. אלא מאי? גלגלי מוחו עצלים היו, וכאשר נמשחו בשמן הרצון הטוב שלו ושל חבריו, החלו לנוע. תחילה לאט לאט, ומיום ליום מהר יותר וחזק יותר, ופיו החל מפיק שאלות וסברות שלא היו מביישות אפילו את תנחום-שרגא החריף.

השינוי השני שהורגש, היה בתוצאות החיפוש. ד' המינים שהשיגו בני החבורה בשנה השניה היו בתכלית ההידור. פתאום נפתחו להם שערי סייעתא דשמיא. יוסף-זליג מצא אתרוג כליל תפארת שיכול היה לעלות אפילו על שולחנו של גביר העיירה. תנחום-שרגא הביא אתו לולב - פאר והדר. ישר כמו רובה של חיילים, תיומתו סגורה ללא סדק קל שבקלים ומראהו כולו ירוק ומדיף ריח טוב. לא כמו המקל המעוקם והמנוגע שמצא אשתקד. שמחה מצא "א ווילדע מציאה", שלושה ענפי הדס משולשים מראשם ועד סופם. עליהם ירוקים בתכלית הירקות וצורתם כעינים מאירות.

לא היה מקום לשאול חוות דעתו של רב ומורה הוראה. אפילו בר בי רב דחד יומא, יכול היה להכשירם לכתחילה.

המסקנות אמנם לא נאמרו ומליבא לפומיה לא נתגלו, אבל השלושה לא היו סומים מול גילוי ההשגחה. כאשר אתם עושים רצונו של מקום, גם הוא מאיר לכם פנים.

הערבה שהביא אייזיקל – מיותר לציין - היתה מושלמת כמו קודמתה דאשתקד. עדיין לא חטא זה בגבהות לב, שבגינה ייענש כחבריו בשנה שעברה. גם ענפי הסכך בהם סיכך את סוכתם, הפיצו ניחוח רענן טרי במשך כל ימי החג, והנעימו לבני החבורה כל רגע ורגע ששהו בסוכה. עשרות חברים מהישיבה נכנסו לבקר בסוכתם המשובחת בימי החג, וכולם הביעו את קורת רוחם מריח הניחוח שהפיצו ענפי הסכך. יוסף-זליג ושמחה לא שכחו לציין באוזני כל הבחורים, שהאחראי לענין הוא אייזיקל.

"השובב הזה?" צחקו החברים. "מתאים לו. מכיר הוא את הנחל וכל האזור כאת כף ידו. אף אחת מהסוכות שלנו אינה מצטיינת בסכך כה יפה וסמיק. רק אייזיקל הפרחח יודע מאיזה עץ כדאי לקטוף ומאיזה לא..."

עוד שנה אחת התנהל ההסדר הזה. זו פעם שלישית שכל אחד מבני החבורה היה ממונה על השגת אחד מארבעת המינים. בסיכומו של דבר היה להם סט מהודר ויפהפה. וגם סוכתם הפיצה שוב אותו ניחוח מתוק ורענן, שבישם את האווירה ומשך אליו את כל בני החבורה מדי ערב. על תזמורת לכבוד שמחת בית השואבה מי שמע באותה תקופה? אבל הבחורים התכנסו מדי לילה של חול המועד בסוכתם הגדולה והמרווחת של יוסף-זליג, תנחום-שרגא ושמחה, ונותנים קולם בשיר. השירים היו שיריהם של בני הישיבות בליטא בתקופה ההיא. שירים נוגים, איטיים שנמסכו בעצמות כשמן הטוב, ושיקעו את מנגניהם בעולם של התבוננות פנימית וחשבון נפש. כגון:

מה יתרון לאדם בכל עמלו שיעמול תחת השמש.

תחת השמש אין יתרון, אבל למעלה, למעלה מן השמש יש יתרון. (תחילתו פסוק מתחילת ספר קהלת, והמשכו תוספת של בני הישיבות) או:

שקעה חמה - שקעה נפשי, בתהום רעיונות רב כים, כי נלאיתי ממלחמתי עם הבשר והדם.

ומי יוכל לחיות ככה מבלי הבין את הכל, או לשכוח ולשמוח או לזכור הכל ולבכות.

ימים באים ימים עוברים, מבלי קחת מבלי תת. אם לזאת קראת חיים, אמור נא א-לי מה זה מת... (שירו של הרה"ג אברהם אליהו בהרה"ג אברהם אליהו קפלן זצ"ל, שהיה נפוץ בישיבות ליטא ערב החורבן, והושר גם על ידי מקהלת "פרחי הנוער האגודתי" בארה"ב, בתקליט שיצא לאור בערך בשנת תשכ"ח).

אותה שנה, במוצאי החג, בעת שאייזיקל בא לעזור לחבריו לפרק את הסוכה. נדרו ארבעת בני החבורה לא לפרק את החבילה. הם כרתו ברית ידידות בתקיעת כף, כי יהיה מה שיהיה, הם ישארו חברים לנצח, ישמרו איש על רעהו, וימשיכו להיות שותפים באגודת ארבעת המינים גם בשנים הבאות.

זה היה במוצאי חג שמחת תורה של שנת תרצ"ט.

*

פרק שישי

"נכשלנו במסכת מידות"

בשנה הבאה, שנת ת"ש, נחוג חג הסוכות תחת המועקה הכבדה של המלחמה, שגרמניה הרשעה פתחה בה כחודש לפני כן. כל הדרכים היו בחזקת סכנה ואנדרלמוסיה ירדה לעולם. כשעברה המלחמה ממש לתוך שטחה של ליטא נתפרדה החבילה. בעל כרחם של בני הישיבה נפוצו לכל עבר. מהם שברחו לרוסיה, מהם שהצטרפו לבני ישיבות אחרים בדרכי המנוסה שלהם. תנחום-שרגא הקובנאי ושמחה הלוצקאי צללו כאבן במים אדירים. יוסף-זליג המינסקאי ואייזיקל בן העיירה נותרו ביחד בצוותא חדא. מחוברים ביניהם כתרין רעין דלא מתפרשין. יחד גלו ונתגלגלו ממקום למקום, יחד נתפסו בידי הנאצים הארורים ויחד הפכו לעור ועצמות, שלדים מהלכים במחנה השמדה.

אייזיקל שהיה בר מזל וממולח, הצליח אפילו בתוך התופת לקשור קשרים עם כמה חיילים גרמניים שוחרי שוחד, ותמורת אי אלו טובות הנאה שסידר להם, העניקו לו הללו מעט לחם ותפוחי אדמה מעבר לקצבה היומית. חצי מן הכמות העביר לידיו של יוסף-זליג וכך הצליחו השנים לשרוד. ברם, יוסף-זליג שהיה עדין נפש ובעל גוף שברירי, התמוטט כמה פעמים וכפסע היה בינו ובין המוות. בשעות אלו נעמד אייזיקל כצוק סלע, והיה מעודד את חברו המדוכא בכל מיני תעלולים והמצאות שהפיק מוחו הקודח. בתחילה החיה אותו באוצר של בדיחות שנונות שאצר בזכרונו מן הימים הטובים, חלקם הגדול שמע באטליזו של שלום'קה הקצב בימים ההם, טרם הניף אשמדאי את חרבו. כאשר גם הבדיחות השנונות לא עזרו, ויוסף-זליג החל מסתגר בתוך עצמו, הבין אייזיקל כי אם לא ימהר, יפסיד את חברו הטוב.

אותו יום לא רצה יוסף זליג לקום. שכב על דרגש העץ שלו, מצחו להט ככבשן. הוא קרא קריאת שמע פעם אחר פעם. "היית לי חבר טוב, אייזיקל", לחש בעינים עצומות. "תודה לך על הכל, וסלח לי אם העלבתי אותך או פגעתי בך. גבהות לב היתה בי. התגאיתי בתורה שלמדתי. כעת רואה אני, כי אתה שכל כך זלזלנו בך, שווה אלף פעמים יותר ממני, אתה בן אדם, יהודי חם בכל רמ"ח אברייך, ואילו אני וחברי, הלמדנים העילויים", התיו בלעג ורחמים עצמיים אין קץ, "נכשלנו פעם אחר פעם במסכת מידות, בדרך ארץ שקדמה לתורה, באנושיות פשוטה".

הוא פרץ בבכי וכל גופו הזדעזע כאילו התחשמל. "אני רוצה למות אבא שבשמים, אסוף את נשמתו האומללה והכניסני תחת כנפיק. די! אינני רוצה לחיות. אני רוצה להיות נשמה".

"איך אתה מדבר?! רגש אייזיקל, "אסור לדבר כך!" הוא גהר מעל יוסף-זליג עצום העינים ולחש לו בשפה רכה וברורה, מילה אחר מילה. כשיר ערש שאמא שרה באוזני תינוקה בטרם ירדם:

"יוסף-זליג, הרי אתה הוא האתרוג שלנו. אתה מלא תורה וצדקות כרימון. לא מתאים לך ליפול ככה. אני אייזיקל הערבה. אני ריק מתורה ומעשים טובים. בשעה שאתם

בישיבה צללתם במים אדירים של תורה, אני צללתי למעמקי הנחל והפחדתי את כל הסרטנים. סרטן אחד צדתי והכנסתי פעם לנעלו של שמריל משניפישוק שהרבה להציק לי ולצער אותי. אוי כמה נבהל שמריל 'שניפישוקער' באותו בוקר למראה היצור המבעית שקרטע ויצא מתוך הנעל שלו. הוא רץ ברחבי החדר אחוז בהלה כמו תינוק, מאז לא הציק לי עוד".

הוא בחן את פניו של יוסף-זליג. בפעם הקודמת כשספר לו את המעשה, צחק יוסף-זליג מקרב לב. כעת לא עלה על פניו אפילו בדל חיוך. סימן שמצבו קשה. "יוסף-זליג" החל לוחש באוזניו, "אתה לא תמות. שימותו הגרמנים הרשעים". הוא ערך אתנחתא קלה לשאוף אויר ונבעת מול פניו המלבינות של חברו.

"יוסף-זליג" בכה בשארית כוחותיו. "אתה לא תמות. הריני כפרתך, הריני תמורתך, הריני חליפתך. אני אייזיקל מוכן ללכת למיתה ואילו יוסף-זליג העילוי יכנס וילך לחיים טובים ארוכים ולשלום. יוסף זליג, תחיה. אפשר לו לעולם בלי ערבה, אבל אי אפשר לו לעולם בלי אתרוג".

שפתיו היבשות של יוסף-זליג נעו. ראשו היוקד נע מצד לצד והוא לחש בשפתיים סדוקות. "אתה לא צודק. ארבעת המינים אינם שלמים בלי הערבה. האתרוג, הלולב וההדסים אינם שווים מאומה בלי ערבה. לערבה ולאתרוג יש אותה חשיבות". עיניו נעצמו שוב.

אייזיקל פרץ בבכי תמרורים. בטוח היה שחברו נפטר. נפל עליו ובכה שעה ארוכה. נזכר באותם ימים של בטלה גמורה, בשעות ארוכות של אחרי הצהרים כאשר בית המדרש היה מלא מפה לפה בלומדי תורה, ורק הוא, אייזיקל הפוחח בילה את ימיו לריק בין צפרדעי הנחל. כעת ינחל יוסף-זליג גן עדן. ייכנס למחיצתם של הרוגי מלכות, ואילו הוא אייזיקל ייזרק לכף הקלע, עונשו של מבטל תורה. געה בבכי שעה ארוכה וביקש את נפשו למות, ולא ידע שבאותה שעה עצמה עבר יוסף-זליג החולה את המשבר הקשה והחל בתהליך ההחלמה.

למחרת בבוקר פקח יוסף-זליג את עיניו וביקש מאייזיקל ההמום מעט מים לשתות. אייזיקל היה בטוח שנס תחיית המתים התחולל במחנה, ורץ כל עוד הנשמה באפו להשיג לידידו רביעית ואפילו שמינית מים.

מאותו יום לא נפרדו עוד שני הידידים אפילו לשעה קלה. אייזיקל שידע מהיכן אפשר להשיג קצת גשמיות, סיפק את ה'קמח', ויוסף-זליג שהיה מלא מזון אל זן בתורה וצדקות, לא מנע מאומה מידידו והרעיף עליו טללי תחי.

אדהכי והכי נוצחה החיה הנאצית והובסה. פליטי המחנות שוחררו ויצאו לחופשי. בתוכם שני הצעירים המסוגפים יוסף-זליג ואייזיקל. הם נדדו בדרכים ובקשו לעלות לארץ ישראל, כמו שעשו כולם. ידם לא משה זה מזה.

ויום אחד זה קרה. יוסף-זליג נעדר לכמה שעות וכאשר שב, נעלם אייזיקל כאילו בלעה אותו האדמה. כל חיפושיו העלו חרס. בתנאים השוררים במחנות העקורים כאשר הכל

היה בחינת בוקה ומבולקה, קשה היה לאתר את האובדים כמחט בערמת שחת. יוסף-זליג אמר נואש. עבר את כל הסידורים ונשלח ארצה על ידי אחד מארגוני ההעפלה. אלא שלרוע מזלו נלכדה ספינת המעפילים סמוך לחופי הארץ על ידי כוחות המשמר הבריטיים. הוא נשלח למחנות העצורים בקפריסין והגיע לשם בערבו של חג הסוכות...

*

פרק שביעי

שלושה מינים בקפריסין

יוסף-זליג קיבל מיטת ברזל סגפנית בצריף פח ארוך שבו שכנו כמה עשרות פליטים כמוהו. שרידי חרב שברחו לארץ היחידה שהסכימה לשמש להם בית ונתקלו בשעריה במחסומים של הסרדיוטות האנגליות. עגום פנים ישב ונזכר איך נראה החג לפני שנות דור. דומה כי לא 6 שנים חלפו מאז אלא אלפיים שנה. לפעמים חש עצמו זקן ותשוש. חסר כל רצון לחיות. עליו לחזק עצמו בכל כוחות הנפש. לשם מה לחיות? ההורים נשחטו. האחים נטבחו, האחיות נפחו את נפשן בתאי הגזים. מכל המשפחה לא נותר אפילו אחד בחיים. ואולי, השתעשע לרגע באשליית שווא, אולי החברים הישנים שלו, תנחום-שרגא ושמחה גם הצליחו לשרוד את הפורענות ונשארו בחיים. אח, דמיון כוזב! מבול של אש ירד לעולם, וכי מדוע יפסח על שני נערים אלו, רק משום שהם חבריו?

ביום טוב הראשון של סוכות נערכה בצריף בית הכנסת תפילת חג. הציבור כולו יכול היה לקיים מצוות נענועים בלולב שנשלח מארץ ישראל על ידי נציגי דת מוסמכים. תור ארוך נוצר ליד השולחן בן רגע. עשרות יהודים נרגשים שלא זכו לאחוז אתרוג ולולב בידיהם במשך כל שנות המלחמה הגיעו רוגשים. יוסף-זליג התקרב אל ראש התור. הנה עוד מעט יחבוק את פרי ההדר. לבו יוצא אל האתרוג, מתי כבר יאחו בו.

מישהו מנענע כעת בלולב. הרבה יותר מן הזמן הקצוב. אנשים גוערים בו. "נו נו, כוונות וייחודים תשמור למקומות אחרים. כאן מנענעים שניה אחת ומזדרזים למסור לבא אחריו".

יוסף-זליג ניעור מחלומו בהקיץ. סקר בחטף את פניו של הנזוף ולבו ניתר ניתור חזק עד שנשמתו כמעט פרחה ממנו. הפנים היו מוכרות לו. אם אינו טועה זהו שמחה הלוצקאי. שונה ושחוף אמנם, הפנים העגולות התארכו והעינים שקעו מעט, גם הסנטר התחדד קמעא. אבל זהו קרוב לודאי שמחה ה'פארפרומטער' (אדוק). כמה אופייני לו לספוג גערות בגלל דקדוק במצוות.

"שמחה! זה אתה?" התפרצה הזעקה מגרונו בכוח אדירים.

הצעיר האומלל. האתרוג כמעט נפל מידי מבהלה והפתעה. סובב ראשו לעבר מקור הקול וכאשר נתקלו עיניו בפניו של יוסף-זליג שאג בהתרגשות "כן זה אני". מסר את המינים לבא אחריו וכהרף עין רצו השנים איש לקראת רעהו ונפלו זה על צווארי זה בקריאות גיל שהיו יכולים לסחוט דמעות מכל צופה. אלא שבקפריסין ובכל מחנה

פליטים מסוגו, כה נדוש היה המחזה, של חברים ובני משפחה שמצאו אלו את אלו לאחר שנות הזעם, עד שאיש כבר לא יצא מגדרו.

"איפה היית" לפת יוסף-זליג את ידו של שמחה בחוזקה, כאילו פחד שאין זה אלא חלום ועוד מעט תימוג היד מאליה.

"איפה היינו, אתה מתכוון", תיקן אותו שמחה, "אני ותנחום-שרגא, היינו כל המלחמה יחד וכעת גם כאן אנחנו ביחד. תנחום-שרגא חולה ולא יכול לבוא לכאן. הוא שוכב בצריף האחרון מצד שמאל".

ביום טוב הראשון של חג הסוכות שבו והתאגדו שלושת המינים יחד. הם לא האמינו למראה עיניהם, זמן רב חלף עד שהסתגלו למחשבה, כי הנה הגהנום הסתיים והם נותרו בחיים.

"ואיפה אייזיקל?" שאל תנחום-שרגא ממיטתו את השאלה המתבקשת. "בלי ערבה אנחנו חסרים".

העננה שבה להקדיר את פניו הנוהרות של יוסף-זליג. "כמו שאתם שניכם עברתם את כל המלחמה יחד, כך אני ואייזיקל צמודים היינו ושלובים זה בזה כמו הכרובים בקודש הקודשים. לדאבון לבי, עם תום המלחמה פתאום נעלם מעיני. יודעני בבירור שנותר בחיים, כי ראיתיו גם אחרי שניגף השטן הנאצי הארור מפני צבאות בעלות הברית. אך להיכן נעלם - חידה היא בעיני".

*

פרק שמיני

ואייזיקל 'הערבה' איננו

החידה הוסיפה ללוות את שלושת החברים שנים רבות. כשהסתיים השלטון המנדטורי בארץ ישראל, שבו השלושה לארץ אבותם והקימו כאן את ביתם. איש לאוהליך ישראל. רבי יוסף-זליג שקע בעולם שכולו לימוד תורה. העמיד ישיבה גדולה והרביץ תורה ברבים. תנחום-שרגא התפרסם כאחד ממגידי השיעורים המבוקשים, שמיטב בני הישיבות משחרים לפתחם ואילו שמחה הלוצקאי, מכהן כמנהל רוחני בישיבה ומשריש בתלמידיו יראת שמים פנימית טהורה.

שנים רבות תרו השלושה אחר חברים הנעלם אייזיקל. לשווא. עד שנאשו. אבל את הקשר המשולש אי אפשר היה להתיר עוד. מדי שנה נפגשים השלושה בימים שבין יום הכיפורים לסוכות. נדר ישן שאין הם מסוגלים ואין הם רוצים להפר. יוסף-זליג מביא קופסה מלאה אתרוגים מהודרים מאחד הפרדסים הידועים בארץ. משם בוררים שלושתם אתרוגים טובים. תנחום-שרגא מביא עמו קופסה שטוחה ארוכה, מלאה לולבים משובחים, ועד שלא תנוח דעתם של שני חבריו ושל, במציאת לולב מהודר עם כל הדקדוקים, לא יעזבו את הקופסה ולעתים תובא לחדר עוד אחת. שמחה המשגיח מביא

עמו כמה דליים מלאים הדסים משולשים. לאחר כמה שעות יוצאים הם ממפגשם השנתי מצוידים בשלושה סטים ממיטב ארבעת המינים.

והערבות, מה יהא עליהן?

יוסף-זליג נטל משימה זו על עצמו. יחד עם האתרוגים מביא הוא גם כמות נכבדה של בדי ערבות. זכר לאיזיקל, ידיד נאמן שנעלם. "הוא הציל אותי" מציין יוסף-זליג מחדש מדי שנה. "אלמלי מסירותו הייתי דועך כמו נר".

"חבל שהוא איננו" מכה תנחום-שרגא באצבע צרדה.

"חבל" מסכימים הכל.

*

פרק תשיעי

נפשות הוא קובע

שנה אחת יצא רבי יוסף-זליג לכנס תורני שהתקיים באחת מארצות אירופה. נתבקש למסור שם סדרת שיעורים למדניים לפני באי הועידה והסכים. מתן שכרו בצידו, ואי אתה רשאי לזלזל בפרנסה שמזמן לך הקב"ה ללא טורח מיוחד.

ישב באולם הממוזג והקשיב רב קשב לדברי המרצה. הרב יצחק רידרמן, אחד מאנשי החינוך המפורסמים בארה"ב, שנחשב למסמר הועידה בגין סדרת הרצאותיו האיכותיות.

"ועיקר העיקרים שאני תמיד מדגיש" הטעים המרצה בפאתוס ומתח את ידיו, "אל תעליבו את הילד. אל תשחטו אותו עם עקיצות והצלפות לשוניות שנונות. אפשר להרוס ילד לכל החיים עם איזה 'ווערטל' מוצלח. כלל נוסף: אל תדביקו לילד סטיגמות".

רבי יוסף-זליג ישב מוקסם. המרצה השתמש בדוגמאות מהחיים, תיבל את דבריו בעשרות מובאות וסיפורים מחז"ל, מגדולי ישראל. הקהל היה מרותק.

"אל תערכו לילד השוואות עם אח מוצלח. 'מתי תהיה כמו אחיך'? חוץ מאשר לעורר טינה בלב כלפי אחיו המוצלח, לא תהיה שום תוצאה חיובית. בדוק ומנוסה.

ולפעמים קורה גם שבחור צעיר שאתמול חגג בר-מצוה והיום מתחיל ישיבה קטנה, או אפילו מתחיל שיעור ב' בישיבה קטנה, ואתם יודעים מה? אפילו בחור שכבר למד שלוש שנים בישיבה קטנה ומתחיל היום ללמוד בישיבה גדולה, ונוחת עליו משבר לא קרוא. פתאום הוא מתגעגע הביתה. זה לגיטימי. פתאום בורח לו כל החשק ללמוד. גם זה קורה. הוא בורח מבית המדרש ויוצא קצת לשוטט בחוץ. אל תמהרו להדביק לו תווית קטלנית שתשחט אותו כמו סכין של שוחט. אני רוצה לראות את החכם הגדול שיעמוד וילגלג עליו: "הו, תינוק הבורח מבית הספר". האדם שעושה זאת, נפשות הוא קובע!".

רבי יוסף-זליג זע על הכסא באי נוחות. משהו דגדג בקרבו ולא ידע מהו. המשיך להקשיב למרצה עוד ועוד ותהייתו גדלה. הקול כל כך מוכר.

לאחר ההרצאה עמד בתור ארוך של אנשים מהקהל שביקשו לדבר עם המרצה. לשאול שאלות, להחמיא לו. כשהתקרב אליו וסקר את זקנו הלבן הארוך ואת עיניו המאירות, כמעט היה בטוח שטעה ורצה לסגת, אך החליט לחכות עוד דקה.

השואל האחרון סיים. כעת היה המרצה רק שלו.

"ערב טוב לרבי יצחק רידרמן" אמר בקול רשמי ולחץ את ידו של המרצה. עיניו ננעצו בו במבט נוקב. "האם שמכם אינו במקרה הרב יצחק אייזיק רידרמן?"

המרצה נרתע לאחור ומצחו התמלא אגלי זעה.

"השם שלי הוא יצחק" אמר בשקט. "רק בעליה לתורה מכבדים אותי בשם יצחק אייזיק".

כעת כבר היה בטוח. למרות מרחק השנים והחריצים העמוקים שנחרצו בבשר אלו אותם תווי פנים.

"אייזיקל, האם אינך מזהה אותי? אני יוסף-זליג המינסקאי".

*

פרק עשירי

הערבה הפכה לאתרוג

המרצה, עיניו קמו בחוריהן. הביט בו רגע כמתחלחל ופתאום הזדעק בקול צרוד, "יוסף-זליג? אני לא מאמין, יוסף-זליג, האתרוג!" סקר שוב את פניו של האורח מארץ ישראל והניע ראשו. "כמובן, הדרת פנים של ראש ישיבה גדול. הרי תמיד היית האתרוג שבחבורה. מלא מצוות ומעשים טובים".

"הלוואי" נפל יוסף זליג על כתפיו של המרצה. השניים התחבקו בחום להפתעתם של הנוכחים. עיניו של רבי יוסף-זליג נטפו דמעות רותחות. "הלוואי. מה שבטוח לי שאתה כבר מזמן אינך ערבה. הפכת לאתרוג נאה ומהודר. מלא תורה וצדקות. אחד מגדולי המחנכים שבדור".

"אני מנצל את הרקע האישי שלי כדי לעודד בחורים חלשים" אמר הרב רידרמן בצניעות, "רק מי שעבר אותה מסכת חיים, יכול להבין ללבם של בחורים נחשלים. מאידך אינני אוהב כל כך את השם אייזיקל, הוא מזכיר לי את ימי הבחרות הפגומה שלי".

האולם היו מואפל קמעא. שחור הכורסאות והגוון הכהה השולט בכיפה, בלע את מעט האור שהקרינו פנסי התאורה הקטנים. הם יכלו לשוחח באין מפריע עת שהציבור מסביב התפזר אט אט.

"על איזה בחרות פגומה אתה מדבר?" רגש רבי יוסף-זליג, "תקופה קצרה היתה זו. אחר כך כה התעלית לטובה. היתה לך בחרות יפה מאד".

"הכל בזכות שלושת החברים היקרים שלי. כל מה שיש לי שלכם הוא. תודות לשעות הרבות שהקדשתם לי במאור פנים הגעתי למה שהגעתי. אולי ידוע לך היכן..."
רבי יוסף-זליג קטע אותו ברוגזה.

"יפה שאתה נזכר לשאול איפה כולם! אנחנו הופכים את העולם בחיפוש אחר אייזיקל, הצלע הרביעית שבחבורה. ואתה מתחפר לך וספון לבטח באמריקה ולא מתעניין בכלל מה עלה בגורלם של חבריך והאם בכלל נותרו בחיים?"
הרב רידרמן חייך את חיוכו הנעים. "ומי אמר שלא עקבתי. ברוך השם אתם שלושתכם הפכתם לאישים מפורסמים, כצפוי. עקבתי אחר הפרסומים והיו לי הרבה רגעי גאווה ונחת בחברים הישנים שלי".

"איך לא מצאנו אותך, ושאלת השאלות: למה לא יצרת קשר?" לא נרגע יוסף זליג מקפידתו.

"אתם חיפשתם את אייזיקל 'הערבה' ושכחתם שיש לי שם נוסף. אני מצדידי מאד התביישתי בשמי אייזיקל בגלל כל מה שהוא סימל מן העבר הנערי שלי. רציתי לשכוח את הימים הכושלים ההם ולטאטא אותם מתחת לפני השטח. זו גם התשובה לשאלה, למה לא יצרתי קשר? כי עצם נוכחותכם תמיד גרמה לי נחיתות נוראה. הרגשתי עצמי נמוך כמו העשב. אתם הקרנתם עוצמה והצלחה בזמן שאני הייתי מין בחור "נעבאכ'ל" שכזה".

"איזה נעביך, אתה סיפור של הצלחה" טפח יוסף זליג בידידות וחיבה על כתפיו של הרב רידרמן, ופתאום הטה ראשו כמנסה להיזכר. "תגיד, להיכן נעלמת באותו יום? פתאום ברחת. כמו אז, בימים הטובים כשהיית יורד לנחל".

הרב רידרמן החניק צעקה. "יש לך רוח הקודש?" לפת את פרק ידו של רבי יוסף-זליג בתדהמה, "הרי זה בדיוק מה שקרה. עמדנו לעזוב ואני התאוותי פתאום לרחצה הגונה. נזכרתי שלא הרחק זורמים מימיו הקרירים והזכים של הנהר. לא יכולתי לעמוד בפני הרצון. כהרף עין עזבתי את המחנה וירדתי אל הנהר. ברם, טעיתי. לא היה זה הנחל המוכר שלי, אלא נהר סוחר. שעה ארוכה נאבקתי במימיו הסוערים עד שהצלחתי להיחלץ במרחק רב. בגדי אבדו ועד שהצלחתי למצוא מעט בגדים ולשוב למחנה, כבר לא היה עם מי לדבר. המחנה היה ריק ונטוש ונפש חיה לא נותרה. ישבתי בעיר שבועות אחדים ולא ידעתי מה אעשה. התקיימתי ממעט פירות וירקות עד שהגיעה לשם קבוצת בחורים ניצולים, שעשו את דרכם באוניה לארה"ב בלוויית חיילים אמריקנים. הצטרפתי אליהם במסעם ומאז אני אזרח אמריקאי הגון".

"אולי תבוא אלינו לארץ ישראל?" הפציר בו רבי יוסף-זליג, "רק פעם אחת בשנה, לחדש מסורת עתיקה של אגידת ארבעת המינים בצוותא עם ידידים ותיקים. אנו עושים זאת מדי שנה".

"אני חושב שאבוא בשמחה בשנה הבאה" הנהן הרב רידרמן בראשו, "אני מוכרח לראות את חברי הישנים. לא האמנתי שעוד אשוב ואפגוש בכם. טוב מאד. בשנה הבאה אני אביא את הערבות. לא אטרח לנסוע עד ליטא לשם כך" חיוך רחב התפשט על פניו, "אבל את הערבות אני רוצה להביא".

רבי יוסף-זליג סרב. "את הערבות אני כבר מביא מזה שנים, לזכרך. אני חושב שאתה תמחל נא להשיג לנו כמה אתרוגים יפים. כמדומני שמזה יובל שנים שהערבה התעלתה והפכה לאתרוג..."

סיפור / נמסר ע"י הרב פנחס זרביב

המחילה שהחזירה את הכסף הגנוב

מעשה ביהודי שחברו רימה אותו וביקש ממנו הלוואה של 350 אלף שקל והוא 'שכח' להחזיר, ונעלם כמות שהיה.

אי אפשר לתאר את הצער שנגרם לאותו אחד כסף שעבד עליו כל כך הרבה שנים הלך לטמיון בין רגע. בנוסף נגרם עם זה בעיות בשלום בית וכמעט שהתפרק ביתו, שאשתו האשימה אותו למה הוא מאמין לכל אחד. ורק בנס ולאחר מאמצים מרובים זה נמנע.

ובנוסף נגרם לו מזה שאם עד עכשיו היה עובד בערב בהופעות בחתונות ואירועים, ובבוקר היה זוכה לשבת וללמוד בכולל, עכשיו בגלל החובות הוא נאלץ לעזוב את הכולל לצערו וללכת ולעבוד.

והיכן הוא נאלץ לעבוד לא פחות ולא יותר בחברה קדישא לשטוף מתים ולעסוק בטהרתם. עד שאמר על עצמו בדרך צחות שבבוקר הולך לבית אבל הוא בערב לבית משתה ישר מהחברה קדישא אל החתונה.

בנוסף אשתו עד עכשיו הייתה עקרת בית ועכשיו היא נאלצה לצאת ולעבוד. בנוסף לכך הוא נאלץ למכור את דירתו שהייתה במרכזו של אזור חרדי ולקנות דירה במקום אחר מרוחק מהאזור החרדי. אי אפשר לתאר את הצער שהיה לו מזה.

הוא מכר את הדירה שלו במיליון 650. וכתב בחוזה שתוך חצי שנה הוא מתחיל לפנות את הדירה והוא התחיל לחפש דירה לקניה הוא ראה וילה באזור מרוחק מהאזור החרדי, בעלת הדירה רצתה עליה מיליון תשע מאות חמישים שקל לא פחות.

מצד אחד הוא מאוד רצה לקנות אותה כי הוא יכול לעשות שם יחידת דיור להשכרה וככה לכסות את הנוזקים אבל המחיר כלל לא התאים לו לא הייתה לו שום אפשרות לעמוד במחיר כזה. בעלת הדירה לא הייתה מוכנה להוריד מהמחיר שקל. גם אחרי משא ומתן שנמשך כחודשיים היא לא הייתה מוכנה להוריד שקל אחד.

ישב אותו יהודי עם בני ביתו ודנו מה יהיה? כבר מתקרב התאריך שהם צריכים לפנות את הדירה ואין לנו איך לקנות דירה מאין יבוא עזרי, עזרי מעם השם.

והם החליטו שיקבלו על עצמם קבלה קשה.

והם קיבלו על עצמם למחול ולסלוח בלב שלם למי שכל כך ציער אותם?

ומי הוא זה ואיזה הוא? זה אותו אחד שרימה אותם ב-350 אלף שקל בגללו הם הגיעו לכל המצב הזה! שהבעל נאלץ לצאת לעבוד וכן האישה נאלצת לצאת לעבוד.

זה לא היה קל להם בכלל לא רצו למחול לו.

אדרבה הם רצו שהשם יעניש אותם כזה אדם רע ורשע. אבל מצד שני הם ידעו שבכדי לזכות לישועה צריך זכות גדולה. ואין לך זכות גדולה מלמחול לשני ולמרות שלא מגיע לו.

והם החליטו!

הם החליטו! למחול לו בלב שלם.

כן "בלב שלם בלב שלם".

ואת מה שאירע לאחר מכן אי אפשר להאמין.

לאחר זמן בעלת הדירה מודיעה להם שהיא מוכנה להוריד להם המחיר של הדירה, ולמכור להם את הדירה במיליון שש מאות. רק להזכיר שחודשים לפני כן היא לא הייתה מוכנה להוריד אפילו שקל. ועכשיו היא מוכנה להוריד 350 אלף שקל בדיוק הסכום שהוא מחל.

אין זה כי אם יד השם.

וכלשונו של המספר 'שאני יהודי פשוט רק השם רואה מחילה של יהודי פשוט ועושה לו ניסים מעל דרך הטבע'. וגם מרוויח מזה שעכשיו יש לי יחידת דיור להשכרה. ועל ידי כך פרנסתו מצויה ברווח.

(מפי בעל המעשה)